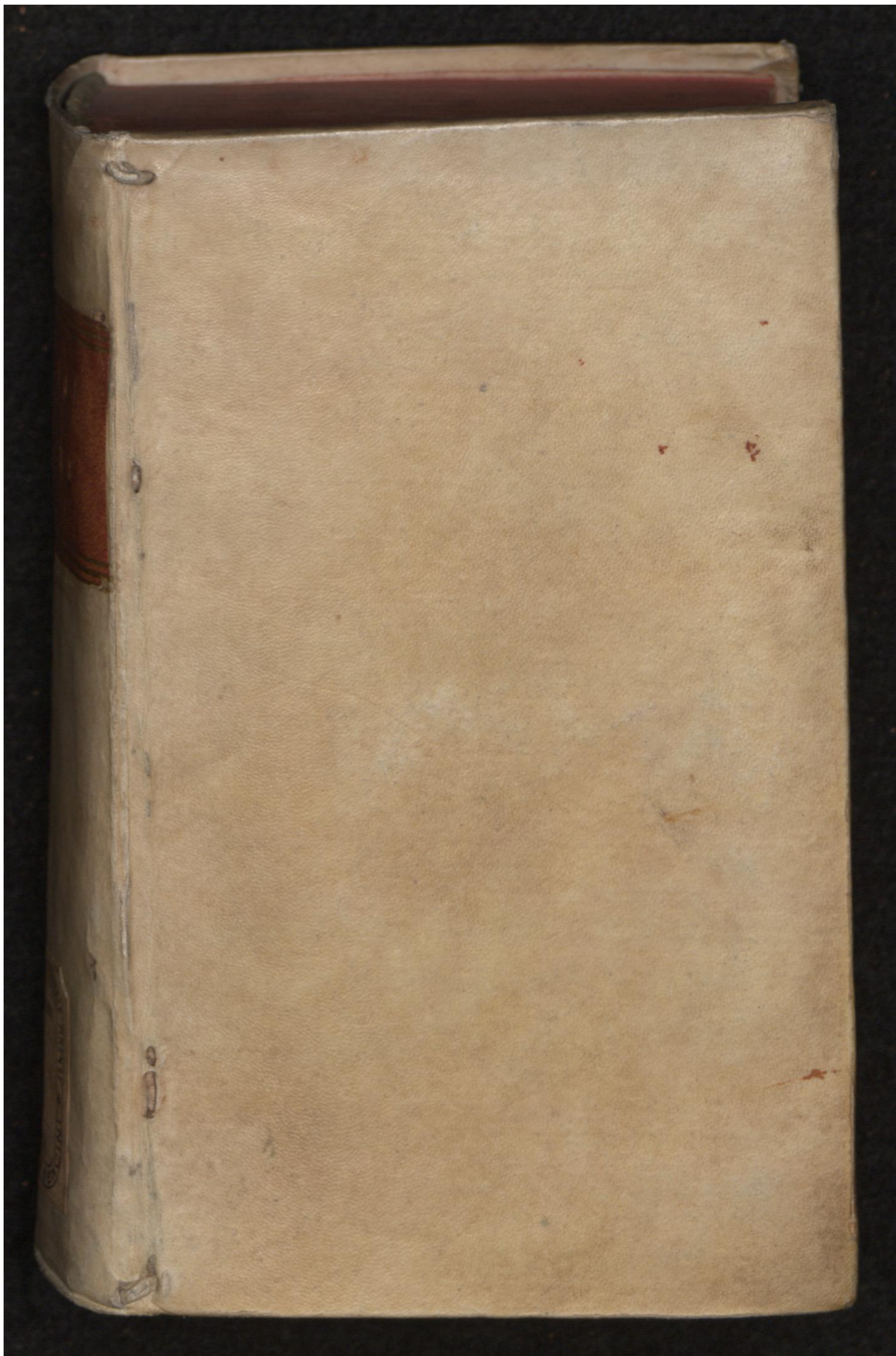
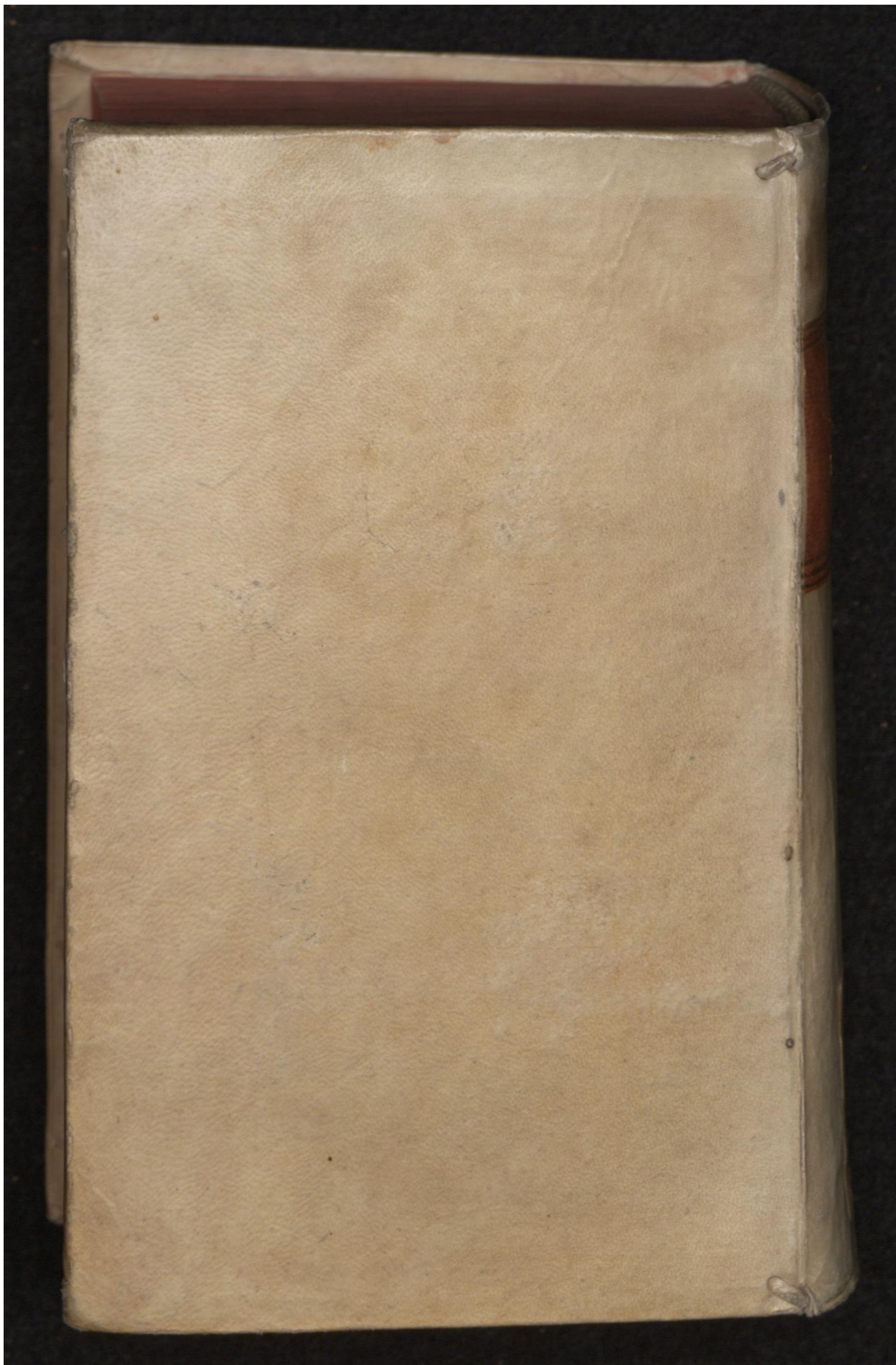

AULUS
GELLIUS
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI
ALDINI
I
1
28

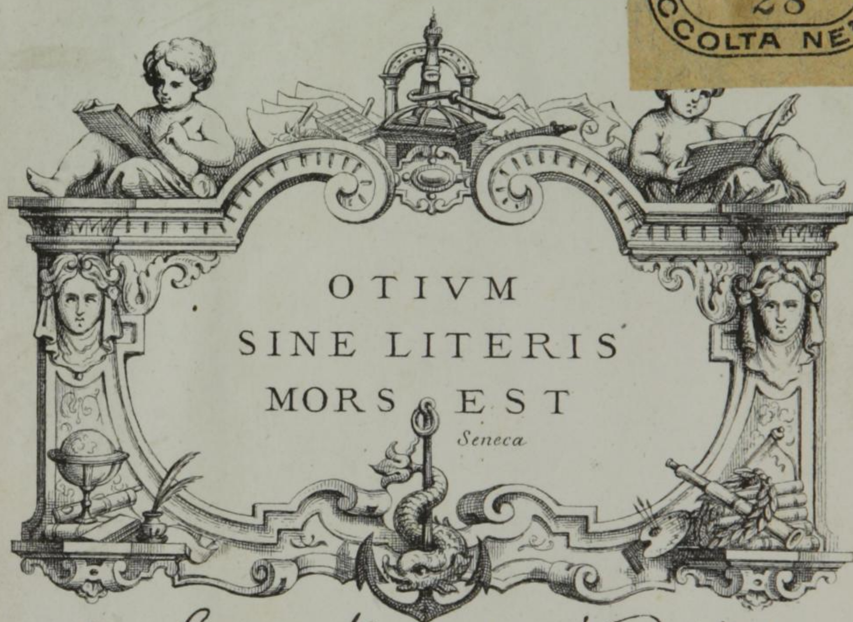

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
I
1
28
RACCOLTA NENCINI

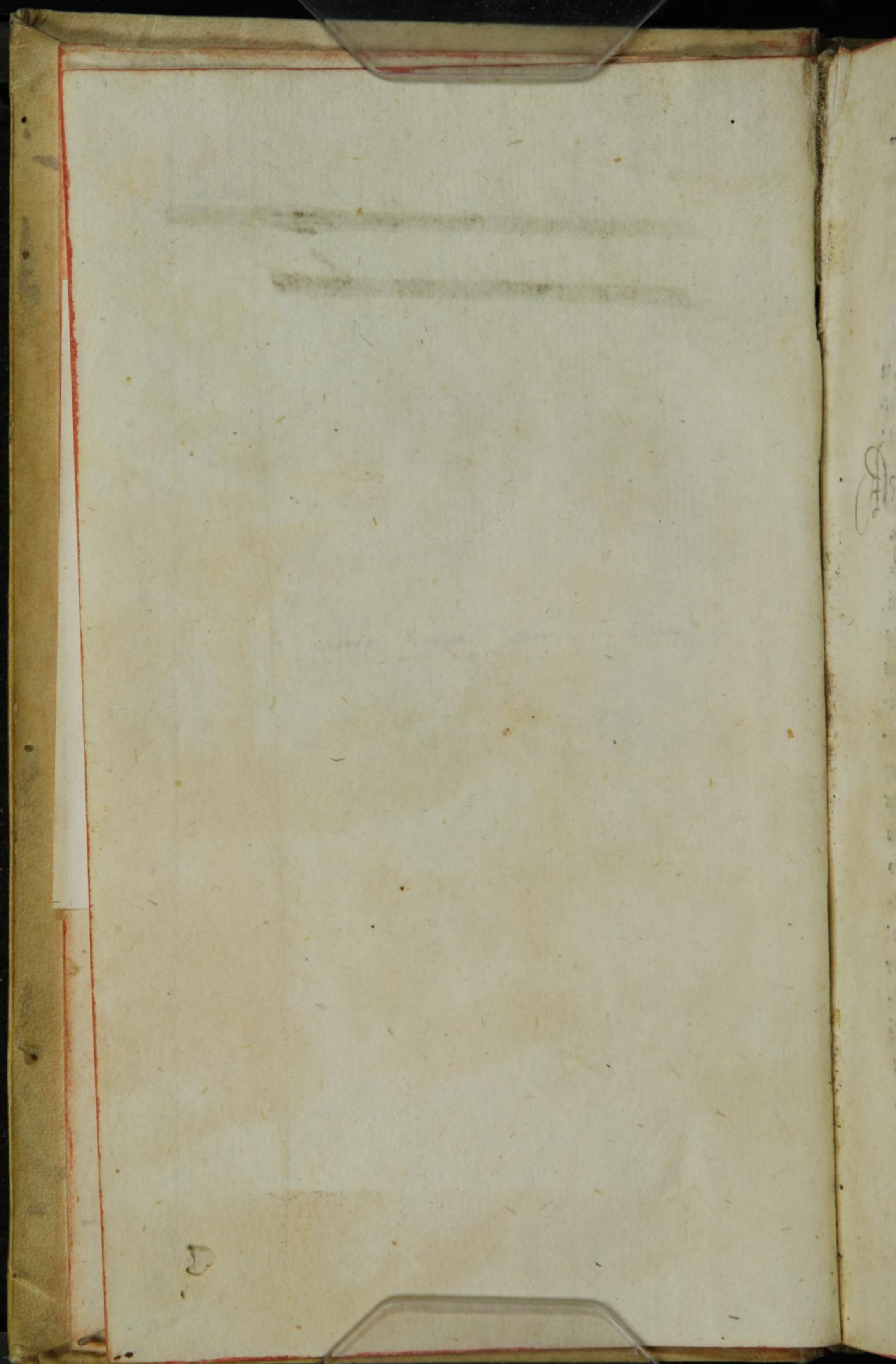

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

[redacted]

Brunet

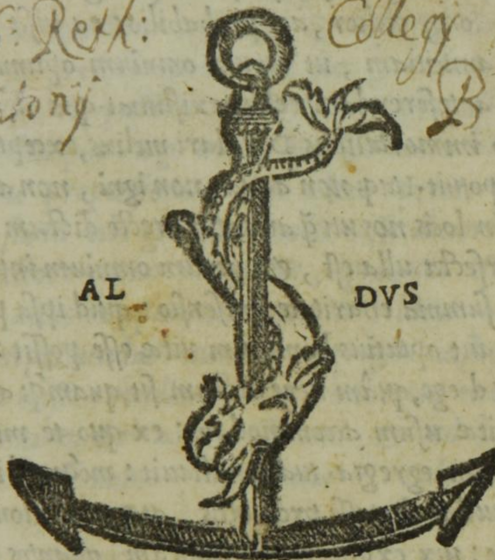
Vend. 24 fr. Soubise
42 · m.r. en 1808
20 · Mac-Carty

Editio prima hujus anni

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM LIBRI VNDEVIGINTI.

Ads: cub: Rect: Collegij Nob. S. Antonij Brixiae

IOANNES BAPTISTA EGNA-
TIVS VENETVS ANTO-
NIO MARSILIO VE-
NETO RARAE PRO
BITATIS AMI-
CO. S. P. D.

Optima, inquit Pindarus, est aqua: sed aurum, ut ignis, noctu candens, cæteris opibus anteferri debet. Ille uero ingenio suo forsitan indulgens hoc dixerit: mihi longe melior, ac probabilior ea uisa sententia: quæ amicitiam, ut rerum omnium optimam, cæteris anteferendam rebus existimat. qua nihil homini ab immortalibus Dijs dari melius, excepta sapientia, potuit. Itaq; non aqua, non igni, non aere, pluribus in locis nos uti q̃ amicitia, recte dictum est. Quæ si perfecta ulla est, & rerum omnium inter paucos cum summa charitate consensio: quid ipsa præstabilius, aut optatius hominum uitæ esse possit: non uideo. Id ego, quàm uere dictum sit, quamq; ad humanæ uitæ usum accommodate: ex quo te mihi uirtus quædam egregia tua conciliauit: meq; tibi uicissim nonnulla fortasse probitatis, atq; eruditionis opinio de me: uix explicare tibi habeam, quantos ego fructus ex amicitia, beneuolentiaq; tua perceperim: quàm iucunda consuetudo, & optata mihi semper fuerit tua. neq; solum id ego sentio: sed Academici planè omnes nostri fatentur: quibus nihil esse gratum, iucundum'ue potest: nisi Marsiliana illa gratia, ac candor accesserit. Quare lætari admodũ, ac gaudere

ac gaudere etiam, atq; etiam debes: quod præter ingens in literis studium, & præter alia uirtutis ornamenta, quæ in te non pauca elucent: adeo sis omnibus gratus, & iucundus: ut certatim te omnes colant, & ament. Tu contra, amicitiam adeo sancte, adeo pure cum multis colas: ut, quod difficillimum semper est habitum, multorum scilicet amicitiam integre colere: tu certe id non prudenter solum, sed cum summa omnium gratia præstes. Qua in sententia uti semper esse uelis, hortarer ego te planè, nisi iam & meditatione quadam assidua, & usu id ita assecutus esses: ut profecturum te in dies sperare nobis liceat: quousq; tu posteris exemplum constantissimæ amicitiæ relinquas. Ego uero, quando tuam hanc animi in me propensionem non aliter promereri nunc possum: statui tibi gellianas noctes esse dicandas: quas ego exactiore cura recognitas, quantum est datum otij per alias occupationes meas: in Aldina olim officina imprimendas curaui: ut quæ castigatissima industria nostra redditæ erant: haberent etiam mancipem omnium & accuratissimum, & ad hanc artem instructissimum. Tu bene Vale, ac salue.

Index eorum, quæ notatu digna in hisce noctibus uisa sunt.

a Edera Democriti oppidum. char. 133
Ablunium. 77
Abstemiæ mulieres. 146
Acerbitas. 176
Accentus. 177
Achæi ad pugnam taciti. 11
Achilles Romanus. 30
Accius quod ticius prouerbium. 59
Acca larentia. 94
Acinū neutri generis. 117
Acina ebriosa. 117
Actito uerbum frequentatiuum. 123
Accij responsio ad Pacuuium. 175
Acerbitudo. 176
Acritudo. 176
Acritas. 176
Adamussim iudicium. 6
Adagium de Laide. 8
Adesse, & superesse. 19
Admirationem silentium parere. 76
Adhæse loqui. 80
Adoptatio per prætorem. 88
Adoptiuus. 88
Adoptator. 87
Adfabre. 108
Admodum. 108
Adprobe. 108
Adprimus. 108
Adprime. 108
Adprobus. 108
Adprimum. 108
Ad domum. 161
Aduerbia in im. 174
Adlegatus. 187
Adulterio. 118
Adulteritas. 118
Adnotamenta. 237
Aedes sacræ non oēs sunt templa. 207
Aegyptiorum laus. 160
Aegles Crœsi filius mutus. 80
Aetates tres. 149
Aedepol muliebre iuramentum. 163
Aenigma. 168
Aeditimus. 170
Aedituentes. 170
Aere fulua. 187

Acria

Aeria Aegyptus. 206
αἰμονία. 206
Aeluri. 286
Africus uentus. 37
Affectus, & confectus. 60
Affecta res. 60
Aerarij cura. 193
Affatim. 108
Agentia uerba pro patientibus. 264
Ager pontinus. 126
Ager uaticanus. 270
Agon certamen. 139
Agere cum populo. 91
Agrippae campus. 205
Agrippae unde. 234
Ahenum. 25
Aius Deus unde. 234
Albani. 121
Alcae meretrix. 71
Alexandriae bibliotheca. 100
Alexis comoedia. 70
Alexandri continentia. 95
Albus galerus. 140
Alea. 199
Alueolus. 199
Alcibiades ad tibiam. 217
Alexander Aetolus. 218
Alae in exercitu. 226
Alexandri mors. 254
Alexandri molossi. 254
Alexandri epistola. 284
Alba linea. 288
Amaror. 19
Amata prima Virgo uestalis. 13
Ambages fallaciosae. 200
Amoenus. 109
Amarus. 135
Ambiguus. 156
Amorabundus. 157
Amor ciuilis, & opinabilis. 163
Anneus Cornutus. 26
Analogia. 42
Anomalia. 42
ἀντιστρέφοντα argumenta. 81
Androdus seruus, & Leo. 84
Annales, & historia. 86
Anguis cum Scipione. 124
Androgyni. 122
Annuli gestatio. 136
Animaduersiones censoriae. 71

Antiſtites. 183
Annus.lxiij. 212
Annus climatericus. 212
Antia lex. 41
Antigenes tibicen. 217
Anates ponticæ. 249
Animalia parua imitanda. 251
Antiochus. 78
Aonia nunc Bœotia. 206
Appendices. 4
Appelliotes uentus. 38
ἀπαρκτίας. 37
Apiarium. 36
Apologus de caſſita aui. 45
Appionis hiſtoria. 84
ἄπορον. 130
Appij filia. 135
Apluda. 145
Apices literarum. 196
Aquæ intercutis morbus 271
Aqua rigens. 196
Aqua niualis potu peſſima. 269
Area palatina. 278
Arcera. 280
Archita Tarentinus. 138
Argeſtes uentus. 37
Argentifodinæ. 38
Articulatim. 50
Arretinum oraculum. 50
Arceſilai uerbum. 51
Arterias ad numerum moueri. 55
Atypus. 64
Aruſpicum perfidia. 65
Arduum. 72
Arrogatio. 88
Arrogationis uerba. 88
Aruales fratres. 94
Argumenta fallacioſa, & uafra. 105
Argumentationum duæ ſpecies. 283
Arimaſpi. 121
Areſuſa ex fœmina mas. 122
Argos. 140
Artemiſia cum Mauſolo. 142
Ariſtodemi dictum. 155
Arteria generis neutri. 149
Areopagitarum iudicium. 168
Arionis hiſtoria. 235
Arra. 238

Arrabo.

Arrabo. 238
Arboretum. 238
Arbustum. 238
Argutator. 241
Arteria duplex. 263
Argutiola de congio. 256
Arenæ numero singulari. 271
Arma numero singulari. 271
Aristotelis epistola. 284
Aristotelis uerecundia. 177
Assequor, & sequor. 40
Assentior. 42
Assentio. 42
Aspectu in casu dandi à Virgil. 72
Asymboli immune. 97
Asylum fani. 92
Astraba. 154
Assiduus ab assibus. 231
Attabulus uentus. 38
Attilius Regulus. 92
Atq; aduerbium. 150
Atq; postquam. 150
Atq; præsertim. 150
Atri dies. 86
Atrium. 226
Auscultare. 15
Audire. 15
Auster uentus. 37
Auaritia à sapientibus sprета. 47
Aurum tolosanum. 54
Aurungus deus. 83
Audaculus. 89
Auarus. 135
Auentinus mons cur extra pomœrium. 182
Auspicia maiora. 183
Aurum coronarium. 191
Aufugio. 210
Aufero. 210
Autumo. 210
Augustus quo die natus 213
Augusti epistola. 213
Augusti laus. 147
Aulus Albinus. 154
Aulus Hostilius Mancinus 71
Aurigantes stellæ. 199
Auxiliarij milites. 98
Au particula. 210
Autumna tempestas. 270
Aulus Gellius quo tempore. 278
Aurum tolosanum. 54
Ἀξίωμα. 229

B

Bachilides. char. 285
Balneæ sitiæ. 47
Baiulus. 77
Balnea uirilia. 133
Barbarismus. 88
Barbari mobiles. 219
Barbarica astus. 244
Barbarorum consuetudo ad tractandas pugnas. 11
Bellum, & pugna. 22
Bellarij liberi. 180
Bellum adfectum. 212
Belli homunculi. 180
Beneficus, ac liberalis. 241
Bibax. 56
Bibosus. 56
Bias de re uxoria. 81
Bibliotheca Alexandriæ. 100
Bibliothecam pub. quis primus. 100
Bibliotheca templi traiani. 159
Bibliotheca tiberianæ domus. 185
Bidentes oues. 227
Blatterones. 16
Bondus terminatæ. 157
Bœotia comœdia. 49
Boreas uentus. 37
Boristhenes. 121
Bouinator. 154
Botulus. 228
Bosphorum mare. 243
Bucephalus Alexandri equus. 76
Bucephalon. opp. 76
Buceta. 150
Brundusium portus. 121
Brutiani cum Romanis. 135
Breuiloquentia. 164

C

Calari. 221
Calabarriunculus. 218
Caldor. 168
Caurus uentus. 37
Cassita auis. 45
Canicula & homo ridicularius. 75
Captiones dialecticæ. 157
C. Gracchus. 133
C. Gracchi fistula. 10
C. Gracchi, & Ciceronis collatio. 133
C. Mancinus. 110
C. Trebatius. 97
C. Fabritius. 14

C. Tarratia.

C. Tarratia. 94
Caiæ Tarratiæ honores. 94
Caudices. 77
Cannensis pugna. 86
Catulli laus. 117
Cantilena de Cæncide. 121
Caper coleatus. 124
Casus patrius. 130
Casus dandi. 130
Cassii miser interitus. 54
Chamæleontis pes. 138
Chamæleontis collum. 138
Chamæleon animal. 138
Caduceum pacis signum. 149
Candens oratio. 156
Capillus pro pilo. 162
Catamitus. 111
Canescere pueros in Albania. 121
Carius ac pensius. 167
Catonum familia. 185
Cato Solonianus. 185
Cato Uticensis. 186
Catuli locus. 99
Calces plantarum. 188
Casus interrogandi. 193
Chaldæi ad stellarum motus. 197
Calculus. 199
Cauernæ. 217
Captiosis interrogationibus non respondendum. 224
Caldonia. 228
Camellia. 228
Capitecensus. 238
Cannabo. 239
Caninum prandium. 196
Carmentæ duæ. 234
Calorificus. 243
Caput cum literis. 245
Castrense uerbum. 233
Castoris iuramentum. 153
Castrensis corona. 79
Candens. 246
Carptores. 270
Cephysia uilla. 1
Cæcias uentus. 38
Cercius uentus. 38
Cædititius Tribunus. 52
Cælatim. 147
Cærimoniæ unde. 68
Cæritas tabulæ. 233
Cæritum gratiæ apud Romanos. 133
Cæcilia nomina seruilia. 57
Cheridotæ uestis. 112
Censores. 117
Centuriata comitia. 183

Centussis. 218
Ceruæ Sertorij, & astutia. 219
Cepæ pelusiotæ. 286
Ciuitates cum coniugio. 7
Circius uentus. 38
Cibus Pythagoreorum. 70
Cibi diuersi in cœnis regijs. 113
Circunspiciens. 126
Cinctus. 139
Cispius mons. 208
Citra calendas. 171
Ciceronis locus. 16
Ciceronis error. 212
Ciceromastix. 236
Classes procinctæ. 10
Climacteras. 55
Classicus. 112
Climaculæ. 148
Cludere literas. 174
Climatericus annus. 208
Cluniculi. 209
Claustrus. 170
Cœna lauta. 21
Cœnarum sumptus. 213
Cœlum. 271
Cœsius color. 43
Cohibatur passiue. 10
Columbatim. 174
Coloniæ. 233
Compluria. 89
Compluries. 89
Comitia calata. 220
Comitia centuriata. 220
Comitia curiata. 220
Comitialis morbus. 168
Comicorũ comparatio. 210
Communia uerba. 215
Con præpositio. 33
Consarcinans. 40
Colores in oculis. 42
Corpus bene habitum, & strenuum. 48
Conijcere. 73
Coronarium aurum. 78
Cornelij Nepotis error. 221
Coronæ militares. 78
Conniuere. 92
Cor masculino genere. 101
Confricare. 103
Coronati serui ad uenum. 107
Coruini qui. 126
Confiteor. 215
Consolor. 215
Conuiuium quatuor rebus constare. 180

Corpora apud Aegyptios aperiri. 137
Columba lignea ab Archita. 138
Compitalia die noni. 147
Consuetudo domina uerborum. 172
Conuiuarum numerus. 180
Concionem habere. 183
Comprecationes deorum. 189
Comperendinationes. 201
Cornucopiæ. 206
Colloquia interpretãda quo modo. 138
Cominus. 238
Commutationes. 239
Comparatio ab ingenijs ad poma. 175
Corona plexa. 256
Consiliarij. 258
Concio. 261
Contemplo. 264
Comitia. 271
Crœsi filius mutus. 80
Cronus Diodorus. 156
Crepidæ. 188
Crepidarius. 188
Crepidarium cultellum. 188
Crepidulæ. 188
Cretensium mos in cõferẽdis prælijs. 11
Cristallus quomodo. 90
Cultus Hortensij. 5
Cultus Demosthenis. 5
Cubitus. 55
Cupressi quomodo serantur. 57
Cupediæ literarum. 97
Cupediæ ciborum. 113
Cursus lunaris. 54
Curuamen. 198
Cum lance & licio. 231
Cumprime. 238
Cylindrus lapis. 91

D

Dacus. 84
Daphnite. 224
Darius. 244
Datiuus quartæ declinationis. 72
Debitio, & habitio gratiæ. 5
Defendere. 119
Deiurium. 115
Demosthenis dictum de Laide. 9

Demosthenes ad Callistratum. 56
Deorum nomina. 82
Depalmare. 279
Depudicare. 228
Deprecor. 99
De præpositio. 99
Decimus mensis partus. 101.
Decima. 59
Dehonestamentum. 44
delphinos amasios. 109
Decretum. 116
Despiciens, & circunspiciens. 126
Democritus philosophus se excæcauit. 141
Deq;. 150
Demosthenis dictum. 155
De more. 166
Decreta Naturæ. 168
Despicatissimus. 211
Defamatissima uita. 202
Decemuiri. 281
Delitia numero singulari. 271
Descendidi. 109
Diagoras. 58
Diatriba. 23
Diuinatio in oratione. 26
Diogenis Cynici dictum. 34
Diluxerit. 48
Dierum obseruatio. 48
Dierum diuisio. 48
Dies ciuilis. 48
Distichon de Homeri patria 55
Dimidium. 56
Dimidiatum. 57
Dies halcyones. 54
Diagoræ obitus. 58
Disiunctum. 82
Dijouis. 82
Dies inominalis. 86
Disciplina sera. 89
Diluculare. 101
Dies religiosi. 68
Dies nefasti. 68
Dies alliensis. 68
Dicendi tria genera. 112
Dies dij. 129
Dies in casu patrio. 130
Die crastini. 147
Die quarto. 146
Die quinto. 146
Die quintæ. 147

Die pristini. 147
Die perendini. 147
Die noni. 147
Dimidiatum genus. 162
Dimidium. 256
Diespiter. 82
Digamma. 205
Diem diffundi. 202
Dispassis. 216
Dialecticæ laus. 230
Diomedis & Glauci permutatio. 39
Dionysia gesticularia. 6
Diurnare. 238
Dialecticæ captiones. 224
Dignor passiue. 216
Diogenis responsio. 265
Diogenes Critolaus. 113
Dioxippus. 247
Disciplina rhetorica. 171
Dies iusti. 281
Dilucidare. 45
Doloris tolerantia. 166
Domitius insanus. 261
Draco legislator. 159
Duodeuicesimo. 77
Duritudo. 238
Durities. 238

E

Eblandita oratio. 156
Ebrietatis laus. 209
Edictum templi Dianæ Ephesiæ. 27
Ediles & Tribuni quo tempore. 252
Edulcare. 220
Effatus. 182
Effutire. 76
Egregius an egregi in uocandi casu. 205
Eleusinum certamen. 218
Elogia. 51
Elegans. 140
Ennius tria corda. 250
Ennianista. 259
Empedoclis carmen. 70
Emplastrum. 228
Epigrammata trium poetarum. 21
Epicteti dictum. 34
Ephyræ. 206
Epitritos. 265
Equus Diomedis. 53
Equus seianus. 53
Eques uberrimus & habitissimus. 75
Equus strigosus. 75
Equus Alexandri. 76

Eques pro equo. 260
Equus mordax, & calcitro. 64
Equilibrium. 281
Equitare. 260
Erraticus homo. 128
Errabundus. 158
Errones. 198
Erraticæ stellæ. 198
Errare. 132
Error Cornelij nepotis. 221
Eudoxus. 253
Eupolides. 15
Euripidis laus. 152
Euripidem quinq; & septuaginta tragœdias scripsisse. 239
Exametri uersus. 265
Ex iure manu consertum 286
Esse, & erit. 242
Esuritio. 228
Ethesiæ uenti. 38
Eurus uentus. 37
Eunuchos morbosos. 64
Euclides megarensis. 96
Euripidis interitus miser. 218
Exercitus lectione. 7
Expliauit. 8
Expergere. 96
Exaduersum. 108
Exertare linguam. 128
Expassum. 216
Ex Diatriba. 265

F

Fabis non usum esse Pythagoram. 70
Fabritius. 14
Fauonius uentus. 38
Fatum & necessitas. 91
Fallaciosa argumenta. 105
Facies in genitiuo. 129
Facies. 195
Fauissæ Capitolinæ. 30
Fautores. 204
Fanus sustentanda. 124
Fauces ad uestibulum. 227
Fascinare. 232
Fascinum. 232
Fatiscor. 237
Ferre quid significat. 17
Ferrumen. 194
Feriæ æstiuæ. 130
Festinare et properare. 233
Festus Posthumius. 276
Feriæ denicales. 225
Fecialis uerba. 225
Febris. 280

Febriculosus. 280
Febris quartanæ laus. 247
Febris rapida & Quercera. 280
Fenestella. 221
Feriæ præcidaneæ. 67
Feriæ uindimiales. 216
Figuræ geometricæ. 18
Fistulæ C. Gracchi concionatoriæ. 10
Filiorum in patres officium. 24
Fidium natura. 123
Fiere. 270
Filij quomodo alendi. 161
Figura à fingendo. 195
Filij Iouis. 219
Filij Neptuni. 219
Fidibus cum graculo. 288
Finis hic & hæc. 187
Finitimus unde. 170
Flagitium, & uitium. 17
Flauissæ capitolinæ. 30
Flauus color. 43
Fluctui in casu patrio. 72
Falmen dialis. 139
Floces uini. 154
Floces olei. 154
Flammigare. 246
Fœminæ in mares. 222
Fœtus ursinus. 245
Fœnerator. 232
Fœnus. 232
Forma uxoria. 82
Folia olearum uerti. 123
Forfices. 136
Forum traiani. 190
Fretum comœdia. 50
Frequentatiua uerba. 123
Frons in acie. 136
Fraces olei. 154
Frater unde. 180
Fretu. 187
Frons uirili genere. 213
Frons frontis. 213
Fruiscor. 237
Frigrificus. 243
Frustrari & frustratus. 257
Fuisse in potestatem. 8
Fuisse in mentem. 8
Furuus. 17
Fortescere. 270
Furtorum quæstiones cum lance & licio. 231
Furtum. 113
Furti se obligauit. 113
Futilis philosophia, quæ argutis est plena. 146

furta per lancem & licium. 160
furtum compertum & oblatum. 160
furta apud Lacedæmones. 160
furtum quid. 160
furfur. 154
funis masculino & fœminino genere. 188
fumare. 246
fumus. 272

G

Gallus Asinius. 236
Gallus superbus. 126
Genitiuus quartæ declinationis. 72
Genitiuus quintæ declinationis. 129
Genitiuus quomodo formetur. 72
Genethliaci qui. 201
Geometria triplex. 234
Giluum uinum. 196
Glaucus. 43
γλαυκῶπις 43
Glosaria. 261
Globus. 136
Gladiorum nomina. 147
Gradalentum. 71
Graphice ac scite. 165
Gurdus. 228
Guttum. 243
Gustus ac tactus. 267
Glauci, & Diomedis permutatio. 39
Gracchi oratio. 156
Græci quomodo naues suebant. 239

H

H. litera. 25
Habeo dicere. 197
Haliates rex. 11
Halcyones aues. 54
Hallucinari. 25.232
Hamilcaris pronuntiatio. 67
Hannibalis crudelitas. 27
Hannibalis exemplū. 78
Hannibalis cauillatio in Antiocum. 78
Harmodius. 120
Hastæ martiæ motæ in templo. 66
Hasdrubalis pronuntiatio. 67
Hercules. 141

Herculis

Herculis mensura. 1
Heraclitus. 288
Hesiodus. 54.124.252
Helluari. 25
Hermaphroditi. 122
Herodotus de Leonibus. 177
Hermunduli. 225
Hellebori species. 249
Hemiolius. 265
Higinus Maronis interpres. 19
Historia, diariũ, & ephemeris. 87
Historia Metij Suffetij. 282
Hiatus uocalium. 117
Hiades, 179
Histieus. 144
Hostilius Mancinus. 71
Hortensij cultus. 6
Hortensij manus gesticulosas. 6
Hortensius Dionysia, ac gesticulatrix. 6
Hortensij dictum. 6
Homines in pueritia canescere. 121
Homo aure surda ac iacenti. 8
Homeri patria. 56
Homines canino capite. 122
Hominis definitio. 63
Homo non bonæ rei. 201
Homo quomodo in utero formetur. 54
Homo lucerna. 228
Honera 25
Honos etiam malus. 169
Honustum. 25
Hortor. 215
Hostia succidanea 66
Humanitas. 184
Humanæ literæ. 184
Humanior. 184
Humani corporis mos adolescendi. 55

I

Iactare. 27
Iacere. 27
Ialysij imago. 223
Iapix uentus in Appulia. 38
Ignarus. 128
Illaudatus. 27
Illatebrant. 137

Illotis pedibus. 241 256
Inquinamentum. 28
Imparilitas. 88
Impolitia. 71
Impendio loquacior. 1
Impeccabilis. 251
Imperceptiora. 199
In
Inedia qui pereunt quantum durent. 55
Incontinentia. 251 283
Incontinens 267
Incentiones. 71
Infra Classem. 112
Inferiæ. 272
Ingenui. 88
In aduerbia desinentia. 174
Inquies. 273
Insolens uerbum. 10
Institutum pythagoricum. 10
Instrumenta cur in castris. 12
Insignitas. 12
Induciæ. 22
Internicinum morbi genus 24
Inculpatus. 27
Inamabilis. 27
In & con præpositiones. 33
Indoctus. 33
Insanus. 33
Inhumanus. 33
Infelix. 33
Inuolucris. 45
Interibi. 52
In ærarios relatus. 78
Incoibilis. 77
Incruenta uictoria. 79
Inaudaculus. 89
Infortunitas. 90
In ora. 108
Inaurita. 108
Insilio. 73
Inscriptiones, seu Tituli librorum. 288
Interpretor. 215
Intra oceanum. 172
Intra modum. 173
Intercubitus adiectiuum 179
Inualentia. 280
Iouis filij. 219
Irascibilitas. 23

Iulianus

Iulianus hispanus Rhetor. 273
Inferæ aues. 94
Inquinamentum. 28
Incuria. 71
Incenciones. 71
Infra classem. 112
Indeses. 117
Incredulæ. 121
Infestus unde. 127
Inuolucra sensuum. 130
Inflammanter. 134
Industriæ celeritas. 137
Iniuria factum itur. 139
Indoctus, rudiusq;. 166
Intra calendas. 171
Intercutia uitia. 179
Intestabilis. 94
Insignite loqui. 99
Inter os & offam. 184
Induxit, fefellit, decepit. 192
Interrogandi casus. 193
Intentio. 196
Inculpatissima uita. 201
Incitabulum. 209
Instaminarij. 228
Inlatebrare. 237
Intolerantia. 251
Infectiones. 262
Ira quid. 33
Istrus fluuius. 136
Isagoge. 228
Itare. 94
Italia unde. 150
ἰταλοί. 150
Italia armentosissima. 150
Iusiurandum per Iouem lapideum. 19
Ius dici. 101
Ius uocationis. 182
Ius proferendi pomœrij. 182
Iudicis officium. 201
Iudicia priuata. 201
Iunior pro positiuo. 175
Iupiter lapideus. 19
Iupiter unde dicatur. 82
Iustitia quid sit. 90
Ius trium liberorum. 60
Iuris periti. 201
Iustitiæ imago. 204
Iumentum. 280

Lais meretrix & adagium. 9
Labeonis commentaria. 13
Laberius poeta. 141
Labandria. 228
Laberij dictum. 61
Laberij uersus. 142
Lacedæmones cum tibijs in aciem. 10
Lacedæmoniorum mos. 160
Lachrymæ. 25
Lætabundus. 158
Laudare. 27
Lassitudo. 43
Lana pro pilo. 162
Lactis uis. 162
Lancea hispanicum telum. 222
Lacerna. 188
Lælius Varronis præceptor. 219
Laureolus Eleontes. 50
Lex. 143
Lex Aretina. 150
Lex Aufella. 155
Lex licinia. 41.213.280
Lex popilia. 12
Lex Papia. 12
Lex fannia. 41
Lex æmilia. 41
Lex cincia. 41
Lex antia. 41
Lex Iulia. 41
Lex ebutia. 231
Lex atinia. 242
Lex talionis. 279
Lex Stolonis. 280
Lex Voconia. 242
Lex Portia. 134
Leænæ partus. 177
Leonides. 52
Leo, & Androdus seruus. 84
Leo hospes, homo medicus. 85
Leporarij. 35
Leporaria. 35
Lepus unde. 17
Leuitas. 110
Leuis. 110
Lecti sotherici. 164
Lebadia opp. 166

legro

Legio cum militibus. 226
Lepores bina iecora. 234
Leuatiora ac leuiora gelu durantur. 243
Liberos alendos esse proprio lacte. 161
Liberi pro uno filio. 31
Liberi patris Artifices qui 283
Libs uentus. 37
Libra & selibra. 115
Librilis. 281
Libri sibyllini. 18
Liburni quomodo naues suebant. 239
Lingua recondenda. 15
Lingua infrenis. 15
Liburni. 239
Linea quid. 18
Lignantur. 237
Linguam exertare. 128
Lingua qualis esse debeat. 15
Linguaces. 15
Lituus quid. 80
Lituus auguralis. 80
Litem contestari. 81
Licium. 99
Lingula. 148
Lictor unde. 165
Licinius imbrex. 189
Literator. 123
Lingua latina magis inops quàm græca. 42
Liticines. 282
Licius locus. 282
Locutulei. 16
Loquentia. 16
Longæuus. 33
Lorarij. 135
Locuplex. 135
Lorea quid. 146
Locus Tullij pensitatus. 5.
Loricatus surculus. 244
Lucas opp. 14
Lucetius. 82
Lusciosus. 64
Lux orationis. 134
Lucus. 232
Lucij neratij. 279
Lucaus de ostreis. 286
Luna alit ostrea. 286
Lucius Scipio Asiaticus 116
Luna adolescente, & deficiente quæ crescant, &

quæ tabescant. 286
Luteus color. 43
Lyrici Poetæ. 37
Lysias. 26
Lysiæ orationes. 26

M

Maiores. 183
Maiora Auspicia. 183
Magistratus maiores & minores. 183
Marcus Cicero de Iure Ciuili. 20
Marci Ciceronis Contemporanei. 277
M.T. & .C. Cæsaris contemporanei. 277
Matrimi, & patrimi. 12
Mandata an semper sint facienda. 13
Malliana imperia. 13
Magniloquentia. 51
Malum consilium consultori pessimum. 66
Marspiter. 82
Manulia. 71
Mature. 137
Maturitas. 137
Maturare. 137
Massilia. 140
Mausolus. 142
Mausoli potio. 142
Mausoli sepulchrum. 142
Mausolus tragœdia. 142
M.C. quid de uita humana sentiat. 151
Manubiæ, & præda. 190
Marsus filius Circes. 231
Marsi populi uirulenti. 231
Magnum uiaticum. 238
Matrona. 261
Materfamilias. 260
Mancioli. 270
Manum conserere. 286
Metellus de uxore ducenda. 6
Metelli dictum. 6
Metæ trianguli. 18
Mellaria. 36
Metus. 127
Memordi. 109
Mentiri. 155
Mendacium dicere, 155
μελισσῶνες. 36
Menedemus Rhodius. 177
Menander. 39.58

Menander

Menander quot Tragœdias. 239
Menippeæ seu cynicæ Varronis satyræ. 196
Mendicimonium. 228
Memnon Nocticolor appellatus. 270
Mille hominum occiditur. 16
Militaria uocabula. 136
Miscella doctrina. 288
Militibus uenam solui per ignominiam. 136
Milesiæ uirgines ad suspendium. 214
Milonis interitus. 217
Mihi nomen Iulium. 222
Miles infrequens. 226
Mithridates & Antidotus. 249
Mithridatem duarum & uiginti gentium linguas percalluisse, 250
Mœchimonium. 228
Mœnia. 271
Mons salis. 38
Moles trusatiles. 50
Mortui præ gaudio. 58
Morbus & uitium. 64
Mons Palatinus, 182
Monomeri. 122
Morbus colicus. 166
Morbus sonticus. 280
Modus mutandi sententias. 124
Modus medendi morsui serpentum. 109
Modus Auli Gellij inter studendum. 288
Mos Antiquus senatorum. 21
Mos Apollinaris Sulpitij 185
Mos Antiquus. 203
Muralis corona. 79
Murices. 92
Mulieres abstemiæ. 146
Multam dicere. 150
Multam facere. 151
Multiiuga. 159
Multicoloria. 159
Multiforma. 159
Multiiuga, ac sinuosa quæstio. 202
Municipes. 233
Multigrumis. 270
Mutitare. 257
Mulierosus. 68

Munera. 264
Musonij sapiens dictum. 223
Myops. 64

N

Nata res. 182
Natura an morbos fecerit. 90
Naualis corona. 79
Nauium genera. 148
Nanus, & pumilio. 228
Neapolis. 130
Neptuni filij. 219
Nequiter. 223
Neq; Id. 238
Neptuni nomina. 44
Neuij epitaphium. 22
Neruularia comoedia. 50
Neuius comoedias in carceribus. 50
Nequitia. 110
Nequam. 111
Neruias. 123
Nescius. 128
Neuuli in mammis. 162
Necessitas. 176
Necessitudo. 176
Necessarij. 176
Nescis quid vesper serus uehat. 180
Nerienes. 189
Nerij. 189
Nero fortis. 189
Nerio. 189
Ne particula. 190
Nicopolis. 215
Nigidianae commentationes cur in uulgus non exeant 277
Nigror. 43
Nidum migrauit. 46
Nilus fluuius. 136
Niobes filij. 285
Nitescit. 99
Nomina in osus. 68
Notae uocum. 177
Notus uentus. 37
Nona. 59
Nomina in osus. 68
Nouum. 93
Nouitium. 93
Nolo. 111
Nola iugo a Virgilio. 116
Nouissimus. 144
Nouissime. 144
Nomina in bundus. 157
Notationes temporum. 253
Noctescere. 264

Nocticolorem.

Noctícolorem. 270
Nostri ac uestri. 284
Noctes Atticæ. 288
Numina læua. 83
Nullum sine contrario contrarium. 90
Nuperrime. 92
Nugalia. 114
Numerus conuiuarum. 180

O

Ob. 73
Obsequibilis. 46
Obijces. 74
Obnoxius. 114
Obesus. 270
Obliterator. 270
Ociosus à metu. 45
Oculi ludibundi. 51
Occurrit. 109
Oceanus Lunæ comes. 197
Oculorum doloribus mos medendi. 244
Odium Atheniensium. 96
Offendere. 119
Officia filiorum in Parentes. 28
Officiorum gradus. 83
Oleaginea corona. 78
Oleum cur sæpe congelascit. 243
Olympicum stadium. 1
Olympias Alexandri mater. 176
Ons uocabula. 213
Operæ in foro. 202
Opica uerba. 159
Opicus, a, um. 36
Oppiddo quam peritus. 108
Opulescere. 264
Oratio C. Gracchi in Pompilium. 156
Orchius. 22
Orestis corpus. 55
Ornitones. 35
Oropi uastatio. 112
Orthrium carmen. 235
Oscitatio in partu letalis. 60
Oscedo. 75
Oscitatio. 75
Oualis corona. 79
Ouatio. 79
Ouis masculino genere. 150

Osus nomina. 126
P
Patrimi. 12
Papyrius prætextatus. 21
Pacticia pugna. 22
Pacuuij epigramma. 22
Paradisus. 35
Parsimonia ueterum. 40
Palmæ natura. 51
Parcæ quæ, & unde. 59
Parcus unde. 61
Pacificatio. 102
Partus quinq; puerorum. 131
Partim hominum. 138
Panis furfureus. 154
Pancratiastæ. 194
Pacuuianum carmen. 200
Pacificator. 202
Palatum habere. 213
Pansum à pando. 218
Passis uelis. 216
Pabulatur. 237
Patricij megalenses. 257
Pedaria sententia. 61
Pequniarcus. 62
Penus. 62
Pellex. 65
Pecunia prædacea. 75
Persona unde. 79
Peposci. 109
Pepugi. 109
Peccatus peccatu. 187
Pecunia data quibus modis probetur. 101
Periclis responsum. 2
Persa & perses. 102
Persa Plauti comœdia. 89
Peculatus. 116
Pertentare. 125
Penetrabilis querimonia. 133
Perdolitum est. 128
Peregrinus philosophus. 170
Peccare sine tui iactura. 187
Peccatu. 187
Petorritum. 222
Perdices bina corda. 234
Pharmacopola. 15
Phedon Elidensis. 34
Philosophia gustanda & non ingurgitanda. 86
Philippi epistola ad Arist. 120
Philistion. 247
Philoxeni dictum. 289

Philippus Macedo. 44
Philippi epistola. 120
Phœniceus color. 43
Pigitum. 216
Pignoriscapio. 110
107
Pigmæi. 122
Pileati serui ad uenum.
107
Piscinæ. 36
Plato. 26.97
Planipes saltus. 11
Planum. 18
Plauti Comœdiæ. 49
Plauti epigramma. 21
Platonis orationes, & Lysiæ. 26
Plautus poeta. 49
Plautinissimus. 49
Plauti laus. 114
Plaucia rogatio. 176
Platonis & Xenophontis æmulatio. 203
Pleiades stellæ. 54
Plebs. 143
Plebiscitum. 143
Plinij laus. 122
Poetæ Græci. 285
Poli Histrionis Historia.
107
Potus an defluat in pulmonem. 246
Porcij Licinij uersus. 273
Porca Cereri sacra. 67
Posthumiana imperia.
13
Posthuma proles. 32
Polyhistor. 84
Post deinde. 105
Polus histrio. 107
Postliminium iustum. 115
Positus, idest positio. 73
Poetica iam nullius honoris. 149
Pomœrium. 182
Postremissimus. 215
Postuerta. 234
Porcetra. 260
Pœna & multa. 105
Pœnitenda. 23
Pœnitere. 236
Pœna falsi testimonij.
282
Prandium caninum. 196
Prandium abstemium.
196
Pro. 33
Proficere. 34
Profigere. 34
Profanum. 34

profestum. 34
Prouerbium de eccia & nubibus. 38
Proferre. 34
profligare. 34
Prouerbium de Cassita. 45
prouerbium de equo seiano. 54
proicere. 74
Protagoras. 77
Protagoras Euathlus. 81
prolubium. 235
proloquium. 82
proprium. 93
propitium. 93
Procinctæ classes. 10
propugnari opp. 119
propere. 137
Prouerbium de matre Euãdri. 10
Proficisci. 34
profatus. 228
proloquium. 229
pronuntiatio. 229
proletarius. 231
Problematum Aristotelis libri. 268
properare & festinare. 233
Prosa. 234
prehensionem habere. 181
prædaceus. 73
præter propter. 274
prænestini populi. 233
præiudicium. 29
præpudiosus. 29
Præcise dictum. 59
præcidaneæ hostiæ. 67
præpetes aues. 93
Præsentaneum uenenum. 91
præquox præcoquis. 137
Prænestini cur ex colonia in municipium relati sint. 233
præmorsisse. 109
præcox præcocis. 137
præpetes loci. 93
præmorsisse. 109
prædes. 116
præmature. 137
prænestinus recessus. 151
prudentis consilium. 171
præter naturam. 174.221
præter fatum. 174
præda & manubiæ. 193
Prima fax. 256
priuilegia. 143
priori pueritia. 143
Prudentia indeserta ma-

gis eligenda quàm stulta loquacitas. 15
Psylli cum Eustro. 232
pueri quo pacto in utero matris consistant. 234
Publij Nigidij Contemporanei. 277
purum. 93
Putum argentum. 93
putare. 93
Puniendi tres causas. 98
Puerperium. 161
Publij sententiæ. 248
purpurat. 264
puluerat. 264
pudori colorem. 270
Pumiliones. 277
Pythagorica disciplina. 9
Pythagorici pecunias in medium. 9
Pyramides. 18
Pyronij qui. 152

Q

Quadrantalia. 18
Quassare 27
Quatere. 27
Quinquatrus. 36
Quadrans. 55
Quiescit. 99
Quies. 99
Qui multa habet multis eget. 124
Quadrigatrij uerba. 128
Quinq; sensus. 108
Quartum consul. 131
Quarto consul. 131
Quinq; Classes. 112
Quæ legenda in conuiuio. 180
Quin particula. 248
Quadrigæ. 271
Qua ratione contentio, & æmulatio oriatur. 204
Quare oleum sæpe, uina rarenter congelascunt. 243
Quædam constitutiones super officium Iudicis. 202
Quibus ius fuerit intercedere, ne senatusconsultus fieret. 207
Quibus in locis senatusconsultus iure fieri potuerit. 207
Quintus Scæuola. 242
Quot dentes in Infante gignantur. 55

Quo Tempore Gellius ui=xerit. 278

R

Raro. 42
Rarenter. 42
Radere barbam quando. 51
Rapacitas nõnullorum Ro=manorum. 215
Rasitare. 51
Restare. 20
Rescire. 35
Redhibitio in seruis. 64
Redhibere. 64
Repudium cum uxore quis primus. 65
Rectoris officium. 6
Refrigere. 196
Religiosa delubra. 68
Religiosus unde. 68
Remittere animum. 256
Res inopinata. 70
Religiosus. 66
Religione solui. 115
Religio quid sit. 136
Retinentissimus. 144
Retas. 259
Retanda flumina. 159
Renidens. 173
Responsio Accij ad Pacuuium. 175
Rectos cupressos. 187
Recentatur. 220
Resotus animus. 28
Rhetores expulsi. 214
Rhodos ciuitas. 102
Rhodanus fluuius. 136
Robigus. 66
Rogari sententias. 66
Rogatio. 143
Romuli sobrietas. 157
Romanorum institutum, dum pugnam ineunt. 11
Romanorum mos. 120
Romanorum laus. 44
Rubidus color. 42
Rubor. 42
Rufus color. 42
Rutilus color. 43
Rumphea. 148
Rustice loqui. 177
Rubi. 276

S

Sabinus Medicus. 59
Sacellum. 97

Sallustij locus. 15.78. 130
Satis eloquentiæ, sapientiæ parum. 15
Sallustij defensio. 71
Sapientem non peccaturum. 170
Saltem. 173
Sanctitudo. 176
Sandaliarium. 258
Sacrificor. 264
Sallustius uirgis cæsus. 250
Sallustius Nouator uerborum. 16
Sallustij locus corruptus. 285
Sapiens an irasci debeat. 23
Satyræ Varronis. 34
Sauromatæ. 121
Scipio Africanus superior. 116
Scipionis, & Gracchi reditio in gratiam. 116
Sempronij Gracchi & Scipionis Africani amicitia 116
Senatus per quos habebatur more maiorum. 207
sertorij astutia. 219
sertorij militum fidelitas. 219
secideral. 110
scruta. 57
scrutarius. 57
scholicus. 62
scriptum facere. 95
scirpea simulachra. 139
σκεπτικοὶ qui. 152
scirpus. 188
sophoclis mors. 58
sophocles senior Euripide. 185
stadium Olympicum. 1
subargutuli. 222
subsecundiaria. 286
subsiciuum tempus. 263
sublustria. 191
subijces. 74
subnixus. 74
suauiloquentia. 164
suauitudo. 176
sucula stellæ. 179
suffragium. 221
susq; deq; fero. 230
suffetij Metij Historia. 28

σκυτάλη laconica. 244
Scripserim & uenerim. 257
Scropha & porcetra. 260
Sculna. 287
Sensus legum Solonis. 31
Senectus semper honorata. 32
Septentriones. 36
Septentrionarius uentus. 36
Sellulariæ quæstiones. 48
Septenarius numerus. 54
Sepulchrum. 25
Serpens immanis. 92
Selibra & libra. 115
Securim. 186
Senatusconsul. quomodo. 107
Senatus consult. quibus in locis iure fieri potuerit. 107
Sertorij astutia. 219
Seruus receptitius. 241
Sequester. 287
Sentes. 276
Sicinius Dentatus. 30
Sillus amarulentus scriptor. 60
Siticines. 282
Sicinista. 283
Sicinnium 283
Socratis temperantia. 17
Solstitium & bruma. 54
Solœcismus. 88
Solitauisse. 101
Sors proposita gladiatori. 105
Somniculosus. 127
Sotheria lecti. 164
Solitaurium. 176
Soror ac frater. 180
Soleæ. 188
Sole occaso. 237
Solonis tempora 252
Spectationes. 82
Spepondi. 109
Spicea corona. 95
Species ab aspectu. 195
Speculum ut imago. 234
Stribiligo, & imparilitas. 88
Strigosus equus. 75
Statius nomen seruile. 75
Stata forma. 82
Stuppa cum lectica. 133
Stellæ aurigantes. 199
Subnixus animus. 237
Subsidium memoriæ. 242

Surculi loricati 244
Sycophantæ. 200
Syrenei scopuli. 230

T

Tabulæ quibus temporibus positæ fuerint. 278
Taxare. 27
Tangere. 26
Talentum Atticum. 60
Tarentum opp. 175
Tactus, ac gustus cum belluis. 267
Tarquinius Superbus. 18
Tauri mos. 263
Tessera 82
Templum Dianæ Ephesiæ. 27
Tegmine onychino. 270
Tempus cœnandi Athenis. 243
Terentius. 112.255
Terentius Scaurus. 157
Terentij locus. 108
Terræmotus. 44
Templum Pacis. 89
Testamentum. 97
Tertium consul. 131
Tertio consul. 131
Tesserulæ. 149
Terminus deus. 168
Testamentorum genera. 221
Testamentum per æs, & libram. 221
Thesaurus. 30
Theophrastus Lesbius. 177
Theophrastus 119
Theopompus. 142
Theodectes. 142
Thracij cuiusdam fabula. 276
Tibiæ ad ischiacos. 71
Tibicen. 71
Tiro Mar. Tullij libertus. 142
Tingere helleboro sagittas quare. 249
Tolerantia Socratis cum uxore. 17
Tollere pro corrigere. 17
Toga. 111
Torquatus. 128
Torquati. 128
Torquati pugna. 128
Triones. 36
Trinoctium. 49
Triumphalis corona. 78

Tractim. 117
Transgredi. 148
Transgressus. 148
Tres. 187
Tris. 187
Tributa. 221
Trinumus comœdiæ ge-nus. 242
Tria dicendi genera. 112
Tribuni cur ius uocandi non haberent. 181
Tunica. 111
Turres. 136
Turrim. 186
Turris lignea illita alumi-ne. 209
Tullij locus in Verrem. 172
Tullij locus. 173
Tullius quo die & tempore natus. 221
Tullius quot annos natus primã causam egit. 221
Tullius & Demosthenes. 222
Turpius frigide laudari quàm grauiter uitupe-rari. 268

V

Vallum dentium. 14
Vafra & fallaciosa argu-menta. 105
Valeri in casu uocandi. 193
Vasum. 190
Vaticanus ager. 234
Vagire. 234
Valerij Aeditui uersus. 273
Valerius quo tempore Cor uinus. 126
Varronis laus. 131
Vacanter acumulauit. 246
Vanus, mendax, infidus. 259
Vestalis prima à Numa capta. 12
Vehemens. 25
Vehere. 27
Vexare. 27
Ventorum descriptio. 38
Veterator in literis. 47
Verruca eminens locus. 52
Veiouis. 82
Væ 82
Vescum. 83
Vegrande. 83
Vesanus. 83

Vecors.

Vecors. 83
Verba in arrogatione. 87
Verbum augurale. 93
Velitare. 96
Vesticeps. 88
Verborum uolumina. 130
Venustas, & mundities. 133
Venam solui militibus. 136
Verba inciuilia. 136
Velia opp. 140
Velinus portus. 140
Veritas temporis filia. 171
Veritum, puditum, pigitum. 216
Vestibulum. 226
Vesperauerat. 243
Vero uerbum. 357
Vena quid. 263
Vestri ac nostri. 284
Veiouis simulachrum. 83
Verba sublustria. 191
Verba agentia pro patientibus. 264
Verba patientia pro agentibus. 264
Versus amatorij lepidi. 275
Virgilij locus 116. 175
Virgilij locus in primo æneidos. 125
Virgilij locus in octauo æneidos. 125
Virgilij locus. 73
Virgilij locus. 150
Viuaria. 35
Vitium, & morbus. 64
Viator. 68
Videndi ratio. 85
Vinum edormiant. 96
Via laurentina. 132
Vieta poma. 175
Vinum rhodium. 177
Vinum Lesbium. 177
Vinum exoticum. 177
Vitiare & obtinere. 183
Vini tria genera. 196
Vinum apud antiquos in conuiuijs quare. 209
Vinum fomes ingenij. 209
Vinum non congelari. 243
Virescere. 264
Vita beata. 255
Vituperones. 270
Victitare. 249
Vndarum motus. 46

Vocabula positiua in naturalia. 135
Vox ex pectore. 14
Voluptas Epicuri. 122
Vox an sit corpus. 86
Vocum turba. 130
Vocabula ancipitia. 169
Vocabilior sonus 187
Voculatio. 193
Vsum in grammatica plus auctoritate ualere. 99
Vsurpata in delitijs. 95
Vsucapio 110
Vrbes. 186
Vrbis. 186
Vrtica piscis. 70
Vulturnus uentus. 37
Vulnus. 127
Vxor ducenda ne sit. 6
Vxoris uitium aut ferendum aut tollendum. 17

X

Xantippe Socratis uxor. 17.
Xeniades Philosophus. 34
Xenophontis & Platonis æmulatio. 203

Z

Zeno stoicus. 249
Zephyrus uentus. 37
Zodiacus. 54
Zonæ ad argentum. 215

ALTER Index, quo quicquid in unaquaq; re Lector quæsierit, siue id ad grammaticen, siue ad alias artes pertineat, inuenire quam facile queat.

Quæ ad Philosophiam de natura, & ad dialecticam, & medicinam, atq; mathematicam pertinent.

Ratio proceritatis corporis ex Plutarcho. char. 1
De tempore tacendi, & dicendi à Pythagoricis. 9
Non esse æquam reprehensionem Epicuri à Plutarcho de syllogismo. 29
De Iapige uento, & cæteris à Phauorino. 36
De colorum generibus. 42
De Terræmotu. 44
Quid obseruatum in undarum motibus diuersis flantibus uentis. 46
Principium diei, & noctis. 48
De ui, & natura palmæ arboris. 51
De ui septenarij numeri. 54
Gaudio multos periisse. 58
Temporis uarietas in puerperijs mulierum. 58
De definitione quædam. 62
Incentiones tibiarum Ischiacis mederi. 71
De moderanda uita impuberum puerorum. 75
De argumentis reciprocis. 81
Vox an sit corpus, uel incorporea. 85
De ui oculorum, atq; uidendi rationibus. 86
Chrysippi responsio aduersus eos, qui negauerunt Prouidentiam. 90
Item ab eodem de fato cum consilij nostri arbitrio. 90

Quæ ad philosophiam de natura, & dialecticam, & medicinam, atq; mathematicam pertinent.

Quid de quorundam sensuum naturali defectione scripsit Aristoteles. 107
De amore Delphini in puerum. 108
Certiores ictus ad superna, q̃ ad inferna esse. 119
De prodigijs Barbarorum, & fœminis in mares uersis, & gentium miras uarietates. 113
De conuersione foliorum oleæ, & de fidibus alieno ictu sonantibus brumali, & solstitiali. 123
Annũ LXIII infortunio aliquo agi. 212
De genere controuersiæ, quod dubium dicitur. 130
Plinium Secundum latuisse genus argumenti, quod ἀντίστρεφον dicitur. 131
Quod Aristoteles de numero puerperij scripsit nomina non positiua, sed naturalia. 135
Quæ maxima fluuia ultra Ro. imperium. 136
Cur annulus gestetur in sinistræ manus digito proximo minimo. 137
Plinij secundi portenta fabularum, & quæ in Democritum indigne confert de Columbæ simulachro. 138
De ætatum finibus pueritiæ, iuuentæ, senectæ. 149
De Pyrrhonibus philosophis, & eorum differentia ab Academicis. 152
Chrysippus omne uerbum ambiguum, Diodorus nullum dixit. 156
Infantibus à matre lac præbendum. 161
Homerum, & Herodotum diuersum de Leonibus. 177

Numerus

Quæ ad philosophiam de natura, & dialecticam, & medicinam, atq; mathematicam pertinent.

Numerus conuiuarum, & de mensis secundis, & bellarijs. 180
Aduersus eos, qui ex motibus syderum fata hominum se dicturos pollicentur. 197
Scriptum esse lignū alumine ablutum non ardere. 208
Iouis filij hūanissimi, Neptuni crudelissimi à poetis. 219
Syllogismum quibus uerbis Aristoteles definierit. 220
Reprehensio legis apud dialecticos percunctandi, disserendiq;. 223
Quo pacto fames possit tolerari ab Erasistrato. 224
ἀξίωμα quid significet, & quædam prima, quæ in dialectica traduntur. 228
Bina corda Perdices, & bina Iecora Lepores quibus regionibus. 234
Quædam de quibusdam geometriæ partibus cognita pulcherrima. 234
Cur oleum congelascat facile, uinum minus, acetum ferè nunquam, aquæ fluuiorum, & fontium durentur, mare minime. 243
De habitu, & natura stomachi, & fistulæ, quæ τραχεῖα dicitur aduersus Erasistratum. 246
De materijs infamibus, quas græci ἀδόξους καὶ ἀπόρους, exercendi gratia disputatis etiam à Philosophis. 247
De natura hellebori candidi, & nigri. 249
Anates ponticas uim habere digerendis uenenis, deq; Mithridatis medicamento. 249

Quæ ad Philosophiam de natura, & ad dialecticam & medicinam, atq; mathematicam pertinent.

Saturnalia ludicra agitare solitus Gellius quibus certaminibus, & sophismata, & ænigmata oblectatoria. 256
In febre Arteria tangenda, & non uena, & quid utraq;, quid'q; pulsus. 262
Diogenes philosophus quali talione usus, pertentatus à dialectico sophismatico. 264
Cur repentino timore uenter effluat, & ignis urinam lacessat. 268
Ex Aristotele niuis aqua potui pessima, & ꝙ ex niue Cristallus concreatur. 269
Quod pudor sanguinem ab extra diffundit, timor uero contrahit. 269
Herodis Attici de ui, & natura doloris disputatio. 276
De ijs, quæ cum luna habent consensum, idest συμπάθειαν. 285
Historia de Crœsi filio loquente. 80
Leonem hominem agnouisse. 84
De serpente inusitatæ longitudinis. 92

Quæ ad Philosophiam de moribus attinent.

Reprehensio in iactantem se esse Philosophum. 1
An pro amicis delinquendum quandoq;. 2
De infami mundicia Demosthenis. 5
An recte Metellus Numidicus in oratione de uxoribus ducendis.

ducendis. 6
Dictum Demosthenis ad Laidem, non tanti emere pœnitere. 8
De tempore tacendi, & dicendi à Pythagoricis. 9
Reprehensio Phauorini in adolscentem prisce nimis loquentem. 10
An rectius mandatum facere omnino uel non. 13
C. Fabritius quid ad Samnites, cum aurum donarent. 14
Aduersus inanem loquacitatem. 14
Quanta cum animi æquitate Socrates tolerauerit uxoris ingenium. 17
Responsio Tauri Philosophi, an sapiens irascatur. 23
Quo pacto Socrates patientiam exercuit. 24
Quæ ratio officiorum inter Parentes, & filios. 24
An semper patri obsequendum. 28
Lex Solonis utilis, & si non uidetur. 30
De uetere parsimonia, deq; antiquis legibus sumptuarijs. 40
Apologus Aesopi non inutilis. 45
Cur Sallustius auaritiam non animum, sed corpus effœminare tradidit. 47
Delitiarum uitium, & mollicies oculorum, & corporis exprobrata acerbe, & festiuiter. 51
Malum consilium consultori pessimum. 66
C. Fabritius Cor. Rufinum inimicum consulem designauit. 67
De Pythagora. 70
De moderanda uita impuberum. 75

Notæ, & animaduersiones censoriæ. 71
Historia de Hostilio Mancino, & Manulia meretrice. 71
De Africano superiore. 74
Initium Protagoræ ad Philosophiam. 77
Annibal cauillatus est Antiochum. 78
Leonem Romæ hominem agnouisse. 84
De Attilio regulo capto à Cartaginiensibus. 92
De Alexandro & P. Scip. memoratu digna. 95
Philosophum non esse laudandum à uociferantibus, & in laudando gestientibus. 76
Dictum Biantis de re uxoria. 81
Adhortatio ad philosophiam exemplo Euclidis. 96
Quæ ad officium grauitatis, & dignitatis ducant. 96
Quæstiunculæ sympostacæ. 97
Puniendis peccatis tres rationes, quarum Plato duarum tantum meminit. 98
Quàm seuere ab antiquis in fures, & quid de seruato, & commodato. 113
Confutatio ex Euripide luxuriantis gulæ. 113
De obseruantia iurisiurandi Romanorum. 115
Mentitus nomen, & habitum philosophiæ quibus uerbis notatus. 119
Epistola Philippi ad Aristotelem, de Alexandro filio nato. 120
De genere, & natura uoluptatis. 122
Qui multa habet multis eget. 123
Democritus qua causa se lumine oculorum priuaue-

rit. 141
Non leuari peccatum cum aliorum exemplo prætenditur. 142
De falsæ philosophiæ probris ex Platone. 144
De mulierum ueterum uictu, & moribus, & de iure mariti necandi uxorem adulteram. 146
Quo pacto M. Cato Albinum græce scribentem reprehenderit. 154
De Demosthene Rhetore cum legatis Mileti. 154
Qui petunt, qui negant, & qui tacent omnes petunt, & cupiunt in comitijs uel cenalijs. 155
Sobria, & pulcherrima Romuli responsio circa uini usum. 157
De furtis, & quod quidam pœna, quidam præmio dignos fures censebant. 160
Anneus Seneca leui, futiliq; iudicio fuit. 163
De modo tolerandi dolores secundum Stoicos. 166
Errare eos, qui fiducia latendi peccant. 170
De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo, deq; uerecundia Aristotelis, successorem eligentis. 176
Sapientiam esse filiam usus, & Memoriæ. 178
Numerus conuiuarum decens, & de secundis mensis. 180
Quid apud M. Catonē significet inter os, & offam. 185
De uestitu, atq; calciatu non decoro. 188
Exprobratio Catonis contra Philosophantes nomine, & non re. 190
Homines ad cauendas iniurias semper intentos esse debere. 194

Manicatas uestes P. Africanus Sul. Gallo obiecit. 111
Multam filiæ P. Appij dictã, q̃ locuta petulanter. 135
Elegantia apud antiquos de nitidiore cultu non de ingenio amœniore, & cultus nitidior uitio dabatur. 151
Dolobella proconsul ream ueneficij, ac confitentem ad Areopagitas reiecit. 168
Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. 169
De officio iudicis. 201
Chrysippus, quàm apte iustitiam pinxerit. 204
Plato non inutiles uini inuitatiunculas in conuiuijs censuit. 209
Cœnarum, atq; luxuriæ exprobratio Phauorini 213
De admirando & uoluntario interitu uirginum Milesiarum. 214
Philosophi, & Rhetores Roma pulsi. 214
De parsimonia, ac pudicitia Gracchi. 215
Aduersus eos, qui curant, quæ ad luxuriam, & quæ ad Philosophiam omittunt. 218
De uita, & moribus Euripidis, & morte. 218
Grauis sententia Musonij à Catone recepta. 223
Sententiæ ex Publij mimis selectæ. 248
Aduersus homines nequam, & impure philosophiam tractantes, duoq; uerba obseruanda omnium rerum longe salubria. 250
Verba ex Symposio Platonis exercendi gratia in latinam linguam uersa. 251

Quæ ad Philosophiam de moribus attinent.

In perficienda uita beata quantum uirtus ualeat. 255
Probatissimi hominis, sed infacundi sententia præfertur à Lacedæmonijs sententiæ improbi, sed facundi. 257
Quid philosophus palescens tempestate maris responderit, & ꝙ primi motus non sunt nostræ potestatis. 266
Gustus, & tactus fœdissima uoluptas, quia bestiarum sunt, tertium aliorum tantum hominum. 267
Turpius frigide laudari, quã acerbius uituperari. 268
Antonij Iuliani lepidissima responsio, & uersus amatorij ab eo in conuiuio dicti. 272
Plato iuuenis lusit amatorios uersus. 275
Artificum scænicorum studium probrosum, amoremq; inhonestum esse, superq; ea re uerba Aristotelis. 283
Exempla epistolarum Alexãdri regis, & Aristotelis ob libros auscultatorios editos. 283
Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacij. 171
Prudens rescriptio Olympiadis Alexandro. 176
An Xenophon & Pla. infensi inter se fuerint. 203
Ventidius Bassus ignobilis primus de Parthis triumphauit. 210
Sertorius dux quo astu ad milites barbaros usus. 219
Rhodij quibus uerbis Demetrium hostium ducem ab oppugnatione amouerunt. 222
Mithridatem regem duarum & uiginti linguis gentium locutum. 250
Sallustium adulterio deprehensum. 250

Valerij Coruini nomen de historia. 126
Manlij Torquati pugna cum Gallo prouocatore. 128
Ex Ennio quale ingenium, comitasq; amici minoris erga maiorem. 152

Quæ ad grammaticam, & rhetoricam attinent.

De uerbo mutato in oratione Ciceronis exploratio tenuis. 5
Recte Cicero rem præsidio futurum dixit. 7
Reprehensio Phauorini in adolescentem nimis prisce loquentem. 10
Aduersus inanem loquacitatem. 14
Recte dictum mille hominum occiditur.
L. Lælium præceptorem reprehendit M. Varro, quod & ipse reprehendendus de Etymologia. 16
De uocabulis geometriæ græcis & latine dictis. 18
De uersu Virgilij ex eius codice sensu torquebit amaror. 19
An latine dictum superesse, quod defendit, & de uerbo superesse. 19
Induciæ, quid sint à M. Varrone. 22
H. litera qua ratione antiqui quibusdam uocabulis immiserunt. 25
À C. Basso genus quoddam iudicij diuinationem appellari. 25
Inter Platonis, & Lysiæ orationem. 26
Virgilij defensio de uerbis ignauiter, & abiecte qui-

bus usus. 26
Iniqua Plutarchi accusatio in Epicurum de quodã uerbo in definitione uoluptatis. 29
Fauisse capitolinæ quid significent liberos etiam unum filium ueteres. 30
M. Cato stitisses, & non stetisses. 32
Cæcilius à Sulpitio damnatus in enarratione Virgiliani uersus. 32
De natura quarundam præpositionum ex M. Ci. 33
Rescire quid sit, & quæ eius significatio. 35
Viuaria uulgo dicta, & quid pro eo uocabulo à quibusdam dicatur. 35
Super uocabulo septentrionis syderis. 36
De Iapige uento, & cæteris à Phauorino. 36
Consultatio, & dijudicatio locorum comœdiæ Menandri, & Cæcilij. 38
Quid græci ἀναλογίαν, & ἀνομαλίαν. 42
De uocabulis colorum. 42
De Sallustij uerbis, & Demosthenis, quibus Philippum, & Sertorium descripserunt. 44
De explorandis Plauti comœdijs, quoniam promiscuæ ueræ, & falsæ eius nomine inscribuntur. 49
Quis equus seianus in prouerbio, & Spadices. 53
Bibosum dictum à Nigidio, & absurdo, & nouo uocabulo. 56
Dimidium librum uel dimidiam fabulam uitiose dici. 56.

Pedarij Senatores. 61
Parcus homo unde dicatur. 61
Penus quid & uarie declinari. 62
Quid hæc uocabula uelint morbus, & uitium, & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint. 64
Verba ueteris senatus consulti. hostiæ sucidaneæ, tempora præcidanea, & feriæ præcidaneæ. 66
De accentibus quorundam nominum punicorum. 67
Religiosus quid significet. 68
Sententia defensa Sallustij. 71
De uocabulis quibusdam à Varrone, & Nigidio declinatis contra consuetudinem. 72
De natura particularum, quæ præpositæ uerbis intendi, atq; produci inscite, & barbare uidentur. 73
De uerbo duo & uicesimo ignoto uulgo quodq; à uiris doctis uarie de eo scriptum est. 77
Personæ uocabuli interpretatio. 79
Defensio Virgilij ab accusatione Higini. 79
Alphenum Iure consul. in interpretatione ueterum uocabulorum errasse. 92
Adoptatio, arrogatio quid sint, & quo pacto differant. 87
Solœcismus quo pacto à Latinis appelletur. 88
Pluria, compluria, & compluries latine dici. 89
Virgilius immerito damnatus, quod prepetes pennas dixerit. 93
Testamentum, & sacellum qualia nomina. 97
Quæstiunculæ sympoſiacæ. 97

An e in uerbo quiesco producatur, uel corripiatur. 98
Deprecor uerbum bene à Catullo positum. 99
Historiæ, & annalium differentia. 86
De pudendo errore Cesellij. 101
Excusatio M. Catonis aduersus Tullium Tironem Ciceronis libertum. 101
An affatim prima acuta pronuntiandum, & de accentibus. 108
Peposci, memordi, & pepugi, & cætera id genus ab antiquis. 109
Vsucapio, & pignoriscapio. 110
Leuitatem, nequitiam, non ea significatione esse, qua uulgi sermonibus dicuntur. 110
M. Cato quē classicum, & quē infra classem dicat. 112
Tria dicendi genera, & de tribus Oratoribus Romā missis ab Atheniensibus. 112
Obnoxius quid significet, & de eius origine. 114
Virgilius ob iniuriam Nolanorum posuit ora pro Nola, & de consonantia literarum. 116
Quoad uiuet, & quoad morietur ex contrarijs idem significare. 117
Offendere & defendere, quid significant. 119
An frequentatiua in prima syllaba correpta, ut primitiua. 123
Quis modus conuertendi in græcas sententias uerba, & quæ bene Virg. ab Homero, & quæ non. 124
Defensio Virgilij, quod operte, & pudice concubitum Veneris, & Vulcani scripserit. 125

DD

De uerbis reciprocæ significationis. 126
Hæc facies huius facies ab antiquis. 129
De genere controuersiæ, quod dubium dicitur. 130
Tertio consul, an tertium dici oporteat. 131
Contentio, & collatio locorum ex orationibus C. Gracchi, & M. Catonis. 133
Auarus, simplex, an compositum uocabulum. 135
Quid mature significat. 137
Præcox huius præcocis, & non præcoquis. 137
Cur partim hominum, idest pars hominũ dicatur. 138
Iniuria mihi factum itur, quali ordine uerborum Cato. 139
Virgilij errores in historia Rom. in VI. Aen. 140
Rogatio, lex, priuilegium, plebiscitum, quid. 143
Nouissime, & nouissimus M. Cicero cur uitarit. 144
Die pristini die crastini die quarti eleganter. 146
Telorum, iaculorum, nauiumq; uocabula. 147
Sallustius inscite damnatus ꝙ transfretationem transgressum dixerit. 148
Atq;, particula plus quã completiuã habet uim. 158
De origine uocabuli terræ Italiæ. 159
Elegantia apud antiquiores de nitidiore cultu, & uictu, & non de ingenio amoeniore. 151
Pro particulæ quanta, qualis'ue sit uarietas. 151
Q. Ennius Euripidem æmulatus. 152
Verbis antiquis desitis minime utendum. 153
Quo pacto M. Cato Romanum græce scribentem accusat. 154
Differentia inter mentiri, & mendacium dicere. 155

Quid

Quid T. Castritius senserit de uerbis, & sententia quadam C. Gracchi. 156
De ludibundo, & errabundo, & id genus uerborum productionibus. 157
Græcorum quorundam uerborum difficillima in latinam linguam mutatio. 158
Quid significet, flumina retanda publice redempta habent. 159
Anneus Seneca leui, futiliq; iudicio fuit, iudicans de Ennio, & M. Tullio. 163
Lictoris uocabulum, qua ratione conceptum, & ortum. 164
Ex Ennio quale ingenium, comitasq; amici minoris erga maiorem. 165
Quod græci ænigma latini scirpos dixere. 168
Quæ dicuntur uocabula ancipitia. 169
Quod æditimus uerbum latinum fuit. 170
Intra Calendas quid significet, utrum ante Calendas uel Calēdis, & de dictione ītra ex M. Cicerone. 171
Saltem particula quam uim habeat, & originē. 173
Cælatim, uellicatim, saltuatim Sisenna usus. 174
An fatum, & natura idem apud Ciceronem significet. 174
An necessitudo, & necessitas differant. 176
Quid ueteres latini προσῳδίας. Item quod uocabulum Barbarismi non usurpauerunt. 177
De suculis, & hyadibus stellis quid Tul. Tiro. 179
Sororis, & fratris recta interpretatio. 179
Humanitas quid sit. 184

Inter os, & offam qd significet apud M. Catonē. 184
Maior ratio habita sonitus uocum, quàm disciplinæ grammaticæ. 186
Scripsisse eadem, qui diuersorum temporum fuerūt. nam Pla. Euripidi Sophoclis uersum ascribit. 184
Neriene, seu Nerio, quid importet. 189
Manubiæ quid sint. 190
Facies quid sit. 195
In Valeri nomine primam syllabam acuendam, deq; ratione scribendi. 193
Versus, quos Virgilius imitatus Homeri, ac Parthenij. 194
Quantum differat cum multis Mortalibus, cum multis Hominibus. 194
Quid sit caninum prandium. 196
De libro familiaris cuiusdam doctrinam, sed nullam delectationem, aut utilitatem habente, deq; uocabulis urbium immutatis. 206
An aufero, aufugio, autumo eodem modo au particulam sortiantur ex Cicerone. 210
Verbum profligo à plerisq; dici improprie, inscitéq;. 211
Erratum à Cicerone in II de gloria de Hectore, & Aiace. 212
Frontem masculino genere à Cæcilio poeta. 213
Philosophi, & rhetores olim Roma pulsi. 214
De uerbis communibus utor, uereor. 215
Figurá noua orationis à græcis à Metello Numidico usurpata

usurpata. 216
Passis uelis, passis manibus dixisse Veteres non à patior, sed à pando. 219
Iouis filij humanissimi, Neptuni inhumanissimi à Poetis. 219
De ætatibus Historicorum Nobilium. 219
De comicis latinis iudicium Vulcatij Sedigiti. 220
De uerbis nouis in Cn. Matij Mimiābis inuētis. 220
Comitia calata, curiata, centuriata tributa quid sint. 220
Errasse Cor. Nepotem, cum dixit Ciceronem trium, & uiginti annorum causam dixisse pro Sex. Roscio. 221
Quali figura orationis, & q̄ noua L. Piso usus. 222
Vehiculū, quod Petorritum dicitur, cuiatis linguæ. 222
Vestibulum quid significet, & eius uocabuli origo. 226
Hostiæ, quæ bidentes dicuntur, quid sint. 227
Quibus uerbis Laberius usus. 228
ἀξίωμα quid significet, & quædam alia ad dialecticam. 228
Susq;, deq; in libris antiquorum quid significet. 230
Proletarij, Capitecensi, & quid in XII tabulis assiduus. 230
Cloatius Verrius, quædam ad originem græcæ linguæ redegit, aut commode, aut absurde. 232
Quid municipium, & quid à Colonia differat. 232
Properare, & festinare differre ex M. Catone. 233
Agrippas à partu ægro, & De ijs Deabus, quæ uocā=

tur Prosa, & Postuerta. 234
Quæ ratio uocabuli agri uaticani. 234
Aduersus inique accusantes M. Cicer. in oratione pro M. Cœlio. 236
Verba ex Q. Claudio annotata. 237
De sparto interpretatio M. Varronis, ex Homeri uersu contra uulgariam opinionem. 239
Menander, & Euripides ab ignobilioribus poetis quãdoq; superati. 239
Non esse uerum M. Cicer. in libro de Amicitia usum uitioso argumento dubio pro confesso. 240
Quid seruus recepticius. 241
An de præterito, uel futuro caueãt hæc uerba legis, q̃d subreptum erit, & rei æterna authoritas esto. 242
Virgilius in describendo Aetnæ incendia Pindarum imitatus. 245
Quin particula quot, qualesq; uarietates significationis habeat. 248
Sallustij uerbis, perincertum, stolidior, an uanior, illusus quidam, quod sese tantum Sallust. intelligere iactabat. 249
Q. Ennius quadrupes eques, & nõ equus dixit. 260
Matronam, & matrem familias non differre, ut Helius Melissus scripsit. 260
Concio quot significationes capiat, & quem in modũ Phauorinus tractauerit intempestiuũ de ambiguitatibus uerborum quærentem. 261
Similiter Cadentia esse puerilia, & nõ ornamẽta. 262

Insecenda apud M. Cat. quid, & an insequenda. 262
Vena, Arteria, pulsus quid sint. 262
Verba ex carminibus Furij Antiatis inscite à Caelio Vindice reprehensa. 263
Morem ueteribus uerba patiendi mutare in agendi modum. 264
Numerus hemiolios, & epitritos quid sit. 265
Quod M. Varro in herois uersibus obseruauerit rem nimis anxiæ obseruationis. 265
Turpius frigide laudari, quàm acerbius uituperari. 268
Obesum quid, & quædam prisca uocabula. 270
An arena, cœlum, triticum pluralia inueniantur, & an inimicitiæ quadrigæ, in singulari. 271
Præter propter, & si in usu uulgi, tamen ab Ennio dicta. 274
Plato & iuuenis amatorios lusit uersus. 275
Antonij Iuliani lepidissima responsio, & uersus amatorij ab eo dicti in conuiuio. 272
Quos pumiliones græce νάνους dici. 276
Siticinum uocabulum quid significet in M. Catonis oratione. 282
Quam ob causam Sicinistas nebuloso nomine dixerit L. Accius. 282
An rectius habeo curam uestri, uel uestrum dicatur. 284

Quæ ad grammaticam, & Rhetoricam attinent.

Quam diuersæ sententiæ græcorum super numero filiorum Nio bæ. 285
Quibus uerbis delectari solitus sit Antonius Iulianus. 286
Quid uocabulum iure manu consertum. 286
Quid sit sculna apud M. Varronem. 287
Colorum diuersorum nomina. 42

Quæ ad mores ueterum, & Historiam.

Tibia in bello usos antiquos. 10
De conditione Virginis uestalis. 12
C. Fabritius, quid ad Samnites, cum aurũ darent. 14
De libris Sibyllinis, & Tarquinio rege. 18
Papyrius Prætextatus, & causa cognomenti. 21
Tria epigrammata trium ueterum poetarum. 21
De Sicinio Dentato bellatore memoratu digna. 30
Honores senectæ habiti, & ad patres, & maritos. 32
Phædon socraticus seruus, & alij. 34
Non esse compertum cui deo rem diuinam fieri oporteat, cum terra moueatur uiribus. 44
Quod P. Africano, & alijs nobilibus ante senectam barbam radere patrij moris fuit. 51
De Q. Ceditio æquiperato Spartano. 51
Literæ consulum Rom. ad Pyrrhum Regem. 52
De ætate Hesiodi, & Homeri. 55
Demosthenes dimisso Pla sectatus Callistratum. 56
Plato, & Aristoteles mercati libros maximi. 60

Nullæ

Nullæ uxoriæ actiones ante Carbilianum diuortium. 65
De more ueterum sponsaliorum ex Ser. Sulp. 65
Historia de perfidia Hetruscorum aruspicum. 65
De ordine rogandarum sententiarum, Iurgiorumq; in Scena C. Cæsaris, & M. Catonis. 69
De Pythagora. 70
Notæ, & animaduersiones censoriæ. 71
Historia de Hostilio Mancino, & Manulia meretrice. 71
De Africano Superiore. 74
De seueritate censoriæ notæ. 75
De equo Alexandri, qui Bucephalas dicitur. 76
Quæ causa, quod initium Protagoræ Philosophiam adeundi. 77
Annibal cauillatus est Antiochum. 77
De coronis uarijs, & quæ unaquæq;. 78
Historia de Crœsi filio. 80
De nominibus Deorum Popu. Ro. 82
Leonem Rom. hominem agnouisse. 84
De officiorum ordine, & gradu popu. Rom. 83
Cur dies primus post calendas, nonas, idus atri, quartus ante eas religiosus habeatur. 86
Historiæ, & annalium differentia. 86
De serpente inusitatæ longitudinis. 92
Attilius Regulus à Carthagi. captus. 92
De Acca Larentia, Caia Terraria, fratres aruales qui sint. 94

De Alexandro, & Scipione digna memoratu. 93
Cn. Flauij Curulis egregium factum. 95
Quis primus edidit libros, & quantus numerus Athenis. 100
Admiranda de P. Africano superiore. 100
Cur serui pileati uenundati, & mancipia sub corona. 107
Historia de Polo histrione dolorem imitante. 107
De Amore Delphini in puerum. 108
Manicatas uestes P. Africanus Sul. Gallo obiecit. 111
Quàm seuere antiqui in fures, & de seruato, & cōmodato. 113
Obseruantia Iuris iurandi Rom. & de legatis ab Annibale deiurio accepto Romam missis. 115
Historia de Tiberio Sempronio Græco Tri. plebis. 116
Equos à censoribus pinguibus equitibus demptos an ignominia, uel non. 118
Prodigia Barbarorum, & fœminas in mares uersas. 121
Valerij Coruini nomen, & historia. 126
Manlij Torquati pugna cum Gallo prouocatore picta postq̃ descripta à QVadrigario. 128
Multa filiæ P. Appij, ꝙ petulanter locuta. 136
Inter militares ignominias fuisse sanguinis missionē, & quæ huius causa. 136
Acies Romana quibus modis, & quo habitu. 136
Cur annulus in proximo minimo, sinistro. 137
De flãmis dialis Cærimonijs, & uirginum Vestæ in-

ramento. 139
Historia de Artemisia, & de certamine apud Mausoli sepulchrum. 142
Historia de Populo Romano, & punico, & q̃ æmuli fuerunt pari uigore. 149
De suprema multa, & Numa, & lege Aretina, & ratione uocabuli Italiæ. 150
Elegantia apud antiquos, de nitidiore cultu, & uictu, quodq; idem uitio dabatur. 151
Mulieres Rom. per Herculem, Viri per Castorem non iurare. 153
Dolobella proconsul ream ueneficij, ac confitentem ad Areopagitas reiecit. 168
Reditiones in gratiam Nobilium uirorum memoratu dignæ. 169
Faceta responsio M. Cicer. amolientis à se crimen manifesti mendacij. 171
Colloquium Pacuuij, et Accij Poetarum. 175
Olympiadis rescriptio prudens, ac comis ad Alexandrum filium. 176
Tribunos in plebis prehensionem uocationem non habere. 181
Aediles, et quæstores popu. Ro. in ius ad prætorem à priuato posse uocari, ex M. Varrone. 181
Qui sint minores magistratus. 182
Aliud loqui ad Populum aliud cum populo agere, et qui magistratus à quibus auocent comitiatum. 183

De genere, atq; nominibus Portiæ familiæ. 185
Compreationes, quæ ritu Romano fiunt Dijs. 189
De officio iudicis. 203
An Xenophō, & Plato æmuli, & infensi inter se. 203
M. Varro ad Cn. Pomp. de officio senatus habendi. 207
An præfectus latinarū causa creatus ius conuocandi senatus, consulendiq; habeat. 208
Ventidius Bassus ignobilis primus de Parthis triumphauit. 210
Diuus Augustus epistola ad filium lætatur, se annum euasisse, quo senes infortunio agi solent. 212
Nouum genus interitus Milonis Crotoniensis. 217
Cur nobiles Atheniensiū tibijs canere desierunt. 217
Pugna Cæsaris in Pharsalia à Cornelio sacerdote nūtiata Patauij. 217
Euripidis uita, mores, & interitus. 218
Historia de Sertorio duce, & eius astu, quo ad milites barbaros usus. 219
De ætatibus Historicorum nobilium. 219
Errasse Cor. Nep. qui dixit Cicer. XXIII annorum causam dixisse pro Sexto Roscio. 221
Rhodij quibus uerbis Demetrium hostium ducem ab oppugnatione amouerunt. 222
Quo ritu Rom. fecialis bellum indicere solitus, & multa de militibus. 225
Hostiæ bidentes dictæ, quid sint. 227
De Psyllorum interitu ex Herodoto. 232

Quæ ad mores ueterum, & Historiam.

Super fidicine Arione ex historia Herodoti. 235
De literis clandestinis C. Cæsaris, & aliorum. 243
Mithridatem Regem XXII linguis gentium locutum. 250
Sallustium adulterio deprehensum. 250
Quibus temporibus post Romam conditam Græci, Romaniq; illustres floruerunt. 252
Contemporaneos fuisse Cæsari, & Ciceroni M. Varronem, & P. Nigidiũ, cuius commentaria ob obscuritatem non exeunt in uulgus. 277
Probatissimi, sed infacundi sententia præfertur à Lacedæmonijs sententiæ improbi, sed facundi. 257
Disputatio Sex. Cæcilij Iureconsul. & Phauorini philosophi de legibus XII Tabularum. 278

[illegible] [illegible] legem dedit [illegible]

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

p

LVTARCHVS IN LIbro, quē scribit ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορὰ, scite, subtiliterq; ratiocinatum Pythagoram philosophum dicit, in reperienda, modulandaq; status longitudinisq; Herculis præstantia. Nam cum ferè constaret curriculum stadij, quod est Pisis apud Iouem olympium, Herculem pedibus suis metatum: idq; fecisse longum pedes sexcētos, cætera quoq; stadia in terris Græciæ ab alijs postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum, sed tamen esse aliquantulum breuiora: facile intellexit modum, spatiumq; plantæ Herculis ratione proportionis habita, tanto fuisse, quàm aliorum procerius, quanto olympicum stadium lōgius esset, quā cætera. Comprehensa autem mensura herculani pedis secundum naturalem membrorum omniū inter se competentiam, modificatus est. Atq; ita id collegit: quod erat consequens: tanto fuisse Herculem corpore excelsiorem, q̄ alios: quanto olympicum stadium cæteris pari numero factis anteiret.

Ab Herode attico consulari uiro tempestiue deprompta in quendam iactabundum, & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem

uerba Epicteti stoici, quibus festiuiter a uero stoico se-iunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se stoicos nuncuparent. Cap. II.

h Erodes Atticus uir & græca facundia, & cõsulari honore præditus, accersebat sæpe nos, cum apud magistros Athenis essemus: in uillas ei urbi proximas, me & clarissimum uirũ Seruilianum, compluresq́; alios nostrates, qui Roma in Græciam, ad capiendum ingenij cultum concesserant. Atq; ibi tunc cum essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephysia: & æstu anni, et sydere autumni flagrantissimo propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris, et mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus, totiusq́; uillæ uenustate aquis undiq; canoris, atq; auibus personante. Erat ibidẽ nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, ut ipse dicebat, stoicæ: sed loquacior impendio, et promptior. Is plerunq; in conuiuio sermonibus, q̃ post epulas haberi solent: multa, atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiue, atq; insubide differebat. Præq; se uno cæteros omnes linguæ atticæ principes, gentemq́; oẽm togatã, totumq́; nomẽ latinũ, rudes esse, et agrestes prædicabat. Atq; interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismorũ captionumq́; dialecticarum laqueis strepebat, κυρτῶν τὰς σκαζόσας σωρείας. aliosq́; id genus griphos neminem posse dicens nisi se dissoluere. Rem uero ethicam, naturãq́; humani ingenij, uirtutumq́; origines, officiaq́; earum con-

finia,

finia, ait contra morborum: uitiorumq; fraudes animorumq; labes, ac pestilentias assueverabat, nulli esse ulli magis ea omnia explorata, cōperta, meditataq;. Cruciatibus autem, doloribusq; corporis & periculis mortem minitātibus, habitum, statumq; uitae beatae, quam se esse adeptum putabat: neque laedi, neque immutui existimabat. Ac, ne oris quoq;, & uultus serenitatem stoici hominis, unquam ulla posse aegritudine obnubilari. Has ille inanes cum flaret glorias, iamq; omnes finem cuperent: uerbisq; eius defatigati perteduissent: tum Herodes graecus, cuius plurimus ei mos fuit: oratione utens: Permitte, inquit, philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi quos idiotas uocas, non quimus: recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquentia uestra senserit, dixeritq; Epictetus stoicorum maximus. iussitq; proferri disertationū Epicteti digestarum ab Ariano primum librum: in quo ille uenerandus senex iuuenes, qui se stoicos appellabant: neq; frugi, neq; operae probae, sed theorematibus tantum nugalibus, & puerilium isagogarum commentationibus dilatrantes, obiurgatione iusta incessuit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quae addidit. Quibus uerbis Epictetus seuere simul ac festiuiter seiunxit, atq; diuisit à uero, atq; syncero stoico, qui esset proculdubio, ἀκώλυτος. ἀνεκβίαστος. ἀπαρεμπόδιστος. ἐλεύθερος. εὔπορος. εὐδαίμων. uulgus aliud nebulonum hominum, qui se stoicos nuncuparent. Vltroque uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, sanctissimae disciplinae nomine mentirentur.

εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν. καὶ κακῶν ἀκούεις.
ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά. τὰ δὲ κακά. τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων. πλοῦτος. συζυγία. ζωή. θάνατος. ἡδονή. πόνος. πόθεν οἶδας, οὕτως ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς. τί γαρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ. ἢ χρύσιππος ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίησαι. δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγήσῃ, ἐὰν σοί τίς οὕτω πῶς παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ ἃ πρώην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι, μὴ τῆς κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσας. αὐτὸ τί ἡμῖν. καὶ σοὶ ἄνθρωπε. ἀπολλύμεθα. καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις. ἐὰν δέ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον;

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cœpit. Quodq; est circunspecte & anxie consyderandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendú aliquando sit. Notataq; inibi, & relata quæ Theophrastus, & M. Cicero super ea re scripse= runt. Cap. III.

C Chilo præstabilis homo sapientiæ, quonam usq; debuerit contra legẽ, contráq; ius pro amico progredi, dubitauit. Eaq; res in fine quoq; uitæ ipso, animum eius anxit. Et alij deinceps multi philosophiæ sectatores, ut in libris eorum scri= ptum est, satis, inquit, scite, satisq; solicite quæsierunt, ut uerbis, quæ scripta sunt, ipsis utar: εἰ δεῖ βοηθεῖν

τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον. καὶ μέχρι πόσου καὶ ποῖα.

Ea uerba significant, quæsisse eos, an contra ius, contra' ue morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis: & quemnam adusq; modum. Super hac quæstione tum ab alijs, sicuti dixi, multis, tum uel diligentissime à Theophrasto disputatur, uiro in philosophia peripatetica modestissimo, doctissimoq;. Eaq; disputatio scripta est, si recte meminimus, in libro eius de amicitia. primo eum librum M. Cicero uidetur legisse: cum ipse quoq; librum de amicitia componeret. & cætera quidẽ, quæ sumenda à Theophrasto existimauit: ut ingenium, facundiaq; eius fuit: sumpsit, & transposuit commodissime, aptissimeq;. Hunc autem locum, de quo satis quæsitum esse dixi: omnium rerum aliarum difficillimum strictim, atq; cursim trãsgressus est. Neq; ea, quæ à Theophrasto pẽsiculate, atq; enucleate scripta sunt: executus est. sed anxietate illa, & quasi morositate disputationis prætermissa, genus ipsum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Ciceronis, si recẽsere quis
» uellet: apposui. His igitur finibus utendum esse ar-
» bitror: ut cum emendati mores amicorum sunt: tum
» sit inter eos omnium rerum, consiliorum, uolunta-
» tum, sine ulla exceptione communitas: ut etiam siqua
» fortuna acciderit: ut minus iustæ uoluntates amicorũ
» adiuuandæ sint: in quibus eorum aut caput agatur,
» aut fama, declinandum sit de uia, modo ne summa tur
» pitudo sequatur. Est enim quatenus amicitiæ uenia da
» ri possit. Cum agetur inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum est de uia, ut etiam nonnunquam

uoluntatem illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualis'q; ad adiuuandum digressio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate nõ dicit. Quid autem refert scire me in huiusmodi piculis amicorum, si non magna me turpitudo secutura est: de uia recta esse declinandũ? nisi id quoq; me docuerit, quã putet magnam turpitudinem? et cum decessero de uia: » quousq; digredi debeam? Est enim, inquit, quatenus » dari amicitiæ uenia possit. Hoc immo ipsum est: quod maxime discendum est: quod'q; ab iis, qui doceant, minime dicitur: quatenus, quá'q; fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille sapiẽs, de quo pauloante dixi, conseruandi amici causa, de uia declinauit. Sed uideo quousq; progressus est. falsum enim pro amici salute consilium dedit. Id ipsum tamen in fine quoq; uitæ, » an iure posset reprehendi, culpari'q; dubitauit. Con» tra patriam, inquit Cicero, arma pro amico sumẽda » non sunt. hoc profecto nemo ignorat. et prius q̃ Theognis, ut Lucilius ait, nasceretur. Sed id quæro: id desydero: cum pro amico contra ius, & contra quàm licet, salua tamen libertate atq; pace, faciendum est: & cum de uia (sicut ipse ait) declinandum est: quid, & quantum, & in quali causa, et quonamusq; id fieri debuit. Pericles ille Atheniensis egregius uir ingenio, bonisq; omnibus disciplinis ornatus, in una quidem specie, sed planius tamen, quid existimaret, professus est. Nam cum amicus eum rogaret, ut pro re, causá'q; eius falsum deieraret: his ad eum uerbis usus est. δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Theophrastus in eo, quem dixi, libro, inquisitius quidem su

per hac

per hacre ipsa et exactius, pressiusq; quā Cicero disseruit. Sed is quoq; in docendo, non de unoquoq; facto singillatim æstimat. neq; certis exemplorum documentis, sed generibus rerū summatim, uniuersimq; utitur, ad hunc fermè modum. Parua inquit, et tenuis uel turpitudo, uel infamia subeunda est: si ea re magna utilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, & cōpensatur leue dānum delibatæ honestatis maiore alia, grauioreq; in adiuuādo amico honestate. Minimaq; illa labes, & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico utilitatum ratione solidatur. Neq; nominibus, inquit, moueri nos oportet: quod paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ, & rei amici utilitas. Pōderibus hæc enim, potestatibusq; præsentibus, non uocabulorum appellationibus, neq; dignitatibus generum diiudicanda sunt. Nā cum in rebus aut paribus, aut nō longe secus, utilitas amici, & honestas nostra consistit: honestas proculdubio præponderat. Cum uero amici utilitas nimio est amplior: honestatis autem nostræ in re nō graui leuis iactura est: tūc quod utile amico est, id primū illo, quod honestum nobis est: fit plenius. sicuti magnum pōdus æris, parua lamina auri fit pretiosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re adscripsi. οὐκ οἶδ' εἴπου τούτῳ τῷ γένει, τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὅτι οὖν ἂν ᾖ μέρος τούτου πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκρινόμενον αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ' οἷον, οὐ καὶ χρύσιον τιμιώτερον χαλκοῦ; καὶ τηλίκον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλικὸν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον πλέον δόξει; ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος.

Phauorinus quoq; philosophus huiuscemodi indulgen=
tiam gratiæ, tempestiuius laxato paulum, permissóq;
subtili iustitiæ examine, his uerbis definiuit. ἡ καλου-
μένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ᾽ ἐστὶν ὕφεσις ἀκρι-
βείας ἐνδέοντι. Post deinde idẽ Theophrastus ad hãc
» fermè sententiam disseruit. Has tamen inquit, &
» paruitates rerũ, et magnitudines, atq; has omnes of=
» ficiorum æstimationes, alia nonnunquã momenta ex
» trinsecus, atq; alia quasi appendices personarum, &
» causarum, & temporum, & circunstantiæ ipsius ne-
» cessitates, quas includere in præcepta difficile est mo=
» derantur, & regunt, & quasi gubernant: & nũc ra
» tas efficiunt: nunc irritas. Hæc talia, quæ Theo=
phrastus satis caute, & solicite, & religiose, causa dis=
serendi magis, disputandiq; diligentia, quàm cum
decernendi sententia, atq; fiducia disseruit. profe=
cto causas scientiæ, corporum uarietates, disertatio=
numq;, & differentiarum ignorantes, directum, atq;
perpetuum, distinctumq; in rebus singulis præceptũ,
quod ego in prima tractatus istius parte desyderare
dixeram: non capiunt. Eius autem Chilonis, à quo di-
sputatiunculæ huius initium fecimus: cum alia quæ=
dam sunt monita utilia, atque prudentia: tum id ma=
xime exploratæ utilitatis est: quod duas ferocissimas
affectiones amoris, atq; odij intra modum tantum co=
» ercuit. Hac inquit, fini ames, tanquam forte fortuna
» osurus: hac itidem tenus oderis: tanquam fortasse post
» amaturus. Super hoc eodẽ Chilone Plutarchus phi
losophus in libro περὶ ψυχῆς uerbis ita scripsit.
χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος. μηδένα ἔχειν
ἐχθρὸν

ἐχθρὸν; ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Quàm tenuiter, curioséq; explorauerit Antonius Iulianus in oratione M. Tullij uerbi ab eo commutati argutiam. Cap. IIII.

a Ntonius Iulianus rhetor perquã fuit honesti, atq; amœni ingenij, doctrina quoq; ista utiliore, ac delectabili, ueterumq; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hæc scripta oĩa antiquiora tam curiose spectabat: aut uirtutes pensitabat: aut uitia rimabatur: ut iudicium factum esse adamussim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullij, quã pro Cn. Planco dixit: ita æstimauit. Sed uerba prius, de quibus iudi-
» cium ab eo factum est: ipsa ponam. Quanquam
» dissimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. Nam qui pe
» cuniam dissoluit: statim non habet id, quod reddidit.
» Qui autem debet: æs retinet alienum. Gratiam au-
» tem & qui refert, habet: & qui habet: in eo ipso, qđ
» habet: refert. Neq; ego nunc Planco desinam debere: si
» hoc soluero. Nec minus ei redderem uoluntate ipsa: si
hoc molestiæ non accidisset. Crispum sanè inquit, agmen orationis, rotundumq;, ac modulo ipso numerorum uenustum: sed, quod cum uenia legendũ sit: uerbi paulum immutati, ut sententiæ fides salua esset. Namq; debitio gratiæ, & pecuniæ collata, uerbum utrobiq; seruari posset. Ita enim recte opposita inter se se gratiæ, pecuniæq; debitio uidebitur: si & pecunia

quidem deberi dicatur, & gratia. Sed quid eueniat in
pecunia debita, soluta ue, qd contra in gratia debita,
reddita ue, debitionis uerbo utrinq; seruato disseratur.
Cicero autem inquit, cum gratiæ, pecuniæq; debitio-
nem dissimilem esse dixisset, eiusq; sententiæ rationem
redderet: uerbum debet in pecunia ponit: in gratia
» habet subijcit, pro debet. Ita enim dicit. Gratiam
» autem & qui refert, habet: & qui habet: in eo ipso
» quod habet: refert. Sed id uerbum habet, cum pro
posita comparatione non satis conuenit. Debitio enim
gratiæ, nõ habitio cum pecunia confertur. Atq; ideo
consequens quidem fuerat sic dicere, & qui debet: in
eo ipso, quod debet, refert. quod absurdum & nimis
coactum foret, si nondum redditam gratiam, eo ipso
redditam diceret: quia debetur. immutauit ergo, inqt,
& subdidit uerbum ei uerbo, quod omiserat: finiti-
mum: ut uideatur & sensum debitionis collatæ non re
liquisse, & concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hũc
modum Iulianus enodabat, diiudicabatq; ueterum
scriptorum sententias: quas apud eum adolescentes le-
ctitabant.

Quod demosthenes rhetor cultu corporis, atq; ue-
stitu probris obnoxio, infamiq; mũditia fuit. Quodq;
item Hortensius orator ob eiusmodi munditias, ge-
stumq; in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ
cognomento compellatus est. Cap. V.

d Emosthenem traditum, & uestitu, cæteroq;
cultu corporis nitido, uenustoq;, nimisq; ac
curato fuisse. hinc etiam κόμψα illa χλα-
νίς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι ab æmulis, aduersa-

rijsq; probro datum. hinc etiam turpibus, indignisq; in eum uerbis non temperatum, cum parum uir, ore quoq; polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius omnibus fermè oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio clarior, qui multa munditia, & circunspecte compositeq; indutus, & amictus esset: manusq; eius inter agendum forent argutæ admodum, & gestuosæ: male dictis, appellationibusq; probrosis iactatus est. multaq; in eum quasi in histrionẽ, in ipsis causis, atq; iudicijs dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagresti homo ingenio, & infestiuo, grauius acerbiusq; apud consilium iudicum, cum de causa Syllæ quæreretur, non iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariã Dionysiamq; eum notissimæ saltatriculæ nomine appellaret: tum uoce molli, atq; demissa Hortensius, Dionysia inquit, Dionysia malo equidem esse, quàm quod tu Torquate ἄμυσος, ἀγροδίαυτος, ἀπρόσιτος.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaq; oratio quam ob causam reprehensa, & quo contra modo defensa sit. Cap. VI.

m vltis, & eruditis uiris audientibus, legebatur oratio Metelli Numidici grauis ac diserti uiri: quam in censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus: cum eum ad matrimonia capescenda adhortaretur. in ea oratione ita scriptum fuit. Si sine uxore possemus Quirites esse: omnes ea molestia careremus.

» Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis sa=
» tis commode, nec sine illis ullo modo uiui possit: saluti
» perpetuæ potius, quàm breui uoluptati consulendum.

Videbatur quibusdam Metellum CENS. cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari: non oportuisse nec de molestia, incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri: neq; adhortari magis, quã dissuadere, absterrereq;. Sed contra, illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerunq; esse in matrimonijs molestias asseueraret: & si quæ tamen accidere nonnunquam uiderentur: paruas, & leues facilesq; esse toleratu diceret: maioribusq; eas emolumentis, & uoluptatibus obliterari, easdemq; ipsas neq; omnibus, neq; naturæ uitio, sed quorundam maritorum culpa, et iniustitia euenire. T. autẽ Castritius recte, atq; condigne Metellum esse locutum existimabat. Aliter inquit, CENS. loq debet, aliter rhetor. Rhetori cõcessum est sententijs uti falsis, audacibus, subdolis, captiosis, si modo uerisimiles sint, & possint ad mouendos hominum animos qualicunq; astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, siquid in mala causa destitutum, atq; impugnatum relinquat. Sed enim Metellum inquit, sanctum uirum illa grauitate, & fide praeditum, cum tanto honore, atq; uitæ dignitate apud populum Ro. loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm quod uerum sibi esse, atq; omnibus uidebatur: præsertim cum super ea re diceret: quæ quotidiana intelligentia, & communi, peruulgatoq; uitæ usu comprehẽderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus: eaq; confessione fidem sedulitatis, uerita=

tisq; cōmeritus: tum deniq; facile, & procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidissimum, atq; uerissimū persuasit, ciuitatem saluam esse sine matrimoniorum frequentia non posse. Hoc quoq; aliud, ex eadem oratione Metelli dignum esse existimauimus assidua lectione, non hercle minus, quàm quæ à grauissimis philo-
» sophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt. Dij im
» mortales plurimum possunt: sed non plus uelle debent
» nobis, quā parentes. At parentes, si pergunt liberi er-
» rare: bonis exhæredāt. Quid ergo nos à dijs immor
» talibus diutius expectemus: nisi malis rationibus finē
» facimus? ijsdem deos propitios esse æquum est: qui sibi
» aduersarij non sunt. Dij immortales uirtutem appro
» bare, non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione qnta in Verrem, hanc sibi rem sperant præsidio futurum, neq; mēdam esse, nec uitium. Errareq; istos, qui bonos uiolant libros: & futuram scribunt. Atq; ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictum: quod probe scriptum perperam mutatur, & aspersa pauca de modulis, numerisq; orationis, quos Cicero auide sectatus est. Cap. VII.

In oratione Ciceronis quinta in Verrem libro spectatæ fidei tironiana cura, atq; dīsciplina facto, ita scriptū fuit. Hoies te-
» nues obscuro loco nati, nauigant, adeuntq; ad ea loca,
» quæ nunquam antea adiuerant: neq; noti essent, quo
» uenerunt: neq; semper cum cognitoribus esse possunt.
» Hac una tantum fiducia ciuitatis, nō modo apud no-

» stros magistratus, qui & legum, et existimationis pe-
» riculo continentur: neq; apud ciues solũ Romanos, qui
» & sermonis, & iuris, & multarum rerum societate
» iuncti sunt: fore se tutos arbitrantur: sed quocunq; ue
» nerint: hanc sibi rem præsidio sperant futurum.
Videbatur quãpluribus in extremo uerbo menda es-
se. debuisse enim scribi putabant, non futurum, sed fu
turam. neque dubitabãt, quin liber emendatus esset,
ne ut in Plauti comœdia mœchus. (sic enim mẽdæ suæ
illudebant,) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset
manifestarius. Aderat ibi forte amicus noster homo
lectione multa exercitus, cui pleraq; omnia ueterũ lite
rarum quæsita, meditata, euigilataq; erant. Is libro
inspecto ait, nullum esse in eo uerbo neq; mendũ, neq;
uitium. Ciceronem probe, ac uenuste locutum. Nã fu-
turum inquit, non refertur ad rem, sicut legentibus te
mere, & incuriose uidetur: neq; pro participio positũ
est: sed uerbum est indefinitum, quod græci appellant
ἀπαρέμφατον, neq; numeris, neq; generibus præser-
uiens, sed liberum undiq; & impromiscuũ est. Qua
li C. Gracchus uerbo usus est in oratione, cuius titulus
est de Q. Popilio circunconciliabula: in qua ita scri
» ptum est. Credo ego inimicos meos hoc dicturum.
Inimicos inquit, dicturum, & non dicturos. Videtur
ne ea ratione positum esse apud Gracchũ dicturum,
qua est apud Cice. futurum? sicut in græca oratione
sine ulla uitij suspicione omnibus numeris, generibusq;
sine discrimine attribuuntur huiuscemodi uerba ποι-
εῖν, ἔσεσθαι, λέγειν, & similia. In Q. quoq; Qua
» drigarij tertio annali uerba hæc esse dixit. Dum hi

conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum. In. XII. annali eiusdem Quadrigarij principiũ libri sic scriptum. Si pro tua bonitate, et nostra uoluntate tibi ualetudo suppetit: est quod speremus, deos bonis bene facturum. Item in Valerij Antiatis lib. iiii. & xx. simili modo scriptum esse. Si hæ res diuinæ factæ, rectæq; perlitatæ essent: aruspices dixerunt omnia ex sententia processurum. Plautus etiam in Casina, cum de puella loqueretur: occisurum dixit, non occisuram his uerbis.

Etiam'ne habet Casina gladium? habet, sed duos,
Quibus altero te occisurum ait, altero uillicum.

Item Laberius in Gemellis.

Non putaui inquit, hoc eam facturum.

Nõ ergo isti omnes solœcismus quid esset, ignorauerũt. Sed & Gracchus dicturum, et Quadrigarius futurum, et benefacturum, et Plautus occisurum, et Antias processurum, et Laberius facturũ, indefinito modo dixerunt. qui modus neq; in numeros, neq; in personas, neq; in genera, neq; in tempora distrahitur. Sed omnia istæc una, eademq; declinatione complectitur. Sicuti M. Cic. dixit futurum, non uirili genere, neq; neutro. Solœcismus enim foret planè, sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. Tul. Ciceronis oratione, quæ est de imperio Cn. Pompeij: ita scriptum esse à Cicerone dicebat: atq; ipse ita lectitabat.

Cum nostros portus, atq; eos portus, quibus uitam, ac spiritum ducitis: in prædonũ fuisse potestatem sciatis.

Neq; solœcismum esse aiebat, in potestatem fuisse: ut uulgus semidoctum putat: sed ratione dictũ certa,

& proba, cōtēdebat, qua & græci ita uterentur, & Plautus uerborum latinorum elegantissimus in Am=
» phitryone dixit· Non uero mihi in mentem fuit: nō, ut dici solitum est, in mente· Sed enim præter Plautū, cu ius ille in præsenti exēplo usus est: multam nos quoq; apud ueteres scriptores locutionum talium copiam of= fendimus: atq; his uulgo annotamentis inspersimus· Vt rationem istam missam facias, & authoritates, so nus, qui εὐφωνία tantum, & positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modu= lamentis orationis M· Tullij conuenisse: ut quoniam utrumuis dici latine posset: potestatem dicere mallet, nō potestate· Illud enim sic compositum iucundius ad au= rem, conspectiusq;, insuauius hoc, imperspectiusq; est· si modo illa explorata aure homo sit, nō surda, nec ia centi, sicuti est hercle, quod explicauit dicere maluit: quā explicuit, quod esse iam usitatius cœperat· Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quā de imperio Cn·
» Pompeij habuit· Testis est Sicilia, quā multis undiq;
» cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celerita
» te explicauit· At si explicuit diceret: imperfecto, & debili numero uerborum sonus clauderetur·

Historia in libris Phocionis philosophi reperta su= per Laide meretrice, & Demosthene rhetore·

Caput· VIII·

PHocion ex peripatetica disciplina haud sa nè ignobilis uir fuit· Is librum multæ, ua riæq; historiæ refertū composuit· eumq; in scripsit, κέρας ἀμαλθείας· ea uox hoc fermè ualet, tan=

quam

quam si dicas cornucopiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, & Laide meretrice historia hæc scripta est. Lais, inquit, corinthia ob elegantiam, uenustatemq́; formæ grandem pecuniam demerebat. Conuentusq́; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neq; admittebatur, nisi qui dabat: quod popoſcerat. Poſcebat autem illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud græcos dictum adagium οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. Quod frustra iret Corinthum ad Laidem, qui non quiret dare, quod poſceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit, & ut sibi sui copiam faceret, petit. At Lais μυριὰς δραχμὰς ἢ τάλαντον poposcit. hoc facit nummi nostratis denarium decem millia. tali petulantia mulieris, atq; pecuniæ magnitudine ictus, expauidusq́; Demosthenes auertit iter, et discedens ego inquit, pœnitere tanti non emo. Sed græca ipsa, quæ fertur dixisse: lepidiora sunt: οὐκ ὠνοῦμαι inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ pythagoricæ, quantumq́; temporis imperatum, obseruatumq́; sit, dicendi simul, ac tacendi. Caput. IX.

o Rdo, atq; ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiēdi, instituēdiq; discipulos, huiuſcemodi fuisse traditur. Iam à principio adoleſcentes, qui sese ad discendum obtulerant: ἐφυσιογνωμόνει. Id uerbum significat mores, naturasq́; hominum coniectatione quadam, de oris,

& uultus ingenio, de'q; totius corporis filo, atq; habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo, idoneus'q; fuerat: recipi in disciplinam statim iubebat. & tempus certum tacere, non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro aestimato captu solertiae. Is autem, qui tacebat: quae dicebantur ab alijs: audiebat. Neq; percunctari, si parum intellexerat: neq; cōmentari, quae audierat: fas erat. Sed non minus quisquā tacuit, quàm biennium. Hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi, audiendi'q; ἀκουστικοί. Ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas tacere, audire'q;, atq; esse iam coeperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία, tum uerba facere, & quaerere, quae'q; audissent: scribere: & quae ipsi opinarentur: expromere potestas erat hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί, scilicet ab ijs artibus, quas iam discere, atq; meditari inceptauerant: quoniam Geometriam, et Gnomonicam, Musicam, caeterasq; item disciplinas altiores μαθήματα ueteres graeci appellabant. Vulgus autem, quos gentilicio uocabulo chaldaeos dicere oportet: mathematicos dicit. Exinde his scientiae studijs ornati, ad perspicienda mundi opera, & principia naturae procedebant. At tunc deniq; nominabantur φυσικοί. Haec eadem super Pythagora noster Taurus cū
» dixisset: nunc autem inquit isti, qui repente pedibus
» illotis ad philosophos diuertunt: non est hoc satis, quod
» sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι, sed
» legem etiam dant: qua philosophari discant. Alius
» ait, hoc me primum doce. Item alius, hoc uolo inquit
» discere: istud nolo. Hic à symposio Platonis incipere

gestit

» gestit propter Alcibiadis comessationem. Ille a Phae-
» dro propter Lysiae orationem. Est etiam inquit (pro
» iupiter) qui Platonem legere postulet, non uitae ornan
» dae, sed linguae, orationisq; comendae gratia, nec ut
» modestior fiat, sed lepidior. Haec Taurus dicere
solitus nouitios philosophorum sectatores, cum ueteri-
bus Pythagoricis pensitans. Sed id quoq; non praeter-
eundum est quod omnes simul, qui a Pythagora in co
hortem illam disciplinarum recepti erant: quod quisq;
familiae, pecuniaeq; habebant, in medium dabant. Et
cohibatur societas inseparabilis. tanquam illud fue-
rit antiquum consortium, quod in re, atq; uerbo ro-
mano appellabatur κοινόβιον.

Quibus uerbis compellauerit Phauorinus philo-
sophus adolescentem, uetuste nimis, & prisce loquen-
tem. Cap. X.

P Hauorinus philosophus adolescenti uete-
rum uerborum cupidissimo, & pleraq; uo
ces nimis priscas, & ignotissimas in quoti-
dianis communibusq; sermonibus expromenti: Cu-
rius inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquissi
mi uiri nostri, & his antiquiores Horatij illi Tri-
gemini plane, ac dilucide cum suis fabulati sunt. neq;
Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui
primi incoluisse Italiam dicuntur: sed aetatis suae uer
bis locuti sunt. Tu autem, proinde quasi cum matre
Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis annis
iam desito uteris: quod scire, atq; intelligere neminem
uis: quae dicas. Nonne homo inepte, ut quod uis abunde
consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais,

quod honesta, & bona, & sobria, et modesta sit. uiue ergo moribus præteritis. loquere uerbis præsentibus. Atq; id, quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro, in primo de analogia libro scriptum est: habe semper in memoria, atq; in pectore, ut tanquã scopulum, sic fugias inauditum, atq; insolens uerbum.

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus, Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibijs esse usos dicit. Verbáq; eius super ea re posita. Quodq; Herodotus Halyaten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atq; inibi quædam notata de Gracchi fistula concionaria. Caput. XI.

a Vthor historiæ græcæ grauissimus Thucydides Lacedæmonios summos bellatores, nõ cornuum, tubarum' ue signis, sed tibiarum modulis in prælijs usos esse refert. Non prorsus ex aliquo ritu religionum, neq; rei diuinæ gratia, neq; etiam ut excitarentur, atq; euibrarentur animi: quod cornua, & litui moliuntur: sed contra, ut moderatiores, modulatioresq; fierent: quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in congrediendis hostibus, atq; in principijs præliorũ ad salutem, uirtutemq; aptius rati: quã si permulcti sonis mitioribus, non immodice ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant: & instructa acies: cœptumq; in hostem progredi: tibicines inter exercitum positi, canere inceptabant. Ea ibi præcentione tranquilla, & uenerabili ad quandam, quasi militaris musicæ disciplinam uis, & impetus.

militum,

militum, ne sparsi, dispalatiq; proruerent: cohibebatur. Sed ipsius illius egregij scriptoris uti uerbis libet: quæ & dignitate, & fide grauiora sunt.

καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν ἀργεῖοι μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως. καὶ ὁρμῇ χωροῦντες. λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς. πωλλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ θείου χάριν. ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν. καὶ μὴ διασπασθείη αὐτῶν ἡ τάξις. ὃ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις.

Cretenses quoq; prælia ingredi solitos memoriæ datum est, præcinente, ac præmoderante cithara gressibus. Halyates autem rex terræ Lydiæ, more, atq; luxu barbarico præditus, cum bellum Milesijs faceret: ut Herodotus in historijs tradit: concinentes habuit fistulatores, & fidicines, atq; fœminas etiam tibicinas in exercitu, atq; in procinctu habuit lasciuientium delitias conuiuiorum. Sed enim Acheos Homerus pugnam indipisci ait, non fidicularum, tibiarumq; concentu, uerum conspiratu tacito nitibundos.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοὶ
ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Quid ille uult ardentissimus clamor militum romanorum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorauere? Contra' ne institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? Cum uero prope' ad manus uentum est: tum iam e' propinquo hostis, & impetu propulsandus, & clamore terrendus est. Ecce autem pro tibici-

na laconica, tibiae quoq; illius concionatoriae in mentem uenit: quam C. Graccho cum populo agente praeisse, ac praemonstrasse modulos ferunt. Sed nequaquã sic est, ut à uulgo dicitur, canere tibia solitum, qui pone eum loquentem staret, uarijsq; modis, tum demulcere animum, actionemq; eius, tum incendere. Quid enim foret ea re ineptius? si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quaedã uaria, tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriae tradiderunt: stetisse in circunstantibus dicunt occultius: qui fistula breui, sensim grauiusculum sonum inspiraret ad deprimendum, sedandumq; impetum uocis eius. Referuescente nanq; impulsu, et instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi uehementia indiguisse non (opinor) existimanda est. M. tamen Cicero fistulatorem istum utriq; rei adhibitum esse à Graccho putat: ut sonis, tum placidis, tum citatis, aut demissam, iacentemq; orationem eius erigeret: aut ferocientem, saeuientemq; cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui.

» Itaq; idem Gracchus, quod
» potes audire Catule ex Licinio cliente tuo litterato ho-
» mine, quem seruum sibi habuit ille ad manum, cum
» eburnea solitus est habere fistula, qui staret post ipsum
» occulte, cum concionaretur, peritum hominem, qui in-
» flaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum
» excitaret: aut à contentione reuocaret.

Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos praelij institutum esse à Lacedaemonijs Aristoteles in libris problematum scripsit: quo manifestior fieret, exploratiorq; militum securitas, et alacritas. Nam diffiden-

tiae inquit,

tiæ inquit, & timori cum ingressione huiuscemodi minime conuenit: & mœsti, atq; formidantes ab hac tam intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. uerba pauca Arist. super ea re apposui. διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν, ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, et quo ritu, quibusq; cærimonijs, ac religionibus, ac cognomine à pontifice maximo capiatur. Et quo statim iure esse incipiat, simulatq; capta est. Quodq;, ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est. Cap. XII.

q Vi de uestali uirgine capienda scripserunt: quorum diligentissime scripsit Labeo Antistius: minorem q̃ annos .vi. maiorem q̃ annos x. natam, negauerunt capi fas esse. Item, quæ non sit patrima, & matrima. Item quæ lingua debili, sensu'ue aurium deminuta, alia'ue quauis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius pater emancipatus sit: etiã si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes alter ambo'ue seruitutem seruierunt: aut in negotijs sordidis diuersantur. Sed eam, cuius soror ad id sacerdotium lecta sit: excusationem mereri aiunt. Item cuius pater flamen, aut augur, aut quindecimuir sacris faciundis, aut qui septemuir epulonum, aut salius est. Sponsæ quoque pontificis, & tibicinis sacrorum filiæ uacatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atteius scri-

ptum reliquit, neq; eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet: & excusandam eius, qui liberos treis non haberet. Virgo autem uestalis simul atq; capta, atq; in atrium Vestæ deducta, & pontificibus tradita est: eo statim tempore sine emancipatione, ac sine capitis minutione, è patris potestate exit, & ius testamenti faciundi adipiscitur. De more autem, rituq; capiundæ uirginis, literæ quidem antiquiores non extant: nisi quod capta fuisse fertur: quæ capta prima est, à Numa rege. Sed Papiam legem inuenimus: qua cauetur: ut PONT. MAX. arbitratu uirgines è populo uiginti legantur. Sortitioq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege Papia non necessaria nunc uideri solet. Nam siquis honesto loco natus adeat PONT. MAX. atq; offerat ad sacerdotium filiam suam: cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus, ratio haberi possit: gratia Popiliæ legis per se ratum fit. Capi autem uirgo propterea dici uidetur: quia PONT. MAX. manu prehensa, ab eo parente, in cuius potestate est: ueluti bello capta abducitur. In lib. primo Fabij Pictoris, quæ uerba PONT. MAX. dicere oporteat, cũ uirginem capit: scriptum est. Ea huiusmodi sunt: Sacerdotem uestalem, quæ sacra faciat: quæ iussi & sacerdotem uestalem facere pro po. Ro. quiritibus uti, quod optima lege fiat: ita te amata capio. Pleriq; autem capi uirginem solam debere dici putant. Sed flamines quoq; diales, item pontifices, & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro. ii. ita scripsit. P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum

positum est: flamen dialis capit. M. Cato de lusitanis, cum Ser. Galbam accusauit, eum dicit ius pontificum discere noluisse. Ego me nũc uolo ius pontificium optime scire. Iam'ne ea causa pontifex capiat? Si uolo augurium optime tenere: ecquis me ob eam augurem capiat? Praeterea in commentarijs Labeonis, quae ad
» duodecim tabulas composuit, ita scriptum est. Virgo
» Vestalis neq; haeres est cuiquam intestato, neq; intesta-
» tae quisquã: sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat: quaeritur. Amata inter capiendum à PONT. MAX. appellatur, quoniam quae prima capta est: hoc fuisse nomine traditum est.

Quaesitum in philosophia est, quidnam foret in recepto mandato rectius, id' ne omnino facere, quod mandatum est: an nonnunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandauit: utilius fore. Superq; ea quaestione expositae diuersae sententiae. Cap. XIII.

i N officijs capiendis, censendis, iudicandisq;, quae graece καθήκοντα philosophi appellant: quaeri solet, an negotio tibi dato, et qd-quid omnino faceres: definito, contra quid facere debeas, si eo facto uideri possit res euentura prosperius, exq; utilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps quaestio, & in utranq; partem à prudentibus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suam una in parte defixerint: & re semel statuta, deliberataq; ab eo, cuius negotium id pontificiumq; esset: nequaquam putauerint contra dictum

eius esse faciendum, etiam si repentinus aliquis casus rem commodius agi posse polliceretur. Ne si spes fefellisset: culpa impatientiæ, & pœna indeprecabilis subeunda esset. Si res forte melius uertisset: dijs quidem gratia habenda. Sed exemplum tamen intromissum uideretur: quo bene consulta consilia religione mandata soluta corrumperentur. Alij existimauerunt incommoda prius, quæ metuenda essent: si res gesta aliter foret: quàm impetratum est, cum emolumento spei pensitanda esse. Et si ea leuiora, minoráq;, utilitas autẽ contra grauior, et amplior, spe quantum potest firma ostenderetur: tum posse aduersum mandata fieri censuerunt: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur. Neq; timendum exemplum non parendi tradiderunt: si rationes huiuscemidi duntaxat non adessent. Cum primis autem respiciendum putauerunt ingenium, naturamq; illius: cui ea res, præceptumq; esset: ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisq; sit: qualia fuerunt posthumiana imperia, et manliana. Nam si tali præceptori ratio reddenda sit: nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est. Instructius, deliberatiusq; fore arbitramur theorematium hoc de mandatis huiuscemodi obsequendis: si exemplum quoq; P. Crassi Mutiani clari, ac inclyti uiri apposuerimus. Is Crassus à Sempronio Asellione, & plerisq; alijs historiæ Romanæ scriptoribus traditur quinq; habuisse rerum bonarum maxima & præcipua. quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod

PONT. MAX. Is, cum in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circumsedere, oppugnareq; Leucas oppidum pararet: opusq; esset firma, ac procera trabe, qua arietem faceret: quo muros eius oppidi quateret: scripsit magistrum ἀρχιτέκτονα molis Atheniensium sociorũ, amicorumq; Po. Ro. ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset: uter maior esset: eum mittendum curaret. Tum magister ἀρχιτέκτων comperto, quamobrem malum desyderaret: non uti iussus erat: maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremq; faciendo arieti, faciliioremq; portatu existimabat: minorem misit. Crassus eum uocari iussit: & cum interrogasset, cur non quem iusserat, misisset: causis, rationibusq;, quas dictitabat: spretis, uestimenta detrahi imperauit, uirgisq; multum cecidit. Corrumpi, atq; dissolui officium omne imperantis ratus, siquis ad id, quod facere iussus est: non obsequio debito, sed consilio non desyderato respondeat.

Quid dixerit feceritq; C. Fabritius magna uir gloria, magnisq; rebus gestis, sed familiæ, pecuniæq; inops, cum ei Samnites tanquam indigenti graue aurum donarent, plenumq; odij. Cap. XIIII.

i Vlius Iginus in libro de uita, rebusq; illustrium uirorum sexto, legatos dicit a Samnitibus ad C. Fabritium Imperatorem Po. Ro. uenisse: & memoratis multis, magnisq; rebus, quæ bene ac beneuole post redditam pacem Samnitibus fecisset: obtulisse dono grandem pecuniam, orasseq; uti acciperet, uteretur q;. Atq; id facere Samnites dixisse: quod uiderent multa

ad splendorem domus, atq; uictus defieri: neq; pro magnitudine, dignitateq; lautum, paratumq; esse. Tum Fabritium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atq; inde porrò ad uentrem imum deduxisse: & legatis ita respondisse: dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere, atq; imperare posset: nunquam quicquam defuturum. Propterea pecuniam, qua nihil sibi esset usus: ab ijs, quibus eam sciret usui esse: non accipere.

Quàm importunum uitium sit futilis, inanisq; loquacitas, quàm multis in locis à principibus utriusq; linguæ uiris detestatione iusta culpata sit.

Caput XV.

QVi sunt leues, & futiles, & importuni locutores, quiq; nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, & lapsantibus defluunt: eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore. Linguã autem debere aiunt non esse liberam, nec uagam: sed uinclis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quasi gubernari. Sic.n. uideas quosdam scatere uerbis sine ullo iudicij negotio cum securitate multa, & profunda, ut loquentes plerunq; uideantur, loqui sese nescire. Vlyssem contra Homerus uirum sapienti facundia præditum, uocem mittere ait non ex ore, sed ex pectore. Quo scilicet non ad sonum magis, habitumq; uocis, quàm ex sententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret. Petulantiæq; uerborum coërcendæ uallum esse oppositum dentium, luculente dixit, ut loquendi te-

meritas, non cordis tantum custodia, atq; uigilia co=
hibeatur, sed & quibusdam quasi excubijs in ore po
sitis, sepiatur. Homerica, de quibus supra dixi, hæc
ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπατε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει (sunt.
τέκνον ἐμὸν ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.
M. Tullij quoq; uerba posui, quibus stultam, & ina=
nem dicendi copiam grauiter, & uere detestatus est.
» Dummodo inquit, hoc constet: neq; infantiam eius,
» qui rem norit: sed eã explicare dicendo non queat:
» neq; inscitiam illius, cui res non suppetat, uerba non
» desint: esse laudandam. Quorum si alterum sit optã
» dum, malim equidem indisertam prudentiam, quàm
» stultam loquacitatem. Item in libro de oratore pri
» mo, uerba hæc posuit. Quid enim est tam furiosum,
» quàm uerborum uel optimorum, atq; ornatissimo-
» rum sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec scien
» tia? Cum primis autem M. Cato atrocissimus hu=
iuscemodi uitij insectator est. nanq; in oratione, quæ
inscripta est, Si se Cœlius trib. pleb. appellasset,
» Nunquam inquit, tacet: quem morbus tenet loquen=
» di, tanquam ueternosum bibendi, atq; dormiendi.
» Quod si non conueniant: tum conuocari iubet. Ita
» est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet.
» Itaq; auditis non auscultatis tanquam pharmacopo-
» lam. Nam eius uerba audiuntur, uerum ei se nemo
» committat, si æger est. Idem Cato in eadem ora=
tione eidem M. Cœ. tri. pl. uilitatem opprobrans, non
» loquendi tantum, uerumetiam tacendi, Frusto in
» quit, panis conduci potest, uel uti taceat, uel uti lo=
» quatur. Neq; non merito Homerus unum ex omni=

bus Therſitem ἀμετροεπῆ ἀκροτόμυθον appellabat. uerba illius multa, & ἄκοσμα ſtrepentium ſine modo graculorum ſimilia eſſe dicit. Quid enim eſt aliud ἀμετροεπῆ ἐκολῴα. Eupolidis quoq; uerſus de id genus hominibus, conſignatiſſime factus eſt.

λαλεῖν ἄριςος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

Quod Salluſtius noſter imitari uolens, loquax inquit, magis quàm facundus. Quapropter Heſiodus poetarum prudentiſſimus linguam non uulgandam, ſed recondendam eſſe dicit, proinde ut theſaurum. Eiusq; eſſe in promendo gratiam plurimam, ſi modeſta, & parca, & modulata ſit.

γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριςος

φειδωλῆς πλείςη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicharmium quoq; illud non inſcite ſe habet.

οὐ λέγειν δεινός. ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος, Ex quo profecto ſumptum eſt, qui cum loqui non poſſet: tacere non poterat. Phauorinum ego audiui dicere uerſus iſtos Euripidis, ἀχαλινῶν ςομάτων, ἀνόμου τε ἀφροσύνας τὸ τέλος δυςυχία. Non de iis tantum factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent: ſed uel maxime de hominibus quoq; poſſe dici ſtulta, et immodica blatterantibus: quorum lingua tam prodiga, infrenisq; ſit, ut fluat ſemper, & æſtuet colluuione uerborum teterrima. Quod genus homines à græcis ſignificantiſſimo uocabulo λάλους appellatos. Valerium Probum grammaticum illuſtrem ex familiari eius docto uiro comperi Salluſtianum illud, ſatis eloquentiæ, ſapientiæ parum, breui ante quam uita decederet, ſic legere cœpiſſe: et ſic à Salluſtio relictū

affirmasse. Satis loquentiæ, sapientiæ parum. Quod loquentia nouatori uerborum Sallu. maxime congrueret. Eloquentia cum insipientia minime conueniret. Huiuscemodi autem loquacitatem, uerborumq; turbam magnitudine inani uastam, facetissimus poeta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit in his uersibus.

ἄνθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαδόστομον
ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,
στόμα περὶ λάλητον. κομποφακελορήμονα,

Neq; minus insigniter ueteres quoq; nostri, hoc genus homines in uerba prouectos, locutuleios, & blatterones, & linguaces dixerunt.

Quod uerba istæc Quadrigarij ex annali tertio ibi, Mille hominum occiditur, non licentia, neq; de poetarum figura, sed ratione certa, et proba grãmaticæ disciplinæ dicta sunt. Cap. XVI.

Quadrigarius in. III. annalium ita scripsit. Ibi occiditur mille hominum. occiditur inquit, non occiduntur. Item Lucilius in tertio satyrarum.

Ad portam mille, à porta est exinde salernum.

Mille inquit est, non mille sunt. Var. in. xviij. rerũ humanarũ. Ad Romuli initium plus mille, et centũ annorũ est. Cato in. I. origìnũ. Inde est fermè mille passus. M. Cicero in. VI. in Antoniũ. Ita ne Ianus medius in L. Antonij cliẽtela est? qs unq̃ in illo Iano inuẽtus est, q L. Antonio mille numũ ferret expẽsum? in his, atq; multis alijs mille numero singulari dictũ est.

Neq; hoc (ut quidam putant) uetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est: sed sic uidetur ratio poscere. mille enim non pro eo ponitur, quod graece χίλιοι dicitur. Sed quod χιλιὰς & sicuti una χιλιὰς & duae χιλιάδες, ita unum mille, & duo millia, certa atque directa ratione dicitur. Quamobrem id quoq; recte, & probabiliter dici solitum, mille denarium in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius autem praeterquã superius posui, alio quoq; in loco id manifestius demonstrat. Nam in libro. XV. ita dicit.

» Hunc mille passuum qui uicerit, atq; duobus,
» Campanus sonipes succussor nullus sequetur.
» Maiore in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Item alio lib. VIIII.

» Mille die nummum potes uno quaerere centum.

Mille passuum dixit pro mille passibus, & uno mille numum pro unis mille numis. aperteq; ostendit, mille & uocabulum esse, & singulari numero dici. Eiusq; pluratiuum esse millia. & casum etiam capere ablatiuum, neq; caeteros casus requiri oportere. cum sint alia pleraq; uocabula, quae in singulos tantum casus, quaedam etiam, quae in nullum inclinentur. quapropter nihil iam dubium est, quin M. C. in oratione, quam scripsit pro Milone: ita scri-
» ptum reliquerit. Ante fundum Clodij, quo in fun
» do, propter insanas illas substructiones, facile mille
» hominum uersabatur ualentium. Non uersabantur. quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines

mines

mines dicendum est.

Quanta cum animi æquitate tolerauerit Socrates uxoris ingenium intractabile. atq; inibi quid M. Varro in quadam satyra, de officio mariti scripserit. Caput XVII.

Antippe Socratis philosophi uxor morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa. Irarumq;, et molestiarum muliebrium, per diẽ perq; noctem scatebat. Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratur, interrogauit Socratẽ, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo nõ exigeret. Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talem perpetior: insuesco, & exerceor: ut cæterorum quoq; foris petulantiam, & iniuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoq; Varro in satyra menippea, quam de officio mariti scripsit, " Vitium inquit, uxoris aut tollendum, aut ferendum " est. Qui tollit uitium: uxorẽ commodiorem præstat: " qui fert: sese meliorem facit. Hæc uerba Varronis tollere, & ferre lepide quidem composita sunt. Sed tollere apparet dictum pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi uitium uxoris si corrigi non possit: ferendum esse, Varronem censuisse. quæ ferri scilicet à uiro honeste possunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.

Quod M. Varro in libro de ratione uocabulorum XIIII. L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehen-

dit: quodq; idem Varro in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. Caput XVIII.

i N quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctissimum tunc ciuitatis hominem L. Lælium errasse ostendit: quod uocabulum græcum uetus traductum in linguam romanam promerato, & quasi à se primitus latine fictum esset, resoluit in uoces latinas ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus.

» In quo Lælius noster literis ornatissimus, memoria
» nostra errauit aliquoties. Nam aliquot uerborum
» antiquorum græcorum, perinde atq; essent propria
» nostra, reddidit causas falsas. Non enim leporem di=
» cimus (ut ait) quod est leuipes: sed quod est uocabu=
» lum antiquum græcum. Multa enim uetera illorum
» ignorantur, quod pro ijs alijs nunc uocabulis utun=
» tur. & illorum esse pleriq; ignorent græcum: quod
» nunc nominant ἕλληνα. Puteum, quod uocant φρέαρ.
» leporem, quod λαγωὸν dicunt. In quo non modo Læ=
» lij ingenium non reprehendo, sed industriam laudo.
» Successum enim fortuna, experientiam laus sequitur.

Hæc Varro in primore libro scripsit, de ratione uocabulorum scitissime: de usu utriusq; linguæ peritissime: de ipso Lælio clementissime. Sed in posteriore eiusdem libri parte dicit. Furem ex eo dictum, quod ueteres Romani furuum atrum appellauerint. & fures per noctem, quæ atra sit: facilius furentur. Non'ne sic uidetur Varro de fure errasse, tanquam Lælius de lepore? Nam quod à græcis nunc κλέπτης dicitur,

antiquiore

antiquiore græca lingua φῶρ est dictum. Hinc per affinitatem litterarum, quæ φῶρ græce est, latine fur. Sed ea res fugerit'ne tunc Varronis memoriam, an contra aptius et cohærētius putarit, furem à furuo, idest nigro appellari: in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.

Historia super libris sibyllinis, ac de Tarquinio superbo rege. Cap. XIX.

i N antiquis annalibus memoria super libris sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita, atq; incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula. eos uelle dixit uenundare. Tarquinius pretium percunctatus est. Mulier nimium atque immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet: risit. Tum illa foculum coràm eo cum igni apposuit: et treis libros ex nouem deurit: & ecquid reliquos sex an eodem pretio emere uellet, regem interrogauit. Sed enim Tarquinius id multo risit magis. dixitq; anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidem statim treis libros alios exussit: atq; idipsum denuo placide rogauit, treis reliquos eodē illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atq; attentiore animo fit. eam constantiam, confidentiamq; non insuper habendam intelligit: & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, postea nusquā loci uisam constitit. Libri tres in sacrariū

conditi sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum XV uiri adeunt, cum dij immortales publicæ consulendi sunt.

Quid Geometræ dicant græci. Quibusq; omnia ista latinis uocabulis appellentur. Caput XX.

f Igurarum, quæ χήματα Geometræ appellant: genera sunt duo, planum & solidum. hæc ipsi uocant. ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. Planum est, quod in duas parteis solũ lineas habet, qua latum est, & qua longum. qualia sunt triquetra, & quadrata, quæ in area fiunt sine altitudine. Solidum est, quando non longitudines modo, & latitudines planas numeri linearum efficiunt: sed etiam extollunt altitudines. quales sunt fermè metæ trianguli, quas pyramidas appellãt, uel qualia sunt quadrata undiq;: quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus. κύβος enim est figura ex omni latere quadrata, quales sunt inquit M. Varro, tesseræ, quibus in alueolo luditur: ex quo ipsæ quoq; appellatæ κύβοι. In numeris etiam similiter κύβος dicitur, cum omne latus eiusdem numeri æqualiter in sese soluitur: sicuti fit, cum ter terna ducuntur. Atq; idem ipse numerus triplicatur. huius numeri cubum Pythagoras uim habere lunaris circuli dixit: quod & luna orbem suum lustret septem, & uiginti diebus: qui numerus ternio, qui græce dicitur τριὰς, tantundem efficiat in cubo. Linea autem à nostris dicitur, quam γραμμὴν

" græci uocant. Eam M. Varro ita definit, linea est, in

" quit, longitudo quædam sine latitudine, & altitudine. εὐκλείδης

ne. εὐκλείδης autem breuius prætermissa altitudine, γραμμὴ est, inquit, μῆκος ἀπλατὲς, quod exprimere uno latine uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile.

Quod Iulius Higinus affirmatissime contendit legisse se librum P. Virgilij domesticum, in quo scriptum esset. Et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror. Non quod uulgus legeret sensu torquebit amaro. Caput XXI.

u Ersus istos ex Georgicis Virgilij pleriq; omnes sic legunt.

At sapor indicium faciet manifestus: et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus, in commentarijs, quæ in Virgilium fecit confirmat, & perseuerat, non hoc à Virgilio relictum. Sed quod ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo, atq; familia Virgilij, et ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror. Neq; id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam uiris complacitum. quoniam uidetur absurde dici sapor sensu amaro torquet; cũ ipse, inquiunt, sapor sensus sit, non alium in semetipso sensum habeat, ac perinde sit, quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cum Phauorino Higini commentarium legissem, atq; ei statim displicita esset insolentia, & insuauitas amaroris: Iouem lapideum inquit, quod sanctissimum iusiurandum est habitum, paratus ego iurare, Virgilium hoc nunquam scripsisse. Sed Higinum ego dicere uerum arbitror. Non. n.

primus finxit hoc uerbum Virgilius insolenter: sed in carminibus Lucretij inuentum, non est aspernatus authoritate poetæ ingenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc sunt.

» Deniq; in os salsi uenit humor sæpe saporis:
» Cum mare uersamur propter: dilutaq; contra
» Cum tuimur misceri absynthia. tangit amaror.

Non uerba autem sola, sed uersus prope totos & locos quoq; Lucretij plurimos sectatum esse Virg. uidemus.

An qui causas defendit, recte latineq; dicat superesse id, quod defendit: & superesse proprie quid sit. Caput XXII.

I Rroborauit, inueterauitq; falsa atq; aliena uerbi significatio: quod dicitur, hic illi superest: cum dicendum est, Aduocatum esse quem cuipiam, causamq; eius defendere. atq; id dicitur, non in compitis tantum, neq; in plebe uulgaria, sed in foro, & in comitio, apud tribunalia. Qui integre autem locuti sunt magnam partem superesse, ita dixerunt: ut eo uerbo significarent superfluere, & superuacare, atq; esse supra necessarium modum. Itaq; M. Varro in satyra, quæ inscripta est, Nescis quid uesper uehat, superfuisse dicit immodice & intempestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt. In conuiuio legi
» nec omnia debent, & ea potissimum, quæ simul sunt,
» βιοφελῆ, & delectent potius, ut id quoq; uideatur nõ
» superfuisse. memini ego prætoris docti hominis tribunali me forte assistere: atq; ibi aduocatum non in-

celebrē sic postulare, ut quam causam diceret: remq;, quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorem ei, cuia res erat: dixisse aduocatum eum non habere. & cum is, qui uerba faciebat: reclamasset, ego illi. V. Cl. supersum, respondisse prætorem festiuiter, Tu plane superes, non ades. M. autem Cicero in libro, qui inscriptus est de iure ciuili in artem redigendo, uerba hæc
» posuit. Nec uero scientia iuris maioribus suis
» Q. Helius Tubero defuit: doctrina etiam superfuit.
In quo loco superfuit significare uidetur supra fuit, & præstitit, superauitq; maiores suos doctrina sua superfluenti, tum & nimis abundanti. Disciplinas enim Tubero stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoque de R. p. secundo, idipsum uerbum Ciceronis non temere transeundum. Verba ex eo li=
» bro hæc sunt. Non grauaret Læli, nisi & hos uel
» le putarem: & ipse cuperem te quoque aliquam par
» tem huius nostri sermonis attingere. præsertim cum
» heri ipse dixeris, te nobis etiam superfuturum: ue-
» rum si id quidē fieri non potest: ne desis omnes te roga
» mus. Exquisite igitur & comperte Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, superesse non simplici ratione dici tam latine quàm græce. Græcos enim περιεῖναι, etiam in utraque parte ponere: uel quod superuacaneum esset, ac non necessarium, uel quod abundans nimis et affluens, & exuperans. Sic quoq; nostros ueteres superesse aliàs dixisse, pro superfluenti & superuacuo, neq; admodum necessario, ita ut supra posuimus Varronem dicere. Aliàs ita ut Cic. dixit, pro eo quod copia quidem &

facultate cæteris anteiret, tum supra modum, tum & largius, prolixiusq; flueret, quàm esset satis. Qui dicit ergo se superesse ei, quem defendit: nihil istorum uult dicere, sed nescio quid aliud indictum inscitumq; dicit. At ne Virgilij quidem poterit authoritate uti, qui in Georgicis ita scripsit.

Primus ego in patriam mecum modo, uita supersit.

Hoc enim in loco Virg. ἀκυρωτέρον uerbo usus uidetur, quod supersit dixit pro longinquius, diutiusq; adsit. illud contra eiusdem Virgilij est aliquanto probabilius,

Florentesq; secant herbas: fluuiosq; ministrant,
Farraq; ne blando nequeant superesse labori.

Significat enim supra laborem esse, neq; opprimi à labore. An autem superesse dixerint ueteres pro restare, & præficiendæ rei adesse, quærebamus. Nam Sallustius in significatione ista non superesse, sed superare dicit. Verba eius in Iugurtha. » Is plerunq; » à rege exercitum ductare, & omnes res exequi so» litus erat: quæ Iugurthæ fesso, aut maioribus astricto » superauerant. Sed inuenimus in. iii. Ennij annalium in hoc uersu.

» Inde sibi memorat unum superesse laborem,

Idest reliquum esse, & restare. Quod quidem diuise pronuntiandum est, ut non una pars orationis esse uideatur, sed duæ. Cicero autem in. II. antonianarũ, quod est reliquum non superesse, sed restare dicit. Præter hæc superesse inuenimus dictum pro superstitem esse. Ita enim scriptum est in libro epistolarum M. Ciceronis ad L. Plancum, & in epistola M. Asinij

» Pollionis ad Ciceronem uerbis his. Nam neq; deesse
» Reip. uolo, neq; supesse. Per quod significat, si Resp.
emoriatur, & pereat: nolle se uiuere. In Plauti autem asinaria manifestius idipsum scriptum est in his uerbis, quae sunt eius comoediae prima.
» Sicut tuum uis unicum gnatum tuae
» Superesse uitae sospitem, & superstitem.
Cauenda igitur est non improprietas sola uerbi, sed etiam prauitas omnis, si quis se nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius praetextatus, quae'ue istius causa cognomenti sit: historiaq; ista omnis super eodem Papyrio cognitu iucunda. Cap. XXIII.

h Istoria de Papyrio praetextato dicta, scriptaq; est à M. Catone in oratione, qua usus est ad milites contra Galbam, cum multa quidem uenustate, atq; luce, atq; mundicia uerborum. Ea Catonis uerba, huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cum haec dictabam. Quod si non uirtutes, dignitatesq; uerborū, sed rem ipsam scire quaeris: res fermè ad hunc modum est. Mos antea Senatoribus Romae fuit in curiam cum praetextatis filijs introire. Tamen cum in senatu res maior quaepiam consultata, eaq; in diem posterum prolata est: placuitq; ut eam rem, super qua tractauissent, nequis enuntiaret, prius quàm decreta esset: mater Papyrij pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percunctata est filium, quidnam in

Senatu patres egissent. Puer respondit tacendum esse, neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior secretum rei: & silentium pueri, animumq; eius ad inquirendum euerberat. Quærit igitur compressius, uiolentiusq;. Tum puer matre urgente, lepidi, atque festiui mendacij consilium capit: actum in Senatu dixit, utrum uideretur utilius, exq; Rep. esse, unusne ut duas uxores haberet: an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit: animus compauescit. domo trepidans egreditur. ad cæteras matronas peruenit. Ad Senatum postridie matrumfamilias caterua lachrymantes, atq; obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet: mirabantur. Puer Papyrius in medium curiæ progressus, quid mater audire instituisset: quid ipse matri dixisset: rem sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exosculatur. Consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiam ne introeant, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero postea cognomentum honoris gratia inditum, Prætextatus ob tacendi, loquendiq; in ætate prætextata prudentiam.

Tria epigrammata trium ueterum poetarum, Neuij, Plauti, Pacuuij, quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. Cap. XXIIII.

Trium poetarum illustrium epigrammata Cn. Neuij, Plauti, M. Pacuuij, quæ ipsi fecerunt: & incidenda suo sepulchro reliquerunt: nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scri=

benda in his commentarijs esse duxi. Epigramma Neuij plenum superbiæ campanæ, quod testimoniũ esse iustum potuisset, nisi ab ipso dictum esset.

I mmortales mortales si foret fas flere:
F lerent diuæ camœnæ Neuium poetam.
I taq; postquam est orchio traditus thesauro:
O bliti sunt Romæ lingua latina loquier.

Epigramma Plauti, quod dubitassem modo an Plauti foret, nisi à M. Varrone positum esset in libro de poetis primo.

P ostquam est morte captus Plautus,
C omœdia luget: scena est deserta:
D einde risus, ludus, iocusq; & numeri,
I nnumeri simul omnes collachrymauerunt.

Epigramma Pacuuij uerecundissimum, & purissimum, dignumq; eius elegantissima grauitate.

A dolescens tam etsi properas, hoc te saxum rogat,
V t se aspicias: deinde quod scriptum est, legas.
H ic sunt poetæ Pacuuij Marci sita
O ssa: hoc uolebam nescius ne esses. Vale.

Quibus uerbis M. Varro inducias definierit, quæsitumq; inibi curiosius: quæ nam ratio sit uocabuli induciarum. Cap. XXV.

d Vobus modis M. Varro in libro humanarum, qui est de bello & pace, induciæ quid sint definit. Induciæ inquit, sunt pax castrẽsis paucorum dierũ. Item alio in loco. Induciæ inquit, sunt belli feriæ. Sed lepide magis, atq; iucundæ breuitatis utraq; definitio, q̃ plena aut proba esse uidetur.

Nam neq; pax est induciæ, bellum enim manet, pugna cessat. Neq; in solis castris, neq; paucorum tantum dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus, si induciis in mensiũ aliquot factis, castris concedatur, non'ne tum quoq; induciæ sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo annaliũ Quadrigarij scriptum
» est: C. Pontium samnitem à dictatore Romano sex
» horarum inducias postulasse: Si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festiue magis dixit, quàm aperte, atq; definite. Græci autem significantius consignantiusq; cessationem istam pugnæ pacticiam ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris. Nam quod eo tempore non pugnetur, & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profecto non id fuit Varroni negotium, ut inducias superstitiose definiret: & legibus, rationibusq; omnibus definitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem. Quod genus græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quã ὁρισμοὺς uocant. Induciarum autem uocabulum, qua sit ratione factum, id diu est, quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus: probabilius id, quod dicam, uidetur. Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas inde uti iam. pactum induciarum eiusmodi est, ut in diem certum non pugnetur: nihilq; incommodi detur: sed ex eo die postea, uti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactumq; fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atq; is dies ubi uenit, inde uti iam pugnetur. Idcirco ex ijs, quibus di=

xi, uocibus quasi per quendam coitum, & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos musarum inscripsit: Induciæ inquit, dicuntur, cum hostes inter sese utrinq;, utroq; alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. Inde ab eo inquit, nomen esse factum uidetur, quasi initus, atq; introitus. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterij: ne cui harum noctium æmulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur: tanquam id nos originem uerbi requirentes, fugisset.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit, percunctanti, an sapiens irasceretur.

Caput XXVI.

INterrogaui in diatriba Taurum an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones, quærendi, quod quis uellet, potestatem. Is, cum grauiter, & copiose de morbo, affectu'ue iræ disseruisset: quæ & in ueterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt: conuertitur ad me, qui interrogaueram, & hæc ego, inquit, super irascendo sentio. Sed & quid Plutarchus noster uir doctissimus, ac prudentissimus senserit, non ab re est, ut id quoq; audias. Plutarchus, inquit, seruo suo nequam homini, & contumaci, sed libris, disputationibusq; philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædiq; eum loro iussit. cœperat uerberari, obloquebatur, non meruisse, ut uapularet, nihil mali, nihil sceleris admisisse. Postremo uociferari inter uapulandū in-

cipit, neq; iam querimonias, aut gemitus eiulatusq; facere, sed uerba seria, & obiurgatoria. Non ita esse Plutarchum ut diceret philosophum irasci turpe esse. sæpe eum de malo iræ disertauisse: librum quoq; περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conscripsisse. Is omnibus, quæ in eo libro scripta sunt: nequaquã conuenire, quod prouolutus, effususq; in iram plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lente, & leuiter, quid autem inquit, uerbero, nunc ego tibi irasci uideor? ex uultu'ne meo, an ex uoce, an ex colore, an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem, neq; oculi (opinor) truces sunt: neq; os turbidum: neq; immaniter clamo: neq; in spumam, ruborem'ue efferuesco: neq; pudenda dico, aut pœnitenda: neq; omnino trepido ira, & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent. & simul ad eum, qui cædebat, conuersus, interim inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit: non idẽ esse existimauit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν. Aliud'q; esse non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam aliorum omnium, quos latini philosophi affectus, uel affectiones, græci πάθη appellant, ita huius quoq; motus animi, qui cum est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur: non priuationem esse utilem censuit: quam græci στέρησιν dicunt: sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER SECVNDVS.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deq; eiusdem uiri patientia. Caput Primum.

INter labores uoluntarios, & exercitia corporis ad fortuitas patientiæ uices firmamentum id quoq; accepimus Socratem facere insueuisse: stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atq; pernox à summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconniuens, immobilis, iisdem in uestigiis, & ore, atq; oculis eundem in locum directis cogitabundus, tanquam quodam secessu mentis, atq; animi facto à corpore. Quam rem cum Phauorinus de fortitudine eius uiri, ut pleraq; disserens attigisset: πολλάκις inquit, ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. Temperantia quoq; eum fuisse tanta traditum est: ut omnia ferè uitæ suæ tempora ualetudine inoffensa uixerit. In illius etiam pestilentiæ uastitate, quæ in bello peloponnesiaco in primis ipsam Atheniensium ciuitatem internecino genere morbi depopulata est: is parcendi, moderandiq; rationibus dicitur & à uoluptatum labe cauisse: & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

Quae ratio, obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres, filiosq; in discumbendo sedendoq;, atq; in id genus rebus, domi forisq;, si filij magistratus sunt & patres priuati, superq; eare Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum.

Caput II.

D philosophum Taurum Athenas, uisendi cognoscendiq; eius gratia, uenerat V. Cl. praeses Cretae prouinciae, & cum eo simul eiusdem praesidis pater. Taurus sectatoribus commodum dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus: et cum assistentibus nobis sermocinabatur. Introiuit prouinciae praeses, & cum eo pater. Assurrexit placide Taurus, & post mutuam salutationem resedit. Allata mox una sella est: quae in promptu erat, atq; dum aliae promebantur: apposita est. Inuitauit Taurus patrem praesidis, ut sederet. Atq; ille ait, sedeat hic potius, qui Po. Ro. magistratus est. Absq; praeiudicio inquit Taurus, tu interea sede dum inspicimus, quaerimusq; utrum conueniat te' ne potius sedere, qui pater es, an filium qui magistratus est. Et cum pater assedisset, appositumq; esset aliud filio quoq; eius sedile, uerba super ea re Taurus facit cum summa (dij boni) honorum, atq; officiorum perpensatione. eorum uerborum sententia haec fuit. In publicis locis, atq; muneribus, atq; actionibus patrum iura, cum filiorum qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum, & conniuere. Sed cum extra remp. in domestica re, atq; uita sedeatur: ambuletur, in conuiuio quoq; familiari

discumbatur:

discumbatur: tum inter filium magistratum, & patrem priuatum publicos honores cessare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quod ad me uenistis, quod colloquimur nunc, quod de officijs disceptamus, priuata actio est. Itaq; utere apud me ijs honoribus prius, quibus domi quoq; nostræ te uti priorem decet. Hæc, atq; alia in eandem sententiam Taurus grauiter simul, & comiter disseruit. quid autem super huiuscemodi patris, atq; filij officio apud Claudium legerimus, non esse ab re uisum est, ut adscriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarij ex annali eius. VI. transcripta. » Deinde facti » consules Sempronius Gracchus iterum. Q. Fabius » maximus filius eius, qui priore anno erat consul: et » consuli pater proconsul obuiam in æquo uehens uenit. » Neq; descendere uoluit, quod pater erat: & quod » inter eos sciebant maxima concordia conuenire, lictores » non ausi sunt descendere iubere. Vbi iuxta uenit, » tum consul ait descendere iube. quod postea quã » lictor ille, qui apparebat: cito intellexit: Maximum » proconsulem descendere iussit. Fabius imperio paret: » & filium collaudauit, cum imperium, quod populi » esset, retineret.

Qua ratione uerbis quibusdam, uocabulisq; ueteres immiserunt. h. literæ spiritum. Caput III.

h Litera, siue illam spiritum magis, quam literã dici oportet: inserebant eam ueteres nostri plerisq; uocibus uerborum firmandis

roborandisq;, ut sonus earum esset uiridior, uegetiorq;. Atq; id uidentur fecisse studio, & exemplo linguæ atticæ. satis notum est, Atticos ἰχθὺν ἵρον, multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum inspirantis primæ literæ dixisse. Sic lachrymas, sic sepulchrum. sic ahenum. sic uehemens. sic inchoare. sic helluari. sic hallucinari. sic honera. sic honustum dixerunt. In his enim uerbis omnibus literæ, seu spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis, quasi quibusdam neruis additis intenderetur. Sed quoniam aheni quoque exemplo usi sumus: uenit nobis in memoriam, fidũ. optatumq; multi nominis Romæ grammaticum ostendisse mihi librum æneidos secundum mirandæ uetustatis, emptum in sigillariis. XX. aureis. quem ipsius Virgilii fuisse credebat: in quo duo isti uersus cum ita scripti forent:

» Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
» Exultat telis, & luce coruscus aena.

Additam supra uidimus. h. literam, & ahena factũ. Sic in illo quoq; Virgilii uersu in optimis libris scriptum inuenimus.

» Aut foliis undam tepidi despumat aheni.

Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicii diuinationem appellari scripsit. Et quam aliam causam esse eius uocabuli dixerunt. Cap. IIII.

Cum de constituendo accusatore quæritur: iudiciumq; super ea redditur: cuinam potissimum ex duobus, pluribus'ue accusatio, sub-

scriptione

ſcriptione in reum permittatur: ea res, atq; iudicum cognitio Diuinatio appellatur. Id uocabulum quam ob cauſam ita factum ſit: quæri ſolet. C. Baſſus in tertio librorum, quos de origine uocabulorum compoſuit: Diuinatio, inquit, iudicium appellatur: quoniam diuinare quodammodo iudicem oporteat, quam ſententiam ſeſe ferre par ſit. Nimis quidem eſt in uerbis C. Baſſi ratio imperfecta, uel magis inops et ieiuna. Sed uidetur eum ſignificare uelle, icirco dici diuinationem, q̄d in alijs quidem cauſis iudex ea, quæ dicit, quæq; argumentis, uel teſtibus demonſtrata ſunt: ſequi ſolet. In hac autem re, cum eligendus accuſator eſt: parua admodum, et exilia ſunt, quibus moueri iudex poſſit: & propterea qui nam magis ad accuſandum idoneus ſit: quaſi diuinandum eſt. Hæc Baſſus. Sed alij quidem diuinationem eſſe appellatam putant: quoniam cum accuſator & reus duæ res quaſi cognatæ, coniunctæq; ſint: neq; utra ſine altera conſtare poſſit: in hoc tamen genere cauſæ, reus quidem iam eſt, ſed accuſator non dum eſt: & icirco, quod adhuc uſq; deeſt, & latet: diuinatione ſupplendum eſt, quiſnam ſit accuſator futurus.

Quàm lepide, deſignateq; dixerit Phauorinus philoſophus, quid interſit inter Platonis & Lyſiæ orationem. Cap. V.

PHauorinus de Lyſia & Platone ſolitus eſt dicere, ſi ex Platonis inquit oratione uerbum aliqd̄ demas, mutes'ue: atq; id cōmodiſſime facias: de elegantia tantum detraxeris, ſi ex Lyſiæ, de ſentētia.

Quibus uerbis ignauiter, & abiecte Virgilius usus esse dicatur, & quid iis, qui improbe dicunt: respondeatur. Caput VI.

Nonnulli grammatici aetatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sane indocti, neq; ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt: reprehendunt, quasi incuriose, & abiecte uerbum positum in his uersibus.

» Candida succinctam latrantibus inguina monstris
» Dulichias uexasse rates: & gurgite in alto
» Ah, timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbum esse leue, & tenuis, ac parui incommodi, nec tantae atrocitati congruere: cum homines repente a bellua immanissima rapti, laniatiq; sint. Item aliud huiuscemodi reprehendunt.

» Omnia iam uulgata, quis aut Eurystea durum,
» Aut illaudati nescit Busyridis aras?

Illaudati parum idoneu esse uerbum dicunt. neq; id satis esse ad faciendam scelerati hominis detestationem: qui quod hospites omnium gentium immolare solitus fuit: non laude indignus, sed detrectatione, execrationeq; totius generis humani dignus esset. Item aliud uerbum culpauerunt.

» Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum

Tanquam non conuenerit dicere, auro squalentem, quoniam nitoribus, splendoribusq; auri squaloris illuuies sit contraria. Sed de uerbo uexasse ita responderi posse credo: uexasse graue uerbum est. Factumq; ab eo uidetur, quod est uehere: in quo inest iam uis

quædam alieni arbitrij. Non enim sui potens est, qui uehitur. Vexare autem, quod ex eo inclinatum est: ui atq; motu proculdubio inclinatum est. nam qui fertur, & raptatur, atq; huc, atq; illuc distrahitur: is uexari proprie dicitur: sicuti taxare pressius, crebriusq; est, quàm tangere. unde proculdubio id inclinatum est, & iactare multo fusius, largiusq; est, quã iacere, id unde uerbum traductum est. Et quassare, quàm quatere grauius, uiolentiusq; est. Non igitur qa uulgo dici solet, uexatum esse quem fumo, aut uento, aut puluere, propterea debet uix uera, atq; natura uerbi deperire: quæ à ueteribus, qui proprie, atq; signate locuti sunt: ita, ut decuit, conseruata est. M. Catonis uerba sunt ex oratione, quam de Achæis scripsit. Cumq; Annibal terram Italiam laceraret: atq; uexaret: uexatam Italiam dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat: quod eo tempore Italia non ppessa sit. M. Tullij in Verrem. Quæ ab isto sic spoliata, atq; direpta est: ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret: sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. De illaudato autem duo uidentur responderi posse. Vnum est eiusmodi. nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat, aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquissimus uersus uice prouerbij celebratus est.

πολλάκι καὶ μώρωρος ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed enim qui omni in re, atq; omni tempore laude omni uacat: is illaudatus est. Isq; omniũ pessimus de-

terrimusq; est. Sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatum facit. inculpatus autem instar est absolutæ uirtutis. Illaudatus igitur quoq; finis est extrema malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahendis laudare ampliter solet. hoc enim est

ἤυδα μάντις ἀμύμων. Et

τῶδ᾽ οὐκ ἄκοντε πετέσθην. Et item illud.

ἔνθ᾽ οὐκ ἂν ὑβρίζοντα ἴδοις ἀγαμέμνονα δῖον.

οὐδὲ καταπτώσσοντ᾽ οὐδ᾽ οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem, detractionem, priuationemq; omnis doloris definiuit his uerbis, ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Virg. inamabilem dixit stygiam paludē. Nam sicut illaudatum κατὰ laudis στέρησιν, ita inamabilem κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo illaudatus ita defenditur. laudare significat prisca lingua nominare, appellareq;. sic in actionibus autem ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. Illaudatus enim est, quasi illaudabilis, qui neq; mentione, aut memoria ulla dignus, neq; unquam nominandus est. Sicuti quondam à communi consilio Asiæ decretum est, uti nomen eius, qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat: nequis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex ijs, quæ reprehensa sunt: quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem significat copiam, densitatemq; auri in squamarum speciem intexti. Squalere enim dictum est à squamarum crebritate, asperitateq;, quæ in serpentum, pisciumq; corijs uisuntur. Quam rem & alij, & hic quidem poeta locis aliquot demonstrat.

Quem

» Quem pellis inquit, ahenis
» In plumā squamis auro conserta tegebat. Et alio loco.
» Iamq́; adeo rutilum thoraca indutus ahenis
» Horrebat squamis. Accius in pelopidis ita scribit.
» Eius serpentis squamæ squalido auro, & purpura
» prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum, obsitumq́; aliqua re erat: & incuteret uisentibus faciē noua horrorem: id squalere dicebatur. sic in corporibus incultis, squamosisq́; alta congerie sordium squalor appellabatur. Cuius significationis multo, assiduoq́; usu totum id uerbum ita contaminatum est: ut iam squalor de re alia nulla, quàm de solis inquinamentis dici cœperit.

De officio erga parentes liberorum, deq́; ea re ex philosophiæ libris, in quibus scriptum, quæsitumq́; est, an semper in omnibus, patris iussis obsequendum sit. Cap. VII.

Quæri solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper, inq́; omnibus iussis patri parendum sit. Super ea re græci, nostriq́;, qui de officijs scripserunt: tres sententias esse, quæ spectandæ, consyderandæq́; sint: tradiderunt, easq; subtilissime diiudicauerunt. Earum una est, omnibus, quæ pater imperat, parendum. Altera est, in quibusdam parendum, quibusdā non obsequendum. Tertia est, nihil necessum esse patri obseq, et parere. Hæc sententia quoniam primore aspectu nimis infamis est, super ea, quæ prius dicta sunt: dicemus.

aut recte inquiunt, imperat pater, aut perperam. Si recte imperat: non quia imperat, parendum: sed quoniam id fieri ius est, faciendum est: si perperam. nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. Deinde ita concludunt: nunquam est igitur patri parendum, quae imperat. Sed neq; istam sententiam probari accepimus. Argutiola quippe haec, sicuti mox ostendemus: friuola, & inanis est. Neq; autem illa, quam primo in loco diximus: uera & proba uideri potest: omnia esse, quae pater iusserit, parendum. Quid enim si proditionem patriae, si matris necem, si alia quaedam imperarit turpia, aut impia? Media igitur sententia optima, atq; tutissima uisa est. Quaedam esse parendum, quaedam non obsequendum. Sed ea tamen, quae obsequi non oportet: leniter & uerecunde, ac sine detestatione nimia, sine opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim, & relinquenda esse dicunt, quàm respuenda. Conclusio uero illa, qua colligitur, sicuti supradictum est: nihil patri parendum, imperfecta est. Refutariq; , ac dilui sic potest. Omnia quae in rebus humanis fiunt: ut docti censuerunt: aut honesta sunt, aut turpia. Quae sua ui recta, aut honesta sunt, ut fidem colere: ut patriam defendere: ut amicos diligere: ea fieri oportet, siue imperet pater: siue non imperet. Sed quae his contraria, quaeq; turpia, & omnino iniqua sunt: ea ne si imperet quidem. Quae uero in medio sunt, & à graecis tum ἀδιάφορα, tum μέσα appellantur: ut in militiam ire: rus colere: honores capescere: causas defendere: uxorem ducere: uti iussum

proficisci:

proficisci: ut accersitum uenire: quoniam & hæc, & his similia per sese ipsa neq; inhonesta sunt, neq; turpia, sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt: aut reprehendenda: propterea in eiusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent. ueluti si uxorem ducere imperet: aut causas pro reis dicere. quod enim utrunq; in genere ipso, per sese neq; honestum, neq; turpe est: iccirco si pater iubeat, obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam, Aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere: non scilicet parendum: quoniam accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media, atq; indifferentia. Non ergo integra est propositio dicenda, aut honesta sunt, quæ imperat pater, aut turpia. Neq; ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον uideri potest. deest enim disiunctioni isti tertium, aut neq; honesta sunt, neq; turpia, quod si additur: potest ita concludi. nonnunquam est igitur patri parendum.

Quod parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina. Cap. VIII.

PLutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit: imperfecte, atq; præpostere, atq; inscite syllogismo esse usum Epicurum dicit. Verbaq; ipsa Epicuri ponit ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Nam prætermisit inquit,

quod in prima parte sumere debuit ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. Tum deinde eodem ipso, quod omiserat quasi posito, concessóq;, ad confirmandum aliud utitur. progredi autem hic inquit syllogismus nisi illo prius posito non potest. Vere hoc quidem Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. Nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere, & ratiocinari uelis: sic dici oportet, ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus cuiusmodi homo est, non inscitia uidetur partem illam syllogismi prætermisisse. Neq; id ei negotium fuit, syllogismum, tanquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere. & profecto quia separatio animi, & corporis in morte euidens est: non est ratus necessariam esse eius admonitionem: quod omnibus prorsus erat obuium, sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoq; non imperite factum, quis non uidet? Apud Platonem quoq; multis in locis reperias syllogismos repudiatos, cõuersóq; ordine isto, qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

Quod idem Plutar. euidenti calumnia uerbum ab Epicuro dictum insectatus sit. Cap. IX.

In eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum reprehendit: quod uerbo usus sit parum proprio, & alienæ significatio-

nis. Ita enim ſcripſit Epicurus ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν. ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Nõ inquit, παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, ſed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ dicere oportuit. Detractio enim ſignificanda eſt doloris inquit, non dolentis. Nimis minute, ac propè etiam ſubfrigide Plutarchus in Epicuro accuſando λέξεις τηρεῖ. has enim curas uocum, uerborumq; elegantias, non modo non ſectatur Epicurus, ſed etiam inſectatur.

Quid ſint fauiſſæ capitolinæ, & quid ſuper eo uerbo M. Varro S. Sulpitio quærenti reſcripſerit.

Cap. X.

Seruius Sulpitius iuris ciuilis author, uir bene literatus, ſcripſit ad M. Varronem, rogauitq; ut reſcriberet, quid ſignificaret uerbũ, quod in cenſorijs libris ſcriptum eſſet. id erat uerbum fauiſſæ capitolinæ. Varro reſcripſit, in memoria ſibi eſſe, quod Q. Catulus curator reſtituẽdi capitolij dixiſſet. Voluiſſe ſe aream capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in eandem conſcenderetur. Suggeſtusq; pro faſtigij magnitudine altior fieret: ſed facere id non quiſſe, quoniam fauiſſæ impediſſent. Id eſſe cællas quaſdã & ciſternas, quæ in area ſub terra eſſent: ubi reponi ſolerent ſigna uetera, quæ ex eo templo collapſa eſſent, & alia quædam religioſe donarijs conſecratis. At deinde eadẽ epiſtola negat quidẽ ſe in literis inueniſſe, cur fauiſſæ dictæ ſint. Sed Q. Valeriũ Soranũ ſolitum dicere ait, quos

thesauros græco nomine appellaremus, priscos latinos flauissas dixisse: quod in eos non rude æs, argentumq́; sed flata, signataq́; pecunia conderetur. Coniectare igitur se, detractam esse ex eo uerbo secundam literam, & fauissas esse dictas cællas quasdam & specus, quibus æditui capitolini uterentur ad custodiendas res ueteres religiosas.

De Sicinio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna. Caput XI.

I Vcium Sicinium dentatum, qui trib. pl. fuit Sp. Tarpeo Au. Thermo COSS. scriptũ est in libris annalium, plus quã credi debeat, strenuum bellatorem fuisse. Nomenq; ei factum ob ingentem fortitudinem, appellatumq́; esse Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum et. xx. prælijs. Cicatricem auersam nullam, aduersas quinq; & XL. tulisse. Coronis esse donatum aureis octo. Obsidionali, una. Muralibus tribus. Ciuicis. XIIII. Torquibus tribus & LXXX. Armillis plus centum LX. hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquies uiciesq; populi militaria dona habuit multiiuga, in his prouocatoria pleraq;. Triumphauit cũ Imperatoribus suis triumphos nouem.

Consyderata, perpensáq; lex quædam Solonis speciem habens primorẽ iniquæ, iniustæq; legis, sed ad usum, & emolumentum salubritatis penitus repertam. Caput XII.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt: quasq; latas ab eo Athenienses, ut sempiternæ manerent: pœnis, & religionibus sanxerunt: legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam. Si ob discordiam, dissensionemq; seditio, atq; dissessio populi in duas parteis fieret: & ob eam causam irritatis animis utrinq; arma caperentur: pugnareturq;, tum qui in eo tempore, in eoq; casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit: sed solitarius separatusq; à communi malo ciuitatis secesserit: is domo, patria, fortunisq; omnibus careto, exul extorrisq; esto. Cum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus: tenuit nos grauis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimarit: qui se procul à seditione, et ciuili pugna remouissent. Tum qui penitus, atq; alte usum, ac sententiam legis inspexerat: non ad augendam, sed ad desinendam seditionem, legem hanc esse dicebat: & res prorsum se sic habent. Nam si boni homines, qui in principio coercendæ seditionis impares fuerint: populumq; percitum: & amentem non deterruerint: ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint: tum eueniet, ut cum socij partis seorsum utriusq; fuerint, eoq; partes ab ijs, ut maioris authoritatis uiris, temperari, ac regi cœperint: concordia per eos potissimum restitui, conciliariq; possit: dum & suos, apud quos sunt, regunt: atq; mitificant: & aduersarios seruatos magis cupiunt, quam perditos. Hoc idem Phauorinus philosophus inter fratres quoq;, aut

amicos dissidentes oportere fieri censebat: ut qui in medio sunt utriusq; partis beueuoli: si in concordia amittenda parum authoritatis, quasi ambigui amici habuerint: tum alter in alteram partem discedant. Ac per id meritum uiam sibi ad utriusq; concordiam muniant. Nunc autem pleriq; inquit, partis utriusq; amici, quæ si probe faciant: duos litigantes destituunt: & relinquunt, deduntq; eos aduocatis maleuolis, aut auaris, qui lites, animasq; eorum inflāment, aut odij studio, aut lucri.

Liberos in multitudinis numero etiam unum filium filiam'ue ueteres dixisse. Caput XIII.

Ntiqui oratores, historiæq;, aut carminum scriptores etiam unum filium, filiam'ue, liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoq; nos cum in complurium ueterum libris scriptum aliquoties aduerteremus: nunc quoq; in lib. Sempronij Asellionis rerum gestarum quinto, ita positum esse ostendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano tri. militum ad Numantiam fuit: resq; eas, quibus gerendis ipse interfuit: conscripsit. Eius uerba de Tib. Graccho trib. ple. quo in tempore interfectus in capitolio est: hæc sunt. Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquam minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur, atq; inde infra de eodem Graccho ita scripsit. Orare cœpit, ut se defenderent, liberosq; suos, eum, quem uirilis sexus tum in eo tempore habebat, produci iussit: populoq; commē=

» dauit propè flens.

Quod M. Cato in libro, qui inſcriptus eſt contra Tib. exulem, ſtitiſſes uadimonium per i literam dicit, non ſtetiſſes. Eiusq; uerbi ratio reddita. Caput XIIII.

i N libro uetere M. Cat. qui inſcribitur contra Tiberium exulem, ſcriptum quidem ſic
» erat. Quid ſi uadimonium capite obuolu-
» to ſtitiſſes? Recte ille ſtitiſſes ſcripſit. Sed falſi, & audaces emendatores e ſcripto per libros ſtetiſſes fecerunt, tanquam ſtitiſſes uanum, & nihili uerbum eſſet. quin potius ipſi nequam, & nihili ſunt: qui ignorant ſtitiſſes dictum à Catone, quoniam ſiſteretur uadimonium, non ſtaretur.

Quod antiquitus ætati ſenectæ potiſſimum habiti ſint ampli honores, & cur poſtea ad maritos, & patres iidem iſti honores delati ſint: atq; ibi quædam de capite legis Iuliæ. VII. Caput XV.

a Pud antiquiſſimos Romanorum neq; generi, neque pecuniæ præſtantior honos tribui quàm ætati ſolitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur, ad Deum propè, & parentum uicem. Atque in omni loco, inq; omni ſpecie honoris priores potioresq; habiti à conuiuio quoque, ut ſcriptum eſt in antiquitatibus, ſeniores à minoribus domum reducebantur. eumq; morem accepiſſe Romanos à Lacedæmoniis traditum eſt, apud quos Lycurgi

legibus maior rerum omnium honos maiori ætati habebatur. Sed poſtquam ſoboles ciuitati neceſſaria uiſa eſt: & ad prolem populi frequentandā præmiis, atq; inuitamentis uſus fuit: tum antelati quibuſdam in rebus, qui uxorem, quiq; liberos haberent, ſenioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti capite. VII. legis Iuliæ priori ex conſulibus faſces ſumendi poteſtas ſit: non qui plureis annos natus eſt: ſed qui plureis liberos quàm collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. Sed ſi par utriq; numerus liberorum eſt: maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præfertur. Si uero ambo & mariti, & patres totidem liberorum ſunt: tum ille priſtinus honos inſtauratus, & qui maior natu eſt, prior faſces ſumit. Super is autem, qui aut cœlibes ambo ſunt: aut parem numerum filiorum habent: aut mariti ſunt, & liberos non habent: nihil ſcriptum in lege de ea ætate eſt. Solitos tamen audio, qui lege potiores eſſent, faſces primi menſis collegis concedere, aut longe ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut ſecundum conſulatum ineuntibus.

Quod Ceſellius Vindex à Sulpitio Appollinari reprehenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione.

Caput XVI.

VIrgilij uerſus ſunt è libro ſexto.

Ille uides pura iuuenis qui nititur haſta:
Proxima ſorte tenet lucis loca. primus ad auras
Aetherias italo commiſtus ſanguine, ſurget
Syluius albanum nomen tua poſthuma proles:
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniux

» Educet syluis regem, regumq; parentem:
» Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.
» Videbantur hæc nequaquam conuenire Tua posthu-
ma proles. &
» Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
» Educet syluis regem. Nam si hic Syluius, ut in
omnium fermè annalium monimentis scriptum est:
post mortem patris natus est: ob eamq; causam præ
nomen ei impositum hoc fuit: qua ratione subiectum
» Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux (est.
» Educet syluis? Hæc enim uerba significare ui-
deri possunt Aenea uiuo, ac iam sene, natum ei Syl-
uium, & educatum. Itaq; hanc sententiam esse uer-
borum istorum Cesellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, posthuma inquit, proles non eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius, qui Aenea iam sene tardo, seroq; partu est editus. Sed huius historiæ authorem nullum idoneum nominat. Syluium autem post Aeneæ mortem, sicuti diximus, natum multi tradiderunt. Idcirco Apollinaris Sulpitius inter cætera, in quibus Cesellium reprehendit: hoc quoq; eius quasi erratum animaduertit. Errorisq; istius hanc esse causam dixit, quod scriptum ita sit. Quem tibi longæuo, inquit, non seni. Significatio enim est contra historiæ fidem, sed in longum iam æuum, & perpetuũ recepto immortaliq; facto. Anchises enim, qui hæc dicit ad filium, sciebat eum, cum hominum uita discessisset: immortalem Indigetem futurum, & longo perpetuoq; æuo potiturũ. Hoc sanè Apollinaris ar-

gute. Sed alium tamen est longum æuum, aliud perpetuum. Neque dij longæui appellantur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animaduerterit: disceptatum'q; ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat.

Caput XVII.

O Bseruate, curioseq; animaduertit M. Tullius in, & con præpositiones uerbis, aut uocabulis præpositas, tunc produci, atque protendi, cum literæ sequerentur, quæ primæ sunt in sapiente, atque felice. In alijs autem omnibus correpte pronuntiari. Verba Ciceronis hæc sunt. Quid uero hoc elegantius, quod non fit natura, sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, insanus producta, inhumanus breui, infelix longa. Et ne multis, quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt: quæ in sapiente, atque felice, producte dicuntur: in cæteris uero omnibus breuiter. Itemq; composuit, consueuit, concrepuit, confecit, consule ueritatem, reprehendet: refer ad aureis, probabunt. Quære cur ita sit? dicent, probe se iuuari. uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suauitatis est in ijs uocibus: de quibus Cicero locutus est: sed quid dicemus de propositione pro? quæ cum producat, & corripi soleat: obseruationem hanc tamen M. Tullij aspernata est. Non enim semper producitur, cum sequitur ea litera, quæ prima est in uerbo fecit: quam Cicero hāc habere uim significat, ut propter eam rem, in & con, præpositiones producantur. Nam

tur. Nam proficisci, & profundere, & profugere, & profanum, & profestum correpte dicimus: proferre autem, & profligare, & proficere, producte. cur igitur ea litera, quam Cicero productionis causam facere obseruauit: non in omnibus consimilibus eandem uim aut rationis, aut suauitatis tenet? sed aliam uocem produci facit, aliam corripi? Neque uero con particula, tum solum producitur, cum ea litera, de qua Cicero dicit: insequitur. Nam & Cato & Sallustius fœnoribus inquiunt coopertus est. Propterea colligatus, & connexus producte dicuntur. Sed tamen uideri potest in ijs, quæ posui, ob eam causam particula hæc produci: quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ productione syllabæ compensatur. Quod quidem etiam in eo seruatur, quod est cogo. Neque repugnat, quod coëgi & correpte dicimus. Non enim salua συναιρέσει dicitur à uerbo, quod est cogo.

Quod Phœdon Socraticus seruus fuit, quodq; item alij complusculi seruitutem seruierunt.

Caput XVIII.

PHœdon elidensis ex cohorte illa socratica fuit: Socratiq; & Platoni perfuit familiaris. Eius nomini Plato illum librum diuinum de immortalitate animæ dedit. Is Phœdon seruus fuit, forma, atque ingenio liberali, & ut quidam scripserunt: à lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes

Socraticus hortante Socrate emisse dicitur: habuisseq; in philosophiæ disciplinis. Atq; is postea philosophus illustris fuit. Sermonesq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoq; non pauci serui fuerũt: qui post philosophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit: cuius libros M. Var. in satyris æmulatus est: quas alij cinycas, ipse appellat menippeas. Sed & Theophrasti peripatetici seruus Pompilius, & Zenonis stoici seruus, qui Perseus uocatus est: & Epicuri, cui nomen Mus fuit: philosophi non incelebres uixerunt. Diogenes etiã Cynicus seruitutem seruiuit: sed is ex libertate in seruitutem uenum ierat. quem cum emere uellet Xeniades Corinthius: & quid id artificij nouisset percũctatus foret: Noui inquit Diogenes hominibus liberis imperare. Tum Xeniades responsum eiusdẽ miratus emit: & manumisit, filiosq; suos ei tradens, accipe inquit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quod is quoq; seruus fuit: recentior est memoria, quã ut scribi, quasi obliteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de se scripti duo uersus feruntur: ex quibus latenter intelligas: non omnes modo dijs exosos esse: qui in hac uita cum erumnarum uarietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην. καὶ σώματι πηρὸς,
καὶ πενίην ἶρος. καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Rescire uerbum quid sit, & quã habeat ueram, et propriam significationem. Cap. XIX.

Erbum rescire obseruauimus uim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, re, imponitur. Neq; ut rescribere, relegere, restituere, dicimus itidem rescire. Nam qui factum aliquod occultius, aut inopinatum, insperatúmq; cognoscit: is dicitur proprie rescire. Cur autem in hoc uno uerbo, re, particula huius sententiæ uim habeat: equidem adhuc quæro. Aliter enim dictum esse resciui, aut rescire apud eos, qui diligenter locuti sunt, nondum inuenimus: quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint: aut contra spem, opinionem ue usu uenerint. quanquam ipsum scire de omnibus communiter rebus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel insperatis, uel expectatis. Neuius in triphalo ita scripsit.

» Si unquam quicquam filium resciuero
» Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
» Extemplo illò te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in primo annali. Ea
» Lucani ubi resciuerunt sibi per fallacias uerba da-
» ta esse. Item Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur. Id ubi
» resciuerunt propinqui obsidum, quos Pontio tradi-
» tos supra demonstrauimus: eorum parentes cum pro-
» pinquis capillo passo in uiam prouolarunt. M. Cato
» in quarto originum. Deinde dictator iubet postridie
» magistrum equitum arcessi. Mittam te, si uis, cum e-
» quitibus. Sero est inquit, magister equitum, iam re-
» sciuere.

Quæ uulgo dicuntur uiuaria id uocabulum ueteres non dixisse, & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Var. in libris de re rustica dixerit, usurpatum. Cap. XX.

u

Iuaria, quæ nunc dicuntur septa quædam loca, in quibus feræ uiuæ pascuntur: M. Var. in lib. de re rustica. iij. dicit leporaria
» appellari. Verba Var. subieci. Villaticæ pastionis ge=
» nera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nunc
» ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes
» uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea
» quæ tritaui nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed
» omnia septa ædificia uillæ, quæ sunt, & habent in=
» clusa animalia, quæ pascuntur. is item infra in eodē
» lib. ita scribit. Cum emisti fundum Thusculanum à
» M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autem quæ nunc uulgus dicit, sunt, quos παραδείσους græci appellant: quæ autem leporaria Var. dicit, haud usquam memini apud uetustiores scriptum. Sed quod apud Scipionem omnium ætatis suæ purissime locutum legimus: roboraria aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus. Appellataq; esse à tabulis roboreis, quibus septa essent: quod genus septorum uidimus in Italia locis plerisq; Verba ex oratione eius contra Clau. Asel-
» lium quinta hæc sunt. Vbi agros optime cultos,
» & uillas expolitissimas uidisset: in his regionibus ex
» celsissimo locorum murum statuere aiebat. inde corri
» gere uiam, aliis per uineas medias, aliis per robora-

rium,

» rium, atque piscinam, aliis per uillam. Lacus uero & stagna, quae piscibus uiuis coercentur clausa: suo atque proprio nomine piscinas nominauerunt. Apiaria quoque uulgus dicit loca, in quibus siti aluei apum. sed neminem eorum fermè, qui incorrupte locuti sunt: aut scripsisse memini, aut dixisse. M. autem
» Var. de re rustica. iii. μελιτῶνες, ut ἀμπελῶνες.
» idest δαφνῶνες inquit, ita facere oportet: quae qui-
» dem mellaria appellabāt. Sed hoc uerbum, quo Var. usus est, graecum est: nam μελιτῶνες ita dicuntur.

Super eo sydere, quod graeci ἅμαξαν, nos septem triones uocamus, ac de utriusq; uocabuli ratione & origine. Cap. XXI.

B Aegina in Piraeeum complusculi earūdē disciplinarum sectatores graeci Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus. nox fuit, & clemens mare, & anni aestas, coelumq; liquide serenum. sedebamus ergo in puppi simul uniuersi, & lucentia sydera consyderabamus. Tum quispiam ex iis, qui eodem in numero graecas res eruditi erant: quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης, & quae nam maior ἄρκτος, & quae minor, & cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis spatium mouerentur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat: cum & quaedā alia scite, tum ista omnia, ac perite disserebat. hic ego ad nostros iuuenes cōuertor. et quid inquam uos opici dicitis mihi? quare quod ἅμαξαν graeci uocant: nos septentrio-

ursa maior Helice, minor Cynosura appellatur

nes uocamus. Non enim satis est, quod. VII. stellas uidemus: siquidem hoc totum, quod septentriones dicimus, significet. scire inquam id prolixius uolo. Tum quispiam ex ijs, qui se ad literas, memoriasq; ueteres dediderat: Vulgus inquit, grammaticorum septẽtriones à solo numero stellarum dictum putat. Triones enim per sese nihil significare aiunt: sed uocabuli esse supplementum: sicut in eo, quod quinquatrus dicamus, quod quinq; ab idibus dierum numerus sit, atrus nihil. sed ego quidem cum Lælio, & M. Varrone sentio: qui triones rustico uocabulo boues appellatos scribunt, quasi quosdam teriones, hoc est arandæ, colendæq; terræ idoneos. Itaq; hoc sydus, quod à figura, positura'q; ipsa, quia simile plaustri uidetur, antiqui græcorum ἅμαξαν dixerunt nostri quoq; ueteres a bubus iunctis septentriones appellarunt, idest à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurantur. Præter hanc inquit, opinionem id quoq; Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ, quæq; inter sese faciant trigona. idest triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit: quod posterius est, subtilius, eleganitus'q; uisum est. Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat: ut ea forma esset, ut triquetra uideretur.

De uento iapige, de'q; aliorum uentorum uocabulis, regionibus'q; accepta à Phauorini sermonibus.

Caput XXII.

Apud

a Pud mensam Phauorini in conuiuio fami-
liari legi solitum erat aut uetus carmen me
lici poetæ, aut historia partim græcæ lin-
guæ, aliâs latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmi-
ne latino ἰᾶπυξ uentus, quæsitumq; est, quis hic uen-
tus, & quibus ex locis spiraret: & quæ tam infre-
quentis uocabuli ratio esset. Atq; etiam petebamus, ut
super cæterorum nominibus regionibusq; ipse nos
docere uellet: quia uulgo, neq; de appellationibus eo-
rum, neq; de finibus, neq; de numero conueniret. Tum
Phauorinus ita fabulatus est. Satis inquit, notum est,
limites regionesq; esse cœli quatuor, exortum, occa-
sum, meridiem, septentrionem: Exortus & occasus mo
bilia, & uaria sunt. Meridies septētrionesq; statu per
petuo stant, & manent. Oritur enim sol non indi-
dem semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cũ
in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰση
μερινὸς, aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θερι-
ναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. Item cadit sol non in eun
dem semper locum: fit enim similiter occasus eius
aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui
uentus igitur ab oriente uerno idest æquinoctiali ue-
nit, nominatur Eurus ficto uocabulo, ut isti ἐτυμολο-
γικοὶ aiunt ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. Is alio quoq; à græcis
nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis subsola-
nus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali
orientis meta uenit: latine aquilo, boreas græce dici
tur, eumq; propterea quidam dicunt ab Homero αἰθ-
ρηγενέτην appellatũ. Boream autem, putant dictum
ἀπὸ τῆς βοῆς, quoniam sit uiolenti flatus & sonori.

Tertius uentus, qui ab oriente hyberno spirat: uulturnum Romani uocant. Eum pleriq; græci misto nomine, quod inter notum & eurum sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres uenti orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorum medius eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres occidui, Caurus, quem solent græci ἀργέστην uocare. is aduersus aquilonem flat. Item alter Fauonius, qui græce uocatur ζέφυρος. is aduersus Eurum flat. Tertius Africus, qui græce uocatur λίψ. is aduersus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur. Meridies autem quoniam certo, atq; fixo limite est: unum meridionalem uentum habet. Is latine auster, græce νότος nominatur, quoniam est nebulosus, atq; humectus, νοτὶς enim græce humor nominatur. Septentriones autem habent ob eandem causam unum. Is obiectus, directusq; in austrum latine septentrionarius, græce ἀπαρκτίας appellatus. Ex his octo uentis alij quatuor detrahunt uentos, atq; id facere se dicunt Homero authore, qui solos quatuor uentos nouerit Eurū, Austrum, Aquilonem, Fauoniū. Versus Homeri sunt.

σὺν δ' εὖρος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τὲ δυσαῆς·
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων

A quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet, atq; occidente latioribus, atq; simplicibus non tripartitis: partim autem sunt, qui pro octo XII. faciunt inter hos quatuor in media loca inserentes, cur meridie septentriones eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter pri-

mores duos apud orientem, occidentemq́;. ſunt porrò alia quædam nomina quaſi peculiarium uentorum, quæ incolæ in ſuis quiſq; regionibus fecerunt, aut ex locorum uocabulis, in quibus colunt ex aliqua cauſa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat. Noſtri nanq; Galli uentum ex ſua terra flantem, quem ſæuiſſimum patiuntur: circium appellant, à turbine (opinor) eius, ac uertigine. ἰάπυγα ex ipſius Appuliæ oræ proficiſcentem, quaſi finibus Appuliæ eodẽ, quo ipſi nomine iapigem dicunt. eum eſſe propè modum caurum exiſtimo. Nam & eſt occidentalis, & uidetur aduerſus Eurũ flare. Itaq; Virgilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem uento iapige ferri ait. equum quoq; Appulum eodem, quo uentum uocabulo, iapigem appellauit. eſt etiam uentus nomine cæcias, quem Ariſtoteles ita flare dicit ut nubes procul propellat: ſed ut ad ſeſe uocet, ex quo uerſum iſtum prouerbialem factum ait,

κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος. Præter hos autem, quos dixi, ſunt alij plurifariam uenti commenticij ſuæ quiſque regionis indigenæ, ut eſt Oratianus quoque ille Atabulus, quos ipſe quoq; executurus fui. Addidiſſemq́; eos, qui Eteſiæ & Prodromi appellantur: qui certo tempore anni, cum canis oritur: ex alia atque alia parte cœli ſpirant: rationesq́; omnium uocabulorum, quia plus paulo adhibi: effudiſſem: niſi multa iam prorſus omnibus uobis reticentibus uerba feciſſem, quaſi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In conuiuio autem frequenti loqui ſolum unum, neque hone-

ſtum eſt inquit, neq; commodum· Hæc nobis Phauorinus in eo, quo dixi, tempore, apud menſam ſuã ſumma cum elegantia uerborum, totiusq́; ſermonis comitate, atq; gratia denarrauit· Sed quod ait uentum, qui ex terra gallia flaret: circium appellari· M· Cato in libro originum eum uentum cercium dicit non circium· Nam cum de hiſpanis alpinis ſcriberet: qui ci-
» tra hiberum colunt, uerba hæc poſuit· Sed in his
» regionibus ferrariæ argentifodinæ pulcherrimæ·
» Mons ex ſale mero magnus· quantum demas, tantum
» accreſcit· Ventus cercius, cũ loquare, buccam implet,
» Armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit·

Quod ſupra autem dixi ἐτησίας ex alia & alia parte cœli flare, haud ſcio an ſecutus opinionem multorum temere dixerim· P· Nigidij in ſecundo librorum, quos de uento compoſuit: uerba hæc ſunt·

» & auſtri anniuerſarij ſecundo ſole flant· Conſyderandum igitur eſt, quid ſit ſecundo ſole·

Conſultatio diiudicatioq́; locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilij, quæ Plotium inſcripta eſt·

Caput XXIII·

Omœdias lectitamus noſtrorum poetarum
c ſumptas, ac uerſas de græcis Menandro, ac Poſidio, aut Apollodoro, aut Alexide, et quibuſdam item alijs comicis· Atqui cum legimus eas nihil ſanè diſplicent, quin lepide quoq; & uenuſte ſcriptæ uideantur· prorſus ut melius poſſe fieri nihil cenſeas· etenim ſi conferas, & componas græca ipſa, un-

de illa uenerunt: ac singula considerate, atq; apte iun ctis, & alternis lectionibus committas: oppido quàm iacêre, atque sordere incipiunt, quæ latina sunt. Ita græcarum, quas æmulari nequiuerunt, facetijs atque luminibus obsolescunt. Nuper adeo usus huius rei nobis uenit, Cæcilij Plotium legebamus. haudquaquam mihi, & qui aderant, displicebat. Libitum est Menandri quoque Plotium legere, à quo istam comœdiam uerterat. Sed enim postquam in manus Menander uenit: à principio statim (dij boni) quantum stupere, atque frigere, quantumq; mutare à Menandro Cæcilius uisus est. Diomedis hercle arma, & Glauci non dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore diuite, atque deformi querebatur: quod ancillam suam non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali coactus erat uenundare, suspectam uxori quasi pellicem. Nihil dicam ego quantum differat uersus utriusq; eximius: sit & alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander sic.

ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἡ μέλλει καθευδήσειν
κατεργασάσα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον.
ἡ γ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα.
καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
τὶ τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ. καὶ δέκα τάλαντα,
γύναιον οὖσα πηχέως. εἶτ' ἐστι τὸ φρύαγμα.

εἴπως ἀνυπόστατον διὰ τὸν ὀλύμπιον ἐ
καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισχάριον, θεραπευτικὸν δὲ
λόγου, τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις οὖν ἄρ᾽ ἀντεισαγάγοι.
Cæcilius autem sic.
» Senex is demum miser est, qui erumnam suam neq;
» Occultare. ferre ita me uxor forma, & factis facit.
» Si taceam, tamen indicium; quæ nisi dotem, omnia
» Quæ nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
» Ab hoste captus libere seruio, salua urbe, atque arce.
» Quæ mihi quicq̃ placet, eo priuatũ, uim me seruatũ?
» Dum eius mortem inhio: egomet uiuo mortuus
» Inter uiuos. Ea me, clàm se, cum mea ancilla ait,
» Consuetum, id me arguit, ita plorando, orando,
» Instando, atq; obiurgando me obtudit: uti eam
» Venundarem: nunc credo inter suas æquales,
» Et cognatas sermonem serit. Quæ nostrarum fuit
» Integra ætatula: quæ hoc itidem à uiro
» Impetrarit suo, quod ego anus modo
» Effeci, pellice ut meum priuarem uirum?
» Hæc erunt concilia hodie: differor sermone miser.

Præter uenustatem autem rerum, atq; uerborum, in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo animum attendere, quod quæ Menander præclare, & apposite, & facete scripsit: ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidem conatus, enarrare. Sed quasi minime probanda prætermisit, & alia nescio quasi mimica inculcauit: & illud Menandri de uita hominum media sumptum, simplex, & uerum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene uicino colloquens, &

uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait.

ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν οὐκ εἴρηκά σοι.
τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας. καὶ τῶν ἀγρῶν.
καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀπ' ὅλων χαλεπῶν.
χαλεπώτατον. ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐχ ἐμοὶ μόνῳ,
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρὶ πρᾶγμα
ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα

Cæcilius uero hoc in loco ridiculus magis quã personæ isti, quam tractabat aptus atq; conueniens uideri maluit. sic enim hæc corrupit.

» Sed tua morosa'ne uxor quæso est? Quam rogas?
» Qui tandem? Tædet mentionis, quæ mihi, ubi domũ
» Adueni, ac sedi, extemplo suauiũ datur. ieiuna aĩa.
» Nihil peccat de suauio, ut deuomas uolt, quod foris
» putaueris.

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia posito æstimari debeat: manifestum est. Cuius loci hæc fermè sententia. Filia hominis pauperis in ꝑuigilio uitiata est. Ea res clàm patre fuit: & habebatur pro uirgine: ex eo uitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bonæ frugi, cum pro foribus domus staret: & propinquare partum herili filiæ, atq; omnino uitium esse oblatum ignoraret: gemitum, et ploratum audit puellæ in puerperio enitentis. timet: irascitur: suspicatur: miseretur: dolet. Hi omnes motus eius, affectionesq; animi in græca quidem comœdia mirabiliter acres, & illustres, apud Cæcilium autem pigra hæc omnia & à rerum dignitate, atque gratia uacua sunt. Post ubi idem seruus percunctando quid acciderat, repperit: has apud Menandrum uoces facit.

ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ
καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἔστ' ἀνήρ.
ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει.
εἰ μήτ' ἀνατυχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου.
ἐπαμφιέσασθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν.
ἀλλ' ἐν ἀνακεκαλύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
χειμαζόμενος ζῇ τῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος,
ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλεγῶν ἅπαντας νουθετῶ.

Ad horum autem syncœritatem ueritatemq; uerborũ, an aspirauerit Cæcilius consyderemus.

Versus sunt hi Cæcilij, trunca quædam ex Menãdro dicentis, & consarcinantis uerba tragici tumoris.

» Is demum infortunatus est homo pauper:
» Qui educit in egestate liberos: cui fortuna
» Et res est ut continuo pateat: nam opulento famam
» Facile occultat factio.

Itaq; ut supra dixi, cum hæc Cæcilij uerba seorsum lego, neutiquam uidentur ingrata ignauáq;. Cum autem græca comparo, & contendo, non puto Cæcilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

De uetere parsimonia, deq; antiquis legibus sumptuarijs. Caput XXIIII.

PArsimonia apud ueteres Ro. & uictus, atq; cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione, ac disciplina, sed publica quoq; animaduersione, legumq; complurium sanctionibus custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Attei collectaneis Senatus decretum uetus C. Fannio, &

M. Valerio

M. Valerio Messala COSS. factum, in quo iubentur
principes ciuitatis, qui ludis megalensibus antiquo ri-
tu mutitarent, idest mutua inter sese conuiuia agita-
rent: iurare apud COSS. uerbis conceptis non am-
plius in singulas cœnas sumptus esse facturos, quàm
centenos uicenosq; æris, præter olus, & far & uinũ,
neq; uino alienigena, sed patrio usuros, neq; argenti
in conuiuio plus pondo, quàm libras centum illatu-
ros, sed post id senatusc. lex fannia lata est: quæ ludis
romanis, item ludis plebeis, & saturnalibus, & alijs
quibusdam diebus in singulos dies centenos æris in-
sumi concessit, decemq; alijs diebus in singulis mensi-
bus tricenos. Cæteris autem omnibus diebus denos.
Hanc Lucilius poeta legem signat, cum dicit:
Fannij centussisq; misellos. In quo errauerunt
quidam commentariorum in Lucilium scriptores:
quod putauerunt fannia lege perpetuos in omne die
rum genus centenos æris statutos. Centum enim æris
Fannius constituit, sicuti supra dixi, festis quibusdam
diebus, eosq; ipsos dies nominauit. Aliorum autem
dierum omnium in singulos dies sumptus inclusit in
tra æris, alias tricenos, alias denos. Lex deinde Lici
nia rogata est: quæ cum certis diebus sicuti fannia cen-
tenos æris impendi permisisset: nuptijs ducenos in-
dulsit: cæterisq; diebus statuit æris tricenos, cum &
carnis aridæ & salsamenti certa pondera in singulos
dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, uite,
arboreq;, promiscue, atq; indefinite largita est. His
ius legis Lælius poeta meminit in erotopæ innijs. Ver
ba Lælij hæc sunt. Quibus hædum, qui ad epu-

las fuit allatus, dimissum, cœnamq́;, ita ut lex lici-
» nia sanxisset pomis, oleribusq́; instructam. Lex li-
» cinia inquit, introducitur, lux liquida hœdo reddi-
tur. Lucilius quoq; legis istius meminit in his uerbis.
» Legem uitemus Licini. Postea L. Sylla dictator,
cum legibus istis situ, atq; senio obliteratis pleriq; in
patrimonijs amplis helluarentur: & familiam pecu-
niamq́; suam prandiorum gurgitibus proluissent: le-
gem ad populum tulit: qua cautum est, ut calendis,
idibus, nonisq́;, diebusq́; ludorum, & ferijs quibus-
dam solēnibus, HS tricenos in cœnam insumere ius
potestasq́; esset. Cæteris autem alijs diebus omnibus
non amplius ternos. Præter has leges, Aemiliā quoq;
legem inuenimus: qua lege non sumptus cœnarum,
sed ciborum genus, & modus præfinitus est. Lex de
inde Antia præter sumptum æris id etiam sanxit,
ut qui magistratus esset: magistratum'ue capturus es-
set: ne quò ad cœnam nisi ad certas personas itaret.
Postremo lex Iulia ad populum peruenit Cæsare Au
gusto imperante, qua profestis quidem diebus ducen-
ti finiuntur, Calendis, idibus nonis, & alijs quibus-
dam festiuis treceenti, nuptijs autem & repotijs HS
milies esse. Etiā dicit Capito Atteius edictum'ne Au
gusti, an Tiberij Cæsaris non satis commemini, quo
edicto per dierum uarias solennitates, à CCC HS ad
usque duo milia sumptus cœnarum propagatus est:
ut his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus co-
erceretur.

Quid

festiues

Quid græci ἀναλογίαν, quid contra ἀνωμαλίαν uocent. Cap. XXV.

I N latino sermone, sicuti in græco alij ἀναλογίαν sequendam putauerunt, alij ἀνωμαλίαν. ἀναλογία est similium similis declinatio: quam quidam latine proportionem uocant. ἀνωμαλία est inæqualitas declinationum consuetudinem sequens. duo autem græci grammatici illustres Aristarchus, & Crates summa ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitauit. M. Varronis liber ad Ciceronem de lingula latina octauus, nullam esse obseruationem similium docet. Itaq; in omnibus penè uerbis consuetudinem dominari ostendit.

» Sicuti cum dicimus inquit, lupus lupi, probus probi,
» & lepus leporis. Item paro paraui, lauo laui. pun-
» go pupugi, tundo tutudi, & pingo pinxi. Cumq; inq̃t
» à cœno, & prandeo, & poto, & cœnatus sum, &
» pransus sum, & potus sum dicamus, et astringor, tum
» & extergor, & lauor, astrinxi, & extersi, & la-
» ui dicimus. Item cum dicamus ab osco, thusco, græ-
» co, osce, thusce, græce. À gallo tamen & à Mauro,
» gallice & maurice dicimus. Item à probus probe, à
» doctus docte, sed à rarus non dicitur rare, sed alij ra-
» ro dicunt, alij rarenter. Idem M. Varo in eodem
» libro. Sentior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil
» est: assentior tamen ferè omnes dicunt. Sisenna unus
» assentio in Senatu dicebat, & eum postea multi secu-
» ti, neq; tamen uincere cõsuetudinẽ potuerũt. Sed idẽ
Varro ĩ alijs libris multa pro ἀναλογία tuẽda scripsit.

sunt igitur hi tanquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογίᾳ.

Sermones M. Frontonis, Phauorini philosophi de generibus colorum, uocabulisq; eorum græcis, & latinis. Atq; inibi color spadix, & cuiusmodi sit.

Caput XXVI.

PHauorinus philosophus, cum ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum uiseret: uoluit me quoq; ad eum secum ire. Ac deinde cum ibi apud Frontonem plerisq; uiris doctis præsentibus sermones de coloribus, uocabulisq; eorũ agitarentur: quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ, & exiguæ forent: plura inquit sunt Phauorinus in sensibus oculorum, quàm in uerbis, uocibusq; colorum discrimina. Nam ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti rufi, & uiridis colores singula quidem uocabula, multas autem species differentes habent. Atq; eam uocum inopiam in lingua magis latina uideo, quam in græca. Quippe qui rufus color à rubore quidem appellatus est. Sed cum aliter rubeat ignis: aliter sanguis: aliter ostrum: aliter crocus: has singulas rufi uarietates latina oratio singulis, proprijsq; uocabulis non demõstrat: omniaq; ista significat una ruboris appellatione. Cum tamen ex ipsis rebus uocabula colorum mutuantur. & igneum aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceum, & ostrinum, & aureum. Rufus enim color, & rubor nihil à uocabulo rufi differunt: neq; proprietates eius omnes declarant:

ξανθὸς

ξανθὸς δὲ καὶ πυῤῥὸς. καὶ ἐρυθρὸς. καὶ φοινικοῦς.
Sed habere quaſdam diſtantias coloris rufi uidentur, uel augentes eum, uel remittentes, uel mista quadam ſpecie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinum nõ inficias inquit, imus, quin lingua græca quam tu uidere legiſſe: prolixior, fuſiorq; ſit, quàm noſtra. Sed in ijs tamen coloribus, quibus modo dixiſti, deſignandis, non perinde inopes ſumus, ut tibi uidemur. Non enim hæc ſunt ſola uocabula rufum colorem demonſtrantia, quæ tu modo dixiſti, rufus, & ruber: ſed alia quoque habemus plura, quam quæ dicta abs te græca ſunt. fuluus enim, & flauus, & rubidus, & phœniceus, & rutilus, & luteus, & ſpadix appellationes ſunt rufi coloris, aut acuentes eum, quaſi incendentes, aut cum colore uiridi miſcentes, aut nigro infuſcantes, aut uirenti ſenſim albo illuminantes. Nam phœniceus, quem tu græce φοίνικα dixiſti, noſter eſt. & rutilus, & ſpadix phœnicei συνώνυμα. qui factus græce noſter eſt, exuberantiam ſplendoremq; ſignificat ruboris. Quales ſunt fructus palmæ arboris, non admodum ſole incocti, unde ſpadici & phœnicei nomen eſt. Spadica enim dorici uocant auulſum è palma termitem cum fructu. Fuluus autem uidetur de rufo, atque uiridi miſtus, in alijs plus uiridis, in alijs plus rufi habere. Sic poëta uerborum diligentiſſimus, fuluam aquilam dicit, & iaſpidem. fuluos galeros. & fuluum aurum. & arenam fuluam. & fuluum leonem. Sicq; Ennius in annalibus fuluo ære dixit. Flauus contra uidetur ex uiridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes co-

mæ, & quod mirari quosdam uideo, frondes olearum à Virgilio dicuntur flauæ. Sic multo ante Pacuuius aquam flauam dixit, & flauum puluerem. cuius uersus (quoniam sunt iucundissimi) libens commemini.

» Cedo tamen pedē, lymphis flauis flauū ut puluerem.
» Manibus ijsdem, quibus Vlyssi sæpe permulsi, abluā:
» Lassitudinemq; minuam manuum mollitudine.

Rubidus autem est rufus atrore & nigrore multo mistus. Luteus contra rufus color est dilucidior. Vnde eius quoque nomen esse factum uidetur. Non ergo inquit, mi Phauorine species rufi coloris plures apud græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne uiridis quidem color pluribus, quàm à nobis uocabulis dicitur. Neq; non potuit Virg. colorem equi significare uiridem uolens. cæruleum magis dicere equum quàm glaucum. Sed maluit uerbo uti notiore græco, quàm inusitato latino. Nostris autem latinis ueteribus cæsia dicta est, quæ à græcis γλαυκῶπις. ut Nigidius ait de colore cœli quasi cœlia. Postq̄ hæc Fronto dixit: tum Phauorinus scientiam rerū uberem: uerborumq; eius elegantiam exosculatus, absque te inquit, uno forsitan lingua profecto græca longe anteisset. Sed tu mi Fronto quod in uersu Homerico est: id facies.

καὶ νίκην ἐπ' ἀρίστῃ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed cum omnia libens audiui, quæ peritissime dixisti: tum maxime quod uarietatem flaui coloris enarrasti: fecistiq;, ut intelligerem uerba illa ex annali. xiiij. Ennij amœnissima, quæ minime intelligebam.

» Verrunt extemplo placide mare marmore flauo,

Cæruleū

» Cœruleum ſpumat mare conferta rate pulſum.
Non enim uidebatur cœruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum ſit (ita ut dixiſti) flauus color uiridi & albo miſtus pulcherrime prorſus ſpumas uirentis maris flauo marmore appellauit.

Quid T. Caſtritius exiſtimauerit ſuper Salluſtij uerbis & Demoſthenis, quibus alter Philippum deſcripſit alter Sertorium. Caput XXVII.

Verba ſunt hæc grauia atque illuſtria de rege Philippo Demoſthenis, ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον. πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν πετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. Hæc æmulari uolens Salluſtius, de Sertorio
» duce in hiſtorijs ita ſcripſit. Magna gloria tribus
» millibus in Hiſpaniam T. Didio imperante magno
» uſu bello marſico paratu militum & armorum fu-
» it. Multáque tum ductu eius, quæ rapta primo
» per ignobilitatem, deinde per inuidiam ſcriptorum
» celebrata ſunt. quæ eminus faciem ſuam oſtenta-
» bant, aliquot aduerſis cicatricibus, & effoſſo ocu-
» lo. Quo ille dehoneſtamento corporis maxime læta-
» batur. Neque illis anxius, quia reliqua glorioſius re-
» tinebat. De utriuſque his uerbis T. Caſtritius cum
penſitaret, non'ne inquit ultra naturæ modum

humanæ est, dehonestamento corporis lætari? Siquidem lætitia dicitur exultatio quædã animi cum gaudio efferuentiore euentu rerum expetitarum. Quanto illud syncerius, & humanius, magisq; omnibus conueniens πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον. Quibus uerbis inquit, ostenditur. Philippus non ut Sertorius corporis dehonestamento lætus, quod est inquit, insolens, & immodicum: sed præ studio laudis, & honoris iacturarum, damnorumq; corporis contemptor: qui singulos artus suos fortunæ prodigendos daret quæstu, atq; compendio gloriarum.

Non esse compertum cui Deo rem diuinam fieri oporteat, cum terra mouetur uiribus.

Caput XXVIII.

Quænam esse causa uideatur quamobrẽ terræmotus fiant: non modo his communibus hominum sensibus, opinionibusq; compertum, sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit, uentorum'ne ui accidant specus, hiatusq; terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cauis undantium fluctibus, pulsibusq;, ita uti uidentur existimasse antiquissimi græcorum: qui Neptunum ἐννοσίγαιον, καὶ σεισίχθονα appellauerunt, an cuius aliæ rei causa, alterius'ue dei ui, ac numine non dum etiam (sicut diximus) pro certo creditum. Propterea ueteres romani cum in omnibus alijs uitæ officijs, tum in constituendis religionibus, atque in dijs immortalibus animaduertendis castissimi, cautissimiq;, ubi terrã

mouisse

mouisse senserant, nuntiatum'ue erat: ferias eius rei causa edicto imperabant. Sed dri nomen, ita uti solet, cui seruari ferias oporteret: statuere, & edicere qe scebant, ne alium pro alio nominando falsa religione populum alligarent. eas ferias siquis polluisset: piaculoq; ob hanc rem remotus esset: hostiam si Deo, si deæ immolabat. Idq; ita ex Decre. PONT. obseruatum esse M. Varro dicit, quoniam & qua ui, & per quem deorum, dearum'ue terra tremeret: incertum esset. Sed de lunæ motibus, solis'q; defectionibus, non minus in eius rei causa reperienda sese exercuerũt. Quippe M. Cato uir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa & incuriosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originum quarto hæc
» sunt. Non libet scribere qđ in tabula apud PONT.
» Maximum est: quoties annona cara, quoties lunæ,
» aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit. usqueadeo
» paruifecit rationes ueras solis, & lunæ deficientium
» uel scire, uel dicere.

Apologus Aesopi phrygis memoratu non inutilis. Caput XXIX.

Esopus ille e Phrygia fabulator haud immerito sapiens existimatus est: cum quæ utilia monitu, suasu'q; erant: non seuere, non imperiose præcepit: & censuit, ut philosophis mos est: sed festiuos, delectabiles'q; apologos commentus res salubriter, ac prospicienter animaduersas in mentes animos'que hominum cum audiendi quadam illecebra induit. uelut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepi-

de atq; iucunde præmonet spem, fiduciamq; rerum, quas efficere quis possit: haud unquam in alio, sed in semetipso habendam. Auicula inquit est parua, nomen est Cassita: habitat, nidulaturq; in segetibus, id fermè temporis, ut appetat messis pullis iam iam plumantibus. Ea Cassita in sementes forte concesserat tempestiuiores, propterea frumentis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum: monet eos, ut siquid ibi rei nouæ fieret, diceretur'ue: animaduerterent, id'q; uti sibi, ubi redisset, nuntiarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem uocat: & uides'ne inquit, hæc ematuruisse? & manus iam postulare? Iccirco die crastino, ubi primum dilucułabit, fac amicos adeas, & roges ueniant, operamq; mutuam dent, & messem hanc nobis adiuuent. hæc ille ubi dixit, discessit, atq; ubi rediit Cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareq; matrem, ut statim iam properet, atque alium in locum sese asportet. nam dominus inquiunt misit, qui amicos rogaret, uti luce oriente ueniant, & metant. Mater iubet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus inquit, messium ad amicos reiicit: crastino seges non metetur. neque necesse est hodie uti uos auferam. Die igitur postero mater in pabulum uolat: dominus quos rogauerat opperitur: sol feruit, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium, amici isti inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos affines, uicinosq; nostros oramus, ut adsint cras tempori ad metendum? Itidem hoc pulli pauefacti ma-

tri nuntiant. Mater hortatur, ut tum quoq; sine metu, ac sine cura sint: cognatos, affinesq; nullos fermè tam esse obsequibiles ait, ut ad laborem capescendum nihil euocentur, & statim dicto obediant. Vos modo inquit, aduertite, si modo quid denuo dicetur. Alia luce orta, auis in pastum profecta est. cognati & affines operam, quam dare rogati sunt: supersedent. Ad postremum igitur dominus filio ualeant inquit, amici cum propinquis. Afferes prima luce falces duas, unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram, & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: tempus inquit est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurum dixit. In ipso enim iam uertitur, cuia est res, non in alio, unde petitur. Atque ita Cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est. Hæc quidem est Aesopi fabula de amicorum & propinquorum leui, & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quàm ut in nobis tantum ipsis nitamur? alia autem omnia, quæ extra nos, extráq; nostrum animum sunt: neque pro nostris, neque pro nobis ducamus? Hunc Aesopi apologum Q. Ennius in satyris, scite admodum & uenuste uersibus quadratis composuit: quorum duo postremi isti sunt: quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse.

Hercle puto hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm:

Nequid expectes amicos, quod tu agere possis.

Quid obseruatum sit in undarum motibus, & quæ in mari alio, atq; alio modo fiunt austris flantibus, aquilonibusq;. Caput XXX.

Hoc sæpenumero in undarum motu obseruatum est, quas aquilones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aer fluit, quasue faciunt in mari austri, atq; africi. Nam fluctus, qui flante aquilone maximi, ac creberrimi excitantur, simul ac uentus posuit, sternuntur, & conflaccescunt: & mox fluctus esse desinunt. At non idem fit flante austro, uel africo. quibus iam nihil spirantibus undæ tamen factæ diutius tument, & à uento quidem iandudum tranquillæ sunt. Sed mare est etiam, atq; etiam undabundum. Eius rei causa esse coniectatur: quod uenti à septentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur: undasq; faciunt non prorsus impulsas, sed ui intus commotas: quæ tantisper erutæ uoluuntur, dum illius infusi desuper spiritus uis manet. Austri uero, & Africi ad meridianum orbis circulum, & ad partem axis infimam depressi, inferiores, & humiles per suprema æquoris euntis protrudunt magis fluctus, quàm eruunt: & icirco non desuper lesæ, sed propulsæ in aduersum aquæ etiam desistente flatu retinent aliquantisper de pristino pulsu impetum. Id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoq; homericis uersibus, siquis non incuriose legat: adminiculari potest. Nă de austri flatibus ita scripsit.

ἔνθα νότος πόντοιο λυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Ab Aquilonibus enim qui alti, superniq; sunt, fluctus excitatos quasi per prona uolui dicit. Ab Austris autem ijs, qui humiliores sunt: maiore ui quadã propelli, sursum atq; subijci. Id enim significat uerbum λάαν ὤθεῖ. Sicut in alio loco, λάαν ἄνω ὤθεῖ.
Id quoq; à peritissimis rerum philosophis obseruatum est, austris spirantibus mare fieri glaucum, & cœruleum, aquilonibus obscurius, atriusq;. Cuius rei causam cum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notaui. Cur austro spirante mare cœruleum fiat? Aquilone obscurius atriusq;? An propterea quod aquilo minus mare perturbat? Omne autem, quod tranquillius est, atrum esse uidetur.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER TERTIVS.

Quæsitum, ac traditum quam ob causam Sallustii auaritiam dixerit non animum modo uirilem, sed corpus quoq; ipsum effœminare. Caput I.

Yeme iam discedente apud balneas sitias in area sub calido sole cum Phauorino philosopho ambulabamus, atq; ibi
h inter ambulandum legebatur Catilina Sallustij, quem in manu amici conspe-

ctum legi iusserat. Cumq; haec uerba ex eo libro le-
» cta essent. Auaritia pecuniae studium habet: quam
» nemo sapiens concupiuit: ea quasi uenenis malis im-
» buta, corpus animumq; uirilem effoeminat: semper
» infinita, & insatiabilis est, neq; copia, neq; inopia mi-
» nuitur. Tum Phauorinus me aspiciens, quo inquit, pa
cto corpus hominis auaritia effoeminat? Quid enim
istuc sit, quod animum uirilem ab ea effoeminari di-
xit: uideor fermè assequi. Sed quonam modo corpus
quoq; hominis effoeminet: nõ dum reperio. Et ego in-
quam longe iandiu in eo ipso quaerendo fui: ac ni-
si tu occupasses, ultro te hoc rogassem. Vix ego haec di-
xeram cunctabundus, atq; inibi quispiam de sectato-
ribus Phauorini, qui uidebatur esse in literis uetera-
tor, Valerium inquit, Probum audiui haec dicere,
usum esse Sallustium circunlocutione quadam poeti-
ca, & cum dicere uellet, hominem auaritia corrum-
pi, corpus & animum dixisse: quae duae res hominẽ
demonstrarent. Nanq; homo ex anima, & corpore
est. Nunquam inquit Phauorinus quod equidẽ scio,
tam importuna, tãq; audaci argutia fuit noster Pro-
bus: ut Sallustium uel subtilissimum breuitatis arti-
ficem periphrasim poetarum facere diceret. Erat tum
nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam sanè
doctus: is quoq; à Phauorino rogatus, ecquid habe-
ret super ea re dicere: huiuscemodi uerbis usus est.
Quos inquit, auaritia minuit, & corrumpit: quiq;
sese quaerenda undiq; pecunia dediderunt: eos ple-
rosq; tali genere uitae occupatos uidemus: ut sicuti a-
lia in his omnia prae pecunia: ita labor quoq; uirilis,

exercendiq; corporis studium relictum sit. Negotijs se plerunq; umbraticis, & sellularijs quęstibus intentos habent: in quibus omnis eorum uigor animi, corporisq; elanguescit, & quod Sallust. ait effoeminatur. Tum Phauorinus legi denuo uerba eadem Sallustij iubet, atq; ubi lecta sunt, Quid igitur inquit, dicimus, quod multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto, ac ualenti. Tum ille ita respondit, non hercle inscite. Quisquis est inqt, pecuniæ cupiens, & corpore tamen est bene habito, ac strenuo, aliarum quoq; rerum uel studio, uel exercitio eum teneri necessarium est, atq; in sese colendo non æque esse parcum. Nam si auaritia sola summa, omnes hominis partes, affectionesq; occupet: & si ad incuriam usq; corporis grassetur: ut per illam unam neq; uirtutis, neq; uirium, neq; corporis, neq; animi cura adsit: tum deniq; id uere dici potest effoeminato esse & animo, & corpore, qui neq; sese, neq; aliud curet, nisi pecuniam. Tum Phauorinus, aut hoc inquit, quod dixisti, probabile est, aut Sallustius odio auaritiæ plus quàm potuit eam criminatus est.

Quem nam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, post'ue eam nati sunt. Atq; inibi de temporibus, terminisq; dierum, qui ciuiles nominantur: & usquequaq; gentium uarie obseruantur, & præterea quid Q. Mutius scripserit super ea, quã maritus non iure usurpauisset: quod rationem ciuilis anni non habuerit.

Caput II.

q Væri solitū est, qui noctis hora tertia, quartave siue qua alia nati sunt, uter dies natalis haberi, appellariq; debeat, is'ne, quem nox ea consecuta est: an qui dies noctem consecutus est. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus scripsit, homines inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctem in his horis. XXIIII. nati sunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse, ut qui post solem occasum ante mediam noctem natus sit: is ei dies natalis sit: à quo die ea nox cœperit. Contra uero qui in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosq; à sole occaso ad solem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter. A' sole enim exorto ad exortum eiusdem incipientem, totum id spatium unius diei nomine appellare. Multos uero in terra Vmbria unum, & eundem diem esse dicere a meridie ad insequentem meridiem. Quod quidem inquit, minus absurdum est. Nam qui calendarum hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debebit, & calendarum dimidiarum, & qui est post calendarum dies, ante horam eiusdem diei. VI. Populum autem Romanum ita uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte usq; ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt romana partim diurna, partim nocturna: sed ea, quæ inter noctem fiunt: diebus adijciuntur non noctibus.

bus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiũt: eo die fieri dicuntur: qui proximus eam noctem illucescit. Ad hoc ritus quoq;, & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus quando una die eis auspicandum est, & id, super quo auspicauerunt, agendum: post mediam noctem auspicatur, & post meridiem sole magno. Auspicatiq; esse, & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea tribuni plebei, quos nullum diem abesse Roma licet: cum post mediam noctem proficiscuntur: & post primam facem ante mediam sequentem reuertuntur: non dicuntur abfuisse unum diem quando ante horam noctis. VI. regressi, partem aliquã illius in urbe Romana sunt. Q. quoq; Mutium iurisconsul. dicere solitum lego, non esse usurpatam mulierem, quæ cum calendis Ianuariis, apud uirum causa matrimonij esse cœpisset: ante diem. IIII. calendas Ianuarias sequentes usurpatum isset. Non posse impleri trinoctium, quod abesse a' uiro usurpandi causa ex. XII. tab. deberet. quoniam tertiæ noctis posterioris sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calendis. Istæc autem omnia de dierum temporibus, & finibus ad obseruationem, disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cum in libris ueterum inueniremus, non dubitabamus qn Virgilius quoq; idipsum ostenderit, non exposite, atq; aperte: sed ut hominem decuit poeticas res agentem, recondita, & quasi operta ueteris ritus significatione.

» Torquet inquit, medios nox humida cursus.
» Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His. n. uersibus oblique, sicuti dixi, admonere uo-

luit diem, quem Romani ciuilem appellauerunt: à VI. noctis hora oriri.

De noscendis, explorandisq; Plauti comœdijs, quoniam promiscue ueræ, atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur. Atq; inibi quod Plautus in pistrino, & Neuius in carcere fabulas scriptitarint. Cap. III.

u Erum èsse comperior, quod quosdam bene literatos homines dicere audiui, qui plerasq; Plauti comœdias curiose, atq; contente lectitauerunt, non indicibus Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, que dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto, moribusq; ingenij, atq; linguæ eius. Hac enim iudicij norma Varronem quoq; usum uidemus. Nam præter illas unam, & XX. quæ Varronianæ uocantur: quas idcirco à cæteris segregauit: quoniam dubiosæ non erant: sed consensu omnium Plauti esse censebantur: quasdam item alias probauit adductus stylo atq; facetia sermonis Plauto congruentis. Easq; iam nominibus aliorum occupatas Plauto uindicauit. Sicuti istam, quam nuperrime legebamus, cui est nomen Bœotia. nam cum in illis una & XX. non sit, & esse Aquilij dicatur: nihil tamen Varro dubitauit quin Plauti foret: neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitauerit, si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit: qui quoniam sunt, ut de illius Plauti more dicam, plautinissimi: propterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi esuriẽs hæc dicit.

Vt illum

» Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit:
» Quiq; adeo primus statuit hic solarium:
» Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
» Nam me puero uetus erat solarium
» Multo omnium istorum optumum, & uerissimum,
» Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
» Nunc etiam quod est, non est, nisi soli libet.
» Itaq; adeo iam oppletum'st oppidum solarijs.
» Maior pars populi aridi reptant fame.

Phauorinus quoq; noster, cum Neruulariã Plauti legerem, quæ inter incertas est habita: & audisset ex ea comœdia uersum hunc:

» Strateæ Scrupedæ stratiuilæ sordidæ.

Delectatus faceta uerborum antiquitate meretricum uitia, atq; deformitates significantium, uel unus hercle inquit, hic uersus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoq; ipsi nuperrime, cum legeremus fretum (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidam non putant) haud quicquam dubitauimus, quin & Plauti foret, & omnium maxime genuina. Ex qua duos hos uersus exscripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini. Nunc illud est, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur.

» Peribo, si non fecero:
» Si faxo uapulabo. M. autem Varro in libro de comœdijs plautinis primo actu, uerba hæc ponit.
» Nam nec geminũ, nec leones, nec Condalium, nec
» anus Plauti, nec bis compressa, nec bœotia unquam fuit. Neq; adeo ἄγροικος, neq; commorientes, sed

M. Acutici. In eodem lib. Varronis id quoq; scriptum etiam Plautium fuisse quempiam poetam comoediarum. Cuius quoniam fabulae Plauti inscriptae forent: acceptas esse, quasi Plautinas, cum essent non à Plauto plautinae, sed à Plautio plautianae. Feruntur autem sub Plauti nomine comoediae circiter centum atq; . XXX. Sed homo eruditissimus Laelius quinq; & . XX. esse eius solas existimauit. Non tamen dubium est, quin ista, & quae scripta à Plauto non uidentur, & nomini eius adijciuntur, ueterum poetarum fuerint: & ab eo retractatae, expolitaeq; sunt. Ac propterea recipiant stylum plautinum. Sed enim Saturionem, & aditum, & tertiam quandam, cuius nunc mihi nomen non suppetit: in pristino eum scripsisse Varro, & pleriq; alij memoriae tradiderunt. cum pecunia omni, quam in operis artificum scenicorum pepererat: in mercationibus perdita inops Romam redisset: & ob quaerendum uictum ad circumagendas molas, quae trusatiles appellantur: operã pistori locasset. Sicuti de Neuio quoq; accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse. Ariolum, & Leõtem, cum ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis de graecorum poetarum more dicta, in uincula Rom. à . III. uiris coniectus esset. Vnde post à trib. ple. exemptus est: cum in ijs, quas supra dixi, fabulis, delicta sua, & petulantias dictorum, quibus multos ante laeserat: diluisset.

Quod P. Africano, & alijs tunc uiris nobilibus ante aetatem senectam barbam, & genas radere,

moris

moris fuit. Caput IIII.

IN libris, quos de uita P. Scipionis Africani compositos legimus: scriptum esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postquam de Pœnis triũphauerat, Cens.q; fuerat, eidem diem dictum esse ad populum à Claudio Asellio tri.ple. cui equum in censura ademerat. Eumq;, cum esset reus, neq; barbam desisse radi, neq; non candida ueste uti, neq; fuisse cultu solito reorum. Sed cum in eo tempore Scipionem minorem. XL. annorum fuisse constaret: quod de barba rasa ita scriptũ esset, mirabamur. Comperimus autem cæteros quoq; in iisdem temporibus nobiles uiros, barbam in eiusmodi ætate rasitauisse. Idcirco plerasq; imagines ueterum, non admodum senum, sed in medio ætatis, ita factas uidemus.

Delitiarum uitium, & molicies oculorum, & corporis, ab Archesilao philosopho cuidam opprobrata acerbe simul, & festiuiter. Caput V.

PLutarchus refert Archesilaum philosophum uehementi uerbo usum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, & castus perinteger dicebatur. Nam cum uocem eius infractam, capillumq; arte compositum, & oculos ludibundos, atq; illecebræ, uoluptatisq; plenos uideret: nihil interest inquit, quibus membris cinædi sitis posterioribus, an prioribus.

De ui atq; natura palmæ arboris, quod lignũ ex ea ponderibus impositis renitatur. Cap. VI.

P Erhercle rem mirandam Arist. in VII. problematum, & Plutar. in VIII. symposiacorum dicit. Si supra palmæ inquit, arboris lignũ magna pondera imponas, ac tam grauiter urgeas, oneresq;, ut magnitudo oneris sustineri non queat: non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq;. Propterea inquit Plutarchus in certaminibus, palmã signum esse placuit uictoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgentibus opprimentibusq; non cedat.

Historia ex annalibus sumpta de Q. Ceditio trib. militum. uerbaq; ex originibus M. Catonis apposita, quibus Ceditij uirtutem cũ Spartano Leonida æquiparat. Cap. VII.

P Vlchrum, dij boni, facinus, græcarumq; facundiarum magniloquentia condignum M. Cato libris originum de Q. Ceditio trib. militum scriptum reliquit. Id profecto est ad hãc fermè sententiam. Imperator pœnus in terra Siciliæ bello Carthagniensi primo, obuiam romano exercitui progreditur: colles, locosq; idoneos prior occupat. Milites romani, uti res narrata est, in locum insinuãt fraudi, & perniciei obnoxium. Tribunus ad COSS. uenit. Ostendit exitium de loci importunitate, & hostium

stium circunstantia. Maturum censeo inquit, si rem ser uare uis, faciundum, ut CCCC. aliquos milites ad uer rucam illam (sic enim M. Cato locū editum, asperūq; appellat) ire iubeas. Eamq; uti occupent, imperes, horteris'q;. hostes profecto ubi id uiderint: fortissimus quisq; & promptissimus, ad occursandum, pugnandum'q; in eos peruertentur: unoq; illo negotio sese alli gabunt: atq; illi omnes CCCC. proculdubio obtruncabuntur. Tu interea occupatis in ea cæde hostibus; tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc salutis uia nulla est. COS. tribuno respondit, consilium quidem fidum, atq; prouidēs sibi uiderier. Sed istos inquit milites CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit, qui ducat? Si alium inquit tribunus, neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. Ego hanc tibi, & reip. animam do. COS. tribuno gratias, laudes'q; egit. Tribunus & CCCC. ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorū audaciā demirantur. Quorsum ire pergant in expectando sunt. sed ubi apparuit, ad eandem uerrucam occupandā iter intendere: mittit aduersum illos imperator Carthaginiensis peditatum, equitatum'q; illos, quos in exercitu uiros habuit strenuissimos. Romani milites circūueniuntur. circūuenti repugnant. Fit prælium diu anceps. tandem superat multitudo. Quadringenti omnes tum una perfossi gladijs, aut missilibus operti cadunt. Cō sul interibi, dum ea pugna fit, se in locos tutos, atq; editos subducit. Sed qđ illi tribuno duci militū CCCC. diuinitus in eo prælio usus uenit, nō iā nostris, sed ipsius

strenuissimi

» Catonis uerbis subiecimus. uerba Catonis. Dij im-
» mortales trib. militum fortunam ex uirtute eius de-
» dere. Nam ita euenit, cum saucius multifariam ibi fa-
» ctus esset: tum uulnus capiti nullum euenit. Eumq;
» inter mortuos defatigatum uulneribus, atq; spiran-
» tem, quod sanguen defluxerat, cognouere: eum sustu-
» lere. Isq; conualuit. Sæpeq; post illam operam reipu.
» fortem, atq; strenuam perhibuit. Illoq; facto quod il-
» los milites subduxit: exercitum cæterum seruauit.
» Sed idem benefactum loco in quo ponas, nimium in
» terest. Leonidas lacædæmonius laudatur: qui simile a-
» pud Thermopylas fecit. propter eius uirtutes omnis
» Græcia gloriam, atq; gratiam præcipuam claritudi-
» nis inclytissimæ decorauere monimentis, signis, sta-
» tuis, elogijs, historijs. Alijsq; rebus gratissimũ id eius
» factum habuere. At tri. militum parua laus pro fa-
» ctis relicta, qui idem fecerat, atq; remp. seruauerat.

Hanc Q. Cedicij uirtutem M. Ca. tali suo testimonio decorauit. Claudius autem Quadrig. annali. III. non Cedicio nomen fuisse refert, sed Laberio.

Literæ eximiæ consulum C. Fabritij, & Aemilij ad regem Pyrrhum à Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ. Caput VIII.

CUm Pyrrhus rex in terra Italia esset: & unam, atq; alteram pugnam prospere pugnasset: satisq; angerentur Romani, & pleraq; Italia ad regem desciuisset: tum Ambraciensis quispiam Timochares Regis Pyrrhi amicus ad C.

Fabritium

Fabritium consulem furtim uenit: ac præmium petiuit, & si de præmio conueniret: promisit Regem uenenis necare. Idq; facile esse factu dixit: quoniam filij sui pocula in conuiuio regi ministrarent. eam rem Fabritius ad senatum scripsit. Senatus legatos ad regem misit: mandauitq; ut de Timochare nihil proderent: sed monerent, uti rex circunspectius ageret: atq; à proximorum insidijs salutem tutaretur. hoc ita uti diximus, in Valerij Antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem in lib. III. non Timocharem, sed Niciam adisse ad consulem scripsit. Neq; legatos à senatu missos, sed à COSS. Regẽ & pop. Ro. laudes, atq; gratias scripsisse, captiuosq; omnes, quos tũ habuerit, restituisse, & reddidisse. COSS. tum fuerunt C. Fabritius, atq; Aemilius. Literas, quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt: Clau. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo. COSS. Romani salutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis iniurijs continuo animo strenui commoti inimiciter tecum bellare studemus. Sed communis exempli, & fidei, ergo uisum est, uti te saluum uelimus: ut esset, quem armis uincere possimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium à nobis peteret: si te clàm interfecisset. Id nos negauimus uelle. Ne'ue ob eam rem quicquam commodi expectaret. & simul uisum est, ut te certiorem faceremus, nequid eiusmodi si accidisset, nostro consilio ciuitates putarent factum: & quod nobis non placet, pretio, aut præmio, aut dolis pugnare, tu, nisi caueas, iacebis.

et Egisse

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio fertur, equus seianus, & qualis color equorum sit, qui spadices uocantur: deq; istius uocabuli ratione.

Cap. IX.

C. Bassus in commentarijs suis. Item Iulius Modestus in. ij. quæstionum confusarũ historiam de equo seiano tradũt dignã memoria atq; admiratione. Cn. Seium quempiam scribunt fuisse. Eumq; habuisse equum natum Argis in terra græcia, de quo fama constans esset tanquam de genere equorum progenitus foret: qui Diomedis thracis fuissent: quos Hercules Diomede occiso è Thracia Argos perduxisset. Eum equum fuisse dicunt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba. Omnibusq; alijs equorum laudibus quoq; longe præstitisse. Sed eundem equum tali fuisse fato, siue fortuna ferunt: ut quisquis haberet eum, possideretq;: ut is cum omni domo, familia, fortunisq; omnibus suis ad internicionẽ deperiret. Itaq; primum illum Cn. Seium dominum eius à M. Ant. qui postea III uir Reip. constituendæ fuit: capitis damnatum miserando supplicio affectum esse. Eodẽ tempore Cor. Dolabellam COS. in Syriã proficiscentem fama istius equi adductum Argos diuertisse. Cupidineq; habendi eius exarsisse. Emisseq; eum HS. centum milibus. Sed ipsum quoq; Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum, atq; interfectum esse. Mox eundem equum, qui Dolabellæ fuerat: C. Cassium, qui Dolabellam obsederat: abduxisse. Quẽ Cassium postea satis notũ est, uictis Parthis, fusoq; exer-

citu ſuo, miſeram mortem oppetiiſſe. Deinde Antonium poſt interitum Caßij parta uictoria, equum illum nobilem Caßij requiſiſſe: & cum eo potitus eſſet, ipſum quoq; poſtea uictum, atq; deſertum, deteſtabili exitio interiſſe. Hinc prouerbium de hominibus calamitoſis ortum, dicíq; ſolitum. Ille homo habet equum ſeianum. Eadem ſententia eſt illius quoq; ueteris prouerbij, quod ita dictum accepimus. Aurum toloſanum. Nã cum oppidum Toloſanum in terra Gallia Q. Cepio COS. diripuiſſet: multúmq; auri in eius oppidi templis fuiſſet: quiſquis ex ea direptione aurum attigit: miſero, cruciabilíq; exitu perijt. Hunc equum C. Baſſius uidiſſe Argis refert, haud credibili pulchritudine, uigoréq;, & colore exuberantiſſimo. Quem colorem nos (ſicuti dixi) puniceum, græce partim φοίνικα alij σπάδικα appellant, quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulſus ſpadix dicitur.

Quod eſt quædam ſeptenarij numeri uis & facultas, in multis naturæ rebus animaduerſa, de qua M. Varro in hebdomadibus diſſerit copioſe.

Cap. X.

MAr. Varro in primo lib. qui inſcribuntur hebdomades, uel de imaginibus ſeptenarij numeri, quem græci ἑβδομάδα appellant, uirtutes, poteſtatéſq; multas, uariaſq; dicit. Is nanq; numerus inquit, ſeptentriones maiores, minoréſq; facit in cœlo. Item uergilias, quas πλειάδας uocant. Facit etiam ſtellas, quas alij erraticas,

P. Nigidius errones appellat. Circulos quoq; ait in cælo, circum longitudinem axis septem esse, è queis duos minimos, qui axem extimum tangunt, πόλυς appellari dicit. Sed eos in sphæra, quæ κρικωτη uocatur propter breuitatem non inesse. At neq; ipse Zodiacus septenario numero caret. Nam in. VII. signo fit solstitium à bruma. In septimo bruma à solstitio. In. VII. æquinoctium ab æquinoctio. Dies deinde illos, quibus halcyones hyeme anni in aqua nidulantur: eos quoq; septem esse dicit. Præterea scribit lunæ curriculum confici integris quater septenis diebus. Nam duodetricesimo luna inquit, ex quo uestigio profecta est, eodem redit. Authoremq; opinionis huius Aristidem esse Samium, in qua re non id solũ animaduerti debere dicit, quod quater septenis, idest octo & uiginti diebus conficeret iter luna suum. Sed quod is numerus septenarius, si ab uno profectus, dũ ad semetipsum progreditur: omneis, per quos progressus est, numeros comprehendat: ipsumq; se addat, facit numerum octo & . XX. quot dies sunt curriculi lunaris. Ad homines quoq; nascendos uim numeri istius porrigi, pertinereq; ait. Nam cum in uterum inquit, mulieris genitale semen datum est: primis septem diebus conglobatur, coagulaturq;. Fitq; ad capiendam figuram idoneum. Post deinde quarta hebdomade, quod eius uirile foetus futurum est: caput, & spinã, quæ est in dorso, informatur. Septima autem ferè hebdomade, idest nono, & . XL. die totus inquit, homo in utero absoluitur. Illam quoq; uim numeri huius obseruatam refert, quod ante mensem

VII. neq; masculus, neq; fœmina salubriter, ac secundum naturam nasci potest, quod ij, qui iustissime in utero sunt, post. CCLXXIII. dies, postquã sunt concepti, quadragesima deniq; hebdomada ita nascuntur. Pericula quoq; uitæ, fortunarumq́; hominũ, quæ climacteras Chaldæi appellant: grauissimos quosq; fieri affirmat septenarijs. Præter hæc modum esse dicit summum adolescendi humani corporis septem pedes, quod esse magis uerum arbitramur, quàm quod Herodotus homo fabulator in primo historiarum inuentum esse sub terra scripsit Oresti corpus cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes. XII. & quadrantem. Nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora, prolixiorá q; fuerint corpora hominum antiquorum, & nunc quasi iam mundo senescente, rerum, atq; hominum decrementa sunt. Dentes quoq; & in septem primis mensibus, & septenos ex utraq; parte gigni ait, & cadere annis septimis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. Venas etiam in hominibus, uel potius arterias, medicos musicos dicere ait, numero moueri septenario, quod ipsi appellãt τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione Quaternarij numeri. Discrimina etiam periculorum in morbis maiore ui fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarij. Eosq; dies omnium maxime ita ut medici appellant κριτικοὺς ἢ κρισίμους, cuiquam uideri primam hebdomadam, & secundã, & tertiam. Necnon id etiam est ad uim, facultatesq; eius numeri augendas, quod quibus inedia mori consilium est: septimo demũ die mortem appetunt. Hæc

Varro de numero septenario scripsit admodum conquisite. Sed alia quoq; ibidem congerit frigidiuscula, ueluti septem opera esse in orbe terrarum miranda, & sapientes item ueteres septem fuisse, & curricula ludorum circensium solennia septem esse: ad oppugnandas Thebas duces septem delectos. tum ibi addit se quoq; iam duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse, & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Ex quibus aliquandiu cum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse.

Quibus, & quàm friuolis argumentis Accius in didascalicis utatur: quibus docere nititur Hesiodum esse, quã Homerum natu antiquiorẽ. Cap. XI.

Vper ætate Homeri, atq; Hesiodi non consentitur. Alij Homerũ, quàm Hesiodũ maiorem natu fuisse scripserunt: in queis Philochorus, & Xenophanes. Alij minorẽ, in queis, L. Accius poeta, & Ephorus historiæ scriptor. M. autem Varro in primo de imaginibus, uter natus prior sit, parum constare dicit. sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem uixerint: idq; ex epigrammate ostendit, quod in tripode scriptum est: qui in monte Helicone Ab Hesiodo positus traditur. Accius autem in primo didascalio leuibus admodum argumẽtis utitur: per quæ ostendit Hesiodum natu priorem. Quod Homerus inquit, cum in principio carminis Achillem esse filium Pelei diceret: quis esset Peleus

non addidit. Quam rem procul, inquit, dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictum uideretur. De Cyclope itidem inquit, uel maxime quod unoculus fuit. rem tam insignem non præterisset: nisi æque prioris Hesiodi carminibus uulgatum esset. De patria quoq; Homeri multo maxime dissensum est. Alij colophonium, alij smyrnæum, sunt qui Atheniensem, sunt qui ægyptium dicant fuisse. Aristoteles tradit ex insula Io natum. M. Varro in lib. de imagnibus primo Homeri imagni hoc epigrãma apposuit.

» Capella Homeri candida hoc tumulum indicat:
» Quod ariete mortuo faciunt sacra.

ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
σμύρνα. ῥόδος. κολοφών. σαλαμίν. ἴος. ἄργος. ἀθῆναι.

Largum, atq; auidum bibendi à P. Nigidio doctissimo uiro nouo, & propemodum absurdo uocabulo bibosum dictum. Cap. XII.

Bibendi auidum P. Nigidius in commentarijs grãmaticis bibacem, & bibosum dicit. Bibacem ego, ut edacem à plerisq; alijs dictum lego. Bibosum dictum etiam nusquam reperi, nisi apud Laberiũ. Neq; aliud est, quod simili inclinatu dicatur. Non enim simile est, ut uinosus, aut uitiosus, cæteráq;, quæ hoc modo dicuntur: quoniam à uocabulis, non à uerbis inclinata sunt. Laberius in mimo libro primo, qui salinator inscriptus est: uerbo hoc ita utitur.

» Non mãmosa, non annosa, non bibosa, non procax.

Quod Demosthenes etiam tum adolescens cũ Platonis philosophi discipulus foret: audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit à Platone, & sectatus est Callistratum. Caput XIII.

b Ermippus hoc scriptũ reliquit. Demosthenem admodum adolescentem uentitare in academiam, Platonem'q; audire solitum. Atq; is inquit, Demosthenes domo egressus, ut ei mos erat, cum ad Platonem pergeret, compluresq; populos concurrentes uideret: percunctatur eius rei causam. Cognoscitq; currere eos auditum Callistratum. Is Callistratus Athenis orator in repu. fuit. illi δημαγωγὸς appellant. uisum est paulum diuertere, expeririq; an ad digna auditu, tanto properatum studio foret. Venit inquit, atq; audit Callistratum, nobilem illum τὴν περὶ ὀρόπου δίκην dicentem. Atq; ita motus, & demultus, & captus est, ut Callistratum iam inde sectari cœperit: academiam cum Platone reliquerit.

Dimidium librum legi, aut dimidiam fabulam audiui, aliaq; huiuscemodi, qui dicat, uitiose dicere. Eiusq; uitij causas reddere M. Varronem nec quenquam ueterum ijsce uerbis ita usum esse. Caput XIIII.

d Dimidium librum legi, aut dimidiam fabulam audiui, uel quid aliud huiuscemodi, male, ac uitiose dici existimat Varro. Oportet enim inquit, dicere dimidiatum librum, non dimidium, & dimidiatam fabulam, non dimidiam.

Contra

Contra autem si è sextario hemina fusa est: nõ dimidiatum sextarium fusum dicendum est. Et qui quoq; ex mille numûm, quod ei debebatur, quingentos recepit: non dimidiatum recepisse dicemus, sed dimidiũ. At si scyphus inquit, argenteus mihi cum alio communis in duas partes disiectus sit: dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo, non dimidium. Argenti autem, quod in eo scypho inest, dimidium meum esse non dimidiatum, disserit, ac diuidit subtilissime, quid dimidium dimidiato intersit, & quasi Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait.

» Sicuti siquis ferat uas uini dimidiatum.

Sicuti pars, quæ deest è uase, non dimidiata dicenda est, sed dimidia. Omnis autẽ disputationis eius, quam subtiliter quidẽ, sed subobscure explicat: summa hæc est. Dimidiatum est quasi dismediatum, & in parteis duas pares diuisum. Dimidiatum ergo, nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit. Dimidium uero est non quod ipsum dimidiatum est, sed quæ ex dimidiato pars altera est. cum igitur partem libri dimidiam legisse uolumus dicere, aut partem dimidiam fabulæ audisse: si dimidiam fabulam, aut dimidium librum dicemus, peccabimus. Totum enim ipsum, quod est dimidiatum, atq; diuisum est, dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus,

» Vno oculo inquit, pedibusq; duobus

» Dimidiatus ut porcus. Et alio loco.

» Quid ni & scruta quidem ut uendant, & scruta-
» rius laudat.

» Præfractam striglem soleam improbus dimidiatã.

Iam in uigesimo manifestius dimidiam horam dice-
re studiose fugit. Sed pro dimidia dimidium ponit
in hisce uersibus.

» Tempestate sua, atq; eodem uno tempore, & hora
» Dimidio & tribus confectis duntaxat eandem,
» Et quartam. Nam cum obuium, proximumq;
esset dicere, & hora dimidia tribus confectis, uigila
te, atq; attente uerbum non probum mutauit: per qđ
satis apparet, ne horam quidem dimidiam recte di-
ci, sed uel dimidiatam horam, uel dimidiam par-
tem horæ. Propterea Plautus in bacchidibus dimidiũ
auri dicit, non dimidiatum aurum. Item in aulula-
ria, dimidium obsonij non dimidiatum obsonium,
in hoc uersu.

» Ei adeo obsonij hinc iussit dimidium dari.

In menechmis autem dimidiatum diem, non dimidiũ
in hoc uersu.

» Dies quidem iam ad umbilicum dimidiatus mortuus.

M. Cato in libro, quem de agricultura conscripsit.

» Semen cupressi serito crebrum, ita uti linum seri so-
» let, eo crebro terram insternito, dimidiatum digitum.
» Iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus com-
» planato. Dimidiatum inquit digitum, non dimi-
dium. Nam digiti quidem dimidium, digitum autem
ipsum dimidiatum dici oportet. Item. M. Cato de Car
» thaginiensibus ita scripsit. Homines defoderunt
» in terram dimidiatos, ignemq; circumposuerunt, ita
» interfecerunt. Neq; quisquam omnium, qui probe
locuti sunt, his uerbis secus quàm dixi, usus est.

Extare

Extare in literis, perq; hominum memorias traditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & uim magni, nouiq; motus non sustinente. Cap. XV.

Cognito repente insperato gaudio expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycritam nobilem fœminam è Naxo insula. Philippides quoq; comœdiarum poeta haud ignobilis ætate iam edita, cum in certamine poetarũ præter spem uicisset, & lætissime gauderet: inter illud gaudium repente mortuus est. de rhodio etiam Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit. unum pugilem, alterum pancratiasten, tertium luctatorem. Eosq; omnes uidit uincere, coronariq; eodem olympiæ die: & cum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis sauiarentur: cumq; populus gratulabundus flores undiq; in eum iaceret: ibi in stadio inspectante populo, in oculis, atq; in manibus filiorum animam efflauit. Præterea in nostris annalibus scriptũ legimus. qua tempestate apud Cannas exercitus populi Romani cæsus est: anum matrem nuntio de morte filij allato, luctu, atq; mœrore affictam esse. Sed is nuntius non uerus fuit. Atq; is adolescens nõ diu post ex ea pugna in urbem rediit. Anus repente filio uiso, copia, atq; turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudij oppressa, exanimataq; est.

Temporis uarietas in puerperijs mulierum quænam sit à medicis & philosophis tradita. atq; inibi

poetarum quoq; ueterum super eadem re opiniones. Multáq; alia auditu, atq; memoratu digna. Verbáq; ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς. Id quoq; esse à grauissimis uiris memoriæ mandatum. Caput XVI.

e T medici, & philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt. πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος. Et multa opinio est. Eaq; iam pro uero recepta. Postquã mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquam octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eumq; esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idq; Plautum ueterem poetam dicere uidemus in comœdia cistellaria his uerbis.

» Tum illa, quam compresserat,
» Decimo mense exacto, hic peperit filiam.

Hoc idem tradit etiam Menander poeta uetustior, humanarũ opinionum uel peritissimus. Versus eius super ea re de fabula Plotio posui.

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. Sed noster Cæcilius, cum faceret eodem nomine, & eiusdem argumenti comœdiam, ac pleraq; à Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octauum, quem præterierat Menander. Cæcilij uersus hi sunt.

» Insolet'ne mulier decimo mense parere?
» Pol nono etiam, septimo, atq; octauo.

Eam rem Cæcilium non inconsyderate dixisse, neq;

temere à Menãdro, atq; à multorum opinionibus de
sciuisse. M. Varro uti credamus, facit. Nam mense non
nunquam octauo editum esse partum in lib. XIIII.
rerum diuinarum scriptum reliquit. Quo in libro
etiam. XI. mense aliquando nasci posse hominem di-
cit. Eiusq; sententiæ, tam de. VIII. quàm de. XI. men-
se Aristotelem laudat authorem. Sed huius de men-
se. VIII. dissensionis causa cognosci potest in li. Hip
pocratis, qui inscriptus est περὶ τροφῆς, ex quo
libro uerba hæc sunt ἔϛι δὲ καὶ οὐκ ἔϛιν ὀκτάμηνος
γένησις. Id tam obscure, atq; præcise, tamq; aduer-
se dictum Sabinus medicus, qui Hippocratem com-
modissime commentatus est, his uerbis enarrauit.
ἔϛι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτροσιν, οὐκ ἔϛι
δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔϛιν οὕτω φαντασίᾳ
μὲν παραυτίκα ὄντα. δυνάμει δὲ οὐκ ἔϛι. Antiquos
autem Romanos Varro dicit non recepisse huiusce-
modi quasi monstrosas raritates. Sed nono mense, aut
decimo, neq; præter hos alios partionem mulieris secũ
dum naturam fieri existimasse. Idcircoq; eos nomina
parcis tribus fecisse à pariendo, & à nono, atq; de-
cimo mense. Nam parca inquit, immutata litera una
à partu nominata. Item nona & decima à partus
tempestiui tempore. Cesellius autem uindex in lectio-
nibus suis antiquis tria inquit, nomina parcarum
sunt. Nona. Decima. Morta. Et uersum hunc Liuij
antiqssimi poetæ ponit ex ὀδισσεία. Quando dies
adueniet, quẽ profata morta est? Sed homo minime
malus Cesellius mortam quasi nomen accepit, cũ acci
pere quasi μοῖραν deberet. Præterea ego de partu hu

mano, præterquam quæ ſcripta in libris legi, hoc quoq; ueniſſe uſu Romæ comperi. Fœminam bonis, atq; honeſtis moribus, non ambigua pudicitia in XI. menſe poſt mariti mortem peperiſſe. Factumq́; eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo, poſtea concepiſſet. quoniam X uiri in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent. Sed diuum Hadrianum cauſa cognita, decreuiſſe in XI. quoq; mẽſe partum edi poſſe. Idq́; ipſum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit, requiſitis ueterum philoſophorum, & medicorum ſententijs. Hodie quoq; in ſatyra forte. M. Varronis legimus, quæ inſcribitur teſtamentum, uerba hæc.

» Siquis mihi filius, unus, pluresue in
» decem menſibus gignuntur: ij, ſi erunt ὄνοι λύρας, ex-
» hæredes ſunto. Quod ſi quis undecimo menſe, κατ'
» ἀριστοτέλη natus eſto, Accio idem, quod Titio ius eſto
» apud me.

Per hoc uetus prouerbium Varro ſignificat, ſicuti uulgo dici ſolitum erat de rebus inter ſe nihil diſtantibus, Idẽ Accij quod Titij, ita pari, eodẽq; iure eſſe in X. menſibus natos, & in XI. Quod ſi ita, neq; ultra decimum menſem fœtura mulierum protolli poteſt: quæri oportet, cur Homerus ſcripſerit Neptunum dixiſſe puellæ à ſe recens compreſſæ.

χαῖρε νῦν φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
ἀθανάτων.

Id cum ego ad compluretis grãmaticos attuliſſem: partim eorũ diſputabant, Homeri quoq; ætate, ſicuti Ro-

multi, annum fuisse, non XII. mensium sed X. Alij conuenisse Neptuno, maiestatiq; eius dicebant: ut longiore tempore foetus ex eo grãdesceret. Alij alia quaedam nugalia. Sed Phauorinus mihi ait περιπλ[illegible]μένου ἐνιαυτοῦ, non confecto esse anno sed affecto. In qua re usus est uerbo non uulgariae significationis. Affecta enim, sicuti M. Cicero, & ueterum elegantissimi locuti sunt: ea proprie dicebantur: quae nõ ad finẽ ipsum, sed proxime finem progressa, deductaue erant. Hoc uerbum ad hanc sententiã in Ciceronis oratione fuit: quam dixit de prouincijs consularibus. Hippocrates autem in eo libro, de quo supra scripsit: cum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulum conformatur: & tempus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset: neq; id tamen semper eadem esse fini dixisset: sed aliâs ocyus fieri, aliâs serius, hisce ad postremum uerbis usus est. γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω. καὶ ἐλάσσω. καὶ ὅλου. κατὰ μέρος. καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων. καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret: non multo tamen fieri ocyus. Neq; quod serius: multo serius. Memini ego Romae accurate hoc, atque solicite quaesitum, negotio non rei tunc paruae postulante, an VIII. mense infans ex utero uiuus editus, et statim mortuus ius trium liberorum suppleuisset, cum abortio quibusdam, non partus uideretur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de. xi. mense diximus quae cognoueramus: uisum est non praetereundum, qđ in Plinij secundi li-

bro. VII. naturalis historiæ legimus. Id autem quia
extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Plinij po
» suimus. Massurius author est, L. Papyrium præto=
» rem secundo hærede lege agente, bonorum possessio=
» nem contra eũ dedisse: cum mater partum, se. XIII.
» mensibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tem=
» pus pariendi, statum ei uideretur. In eodem li. Pli=
» nij secundi uerba hæc scripta sunt. Oscitatio in nĩ
» xu lætalis est, sicut sternuisse à coitu, abortiuum.

Quod tres libros Plato Philolai Pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt pretijs fidem non capiētibus. Cap. XVII.

Memoriæ mandatum est, Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse. Atq; eũ tamen treis Philolai Pythagorici libros decem millibus denariũm mercatum. Id ei pretium donasse quidam scripserunt amicum eius Dionem Syracusanum. Aristotelem quoq; traditum libros pauculos Speusippi philosophi post mortem eius emisse talentis atticis tribus. ea summa fit numĩ nostri HS duo & LXX. millia. τίμων amarulentus librum maledicentissimum conscripsit, qui σίλλος inscribitur. in eo libro Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse contumeliose appellat: quod impenso pretio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset. Exq; eo Timæũ nobilem illum dialogũ continuasset. Versus sup eare τίμωνος hi sunt.
καὶ σὺ πλάτων καὶ γάρ σε μαθητὴν ὁπόθος ἔσχεν.

πολλῶν

πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἤλλαξας βίβλον
ἔνθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Quid sint pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati. Quæq; habeant originem uerba hæc ex edicto tralaticio consulum. Senatores, quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Caput XVIII.

Non pauci sunt, qui opinantur pedarios senatores appellatos, qui sententiam in senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiã pedibus irent. Quid igitur cum SENAT. Consult. per discessionem fiebat, non'ne uniuersi senatores sententiam pedibus ferebant? Atq; hæc etiã uocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassus in commẽtarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterum ætate, qui curulem magistratum gessissent: curru solitos honoris gratia in curiam uehi: in quo curru sella esset: supra quam considerent: quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos Senatores, qui magistratum curulem non dum ceperant: pedibus itauisse in curiam. Propterea senatores non dum maioribus honoribus functos pedarios nominatos. M. autem Varro in satyra Menippea, quæ ἱπποκύνων. inscripta est. equites quosdam dicit pedarios appellatos. Videturq; eos significare, qui non dũ à CENS. in senatum lecti erant: senatores non erant. Sed qui honoribus populi usi quidem erant: in senatum ueniebant, & sententiæ ius habebant. Nam & curulibus magistratibus functi, qui non dum à

CENS. in senatum lecti erant, senatores non erat. Et quia in postremis scripti erant: non rogabantur sententias, sed quas principes dixerant, in eas descendebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque COSS. cum senatores in curiam uocant: seruandae consuetudinis causa translaticio utuntur. Verba edicti haec sunt. Senatores, quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Versum quoq; Laberij, in quo id uocabulum positum est: notari iussimus: quem legimus in mimo, qui scripturae inscriptus est.

» Caput sine lingua, pedaria sententia est.

Hoc uocabulum a plerisq; barbare dici animaduertimus, nam pro pedarijs pedaneos appellant.

Qua ratione C. Bassus scripserit, parcum hominem appellatum, & quam eius uocabuli causam putarit: & contra quem in modum, quibusq; uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit.

Caput XIX.

a Pud coenam Phauorini philosophi cum discubitum fuerat: coeptusq; erat apponi cibus: seruus assistens mensae eius legere inceptabat, aut graecarum quid literarum, aut nostratium, uelut eo die, quo affui ego, legebatur C. Bassi eruditi uiri liber de origine uerborum & uocabulorum. in quo ita scriptum fuit. Parcus
» composito uocabulo est, quasi par arcae. quando sicut
» in arca omnia reconduntur: eiusq; custodia seruan-
» tur, & continentur: ita homo tenax, paruoq; conten-
» tus, omnia custodita, & recondita habet sicuti arca.

» quam ob causam parcus, quasi per arcæ nominatus
» est. Tum Phauorinus, ubi hæc audiuit, superstitiose inquit, & nimis moleste, atque odiose confabricatus, commolitusque magis est originem uocabuli C. iste Bassus, quàm enarrauit. Nam si licet res dicere commenticias: cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam causam dictum, quod pecuniam consumi, atque impendi arceat, & prohibeat quasi pecuniarcus. Quin potius, quod simplicius inquit, uerius'que est, id dicimus? Parcus enim neque ab arca, neque ab arcendo, sed ab eo, quod est parum & paruum denominatus est.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER QVARTVS.

Sermo quidam Phauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modum, atque ibi in sermone dictum, quibus uerbis penus à Q. Scæuola definita sit. Caput Primum.

IN uestibulo ædium palatinarum omnis ferè ordinum multitudo opperientes salutationem Cæsaris constiterant. Atque ibi in circulo doctorum hominum Phauorino philosopho præsente ostentabat quispiam grammaticæ rei doctior, scholica quædam nugalia, de generibus & casibus uocabulorum

differens, cum arduis superciliis uocisq́;, & uultus grauitate composita, tanquam interpres, & arbiter Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinũ, quãquam ei etiam non dum satis notus esset: Penus quoq; inquit, uariis generibus dictum, & uariæ declinatum est. Nam & hoc penus, & hæc penus, & huius peni, & penoris, & penitiris, & penoris ueteres dictauerunt. Mundum quoq; muliebrem Lucilius in satyrarum. XVI. non uirili genere, ut cæteri, sed neutro appellauit his uersibus.

Legauit quidam uxori mundum omne, penumq;.
Quid mundũ? quid non? nam quis dijudicet istuc?

Atq; omnium horũ, & testimoniis, & exemplis constrepebat. Cumq́; nimis otiose sibi placeret: intercessit placide Phauorinus: & iam bone inquit, magister, quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti, quæ quidem ignorabamus: & scire haud sanè postulabamus. Quid enim refert mea, eiusq́;, qui cum loquor, quo genere penum dicam, aut in quas extremas literas declinem, si nemo id, non nimis barbare fecerit? Sed hoc planè indigeo addiscere, quid sit penus, & quo sensu id uocabulum dicatur: ne rem quotidiani usus, tanquam qui in uenalibus latine loqui tẽtant: alia quã oportet, uoce appellem. Quæris inqt, rem minime obscuram. Quis adeo ignorat penum esse, uinum, & triticum, & oleum, & lentem, & fabam, atq; huiusce modi cætera? Etiam'ne inquit Phauorinus, milium, & panicum, & glans, & ordeum penus est? Sunt enim propemodum hæc quoq; eiusmodi. Cũq; ille reticens hæreret: nolo inquit, hoc iam

labores, an ista, quæ dixi, penus appellentur. Sed fortes'ne mihi non speciem aliquam de penu dicere, sed definire genere proposito, & differentijs appositis qd sit penus? Quot sint penus genera, & quas differentias dicas? non hercle intelligo. Rem inquit Phauorinus plane dicã. Postulas quod difficilius est, dici planius. Nam hoc quidem peruulgatum est, definitionem omnem ex genere, & differentia consistere. Sed si itẽ mihi præmandare, quod aiunt, postulas: faciam sane id quoq; honoris tui habendi gratia, atq; deinde ita exorsus est. Si inquit, ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circumscribas uerbis, quid homo sit: non opinor respondeas hominem esse te, atq; me. Hoc enim quis homo sit, ostendere est, non quid homo sit, dicere. Sed si inquam peterem, ut ipsum illud, quod homo est, definires, tum profecto mihi diceres hominem esse mortale animal rationis, & scientiæ capiens: uel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus separares. Perinde igitur nunc te rogo, ut quid sit penus dicas, non ut aliquid ex penu nomines. Tum ille ostentator, uoce iam molli, atq; demissa, philosophias inquit, ego non didici, nec discere appetiui. Et si ignoro, an ordeum ex penu sit, aut quibus uerbis penus definiatur: non ea re, literas quoq; alias nescio. Scire inquit, ridens iam Phauorinus, quid penus sit, non ex nostra magis est philosophia, quàm grãmatica tua. Meministi enim credo, quæri solitum, quid Virg. dixerit penum instruere, uel longam, uel longo ordine. Vtrumq; enim profecto scis legi solitum. Sed ut faciam æquiore animo ut sis, ne illi qui-

dem ueteris iuris magistri, qui sapiẽtes appellati sunt: definisse satis recte existimantur, quid sit penus. Nam Q. Scæuolam ad demonstrandum penum his uerbis usum audio. Penus est inquit, quod esculentũ,
» aut poculentũ est. Quod.n. ipsius patris familias, aut
» liberorum patris familias eiusq; familiæ, quæ circũ
» eos, aut liberos eius est, & opus non facit, causa pa-
» ratum est, ut Mutius ait, penus uideri debet. Nã quæ
» ad edendum, bibendumq; in dies singulos prandij,
» aut cœnæ causa parantur, penus non sunt. Sed ea po
» tius, quæ huiusce generis longæ uisionis gratia contra
» huntur, & reconduntur ex eo, quod non in promptu
» sint, sed intus, & penitus habeantur, penus dicta sunt.

Hæc ego inquit, cum philosophiæ me dedissem, non insuper tamen habui discere: quin ciuibus Romanis latine loquentibus, rem non suo uocabulo demonstrare, non minus turpe esset: quam hominem nõ suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus commune à rebus paruis, & frigidis abducebat ad ea, quæ esset magis utile audire, ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationem: sed indidẽ nata, acceptaq;. Præterea de penu ad scribendum hoc etiam putaui. Ser. Sulpitium in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse. Seio Helio placuisse, non quæ esui, & potui forent sed thus quoq;, & cereos in penu esse. quodq; esset eius fermè rei causa comparatum. Massurius autem Sabinus in iuris ciuilis secundo, etiam quod iumentorũ causa apparatum esset: quibus dominus uteretur: penori attributum dicit. Ligna quoq;, & uirgas, & carbones, quibus conficeretur pe-

tus, quibusdam ait uideri esse in penu. Ex ijs autem, quæ promercalia, & usuaria in locis hisdem essent: ea sola esse penoris putat, quæ sint usu annuo.

Quid differat morbus, & uitium, & quam uim habeant uocabula ista in edicto ædilium, & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint, diuersæq; super ea re sententiæ. Caput II.

In edicto ædilium curulium, qua parte de mancipijs uendundis cautum est: scriptum sic fuit. titulus seruorum singulorũ, ut scriptus sit curato, ita uti intelligi recte possit, quid morbi uitijq; cuiq; sit. Quis fugitiuus erro'ue sit. Noxá'ue solutus non sit. Præterea quæsierunt iureconsulti ueteres, quid mancipiũ morbosum, quid'ue uitiosum recte diceretur. Quãtumq; morbus à uitio differret. Cælius Sabinus in libro, quem de edicto ædiliũ curuliũ composuit: Labeonem refert, quid esset morbus hisce uerbis definisse. » Morbus est habitus cu- » iusq; corporis contra naturam, qui usum eius facit de- » teriorem. Sed morbum aliâs in toto corpore accidere » dicit, aliâs in parte corporis. Totius corporis morbum » esse, uelut φθίσις, aut febris. Partis autem ueluti » cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autem inquit, & » Atypus uitiosi magis quàm morbosi sunt, & e- » quus mordax, aut calcitro, uitiosus, non morbosus. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est. Neq; id tamen contra fit. Potest qui uitiosus est, non morbosus esse. Quamobrem cum de homine morbo-

so ageretur, nequaquam inquit, ita diceretur, quando ob id uitium minoris erit. De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictum ædilium uideretur uenundatus, si ignorasset emptor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse aiunt, redhiberi posse quasi morbosum. Sues autem fœminas si steriles essent, & uenum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonem scripsisse. De sterile autem muliere, si natiua sterilitate sit: Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt: nam cum redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam putasset: necesse autem Trebatium ex edicto apposuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset. At si ualetudo eius offendisset: exq; ea uitium factum esset: ut concipere fœtus non posset: tum sanam non uideri, & esse in causa redhibitionis. De Myope quoq;, qui luscitiosus latine appellatur, & περὶ νωδοῦ dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debere, alij contra, nisi id uitium morbo contractum esset. Eum uero, cui dens deesset: Seruius redhiberi posse respondit. Labeo in causa esse redhibendi, negauit. Nam & magna inquit, pars dente aliquo carent. Neq; eo magis pleriq; homines morbosi sunt. Et absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines, quoniam cum infantibus non simul dentes gignũtur. Non prætereundum est, id quoq; in libris ueterum iuris peritorum scriptum esse, morbum, & uitium distare. Quod uitium perpetuum, morbus, cũ accessu, discessuq; sit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus, neq; eunuchus morbus est, contra Labeonis, quã supra dixi, sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex

» sui, ex libro iuris ciuilis secundo. Furiosus mu-
» tus'ue, cui'ue quod membrum lacerum, læsumq́; est,
» aut obest, quo ipse minus aptus sit, morbosi sunt. Qui
» non longe uidet, tam sanus est, quàm qui tardius cur
rit.

Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carbilianum diuortium, atq; inibi quid sit proprie pellex, quæq; eius uocabuli ratio sit.

Caput III.

Memoriæ traditum est. D. ferè annis post Romam conditã nullas rei uxoriæ neq; actiones, neq; cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuisse, quia profecto nihil desyderabantur, nullis etiã tunc matrimonijs diuertentibus. Seruius quoq; Sulpitius in libro, quem composuit de dotibus, Tum primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse uisas scripsit. cum Sp. Carbilius, cui Ruga cognomentum fuit, uir nobilis diuortium cum uxore fecit: quia liberi ex ea, corporis uitio non gignerentur, anno urbis conditæ quingentesimo uicesimo tertio, M. Atilio P. Valerio COSS. Atq; is Carbilius traditur uxorem, quam dimisit, egregie dilexisse, charissimamq́; morum eius gratia habuisse: & iuris iurandi religionem animo, atq; amori præuertisse: quod iurare à CENS. coactus erat, uxorem se liberorum quærendorum gratia habiturum. Pellicem autem appellatam, probrosamq́; habitam, quæ iuncta, consuetaq́; esset cum eo, in cuius manu, mancipioq; alia matrimonij causa foret: hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus. Pellex ædem

Iunonis non tangito. Si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnum fœminam cædito. Pellex autem quasi πάλλαξ, idest quasi παλλακίς. ut pleraq; alia, ita hoc quoq; uocabulum de græco flexum est.

Quid Seruius Sulpitius in libro, qui est de dotibus, scripserit de iure, atq; more ueterum sponsaliorum. Caput IIII.

Ponsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more, atq; iure solita fieri scripsit Seruius Sulpitius in libro, quem scri-
» psit de dotibus. Qui uxorem inquit,
» ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat: stipulaba-
» tur eam in matrimonium ductum iri. qui daturus
» erat: itidem spondebat. Is contractus stipulationum,
» sponsionumq; dicebatur sponsalia. Tunc quæ promis-
» sa erat, sponsa appellabatur: qui spoponderat ductu-
» rum, sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non
» dabatur, aut non ducebatur: qui stipulabatur ex spō-
» su agebat: Iudices cognoscebant. Iudex quam ob
» rem data, accepta'ue non esset uxor, quærebat. Si ni-
» hil iustæ causæ uidebatur: litem pecunia æstimabat.
» Quantiq; interfuerat eam uxorem accipi: aut dari
» eum, qui spoponderat, aut qui stipulatus erat: conde-
» mnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas uniuerso Latio lege iulia data est. Hæc eadē Neratius scripsit in libro, quem de nuptijs composuit.

Historia narrata de perfidia aruspicum hetruscorum,

rum, quodq; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est. Malum consilium consultori pessimum est. Cap. V.

Statua Romæ in comitio posita Horatij Coclitis fortissimi uiri de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum aruspices ex Hetruria acciti inimico, atque hostili in populum Romanum animo, instituerant eam rem contrarijs religionibus procurare. Atq; illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperam transponi: quem sol oppositu circumundiq; aliarum ædium nunquam illustraret. Quod cum ita fieri persuasissent: delati ad populum, proditiq; sunt. Et cum de perfidia confessi essent: necati sunt. Constititq; eam statuam perinde, ut ueræ rationes post compertæ monebant: in locum editum subducendam. Atq; ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam. Ex qua res bene & prospere Rei p. cessit. Tunc igitur quod in Hetruscos aruspices male consulentes animaduersum, uindicatumq; fuerat: uersus hic scite factus, cantatusq; esse pueris urbe tota fertur.

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de aruspicibus, ac de uersu isto senario scripta est in annalibus maximis libro. xi. Et in Verrij Flacci libro primo rerũ memoria dignarum. Videtur aũt hic uersus de græco illo Hesiodi uersu expressus.

ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Verba ueteris senatus consulti ista, quo Decretum est hostijs maioribus expiandum, q; in sacrario hastæ

martiæ mouissent. Atq; ibi enarratum, quid sint hostiæ succidaneæ. Quid item tempora præcidanea. Et quod Capito Atteius ferias quasdã præcidaneas appellauit. Caput VI.

T terrã mouisse nuntiari solet, eaq; res procuratur: ita in ueteribus memorijs scriptum legimus, nuntiatum esse senatui in sacrario, in regia hastas martias mouisse. Eius rei causa senatuscon. factum est M. Ant. Au. Posthu. COSS. eiusq; exemplum hoc est. Quod C. Iulius. L. filius Ponti. nuntiauit in sacrario, in regia hastas martias mouisse, D. E. R. I. C. ut M. Ant. con. hostijs maioribus Ioui, & Marti procuraret: quod & cæteris dijs, quibus uideretur placandis, uti procurasset, satis habendum censuerunt. Siquid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Quod succidaneas hostias senatus appellauit: quæri solet, quid uerbum id significet. In Plauti quoq; comœdia, quæ Epidicus inscripta est: super eodem ipso uerbo requiri audio in his uersibus.

» Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
» Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succidaneæ autem hostiæ dicuntur e litera per morẽ compositi uocabuli in, i, literam commutata. Nã quasi succedaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum non erat: aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ, quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia subdebantur, & succidebant. ob id succidaneæ nominatæ litera, i, scilicet tractim pronuntiata. Audio

ta. Audio enim quosdam eam literã in hac uoce barbare corripere. Eadem autem ratione uerbi præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Porca etiam præcidanea appellata, quã piaculi gratia, ante fruges nouas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, siqui familiam funestam aut non purgauerant, aut aliter eã rem, quã oportuerat, procurauerant. Sed porcam, & hostias quasdam præcidaneas, sicuti dixi, appellari uulgo notum est. Ferias præcidaneas dici, id, opinor, à uulgo remotum est, propterea uerba Attei Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio iure composuit, scripsi. ibi Cornucario PONT. MAX. feriæ præcidaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium decreuit, non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.

De epistola Valerij Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundã punicorum. Caput VII.

Valerius Probus grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. Is Annibâlem, & Asdrubâlem, & Hamilcârem, ita pronuntiabat, ut penultimam circunflecteret: ut est epistola eius scripta ad Marcellum: in qua Plautum, & Ennium, multosq; alios ueteres eo modo pronuntiasse affirmat. Solius tamen Ennij uersum unũ ponit ex libro, qui Scipio inscribitur. Eũ uersum quadrato nemero, factum subiecimus, in quo nisi tertia

syllaba de Annibalis nomine circunflexe ponatur: numerus claudus est. Versus Ennij, quē dixit, ita est.
» Qui propter Annibâlis copias consyderant.

Quid C. Fabritius de Cornelio Rufino homine auaro dixerit. Quem, cum odisset, inimicusq; esset, designandum tamen curauit.

Caput VIII.

Fabritius Lucinus magna gloria uir, magnisq; rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem strenuus, & bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodum fuit. Sed furax homo, & auaritia acri erat. Hunc Fabritius non probabat, neq; amico utebatur: Osusq; eum morum causa fuit. Sed cum temporibus reip. difficillimis COSS. creandi forent, & is Rufinus peteret consulatum, competitoresq; eius essent imbelles quidem, & futiles: summa ope adnixus est Fabritius, uti Rufino consulatus deferretur. Eam rem plerisq; admirantibus, quod hominem auarum, cui esset inimicissimus, creari COS. peteret: quem hostiliter oderat: Fabritius inquit, nihil est, quod miremini, si malui compilari, quàm uenire. Hunc Rufinum postea bis consulatu, & dictatura functum CENS. Fabritius senatu mouit ob luxuriæ notam, quod decem pondo argenti factitaret. Id autem quod supra scripsi, Fabritium de Cor. Rufino, ita in pleraq; historia scriptum est dixisse. M. Cicero, nō alijs à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quod eius gratiam dedignatus

non esset,

non esset, dictum esse refert in lib. ij. de oratore. Ver
» ba Ciceronis haec sunt. Arguta etiã significatio est,
» cum parua re & saepe uerbo, res obscura, & latens
» illustratur: ut cum C. Fabritio P. Cornelius homo (ut
» existimatur) auarus, & furax, sed egregie fortis, &
» bonus imperator gratias ageret: quod se homo inimi
» cus consulem fecisset, bello praesertim magno & gra=
» ui: nihil est quo mihi gratias agas inquit, si malui
compilari, quàm uenire.

Quid significet proprie religiosus, Et in quae di=
uerticula significatio istius uocabuli flexa sit. Et uer=
ba Nigidij Figuli ex commentarijs eius super ea re
sumpta. Caput IX.

Igidius Figulus homo (ut ego arbitror)
» iuxta M. Varronem doctissimus, in unde
cimo commentariorum grammaticorum
uersum ex antiquo carmine refert memo
ria hercle dignum.

» Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atque in eo-
dem loco Nigidius, hoc inquit inclinamentum semper
huiuscemodi uerborum, ut uinosus, mulierosus, reli-
giosus, nummosus signat copiam quandam immodi-
cam rei super qua dicitur: quo circa religiosus is ap-
pellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese
alligauerat. Eaq; res uitio assignabatur. Sed prae-
ter ista, quae Nigidius dicit: alio quodam diuerticulo
significationis, religiosus pro casto, atque obseruanti,
cohibentiq; sese certis legibus, finibusq; dici coeptus.

Simili autem modo, illa quoq; uocabula ab eadē profecta origine, diuersum significare uidentur, religiosi dies, & religiosa delubra. Religiosi enim dies dicūtur tristi omine infames, impeditiq;, in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri temperandum est: quos multitudo imperitorum praue, & perperam nefastos appellant. Itaq; Marcus Cicero in lib. epistolarum. IX. Ad Atticum: maiores inquit, nostri funestiorem diem esse uoluerunt alliensis pugnæ, quam urbis captæ, quod hoc malum ex illo. Itaq; alter religiosus etiam nunc dies, alter in uulgus ignotus. Idem tamen M. T. in oratione de accusatore constituēdo, religiosa delubra dicit, non ominosa, nec tristia, sed maiestatis, uenerationisq; plena. Massurius autem Sabinus in commentarijs, quos de indigenis composuit: religiosum inqt est, quod propter sanctitatem aliquam remotum, ac sepositum à nobis est. Verbum à relinquendo dictum, tanquam cærimoniæ à carendo. Secundum hanc Sabini interpretationem templa quidem, ac delubra, quia horum cumulus in uituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodesta est, quæ non uulgo, ac temere, sed cum castitate, cærimoniaq; adeunda, & reuerenda, & reformidanda sunt, magis quàm inuulganda. Sed dies religiosi dicti, quos ex contraria causa propter ominis diritatem relinquimus. Icirco ait Terētius in eunu.

» Tum quod dem, recte est.
» Nam nihil esse mihi religio est dicere.

Quod si (ut ait Nigidius) omnia istiusmodi inclinamenta,

menta, nimium, ac præter modum significant, et ic-circo in culpas cadunt, ut uinosus, mulierosus, uerbosus, morosus, famosus, cur ingeniosus, & formosus, & officiosus, & speciosus, quæ pariter ingenio, et forma, & officio inclinata sunt: cur etiam disciplinosus, consiliosus, uictoriosus, quæ M. Cato ita affigurauit: cur item facundiosa, quod Sempronius Asellio XIII. rerum gestarum ita scripsit: Facta sua spectare oportere, dicta non, si minus facundiosa essent: cur inquam ista omnia, nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur? quanquam hæc quoq; incrementum sui nimium demonstrent. An propterea, quia illis quidem, quæ supra posui, adhibendus est modus quidam necessarius? Nam & gratia, si nimia, atq; immodica, & mores, si multi, atq; uarij, & uerba, si perpetua, atq; infinita, & obtundentia, & fama, si magna, & inquieta, & inuidiosa sit: neq; laudabilia, nec utilia sunt. Ingenium autem, & officium, & forma, & disciplina, & consilium, & uictoria, & facundia, sicut ipsæ uirtutum amplitudines nullis finibus cohibentur: sed quanto maiora, auctioraq; sunt: etiam tanto laudatiora sunt.

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, iurgiorumq; in senatu C. Cesaris consulis, & M. Catonis diem dicendo eximentis.

Caput X.

Nte legem, que nunc de senatu habendo obseruatur: ordo rogãdi sentẽtias uarius fuit. Aliàs primus rogabatur, qui à CENS.

princeps in senatum lectus fuerat. Alias qui designati COSS. erant. Quidam è COSS. studio aut necessitudine aliqua adducti, quem ijs uisum erat, honoris gratia extra ordinem sententiam primum rogabant. Obseruatum tamen est, cum extra ordinem fieret: nequis quenquã ex alio quàm ex consulari loco sententiam primum rogaret. C. Cæsar in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinem rogasse sententiam dicitur. Ex ijs quatuor principem rogabat M. Crassum. Sed postquam filiam Cn. Pompeio desponderat: primum cœperat Pompeium rogare. Eius rei rationem reddidisse eum senatui Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert. itaq; se ex patrono suo audisse scribit. Id ipsum Capito Atteius in libro, quem de officio senatorio composuit, scriptum reliquit. In eodem libro Capitonis, id quoq; scriptum est. » C. inquit Cæsar consul » M. Catonem sententiam rogauit. Cato, rem, quam » consulebatur, quoniam non è rep. uidebatur: perfici » nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione » utebatur. Eximebatq; dicendo diem. Erat enim ius » senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quicquid » uellet, alius rei, & quoad uellet. Cæsar COS. uiatorem » uocauit. Eumq; cum finem non faceret: prehendi » loquentem, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, » & prosequebatur Catonem in carcerem. » Hac inquit, inuidia facta, Cæsar destitit: & mitti » Catonem iussit.

Quæ, qualiaq; sint, quæ Aristoxenus, quasi magis comperta de Pythagora memoriæ commendauit,

& quæ item Plutarchus in eundem modum de eodem Pythagora scripserit. Cap. XI.

o Pinio uetus falsa occupauit, & conualuit Pythagoram philosophum non esitauisse ex animalibus. Item abstinuisse fabulo, quem κύαμον græci appellant. Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit.

καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἔδεσθαι
κ᾽ἀγὼ πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Cic. in lib. de diuina-
» tione primo, hæc uerba posuit. Iubet igitur Pla-
» to sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut ni-
» hil sit, quod errorem animis, perturbationemq; affe-
» rat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum puta-
» tur, ne faba uescerentur: quæ res habet inflationem
» magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quæren-
» tibus constat esse contrarius. Hæc quidem M.
Cic. Sed Aristoxenus musicus uir literarum ueterum diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit: nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum, quàm fabis, quoniam is cibus & subduceret sensim aluum, & leuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi.

πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε· λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. Porculis quoq; minusculis, & hœdis tenerioribus uictitasse idem Aristoxenus refert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo pythagorico familiari suo, et ex quibusdam alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ, haud multum aberant. Ac de Animalibus

Alexis etiam poeta in comœdia, quæ Pythagoræ ui ta inscribitur: docet. Videtur autem de κυάμῳ, non essitato causam erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ. secutus est, uersus hic inuenitur.

δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχεσθαι.

Opinati enim sunt pleriq; κύαμον legumentum à uulgo dici. Sed qui diligentius scitiusq́; carmina Empedoclis arbitrati sunt, κυάμους hoc loco testiculos significare dicunt. Eosq; more Pythagoræ operte, atq; symbolice κυάμους appellatos, quo sunt

ἐς τὸ κυεῖν δεινοί. καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

Itaqueque in Empedocli uersu isto non à fabulo edendo, sed à rei ueneræ prolunio uoluisse homines deducere. Plutarchus quoq; homo in disciplinis graui authoritate in primo librorũ, quos de Homero composuit: Aristotelem philosophum scripsit, eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse, quod non abstinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopinata est) subscripsi. ἀριστοτέλης δὲ, μήτρας. καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης. καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. ἀκαλύφη autem est animal marinum: quod urtica appellatur: sed & piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in symposiacis dicit. Pythagorã uero ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primo se fuisse dictitasse. ita hæc remotiora sunt ijs, quæ Clearchus, & Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuisse eũ postea Pyrandrum, deinde Callideam, deinde fœminam pul-

chra facie meretricem, cui nomen fuerit Alce.

Notæ & animaduersiones censoriæ in ueteribus monimentis repertæ memoria dignæ. Cap. XII.

s Iquis agrum suum passus fuerat sordescere, eũq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq́; habuerat derelictui: non id sine pœna fuit. Sed erat opus censorium. Censoresq́; ærarium faciebant. Item siquis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum uisus erat: Impolitiæ notabatur. Id uerbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriusq; authoritates sunt, & M. Cato id sæpenumero attestatus est.

Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ ischiacis mederi possint. Cap. XIII.

c Reditum hoc à plerisq; est, & memoriæ mandatum, ischiadici cum maxime doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in lib. Theophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibicinem scite, modulatéq; adhibitum mederi. Refert & Democriti liber, qui inscribitur περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. In quo docet plurimis hominum morsibus medicinam fuisse incentiones tibiarum. Tanta prorsus est affinitas corporibus hominum, mentibusq́;, & propterea quoq; uitijs, aut medelis animorũ, et corporũ.

Narratur historia de Hostilio Mancino aedili, & Manulia meretrice. Verbaq; decreti tribunorum, ad quos à Manulia prouocatum est. Cap. XIIII.

e Um librum. VIII. Attei Capitonis colle-ctaneorum legeremus, qui inscriptus est de iudicijs publicis, decretum tribunorum ui-sum est grauitatis antiquae plenum, propterea id me-minimus. Id'q; ob hanc causam, & in hanc sententiã scriptum est. A. Hostilius Mancinus aedilis curulis fuit. Is Manuliae meretrici diem ad populum dixit: quod de ambulacro eius noctu lapide ictus esset. Vulnus'q; ex eo lapide ostendebat. Manulia ad trib. ple. prouocauit. Apud eos dixit, Comesatorem Man-cinum ad aedes suas uenisse. Eũ sibi recipere non fuis-se in aede sua. Sed cum ui irrumperet, lapidibus de-pulsum. Tribuni decreuerunt aedilem ex eo loco iure deiectum: quò eum uenire cum coronario non de-cuisset. Propterea ne cum populo aedilis ageret, in-tercesserunt.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustij, quã inimici eius cum insectatione maligne reprehende-runt. Caput XV.

e Legantia orationis Sallustij, uerborum'q; fa-cundia, & nouandi studiũ cum multa pror-sus inuidia fuit. Multi'q; non mediocri in-genio uiri conati sunt reprehendere pleraq;, & ob-trectare. In quibus plura inscite, aut maligne uelli-

cunt. Nonnulla tamen uideri possunt non indigna reprehensione. Quale illud in Catilinæ historia repertum est: quod habeat eam speciem, quasi parum attente dictum. Verba Sallustij hæc sunt. At mihi
» quidem, tametsi haud quaquam par gloria sequatur
» scriptorem, & authorem rerum: tamen in primis
» arduum uidetur res gestas scribere. Primum, quod
» facta dictis exæquanda sunt. Deinde quod pleriq;,
» quæ dicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia
» dicta putant. Vbi de magna uirtute, atq; gloria bo-
» norum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat:
» æquo animo accipit. Supra, ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit inquiunt dicturum causas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere, atque ibi non primũ causam, sed quærelas dicit. Non enim causa uideri debet, cur historiæ opus arduum sit: q̃d ij, qui legunt: aut inique interpretantur quæ scripta sunt: aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, & obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam, magis aiunt quã arduum, quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduum: non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehẽsores dicunt. Sed arduum Sallustius non pro difficili tantum, sed pro eo quoq; ponit, quod græci δυχερὲς, aut χαλεπὸν appellant: quod est cum difficile, tum molestum quoq;, & incommodum, & intractabile. Quorum uerborum significatio, à sententia Sallustij suprascripta non abhorret.

De uocabulis quibusdam à Varrone, & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis. Atq; inibi in id genus quaedam cum exemplis ueterum relata. Caput XVI.

m Ar. Varronem, & P. Nigidium uiros Romani generis doctissimos comperimus, non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm senatuis, & domuis, & fluctuis, qui est patrius casus ab eo, quod est senatus domus, & fluctus. huic senatui, domui, fluctui. Caeteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentij quoq; comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est.

» Eius anuis opinor causa, quae est mortua.

Hanc eorum authoritatem quidam è ueteribus grãmaticis ratione etiam firmare uoluerunt: quod omnis datiuus singularis litera finitus i, si non similis est genitiui singularis, s litera addita, genitiuum singularem facit: ut patri patris, duci ducis, caedi caedis. Cum igitur inquiunt, in casu dandi huic senatui dicamus: genitiuus ex eo singularis senatuis est, & non senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo senatui magis dicendum, quã senatu. sicut Lucilius in eodem casu, uictu & anu dicit, non uictui, & anui, in hisce uersibus.

» Quod sumptũ, atq; epulas uictu praeponis honesto.

» Et alio in loco. Anu noceo inquit.

Virg. quoq; in casu dandi aspectu dicit, nõ aspectui.

» Teq; aspectu ne subtrahe nostro. Et in Geor.

» Quod nec concubitu indulgent.

C. etiam Cæsar grauis author linguæ latinæ, in Anticatone. Vnius inquit, arrogantiæ, superbiæq;, dominatuq;. Itẽ in Dolabella actionis illibuisti, quorum in ædibus, fanisq; posita, & honori erant, & ornatu. In libris quoq; analogicis omnia istiusmodi sine i litera dicenda censet.

De natura quarundam particularum, quæ præpositæ uerbis intendi, atq; produci barbare, atq; inscite uidentur. exemplis rationibusq; plusculis disceptatum. Caput XVII.

Valij ex undecimo uersus sunt. (lus

l Scipiadæ magno improbus obijciebat asel

Lustrũ, illo censore, malum infelixq; fuisse.

Obijciebat o litera producta multos legere audio. Idq; eo facere dicunt, ut ratio numeri salua sit. Idem infra, Etiam

Conijcere in uersus dictum præconis uolebam

Graij. In hac quoq; prima uerbi præpositione, ob eandem causam producunt. Item quintodecimo.

Subijcit hinc humilem, & suffercitus posteriorem.

Subijcit u litera longa legunt: quia primam syllabam breuem esse in uersu heroico non conuenit. Item apud Plautum in Epidico cum syllabam productam pronuntiant.

Age nunc iam orna te Epidice, & pallium in collum conijce.

Apud Virgilium quoq; subijcit uerbum produci a plerisq; audio. Item Parnasia laurus,

Parua sub ingenti matris se subijcit umbra.

Sed neq; ob, neq; sub præpositio producendi habent naturam: neq; item con, nisi cum eam literæ sequuntur, quæ in uerbis constituit, & confecit, secundũ eam primæ sunt: uel cum eliditur ex ea n litera, sicut Sal » lustius. Fœnoribus inquit, coopertus. In ijs autem, quæ supra posui: & metrum esse integrum potest, & præpositiones istæ possunt non barbare protendi. Secunda enim litera in his uerbis pro duo ij nõ per unum scribenda est. Nam uerbum istud, cui supradictæ particulæ præpositæ sunt: non icio est, sed iacio, & præteritum non icit, sed iecit. Idq; ubi compositum est: ex, a, litera in, i, mutatur. Sicut fit in uerbis insilio, & incipio, atq; ita uim consonantis capit. Et iccirco ea syllaba productius, latiusq; paulo pronuntiata priorem syllabam breuem esse non patitur. Sed reddit eam positu longam. Proptereaq;, & numerus in uersu, & ratio in pronuntiatu manet. Hæc, quæ diximus, eo etiam conducunt, ut quod apud Virgilium in. VI. positum inuenimus,

» Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
» Inijce. | Sic esse inijce, ut supra dixi, & scribendum & legendum sciamus. Nisi quis tam indocilis est, ut in hoc quoq; uerbo, in præpositionem metri causa protendat. Quærimus igitur in obijcibus, o, litera qua ratione intendatur, cum id uocabulum factum sit à uerbo obijcio & nequaquam simile sit: quod à uerbo moueo motus, o litera longa dicitur. Equidem memini Sulpitium Apollinarem uirum præstanti literarum scientia, obices, & obicibus, o litera correpta dicere. In Virgilio quoq; sic eum legere.

» Qua ui maria alta tumuscunt.
» Obijcibus ruptis. Sed ita, ut diximus, i, literam, quæ in uocabulo quoq; gemina esse debet: paulo uberius, largiusq; pronuntiabat. Congruens igitur est, ut subijces etiam, quod perinde ut obijces compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, subijces pro aere alto ponit: qui cœlo subiectus est, in his uersibus.
» Ergo deum sublimes subijces, humidus
» Vnde oritur imber, sonitu sæuo, & strepitu.
Plerosq; omnes tamen legere audias, u, litera producta. Idipsum autem uerbum M. Cato sub alia præpositione dicit in oratione, quam de consulatu suo habuit. Ita hoc inquit, fert uentus ad priorem pyreneum, quos proijcit in altum. Et Pacuuius item in Anchise,
» Id promontorium, cuius lingua in altum proijcit.

De Africano superiore sumpta quædam ex annalibus memoratu dignissima. Cap. XVIII.

Cipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quam fuerit altus animo, atq; magnificus, & qua sui conscientia subnixus, pluribus rebus, que dixerit, quæq; fecerit, declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantiæ ingentis. Cum M. Neuius trib. ple. accusaret eum ad populum, diceretq; accepisse à Rege Antiocho pecuniam, ut conditionibus gratiosis, & mollibus pax cum eo, Po. Ro. nomine fieret. Et quædam item alia

crimini daret, indigna tali uiro. tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atq; gloria postulabat: memoria inquit, quirites repeto diem esse hodiernum, quo Annibalem pœnum imperio nostro inimicissimum magno prælio uici in terra Africa, pacemq; & uictoriam uobis peperi insperabilem. Nõ igitur simus aduersum deos ingrati, & censeo relinquamus nebulonem hunc, eamusq; nunc protinus Ioui OPT. MAX. gratulatum. Id cum dixisset, auertit, & ire in capitolium cœpit. Tunc concio uniuersa, quæ ad sententiam de Scipione ferendam conuenerat: relicto tribuno, Scipionem in capitolium comitata, atq; inde ad ædes eius cum lætitia, & gratulatione solẽni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ uidetur eo die habita à Scipione: & qui dicunt eam non ueram, non eunt inficias, quin hæc quidem uerba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factum eius præclarum. Petilij quidam trib. pleb. à M. ut aiunt, Catone inimico Scipionis comparati in eũ, atq; immissi desyderabant in senatu instantissime, ut pecuniæ antiochenæ prædæq;, quæ in eo bello capta erat: rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo imperatori in ea prouincia legatus. Ibi Scipio exurgit, & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisq; prædæ. Illa tum ut palàm recitaretur, & ad ærarium deferretur. Sed enim id iam non faciam inquit, nec me ipse afficiam contumelia. Eumq; librum statim discidit suis manibus, & concerpsit, ægre passus, quod cui salus imperij, ac reip. accepta ferri deberet:

beret:

beret: ab eo ratione pecuniæ prædatitiæ posceretur.

Quid M. Varro in logistorico scripserit, de moderando uictu puerorum impubium. Cap. XIX.

P Veros impuberes compertum est: si plurimo cibo, nimioq; somno uterentur: hebetiores fieri. aduertimusq; hinc elici tarditatem. Corpora eorum improcera fieri, minusq; adolescere. Idem pleriq; alij medicorum, philosophorumq;, & M. Varro in logistorico scripsit, quæ inscripta est Capis, aut de liberis educandis.

Notati a censoribus, qui audientibus ijs dixerunt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius nota deliberatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus.
Caput XX.

I Nter censorias seueritates tria hæc exépla in literis sunt castigatissimæ disciplinæ. Vnum est huiusmodi. CENS. agebat de uxoribus solenne ius iurandum. Verba erant ita concepta. Vt tu ex animi tui sententia uxorem habes? Qui iurabat cauillator quidam, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ratus, cum ita, uti mos erat, CENS. dixisset, & tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem inquit, uxorem, sed non hercle ex animi tui sententia. Tum CENS. eũ, quod intempestiue lasciuisset: in ærarios retulit: causamq; hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ, di-

sciplinæq; est. deliberatum est de nota eius, qui ad CENS. ab amico aduocatus est, & in iure stans, clare nimis & sonore oscitauit. atq; inibi propè ut plecteretur, fuit, tanquam illud indicium uagi animi foret, & hallucinantis, & fluxæ, atque apertæ securitatis. Sed cum ille deierasset, inuitissimum sese, ac repugnantem oscitatione uictum. teneriq; eo uitio, quod oscedo appellatur, tum notæ iam destinatæ exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius, utranq; historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, cum ad maiorum mores populum hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorabiliũ seuere factum. CENS. inqt. P. Scipio Nasica. & M. Pompilius, cum equitum censum agerent: equum nimis strigosum, & male habitum, sed equitem eius uberrimum, & habitissimum uiderunt. Et cur inquiunt ita est? ut tu sis, quàm equus curatior? Quoniam inquit, ego me curo, equum Statius meus seruus. Visum est parum reuerens esse responsum, relatusq; in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit: pleriq; apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille comœdiarũ poeta inclytus seruus fuit, & propterea nomen habuit Statius. Sed postea uersum est quasi in cognomentum appellatusq; Cæcilius Statius.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER QVINTVS.

Quod Musonius philosophus reprehendit, improbauitq; laudari philosophum disserentem à uociferãtibus, & in laudando gestientibus. Cap. I.

m VSonium philosophum solitum dicere accepimus, cum philosophus inquit hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliud'ue quid disciplinarum disserit: tum qui audiunt, si de summo, et soluto pectore, obuias, uulgatasq; laudes effutiunt, si clamitant etiã, si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt, tum scias, & q dicit, & qui audit frustra esse: neq; illic philosophum loqui, sed tibicinem canere. Animus is inquit audiẽtis philosophum, quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæq; & errorum atq; uitiorum medicinas ferũt, laxamentum atq; otium prolixe, profuseq; laudandi non habet quisquis ille est, qui audit: nisi ille est planè depditus, inter ipsam philosophi orationem, & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœniteat, et gaudeat, & admiretur, uarios adeo uultus, disparilesq; sensus gerat, perinde, ut eum conscientiamq; eius affecerit, utrarũq; animi partium aut synceraru, aut ægraru philosophi pertractatio. Præterea dicebat magnã laudem nõ abesse ab admiratione. Admirationẽ autem,

quæ maxima est: non parere uerba, sed silentium. Icirco inquit, poetarum sapientissimus, auditores illos Vlyssi labores suos illustrissime narrantis, ubi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec uociferari facit. Sed consiluisse uniuersos, dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad origines usq; uocis permanantibus.

Super equo Alexandri Regis qui Bucephalas appellatus est. Caput II.

e Quus Alexandri Regis & capite, & nomine Bucephalas fuit. Emptum Cares scripsit talentis. XIII. & regi Philippo donatum, æris nostri summa est HS.CCCXII. Super hoc equo dignum memoria uisum, quod ubi ornatus erat, armatusq; ad prælium, haud unquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: quod cum in eo insidens Alexander bello indico, & facinora faciens fortia, in hostiũ cuneum non satis sibi prouidens, immisisset: coniectisq; undiq; in Alexandrum telis uulneribus altis in ceruice, atq; latere equus perfossus est: moribundus tamen, ac propè iam exanguis è medijs hostibus regem uiuacissimo cursu retulit. Atq; ubi eũ extra tela extulerat: ilico concidit: & deinde iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio expirauit. Tum Rex Alexander parta eius belli uictoria oppidum in ijsdem locis condidit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit.

Quæ causa, quodq; initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi. Cap. III.

Protagoram

P Rotagoram uirum in studijs doctrinarum egregium, cuius nomen Plato lib. suo illi inclyto inscripsit, adolescentem aiunt uictus quærendi gratia in mercede missum. Vecturasq; onerum corpore suo factitauisse, quod genus græci βαστάζοντας uocant. Latine baiulos appellamus. Is de proximo rure Abderam oppidum, cuius popularis fuit: caudices ligni plurimos funiculo breui circundatos portabat. Tum forte Democritus ciuitatis eiusdem ciuis homo ante alios uirtutis, & philosophiæ gratia uenerandus, cum egrederetur extra urbem: uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili, facile, atq; expedite incedentem. Et prope accedit, & iuncturã, posituramq; ligni scite, peritesq; factam considerat. Petitq; ut paulum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitum fecit: atq; itidem Democritus aceruum illum, & quasi orbem caudicum, breui uinculo comprehensum, ratione quadã, quasi geometrica librari, contineriq; animaduertit: interrogauit quis id lignum ita composuisset: & cum ille à se compositum dixisset: desyderauit, uti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret. At postquam ille soluit, ac similiter composuit: tum Democritus animi aciem, solertiamq; hominis non docti demiratus, mi Adolescens inquit, cum ingenium bene faciendi habeas: sunt maiora, melioraq;, quæ facere mecum possis. Abduxitq; eum statim, secumq; habuit: & sumptum ministrauit: & philosophias docuit: & esse eum fecit, quantus postea fuit. Is tamen Protagoras insyncerus quidem philosophus, sed a-

cerrimus sophistarum fuit. Pecuniam quippe ingentem cum à discipulis acciperet annuam: pollicebatur se id docere, qua nam uerborum industria causa infirmior fieret fortior. Quam rem græce ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

De uerbo duo & uicesimo, quod uulgo incognitum est: à uiris doctis multifariam in libris scriptum est. Caput IIII.

Apud sigillaria forte in libraria ego, & Iulius Paulus poeta uir memoria nostra doctissimus, consederamus: atq; ibi expositi erant Fabij annales bonæ, atq; syncerae uetustatis libri, quos uenditor sine mendis esse contendebat. grammaticus autem quispiam è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendum dicebat. Sed contra librarius in quoduis pignus uocabat: si in una uspiam litera delictum esset. Ostendebat grammaticus ita scriptum
» in libro quarto. Quapropter tum primum ex
» plebe alter COS. factus est, duo & uicesimo anno,
» postquam Romam galli ceperunt. Non inquit, duo & uicesimo, sed duodeuicesimo scribi oportuit. Quid enim est duo & uicesimo? Alio quoq; loco hic ita
» scripsit. Mortuus est anno duo & uicesimo. Rex
» fuit anno uigesimoprimo.

Cuiusmodi ioco cauillatus sit Antiochum regem pœnus Annibal. Cap. V.

N libris ueterum memoriarum scriptum
i est Annibalem Carthagniensem apud Re
gem Antiochum facetissime cauillatum es=
se. Ea cauillatio huiuscemodi fuit. Ostendebat ei An=
tiochus in campo copias ingenteis, quas bellum popu=
lo Romano facturus comparauerat: conuertebatq;
exercitum insignibus argenteis, & aureis florentem.
Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephan=
tos cum turribus. Equitatumq; frenis, ephippijs, mo=
nilibus, phaleris præfulgentem. atq; ibi rex contem
platione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus
Annibalem aspicit, & putas'ne inquit, conferri pos=
se, ac satis esse credis Romanis hæc omnia? Tum pœ
nus eludens ignauiam, imbelliamq; militum eius pre
tiose armatorum, satis planè: inquit, satis esse credo
Romanis hæc omnia, etiam si auarissimi sunt. Nihil
prorsum: neq; tam lepide, neq; tam acerbe dici potest.
Rex de numero exercitus sui, ac de æquparatione æsti=
manda quæsierat. Respondit Annibal de præda.

De coronis militaribus, quæ sit earum triumpha=
lis, quæ obsidionalis, quæ ciuica, quæ muralis, quæ
castrensis, quæ naualis, quæ oualis, quæ oleaginea.

Caput VI.

Ilitares coronæ multifariæ sunt. Quarum
m quæ nobilissimæ sunt, has fermè esse ac
cepimus, triumphalem, obsidionalem, ciui=
cam, muralem, castrensem, naualem. Est ea quoq; co=
rona, quæ oualis dicitur. Est item postrema oleagi=
nea, qua uti solent, qui in prælio non fuerunt, sed

triumphum procurant. Triũphales coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id uulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant, post fieri ex auro cœptæ. Obsidionalis est, quã ij, qui liberati sunt obsidione: dant ei duci, qui liberauit. Ea corona graminea est: obseruariq; solitum ut fieret è gramine: quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam. S. P. Q. R. Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secundo, quod urbem Romam obsidione hostium liberasset. Ciuica corona appellatur, quã ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio, testem uitæ salutisq; perceptæ dat. Ea fit è fronde querna, quoniam cibus, uictusq; antiquissimus querceus capi solitus sit. Fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum est. Sicuti scriptum est in quadam comœdia Cæcilij.

» Aduehuntur inquit, cum ilignea corona, & chla-
» myde. Dij uostram fidem. Massurius autem Sabinus in. XI. librorum memorabilium ciuicam coronam tum dari solitam dicit: cum is, qui ciuem seruauerat: eodem tempore, etiam hostem occiderat. neq; locum in ea pugna reliquerat. Alter ius ciuicæ coronæ negat concessum. Tiberiũ tamen Cæsarem consultum, an ciuicam coronam capere posset, qui ciuem in prœlio seruasset: & hostes ibidem duos interfecisset: sed locum, in quo pugnabat, non retinuisset, eoq; loco hostes potiti essent: rescripsisse dicit, eum quoq; ciuica dignum uideri, quod appareret, è tam iniquo loco ciuem ab eo seruatum, ut etiam à forti-

ter pugnantibus retineri non quiuerit. Hac corona ciuica L. Gel. uir censorius in senatu Cic. consulem donari à Rep. censuit: quod eius opera esset atrocissima illa Catilinæ coniuratio detecta, uindicataq;. Muralis est corona: qua donatur ab IMPER. qui primus murum subijt, inq; oppidum hostium per uim ascendit. Idcirco quasi muri pinnis decorata est. Castrensis est corona: qua donat eum imperator, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Ea corona insigne ualli habet. Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus transiliuit. Ea quasi nauium rostris insignita est. Et muralis autem, & castrensis, & naualis fieri ex auro solent. Oualis uero corona myrtea est. ea utebantur IMPER. qui ouantes introibant urbem. Ouandi autem, ac non triumphandi causa est: cum aut bella non rite indicta, neq; cum iusto hoste gesta sunt: aut hostium nomen humile, & non idoneum est: ut seruorum, piratarumq;, aut deditione repente facta, in puluere (ut dici solet) incruentaq; uictoria obuenit. Cui facilitati aptam esse Veneris frondẽ crediderunt: quod non Martius, sed quasi Venerius quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Crassum bello fugitiuorum confecto, ouans rediret: insolenter aspernatus est. Senatusq; consultum faciundum per gratiam curauit: ut lauro non myrto coronaretur. M. Cato obiecit M. Fuluio nobiliori, quod milites per ambitionem coronis de causis leuissimis donasset. de qua re uerba ipsa apposui Catonis. Nam prin-
" cipio, quis uidit corona donari quẽquam, cum oppi-

dum captum non esset? aut castra hostium non incensa essent? Fuluius autem, in quem hoc a Catone dictum est: coronis donauerat milites: quia uallum curauerant: aut quia puteum strenue foderant. Praetereundum non est: quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse ueteres scriptores scio. Partim enim scripserunt, qui ouaret, introire solitum equo uehente, & Sabinus Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos, non militibus, sed uniuerso senatu.

Personae uocabulum quã lepide interpretatus, quãq; esse uocis eius originem dixerit C. Bassus.

Caput VII.

Lepide mehercules, & scite C. Bassus in libris, quos de origine uocabulorum composuit: unde appellata persona sit: interpretatur. A personando enim id uocabulum factum esse coniectat. Nam caput inquit, & os, cooperimento personae tectum undiq;, unáq; tantum uocis emittendae uia peruium, quod non uaga, neq; diffusa est in unum tantummodo exitum collectam, coactamq; uocem, & magis claros, canorosq; sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere, & resonare uocem facit: ob eam causam persona dicta est, o, litera proter uocabuli formam productiore.

Defensus error a Virgilij uersibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus. Et ibidem quid sit lituus, atq; de etymologia uocis eius.

Caput VIII.

» Ipse quirinali lituo: paruaq; sedebat
» i Succinctus trabea: læuaq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Virgilium Higinus scripsit: tanquam non animaduerterit deesse aliquid hisce uerbis, ipse quirinali lituo. nam si nihil inquit, deesse animaduertimus, uidetur ita dictum, ut fiat lituo, & trabea succinctus, quod est inquit, absurdissimum. Quippe cum lituus sit uirga breuis in parte, qua robustior est, incurua: qua augures utuntur: quonam modo succinctus lituo uideri potest? Immo ipse Higinus parum animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraq; dici per defectionem solent: ueluti cum dicitur. M. Cicero homo magna eloquentia, & quasi Roscius histrio summa uenustate, non plenũ hoc utrũq;, neq; perfectum est. sed enim pro pleno, atq; perfecto auditur, ut Virg. alio in loco.

» Victorem Buten immani corpore.

Idest corpus immane habentem. Et item alibi.

» In medium geminos immani pondere cæstus (tis
» Proijcit. Ac similiter, Domus sanie, dapibusq; cruẽ
» Intus opaca ingens. Sic igitur id quoq; uideri dictum debet: Picus quirinali lituo erat: sicut dicimus statua grandi capite erat. est autem, & erat, et fuit, plerunq; absunt cum elegantia sine detrimento sententiæ. Et quoniam facta litui mentio est: non præter mittendum est, quod posse quæri animaduertimus, utrum lituus auguralis, à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo augurum lituus dicta sit. Vtrunq; enim pari forma, & pariter incuruum est. Sed si (ut quidam putant) tuba à sonitu lituus

appellata est, ex illo Homerico uersu λίγξε βιός. necesse est ita accipi, ut uirga auguralis à tubæ simi litudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Virg. & pro tuba.

" Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris. Caput IX.

f Ilius Crœsi regis, cum iam per ætatem fari posset, infans erat: & cum iam multum adoleuisset: item nihil fari quibat. Mutus autem, & elinguis diu habitus est. cum uero in patrē eius bello magno uictum, et urbe, in qua erat, capta, hostis gladio deducto Regem esse ignorās inuaderet: diduxit adolescens os clamare nitens, eoq; nixu, atq; impetu spiritus uitium, nodumq; linguæ rupit. planeq;, & articulate elocutus est clamans in hostem, ne rex Crœsus occideretur. Tum & hostis gladium reduxit, & rex uita donatus est: & adolescens loqui prorsus deinceps incepit. Hero. in historijs huius memoriæ scriptor est, eiusq; uerba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert ὤνθρωπε μὴ κτεῖνε κροῖσον. Sed & quispiā Samius athleta, nomen illi fuit αἴγλης, cum antea non loquens fuisset: ob similem dicitur causam loqui cœpisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos, & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset: repente in eum, qui id faciebat: sese uidere quid faceret, magnū inclamauit. Atq; is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus non turbide, neq; adhæse locutus est.

De argumentis, quæ græce ἀντιστρέφοντα appellantur, a nobis reciproca dici possunt. Cap. X.

INter uitia argumentorum, longe maximum esse uitiũ uidetur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα græci dicunt. Ea quidem ex nostris, non hercle nimis absurde reciproca appellauerunt. Id autem uitium accidit hoc modo. cum argumentum propositum referri contra, conuertiq; in eũ potest: a quo dictum est: utrũq; pariter ualet: quale est perulgatum illud, quo Protagoram sophistarum acerrimum usum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suũ. Lis nanq; inter eos, & controuersia super pacta mercede hæc fuit. Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discendæ, causarumq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturumq; promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiuerat: dimidiumq; eius dedit iam tunc statim, prius quàm disceret. Pepigitq; ut reliquũ dimidium daret, quo primo die causam apud iudices orasset, & uicisset. Postea cum diutule auditor assectatorq; Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abunde promouisset: causas tamen non reciperet: tempusq; iam longum transcurreret, & facere id uideretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat astutum. Petere instituit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur: & cum ad iudices coniiciendæ, consistendæq; causæ gratia uenisset: tum Protagoras sic exorsus est. Disce inquit, stultissime adolescens, utroq; id modo fore

uti reddas, quod peto, siue contra te pronuntiatum erit: siue pro te. nam si contra te lis data erit: merces mihi ex sententia debebitur, quia ego uicero. Sin uero secundũ te iudicatum erit: merces mihi ex pacto debebitur: quia tu uiceris. Ad ea respondit Euathlus. potui inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isse obuiam: si uerba non ipse facerem: sed alio patrono uterer. Sed magis mihi in ista uictoria proludium est: cum te non in causa tantum, sed in argumento quoq; isto uinco. disce igitur tu quoq; magister sapiẽtissime utroq; modo fieri, uti non reddam, quod petis, siue contra me pronuntiatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint: nihil tibi ex sententia debebitur: quia ego uicero. Sin contra me pronuntiauerint: nihil tibi ex pacto debebo: quia ego non uicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrinq; dicebatur ratione sententia sua utrancunq; in partem dicta esset: ipsa sese resinderet: rem iniudicatam reliquerunt. Causamq; in diem longissimam distulerunt. sic ab adolescente discipulo magister disciplina eloquentiæ inclytus, suo sibi argumento confutatus est, & captionis tiersutæ excogitatæ frustratus fuit.

Biantis de re uxoria syllogismum non posse uideri ἀντιστρέφοντα. Cap. XI.

Xistimauit quidam etiam illud Biantis uiri sapientis, ac nobilis responsum consimile esse, atq; est protagorion illud, de quo dixi modo ἀντιστρέφον. nam cum rogatus esset à quodam Bias, deberet'ne uxorem ducere, an uitam uiuere cœlibem:

libem : ἤτοι inquit καλὴν ἕξεις ἢ αἰσχρὰν, καὶ εἰ κα-
λὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον
δὲ οὐκ ἀγαθὸν, οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autem hoc respon-
sum conuertunt, εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν,
εἰ δὲ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξω κοινὴν, γαμητέον ἄρα. Sed mi-
nime hoc esse uidetur ἀντιστρέφον, quoniam ex alte-
ro latere conuersum frigidius est, infirmusq;. Nam
Bias proposuit non esse ducendam uxorem propter
alterutrum incommodum, quod necessario patiendum
erit ei, qui duxerit. Qui conuertit autem, non ab eo
se defendit incommodo, quod adest: sed carere se al-
tero dicit, quod non adest. Satis est autem tuendæ sen
tentiæ, quam Bias dixit: quod eum, qui duxit uxo-
rem, pati necesse est ex duobus incommodis, alterum:
ut aut κοινὴν habeat, aut ποινήν. Sed Phauorinus no-
ster, cum facta esset forte mentio syllogismi istius, quo
Bias usus est, cuius prima πρότασις. ἤτοι καλὴν
ἕξεις, ἢ αἰσχρὰν, non ratum id, neq; iustum disiun-
ctum esse ait: quoniam non necessum est alterum ex
duobus, quæ disiunguntur, uerum esse. quod in prolo-
quio disiunctiuo necessarium est. Eminentia enim qua-
dam significari formarum turpes & pulchræ ui-
dentur. Est autem inquit, tertium quoq; inter duo ista,
quæ disiunguntur: cuius rationem, prospectumq; Bias
non habuit. Inter enim pulcherrimam fœminam,
& deformissimam media quædam forma est, quæ
à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo defor
mitatis odio uacat. Qualis à Q. Ennio in Melanip
pa, perquam eleganti uocabulo stata dicitur: quæ
neque κοινὴ futura sit, neque ποινή.

quam formam modicam, & modestam Phauorinus non mehercle inscite appellabat uxoriam. Ennius autem in ista, quam dixi, tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

De nominibus deorum populi Romani, Diiouis, et Veiouis. Caput XII.

In antiquis spectationibus nomina hæc deorum inesse animaduertimus. Diiouis & Veiouis. Est autem etiam ædes Veiouis Romæ inter arcem, & capitolium. Eorum nominum rationem esse hanc comperi. Iouem latini ueteres à iuuando appellauere. Eundemq; alio uocabulo iuncto patrem dixerunt. Nam quod est in elisis, aut immutatis quibusdam literis Iupiter: id plenum, atq; integrum est Iouis pater. Sic & Neptunus pater coniunctè dictus est, Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater, hoc enim est Marspiter. Itemq; Iouis Diespiter appellatus, idest diei & lucis pater. Idcircoq; simili nomine Diiouis dictus est, & Lucetius: q͞d nos die, & luce quasi uita ipsa afficeret, & iuuaret. Lucetium autem Iouem Cn. Neuius in libris belli punici appellat. Cum Iouem igitur, & Diiouem à iuuando nominassent: eum quoq; contra deum, qui non iuuandi potestatem, sed uim nocendi haberet. (nam deos quosdam ut prodessent, celebrabant: quosdā ne obessent, placabant) Veiouem appellauerunt dempta atq; detracta iuuandi facultate. Vae enim particula, quæ in alijs, atq; alijs uocabulis uariatim per has duas literas cum, a, litera media immissa dicitur: du-

plicem

plicem significatum eundemq; inter se diuersum capit. Nam & augendæ rei, & minuendæ ualet: sicuti aliæ particulæ plurimæ. propter qđ accidit, ut quædam uocabula, quibus particula ista præponitur: ambigua sint, & utroque uersum dicantur, uæscum, uæhemens, & uægrande, de quibus alio in loco uberiore tractatu facto admonuimus. Vesanos autẽ, et uecordes ex una tantum parte dici, quæ priuatiua est. quã græci στερητικὸν μόριον dicunt. Simulachrum igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua supra dixi, sagittas tenet: quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendũ. Quapropter eum deũ pleriq; Apollinem esse dixerũt. Immolaturq; illi ritu humano capra. Eiusq; aĩalis figmentum iuxta simulachrum stat. Propterea Virgilium quoq; aiunt multæ antiquitatis hominem sine ostentationis odio peritum, numina læua in Georgicis deprecari. significantem quandam uim esse huiuscemodi deorum in lædendo magis, quàm in iuuando potentem. Versus Virgilij hi sunt.

» In tenui labor, at tenuis non gloria, siquem
» Numina læua sinunt: auditq; uocatus Apollo.

In istis autem dijs, quos placari oportet: uti mala à nobis uel à frugibus natis amoueantur, Aruncus quoq; habetur, & Robigus.

De officiorum gradu, atq; ordine moribus populi Romani obseruato. Caput XIII.

S Eniorum hominum, & Romæ nobilium, atq; in morum disciplinarumq; ueterum

doctrina, memoriaq; præstantium disceptatio quædam fuit præsente, & audiente me de gradu, atque ordine officiorum. Cumq; quæreretur quibus nos ea prioribus, potioribusq; facere oporteret: si necesse esset in opera danda, faciundoq; officio, alios alijs anteferre, non constabat. Conueniebat autem facile, constabatq; ex moribus Po. Ro. Primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere fidei, tutelæq; nostræ creditos. Secundum eos, proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem, patrociniumq; nostrum dederunt. Tum in tertio loco esse hospites, postea esse cognatos, affinesq;. Huius moris, obseruationisq; multa sunt testimonia, atq; documenta in antiquitatibus perscripta. Ex quibus unum hoc interim de clientibus, cognatisq; quod præ manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud CENS. in Lentulum, ita scripsit.

» Quod maiores sanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem non fallere. Aduersus cognatos, pro cliente testatur. Testimonium aduersum clientem nemo dicit. Patrem primum, postea patronum proximum nomen habere.

Massurius autem Sabinus in libro iuris ciuilis iii. antiquiorem locum hospiti tribuit, quàm clienti. uerba ex eo libro hæc sunt.

» In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini, de qua causa fœminæ uiris potiores sunt habitæ, pupillarisq; tutela mulieri prælata, etiam aduersus, quem affuissent eius filij tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant.

Firmum atq; clarum isti testimonium rei perhibet authoritas

C. Cæsaris

C. Cæsaris PONT. MAX. qui in oratione, quam pro
» Bithynis dixit: hoc principio usus est. Vel pro ho=
» spitio regis Nicomedis, uel pro horum necessitate, quo=
» rum res agitur, refugere hoc munus. M. non potui.
» Nam neq; hominum morte memoria deleri debet,
» quin proximis retineatur: neq; clientes sine summa
» infamia deseri possunt: quibus etiam à propinquis
» nostris opem ferre instituimus.

Quod Appion doctus homo, qui polyhistor ap=
pellatus est, uidisse se Romæ scripsit, recognitionem in
ter sese mutuam ex uetere notitia hominis & leonis.

Caput XIIII.

Appion, qui polyhistor appellatus est, literis
homo multis præditus, rerumq; græcarum
plurima, atque uaria scientia fuit. eius li=
bri non incelebres feruntur: quibus omnibus fermè,
quæ mirifica in Aegypto uisuntur, audiunturq;, hi-
storia comprehendit. Sed in iis, quæ audisse, uel legis=
se sese dicit: fortasse à uitio, studioq; ostentationis fit
loquacior. Est enim sanè quam in prædicandis do=
ctrinis suis uenditator. Hoc autem, quod in libro
Aegypiacorum quinto scripsit: neque audisse, neque
legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis
suis confirmat. In circo maximo inquit, uenationis
amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei, Ro=
mæ cum forte essem, spectator inquit, fui. Multæ ibi
sæuientes feræ, magnitudine bestiarum excellen=
tes, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia.
Sed præter alia omnia leonum inquit immanitas

admirationi fuit. præterq; omnes cæteros, unius. Is unus leo corporis impetu, uastitudine, terrificoq; fremitu, & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus animos, oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter complures cæteros ad pugnam bestiarum dacus seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit procul, repente inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim, atq; placide, tanquam noscitabundus ad hominẽ accedit. Tum caudam more, atq; ritu adulantium canum clementer & blande mouet: hominisq; sese corpori adiungit. Cruraq; eius, & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimẽta amissum animũ recuperat: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos inquit, & gratulabundos uideres hominem, & leonem. Ea re prorsus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit. Arcessitumq; à Cæsare Androdum, quæsitamq; causam, cur ille atrocissimus leonum uni parsisset. Androdus rem mirificam narrat, atq; admirandam. Cum prouinciam inquit, Africam pro consulari imperio meus dominus obtineret: ego ibi iniquis eius, & quotidianis uerberibus ad fugam sum coactus. & ut mihi à domino terræ illius præside tutiores latebræ forent: in cãporum, & arenarum solitudines concessi. Ac si defuisset cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole inquit, medio rapido, et flagranti, specum quandam nactus remotam, latebrosamq; in eam

me penetro,

me penetro, & recondo, neq; multo post ad eandẽ specum uenit hic leo debili uno, & cruento pede gemitus edens, & murmura, dolorem, cruciatumq; uulneris commiserantia. Atq; illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territum sibi & pauefactum animum dixit. Sed postquam intro gressus inquit leo, uti re ipsa apparuit, in habitaculum illud suum, uidet me procul delitescentem, mitis & mansuetus accessit: & sublatum pedem ostendere mihi, & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est. Ibi inquit, ego stipem ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsi. Conceptamq; saniem uulnere intimo expressi: accuratiusq; sine magna iam formidine siccaui penitus, atq; detersi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito recubuit, & requieuit. Atq; ex eo die triennium totum ego, & leo in eadem specu, eodemq; uictu uiximus. Nam quas uenabatur feras, membra opimiora ad specum mihĩ suggerebat: quæ ego, ignis copiam non habens, sole meridiano torrens edebam. Sed ubi me inquit, uitæ illius ferinæ iam pertesum est: leone in uenatum profecto, reliqui specum: & uiam fermè tridui permensus à militibus uisus, apprehensusq; sum. Et ad dominum ex Africa Romam deductus. Is me statim rei capitalis damnandum, dandumq; ad bestias curauit. Intelligo autem inquit, hunc quoq; leonem me tunc separato captum gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androdum tradit. Eaq; omnia scripta circumlataq; tabella populo declarat. Atq; ideo cunctis petentibus di-

missum Androdum, & pœna solutum. Leonemq; ei suffragiis populi donatum. postea inquit, uidebamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, urbe tota circum tabernas ire donari ære Androdum, floribus spargi leonem, omnesq; fere ubiq; obuios dicere: hic est leo hospes hominis. hic est homo medicus leonis.

Corpus'ne sit uox, an ἀσώματον, uarias esse philosophorum sententias. Cap. XV.

u Etus, atq; perpetua quæstio inter nobilissimos philosophorum agitata est, corpus'ne sit uox, incorporeum an. hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod græce dicitur ἀσώματον. Corpus autem est, quod aut efficiens est, aut patiens: id græce dicitur τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σῶμα ἐστί. Quam definitionem significare uolens Lucretius, ita scripsit.

» Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Alio quoq; modo corpus esse græci dicunt, τὸ τριχῆ διαστατόν. Sed uocem stoici corpus esse contendunt. Eamq; esse dicunt ictum aera. Plato autem non esse uocem corpus putat. Non enim percussus inquit, aer, sed plaga ipsa, atq; percussio, uox est. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος. καὶ οὐδέ πω ποιεῖν φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγή. καὶ σφόδρα. καὶ τόση δὲ ὥς τε ἀκουστὴν γενέσθαι. Democritus, ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus uocem constare dicunt. Eamq;, ut ipsis eorum uerbis utar, ῥεῦμα λόγων

appellant. hos, aliosq; tales argutæ, delectabilisq; de sidiæ aculeos cum audiremus, uel lectitaremus, neq; in his scrupulis aut emolumentum aliquod solidum ad rationem uitæ pertinens, aut finem ullum quærendi uideremus, Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait.

Philosophandū est paucis, nam omnino haud placet.

De ui oculorum. deq; uidendi rationibus.

Caput XVI.

d E uidendi ratione, deq; cernendi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi dicunt, radiorū ex oculis in ea, quæ uideri queunt, emissionem, aerisq; simul intentionem. Epicurus affluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporū ipsorū, eaq; sese in oculos inferre: atq; ita fieri sensum uidendi putat. Plato existimat genus quoddam ignis, lucisq; de oculis exire, idq; coniunctum, cōtinuatumq; uel cum luce solis, uel cum alterius ignis lumine, sua ui, et externa nixū efficere, ut quæcunq; offenderit, illustraueritq;, cernamus. Sed & hic, ea quæ disserimus, imaginandū. Eiusdemq; illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet nō in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calendas nonas idus atri habeantur, & cur diem quoq; quartum ante calendas, uel nonas uel idus quasi religiosum plericq; uitant. Cap. XVII.

u Errius Flaccus in quarto de uerborum signi ficatione, dies qui sunt postridie calendas no nas, idus, quos uulgus imperite nefastos di- cit: propter hanc causam dictos habitosq; atros esse scribit. Vrbe inquit, à Gallis Senonibus recuperatae, L. Attilius in senatu uerba fecit. Q. Sulpitium trib. militum ad Alliam aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecis- se. Tum exercitum Po. Ro. occidione occisum, & post diem tertium eius diei urbem præter Capitolium captam esse. Compluresq; alij Senatores recordari se se dixerunt quoties belli gerendi gratia, res diui- na postridie calendas, nonas, idus à magistratu Po. Ro. facta esset: eius belli proximo deinceps prælio Reip. malam gestam esse. Tum senatus eam rem ad PONT. reiecit, ut ipsi, quod uideretur, statuerent. PONT. decreuerunt nullum ijs diebus sacrificium recte futurum. ante diem quoq; quartum Calen. uel Non. uel Id. tanquam inominalem diem pleriq; ui- tant. Eius obseruationis, an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus, nisi quod Claudius annalium quinto cladem illã pu- gnæ cannensis uastissimam factam dicit ante diem quartum NON. SEXTIL.

In quo, & quantum differat historia ab anna- libus. Superq; ea re uerba posita ex libro rerum ge- starum Sempronij Asellionis primo.

Caput XVIII.

h Istoriam ab annalibus quidam differre eo putant: quod cum utrunq; sit rerum gestarum narratio earum tamen proprie rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. Eamq; esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert in libro de significatu uerborum quarto. Ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat non nihil esse rationis in ea opinione, quod historia græce significat rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus annales omnino id esse, quod historiæ sint. Historias non omnino esse id, quod annales sint. Sicuti quod est homo id necessario animal esse, quod est animal, non id necesse est hominem esse. Ita historias quidem esse aiunt rerum gestarum uel expositionem, uel demonstrationẽ, uel quo alio nomine id dicendum est: Annales uero esse, cum res gestæ plurium annorum, obseruato cuiusq; anni ordine deinceps componuntur. Cum uero non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur: ea historia græco uocabulo ἐφημερὶς dicitur. Cuius latinum interpretamentum scriptum est in libro Sempronij Asellionis primo. ex quo libro plura uerba adscripsimus, ut simul ibidem, quid ipse, inter res gestas, & annales esse dixerit: ostenderemus.

Verum inter eos inquit, qui annales relinquere uoluissent: & eos, qui res gestas a Romanis perscribere conati essent: omnium rerum hoc interfuit. Annales libri tantummodo quod factum, quoq; anno gestum sit, id demonstrabant. Id eorũ est, quasi qui diarium scribunt: quam græci ἐφημερίδα uocant, nobis non

modo satis esse uideo, quod factum esset id pronunciare, sed etiã quo consilio, quáq; ratione gesta essent, demonstrare. Paulo post idem Asellio in eodem libro.
» nam neq; alacriores ad Remp. defendendam, neq;
» segniores ad rem perperam faciundam annales libri
» commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum
» quo initium consule, & quo modo confectum sit, &
» quis triumphans introierit, exq; eo libro, quæ in bel
» lo gesta sint iterare, id fabulas non prædicare ait. In
» terea quid senatus decreuerit, aut quæ lex rogatio'ue
» lata sit, neq; quibus consilijs ea gesta sunt iterare, id
fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Quid sit adoptatio, quid item sit arrogatio, quantumq; hæc inter se differant: uerbáq; eius, quæ, qualiáq; sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat. Caput XIX.

CVm in alienam familiam, inq; liberorũ locum extranei sumuntur: aut per prætorem fit, aut per populum. Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur. Quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem cum à parente, in cuius potestate sunt: tertia mancipatione in iure ceduntur. Atq; ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, uindicantur. Arrogantur ij, qui cum sui iuris sint: in alienam sese potestatem tradunt. Eiusq; rei ipsi authores fiunt. Sed arrogationes non temere, nec inexplorate committuntur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ curiata appellantur.

Aetas quoq; eius, qui arrogare uult: an liberis potius gignũdis idonea sit: bonaq; eius, qui arrogatur, ne insidiose appetita sint, consyderatur. Iusq; iurandum à Q. Mutio Pon. Max. conceptum dicitur. quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam uesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem
» fit. Eius rogationis uerba hæc sunt. Velitis, iubea-
» tis, uti L. Valerius L. Titio tam iure, legeq; filius si-
» bi siet, & quàm si ex eo patre, matreq; familias
» eius natus esset. Vtiq; ei uitæ, necisq; in eum potestas
» siet, uti pariendo filio est. hoc ita, ut dixi, ita uos qui
» rites rogo. Neq; pupillus autẽ, neq; mulier, quæ in parentis potestate est: arrogari possunt, quoniam & cum fœminis nulla comitiorum communio est: & tutoribus in pupillos tantam esse authoritatem, potestatemq; fas non est: ut caput liberum fidei suæ commissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos uero ab ingenuis adoptari quidem iure posse Massurius Sabinus scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neque permittendum esse unquam putat: ut homines libertini ordinis per adoptionem in iura ingenuorum inuadant. Alioqui si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per prætorem dari in adoptionem potest. Idq; ait plerosq; iuris ueteris authores posse fieri scripsisse. Animaduertimus in oratione P. Scipionis, quam CENS. habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat: quod contra maiorum instituta fierent: id etiam eum culpauisse, quod filius adoptiuus patri adoptatori in-

ter præmia patrum prodeſſet. Verba ex ea ora-
» tione hæc ſunt. In alia tribu patrem, in alia filiũ
» ſuffragium ferre. Filium adoptium tam procedere,
» quam ſi ſe natum habeat. abſentis cenſeri iubere, ut
» ad cenſum nemini neceſſe ſit uenire.

Quod uocabulum latinum ſolœciſmo fuerit Capitoni Aſinio, quid ipſum appellauerint ueteres latini, quibusq; uerbis ſolœciſmum definierit idem Aſinius. Caput XX.

Oloeciſmus latino uocabulo ab Aſinio Ca-
s pitone, eiuſdẽq; ætatis alijs imparilitas appellatus, uetuſtioribus latinis ſtribiligo dicebatur à uerſura uidelicet, & prauitate tortuoſæ orationis, tanquam ſterobligo quædam. Quod uitium Aſinius Capito in literis, quas ad Clodium Thuſcum dedit, hiſce uerbis definit. Solœciſmus eſt inquit, impar, & inconueniens compoſitura partium orationis. Cum græcum autem uocabulum ſit ſolœciſmus, an Attici homines, qui elegantius locuti ſunt: uſi eo ſint, quæri ſolet. Sed nos neq; ſolœciſmum, neq; Barbariſmum apud græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam ſicut βάρβαρον, ita σολοῖκον dixerunt. Noſtri quoq; antiquiores ſolœcum facile, ſolœciſmum haud ſcio, an unquam dixerint. Quod ſi ita eſt: neq; in græco, neq; in latino ſolœciſmus probe dicitur.

Pluria qui dicat, & compluria, & compluries non barbare dicere, ſed latine. Caput XXI.

PLuriæ forte quis dixit sermocinans uir adprime doctus meus amicus non hercle studio ferens ostentandi, neq; quo plura dicendum non putaret. Est enim doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante. sed opinor assidua ueterum scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris sæpe offenderat. Aderat, cum ille hoc dixit, reprehensor audaculus uerborum, qui perpauca, eademq; à uulgo protrita legerat. Habebatq; nonnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudes inchoatasq;, partim non probas. Easq; quasi puluerem ob oculos, cum adortus quenq; fuerat, aspergebat. Sicut tunc amico nostro barbare inquit, dixisti pluria. Nam neq; rationem uerborum hoc, neq; authoritatem habet. Ibi ille amicus ridens, amabo te inquit, uir bone, quia nunc mihi à magnis, serijsq; rebus otium est: uelim doceas nos, cur pluria, siue compluria (nihil enim differt) non latine, sed barbare dixerint M. Cato, & Q. Claudius, Vale. Antias, L. Lælius, P. Nigidius, M. Varro, quos subscriptores, approbatoresq; huius uerbi habemus. Præter poetarum, oratorumq; ueterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arroganter, tibi inquit, habeas authoritates istas, ex faunorum, & aboriginum seculo repetitas, atq; huic rationi respondeas. Nullum enim uocabulum neutrum comparatiuum, numero pluratiuo, casu recto ante extremum a, habet, i, literam sicuti meliora, maiora, grauiora. proinde igitur plura, non pluria dici consueuit, ne contra for-

mam perpetuam in comparatiuo, i, litera sit ante extremum a. Tum ille amicus noster, cum hominem confidentem pluribus uerbis non dignum existimaret: Asinij inquit, Capitonis doctissimi uiri epistolæ sunt uno in lib. multæ, opinor, positæ in templo pacis. Primaq; epistola scripta est ad Pacuuium Labeonem: cui titulus præscriptus est pluria non plura dici debere. In ea epistola rationes grammaticas posuit: per quas docet pluria latinum esse, plura barbarum. Ad Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoq; simul disces, si modo assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est: pluria siue plura absolutum esse siue simplex, non, ut tibi uidetur, comparatiuum. Huius opinionis asinianæ id quoq; adiumentum est: quod compluries cum dicimus, non comparatiue dicimus. Ab eo autem, quod est compluria, aduerbium est factum compluries. Id quoq; quoniã minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi ex comœdia, quæ Persa inscribitur.

» Quid metuis? Metuo hercle uero. Sensi ego cõpluries.

Item M. Cato in quarto originum codẽ in loco ter hoc
» uerbum posuit. Compluries eorum milites merce-
» narij inter sese multi alteri alteros occidêre. Cõplu-
» ries multi simul ad hostes transfugêre. Compluries in
» imperatorem impetum fecere.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER SEXTVS.

Quem in modum responderit Chrysippus aduersus eos, qui prouidentiam consistere negauerunt. Caput Primum

h Omnes fecisse dicitur tantam uim esse crūnarum, & malorū. aduersus ea Chrysippus, cum in libro περὶ προνοίας quarto dissereret: nihil est prorsus istis inquit, insipidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent itidem mala. Nam cum bona malis contraria sint: utraq; necessariū est opposita inter sese, & quasi mutuo aduerso quæq; fulta nisu consistere. Nullum adeo contrarium esse sine contrario altero. quo enim pacto iustitiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? Aut quid aliud iustitia est, quàm iniustitiæ priuatio? Qui item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? Qui continentia, nisi ex intemperantiæ? Quo item modo prudentia esset, nisi foret contra imprudentia? Proinde inquit homines stulti, cur non hoc etiam desyderant, ut ueritas sit, & non sit mendacium? Nanq; itidem sunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum enim ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se contrarijs deligatum est. Si tuleris unum, abstuleris utrunq;. Idem Chrysippus in co-

dem libro tractat, consyderatq; dignũ esse id quæri putat. εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται. Idem natura'ne ipsa rerum, uel prouidentia, quæ cõpagem hanc mundi, & genus hominum fecit, morbos quoq;, & debilitates, & ægritudines corporum, quas patiuntur homines: fecerit. Existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquam enim hoc conuenisse naturæ authori, parentiq; rerum omnium bonarũ. Sed cum multa inquit, atq; magna gigneret, pareretq; aptissima & utilissima, alia quoq; simul adgnata sunt incommoda ijs ipsis, quæ faciebat, cohærentia. Eaq; non per naturam, sed per sequelas quasdam necessarias facta dicit: quod ipse appellat κατὰ παρακολούθησιν. Sicut inquit, cum corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior, & utilitas ipsa operis postulauit: ut tenuissimis, minutisq; ossiculis caput compingeret. Sed hanc utilitatem rei maioris, alia quædam incommoditas extrinsecus consecuta est: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offensionibusq; paruis fragile, proinde morbi quoq;, & ægritudines partæ sunt: dum salus paritur. Sic hercle inquit, dum uirtus hominibus per consilium naturæ gignitur: uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Quo itidem modo, & uim, necessitatemq; fati constituerit, & esse tamen in nobis consilij, iudicijq; nostri arbitrium confirmauerit.

Caput II.

fatum,

f Atum, quod græci πεπρωμένην, uel εἱμαρμένην uocant, ad hanc fermè senten-tiam Chrysippus stoicæ princeps philosophiæ definit. fatum est inquit, sempiterna quædam, et indeclinabilis series rerum, & cathena uoluens semetipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta, connexáq; est. Ipsa autem uerba Chrysippi, quantum ualui, memoria adscripsi, ut sicui meum istud interpretamentum uidebitur esse obscurius: ad ipsius uerba animaduertat. In libro enim περὶ προνοίας quarto εἱμαρμένην, se dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. Aliarum autem opinionum, disciplinarumq; authores huic definitioni ita obstrepunt: si Chrysippus inquiunt fato putat omnia moueri, & regi, nec declinari, trāscendiq; posse agmina fati, & uolumina, peccata quoq; hominum, & delicta non suscensenda, neq; inducenda sunt ipsis, uoluntatibusq; eorum, sed necessitati cuidam, & instantiæ, quæ oritur ex fato, omniū quæ sit rerum domina, & arbitra, per quam necesse sit fieri, quicquid futurum est. Et propterea nocentium pœnas legibus iniq; constitutas, si homines ad maleficia non sponte ueniunt: sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa, & argute disserit: sed omnium ferè, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est. Quanquam ita sit inquit, ut ratione quadam necessaria, principali, & coacta, atq; connexa sint fato omnia, ingenia tamen ipsa mentium no-

firdarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorum est ipsa qualitas. Nam si sunt per naturam primitus salubriter, utiliterq; ficta, omnem illam uim, quæ de fato extrinsecus ingruit: inoffensius, tractabiliusq; transmittunt. Sin uero sunt aspera, & inscita, & rudia, nullisq; artium bonarum adminiculis fulta: & etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur: sua tamen leuitate, & uoluntario impetu in assidua delicta, & errores ruunt. Idq; ipsum ut ea ratione fiat: naturalis illa, & necessaria rerum consequentia efficit: quæ fatum uocatur. Est. n. genere ipsò quasi fatale, & consequens, ut mala ingenia peccatis, & erroribus non uacent. Huius deinde rei exemplo non hercle nimis aliene, neq; illepide utitur. Sicut inquit, lapidem cylindrum si per spatia terræ prona, atq; derupta iacias: causam quidem ei, et initium præcipitantiæ feceris: mox tamen ille præceps uoluitur: non quia tu id iam facis: sed quoniam ita sese modus eius, & formæ uolubilitas habet: Sic ordo & ratio & necessitas fati, genera ipsa & principia causarum mouet: Impetus uero consiliorũ, mentiumq; nostrarum, actionesq; ipsas, uoluntas cuiusq; propria, & animorum ingenia moderantur. Infert deinde uerba hæc ijs, quæ dixit congruentia. διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήμαθ' ἑλόντας

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τὲ καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. *Propterea negat oportere ferri audiriq; homines aut nequam, aut*

ignauos, &

ignauos, & nocentes, & audaces, qui, cum in culpa & in maleficio reuicti sunt: perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum, et quae pessime fecerunt: ea non suae temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus sapientissimus & antiquissimus poetarum dixit in hisce uersibus.

ὢ πόποι. οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγ' ἔχουσιν.

Itaq; M. Cic. in libro, quem de fato conscripsit, cum quaestionem istam diceret obscurissimam esse, & implicatissimam, Chrysippum quoq; philosophum non
» expedisse se in ea refert his uerbis. Chrysippus
» aestuans, laboransq; quonam pacto explicet, & fato
» omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.

Historia sumpta ex libris Tuberonis de serpente inusitatae longitudinis. Cap. III.

Vbero in historijs scriptum reliquit, bello primo punico Attilium Regulum COS. in Africa castris apud Bagradam flumen positis, praelium grande, atq; acre fecisse aduersus unũ serpentem in illis locis stabulantem inusitatae immanitatis. Eumq; magna totius exercitus conflictatione balistis, atque catapultis diu oppugnatum. Eiusq; interfecti longum corium pedes centum & XX. Romam misisse.

Quid idē Tubero in historijs de Attilio Regulo à Carthaginiensibus capto literis mandauerit. Quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.

Caput IIII.

q Vod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrime legimus scriptum in Tuditani libris Regulum captum ad ea, quæ in senatu Romæ dixit suadens ne captiui cum Carthaginiensibus permutarentur: id quoq; addidisse. Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret: eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio. Post autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Eundem Regulum Tubero in historijs redijsse Carthaginem, nouisq; exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit. In atras inquit, & profundas tenebras eum claudebant: ac diu post, ubi erat uisus sol ardentissimus: repente educebant: & aduersus ictus solis oppositum continebant. Atq; intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; eius, ne conniuêre posset: sursum, ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atq; ita uita priuatum refert. Idq; ubi Romæ cognitum est: nobilissimos Pœnorum captiuos liberis Reguli à senatu deditos, & ab ijs in armario muricibus præfixo destitutos, eademq; insomnia cruciatos interisse.

Quod Alphenus iurisconsultus in uerbis ueteribus interpretandis, errauit. Cap. V.

a Lphenus iureconsultus, Ser. Sulpitij disci-
pulus, rerumq; antiquarum non incurio-
sus in libro digestorum. XXX. & IIII.
Conlectaneorum autem secundo in fœdere inquit.
» Quod inter Po. Ro. & Carthaginienses factũ, &
» scriptum inuenitur, ut Carthaginienses quotquot an-
» nis Po. Ro. darent certum pondus argenti puri puti.
» quæsitumq; est quid esset argentum purum putum.
» respondi ego inquit, esse purum putum ualde purum,
» sicut nouum nouitium dicimus, & proprium propi-
» tium augere, atq; intendere uolentes noui, & proprij
» significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur ean-
dem affinitatem uisam esse Alpheno puri & puti,
quæ sit noui, & nouitij. Nam si esset, puritium tum
sanè uideretur dici, quasi nouitium. id etiam mirum
fuit: quod nouitium per augendi figuram dictum
existimauit, cũ sit nouitiũ non qđ magis nouum sit:
sed quod à nouo dictum, inclinatumq; sit. Iis ergo as-
sentimus, qui putum esse dicunt à putando dictum,
& ob eam causam prima syllaba breui pronuntiant,
non longa, uti existimasse Alphenus uidetur, qui à
puro id esse factum scripsit. Putare autem ueteres di-
xerunt, uacantia ex quaq; re, ac non necessaria, aut
etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere, &
quod esset utile, ac sine uitio uideretur: relinquere.
Sic nanq; arbores, & uites, & sic etiam rationes di-
ctæ putari. Verbum quoq; ipsum puto, quod declaran
dæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profe-
cto aliud, quã id agere nos in re dubia, obscuráq;, ut
decisis, amputatisq; falsis opinionibus, quod uideatur

esse uerum, & integrum, & incorruptum retinedũmus. Argentum ergo in carthaginiensi fœdere putum dictum esse quasi exputatum, excoctumq́;, omniq́; aliena materia carens, omnibusq́; ex eo uitijs detractis, emaculatum, et candefactum. Scriptum est autem purum putum non in carthaginiensi solum fœdere, sed cum in multis alijs ueterum libris, tum etiam in Q. quoq; Ennij tragœdia, quæ inscribitur Alexãder, et in Satyra M. Varronis, quæ ĩscripta est, δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

Temere, ineptéq; reprehensum esse à Iulio Higino Virgilium, quod præpetes Dædali pennas dixit: atq; ibi quid sint aues præpetes. Et quid illæ sint aues, quas Nigidius inferas appellauit.

Cap. VI.

» Aedalus (ut fama est) fugiẽs minoïa regna,
» d Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
» Insuetum per iter gelidas enauit ad arctos.

In his Virgilij uersibus reprehendit Higinus præpetibus pennis, quasi improprie, & inscite dictum. Nã præpetes inquit, aues ab auguribus appellantur, quæ aut opportune præuolant: aut idoneas sedes capiunt. Non apte igitur usum uerbo augurali existimauit in Dædali uolatu nihil ad augurum disciplinam pertinente. Sed Higinus nimis hercle ineptus est: cum quid præpetes esse se scire ratus est, Virgilium autem, & Trimatium doctum uirum ignorasse: qui in secundo iliadis uictoriam uolucrem præpetem appellauit in hoc uersu.

» Dum dat uincenti præpes uictoria palmam.

Cur autem non Q. quoq; Ennium reprehendit? qui

in annalibus, non ut Virgilius, pennas Dædali præpetes, sed longe diuersius inquit. Quid

» Brundusium pulchro præcinctum præpete portu?

Et si uim potius, naturamq; uerbi consyderasset: neq; id solum, quod augures dicerent, inspexisset: ueniam prorsus poetis daret similitudine, ac translatione uerborũ non significatione utentibus. Nam quoniam non ipsæ tantum aues, quæ prosperius præuolant: sed etiã loci, quos capiunt: ꝙ idonei, felicesq; sunt: præpetes appellantur: Icaro Dædali pennas præpetes dixit, quoniã ex locis, in qbus piculũ metuebat: in loca tutiora puenerat. Locos porrò præpetes et augures appellãt. Et Ennius in annalium primo dixit.

» Præpetibus hilares sese, pulchrisq; locis dant.

Auibus autem præpetibus contrarias aues inferas appellari Nigidius Figulus in libro primo augurij priuati ita dicit. Discrepat dextra sinistræ, præpes inferæ. Ex quo est coniectare præpetes appellatas, quæ altius, sublimiusq; uolitent: cũ differre à præpetibus Nigidius inferas dixerit. Adolescens ego Romæ, tũ cum etiã ad grammaticos itarẽ: audiui Appollinarẽ Sulpitium, quem in primis sectabar, cum de iure augurio quæreretur: et mentio præpetum auiũ facta esset: è L. claro præfecto urbis dicere præpetes sibi uideri esse alites, quas Homerus τανυπτέρυγας appellauerit: Quoniã istas potissimum augures spectarent: quæ ingentibus alis patulæ, atq; porrectæ præuolarẽt. Atq; ibi hos Homeri uersus dixit.

τύνη δ᾽ οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
πείθεσθαι, τῶν οὔτι μεταστρέφομαι οὐδ᾽ ἀλεγίζω.

De Acca Larentia, & Caia Tarratia, deq; origine sacerdotij fratrum Arualium. Cap. VII.

a Ccæ Larentiæ, & Caiæ Tarratiæ, siue illa suffetia est, nomina in antiqs annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortem, Tarratiæ autem uiuæ amplissimi honores a Po. Ro. habiti, & Tarratiam quidem uirginem Vestæ fuisse lex horatia testis est: quæ super ea ad populum lata, qua lege ei plurimi honores fiunt. Inter quos ius quoq; testimonij dicendi tribuitur. Testabilisq; una omnium fœminarum ut sit, datur. Id uerbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum. Improbus, intestabilisq; esto. Præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluisset: ius ei potestasq; exaugurandi, atq; nubendi facta est, munificentiæ, & beneficij gratia, qd campum Tiberinum, siue Martium Po. Ro. condonasset. Sed Acca Larentia corpus in uulgus dabat: pecuniamq; emeruerat ex eo quæstu uberem. ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est: Romulum regem, ut quidam alij tradiderunt, Po. Ro. bonis suis hæredem fecit. Ob id meritum a flamine quirinali sacrificium ei publice fit, & dies e nomine eius in fastos additus. Sed Sabinus Massurius in primo memorabilium secutus quosdam historiæ scriptores, Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. Ea inquit, mulier ex XII. filijs maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit. Seq; & cæteros eius filios fratres aruales ap-

pellauit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum arualium numero. XII. cuius sacerdotij insigne est spicea corona, & albæ infulæ.

De Alexandro, & de P. Scipione memorata digna. Caput VIII.

Appion græcus homo, qui πολυίστωρ est appellatus, facili atq; alacri facundia fuit. Is, cum de Alexandri Regis laudibus scriberet, uicti inquit, hostis uxorem facie inclyta mulierem uetuit in conspectum suum deduci: ut eam ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uideri continentiorem par sit P. ne Africanum superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginem tempestiuam, forma egregia, nobilis uiri hispani filiam captam, perductamq; ad se patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrum, qui Darij regis uxorem, eãdem eiusdemq; sororem prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, uidere noluit: perduciq; ad sese prohibuit. Sed hanc utranq; declamatiunculam super Alexandro, & Scipione celebrauerint, quibus abunde & ingenij, & otij, & uerborũ est. Nos satis habebimus, quod ex historia est, id dicere. Scipionem istum, uero'ne an falso, incertum: fama tamen, cum esset adolescẽs, haud syncera fuisse, et propemodum constitisse hosce uersus à Cn. Neuio poëta in eum scriptos esse.

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose.

» Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
» Præstat, eum suus pater cum pallio uno ab amica
» abduxit.

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem aduersus cæteros omnes scriptores de Scipionis moribus sensisse: & eam puellam captiuam non redditam patri scripsisse: contra quam nos supra diximus, sed retentam à Scipione, atq; in delitijs, amoribusq; ab eo usurpatam.

Locus exemptus ex annalibus L. Pisonis historiæ, & orationis lepidissimæ. Caput IX.

q Vod res uidebatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauium Annij filium, ædilem curulem L. Piso in. III. annali scripsit. Eaq; res perquam pure, & uenuste narrata à Pisone: locum istum totum ex Pisonis annali composuimus.
» Cn. inquit, Flauius patre libertino natus
» scriptum faciebat. Isq; in eo tempore ædili curuli ap=
» parebat, quo tempore ædiles subrogantur. Eumq; pri
» mæ tribus ædilem curulem renuntiauerunt. At ædi
» lis, qui comitia habebat, negat accipere. Neq; sibi pla-
» cere, qui scriptum faceret eũ ædilem fieri. Cn. Flauius
» Annij filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese ab=
» dicasse. Isq; ædilis curulis factus est. Idẽ Cn. Flauius
» Annij filius dicitur ad collegam uenisse uisere ægro-
» tum, & in conclaue postquam introiuit adolescens:
» ibi complures nobiles sedebant. Ii contemnentes eũ,
» assurgere ei nemo uoluit. Cn. Flauius Annij filius

» ædilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri.
» Eam in limine apposuit, nequis illorum exire pos-
» set. Vtiq; ij omnes inuiti uiderent sese in sella curuli
» sedentem.

Historia super Euclide Socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus, ad philosophiam gnauiter sectandam.

Caput X.

PHilosophus Taurus uir memoria nostra in disciplina platonica celebratus, cum alijs bonis multis, salubribusq; exemplis hortabatur ad philosophiam capescendam: tum uel maxime ista re animos iuuenum expergebat, Euclidem quã dicebat socraticum factitauisse. Decreto inquit, suo Athenienses cauerant: ut qui Megaris ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset: ut ea res ei homini capitalis esset. Tanto Athenienses inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. Tum Euclides, qui indidẽ Megaris erat: qq; etiã ante id decretum & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat: postquam id decretum sanxerunt: sub noctem prius quã aduesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput, et ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratẽ cõmeabat: ut uel noctis aliquo tempore consiliorum, sermonumq; eius fieret particeps. Rursusq; sub lucem millia passuum paulo amplius uiginti eadem ueste illa tectus redibat. At nunc inquit, uidere est philosophos ultro currere, ut doceant, ad fores iuuenum diuitum: eosq; ibi sedere, atq; operiri propè ad me-

ridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse ad officium grauitatis, dignitatisq; uitæ decentia. Caput XI.

C Vm inquinatissimis hominibus non esse cõuitio decertandũ, neq; in male dictis aduersus impudentes, & improbos uelitandum, quia tantisper similis, & compar eorum fias: dum paria, & consimilia dicas, atq; audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici sapientis uiri cognosci potest: quã ex libris, & disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli aduersus Caium Mãlium tri. ple. à quo apud populum in concione lacessitus, iactatusq; fuerat dictis petulantibus. Nunc, quod ad illum attinet quirites, quoniam se ampliorem putat esse, si se mihi inimicum dictitauerit: quem ego mihi neq; amicum recipio: neq; inimicum respicio: in eũ ego non sum plura dicturus. Nam eum indignissimum arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur. Tum ne idoneum quidem, cui à probis male dicatur. Nam si in eo tempore huiuscæmodi homunculum nomines, in quo punire non possis, maiore honore, quàm contumelia afficias.

Quod neq; testamentum sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neq; sacellum sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt, sed à testatione productum alterum, alterum à sacro diminutum. Caput XII.

Seruius

s Eruius Sulpitius Iureconsultus uir ætatis
suæ doctissimus, in libro de testamentis se-
cundo, qua ratione adductus testamentum
uerbum esse duplex scripserit: non reperio. Nam cõ-
positum esse dixit à mentis contestatione. Quid igi-
tur calciamentum? quid paludamentum? quid pa-
uimentum? quid uestimentum? quid alia mille per
huiuscemodi formam producta? Etiam'ne ista omnia
composita dicemus? Obrepsisse autem uidetur Seruio,
uel siquis, alius est, qui id prior dixit: falsa qdẽ, sed nõ
abhorrens, neq; inconcinna, quasi mentis quædam in
hoc uocabulo significatio. sicut hercle C. quoq; Tre-
batio eadem concinnitas obrepsit. Nam in libro de re-
» ligionibus secundo. Sacellum est inquit, locus par-
» uus deo sacratus cum ara. Deinde addit uerba hæc,
» Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, sa-
» cri, & cællæ, quasi sacra cælla. Hoc quidem scri-
psit Trebatius. Sed quis ignorat sacellum & simplex
uerbum esse, & non ex sacro, & cælla compositum,
sed ex sacro diminutum?

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in
conuiuio agitatis, quæ symposiacæ uocantur.
Caput XIII.

f Actitatum, obseruatum'q; hoc Athenis est
ab ijs, qui erant philosopho Tauro iunctio
res, cum domum suam nos uocaret: ne: o-
mnino (ut dicitur) immunes, & asymboli ueniremus: coniectabamus ad cœnulam non cupedias cibo-
rum, sed argutias quæstionum. Vnusquisq; igitur nos-

ſtrum commentus, paratusq; ibat, quod quæreret. Eratq; initium loquendi, eundiq; finis. Quærebantur autem nec grauia, nec uerenda, sed ἐνθυμήματα quædam lepida, & minuta, & florentem uino animum lacessentia. Quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ quod dicam. Quæsitum est quando moriens moreretur? cum iam in morte esset, an tum etiam, cum in uita foret. Et quando surgens surgeret, cum iam staret? an tum etiã cum sederet? Et qui artem disceret, quando artifex fieret, cum iam esset, an tum cum etiam non esset. Vtrum enim horũ dicas, absurde, atq; ridicule dixeris, multoq; absurdius uidebitur: si aut utrunq; esse dicas, aut neutrum. Sed ea omnia, cum captiones esse quidam futiles, & inanes dicerent: Nolite inquit Taurus, hæc, quasi nugarum aliquem ludum aspernari. Grauissimi philosophorum, super hac re serio quæsiuerunt. Et alij moriendi uerbum, atq; momentum, manente adhuc uita dici, atq; fieri putauerunt. Alij nihil in eo tempore uitæ reliquerunt. Totumq; illud, quod mori dicitur, morti uindicauerunt. Item de cæteris similibus in diuersa tempora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato inqt noster, neq; uitæ id tẽpus, neq; morti dedit. Idemq; in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippe utrunq; esse pugnans, neq; posse ex duobus contrarijs, altero manente, alterum constitui. Quæstionemq; fieri per diuersorum inter se finium, mortis & uitæ cohærentiam, & iccirco peperit ipse, expressitq; aliud quoddam nouum in confinio tempus: quod uerbis proprijs, atq; inte-

gris τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellauit. Idq́; ipsum ita uti dico, inquit, in libro, cui παρμενίδης titulus est, scriptum ab eo reperietis τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν. ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἕτερον. Talia apud Taurum symbola, & alia, quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat, τρωγήματα.

Puniendis peccatis treis esse rationes à philosophis attributas. Et quamobrem Plato duarum ex iis meminerit. Cap. XIIII.

Puniendis peccatis treis esse debere caussas existimatum est. Vna est, quæ νουθεσία, uel κόλασις, uel παραίνεσις dicitur, cum pœna adhibetur castigandi, atq; emendandi gratia, ut iis, qui fortuito deliquit, attentior fiat, correctiorq́;. Altera est: quam ii, qui uocabula ista curiosius diuiserunt, τιμωρίαν appellant. Ea caussa animaduertendi est, cum dignitas, authoritasq́; eius, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissam animaduersio contemptum eius pariat, & honorem leuet. Idcircoq́; id ei uocabulum à conseruatione honoris factum putant. Tertia ratio uindictæ est, quæ παράδειγμα à græcis nominatur, cum punitio propter exemplum necessaria, ut cæteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest: metu cognitæ pœnæ deterreantur. Idcirco ueteres quoq; nostri exempla, pro maximis, grauissimisq́; pœnis dicebant. Quando igitur aut spes magna est, ut is qui peccauit ci-

tra pœnã, ipse sese ultro corrigat: aut spes contra nulla est emendari eũ posse, et corrigi. aut iacturam dignitatis, in quã peccatum est, metui non necessum est: aut non id peccatum est, cuius exemplo necessario metu sanciendum sit: tum quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium uisum est. Has treis ulciscendi rationes & philosophi alij plurifariam, & noster Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse uerbis apertis duas solas esse puniendi causas dicit. Vnam, quam primo in loco propter corrigendum, alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia. προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν τιμορουμένῳ ὑπ᾽ ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένου βελτίων γίνεσθαι. καὶ ὀνίζασθαι. ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται.

In hisce uerbis facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixisse, non, ut suprascripsi quosdam dicere: sed ita ut promiscue dici solet, pro omni punitione. An'ne autem quasi omnino paruam, et contemptu dignam prætererit pœnæ sumendæ causam propter tuendam læsi hominis authoritatem: an magis quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam prætermiserit: cum de pœnis non in uita, neq; inter homines, sed post uitæ tempus capiendis scriberet: ego in medium relinquo.

De uerbo quiesco, an e litera corripi, an produci debeat. Caput XV.

amicus noſter homo multi ſtudij, atq; in bo-
a narum diſciplinarum opere frequens, uer-
bum quieſcit, uſitate e litera correpta dixit.
Alter item amicus, homo in doctrinis, quaſi in præſtigijs mirificus, communiumq; uocum reſpuens nimis, & faſtidiens barbare eum dixiſſe opinatus eſt: quoniam producere debuiſſet, non corripere. Nam quieſcit ita oportere dici prædicauit, ut caleſcit, niteſcit, ſtupeſcit, atq; alia huiuſcemodi multa. id etiam addebat, quod quies e producto non breui diceretur. noſter autem, qua eſt omnium rerum, uerecunda mediocritate, ne ſi Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita cenſuiſſent: obſecuturum ſe fuiſſe ait contra perpetuam latinæ linguæ conſuetudinem. Neq; ſe tam inſigniter locuturum, abſona ut inauditaq; diceret. Literas autem ſuper hac re fecit inter exercitia quædam ludicra. Et quieſco non eſſe his ſimile, quæ ſupra poſui, nec à quiete dictum, ſed ab eo quietem. Græcæq; uocis ἴχον καὶ ἴσκον ionice à uerbo ἴχω ἴχω, & modum & originem uerbum illud habere demonſtrauit. Rationibusq; haud ſanè frigidis docuit quieſco e litera longa dici non conuenire, ut diceret eiuſmodi quiſpiam, qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam ſe facundiæ permiſerat, neq; orationis latinæ modos, uſurpationesue ullas didicerat.

Notum uerbum deprecor à poeta Catullo inuſitate quidem, ſed apte poſitum, & proprie, deq; ratione eius uerbi, exemplisq; ueterum ſcriptorum.

Caput XVI.

Cum in Lycio forte uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis & uoluptati fuit. nam cum esset uerbum deprecor doctiuscule positum in Catulli carmine, quia id ignorabat: frigidissimos uersus esse dicebat: omnium quidem meo iudicio uenustissimos: quos subscripsi.

» Lesbia mi dicit semper male: nec tacet unquam
» De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
» Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
» Assidue: uerum dispeream nisi amo.

Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictum esse putat, ut plerunq; à uulgo dicitur: quod significat ualde precor, & oro, & supplico. In quo de præpositio ad augendum, & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sane uersus forent. Nũc enim contra omnino est. Nam de præpositio, quoniam est anceps in uno, eodemq; uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim deprecor à Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contra autem
» ualet, cũ Cicero pro P. Sylla ita dicit. Quàm multo=
» rum hic uitam à Sylla deprecatus est. Item in dis-
» suasione legis agrariæ. Siquid deliquero, nullæ sunt
» imagines, quæ me à uobis deprecentur. Sed neq; solus Catullus ita isto uerbo usus est. Pleni adeo sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis. Ex quibus unum & alterum, quæ suppetierant, apposui. Q. Ennius in Erechtheo non longe secus dixit, quàm Catullus.

» Quibus nunc inquit erumna mea libertatem paro?
» Quibus seruitutem mea miseria deprecor?

Significat

Significat abigo, & amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Item Ennius in Cresphonte.
» Ego cum meæ uitæ parcam, letum inimico deprecor.
» Cic. in lib. VI. de rep. ita scripsit. Quod quidem
» eo fuit maius, quia cum in causa pari collegæ essent:
» non modo inuidia pari non erant: sed ẽt Claudij inui-
» diam Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoq;
item non est ualde precabatur, sed quasi propulsabat, & defensabat inuidiam. Quod græci propinqua significatione παραιτοῦμαι dicunt. Item pro A. Li-
» cinio similiter Cicero uerbo isto utitur. Quid inquit
» huic homini facias? Non'ne concedas interdum, ut ex
» cusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odi-
» um deprecentur? item in Verrẽ actionis secundæ pro
» œmio. Nunc uero quid faciat Hortensius? auaritiæ'ne
» crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem
» flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimum'q; de-
» fendat? Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens ueniam, quod & male diceret ei palàm, respueret'q; & recusaret, detestaretur'q; assidue, & tamen eam penitus deperiret:

Quis omniũ primus libros publice præbuerit legendos. Quãtus'q; numerus fuerit Athenis ante clades persicas librorum in bibliothecis publicorum.

Caput XVII.

Libros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinceps studiosius, accuratius'q; ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam postea librorum copiam

Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit: asportauitq; in Persas. Hos porrò libros uniuersos multis post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est: referendos Athenas curauit. Ingens postea numerus librorum in Aegypto à Ptolemæis regibus uel conquisitus, uel confectus est, ad millia fermè uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte, neq; opera consulta, sed à militibus forte auxiliarijs incensa sunt.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER SEPTIMVS.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Africano superiore. Caput I.

q Vod de Olympiade Philippi regis uxore, Alexandri matre in historia græca scriptum est, idẽ de P. Scipionis quoq; matre, qui prior Africanus appellatus est: memoriæ datum est. Nam & Caius Oppius, & Iulius Higinus, alijq;, qui de uita, et rebus Africani scripserunt: matrem eius diu sterilem existimatam tradunt. P. quoq; Scipionem, cum quo nupta erat, liberos desperauisse. Postea in cubiculo, atq; in lecto mulieris, cum absente marito cubans sola obdormisset: uisum repente iuxta eam cubare ingentem an-

guem.

quem. Eumq; iis, qui uiderant, territis, & clamantibus elapsum inueniri non quisse. Idipsum P. Scipionem ad aruspices retulisse. Eos sacrificio facto respondisse, fore ut liberi gignerentur. Neq; multis diebus postea quam ille anguis in lecto uisus est: mulierem concepisse, concepti foetus signa, atq; sensum pati. Exinde mense decimo peperisse. Natumq; esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Annibalem, & Carthaginienses in Africa bello punico secundo uicit. Sed & eum impendio magis ex rebus gestis, quàm ex illo ostento, uirum esse uirtutis diuinæ creditum est. Id etiam dicere haud piget: quod iidem illi, quos supra nominaui, literis mandauerint. Scipionem hunc Africanum solitauisse noctis extremo, prius quàm diluculare in capitolium uentitare, ac iubere aperiri cællam Iouis, atq; ibi solum diu demorari quasi consultantem de Re. p. cum Ioue, Aedituosq; eius templi sæpe esse demiratos, quod solum id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios sæuientes, neq; latrarent eum, neq; incurrerent. Has uulgo de Scipione opiniones confirmare, atq; approbare uidebantur dicta, factaq; eius pleraq; admiranda. Ex quibus est unum huiuscemodi. Assidebat, oppugnabatq; oppidũ in Hispania situ, mœnibusq;, ac defensoribus ualidum, & munitum, re etiam cibaria copiosum. Nullaq; eius potiundi spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat. atq; ex eo loco id oppidũ procul uidebatur. Tum è militibus, qui in iure apud eum stabant, interrogauit quispiam ex more in quem diem, locumq; uadimonium promitti iuberet. Et Sci-

pio manum ad ipsam oppidi, quod obsideatur, arcem protendens, perendie inquit, sese sistant illo in loco, atq; ita factum. Die tertio in quem uadari iusserat, oppidum captum est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.

De Cesellij uindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius, quos inscripsit lectionum antiquarum. Caput II.

Turpe erratum offendimus in illis celebratissimis commentarijs lectionum antiquarum Cesellij uindicis, hominis hercle pleraq; haud indiligentis: quod erratum multos fugit, q̃q̃ multa in Cesellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cesellius Q. Ennium in XIII libro annalium cor dixisse masculino genere. uerba Cesellij subiecta sunt. Masculino genere cor, ut multa alia, enuntiauit Ennius. Nam in XIII annali quem cor dixit. adscripsit deinde uersus Ennij duos.

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dixit Asiæ rex. Is admiratur, & permouetur q Annibal Carthaginiensis bellum se facere Po. Ro. uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit. Tanquam si Antiochus sic dicat. Annibal me, ne bellum geram, dehortatur: quod cum facit, æquale cor putat habere me ei, q̃ stultum esse me credit, cum id mihi persuadere uult. hoc Ce-

sellius quidem. sed aliud longe Ennius. Nam tres uersus sunt non duo ad hanc Ennij sententiam pertinentes. Ex quibus tertium uersum Cesellius non respexit.

» Annibal audaci dum pectore dehortatur,
» Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?
» Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horũ uersuũ sensus, atq; ordo sic, opinor, est. Annibal ille audentissimus, atq; fortissimus, quẽ ego credidi, hoc est enim cor meũ credidit perinde, atq; diceret, quem ego stultus homo credidi fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetq;, ne bellum faciam. Cesellius autem forte ῥαθυμότερον ῥαφῇ ista uerborum captus quem cor dictum putauit, & quem accentu acuto legit, quasi ad cor referatur, nõ ad Annibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus sic posse defendi cor Cesellij masculinum, ut uideatur tertius uersus separatim, atq; diuisim legendus, perinde quasi de præcisis, interruptisq; uerbis exclamet Antiochus, suasorem summum. sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.

Quid tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit, & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus. Cap. III.

C Iuitas Rhodiensis & insulæ opportunitate, & operum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusq; uictorijs celebrata est. ea Rhodiensis ciuitas, cum amica, atq; socia Populi Ro.

foret, Persa tunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum Po. Ro. fuit, amico usa est. Connixiq; sunt Rhodienses legationibus Romam saepe missis, id bellum inter eos componere. sed ubi ista pacificatio perpetrari nequiuit: uerba à plerisq; Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt: ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus Po. Ro. adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. at ubi Perses uictus, captusq; est, Rhodienses pertimuere ob ea, quae compluries in coetibus populi acta, dictaq; erant: Legatosq; Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur: & fidem, consiliumq; publicum expurgarent. Legati postquam Romam uenerunt, & in senatum intromissi sunt, uerbisq; suppliciter pro causa sua factis securi accesserunt: sententiae rogari coeptae. cumq; partim senatorum de Rhodiensibus quererentur: maleq; eos animatos fuisse dicerent: bellumq; eos illis faciendum censerent: Tum M. Cato exurgit, & optimos, fidissimosq; socios, quorum opibus diripiendis, possidendisq; non pauci ex summatibus uiris intenti, infensiq; erant: defensum, conseruatumq; pergit, orationemq; inclytam dicit. Quae & seorsum fertur. Inscriptaq; est pro Rhodiensibus, et in quinto Originum libro scripta est. Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus, sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum, literarumq; ueterum indoctus. Eoq; ab ineunte aetate liberaliter instituto adminiculatore, et quasi administratore in studijs literarum Cicero usus est. Sed profecto plus ausus est,

quã ut tolerari, ignosciq; possit. nanq; epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter, & nimis callide. In qua sibimet uisus est orationem istam pro Rhodiensibus acri subtiliq; ingenio, et iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones eius quasdam attingere, maiore scilicet uenia reprehensuri Tironem, quã tum ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primũ hoc, quod Cato inerudite, & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti, nimisq; acri, et obiurgatorio usus sit: cum uereri sese ostendit, ne patres, gaudio, atq; lætitia rerum gestarum prospere de statu mentis suæ deturbati non satis consiperent: neq; ad recte intelligendum, consulendumq; essent idonei. In principijs
» autem inquit, patroni, qui pro reis dicunt: conciliare
» sibi, & complacare iudices debent. Sensusq; eorum ex
» pectatione causæ suspensos, rigentesq; honorificis, ue-
» recundisq; sententijs commulcere. Non iniurijs, atq;
» imperiosis comminationibus confricare. Ipsum deinde
principiũ apposuit: cuius uerba hæc sunt. Scio so-
» lere plerisq; hominibus, rebus secundis, atq; prolixis,
» atq; prosperis, animum excellentem, atq; superbiam,
» atq; ferocitatem augescere, atq; crescere. quod nunc mi-
» hi magnæ curæ est: quod hæc res tam secunde proces-
» serit, nequid in consulendo aduersi eueniat: quod no-
» stras secundas res confricet. Ne'ue hæc lætitia nimis
» luxuriose eueniat. Aduersæ res se domant, & docent
» quid opus sit facto. Secundæ res lætitia transuorsum
» trudere solent à recte consulendo, atq; intelligendo.
» Quo maiore opere, dico, suadeoq; uti hæc res ali-

» quot dies proferatur: dum ex tanto gaudio in potesta-
» tem nostram redeamus. Quae deinde Cato iuxta dicit: ea inquit, confessionem faciunt, non defensionem, neq; propulsationem, translationem'ue criminis habent: sed cum pluribus alijs communicationem, quod scilicet nihil ad purgandum est. Atq; etiam inquit, insuper profitetur Rhodienses, qui accusabantur, qd aduersus Po. Ro. regẽ magis cupiuerint, fauerintq;. Id eos cupisse, atq; fauisse utilitatis suae gratia: ne Ro. Perse quoq; rege uicto, ad superbiam, ferociamq;, & immodicum modum insolescerent. Eaq; ipsa uerba
» ponit ita ut infra scriptum est. Atq; ego quidem arbi-
» tror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depu-
» gnatum est. Neq; regem Persen uicisse, non Rhodienses
» id modo uoluere, sed multos populos, ac multas natio-
» nes idem uoluisse arbitror. Atq; haud scio an partim
» eorum fuerint: qui non nostrae contumeliae causa id
» uoluerunt euenire: sed enim metuere, si nemo esset ho-
» mo, quem uereremur: quicquid liberet, faceremus: ne
» sub solo imperio nostro in seruitute nostra essent: li-
» bertatis suae causa in ea sententia fuisse arbitror. Atq;
» Rhodienses tamen Persen publice nunquam adiuue-
» re. Cogitate quanto nos nostri natiui cautius facimus.
» Nam unusquisq; nostrum, siquis aduersus rem suã
» quid fieri arbitratur: summa ui contra nititur, ne ad-
» uersus eam fiat, quod illi tamen perpessi. Sed quod ad principium reprehensum attinet, scire oportuit Tironem, defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à Senatore, & consulari, & censorio uiro: quod quidem optimum esse publicum existimabat, suadente: non

ut à patrono solet, causam pro reis dicente. Alia nãq; principia conducunt reos apud iudices defendenti, & clementiam, misericordiamq; undiq; indaganti. Alia cũ senatus de Re.p. consulitur uiro authoritate præstanti, sententijs quorundam iniquissimis permoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro salute sociorum grauiter, ac libere indignanti simul, ac dolenti. Quippe recte, & utiliter in disciplinis rhetorum præcipitur iudices de capite alieno, deq; causa ad sese non pertinenti cogituros, ex qua præter officium iudicandi, nihil ad eos simul periculi uel emolumenti redundaturum est: conciliandos esse, ac propiciandos laudabiliter, ac placabiliter, & leniter existimationi salutiq; eius, qui apud eos accusatus est. At cum dignitas, & fides, & utilitas omniũ communis agitur: ob eamq; rem aut suadendum quid, ut fiat, aut fieri iã cœpto differendum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat: ut beneuolos, benignosq; sibi auditores paret, otiosam operam, in non necessarijs uerbis sumit. Iandudum enim negotia periculaq; ipsa rerum cõmunia, consilijs eos capiendis conciliant, et ipsi potius sibi exposcunt consultoris beneuolentiã. Sed quod ait confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnare, uti depugnatum est: neq; regem Persen à Po. Ro. uinci: atq; id eum dixisse non Rhodienses modo, sed multas quoq; alias nationes uoluisse: sed id nihil ad purgandum, extenuandum'ue crimen ualere: iam hoc primum Tiro improbe mentitur. Verba ponit Catonis, et alijs tamen eum uerbis calumniatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses noluisse uictoriam esse Po.

RO. sed sese arbitrari dixit, id eos uoluisse: quod erat proculdubio suæ opinionis professio: non Rhodiensium culpæ confessio. In qua re, ut meum quidem iudicium est: non culpa tantum uacat: sed dignus quoq; laude, admirationeq; est: et cum ingenue, & religiose dicere uisus est contra Rhodienses quod sentiebat: et parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur: flexit, & transtulit: ut eos ic circo uel maxime æquũ esset acceptiores, chariores'q; fieri Po. Ro. quod cum & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Postea uerba hæc ex eadem oratione ponit.
" Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroq;
" tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus
" uoluisse facere, id nos priores facere occupabimus?
Hoc inquit, enthymema nequam, & uitiosum est. responderi enim potuit, occupabimus certe. Nam si non occupauerimus: opprimemur, incidendumq; erit in insidias, a quibus ante nos non caueri mus. Recte inquit, hoc uitio dat Lucilius poetæ Euripidi: quod cum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret: quod ipse ante consilium de nece eius cepisset. Aerope fratris uxor hisce eum uerbis eluserit
εἰ γάρ σε ἔμελλεν, ὥς σὺ φῄς κτείνειν πόσις. χρῆν καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆν λαθεῖν. At hoc enim inquit, planè stultitiæ plenum est eo consilio, atq; ea fini facere nolle aliquid: uti nunquam id facias, quod uelis. Sed uidelicet Tiro animum non aduertit non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neq; humanæ uitæ negotia, & actiones, & officia, uel occu-

pandi, uel differendi, uel etiam ulciscendi, uel cauen-
di, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori
composito ad pugnandum pugnæ hæc proposita sors
est: aut occidere, si occupauerit: aut occumbere, si cessa-
uerit. hominum autem uita non tam iniquis, neq; tam
indomitis necessitatibus circunscripta est: ut iccirco
prior iniuriam facere debeas: quam nisi feceris: pa-
ti possis. Quod tantum aberat à Po. Ro. mansuetu-
dine occupare: ut sæpe iam in sese factas iniurias ul-
cisci neglexerit: post deinde usum esse Catonem dicit
in eadem oratione argumentis parum honestis, &
nimis audacibus. Ac non uiri eius, qualis fuit: sed ua-
fris, ac fallaciosis, & quasi græcorum sophistarum
solertijs. Nam cum obijceretur inquit, Rhodiensibus,
quod bellum Po. Ro. facere uoluissent, negauit pene.
Sed ignosci poposcit, quia id non fecissent: & si maxi-
me uoluissent. induxisseq; eum dicit, quam dialectici
ἐπαγωγὴν appellant, rem admodum insidiosam, &
sophisticam, neq; ad ueritates magis, quam ad captio-
nes repertam, cum conatus sit exemplis decipientibus
colligere, confirmareq; neminem, qui male facere uo-
luit: plecti æquum esse, nisi quod factum uoluit, etiam
fecerit. uerba autem ex ea oratione M. Catonis hæc
» sunt. Qui acerrime aduersus eos dicit, ita dicit, ho-
» stes uoluisse fieri: & quis est tandem nostrorũ, qui qđ
» ad sese attineat, æquum censeat quenquam pœnas da
» re ob eam rem, quod arguatur male facere uoluisse?
» Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim.
» Deinde paulo infra dicit. Quid nunc, & quæ tan-
» dem lex est tam acerba, quæ dicat, siquis illud facere

uoluerit: mille numis dimidium familiæ multa esto. Siquis plus quingenta iugera habere uoluerit: tanta pœna esto. Siquis maiorem pecudum numerum habere uoluerit: tantum damni esto. Atqui nos omnia plura habere uolumus, & id nobis impune est. Postea ita dicit. sed si honorem non æquum est habere ob eam rem: quod bene facere uoluisse quis dicit, neq; fecit tamen: Rhodiensibus tale erit: non quod male fecerunt: sed quia uoluisse dicuntur. His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit, Rhodiensibus quoq; impune esse debere, quod hostes quidem Po. Ro. esse uoluissent: & qui maxime non fuissent. Dissimulari autem non posse ait, quin paria, & consimilia non sint, plus quingenta iugera habere uelle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit: & bellum iniustum, atq; impium Po. Ro. facere uelle. neq; item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit: alia in pœnis. nam beneficia inquit, promissa opperiri oportet: neq; ante remunerari, quàm facta sint. Iniurias autem imminentes præcauisse, iustum est magis, quàm expectauisse. Summa enim professio stultitiæ inquit est non ire obuiam sceleribus cogitatis: sed manere, oppeririq;, ut cum admissa & perpetrata fuerint: tum deniq; ubi, quæ facta sunt, infecta fieri non possunt: puniantur. hæc Tiro in Catonem, non minus frigide sanè, quàm inaniter. Sed enim Cato non nudam: nec solitariam, nec improtectam hanc ἐπαγωγὴν facit, sed multis eam modis præfulcit: multisq; aliis argumentis conuelat. & quia non Rhodiensibus magis: quàm Reip. consulebat: nihil sibi dictu,

factuq;

factuq; in ea re turpe duxit: quin omnium sententia rum uia seruatum ire socios niteretur. Ac primum ea non incallide conquisiuit: quae non iure naturae, aut iure gentium fieri prohibentur: sed iure legum rei ali cuius medendae, aut temporis causa iussarum, sicut est de numero pecoris, & de dominio agri praefinito, aut eiusmodi aliquo in quibus rebus quod prohibitũ fieri per leges quidẽ non licet, uelle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. Atq; eas res cõtulit seorsum, miscu itq; cum eo quod, neq; facere, neq; uelle per sese honestũ est. tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret: pluribus id propugnaculis defensat. Neq; tenues istas, & enucleatas uoluntatum in rebus illicitis repre hensiones, qualia in philosophorum otio disputantur: magnifacit: sed id solum ex summa ope nititur: ut cau= sa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex Re p. fuit: aut aequa iudicaretur: aut quidem certe ignoscen= da. Atq; interim, neq; fecisse Rhodienses bellum, neq; facere uoluisse dicit. Interim autem facta sola censen= da dicit: atq; in iudicium uocanda: sed uoluntates nu= das, inanesq;, neq; legibus, neq; poenis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos concedat: igno= sci postulat: & ignoscentias utiles esse rebus huma= nis docet: ac nisi ignoscant, metus in Re p. rerum no= uarum monet: sed enim contra si ignoscatur, conser= uatum iri ostendit Po. Ro. magnitudinem: superbiae quoq; crimen, quod tunc praeter caetera in senatu Rho= diensibus obiectum erat: mirifica, & propè diuina responsionis figura elusit & eluit. Verba adeo ipsa ponemus Catonis, quoniam Tiro ea praeteriuisit.

» Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod
» mihi è liberis meis minime dici uelim: sint sanè super
» bi. Quid id ad nos attinet? id'ne irascimini, siquis su
» perbior est quàm nos? Nihil prorsus hac compellatione dici potest neq; grauius, neq; munitius aduersus homines superbissimos facta: qui superbiam in se se amarent: in alijs reprehenderent. Præterea animaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarum arma, atq; subsidia mota esse. sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulachris præliorum uoluptarijs fieri uidemus. Non inquam distincte nimis, ac compte, atq; modulate res acta est: sed quasi in ancipiti certamine cũ sparsa acies est: multis'q; locis marte uario pugnatur, sic in ista tum causa Cato, cum superbia illa Rhodiensiũ famosissima multorum odio, atq; inuidia flagraret: omnibus promiscue tuendi, atq; propugnandi modis usus est: & nunc ut optime meritos commendat: nunc tanquam si innocentes: purgat, & ne bona, diuitiæ'q; eorum expetantur: obiurgat. nunc etiam quasi sit erratum, deprecatur. nunc ut necessarios reip. ostentat. nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit: eaq; omnia distinctius, numerosius'q;, ac comptius fortasse dici potuerint: fortius, atq; uiuidius potuisse dici non uidentur. Inique igitur Tiro Tullius, qui q̃d ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese, & cohærentibus paruum quippiam, nudum'q; sumpsit: quod obtrectaret, tanquam non dignum M. Catone fuerit, quod delictorum non perpetratorum uoluntates,

tates, non censuerit puniendas. Commodius autẽ, erectiusq; de his meis uerbis, quibus Tul. Tironi respondi, modo æstimabit, iudiciumq; faciet, qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus: & epistolam Tironis ad Axium scriptam requirere, & legere curauerit. Ita enim nos syncerius, exploratiusq; uel corrigere poterit, uel probare.

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cœlius Sabinus iuris ciuilis author pileatos uenundari solitos scripserit: & quæ mancipia sub corona more maiorum uenierint. Atq; id ipsum sub corona quid sit. Caput IIII.

Pileatos seruos uenum solitos ire, quorũ nomine uenditor nihil præstaret: Cœlius Sabinus iuris peritus scriptũ reliquit. cuius rei causam esse ait: quod eiusmodi conditionis mancipia insignia esse in uendundo deberent: ut emptores errare, & capi non possent. neq; lex uendundi opperienda esset, sed oculis iã perciperent, quodnam esset mancipiorum genus. sicuti inquit, antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta ueniebant: & icirco dicebantur sub coronis uenire. Nanq; ut ea corona signum erat captiuorum uenalium, ita Pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenundari: quorum nomine emptori uenditor nihil præstaret. Est autem alia rationis huius opinio: cur dici solitum sit, captiuos sub corona uenundari: quod milites custodiæ causa, captiuorum uenalium greges circunstarent: eaq; circunstatio militum corona appellata sit. Sed id

magis uerum esse, quod supra dixi. Cato quoq; in libro, quem composuit de re militari, docet. Verba sunt
» haec Catonis. Vt populus sua opera potius ob rem be-
» ne gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male
» gesta coronatus ueneat.

Historia de Polo histrione memoratu digna.
Caput V.

h Istrio in terra graecia fuit fama celebri: qui gestus, & uocis claritudine, et uenustate caeteris antestabat. nomen fuisse aiunt Polum, tragoedias poetarum nobilium scite, atq; asseuerate actitauit. Is polus unice amatum filium morte amisit. eum luctum quoniam satis uisus est eluxisse: redijt ad quaestum artis. in eo tempore Athenis Electrã Sophoclis acturus: gestare urnam, quasi cum Orestis ossibus debebat. ita compositum fabulae argumentum est: ut ueluti fratris reliquias ferens, Electra comploret, commisereaturq; interitum eius: qui per uim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu Electrae indutus ossa, atque urnam è sepulchro tulit filij: & quasi Orestis amplexus oppleuit omnia, non simulachris, neq; imitamentis, sed luctu atque lamentis ueris & spirantibus. itaq; cum agi fabula uideretur: dolor actitatus est.

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.
Caput VI.

ex quinq;

X quinq; sensibus, quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοήν, γεῦσιν, ἁφήν, ὄσφρησιν appellant, quædam animalium alia alio carent: & aut cæca natura gignuntur, aut inora, inauritaue. nullum autem gigni animal Aristoteles dicit: quod aut gustus sensu careat, aut tactus: uerba ex libro eius, quem περὶ μνήμης composuit: hæc sunt, τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῶν ζώων.

An affatim quasi admodum prima acuta pronuntiandum sit: & quædam itidem non incuriose tractata super aliarum uocum accentibus.

Caput VII.

Nnianus poeta præter ingenij amœnitates, literarum quoq; ueterum & rationum in literis oppido q̃ peritus fuit: et sermocinabatur mira quadam, & scita suauitate. is affatim ut admodum prima acuta, non media pronuntiabat. Atq; ita ueteres locutos censebat: itaq; se audiente Probum grãmaticum hos uersus in Plauti cistellaria legisse dicit.

» Potin' es tu homo facinus facere strenuum?
» Aliorum est affatim qui faciant.
» Sanè ego me uolo fortem perhiberi uirum.

Causamq; esse huic accentui dicebat: ꝙ affatim non essent duæ partes orationis: sed utraq; pars in unam uocem coaluisset. sicuti in eo quoq;, quod ex aduersum dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam una non duæ essent orationis partes. Atq; ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus.

» In quo hæc discæbat ludo ex aduersum loco
» Tonsirina erat quædam. Addebat etiam quod ad prouerbium tum fermè acueretur, cum significaret ἐπίτασιν, quam intentionem nos dicimus, sicuti adfabre, & admodum, & ádprobe dicuntur. Cætera quidem satis commode Annianus: sed hãc particulam ad, semper cum intentionem significaret, acui putauit: non id perpetuum uidetur. Nam & adpótus cũ dicimus, & adprímus, et ad príme intentio in his uerbis demonstratur: neq; tamen, ad, particula satis commode accentu acuto pronuntiatur. adprobus tamen, quod significat ualde probus, non inficias eo quod prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur triumphus, uocabulo isto utitur.

» Hierocles hospes est mihi adolescens adprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus: ea causa est, quod syllaba insequitur natura longior: quæ non fermè patitur acui priorem: in uocabulis syllabarum plurium quàm duarum. Adprimus autem longe primum L. Liuius in odyssea dicit in hoc uersu.

» Ibi deniq; uir summus adprímus Patroclus.

Idem Liuius in odyssea præmodum dicit quasi admodum.

» parcentes inquit, præmodum.

Quod significat supra modum, dictumq; est quasi prætermodum: in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res ultra fidem tradita super amatore delphino, & puero amato.

Caput VIII.

delphinus

d Elphinos uenerios esse, & amasios non modo historiæ uetres, sed recentes quoq; memoriæ declarant. Nam & sub Cæsarib. in puteolano mari, ut Appion scriptum reliquit, & aliquot seculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit: amatores flagrantissimi delphinorum cogniti, compertiq; sunt. Neq; ij amauerunt, quod sunt ipsi genus sed pueros forma liberali, in nauiculis forte, aut in uadis litorum conspectos miris, & humanis modis arserunt. uerba subscripsi ἀπίωνος eruditi uiri ex Aegyptiacorum libro quinto. quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert: eaq; omnia sese ipsum, multosq; alios uidisse dicit.
καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδεν περὶ δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοήμενον φωνήν. αὐτὰρ οὖν καὶ προσνηχώμενος ὁ ἰχθῦς, ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ. τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξῃ καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξέχεῖτο δ᾽ ἄρα ἡ ρώμη. καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθῦν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Ad hæc adijcit rem non minus mirandam. Postea inquit, idem ille puer delphino amœnus morbo affectus obijt suum diem. At ille amans, ubi sæpe ad litus solitum annauit: & puer, qui in primo uado aduentum eius opperiri consueuerat: nusquam fuit: desyderio tabuit, exanimatusq; est: et in litore iacens inuentus ab ijs, qui rem cognouerant: in sui pueri sepulchro humatus est.

Peposci, memordi, pepugi, spepondi, & occurri, plerosq; ueterum dixisse, non uti postea receptum est dicere, per o aut per u literam in prima syllaba positam, sed per e. atq; ideo græcæ rationis exemplo dixisse. Præterea notatum, quod uiri non indocti, neq; ignobiles à uerbo descendo non descendi, sed descendidi dixerunt. Cap. IX.

Poposci, momordi, pupugi, cucurri probabiliter dici uidentur. Atq; ita nunc omnes fermè doctiores huiuscemodi uerbis utuntur. sed Q. Ennius in satyris memorderit dixit per e literam, non momorderit.

» Meum inquit non est: atsi me canis memorderit.
» Item laberius in gallis, de integro patrimonio
» Meo centum millia nummûm memordi.
» Item idem Laberius in coloratore. Itaq; leui
» Pruna percoctus, simul sub dentes mulieris
» Veni, bis ter memordit.- Item P. Nigidius de animalibus libro secundo.
» Vt serpẽs si memordit, gallina deligitur, & opponitur.
» Item Plautus in aulularia. -Vt admemordi
» Hominem- Sed idem Plautus in trigeminis, non præmordisse, neq; præmomordisse dixit, sed præmorsisse.
» Ni fugissem inquit, medium credo præmorsisset.
Item Accius in conciliatrice,
» Vrsum se memordisse autumat.
Peposci quoq; non poposci Valerius Antias libro an-
» nalium XLV scriptum reliquit. Deniq; Licinius

» trib. pl. perduellionem ei diem dixit, & comitiis diem
» a Q. Martio prætore peposcit. Pepugero æque Acci
us in ædilitia dicit.
» Sed si pepugero, metuet. Helium quoq; Tuberonem libro ad C. Oppium scripto occecurrit dixisse Probus annotauit: & hæc eius uerba apposuit. Si
» generalis species occecurrit. Idem probus Valerium Antiatem libro historiarum XII speponderat scripsisse annotauit: uerbaq; eius hæc apposuit. Tib.
» Gracchus, qui quæstor C. Mancino in Hispania fue-
» rat: & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autem istarũ dictionum hæc esse uideri potest. quoniam græci in quadã specie præteriti temporis, qđ παρακείμενον appellant, secundã uerbi literã in, e, plerũq; uertunt. γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. sic ergo mordeo memordi, posco poposci, tendo tetendi, tango tetigi, pungo pepugi, spondeo spepondi, curro cecurri, tollo tetuli facit. sic M. T. & C. Cæsar mordeo, memordi, pungo, pepugi, spondeo, spepondi, dixerunt. Praeterea inueniri a uerbo scindo simili ratione non sciderat. sed sciderat dictum esse. L. Accius in sotadicorum libro primo sciderat dicit. uerba eius hæc sunt.
» Non ergo aquila ita, ut hi prædicant,
» Sciderat pectus. Ennius quoq; & Valerius Antias in libro historiarum LXXV. uerba hæc
» scripsit. Deinde funere locato ad forum descendidit. Laberius quoq; in Catulario ita scripsit.
» Ego mirabar quomodo mammæ mihi descendide-
» rant.

Vsucapio & copulate & recto uocabuli casu dicitur, ita pignoriscapio coniuncte, & eadem uocabuli forma dictum est. Caput X.

e T hæc ususcapio dicitur copulato uocabulo a, litera in eo tractim pronũtiata, ita pignoriscapio iunctæ sunt partes, & productæ dicebantur. uerba Catonis sunt ex primo epistolicarum quæstionum. Pignoriscapio ob æs militare, qđ æs à Tribuno ærario miles accipere debebat uocabulum seorsum fit: per quod satis dilucet hanc capionem posse dici, quasi hanc captionem, & in usu & in pignore.

Neq; leuitatem, neq; nequitiam ea significatione esse, qua in uulgi sermonibus dicuntur.

Caput XI.

l Euitatem plerunq; nunc pro inconstantia, & mutabilitate dici audio, & nequitiam pro solertia, astutiaq;. sed ueterum hominum, qui proprie, atq; integre locuti sunt: leues dixerunt, quos uulgo nunc uiles, & nullo honore dignos dicimus. & leuitatem appellauerunt perinde quasi lenitatem. Et neq; hominem nihili, neq; rei, neq; frugis bonæ, quod genus græci fere ἄσωτον, ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit: ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij secunda antonianarum. nam cum genus quoddam sordidissimum uitæ, atq; uictus M. Antonij idem demonstraturus esset: quod in caupona

delitesceret: quod ad uesperum perpotaret: quod ore inuoluto iter faceret: ne cognosceretur: hæc, & alia eiusmodi cum in eum dicturus esset. Videte inquit, hominis leuitatem, tanquam prorsus ista dedecora hoc uitio in homine notarentur. At postea cum in eundem Antonium probra quædam alia ludibriosa, & turpia ingessisset: ad extremum hoc addidit. O' hominem nequam, nihil enim magis proprie possum dicere. Sed ex eo loco M. Tullij uerba complusula libuit ponere. At uidete leuitatem hominis: cũ ora dici decima ferè ad saxa rubra uenisset: delituit in quadam cauponula, atq; ibi se occulens perpotauit ad uesperum. Inde cisio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat, quis tu? A Marco tabellarius. confestim ad eam, cuius causa uenerat, deducitur. Eiq; epistolam tradi: quam illa cum legeret flens. (erat enim scripta amatorie.) Caput autem literarum hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurũ, omnem se amorem abiecisse illius, atq; in hanc transfudisse. Cum mulier fleret uberius: homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O' hominem nequam, nihil enim magis proprie possum dicere. Ergo ut te catamitum, nec opinato, cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret. Iccirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Consimiliter Q. quoq; Claudius in primo annalium, nequitiam appellauit luxum uitæ prodigum, effusumq; in hisce uerbis. Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprime summo genere gnatus erat: sed luxuria, & nequi-

tia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in li-
» bris de lingua latina. Vt ex non, & uolo inquit, no-
» lo fit, sic ex ne, & quicquam media extrita syllaba
» compositum est nequam. P. Africanus pro se contra
» Tib. Asellium de multa ad populum. Omnia mala
» probra flagitia, quæ homines faciunt, in duabus re-
» bus sunt, malitia, atq; nequitia: utrum defendis, ma-
» litiam an nequitiam? an utrunq; simul? Si nequi-
» tiam defendere uis: licet. Sed tu in uno scorto maiorem
» pecuniam absumpsisti, quàm quanti omne instrumen-
» tum fundi Sabini incensum dedicauisti. Si hoc ita est,
» qui spondet mille numûm? Sed tu plus tertia parte pe
» cuniæ paternæ perdidisti, atq; absumpsisti in flagi-
» tijs. Si hoc ita est, qui spondet mille numûm? non uis
» nequitiam? Age malitiam saltem defende. tu uerbis
» conceptis coniurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc
» ita est, qui spondet mille numûm?

De tunicis χειριδωτοῖς, quod earum usum P. Africanus Sul. Gallo obiecit. Caput XII.

Tunicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usq; in primores manus, ac propè in digitos Romæ, atq; omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas græco uocabulo nostri χειριδωτοὺς appellauerunt. Fœminisq; solis uestem longe lateq; diffusam indecere existimauerunt, ad ulnas, cruraq; aduersus oculos protegenda. Viri autẽ Ro. primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt. Postea substrictas, & breueis tunicas citra humerum desinentes

habebant. quod genus græci dicunt ἐξωμίδας.
Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius,
uir omnibus bonis artibus, atq; omni uirtute præ-
ditus P. Sul. Gallo hoĩ delicato inter pleraq; alia, quæ
obiectabat: id quoq; probro dedit: quod tunicis utere-
tur manus totas operientibus. uerba sunt hæc Scipio
» nis. Nam qui quotidie unguentatus aduersum spe-
» culum ornetur: cuius supercilia raduntur: qui bar-
» ba uulsa, fœminibusq; subuulsis ambulet: qui in con-
» uiuijs adolescentulus cum amatore, cum chirodota
» tunica inferior accubuerit: qui non modo uinosus,
» sed uirosus quoq; sit: eum'ne quisquam dubitet, quin
» idem fecerit, quod cinædi facere solent? Virgilius
quoq; tunicas huiuscemodi quasi fœmineas, ac pro-
brosas criminatur.
» Et tunicæ inqt, manicas, & habent redimicula mitræ.
Q. quoq; Ennius Carthaginiensium tunicatam iuuen
tutem non uidetur sine probro dixisse.

Quem classicum dicat M. Cato, quem infra classem. Caput XIII.

C Lassici dicebantur non omnes, qui in classi-
bus erant: sed primæ tantum classis ho-
mines, qui C. & XXV. millia æris am-
plius'ue censi erant. Infra classem autem appellaban-
tur, secundæ classis, cæterarumq; omnium classium,
qui minore summa æris, quàm supra dixi, censeban
tur. Hoc eo strictim notaui, quoniam in M. Catonis
oratione, qua uoconiam legem suasit: quæri solet, quid
sit classicus, quid infra classem.

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philoso-phis, qui ab Atheniensibus ad Senatum Romam legati sunt. Caput XIIII.

e T in carmine, & in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria: quæ græci χαρακτῆρας uocant, nomináq; eis fecerunt apponi ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Nosq; quem primum posuimus, uberem uocamus: secundum, gracilem: tertium, mediocrem. Vberi dignitas, atq; amplitudo est. Gracili uenustas, & subtilitas. Medius in confinio est utriusq; modi particeps. His singulis orationis uirtutibus uitia agnata sunt, pari numero quæ earum modum, & habitum simulachris falsis ementiuntur. sic plerũq; sufflati, atq; tumidi fallunt pro uberibus: squalentes, & ieiuni dicti pro gracilibus: incerti, & ambigui pro mediocribus. Vera autem, & propria huiuscemodi formarum exempla in latina lingua M. Varro esse dicit, ubertatis Pacuuium: gracilitatis Lucilium: mediocritatis Terentium. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero sunt tria in tribus. Magnificũ in Vlysse & vber est: subtile in Menelao, & cohibitum mistum, moderatumq; in Nestore. Animaduersa eadem tripartita uarietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad Senatũ Po. Q. Ro. legauerant: impetratum uti multam remitterent: quam fecerant propter Oropi uastationem. ea multa fuerat talentûm ferè quingentum. erant isti philosophi. Carneades ex academia, Diogenes stoicus, Critolaus peripateticus, & in

senatum quidem introducti interprete usi sunt Cæcilio senatore. sed ante ipsi seorsum quoq; quisq; ostentandi gratia magno conuentu hominum disertauerunt. tum admirationi fuisse aiunt Rutilius, & Polybius philosophorum trium sui cuiusq; generis facundiam. Violenta inquit, & rapida Carneades dicebat. Scita & teretia Critolaus. Modesta Diogenes, & sobria. unumquodq; autem genus, ut diximus cum caste pudiceq; ornatur, fit illustrius cum fucatur, atq; prælinitur, fit præstigiosum.

Quã seuere moribus maiorum in fures uindicatum sit: & quid scripsit Mutius Scæuola super eo, quod seruatum, datum, commodatum'ue esset.

Caput XV.

I
Abeo in libro de duodecim tabulis secundo acria, & seuera iudicia de furtis habita esse apud ueteres scripsit. Idq; Brutũ solitum dicere, furti dãnatum esse: qui iumentum aliorsum duxerat, quàm quo utendum acceperat. Item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. Itaq; Q. Scæuola in librorum, quos de iure ciuili composuit. XVI. uerba hæc posuit. Quod cui seruandũ datum est: si id usus est: siue quod utendum acceperit: ad aliam rem, atq; accepit: usus est. furti se obligauit.

Locus exscriptus è satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inscripta est de peregrinis ciborum generibus, & appositi uersus Euripidis, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confuta-

uit. Caput XVI.

u Arro in satyra, quàm περὶ ἐδεσμάτων cibis peregrinis, & lauticijs inscripsit, lepide admodum, & scite factis uersibus cœnarum, ciborumq́; , exquisitas delitias comprehendit. nam pleraq; id genus, quæ helluones isti terra, & mari conquirunt: exposuit: conclusitq́; in numeros senarios, & ipsos quidem uersus, cui otium erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autem, nomináq; edulium, & domicilia ciborũ omnibus alijs præstantia, quæ profunda ingluuies uestigauit: quæ Varro opprobrans executus est: hæc sunt fermè quantum nobis memoriæ est. Pauus è Samo. Phrygia attagena. Grues mellicæ. Hœdus ex Ambracia. Pelamis chalcedonia. Murena Tartesia. Aselli pessinuntij. Ostrea tarentia. Pectunculus chius. Helops Rhodius. Scari cilices. Nuces thasiæ. Palma ægyptia. Glans iberica. Hanc autem peragrantis gulæ, & in suetos insuetos inquirentis industriam, atq; has undiq; uorsum indagines cupediarum maiore detestatione dignas censebimus, si uersus Euripidis recordemur: quibus utebantur sæpissime Chrysippus philosophus tanquam edendi irritationes quasdam repertas esse, non per usum uitæ necessarium, sed per luxum animi, parata atq; facilia fastidientis per improbam satietatis lasciuiam. uersus Euripidis ad scribendos putaui

ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον
δημήτερος ἀκτῆς, πώματος θ' ὑδροχόου
ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν
ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ τρυφῇ δέ τοι

ἄλλων

ἄλλων ἰδιωτῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Sermo habitus cum grammatico insolentiarum, & imperitiarum pleno, de significatione uocabuli, quod est obnoxius, deq; eius uocis origine. Cap. XVII.

Percunctabar Romae quempiam grammaticum primae in docendo celebritatis, non hercle experiundi, uel tentandi gratia, sed discendi magis studio & cupidine, quid significaret obnoxius, quaeq; eius uocabuli origo, ac ratio esset. Atq; ille aspicit me, illudens leuitatem quaestionis, paruitatemq; obscuram inquit sanè rem quaeris, multaq; prorsus uigilia indagandam. Quis adeo tam linguae latinae ignarus est: qui nesciat eum dici obnoxium, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari & noceri potest, ei, qui habeat aliquẽ noxae, idest culpae suae consciũ? Quin potius inquit, haec mittis nugalia, & affers ea, quae digna quaeri, tractariq; sint. Tum uero ego permotus, agendum iam obliquae, ut cum homine stulto existimaui: & caetera inquam uir doctissime, & grauiora, remotioraq;, si discere, & scire debuero: quando mihi usus uenerit: tum quaeram ex te, atq; discam. Sed enim quia dixi saepe obnoxius, & quid dicerem, nesciui: didici ex te, & scire nunc coepi: quod non ego omnium solus, ut tibi sum uisus, ignoraui: sed ut res est Plautus homo linguae, atq; elegantiae in uerbis latinae princeps, quid esset obnoxius, nesciuit. uersus enim est in sticho illius ita scriptus.

Nunc ego hercle perij planè, non obnoxie.

Quod minime congruit, cum ista, quam me docuisti, significatione. composuit enim Plautus tanquam duo inter se contraria, planè & obnoxie, quod à tua significatione longe abest. At ille grammaticus satis ridicule, quasi obnoxius, & obnoxie, non declinatione sola, sed re, atq; sententia differrent: ego inquit, dixi quid esset obnoxius, non quid obnoxie. At tunc ego admiratus insolentis hominis inscitiam, mittamus inquit, sicuti uis, quod Plautus obnoxie dixit: sed si id nimis esse remotum putas: atq; illud quoq; præter mittamus: quod Sallustius in Catilina scribit. Minari etiã ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. uersus enim Virgilij sunt notissimi.

» Nam neq; tunc astris acies obtusa uideri,
» Nec fratris radijs, obnoxia surgere luna.

Quod tu ais, culpæ suæ conscium. alio quoq; loco Virg. uerbo isto utitur, à tua sententia diuerse his (uersibus.

» Iuuat arua uidere
» Non rastris hominum, non illi obnoxia curæ.

Cura enim prodesse aruis solet, non nocere: quod tu de obnoxio dixisti. Iam uero illud etiam Q. Ennij quo pacto congruere tecum potest? quod scribit in Phœnice in hisce uersibus. (titer.

» Sed uirum uera uirtute uiuere animatum adiecit for=
» Eumq; innoxium uocare. aduersus aduersarios,
» Ea libertas est, qui pectus purum, & firmum gestitat.
» Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinanti similis, nunc inquit, mihi operæ non est: cum otium erit, reuises ad me, atq; disces,

atq; disces, quid in uerbo isto & Virgilius, & Sallustius, & Plautus, & Ennius senserint. Et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est. Siquis autem uolet non originem solam uerbi istius, sed significationem quoq; eius, uarietatemq; recensere: ut hoc etiam Plautinum spectet: adscripsi uersus ex asinaria.

" Maximas optimitas, & gaudio effertissimas
" Suis heris ille mecum unà pariet, gnatoq; & patri,
" Deuota ut ætate ambo ambobus nobis sint obnoxij
" Nostro deuincti beneficio.

Qua uero ille grammaticus finitione usus est: ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tantummodo usurpationem eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo Cæcilius usus est in Chrysio in his uersibus.

" Quanquam ego mercede hic conductus tua aduenio:
" Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare.
Audibis male, si male dicis mihi.

De obseruata, custoditaq; apud Romanos iuris iurandi sanctimonia, atq; inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam deiurio ab ijs accepto legauit.

Caput XVIII.

Ius iurandum apud Romanos inuiolate, sancteq; habitum, seruatumq; est. id & moribus, legibusq; multis ostenditur, & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest. Prælio cannensi Annibal Carthaginiensium imperator, ex captiuis nostris electos decem Romam misit: mãdauitq; eis, pactusq; est, ut si Po. Ro. uideretur,

permutatio fieret captiuorum: & pro ijs, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet & selibram. hos prius quàm proficiscerentur: iureiurando adegit redituros eos esse in castra punica: si Romani captiuos non permutarent. ueniunt Romam decem captiui. mandatum poeni imperatoris in senatu exponunt. permutatio senatui non placita. parentes, cognati, affinesq; captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam redisse dicebant: statumq; eorum integrum, incolumemq; esse. ac ne ad hostes redire uellent: orabant. Tum octo ex ijs postliminium iustum non esse sibi responderunt. quoniam deiurio uincti forent, statimq; uti iurati erant: ad Annibalẽ profecti sunt. duo reliqui Romæ manserunt: solutosq; esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniam cum egressi castra hostium fuissent: commentitio consilio regressi eodem die, tanquam si ob aliquam fortuitam causam issent: itaq; iureiurando satisfacto, rursum iniurati abissent. Hæc eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis æstimata est: ut contempti uulgo, discerptiq; sint. CENS. q; eos postea omnium notarum & damnis, & ignominijs affecerunt: quoniam quod se facturos dictauerant: non fecissent. Cornelius autem nepos in libro exemplorum V. id quoq; literis mandauit. multis in senatu placuisse, ut ij, qui redire nollent: datis custodibus ad Annibalem deducerentur. Sed eã sententiã numero plurium, quibus id nõ uideretur: superatam. eos tamen, qui ad Annibalem non redissent: usqueadeo intestabiles, inuisosq; fuisse, ut tædium uitæ cœperint, necemq; sibi consciuerint.

Historia

Historia ex annalibus de Tiberio Sempronio Gracho sumpta, patre Gracchorum trib. pleb. atque inibi tribunitia pleb. decreta cum ipsis uerbis relata. Caput XIX.

PUlchrum, atq; liberale, atq; magnanimum factum Tib. Sempronij Gracchi, in exemplis repositum est. Id exemplum huiuscemodi est. L. Scipioni Asiatico Scipionis Africani superioris fratri, cui M. Minutius Augurinus, TRIB. PL. multam irrogauit, eumq; ob eam causam prædes poscebat: Scipio Africanus, fratris nomine, ad collegium tribunorum prouocabat: petebatq; ut uirum consularem, triumphalemq; à collegæ ui defenderent. octo tribuni cognita causa, decreuerunt. eius decreti uerba, quæ posui, ex annalium monimentis exscripta sunt. Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre: cum contra leges, contraq; morem maiorum trib. pl. hominibus accitis per uim inauspicato sententiam de eo tulerit: multamq; nullo exemplo irrogauerit: prædesq; eum ob eã rem dare cogat: aut si non det: in uincula duci iubeat: ut eum à collegæ ui prohibeamus: & quod contra, collega postulauit, ne sibi intercedamus: quo minus suapte potestate uti liceat de ea re nostrum sententia omnium data est. si L. Cornelius Scipio Asiaticus, collegæ arbitratu prædes dabit: collegæ ne eum in uincula ducat: intercedemus. si eius arbitratu prædes non dabit: quo minus collega sua potestate utatur: non intercedemus. Post hoc decretum cũ Augurinus trib. pl.

L. Scipionem prædes non dantem prehendi: & in carcerem duci iussisset: tum Tiberius Sempronius Gracchus tri.ple.pater Tiberij, atq; C. Gracchorũ, cum P. Scipioni Africano inimicus grauis, ob plerasq; in Rep. dissensiones esset: iurauit palàm in amicitiam inq; gratiam se cum P. Africano non redisse: atq; ita decretum ex tabula recitauit. eius decreti uer=
» ba hæc sunt. Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus tri-
» umphans hostium duces in carcerem coniectauerit:
» alienum uidetur esse à dignitate Reip. in eum lo=
» cum imperatorem Po.Ro. duci: in quem locum ab
» eo coniecti sunt duces hostium. itaq; L. Cornelium
» Scipionem Asiaticum à collegæ ui prohibeo. Valerius autem Antias contra hanc decretorum memoriam, contráq; authoritates ueterum annalium post Africani mortem, intercessionem istam, pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho dixit: neq; multam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus ob antiochenam pecuniam: quia prædes non daret, in carcerem duci cœptum, atq; ita intercedente Graccho exemptum.

Quod Virgilius à Nolanis, ob aquã sibi non permissam sustulit è uersu suo, Nola, & posuit ora, atq; ibi quædam alia de consonantia literarum iucunda. Caput XX.

SCriptum in quodã commentario reperi uersus istos à Virgilio ita primum esse recitatos, atq; editos.

» Talem diues arat Capua, & uicina ueseuo
» Nola iugo. Postea Virg. petisse à Nolanis aquam, uti

duceret in propinquum rus. Nolanos beneficium petitum non fecisse. poetam offensum nomen urbis eorum quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, oraq; pro Nola mutasse, atq; ita reliquisse.

» –Et uicina ueseuo Ora iugo–

Ea res uerá ne, an falsa sit, non laboro. quin tamen melius, suauiusq; ad aureis sit, quã Nola, ora: dubiũ id non est. nam uocalis in priore uersu extrema eademq; in sequenti prima, canoro simul, atq; iucundo hiatu tractim sonat. est adeo inuenire apud nobiles poetas huiuscemodi suauitatis multa, quæ appareant nouata esse, non fortuita: sed præter cæteros omneis apud Homerum plurima, uno quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in assiduis uocibus pluribus facit.

ἡ δ' ἑτέρη θέρει προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ

ἢ χιόνι ψυχρῇ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ,

Atq; item alio loco.

λᾶαν ἄνω ὠθεῖν ἴσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoq; elegantissimus poetarum in hisce uersibus.

» Minister ueteli puer falerni,

» Ingere mi calices amariores:

» Vt lex posthumiæ iubet magistræ

» Ebriosa acina ebriosioris. Cum ebrioso dicere posset, & quod erat usitatius, acinum in neutro genere appellare, amans tamen hiatus illius homerici suauitatem ebriosa dixit propter consequentis literæ concentum. qui ebrios autem Catullum dixisse putant, aut ebriosos (nam id quoq; temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

Quoad uiuet, & quoad morietur, cur idipsum temporis significent? cum ex duobus sint facta contrarijs. Caput XXI.

Quoad uiuet cum dicitur, item quoad morietur, uidentur quidem duæ res dici contrariæ: sed idem, atq; unum tempus utraque uerba demonstrant. Item cum dicitur quoad senatus habebitur, & quoad senatus dimittetur: tametsi haberi, atq; dimitti contraria sunt: unum atq; idipsum tamen utroq; in uerbo ostenditur. tempora enim duo cũ inter se opposita sunt: atq; ita cohærentia, ut alterius finis, cum alterius initio misceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstretur.

Quod censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, & præpinguibus: quæsitumq; utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit. Cap. XXII.

Nimis pingui homini & corpulento CENSS. equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus, non enim pœna id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit: obijcit hanc rem criminosius, uti magis uideri possit cum ignominia fuisse. quod si ita accipias: id profecto existimandum est: non omnino inculpatum, neq; indesidem uisum esse: cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset, exuberassetq;

A. Gellij Noctium atticarum liber Octauus hac ætate non reperitur. Sed ex uetustis=simo exemplari hæc capita ex-cerpta sunt.

Hesterna noctu recte an cũ uitio dicatur, et que nã sup istis uerbis grãmatica traditio sit. Itemq; ꝙ decem uiri in XII tabulis nox pro noctu dixerũt. Cap. I.
Quæ mihi X uerba dederit Phauorinus, quæ usurpentur quidem à græcis, sed sunt adulterina & barbara: quæ item à me totidem accepit: quæ ex medio cõmuniq; usu latine loquentiũ minime latina sunt: neq; in ueterum libris reperiantur. Cap. II.
Quem in modum & quàm seuere increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se & assidue oscitantem. Cap. III.
Quod herodotus scriptor historię memoratissimus parum uere dixerit unam, solamq; pinum arborũ omnium causam, nunq̃ denuo ex hisdem radicibus pullulare: & ꝙ itẽ de aqua pluuiali, & niuerẽ non satis exploratam pro comperta posuerit. Cap. IIII.
Quid illud sit, quod Virgilius Cœlum stare puluere, & ꝙ Lucilius pectus sentibus stare dixit. Cap. V.
Cum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse, superq; ea re & sermo Tauri expositus: & uerba Theophrasti libro sumpta, & ꝙ M. Cicero de amore amicitiæ senserit cum ipsius uerbis aditum. Cap. VI.
Ex Aristotelis libro, qui inscriptus est,

cognita acceptaq; de natura memoriæ, & habitu, atq; inibi alia quædam exuberantia, aut interitu eius lecta audita. Cap. VII.

Quid mihi usu uenerit interpretari, & quasi affingere uolenti iocos quosdam Platonicos latina oratione. Cap. VIII.

Quod Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis doctissimus uerba pauca ad populum Atheniensem facturus, deturbata uerecundia obticuerit: quodq; idem hoc Demostheni apud Philippum regem uerba facienti euenerit. Cap. IX.

Qualis mihi fuerit in oppido eleusino disceptatio cum grammatico quodã præstigioso tempora uerborum, & puerilia meditamenta ignorante. Remotarum autem quæstionum nebulas, & formidines ad capiendos imperitorum animos ostentanti. & quã festiue responderit Xantippe uxori Socrates petenti ut per Dionysia largiore sumptu cœnitaret. Cap. X.

Quid significet in ueterũ libris scriptũ plerisq; oẽs, & quod ea uerba accepta à græcis uidentur. Ca. XI.

Qupsones quod homines afri dicunt non esse uerbum pœnicum, sed græcum. Cap. XII.

Lepidissima Altercatio Phauorini philoso. aduersus quendam intempestiuum de ambiguitate uerborũ disserentem, atq; inibi uerba quędam ex Neuio poeta, & Cneo Gallo non usitate collocata, atq; ibidem à P. Nigidio origines uocabulorũ exploratæ. Ca. XIII.

Quibus modis ignominiatus, tractatusq; sit à C. Cæsare Laberius poeta, atq; inibi appositi uersus super eadem re eiusdem Laberij. Cap. XIIII.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER NONVS.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undeuigesimo annali scripserit rectioresq́;, certioresq́; ictus fieri si sursum quid mittas, quam si deorsum. Caput I.

Q. Claudius in undeuicesimo annali, cum oppidū a Metello procons. oppugnari, contra ab oppidanis desuper è muris propugnari describeret; ita scripsit. Sagittarius cū funditore utrinq; summo studio spargunt fortissime. sed sagittam, atq; lapidem deorsum an sursum mittas hoc interest. Nam neutrum potest deorsum uersum recte mitti: sed sursum utrunq; optime. quare milites Metelli sauciabantur multo minus, & quod maxime opus erat: à pinnis hostes defendebant facillime. Percontabar ego Antonium Iulianum rhetorem, cur hoc ita usu ueniret: qđ Quadrigarius dixisset, ut contigui magis, directioresq́; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quā deorsum, cum procliuior, faciliorq́; iactus sit ex supernis in infima, quā ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis, quod de sagitta inquit, & lapide dixit, hoc de omni fere missili telo dici potest. Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper ia-

tias, siquid iacere tantum uelis, non ferire. sed cum modus, & impetus iactus temperandus, dirigendusq; est: tum si in prona iacias, moderatio, atq; ratio mittentis, præcipitantia ipsa, & pondere cadentis teli corrumpitur. at si in editiora mittas: & ad percutiendum superne aliquid, manum, & oculos conlimes, quo modus a te datus fuerit: eo telum ibit: quod ieceris. ad hanc ferme sententiam Iulianus super istis Q. Claudij uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem ait idem Q. Claudius a pinnis hostes defendebant facillime: animaduertendum est usum esse eum uerbo defendebant non ex uulgari consuetudine: sed admodum proprie, & latine. nam defendere, & offendere inter sese aduersa sunt. quorum alterum significat ἐμποδὼν ἔχειν, Alterum ἐμποδὼν ποιεῖσθαι. quod hoc in alio loco a Q. Claudio dicitur.

Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu, amictuq; nomen, habitumq; philosophiæ mentientem. Caput II.

a D Herodem Atticum consularem uirum, ingenioq; amœno & græca facundia celebrem, adijt nobis præsentibus palliatus quispiam, & crinitus, barbaq; prope ad pubem usq; porrecta: ac petit æs sibi dari εἰς ἄρτους emendos scilicet. tum Herodes interrogat quisnam esset: atq; ille uultu, sonituq; uocis obiurgatorio philosophum sese esse dicit: & mirari quoq; addit, cur quærendum putasset quod uideret. Video inquit Herodes, bar-

bam, & pallium, philosophum non dum uideo. Quæso autem te cum bona uenia dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas: ut esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs, qui cum Herode erant: erraticum esse hominem dicere, & nullius rei. Incolamq; esse sordentium ganearum, ac nisi accipiat, quod petit: conuitio turpi solitum incessere. Atq; ibi Herodes, demus inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est, tanquam homines, non tanquam homini: & iussit dari pretium panis XXX. dierum. Tum nos aspiciens, qui eum sectabamur, Musonius inquit, æruscanti cuipiam id genus, & philosophum se ostentanti, dari iussit mille numûm. & cum pleriq; dicerent nebulonem esse hominem malum, & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridentem dixisse aiunt, ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. sed hoc potius inquit, dolori mihi, & ægritudini est: quod istiusmodi animalia spurca, atq; probra nomen usurpent sanctissimũ, & philosophi appellantur. Maiores autem mei Athenienses nomina iuuenum fortissimorum Harmodij, & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant: ne unquam seruis indere liceret: decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ deuota seruili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? Simili autem inquit, exemplo ex contraria specie, antiquos Romanorum audio prænomina patriciorum quorundam male de

Rep. meritorum, & ob eam causam capite damnatorum censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur, ut uocabula quoq; eorum defamata, atq; demortua cum ipsis uiderentur.

Epistola Philippi regis, ad Aristotelem philosophum, super Alexandro recens nato. Cap. III.

PHilippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius uirtute, industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti gentium, nationumq; multarum potiri cœperant: & cuius uim atq; arma toti Græciæ cauendam, metuendamq; inclytæ illæ Demosthenis orationes, concionesq; notificant. Is Philippus, cum omni fere tempore negotijs belli, uictorijsq; affectus, exercitusq; esset: à liberali tamen musa, & à studijs humanitatis nunquam abfuit, quin lepide comiterq; pleraq; & faceret, & diceret. ferunture adeo libri epistolarum eius, mundiciæ, & uenustatis, & prudentiæ plenarum, uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiauit. Ea epistola, quoniam curæ, diligentiæq; in liberorum disciplinas hortamentum est: exscribenda uisa est ad commonendos parentum animos. Exponenda igitur est ad hanc fermè sententiã. Philippus Aristoteli Salutem dicit. Filium mihi genitum scito, quod equidem dijs habeo gratiam: non proinde quia natus est, quàm pro eo, quod eum nasci contigit temporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus, eruditusq; abs te, dignus existat & nobis, &

bis, & rerum istarum successione. Ipsius autem Philippi uerba hæc sunt. Φίλιππος ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deq; diris & exitiosis fascinationibus, atq; inibi de fœminis repente uersis in mares.

Caput IIII.

Cvm è Græcia in Italiam rediremus, &
c Brundusium iremus: egressiq; è naui in terram, in portu illo inclyto spatiaremur: quẽ Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito uocabulo præpetem appellauit: fasces librorum uenalium expositos uidimus. atq; ego statim auide pergo ad libros. erant autem isti omnes libri græci miraculorum, fabularumq; pleni. res inauditæ, incredulæ, scriptores ueteres non paruæ authoritatis. Aristeas proconnesius, & Isigonus Nicæensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autem uolumina ex diutino situ squalebant: & habitu, aspectuq; tetro erant. accessi tamen, percunctatusq; pretium sum: & adductus mira, atq; insperata utilitate, libros plurimos ære pauco emo. eosq; omneis duabus proximis noctibus cursim trãseo. atq; in legendo carpsi exinde quædam, & notaui mira-

bilia, & scriptoribus ferè nostris intentata. eaq; his commentarijs aspersi, ut qui eos lectitabit, is ne rudis omnino, & ἀνήκοος in istiusmodi rerum auditionibus reperiatur. erant igitur in illis libris scripta huiuscemodi. Scythas illos penitissimos, qui sub ipsis septentrionibus ætatem agunt: corporibus hominum uesci, eiusq; uictus alimento uitam ducere: & ἀνθρωποφάγους nominari. Item esse homines sub eadem regione cœli unum oculum habentes in frontis medio, qui appellantur Arimaspi: qua facie fuisse κύκλωπας poetæ ferunt. Alios item esse homines apud eandem cœli plagam singularis uelocitatis, uestigia pedum habentes retro porrecta, non ut cæterorum hominum prospectantia. Præterea traditum esse, memoratumq;, in ultima quadam terra, quæ Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescunt: & plus cernant oculis per noctem quàm inter diem. Item esse compertum, & creditum Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluuium longe colunt: cibum capere semper diebus tertijs, medio abstinere. Id etiã in ijsdẽ libris scriptum offendimus: q̃d postea quoq; in libro Plynij secundi naturalis historiæ septimo legi, esse quasdam in terra Africa familias hominum uoce, atque lingua affascinantium, qui si impensius forte laudauerint pulchras arbores: segetes lætiores: infantes amœniores: egregios equos: pecudes pastu, atque cultu opimas, emoriantur repente hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia. oculis quoq; exitialem fascinationem fieri, in ijsdem libris scriptum est. traditurq; esse homines in Illy-

rijs,

rijs, qui interimant uidendo: quos diutius irati uiderint: eosq; ipsos, mares fœminasq;, qui uisu tam nocenti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus & latratibus: eosq; uesci auium & ferarum uenatibus. Atque item esse alia apud ultimas orientis terras miracula. Homines, qui Monomeri appellantur: singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacissimæ pernicitatis. Quosdã etiam esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes. Iam uero hoc egreditur omnem modum admirationis, quod ijdem illi scriptores gentem esse aiunt apud extrema Indiæ corporibus hirtis, & auium ritu plumantibus, nullo cibatu uescentem, sed spiritu florum naribus hausto uictitantem. Pygmæos quoq; haud longe ab ijs nasci, quorum qui longissimi sunt, non longiores esse quàm pedes duos, & quadrantem. Hæc atq; alia istiusmodi plura legimus. Sed cum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium, nihil ad ornandum, iuuandumq; usum uitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam quod Plynius Secundus uir in temporibus ætatis suæ ingenij, dignitatisq; gratia, authoritate magna præditus, non audisse, neque legisse, sed scire sese, atq; uidisse in libro naturalis historiæ VII. scripsit. uerba igitur hæc, quæ infra posui: ipsius sunt, ex eo libro sumpta, quæ profecto faciunt, ut neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa ueterum poetarum de Cænide & Ceneo cantilena. Ex fœminis inquit, mutari in mares

» non est fabulosum. Inuenimus in annalibus Q. Lucinio Crasso C. Cassio longino COSS. puerum factum ex uirgine, sub parentibus, iussúq; aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum esse à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam, & uirilitatem prouenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdem sortis, & Smyrnæ puerum à se uisum. ipse in Africa uidi mutatum in marem die nuptiarum L. Cositium ciuem Tysdritanum: uiuebatq; cum proderem hæc. Idē Plynius eodē in libro uerba hæc scripsit. Gignuntur homines utriusq; sexus, quos hermaphroditos uocamus, olim androgynos uocatos, & in prodigijs habitos, nunc uero in delitijs.

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ de genere, ac natura uoluptatis: uerbáq; Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est.

Caput V.

De uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias tenuerunt. atq; Epicurus uoluptatem summum bonum esse ponit: eam tamen ita definit, σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. Antisthenes Socraticus summum malum dicit. eius nanq; hoc uerbum est. μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην. Speusippus uetusq; omnis Academia, uoluptatem, & dolorem, duo mala esse dicunt opposita inter sese. bonum autem esse, quod utriusq; mediū foret. Zeno censuit uoluptatem esse indifferens, idest neutrum, neq; bonum, neq; malum, quod ipse græco uocabulo ἀδιά-

φόρον appellauit. Critolaus peripateticus, & malum esse uoluptatem ait, & multa alia mala parere ex sese iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato ante hos omneis ita uarie, & multiformiter de uoluptate disseruit: ut cunctæ istæ sententiæ, quas supra posui: uideantur ex sermonum eius fontibus profluxisse. nam perinde unaquaq; utitur, ut & ipsius uoluptatis natura fert: quæ est multiplex, & causarum, quas tractat, rerumq́;, quas efficere uult, ratio desyderat. Taurus autem noster, quoties facta mentio Epicuri esset, in ore, atq; in lingua habebat uerba hæc Hieroclis stoici uiri sancti & grauis. ἡδονὴ τέλος πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστιν πρόνοια οὐδὲ πόρνης δόγμα.

Verbũ quod est ago, frequentatiuum in prima syllaba, quonam sit modo pronuntiandum.

Caput VI.

Ab eo, quod est ago, & egi, uerba sunt, quæ appellant grammatici frequentatiua, actito, & actitaui. hæc quosdam non sane indoctos uiros audio ita pronuntiare, ut primam in his literam corripiant: rationemq́; dicunt, quoniam in uerbo principali, quod est ăgo, prima litera breuiter pronuntiatur. Cur igitur ab eo, quod est edo, & ungo, in quibus uerbis prima litera breuiter dicitur esito, & unctito, quæ sunt eorum frequentatiua, prima litera longa promimus? & contra dictito, ab eo uerbo, quod est dico correpte dicimus? num ergo potius actito, & actitaui producenda sunt, quoniam frequentatiua ferme omnia eodem modo in pri-

ma syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis, ex ijs uerbis, unde ea profecta sunt: in eadem syllaba pronuntiantur: sicut lego, lectus, lectito facit, ungo, unctus, unctito, scribo, scriptus, scriptito, moneo, monitus, monito, pendeo pensus, pensito, edo esus esito. dico autem dictus dictito facit. gero gestus gestito, ueho uectus uectito, rapio raptus raptito, capio captus captito, facio factus factito. sic igitur actito producte in prima syllaba pronuntiandum, quoniam ex eo fit, quod est ago, & actus.

De conuersione foliorum in arbore olea brumali, & solstitiali die, deq; fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. Cap. VII.

Vlgo & scriptum, & creditum est, folia olearum arborum brumali, & solstitiali die cõuerti: & quæ pars eorum fuerat inferior atq; occultior, eam supra fieri, atq; exponi ad oculos, & ad solem, quod nobis quoq; semel atq; iterum experiri uolentibus ita esse propemodum uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est. quam rem & alij docti uiri, & Suetonius etiam tranquillus in libro ludicræ historiæ primo, satis compertum esse, satisq; super ea re constare affirmat neruias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

Necessum esse qui multa habeat, multis indigere, deq; ea re Phauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. Caput VIII.

u Erum est profecto, quod obseruato rerum usu sapientes uiri dixere, multis egere, qui multa habeat. magnamq; indigentiam nasci, non ex inopia magna, sed ex magna copia. multa enim desyderari ad multa, quae habeas tuenda. Quisquis igitur multa habens cauere, atque prospicere uelit, nequid egeat, ne'ue quid desit: iactura opus esse, non quaestu, & minus habendum esse, ut minus desit. hanc sententiam memini à Phauorino inter ingentes hominũ clamores detonatam, inclusamq; uerbis his paucissimis. τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔσι μὴ πλειόνων δεῖσθαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος ἀφελῶν ὧν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

Quis modus sit uerba uertendi in graecas sententias. deq; ijs Homeri uersibus, quos Virgilius uertisse aut bene apteq;, aut improspere existimatus est.

Caput IX.

q Vando ex poematis graecis uertendae mutandaeq; sunt insignes sententiae: non semper aiunt enitendum, ut omnia omnino uerba in eum, in quem dicta sunt, modum, uertamus. perdunt enim gratiam pleraq; si quasi inuita & recusantia uiolentius transferantur. Scite igitur & consyderate Virgilius, cum aut Homeri, aut Hesiodi, aut Apollonij, aut Parthenij, aut Callimachi, aut Theocriti, aut quorundam aliorum locos effingeret: partem reliquit: alia expressit. sicut nuperrime apud mensam, cum legerentur utraque simul bucolica

Theocriti, & Virgilij, animaduertimus reliquisse Virgilium, quod græcum quidem mire quàm suaue est. uerti autem neq; debuit, neq; potuit. sed enim quod substituit pro eo, quod omiserat, non abest quin iucũdius, lepidiusq; sit.

βάλλει καὶ μάλλοισι τὸν αἰπόλον ἁ κλεαρίστα
τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύτι ποππυλιάσδει.
τίτυρε μὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας.
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν,
τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μὴ τυκορυψῆ.

Quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε. uerba hercle non translatiua, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis. hoc igitur reliquit, & cætera uertit, non infestiuiter, nisi quod caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellauit. authore enim M. Varrone is demum latine caper dicitur, qui excastratus est.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas.
Et potum pastas age Tityre, & interagendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.

Et quoniam de transferendis sententijs loquor: meminì audisse me ex Valerij Probi discipulis, docti hominis, & in intelligendis, pensitandisq; ueteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere, nihil quicquam tam improspere Virgilium ex Homero uertisse, quàm uersus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

οἵη ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα.
ἢ κατατηνΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον.
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι

τῇ δὲ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
ἀργρόνομαι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
ῥεῖα δ' ἀρίγνωτι πέλεται. καλλαὶ δέ τε πᾶσαι.
ὡς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam millæ secutæ
Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades. illa pharetrã
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisq; futuris.

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerum quidem uirgo Nausicaa ludibunda inter familiares puellas in locis solis recte, atq; commode confertur cum Diana uenante in iugis montium inter agrestes deas. Nequaquam autem conueniens Virgilium fecisse: quoniam Dido in urbe media ingrediens inter tyrios principes cultu, atq; incessu serio instans operi, sicut ipse ait, regnisq; futuris, nihil eius similitudinis capere possit: quæ lusibus, atq; uenatibus Dianæ cõgruat. tum postea quod Homerus studia, atq; oblectamenta in uenando Dianæ honeste apteq; dicit. Virgilius autem, cum de uenatu deæ nihil dixisset, pharetram tamen facit eam ferre in humero, tanquam si onus, & sarcinam. atq; illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant: quod Homerica quidem λητὼ gaudium gaudeat genuiunm, & intimum, atq; in ipso penetrali cordis, & animæ uigens. siquidem non aliud est,

γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ. Ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cunctantia, & quasi in summo pectore supernantia. nescire enim sese quid significaret aliud pertentant. præter ista omnia, florem ipsius totius loci Virgilium uideri omisisse, quod hunc Homeri uersum exigue secutus sit:
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Quando nulla maior, cumulatiorq́; pulchritudinis laus dici potuerit: quàm quod una inter omneis pulchras excelleret: una facile ex omnibus nosceretur.

Quod Anneus Cornutus uersus Virgilij, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice, opertéq; dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit.

Caput X.

Nnianus poeta, & pleriq; cum eo eiusdem musæ uiri summis, assiduisq́; laudibus hos Virgilij uersus ferebant: quibus Vulcanum & uenerem iunctos, mistosq́; iure coniugij, rem lege naturæ operiendam uerecunda quadã trãslatione uerborum, cum ostenderet, demonstraretq́; protexit. sic enim scripsit. Ea uerba locutus
» Optatos dedit amplexus: placidumq́; petiuit
» Coniugis infusus gremio per membra soporem.
Minus autem difficile esse arbitrabantur, ad istiusmodi reticenda uerbis uti uno, atque altero, breui, tenuiq; ea signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixerit,
— παρθενίην ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν.

-καὶ ἔργα φιλοτήσια.

τὸν μὲν ἄρ' ἐν βρύτοισι κατεύνασατ' ἐν λεχέεσσιν,

Tot uero & tam euidentibus, ac tam non prætextatis, sed puris, honestisq; uerbis uenerandum illud concubij pudici secretum neminem quenq̃ alium dixisse. Sed Anneus Cornutus homo sane pleraq; alia non indoctus, neq; imprudens in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit: egregiam totius istius uerecundiæ laudem insulsa nimis & odiosa scrutatione uiolauit. nam cum genus hoc figuræ probasset, & satis circunspecte factos esse uersus dixisset: membra tamen inquit paulo incautius nominauit.

De Valerio Coruino, & unde Coruini sit cognomentum. Caput XI.

d E maximo Valerio, qui Coruinus appellatus est, ob auxilium, propugnationemq; Corui allitis: haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit. ea res prorsus admiranda sic profecto est in libris annalibus memorata. adolescens tali genere editus L. Furio. Cl. Appio COSS. tri. militaris. atq; in eo tempore copiæ gallorum ingentes agrum pontium insederant: instruebanturq; acies a consulibus de ui, ac multitudine hostium satagentibus. dux interea gallorum uasta, & ardua proceritate, armisq; auro præfulgentibus gratia dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans incedebat. per'que contemptum,

& superbiam circunspiciens, despiciensq́; omnia uenire iubet, & congredi, siquis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. Tum Valerius tribunus, cæteris inter metum, pudoremq́; ambiguis, impetrato prius à COSS. ut in Gallum tam immaniter arrogantem, pugnare sese permitterent: progreditur, intrepide, modesteq́; obuiam, & congrediuntur, & consistunt, & conserebantur iam manus, atq; ibi uis quædam diuina fit. Coruus repente improuisus aduolat: & super galeam tribuni insistit: atq; in aduersarij os, atq; oculos pugnare incipit. insilibat, obturbat, unguibus manum laniabat, & prospectum alias arcebat. atq; ubi satis sæuierat: reuolabat in galeam tribuni, sic tribunus spectante utroq; exercitu, & sua uirtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum uicit, interfecitq́;. atq; ob hanc causam cognomen habuit Coruinus. id factum est annis. CCCC. & . V. post Romam conditam. Statuã Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendam curauit. in eius statuæ capite Corui simulachrum est, rei pugnæq́; quàm diximus, monimentum.

De uerbis, quæ in utranq; partem significatione reciproca, & aduersa dicuntur. Cap. XII.

u T formidolosus dici potest, & qui formidat, & qui formidatur ut inuidiosus, & qui inuidet: & cui inuidetur: ut suspiciosus, qui suspicatur, & qui suspectus est: ut

ambitiosus, & qui ambit, & qui ambitur: ut item gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit: ut laboriosus, & qui laborat, & qui labori est: ut pleraq; alia huiuscemodi in utranq; partem dicuntur: ita infestus ancipiti quoq; significatione est. nam & is infestus appellatur: qui malum infert cuipiam: & contra, cui aliunde impendet malum: is quoq; infestus dicitur. Sed quod prius posui profecto exemplis non indiget. sic adeo multi loquuntur, ut infestum dicant inimicum, atq; aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscuriusq; est. Quis enim è medio facile dixerit infestum esse, cui alter infestus est? Sed & ueteres pleriq; ita dixerunt, & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Plancio dixit: uocabulo hoc sic usus est. » Dolebam inquit, iudices, & a» cerbe ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam » esset infestior: quod is meam salutem, atq; uitam, sua » beneuolentia præsidio, custodiaq; texisset. Nos igitur de origine, & ratione uerbi quærebamus, atq; ita in Nigidianis commentarijs inuenimus scriptum: infestum à festinando dictum. Nam qui instat inquit, alicui, eumq; properans urget, opprimereq; eum studet: festinatq;: aut contra de alicuius periculo, & exitio festinatur: is uterq; infestus dicitur, ab instantia, atq; imminentia fraudis, quam uel facturus cuipiã, uel passurus est. Nequis autem de suspicioso, quod supra posuimus, & de formidoloso, in eam partem, quæ minus usitata est: exemplum requirat: inueniet de suspicioso apud M. Catonem de re floria ita scri» ptum. Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quære-

» ret: aut se lenoni locauisset: & si famulosus, & su-
» spiciosus fuisset: uim in corpus liberum, non æquum
» censuere afferri. Suspiciosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem qui formidatur. Sallustius in Catilina ita dicit.
» Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ul-
» lus asper, aut arduus erat. non armatus hostis for-
» midolosus. Item C. Caluus in poematis laboriosus dicit, non ut uulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur.

» Durum (inquit) rus fugis, sed laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoq; in sororibus.

» Aecastor inquit, multum somniculosum.

Et Cinna in poematis.

» Somniculosam, ut poenus aspidem psillus.

Metus quoq; & iniuria, atq; alia quædam id genus, sic utroq; uersum dici possunt. Nam metus hostium recte dicitur, & cum timent hostes, & cum timentur. Itaq; Sallustius in historia prima, Metum Pompeij dixit, non quo Pompeius metueret, quod est usitatius:
» sed quod metueretur. uerba hæc Sallustij sunt. In bel-
» lum excitabat metus Pompeij uictoris Hiempsalem in
» regnum restituentis. Item alio in loco postquam re-
» moto metu punico, simultates exercere uacuum fuit.
Iniurias itidem dicimus, tam illorum qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum à Virgilio eandem habet formam communicatæ ultro, & citro significationis.

» Et uulnere inquit, tardus Vlyssi

Cum diceret uulnus, non quod accepisset Vlysses, sed quod dedisset. Nescius quoq; dicitur tam is, qui nescitur, quàm qui nescit. sed super eo, qui nescit: frequens huius uocabuli usus est: infrequens autem de eo est, quod nescitur. Ignarus æque utroq; uersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed qui ignoratur. Plautus in rudente.

Quæ incolis nescius nescias pessimus. Sallustius.

» More humanæ cupidinis ignara uisendi.

Virgilius.

» Ignarum laurens habet ora Numanta.

Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit. Cap. XIII.

T. Mãlius summo loco natus, adprimeq; nobilis fuit. ei Manlio cognomentum factum Torquato. causam cognomenti fuisse accepimus, torquis ex auro induuias, quam ex hoste, quẽ occiderat, detractam induit. sed quid hostis, & quid genus, & quàm formidandæ uastitatis, & quantũ insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna, decertatum. Q. Claudius primo annalium purissime, atq; illustrissime, simpliciq;, & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. quem locum ex eo libro Phauorinus philosophus cum legeret non minoribus quati adficiq; animum suum motibus, pulsibusq; dicebat: quàm si ipse coràm depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudij, quibus pugna ista

depicta est: adscripsi. Cum interim Gallus quidam nudus praeter scutum, & gladios duo, torque, atq; armillis decoratus processit. qui & uiribus, & magnitudine, & adolescentia, simulq; uirtute caeteris antestabat. Is maxime praelio cōmoto, atq; utrisq; summo studio pugnantibus, manu significare coepit, utriq; ut quiescerent pugnare. pugnae facta pausa est. extēplo silentio facto cū uoce maxima conclamat, siqs secum depugnare uellet: uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinem, atq; immanitatem facies. deinde Gallus irridere coepit: atq; linguam exertare. id subito perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato tantum flagitium ciuitati accidere: è tanto exercitu neminem prodire. Is, ut dico, processit: neq; passus est uirtutem Romanam à Gallo turpiter spoliari. scuto pedestri, & gladio hispanico cinctus cōtra Gallum constitit. metu magno ea congressio in ipso ponte, utroq; exercitu inspectante facta est. ita ut ante dixi, constiterunt: Gallus sua disciplina, scuto proiecto cautabundus: Manlius animo magis quàm arte confisus, scutum scuto percussit: atq; statum Galli cōturbauit. dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet: Manlius iterum scuto scutum percutit: atq; de loco hominem iterum deiecit. eo pacto ei, sub gallicum gladiū successit: atq; hispanico pectus hausit. dein continuo humerum dextrum eodem concussu incidit. neq; recessit usquam donec subuertit: ne gallus impetum icti haberet. ubi eū euertit: caput praecidit. torquem detraxit. eamq; sanguinolentam sibi in collū imponit. quo ex facto ipse, posteriq; eius Tor

quati

quati sunt cognominati ab hoc T. Mãlio, cuius hanc pugnam Quadrigarius descripsit: imperia & aspera, & immitia, Manliana dicta sunt. quoniã postea bello aduersum Latinos, cum esset Cos. filium suum securi percussit: qui speculatum ab eo missus, ne pugnaret, interdicto, hostem à quo prouocatus fuerat, occidit.

Quod idem Quadrigarius, huius facies, patrio casu probe, & latine dixit, & quædam alia apposita de similium uocabulorum declinationibus. Caput XIIII.

QVod autem suprascriptum est in Q. Claudij uerbis, propter magnitudinem, atq; immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inspectis explorauimus, atq; ita esse, ut scriptum est: comperimus. Sic enim pleraq; ætas ueterum declinauit hæc facies, huius facies. quod nunc propter rationem grammaticam faciei dicitur. Corruptos autem quosdam libros reperi in quibus faciei scriptum est, illo, quod ante scriptum erat: obliterato. meminimus etiam in Tiburti bibliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro scriptum utrunq; facies, & facij. sed facies in ordine scriptum fuit, & contra per, i, geminum facij, neq; id abesse à quadam consuetudine prisca existimauimus. Nam & ab eo, quod est hic dies tam huius dij, & ab eo quod est, hæc fames tam huius famij dixerunt Q. Ennius in sextodecimo annalis dies scripsit, pro diei in hoc uersu.

» Postrema longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronẽ quoq; adfirmat Cesellius in oratione, quam

pro P. Sestio fecit, dies scripsisse, pro diei, quod ego im pensa opera conquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut Cesellius ait, scriptum inueni. Verba sunt haec M. » Tullij. Equites uero daturos illius dies poenas. Quo circa factum hercle est, ut facile ijs credam, qui scripserunt, idiographum librum Virgilij sese inspexisse, in quo ita scriptum est.

» Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Idest Libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Virgilio scriptum uidetur: ita in illo uersu non dubium est: quin dij scripserit, pro diei, Munera laetitiamq; dij. Quod imperitiores dei legunt ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem dies dij à ueteribus declinatum est: ut fames famij, pernicies pernicij, progenies progenij, luxuries luxurij, acies acij. M. enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi cõposuit: ita scripsit. Pueri, atq; mulieres ex trudebantur famij causa. Lucilius in. XII. Rugosum atq; famij plenum. Sisenna in historiarum, lib. VI. Romanos inferendae pernicij causa uenisse. Pacuuius in Paulo.

» Pater supreme nostrae progenij patris.

Cn. Matius in Iliadis. XXI.

» Altera pars acij uitasset fluminis undas.

Idem Martius in tertiodecimo.

» An maneat specij simulachrum, in morte silentum.

» C. Gracchus de legibus promulgatis. Ea luxurij causa, aiunt instituti. Et ibidem infra ita scriptum est. Nõ est ea luxuries, quae necessario parentur uitae causa. Propter quod apparet, eum ab eo, quod est luxuries,

luxurij

luxurij patrio casu dixisse. M. quoque Tullius in oratione qua Sex. Roscium defendit, pernicij scriptum reliquit. Verba hæc sunt.
» Quorum nihil pernicij
» causa diuino consilio, sed ui ipsa & magnitudine re-
» rum factum putamus. Aut facies ergo in casu patrio, aut facij Quadrigarium scripsisse existimandum est. facie autem in nullo ueteri libro scriptum repperi. In casu autem dandi, qui purissime locuti sunt, non faciei, uti dicitur nunc, sed facie dixerunt. Lucilius in satyris.
» Et primum inquit, facie honestas accedit.
Idem Lucilius in lib. VII.
» Qui te diligit, ætati facieq; tuæ se,
» Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.
Sunt autem non pauci, qui utrobique facij legunt. Sed C. Cæsar in libro de Analogia II huius die, & huius specie dicendum putat. Ego quoq; in Iugurtha Sallustij summæ fidei, & reuerendæ uetustatis libro, die casu patrio scriptum inueni. Verba hæc ita erant. Vix decima parte die reliqua. Non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut die dictum quasi ex die existimemus.

De genere controuersiæ, quod græce ἄπορον appellatur. Caput XV.

Cum Antonio Iuliano rhetore per feriarum tempus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, Neapolim concesseramus. Atq; ibi erat adolescens tunc quispiã ex ditioribus,

cum utriusq; linguæ magistris meditans, & exercẽs, ad causas Romæ orandas eloquentiæ latinæ facultatem. atq; is rogat Iulianum uti sese audiat declamantem. It auditũ Iulianus. imus quoq; nos cum eo simul. introit adolescens: & præfatur adrogantius, & elatius, quàm ætati eius decebat: ac deinde iubet exponi controuersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus, & proficiens, & offendens iã in eo, quod ille apud Iuliani aures in præcipiti stare, & subitaria dictione periculum sui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuersiam parum consistentem, quod genus græci ἄπορον uocant. latine autem id, non nimis incommode inexplicabile dici potest. Ea controuersia fuit huiuscemodi. De reo septem iudices cognoscant, eaq; sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Cum septem iudices cognouissent: duo censuerunt reum exilio multandum: duo alij pecunia, tres reliqui capite puniendum. petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicit. Hac ille audita, nec consyderata, neq; alijs, ut proponeretur, expectatis: incipit statim mira celeritate, in eandem hanc controuersiam principia nescio quæ dicere: & inuolucra sensuum, uerborũq; uolumina, uocumq; turbas fundere: & cæteris omnibus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant: clamore magno exultantibus: Iuliano autem male, ac misere rubente, & sudante. Sed ubi deblatteratis uersuum multis millibus, finem aliquando fecit: egressiq; inde sumus, amici, familiaresq; eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret,

maret, percunctati sunt. atq; ibi Iulianus festiuissime. Nolite quærere inquit, quid sentiam. adolescens hic sine controuersia disertus est.

Quod Plynium secundum hominem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumenti, quod ἀντίστρεφον græci dicunt. Caput XVI.

PLynius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, quos studiosorum inscripsit, haud medius fidius usquequaq; aspernandos. In ijs libris multa uarie ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit. refert etiam plerasq; sententias, quas in declinandis cõtrouersijs lepide, arguteq; dictas putat. sicuti hanc quoq; sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia. Vir fortis præmio, quod optauerit, donetur. Qui fortiter fecerat, petijt alterius uxorem in matrimonium, & accepit. Is deinde, cui ea uxor fuerat: fortiter fecit, repeti eandem. contra dicitur. Eleganter inquit, & probabiliter ex parte posterioris uiri fortis, uxorem sibi reddi postulantis hoc dictum est, si placet lex, redde. si non placet, redde. Fugit autem Plynium, sententiolam istam, quam putauit esse argutissimam, uitio non carere, quod græce ἀντίστρεφον dicitur. & est uitium insidiosum, & sub falsa laudis specie latens. nihil enim minus conuerti ex contrario id ipsum aduersus eundem potest. Atq; ita à priore illo uiro forti dici, si placet lex, non reddo. si non placet, non reddo.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER DECIMVS.

Tertium'ne consul, an tertio dici oporteat, & quonammodo Cn. Pompeius cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius uerbi de consilio Ciceronis uitauerit.

Caput I.

Familiari meo cuipiam literas Athenis Romam misi. in ijs scriptum fuit, me illi iam tertium scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuitq́; , ut rationem dicerem, cur tertium, ac non tertio scripsissem. Id etiam adscripsit, ut eadem, quid super illo quoque mihi uideretur: facerem, se certiorem. tertium'ne COS. & quartum, an tertio, & quarto dicendum esset: cum Romæ doctum uirum dicere audisset tertio, & quarto COS. non tertium quartumq́;. Idq́; in principio libri Cœlium scripsisse, & Q. Claud. in libro undeuicesimo. C. Marium creatum septimo COS. dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quàm uerba M. Varronis hominis, opinor, quàm fuit Claudius cum Cœlio, doctioris. quibus uerbis utrunq́; , de quo ad me scripserat: decideretur. nam & Varro satis aperte quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eum, qui do-

ctus esse dicebatur: litem meam facere absens noLui. uerba M. Varronis ex libro disciplinarum quinto hæc sunt. Aliud est, quarto prætorem fieri, & quartum, quod quarto locum ad significat, ac tres ante factos. quartum tempus adsignificat, & ter ante factum. Igitur Ennius recte conscripsit.

Quintus pater quartum fit consul.

Et Pompeius timide quod in theatro ne adscriberet consul tertium, aut tertio extremas literas non conscripsit. Quod de Pompeio Varro breuiter & subobscure dixit: Tiro Tullius Ciceronis libertus in epistola quadam enarratius scripsit ad hunc ferme modum. Cum Pompeius inquit ædem Victoriæ dedicaturus foret: cuius gradus uice theatri essent: nomenq; eius & honores inscriberentur: quæri cœptum est, utrum consul tertio inscribendum esset, an tertium. eam rem Pompeius exquisitissime retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumq; dissentiretur: & pars tertio, alij tertium scribendum contenderent: rogauit inquit, Ciceronem Pompeius, ut quod ei rectius uideretur: scribi iuberet. Tum Ciceronem iudicare de uiris doctis ueritum esse: ne quorum opinionem improbasset: ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neque tertium, neque tertio scriberetur: sed ad secundum usque. T. fierent literæ. tert. ut uerbo non perscripto res quidem demonstraretur: Sed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt, in eodem nunc Theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea Scena, quæ prociderat:

refecta esset: numerus tertij consulatus non uti initio prioribus literis tertij, sed tribus tantum lineolis III. incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta origine ita perscriptum est, Carthaginienses sextum de fœdere decessere. Id uerbum significat, quinquies ante eos fecisse contra fœdus, & tum sextum. Græci quoq; in significandis huiusmodi rerum numeris τρίτον καὶ τέταρτον dicunt: quod congruit cum eo, quod latine dicitur tertium quartumq;.

Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mandauerit. Caput II.

Aristoteles philosophus memoriæ tradidit, mulierẽ in Aegypto uno partu quinq; pueros enixam. eumq; esse finem dixit multiiugæ hominum partionis: neq; plures unquam simul genitos compertum. hunc autem esse numerum, ait rarissimum. Sed & diuo Augusto imperante, qui temporum eius historiam scripserunt: ancillam Cæsaris Augusti in agro laurente peperisse quinq; pueros dicunt: eosq; pauculos dies uixisse: matrem quoq; eorum non multo postquàm peperit, mortuam, monimentumq; ei factum iussu Augusti in uia laurentina. inq; eo scriptum esse numerum puerperij eius, de quo diximus.

Locorum quorundam illustrium collatio, contentioq; facta, ex orationibus C. Gracchi & M. Catonis.

Catonis. Caput III.

f

Ortis, ac uehemens orator existimatur esse C. Gracchus. nemo id negat. sed quod non nullis uidetur, seuerior, acrior, amplior'q;, esse M. Tullio, ferri id qui potest? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis: in qua M. Marium, & quosdam ex municipijs Italicis honestos uiros uirgis per iniuriam cæsos à magistratibus Po. Ro. quanta maxime inuidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit. Nuper Theanum Sidicinum consul uenit. uxorem dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium uti balneis exigerentur, qui lauabantur. uxor renuntiat uiro parum cito sibi balneas traditas esse, & parum lautas fuisse. Idcirco Palus destitutus est in foro: eoq; adductus suæ ciuitatis nobilissimus homo M. Marius. uestimenta detracta sunt. uirgis cæsus est. Caleni, ubi id audierunt: edixerunt, nequis in balneis lauisse uellet: cum magistratus Romanus ibi esset. Ferentini ob eandem causam prætor noster quæstores arripi iussit. Alter se de muro deiecit. Alter prehensus: & uirgis cæsus est. In tã atroci re, ac tam misera, atq; mœsta, iniuriæ publicæ contestatione, ecquid est, quod aut ampliter, insigniter'q;, aut lachrymose, atq; miseranter, aut multa, copiosá'q; inuidia grauiq;, & penetrabili querimonia dixerit? breuitas sanè, & uenustas, & mundicies orationis est: qualis haberi fermè in comœdiarum festiuitatibus solet. Item Gracchus alio in

» loco ita dicit. Quanta libido, quantaq; intemperan=
» tia sit hominum adolescentium, unum exemplum
» uobis ostendam. His annis paucis ex Asia missus est,
» qui per id tempus magistratum non ceperat, homo
» adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur. ei obui=
» am bubulcus de plebe uenusina aduenit: & per iocũ
» cum ignoraret, qui ferretur: rogauit num mortuum
» ferrent? ubi id audiuit: lecticam iussit deponi. stuppis,
» quibus lectica deligata erat: usqueadeo uerberari iuf=
» sit, dum animam efflauit. Hæc quidẽ oratio super
tam uiolento, atq; crudeli facinore nihil profecto abest
à quotidianis sermonibus: at cũ in simili causa apud
M. Tul. ciues Romani innocentes uiri contra ius, con=
traq; leges uirgis cæduntur: aut supplicio extremo
necantur: quæ ibi tũc miseratio? quæ cõploratio? quæ
totius rei sub oculos subiectio? quod, & quale inuidiæ,
atq; acerbitatis fretum efferuescit? Animum hercle
meum, cum illa M. Ciceronis lego: imago quædam, &
sonus uerborum, & uocum, & eiulationum circum
plectitur: uelut sunt ista, quæ de C. Verre dicit: quæ
nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria sup-
» peditabat: adscripsimus. Ipse inflammatus scelere,
» & furore in forum uenit. ardebant oculi. toto ex ore
» crudelitas emanabat. expectabant omnes, quò tan=
» dem progressurus, aut quidnam acturus esset. cum
» repente hominem proripi, atq; in foro medio nuda-
» ri, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iam hæc
medius fidius sola uerba nudari, ac deligari, & uir-
gas expediri iubet, tanti metus, horrorisq; sunt: ut
non narrari quæ gesta sunt: sed rem geri prorsus ui=

deas. Gracchus autem noster, non quærentis, neq; im
» plorantis, sed nuntiantis uice, palus inquit, in foro
» destitutus est. uestimenta detracta sunt. uirgis cæsus
» est. Sed enim M. Cicero præclare, cum diutina re-
» præsentatione, non cæsus est, sed cædebatur inquit,
» uirgis in medio foro Messanæ ciuis Romanus. Cum
» interea nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter
» dolorem, crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc,
» ciuis Romanus sum. hac commemoratione ciuitatis o-
» mnia uerbera depulsurum, cruciatumq; à corpore
» deiecturum arbitrabatur. complorationem deinde
tam acerbæ rei, & odium in Verrē, detestationemq;
apud ciues Romanos incense, atq; acriter, atq; inflam
» manter facit: cum hæc dicit. O nomen dulce liberta-
» tis. O ius eximium nostræ ciuitatis. O lex portia, le-
» gesq; semproniæ. O grauiter desyderata, & aliquan-
» do reddita plebi Romanæ tribunitia potestas. huci-
» ne tandem hæc omnia reciderunt: ut ciuis Romanus
» in prouincia Po. Ro. in oppido fœderatorum, ab eo
» qui beneficio Po. Ro. fasces ac securis haberet: deliga-
» tus in foro uirgis cæderetur? quid cum ignes, arden-
» tesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? Si te
» acerba illius imploratio, & uox miserabilis non le-
» niebat, ne ciuium quidem Romanorum, qui tum ade-
» rant: fletu, gemituq; maximo commouebare? Hæc
M. Tul. atrociter, grauiter, copiose, apteq; miseratus
est. Sed siquis est tam agresti aure, ac tam hispada,
quem lux ista, & amœnitas orationis, uerborumq;
modificatio parum delectat: amat autem priora id-
circo, quod incompta, & breuia, & non operosa,

ſed natiuã quadam ſuauitate ſunt: quodq; in iјs umbra, & color quaſi opacæ uetuſtatis eſt, is ſiquid iudicij habet: cõſyderet in cauſa pari M. Catonis hominis antiquioris orationem. Ad cuius uim, & copiam Gracchus nec aſpirauit intelliget (opinor) Catonem contentum eloquentia ætatis ſuæ non fuiſſe: & id iã tum facere uoluiſſe, quod Cicero poſtea perfecit. in eo nanq; libro, qui de falſis pugnis inſcriptus eſt: ita de

» Q. Thermo conqueſtus eſt. Dixit à X uiris parum
» ſibi bene cibaria curata eſſe. iuſſit ueſtimenta detra-
» hi, atq; flagro cædi. decem uiros Brutiani uerberauere.
» uidere multi mortales. Quis hanc contumeliam?
» quis hoc imperium? quis hanc ſeruitutem ferre po-
» teſt? nemo hoc Rex auſus eſt facere. ea'ne fieri bonis,
» bono genere natis, boni conſulitis? Vbi ſocietas? ubi
» fides maiorum, inſignitas iniurias, plagas, uerbe-
» ra, uibices, eos dolores, atq; carnificinas per dedecus,
» atq; maximam contumeliam, inſpectantibus popula-
» ribus ſuis, atq; multis mortalibus te facere auſum eſ-
» ſe? ſed quantum luctum, quantum'q; gemitum, quid
» lachrymarum, quantum'q; fletuum factum audiui?
» ſerui iniurias nimis ægre ferunt. quid illos bono ge-
» nere natos, magna uirtute præditos opinamini animi
» habuiſſe, atq; habituros dum uiuent? Quod Cato di

xit, Brutiani uerberauere, nequi fortaſſe de Brutianis requirat: id ſignificat. Cum Annibal pœnus cum exercitu in Italia eſſet: & aliquot pugnas populus Ro. aduerſas pugnauiſſet: primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem deſciuerunt. id Romani ægre paſſi, poſtquam Annibal Italia deceſſit: ſuperatiq; pœni

sunt: Brutios ignominiæ causa non milites scribebant: nec pro socijs habebant: sed magistratibus in prouincias euntibus parere, & præministrare seruorum uicem iusserunt. Itaq; ij sequebantur magistratus, tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur lorarij. & quos erant iussi, uinciebant, aut uerberabant. Quod autem ex brutis erant, appellati sunt Brutiani.

Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiua esse, sed naturalia. Caput IIII.

n Omina, uerbaq; non positu fortuito, sed quadam ui, & ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis commentarijs docet. rem sane in philosophiæ disertationibus celebrem. quæri enim solitum apud philosophos φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει. in eam rem multa argumenta dicit, cur uideri possint uerba esse naturalia magis quàm arbitraria. ex quibus hoc uisum est lepidum, & festiuum. Vos inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur: & labias sensim primores emouemus: ac spiritum, atq; animam porrò uersum, & ad eos, quibus cum sermocinamur, intendimus. at contra cum dicimus nos neq; profuso, intentoq; flatu uocis, neq; proiectis labijs pronuntiamus: sed & spiritum, & labias, quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit & in eo, quod dicimus, tu, ego & tibi, & mihi. Nam sicuti cum adnuimus, & abnuimus, motus quidam ille uel capitis, uel oculorum à natura rei, quam significat:

non abhorret: ita in his uocibus quasi gestus quidam oris, & spiritus naturalis est. eadem ratio est in græcis quoq; uocibus, quam esse in nostris animaduertimus.

Auarus simplex'ne uocabulum sit, an compositum, & duplex, sicut P. Nigidio uidetur.

Caput V.

a Varus non simplex uocabulum, sed iunctum, copulatum'q; esse Nigidius dicit in cōmentariorum undetricesimo. Auarus inquit, appellatus, qui auidus æris est. sed in ea copula, e, inquit, litera detrita est. Item locupletem ait dictum, ex compositis uocibus. qui pleraq; locat, hoc est qui multas possessiones tenet. Sed probabilius id, firmius'q; est, quod de locuplete dicit. Nam de auaro ambiguitur: cur enim non uideri possit ab uno solum uerbo inclinatum, quod est aueo? eadem'q; esse fictura, qua est amarus, de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

Multam dictam esse ab ædil. plebis Appij cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.

Caput VI.

n On in facta modo, sed in uoces etiam petulantiores publice uindicatum est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanq; illius cæci filia, a ludis, quos spectauerat: exiens turba undiq; confluentis, fluctuantis'q; populi iactata est. atq; inde egressa,

» cum se male habitam diceret: Quid enim in me tunc
» factum esset inquit, quantoq; arctius, pressiusq; con=
» flictata essem: si P. Claudius frater meus nauali prae-
» lio classem nauium cum ingenti ciuium numero non
» perdidisset? Certe quidem maiore nunc copia populi
» oppressa intercidissem. sed utinam inquit, reuiuiscat
» frater: aliamq; classem in Siciliam ducat, atq; istam
» multitudinem perditum eat: quae me male nunc mi=
» seram conuexauit. ob haec mulieris uerba tam impro
ba, ac tam inciuilia C. Fundanius, & Tib. Sempro=
nius Aedil. Pl. multam dixerunt ei aeris grauis
XXV. millia. Id factum esse dicit Capito Atteius in
commentario de iudicijs publicis bello punico primo,
Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso COSS.

Fluminum, quae ultra imperiũ Romanum fluunt:
prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, pro-
xima Rhodanum, sicut M. Varronem memini scri-
bere. Caput VII.

O Mnium fluminum, quae in maria qua im=
perium Ro. est, fluunt: quam graeci τὴν ἔσω θάλασσαν appellant: maximum esse Ni=
lum consentitur. proxima magnitudine esse Istrũ scri-
psit Sallustius. Varro autem cum de parte orbis, quae
Europa dicitur: dissereret: in tribus primis eius terrae
fluminibus Rhodanum esse ponit. per quod uidetur
eum facere Istro aemulum. Istrus enim quoq; in Eu-
ropa fluit.

Inter ignominias militares quibus milites coercebantur fuisse sanguinis dimissionem: & quænam esse uideatur causa huiuscemodi castigationis.

Caput VIII.

f Vit hæc quoq; antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominiæ causa, militi uenam solui, & sanguinem dimitti. cuius rei ratio in literis ueteribus, quas equidem inueniri potui, non extat. sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi, atq; à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna, quàm medicina uideretur. postea tamen ob pleraq; alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinẽ, quasi minus sani uiderentur omnes, qui delinquerent.

Quibus modis, quoq; habitu acies Romana instrui solita sit: quæq; earum instructionum sint uocabula.

Caput IX.

u Ocabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. hæc & quædam item alia inuenire est in libris eorum, qui de militari disciplina scripserunt. tralata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominantur: earumq; rerum in acie instruenda sui cuiusq; uocabuli imagines ostenduntur.

Quæ eius rei causa sit, quod & græci ueteres, & Romani annulum in eo digito gestauerunt, qui est in

manu

manu sinistra minimo proximus. Cap. X.

u Eteres græcos annulum habuisse in digito, accepimus, sinistræ manus, qui minimo est proximus. Romanos quoq; homines aiunt sic plerunq; annulis usitatos. Causam esse huius rei Appion in libris Aegyptiacis hanc dicit. quod insectis, apertisq; humanis corporibus, ut mos in Aegypto fuit: quas græci ἀνατομὰς appellant: repertum est neruum quendam tenuissimum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere, ac peruenire. propterea non inscitum uisum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quasi connexus esse cum principatu cordis uideretur.

Verbum mature quid significet: quæq; uocis eius ratio sit: & quod eo uerbo uulgus hominum improprie utitur: atq; inibi, quod præcox declinatum præcocis facit non præcoquis. Caput XI.

m Ature nunc significat propere, & cito, contra ipsius uerbi sententiam. aliud enim est mature, quàm quod dicitur propere. P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius, Mature inquit est, quod neq; citius est, neq; serius: sed medium quiddam, & temperatum est. Bene atq; proprie Nigidius. nam & in frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neq; cruda, & immitia sunt, neq; caduca, & decocta, sed tempore suo adulta, maturataq;. Quoniam autem id quod non se-

gniter fiebat: mature fieri dicebatur: progressa plurimum uerbi significatio est: & non iam, quod non segnius, sed quod festinatius fit, id fieri mature dicitur. quando ea, quæ præter sui temporis modũ properata sunt: immatura uerius dicantur. Illud uero Nigidianum rei, atq; uerbi temperamentum, diuus Augustus duobus græcis uerbis elegantissime exprimebat. nam & dicere in sermonibus, & scribere in Epistolis solitum esse aiunt, σπεῦδε βραδέως.
Per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Virgilius quoq;, siquis animum attendat: duo ista uerba properare, & maturare, tanquam planè contraria scitissime separauit in hisce uersibus.

» Frigidus agricolam siquando continet imber,
» Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno,
» Maturare datur. Elegantissime ista duo uerba diuisit. nanq; in præparatu rei rusticæ, per tempestates pluuiasq; cum otium est, maturari potest. per serenas, cum tempus instat, properari necessum est. cum significandum autem est coactius quid factum, & festinatius, tum rectius præmature factum id dicitur, quàm mature. sicut Afranius dixit in togata, cui titulus nomen est.

» Adpetis dominatum demens præmature præcocem.
In quo uersu animaduertendum est: quod præcocem inquit, non præcoquem. est enim casus eius rectus, non præcoquis, sed præcox.

De portentis

De portentis fabularum, quae Plynius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert. Ibidem de simulachro uolucri columbae. Cap. XII.

Librum esse Democriti nobilissimi philosophorum de ui & natura chamaeleontis, eumq; se legisse Plynius secundus in naturalis historiae XXVIII. refert, multaq; uana atque intoleranda auribus, deinde quasi à Democrito scripta tradit. ex quibus pauca haec inuiti meminimus: quia pertesum est. Accipitrem autem rapidissimam à Chamaeleonte humi reptante si eum forte superuolet: detrahi & cadere ui quadam in terram, caeterisq; auibus laniandum sese sponte sua obijcere, & dedere. Item aliud ultra humanam fidem. caput & collum Chamaeleontis, si uratur ligno, quod appellatur robur: imbres, & tonitrua derepente fieri. idq; ipsum usu uenire: si iecur eiusdem animalis in summis tegulis uratur. Item aliud: quod hercle an ponerem dubitaui, ita est deridiculae uanitatis, nisi iccirco plane posui, quod oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus: qua plerunque capiuntur, & ad perniciem elabuntur ingenia maxime solertia: eaq; potissimum, quae discendi cupidiora sunt: sed redeo ad Plynium. sinistrum pedem ait Chamaeleontis ferro ex igni calefacto torreri cum herba, quae appellatur eodem nomine Chamaeleon: & utrunq; macerari unguento, colligiq; in modum pastilli, atq; in uas mitti ligneũ, & eum, qui id uas ferat, etiã si in medio palã

uersetur, à nullo uideri posse. His portentis, atq; præstigijs à Plynio secundo scriptis, non dignum esse cognomine Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plynius in decimo libro Democritum scripsisse adseuerat aues quasdam esse certis uocabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpentem, eum siquis ederit, linguas auium, & colloquia interpretaturum. Multa autem uidentur ab hominibus male solertibus huiuscemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis, authoritatisq; eius perfugio utentibus. Sed id, quod Archytam Pythagoricum commentum esse, atq; fecisse traditur: neq; minus admirabile, neq; tamen uanum æque uideri debet. Nam & plerìq; nobilium græcorum, & Phauorinus philosophus memoriarum ueterum exequentissimus, adfirmatissime scripserunt: simulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam, disciplinaq; mechanica factum uolasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa, atq; occulta concitum. libet hercle super re tam abhorrenti à fide, ipsius Phauorini uerba ponere ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανιχὸς ὢν ἐποίησε περιστεράν· ξυλίνην πετομένην, ἥτις εἴποτε καθήσειεν οὐκ ἔτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

Cum partim hominum, qua ratione dixerint.

Caput XIII.

Partim hominum uenerunt plerunq; dicitur: quod significat pars hominum uenit, idest quidam homines. nam partim hoc in

loco aduerbium est: neq; in casus inclinatur, sicuti cum partium hominum dici potest, idest cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadam parte hominum.
» M. Cato in oratione de re floria ita scripsit. Ibi pro
» scorto fuit in cubiculum, subrectitauit è conuiuio, cum
» partim illorum, iam sæpe ad eundem modum erat.
Imperitiores autem, cum partim legunt tanquam declinatum sit quasi uocabulum, non dictum, quasi aduerbium. Sed Q. Claudius. XXI. annali insolen-
» tius paulo hac figura est ita usus. eum enim cum par-
» tim copijs hominum adolescentium placentem sibi.
Item Q. Claudij in. XXIII. annali uerba hæc sunt.
» Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim magistratum, an auaritia, an calamitate Po. Ro. euenisse dicam, nescio.

Iniuria mihi factum itur quali uerborum ordine Cato dixerit. Caput XIIII.

Audio illi iniuriam factum iri, audio contumeliam dictum iri, uulgo quoq; ita dici, & istam esse uerborum figuram iam in medio loquendi usu, idcirco exemplis supersedeo. Sed contumelia illi uel iniuria factum itur, paulo est remotius. Exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C.
» Cassium. Atq; euenit ita quirites, uti in hac contume-
» lia, quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur,
» rei quoq; pub. medius fidius miserear quirites. sicut
autem contumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, idest operam dari quo fiat con-

tumelia: ita contumelia factum itur casu tantum immutato idem dicit.

De flammis dialis, deq; flaminicæ cærimonijs, uerbáq; ex edicto prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neque Virgines Vestæ, neque Dialem. Cap. XV.

c Erimoniæ impositæ Flamini diali multæ: item castus multiplices, quos in libris, qui de sacerdotibus publicis cõpositi sunt, item in Fabij pictoris librorum primo scriptos legimus. unde hæc fermè sunt, quæ commeminimus. I. Equo Dialem flaminem uehi religio est. II. Classem procinctam extra pomerium, idest exercitum armatum uidere, id circo rarenter flamen dialis creatus COS. est, cũ bella consulibus mandabantur. III. Item iurare dialem fas nunquã est. IIII. Item annulo uti, nisi puio, cassóq; fas non est. V. Ignem è flaminia. i. flaminis dialis domo nisi sacrũ efferri ius nõ est. VI. Vinctũ si ædes eius introierit: solui necessum est, & uincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in uiam dimitti. VII. Nodum in apice neque in cinctu, neq; alia in parte ullum habet. VIII. Siquis ad uerberandũ ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit: eo die uerberari piaculum est. IX. Capillũ dialis, nisi qui liber homo est, non detonset. X. Caprã & carnem incoctam, & ederam & fabam, neque tangere diali mos est: neque nominare. XI. Propagines è uitibus altius prætentis non succidet. XII. Pedes lecti,

des lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos eſſe opor-
tet: & de eo lecto trinoctium continuum non decu-
bat: neque in eo lecto cubare alium fas eſt: neque
apud eius lecti fulcrum capſulam eſſe cum ſtrue, atq;
ferro oportet. XIII. Vnguium Dialis, & capilli ſegmi
na ſubter arborem felicem terra operiuntur. XIIII.
Dialis quotidie feſtatus eſt. XV. Ac ſine apice ſub di-
uo eſſe licitum non eſt: ſub tecto uti libet, & non pri-
dem à pontificibus conſtitutum. Maſſurius Sabinus
ſcripſit & alia quædam remiſſa, gratiamq; aliquot
cerimoniarũ factam dicit. XVI. Farinã fermento im-
butam attingere ei fas non eſt. XVII. Tunicam inti-
mam, niſi in locis tectis non exuit: ne ſub cœlo tanquã
ſub oculis Iouis nudus ſit. XVIII. Super flaminem
dialem in conuiuio, niſi Rex ſacrificulus, haud quiſq̃
alius accumbit. XIX. Vxorem ſi amiſit, flaminio de
cedit. XX. Matrimonium flaminis, niſi morte dirimi
non eſt ius. XXI. Locum, in quo buſtum eſt, nunquam
ingreditur. XXII. Mortuum nunq̃ adtingit: funus
tamen exequi non eſt religio. Eædem fermè cerimoniæ
ſunt: quas flaminicas ſacerdotiſſas dialis ſeorſum aiũt
obſeruitare: ueluti eſt. Quod bene nato operitur. Et ꝙ
uirricat ſurculum de arbore felici habet. Et ꝙ ſcalas,
quæ græce κλίμακες appellãtur: eas aſcẽdere ei plus
tribus gradibus religioſum eſt, atq; etiã. Cũ it ad ar-
geos, ꝙ neq; comit caput: neq; capillum depectit. Verba
prætoris ex edicto perpetuo de flamine diali, & de
» ſacerdote Veſtæ adſcripſi. Sacerdotem Veſtalem &
» flaminem dialem in omni mea iuriſditione iurare nõ
» cogam. Verba M. Varronis ex ſecundo rerũ diuina-

» rum super flamine diali hæc sunt. Is solus albũ ha-
» bet galerum, uel quod maximus est, uel quod Ioui im-
molata hostia albato fieri oporteat.

Quos errores Iulius Higinus in sexto Virgilij animaduerterit in historia Romana erratos.

Caput XVI.

r Eprehendit Higinus Virgilium, correcturumq; eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est. Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea, ut suum corpus requirendũ, & sepeliendum curet. Is hæc dicit.

» Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
» Inijce (nanq; potes) portusq; require uelinos.

Quo inquit, modo aut Palinurus nouisse, & aut nominare potuit portus uelinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco est: uelinum dixit, Seruio Tullio regnante Romæ post annum amplius sexcentesimum, quàm Aeneas in Italiam uenit conditum in agro Lucano: & eo nomine appellatum est. Nam qui ab Harpalo inquit, regis Cyri præfecto ex terra phocide fugati sunt: alij Veliam, partim Massiliam condiderunt. Inscitissime igitur petit, ut Aeneas portum uelinum requirat: cum id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium. neq; simile inquit, illud uideri debet, quod est in primo carmine.

» Italiam, fato profugus, Lauinia uenit
Littora. Aut quod æque in. VI. libro.

Chalcidicaq;

» Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poetæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν historiæ dicere ex sua persona concedi solet. quæ facta ipse postea scire potuit. sicut Virg. sciuit de lauinio oppido, & de colonia chalcidiensi. sed Palinurus qui potuit id inquit, scire ea, quæ post annos DC. facta sunt? nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde ut animæ defunctorum solent? Sed & si ita accipias, quanquam non ita dicitur: Aeneas tamen, qui non diuinabat: quo pacto potuit requirere portum uelinum? cui nomen tunc, sicuti diximus, nullum usquam fuit. Item hoc quoq; in eodem libro reprehendit: & correcturum fuisse Virgilium putat, nisi mors occupasset. Nam cum Thesea inquit, inter eos nominasset: qui ad inferos adissent, ac redissent, dixissetq;.

» -Quid thesea? magnum
» Quid memorem Alciden? & mi genus ab Ioue
» summo est,

Postea tamen infert.

» -Sedet, æternumq; sedebit
Infelix Theseus-

Qui autem inquit, fieri potest, ut æternum apud inferos sedeat: quem supra cum ijs nominat: qui descenderint illuc: atq; inde rursum euaserint. præsertim cum ita sit fabula de Theseo, atq; sic Hercules eum euellerit è petra: & in lucem ad superos eduxerit. Item in his uersibus errasse Virgilium dicit.

» Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenas,
» Ipsumq; Aeacidem genus armipotentis Achilli.

» Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.
Confudit inquit, & personas diuersas, & tempora. nam neq; eodem tempore, neq; per eosdem homines, cum Achæis, & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus enim, quẽ dicit Aeaciden, de Epiro in Italiam transgressus, cum Romanis depugnauit aduersus Manium Curium in eo bello ducem. Argiuum autem bellum idest achaicum multis post annis à L. Mummio imperatore gestum est. potest inquit, igitur medius exim uersus, qui de Pyrro importune immissus est: quem Virgilius proculdubio exempturus inquit fuit.

Quam ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit: & super ea re uersus Laberij pure admodum, & uenuste facti. Caput XVII.

d Emocritum philosophum in monimentis historiæ græcæ scriptum est: utrum præter alios uenerandum, authoritateq; antiqua præditum luminibus oculorum sua sponte se priuasse: quia existimaret cogitationes, commentationesq; animi sui in contemplandis naturæ rationibus uegetiores, & exactiores fore: si eas uidendi illecebris, & oculorum impedimentis liberasset. id factum eius, modũq; ipsum quo cæcitatem facile solertia subtilissima consciuit Laberius poeta in mimo, quem scripsit restiorem, uersibus quidem satis munde, atq; graphice factis descripsit. sed causam uolun=

tariæ cæcitatis finxit aliam: uertitq; in eam rem, quam tum agebat, non inconcinniter. est enim persona, quæ hoc apud Laberium dicit diuitis auari & parci sumptum plurimum ἀσωτίαν τε & propinationem adolescentis filij deplorantis.

Versus laberiani hi sunt.

» Democritus abderites physicus philosophus
» Clypeum constituit contra exortum hyperionis,
» Oculos effodere ut posset splendore æreo,
» Ita radijs solis aciem effodit luminis,
» Malis bene esse, ne uideret ciuibus.
» Sic ego fulgenti splendore in pecuniam uolo
» Lucificare exitium ætati meæ.
» Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia, deq; eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decertatum est.

Caput XVIII.

a Rtemisia Mausolum uirum amasse fertur supra omnes amorum fabulas: ultraq; affectionis humanæ fidem, Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidam græcarum historiarum scriptores dicunt: prouinciæ græcæ præfectus: quem σατράπην græci uocant. Is Mausolus ubi fato perfunctus est: & inter lamenta, & manus uxoris funere magnifico sepultus est: Artemisia luctu, atq; desyderio mariti flagrans ossa, cineremq; eius mista

odoribus, contusáq; in pulueris faciem aquæ indidit, ebibitq; : multáq; alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. molita quoq; est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ causa sepulchrum illud memoratissimum, dignatumq; numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monimentum Artemisia cum Diis. M. sacris Mausoli dicaret: agona idest certamen laudibus eius dicundis facit: ponitq; præmia pecuniæ, aliarumq; rerum bonarum amplissima. ad eas laudes decertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio, atq; lingua præstabili Theopompus, Theodectes, Naucrites. Sunt etiam qui Isocratem ipsum cum iis certauisse memoriæ mandauerint. sed eo certamine uicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. extat nunc quoque Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus, in qua eum magis quàm in prosa placuisse Higinus in exemplis refert.

Non purgari, neq; leuari peccatum, cum prætenditur peccatorum, quæ alii quoq; peccauerunt, similitudo. atq; inibi uerba ex oratione super ea re Demosthenis. Caput XIX.

iNcessebat quempiam Taurus philosophus seuera, atq; uehementi obiurgatione adolescentem à rhetoribus, & facundiæ studio, ad disciplinas philosophiæ transgressum. quod factum quiddam esse ab eo diceret inhoneste, & improbe. at ille non ibat inficias fecisse, sed id

ſolitum eſſe fieri defendebat: turpitudinemq́; deli-
cti, exemplorum uſu, & conſuetudinis uenia depre-
cabatur. atq; ibi Taurus iſto ipſo defenſionis genere
irritatior homo inquit, ſtulte, & nihil, ſi te a malis
exemplis authoritates, & rationes philoſophiæ non
abducunt: ne illius quidem Demoſthenis ueſtri ſen-
tentiæ tibi in mentem uenit? quæ quia lepidis, &
uenuſtis uocum modis uincta eſt: quaſi quædam can-
tilena rhetorica facilius adhærere memoriæ tuæ po-
tuit. nam ſi me inquit, non fallit: quod quidem in prio
ri pueritia legerim: uerba hæc ſunt Demoſthenis ad
uerſus eum, qui (ut tu nunc facis) peccatum ſuum,
peccatis alienis exemptum, purgatumq́; ibat.
σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις. ἀλλ' οὐχ ὡς
προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νό-
μους ἐπράχθη, οὐ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω. διὰ τοῦτο ἀπο-
φύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥς
περ γὰρ εἴ τις ἑάλω. σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας. οὕτως ἂν
σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράφει.
Sic Taurus omnium ſuaſionum, admonitionumq́; ge
nere utens, ſectatores ſuos ad rationes bonæ, inculpa-
tæq́; indolis ducebat.

Quid ſit rogatio, quid lex, quid plebiſcitũ, quid priuilegium, & quantum omnia iſta differant. Caput XX.

q Væri audio quid lex ſit, quid plebiſcitum,
quid rogatio, quid priuilegium. Ateius Ca-
pito publici, priuatiq́; iuris peritiſſimus,

quid lex esset: hisce uerbis definiuit. Lex inquit, est generale iussum populi, aut plebis rogante magistratu. Ea definitio, si probe facta est, neq; de imperio Cn. Pompeij, neq; de reditu M. Ciceronis, neq; de cæde P. Clodij quæstio: neq; alia id genus populi plebis'ue iussa, leges uocari possunt. Non sunt enim generalia iussa, neq; de uniuersis ciuibus: sed de singulis concepta. quo circa priuilegia potius uocari debent: quia ueteres priua dixerunt, quæ nos singula dicimus: quo uerbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est.

» Abdomina thynnia uenientibus priua
» Dabo, cephaleamq; carnem.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo diuisit. quoniam in populo omnis pars ciuitatis, omnesq; eius ordines contineantur. Plebs uero ea dicitur: in qua gentes ciuium patritiæ non insunt. Plebiscitum igitur est, secundum eum Capitonem lex, quam plebes non populus accipit. sed totius huius rei, iuris'q; siue cum populus, siue cum plebs rogatur: siue quod ad uniuersos pertinet: caput ipsum, & origo, & quasi fons rogatio est. Ista enim omnia uocabula censentur, continenturq; rogationis principali genere, & nomine. nam nisi populus, aut plebs rogetur: nullum plebis, aut populi iussum fieri potest. Sed quanquam hæc ita sunt: in ueteribus tamen scriptis non magnam uocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. nam & plebiscita, & priuilegia translato nomine leges appellauerunt: eademq; omnia confuso, & indistincto uocabulo rogationes di-

xere. Sallustius quoq; proprietatum in uerbis retinentissimus consuetudini concessit: & priuilegium quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur: legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt. Nam
» Sullam COS. de reditu eius legem ferentem ex com-
» posito tri. plc. C. Herennius prohibuerat.

Quam ob causam M. Cicero his omnino uerbis nouissime, & nouissimus uti obseruantissime uitarit. Caput XXI.

On paucis uerbis, quorum frequens usus
n est nunc, & fuit, M. Ciceronem noluisse uti manifestum est: quod ea non probaret. uelut est & nouissimus, & nouissime. Nam cum & Marcus Cato, & Sallustius, & alij quoq; ætatis eiusdem uerbo isto promiscue usitati sint: multi etiam non indocti uiri in libris id suis scripserint: abstinuisse eo tamen tanquam non latino uidetur. Quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat: Aelius illo ut nouo, & improbo uerbo uti uitauerat. proptereaq; id M. quoq; Varronis ex libro de lingua latina ad Ci
» ceronem. V. demonstrandum putaui. A' quo etiam
» inquit, extremũ quoq; dici nouissimum cœptum uul-
» go, quod mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes ali-
» quot, nimium nouum uerbũ quod esset, uitabant. cu-
» ius origo, ut a' uetere uetustius, ac ueterrimum, sic a'
» nouo declinatum nouius, & nouissimum.

Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos temere incessiuit: qui emolumenta ueræ philosophiæ ignorant. Caput XXII.

PLato ueritatis homo amicissimus: eiusq; omnibus exhibendæ promptissimus, quæ omnino dici possint in desides istos, ignauosq;, qui obtentu philosophiæ nominis, inutile otium, & linguæ, uitæq; tenebras sequuntur: ex persona quidem non graui, neq; idonea, uere tamen, ingenueq; dixit. Nam & si Callicles, quem dicere hæc facit: ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaq; in philosophos confert: perinde tamen accipienda sunt: quæ dicuntur: ut nos sensim moneri intelligamus: ne ipsi quoq; culpationes huiuscemodi mereamur: ne'ue inerti inaniq; desidia cultum, & studium philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias, scripsi: quoniam uertere ea consilium non fuit: cum ad proprietates eorum nequaquam possit latina oratio aspirare, ac multo minus etiam mea.

φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄντις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων. οἷς δεῖ χρώ-

μενον

μενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ εὐριπίδου, λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν. ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τούτῳ. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν. καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφῇ, καταγέλαστον ὦ σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον, καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι, καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα. καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι. ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τὶς ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. ταὐτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. περὶ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι

δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον. τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον. καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ, οὔτε γενναίου πράγματος. ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων, ψιθυρίζοντα. ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μὴ δέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα ὁ εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ᾽ ἄττα ἀπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώκρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ᾽ ἂν δίκης βουλαῖσι προθεῖ᾽ ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ᾽ εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ᾽ ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. καί τοι ὦ φίλε σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν γὰρ εἴ τις σου λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ᾽ ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρήσαιο σαυτῷ ἀλλ᾽ ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅτι εἴποις. καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ

βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν ὦ σώκρατες, εἴ τις εὐφυᾶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον βοηθεῖν. μὴδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα. ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν ἀτεχνῶς δὲ, ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει. τὸν δὲ τοιοῦτον εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην ἀλλ' ὦ 'γαθὲ ἐμοὶ πείθου. παῦσαι δ' ἐλέγχων. πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας. ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις. ζηλῶν, οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἔστι καὶ βίος καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Hæc plato ſub perſona quidem, ſicuti dixi, non proba: ſed cum ſenſu tamen, intelligentiæq; communis fide, & cum quadam indiſſimulabili ueritate diſſeruit. Non de illa ſcilicet philoſophia: quæ uirtutum omnium diſciplina eſt: quæq; in publicis ſimul, & priuatis officijs excellit: ciuitatesq; & Remp. ſi nihil prohibeat: conſtanter, & fortiter, & perite adminiſtrat: ſed de iſta futili, atq; puerili meditatione argutiarum nihil ad uitam neq; tuendam, neq; ordinandam promouente. qua id genus homines conſeneſcunt male feriati. quos philoſophos eſſe & uulgus putat, & is putabat, ex cuius perſona hæc dicta ſunt.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierũ ueterum uictu, & moribus, atq; ibi quod fuerit ius marito in adulterio uxorem deprehenſam necare. Cap. XXIII.

q Vi de uictu, atq; cultu Po. Ro. scripserunt: mulieres Romae, atq; in Latio aetatem abstemias egisse, hoc est uino semper, quod temetum prisca lingua appellabatur: abstinuisse dicunt. institutumq; ut cognatis osculum ferrent: reprehendendi causa, ut odor indicium faceret: si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream, passum, murinam, & quae id genus epotant: potu dulcia, atq; haec quidem in ijs, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato non solum existimatas: sed multatas quoq; à iudice mulieres refert non minus si uinum bibissent: quàm si probrum, & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi ex oratione, quae inscribitur de dote: in qua id quoq; inscriptum est. In adulterio uxores deprehensas ius fuisse maritis necare.
» Vir inquit, cũ di
» uortium fecit: mulieri iudex pro CENS. est, impe-
» rium quod uidetur habet: siquid peruerse, tetreq; fa-
» ctum est à muliere: multatur. si uinum bibit: si cum
» alieno uiro probri quid facit: condemnatur. De iure
» autem occidendi ita scriptum est. In adulerio uxorem
» tuam si deprehendisses: sine iudicio impune necares.
» Illa te (si adulterares) digito non auderet continge-
» re: neq; ius est.

Die pristini, & die crastini, & die quarti, & die quinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse, non ut ea uulgo dicuntur nunc. Caput XXIIII.

d Ie quarto, & die quinto, quod graeci εἰς τέταρτην καὶ πέμπτην dicunt, ab eruditis nũc

quoq;

quoq; dici audio: & qui aliter dicit pro rudi, atq; indocto despicitur. Sed M. Tullij ætate, ac supra eam non opinor, ita dixerunt. diequinte enim, & diequinti pro aduerbio copulate dictum est, & secunda in eo syllaba correpta. Diuus etiam Augustus memoriarum ueterum exequentissimus, linguæ latinæ non nescius munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariã significatione ista dierum non aliter usus est. Is autem erit perpetuæ ueterum consuetudinis demonstrandæ gratia, uerba solennia PRAET. ponere quibus more maiorem ferias concipere solet: quæ appellantur compitalia. ea uerba hæc
» sunt. Dienoni Po. Ro. quiritibus compitalia erunt:
» quando concepta fuerint, nefas. Dienoni prætor dicit, non die nono, neq; prætor solum, sed pleraq; omnis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus Põponiani in mentem, qui est ex attellana, quæ Metui adscribitur,

» Dies hic sextus, cum nihil egi die
» Quarte moriar fame.

Suppetit etiam Cœlianum illud ex libro historiarum
» secundo. Si uis mihi equitatum dare: & ipse cum cæ
» tero exercitu me sequi: diequinti Romæ in capitolium
» curabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autem, & uerbum hoc sumpsit Cœlius ex origine M. Catonis: in quo ita scriptum est. Igitur dictatorem Cartagi-
» niensium magister equitum monuit. Mitte mecum Ro
» mam equitatum, diequinti in capitolio tibi cœna co-
» cta erit. Extremam istius uocis syllabam, tum per, e, tum per i scriptam legi. Nam sane quàm consuetum

ueteribus fuerat literis ijs plerunq; uti indifferenter. sicuti pristini, & pristine, procliui & procliue, atq; alia item multa hoc genus uarie dixerunt. Die pristini quoq; eodem modo dicebatur: quod significabat die pristino, idest priore, quod uulgo pridie dicitur, conuerso compositionis ordine, quasi pristino die. atque item simili figura die crastini dicebatur, idest crastino die. Sacerdotes quoq; Populi Ro. tunc cum dicunt in diem tertium, die perendini dicunt. Sed ut pleriq; die pristini. Ita M. Cato in oratione contra Furiũ, die proximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius homo impense doctus, in Mimiambis pro eo dicit, quod nudius quartus nos dicimus in his uersibus.

» Nuper diequarto ut recordor, & certe
» Aquarium urceum unicum domu fregit.

Hoc igitur intererit, ut die quarto quidem de praeterito dicamus, die quarti aut quarte de futuro.

Telorum, & iaculorum, gladiorumq; uocabula, atque inibi nauium quoque genera, quae scripta in ueterum libris reperiuntur. Cap. XXV.

t Elorum, iaculorum, gladiorumq; uocabula, quae in historijs ueteribus scripta sunt: Item nauigiorum quoque genera, & nomina libitum forte nobis est sedentibus in rheda conquirere. neq; itidem aliarum ineptiarum uacantem stupentemq; animum occupare. Quae tum igitur suppetierant: haec sunt. hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, solliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri,

faces,

faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, catteiæ, rumpheæ, scorpius, scibones, sicilices, ueruta, enses, sicæ, machæræ, spatæ, lingulæ, pugiones, climaculæ. De lingula, quoniam est minus frequens, admonendum existimo lingulam ueteres dixisse gladiolum oblongum, in speciem linguæ factum, cuius meminit Neuius in tragœdia Hesiona. uersum Neuij apposui.

» Sine mihi gerere morem uidear lingua, uerũ lingula.

Item rumphea genus teli est thracæ nationis, positumq; hoc uocabulum in Q. Ennij annalium XIIII. Nauium autem, quas reminisci tunc potuimus: appellationes hæ sunt. gauli, coruitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut græci dicunt κέλητες, lembus, oxiæ, remunculi. actuariæ, quas græci ἱσόδπυς uocant, uel ἐπιταρίδας, prosumiæ, uel gesoretæ, uel orioles, cattæ, scaphæ, pontones, nuctuciæ, mediæ, phaseli, parones, myoparones, lintres, capulicæ, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.

Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod transfretationem transgressum dixerit, & transgressos qui transfretassent.

Caput XXVI.

a Sinio Pollioni in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit: & quibusdã alijs. C. Sallustius inique dignus nota uisus est, q̃d in primo historiarũ maris trãsitum trãsmissumq; nauibus factum, transgressum appellauit: eoq;, qui fretum

transmiserant: quos transfretasse dici solitum est: trãs-
» gressos dixit. uerba ipsa Sallustij posuit. Itaq; Serto-
» rius leui præsidio relicto in Mauritaniã, nactus ob-
» scuram noctem, æstu secundo, furtim aut celeritate
» uitare prælium in transgressu conatus est: ac deinde
» infra ita scripsit. Transgressos omnis recipit mons re
» ceptus à Lusitanis. Hoc igitur & minus proprie, et à
nullo graui authore dictum aiunt. Nam transgres-
sus inquit, & ingressus, à transgrediendo dicuntur:
idq; ipsum ab ingressu, & à pedum gradu appella-
tum est. Idcirco uerbum transgredi conuenire non pu
tauit. Neq; uolantibus, neq; serpentibus, neq; nauigan-
tibus: sed ijs solis, qui gradiuntur, & pedibus iter e-
metiuntur. propterea negant apud scriptorem idoneũ,
aut nauium transgressum reperiri posse: aut pro trãs-
fretatione transgressum. Sed quæro ego, cur non sicu-
ti cursus nauium recte dici solent: ita transgressus
etiam nauibus factus dici possit. præsertim cum breui
tas tam angusti freti, quod terram Africam Hispa-
niamq; interfluit: elegantissimæ transgressionis uoca-
bulo, quasi paucorum graduum spatium definita sit.
Qui authoritatem autem requirunt, & negant di-
ctum ingredi, transgredi'ue in nauigantibus: uolo
uti respondeant quantum existiment interesse, ingre-
di, atq; ambulare. Atqui M. Cato in libro de re rusti-
» ca. Fundus inquit, eo in loco habendus est: ut & op-
» pidum propè amplum sit: & mare, aut amnis, quà
» naues ambulant. Appetitas porrò huiuscemodi trans-
lationes, habitasq; esse pro honestamentis orationis.
Lucretius quoq; testimonium in hac eadem uoce di-
cit. In

cit. In quarto enim libro clamorem per arterias, & per fauces gradientem dicit: quod est nimio confidentius, quàm illud de nauibus sallustianum. Versus Lucretij hi sunt.

» Corpoream quoq; enim uocem constare fatendum est,
» Et sonitum: quoniam possint impellere sensus.
» Præterradit enim uox fauces sæpe: facitq;
» Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Propterea Sallustius in eodem libro, non eos solum, qui nauibus ueherentur: sed & scaphas quoq; nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui.
» Earum aliæ paululum progressæ, nimio simul, & in-
» certo onere, cum pauor corpora agitauerat: deprime-
» bantur.

Historia de Po. Ro. deq; populo punico, quod pari propemodum uigore fuerint æmuli.

Caput XXVII.

In libris ueteribus memoria extat: quod par fuit quondam uigor, & acritudo, amplitudoq; Po. Ro. atq; pœni. neq; immerito existimatum. Nam cum alijs quidem populis, de uniuscuiusq; reip. cum Pœnis autem de omnium terrarũ imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusq; populi uerbo factum, cum Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginienses epistolam, ibi scriptum fuit, Po. Ro. misisse ad eos hastam, & caduceum signa duo belli, aut pacis. ex queis utrum uellent: eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginiẽses responderunt, neu-

trum sese eligere. sed posse qui attulissent, utrũ mallent, relinquere. quod reliquissent: id sibi pro lecto futurum. M. Varro autem non hastam ipsam, neq; ipsum caduceum missa dicit: sed duas tesserulas. in quarum altera caduceum, in altera simulachra hastæ fuerunt incisa.

De ætatum finibus, pueritiæ, iuuentæ, senectæ ex Tuberonis historia sumptum. Cap. XXVIII.

t Vbero in historiarum primo scripsit Seruium Tullium regem Populi Ro. cum illas quinq; classes iuniorum census faciendi gratia instituerit: pueros esse existimasse, qui minores essent annis septendecim. Atq; inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse Reip. arbitraretur: milites scripsisse. eosq; ad annum quadragesimumsextum iuniores, supraq; eũ annum seniores appellasse. Eam rẽ propterea notauit: ut discrimina, que fuerunt iudicio, moribusq; maiorum, pueritiæ, iuuentæ, senectæ ex ista censione Serui Tulli prudentissimi regis noscæretur.

Quod particula, atq;, non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam, uariamq;.

Caput XXIX.

a Tq; particula à grammaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua. Et plerunq; sanè coniungit uerba & connectit. Sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas: nisi in ueterum literarum tractatione, atq; cu-

ra exeratis. Nam & pro aduerbio ualet, cum dicimus aliter ego feci, atq; tu. significat enim aliter q̃ tu. Et gemina si fiat: auget, intenditq; rem, de qua agitur, ut animaduertimus in Q. Ennij annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor.

» Atq; atq; accedit muros Romana iuuentus,

Cui significationi contrarium est, quod itidem a ueteribus dictum est. Deq; & præterea pro alio quoq; aduerbio dicitur, idest statim. Quod in his Virgilij uersibus existimatur obscure, & insequenter particula ista posita esse.

» Sic omnia fatis
» In peius ruere, ac retro sublapsa referri:
» Non aliter, q̃ qui aduerso uix flumine lembum
» Remigijs subigit: si brachia forte remisit:
» Atq; illum in præceps prono rapit alueus amni.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER VNDECIMVS.

De origine uocabuli terræ Italiæ, deq; ea multa, quæ suprema appellatur, deq; eius nominis ratione, ac de lege Aterina. Et quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit. Cap. I.

Timæus in historijs, quas oratione græca de rebus Po. Ro. composuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarũ, terrã Italiã de græco uocabulo appellatã

scripserunt, cum boues græci ueteri lingua ἰταλοὶ,
uocitati sint: quorum in Italia magna copia fuerit:
bucetaq; in ea terra gigni, pasciq; solita sint complu-
rima. Coniectare autem ob eandem causam possu-
mus: quod Italia tunc esset armentosissima. multamq;:
quæ appellatur suprema, institutam in singulos dies,
duarum ouium: triginta boum, pro copia scilicet boum,
proq; ouium penuria. Sed cum eiusmodi multa pe-
coris, armentiq; à magistratibus dicta erat: adige-
bantur boues, ouesq; aliâs pretij parui, aliâs maio-
ris, eaq; res faciebat inæqualem multæ punitionem.
Icirco postea lege aterina constituti sunt in oues sin-
gulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem
multa est ouis unius. Suprema multa est eius numeri,
cuius diximus ultra quem multam dicere in dies sin-
gulos ius non est: & propterea suprema appellatur,
idest summa, & maxima. Quando igitur nunc quoq;
à magistratibus Po. Ro. more maiorum multa dici-
tur: uel minima uel suprema obseruari solet ut oues ge
nere uirili appellentur: atq; ita M. Varro uerba hæc
legitima, quibus minima multa diceretur: concepit. M.
» Terentio, quando citatus, neq; respondit, neq; excusa-
» tus est: ego ei unum ouem multam dico. ac nisi eo gene-
» re diceretur, negauerunt iustam uideri multam. Vo-
cabulum autem ipsum multæ idem M. Varro in un-
deuicesimo rerum humanarum, non latinum, sed sa-
binum esse dicit. Idq; ad suam memoriam mansis-
se ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti.
Sed turba grammaticorum nouitia ea κατ' ἀντίφρα
σιν ut quædam alia, ita hoc quoq; dici tradiderunt.

Cum autem usus, & mos sermonum is sit: ut ita & nunc loquamur ut pleriq; ueterum locuti sunt: multam dixit, & multa dicta est. Non esse ab re putaui notare, quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto ori=
» ginum uerba hæc sunt. Imperator noster, siquis ex
» tra ordinem depugnatum iuit: ei multam facit. Potest autem uideri consulta elegantia uitasse uerbum cum in castris, & in exercitu multa fieret: non in comitio, nec ad populum diceretur.

Quod elegantia apud antiquiores, non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu, atq; uictu diceba tur, eaq; in uitio ponebatur. Caput II.

e Legans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè uerbum ad ætatem M. Catonis uitij non laudis fuit. Est nanq; hoc animaduer tere, cum in quibusdam alijs tum in libro Catonis, qui inscriptus est carmen de moribus. ex quo libro uer
» ba hæc sunt. Auaritiam omnia uitia habere puta-
» bant: sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus. irritus qui
» habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus, non ab ingenij elegantia: sed qui nimis læto, amœnoq; cultu, uictuq; esset. Postea elegans reprehendi quidẽ desijt: sed laude nulla dignabatur: nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crasso, & Q. Scæuolæ, non meram elegantiam, sed multam parsimoniam mi-
» stã laudi dedit. Crassus inquit, erat parcissimus ele-
» gantium. Scæuola parcorum elegantissimus. Præte-

red ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim, & in tercise commeminimus. Vestri inquit, in foro honeste mos erat: domi quod satis erat. equos carius quam coquos emebant. Poeticæ artis honos non erat. Siquis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat: grassator uocabatur. Illa quoq; ex eodem lib. præclare ueritatis sententia est. Nam uita inquit, humana propè uti ferrum est. Ferrum si exerceas conteri tur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo uidemus conteri. Si nihil exerceas inertia, atq; torpedo plus detrimenti facit: quam exercitatio.

Qualis quantaq; sit, pro, particulæ uarietas, deq; exemplis eius uarietatis. Caput III.

Quando ab arbitris, negotijsq; otium est: & motandi corporis gratia, aut spatiamur, aut uectamur: quærere nonnunquam apud me metipsum soleo res eiusmodi, paruas quidem, minutasq;, & hominibus non bene eruditis aspernabiles: sed ad ueterum scripta penitus noscenda: & ad scientiam linguæ latinæ, comprimis necessarias. uelut est, quod forte nuper in prænestino recessu uesp ertina ambulatione solus ambulans consyderabam. Qualis, quantaq; esset particularum quarundam in oratione latina uarietas. quod genus est præpositio pro. Aliter enim dici uidebam pontifices pro collegio decreuisse. Aliter quempiam testem introductum pro testimonio dixisse. Aliter M. Catonem in originum

IIII. Prælium factum depugnatumq; pro castris scripsisse. Et item in quinto. Vrbes, insulasq; omnes pro agro illyrico esse. Aliter etiam dici pro æde Castoris: aliter pro rostris: aliter pro tribunali: aliter pro concione: atq; aliter tribunum plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones qui aut omnino similes, & pares, aut usquequaq; diuersas existimaret: errare arbitrabar. Nam uarietatem istam eiusdem quidem fontis, & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabam. Quod profecto facile intelliget: siquis adhibeat ad meditationem suam intentionem: & habeat ueteris orationis usum, atq; notitiam celebriorem.

Quem in modum Q. Ennius uersus Euripidis æmulatus sit. Caput IIII.

e Vripidis uersus sunt in Hecuba uerbis sententia, breuitate insignes, illustresq;. Hecuba est ad Vlyssem dicens.

τὸ δ' ἀξίωμα κ' ἂν κακῶς λέγῃ τὸ σόν.
πείσει λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰών.
κ' ἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos uersus Q. Ennius, cum eam tragœdiam uerteret: non sane incommode æmulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt.

» Hæc tu, & si peruerse dices: facile achiuos flexeris.
» Nam cum opulenti loquuntur pariter, atq; ignobiles,
» Eadem dicta eademq; oratio æqua non æque ualet.

Bene, sicuti dixi, Ennius. Sed tamen ignobiles

ἀντὶ ἀδοξούντων & opulenti, & ἀντὶ δοκούντων satisfacere sententiæ non uidentur. Nam neq; omnes ignobiles ἀδοξοῦσι, neq; omnes opulenti εὐδοξοῦσι.

De Pyrrhonibus philosophis quædam, deq; Academicis strictim notata, deq; inter eos differentia.

Caput V.

q Vos Pyrrhonios philosophos uocamus, ij græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. Id ferme significat: quasi quæsitores, & consyderatores. Nihil enim decernunt: nihil constituunt: sed in quærendo semper, consyderandoq; sunt, quidnam sit omnium rerum, de quo decerni, constituiq; possit: ac ne uidere quoq; plane quicquam, neq; audire sese putant: sed ita pati, afficiq; quasi uideant: uel audiant: eaq; ipsa, quæ adfectiones istas in sese efficiant: qualia & cuiusmodi sint, cunctantur, atq; insistunt. Omniumq; rerum fidem, ueritatemq; mistis, confusisq; signis ueri, atq; falsi ita incomprehensibilem uideri aiunt, ut quisq; homo est, non præceps, neq; iudicij sui prodigus his uti uerbis debeat: quibus authorẽ philosophiæ istius Pyrrhonem usum esse tradunt. οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκεῖνος ἢ οὐδετέρως, indicia enim rei cuiusq;, & synceras proprietates negant posse nosci, & percipi. Idq; ipsum docere, atq; ostendere multis modis conantur. Super qua re Phauorinus quoq; subtilissime, argutissimeq; decem libros composuit: quos πυῤῥωνίων τρόπων inscribit. Vetus autem quæstio, & à multis scriptoribus græcis tractata, an quid, & quantum inter Pyrrhonios, &

Academicos philosophos intersit. Vtriq; enim σκεπτικοὶ ἐφεκτικοὶ ἀπορητικοὶ dicuntur, quoniam utriq; nihil affirmant, nihilq; comprehendi putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fieri dicunt: quas φαντασίας appellant: non ut rerum ipsarum natura est: sed affectio animi, corporisue est eorum, ad quos ea uisa perueniunt. Itaq; omnes omnino res, quæ sensus hominum mouent, τῶν πρός τι esse dicunt. Id uerbum significat, nihil esse quidquam, quod ex sese constet: nec quod habeat uim propriam, & naturam: sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaq; uideri esse: qualis sit eorum species, dum uidentur: qualiaq; apud sensus nostros, quo peruenerunt: creantur, non apud sese, unde profecta sunt. Cum hæc autem consimiliter, tam Pyrrhonij dicant, quam Academici, differre tamen inter sese, & propter alia quædam, & uel maxime propterea existimati sunt: quod Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi: quasi comprehendunt: & nihil posse decerni, quasi decernunt. Pyrrhonij, ne id quidem ullo pacto uideri uerum dicunt: quod nihil esse uerum uidetur.

Quod mulieres Romæ per Herculem non iurauerint, neq; uiri per Castorem. Caput VI.

i N ueteribus scriptis, neq; mulieres Romanæ per Herculem deierant, neq; uiri per Castorem. Sed cur illæ non iurauerunt Herculem, obscurum non est. nam Herculaneo sacrificio abstinent. Cur autem uiri Castorem iurantes non

appellarũt: non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est apud idoneos quidẽ scriptores, aut mehercle fœminam dicere, aut mecastor uirum. Aedepol autem, quod iusiurandum per Pollucem est: & uiro, & fœminæ commune est. Sed M. Varro adseuerat antiquissimos uiros, neq; per Castorem, neq; per Pollucem deierare solitos: sed id iusiurandũ fuisse tantum fœminarum, ex initijs eleusinijs acceptũ. Paulatim tamen inscitia antiquitatis uiros dicere aedepol cœpisse: factumq; esse ita dicendi morem. Sed mecastor à uiro dici in nullo uetere scripto inueniri.

Verbis antiquissimis, relictisq;, & desitis minime utendum. Caput VII.

u Erbis uti aut nimis obsoletis, exculcatisq;, aut insolentibus, nouitatisq; duræ, & illepide par esse delictum uidetur. Sed molestius equidem, culpatiusq; esse arbitror, uerba noua incognita, inaudita dicere, quàm inuulgata, & sordentia. Noua autem uideri dico etiã ea, quæ sunt inusitata, & desita, tametsi sint uetusta. Est adeo id uitium plerunque seræ eruditionis, quam græci ὀψιμαθίαν appellant: ut quod nunquam didiceris, diu ignoraueris: cum id scire aliquando cœperis: magnifacias. Quo in loco cunq;, & quacunq; in re dicere, ueluti Romæ nobis præsentibus, uetus celebratusq; homo in causis, sed repentina, & quasi tumultuaria doctrina præditus: cum apud præfectum urbis uerba faceret, & dicere uellet, inopi quendam, misero-

roq;

roq; uictu uiuere: & furfureum panem esitare: uinumq; eructum, & fetidum potare: Hic inquit, eques Romanus apludam edit: & floces bibit. Aspexerunt omnes, qui aderant alius alium, primo tristiores turbato, & requirente uultu, quidnam illud utriusque uerbi foret. Post deinde quasi nescio quid thuscæ, aut gallicæ dixisset, uniuersi riserunt. Legerat autem ille apludam ueteres rusticos frumenti furfurem dixisse. Idq; à Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ astraba inscripta est: positum esse. Item floces audierat prisca uoce significare uini fecem è uinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Idq; apud Cæcilium ἐν πωλουμένοις legerat: eaque sibi duo uerba ad orationum ornamenta seruauerat. Alter quoq; à lectionibus, id genus, paucis ἀπειρόκαλος. cum aduersarius causam differri postularet: rogo prætor inquit, subueni succurre, quonamusq; nos bouinator hic demoratur: atq; id uoce magna ter quaterue inclamauit Bouinator. Commurmuratio fieri cœpta est à plerisq;, qui aderant: quasi monstrum uerbi admirantibus. At ille iactans & gestiens. Non enim Lucilium inquit, legistis, qui terguersatorem bouinatorem dicit. Est autem in Lucilij XI uersus hic.

" Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro.

Quid senserit, dixeritq; M. Cato de Albino, qui homo Romanus græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguæ imperitiæ petita composuit. Caput VIII.

i Vste, uenusteq; admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit: res Romanas oratione græca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam. Neminem succensere sibi conuenire: siquid in his libris parum composite, aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum inquit, homo Romanus, natus in Latio, græca oratio à nobis alienissima est. Ideoq; ueniam, gratiamq; malæ existimationis, siquid esset erratum, postulauit. Eam cum legisset M. Cato. Næ tu inquit, Aule nimiũ nugator es: cum maluisti culpam deprecari, quam culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cum imprudentes errauimus: aut cum compulsi peccauimus. Tibi inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod prius quã faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij Nepotis de illustribus uiris.

Historia de legatis Mileti, & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta. Caput IX.

c Ritolaus scripsit legatos Mileto publicæ rei causa uenisse Athenas, fortasse, an dixerit auxilij petendi gratia. Tum qui pro sese uerba facerent: quos uisum erat: aduocasse aduocatos, uti erat mandatum, uerba pro Milesijs ad populum fecisse. Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse: neq; Milesios auxilio dignos, neq; ex R. P. id esse contendisse. Rem in posterũ diẽ prolatã: legatos ad Demosthenem uenisse: magnoq; opere orasse uti con-

tra ne diceret. Eum pecuniam petiuisse, & quantam petiuerat: abstulisse. Postridie cum res agi denuo cœpta esset: Demosthenem lana multa collum, ceruicésq; circumuolutum, ad populum prodisse, & dixisse se συνάγχην. Eo contra Milesios loqui non quire. Tum è populo unum exclamasse. Non συνάγχην quod Demosthenes pateretur, sed ἀργυράγχην esse. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert: non id postea concælauit: quin gloriæ quoq; hoc sibi assignauit. Nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum quantum mercedis, uti ageret, accepisset: & Aristodemus talentum respondisset: at ego plus inquit, accepi, ut tacerem.

Quod C. Gracchus in oratione sua, historiã suprascriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbáq; ipsius C. Gracchi relata.

Caput X.

Quod in capite superiore à Critolao scriptũ esse diximus super Demosthene: id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam dis-
» suasit: in Demadem contulit uerbis hisce. Nam uos
» Quirites, si uelitis sapientia, atq; uirtute uti: & si quæ
» ritis: neminem nostrũ inuenietis sine pretio huc pro=
» dire. Omnes nos, qui uerba facimus: aliquid petimus.
» neq; ullius rei causa quisquam ad uos prodit: nisi ut
» aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti
» uectigalia uestra augeatis: quo facilius uestra commo-
» da, & rempublicam administrare possitis: non gra-
» tis prodeo. Verum peto à uobis, non pecuniam, sed

» bonam existimationem, atque honorem. Qui prode-
» unt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis: petunt, non
» honorem à uobis, uerum à Nicomede pecuniam.
» Qui suadent, ut accipiatis, ij quoq; petunt non à uo-
» bis bonam existimationem: uerum à Mithridate rei
» familiaris suæ pretium, & præmium. Qui autem
» ex eodem loco atq; ordine tacent: ij uel acerrimi sunt.
» Nam ab omnibus pretium accipiunt, & omnes fal-
» lunt. Vos cum putatis eos ab his rebus remotos esse:
» impartitis bonam existimationem. Legationes autem
» à regibus, cum putant eos sua causa reticere: sumptus
» atque pecunias maximas præbent, uti in terra græ-
» cia. Quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat,
» talentum magnum, ob unam fabulam datum esse:
» homo eloquentissimus ciuitatis suæ Demades ei respon
» disse dicitur. Mirum tibi uidetur, si tu loquendo talen-
» tum quæsisti? Ego, ut tacerem, decem talenta à rege ac
» cepi. idem nunc isti pretia maxima ob tacendum ac-
» cipiunt.

Verba P. Nigidij, quibus differre dicit, mentiri & mendacium dicere. Cap. XI.

Verba sunt hæc ipsa P. Nigidij hominis in studijs bonarum artium præcellentis.

Quem M. Cicero ingenij, doctrinarumq;
» nomine, summe reueritus est. Inter mendacium dice-
» re, & mentiri distat. Qui mentitur, ipse non fallitur,
» sed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit,
» ipse fallitur. Item hoc addidit, qui mentitur inquit fal
» lit, quantum in se est. Atqui mendacium dicit, ipse

non fallit

„ non fallit quantum in se est. Item hoc quoq; super
„ eadẽ re dicit. Vir bonus inquit, præstare debet, ne
„ mentiatur: Prudens, ne mendacium dicat. Alterum
„ incidit in hominem, alterum non. Varie mehercle, &
lepide Nigidius tot sententias in eãdem rem, quasi ali ud atq; aliud diceret: disparauit.

Quod Chrysippus philosophus omne uerbũ ambiguum, dubiumq́; esse dicit: Diodorus contra, nullum uerbum ambiguum esse putat. Cap. XII.

C Hrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit: Nullum inquit uerbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit. Nec aliud dici uideri debet, quàm quod se dicere sentit is, qui dicit. At cum ego inquit aliud sensi, tu aliud accepisti: obscure magis dictum, quàm ambigue uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa esse debuit: ut qui diceret: duo, uel plura diceret. Nemo autem duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere.

Quid T. Castritius de uerbis, deq́; sententia quadam C. Gracchi existimauerit. Quodq́; esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit. Cap. XIII.

A Pud T. Castritium disciplinæ rhetoricæ doctorem graui atq; firmo iudicio uirum legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium.

In eius orationis principio collocata uerba sunt accuratius, modulatius'q;, quã ueterum oratorum consuetudo fert. Ea uerba, sicuti dixi, composita hæc sunt.
» Quæ uos cupide per hosce annos adpetistis, atq; uo-
» luistis: ea si temere repudiaritis. abesse nõ potest, quin
» aut olim cupide adpetisse, aut nunc temere repudiasse
» se dicatmini. Cursus igitur hic, & sonus rotundæ, uolubilis'q; sententiæ, eximie nos, & unice delectabat. Tanto id magis, quod iam tunc C. Graccho uiro illustri, & seuero eiusmodi compositionem fuisse cordi uidebamus. Sed enim cum eadem ipsa uerba sæpius petentibus nobis lectitarentur: admoniti à Castritio sumus: ut consyderaremus, quæ uis, quod'ue emolumentum eius sententiæ foret. Neq; pateremur ut aures nostræ cadentis apte orationis modis eblanditæ, animum quoq; nobis uoluptate inani perfunderent. Cũq; nos admonitione ista attentiores fecisset: inspiate inquit, penitus quid efficiant uerba hæc. dicatq; mihi quæso aliquis uestrum, an sit ulla huiusce sententiæ aut grauitas, aut gratia? Quæ uos cupide per hosce annos adpetistis, atq; uoluistis: ea temere si repudiaritis: abesse non potest, quin aut olim cupide adpetisse, aut nunc temere repudiasse dicatmini. Cui enim omnium hominum in mentem non uenit: id profecto usu uenire, ut quod cupide adpetieris, cupide adpetisse: & quod temere repudiaueris, temere repudiasse dicatris? At si opinor, inquit, ita scriptum esset: quæ uos per hosce annos adpetistis, atq; uoluistis, ea nunc si repudiaritis: abesse non potest, quin aut olim cupide adpetisse, aut nunc temere repudiasse dicatmini.

Si inquit,

Si inquit, ita diceretur, grauior scilicet, solidiorq; fieret sententia: & acciperet aliquid iustæ in audiendo expectationis. Nunc autem uerba hæc cupide, & temere, in quibus uerbis omne momentum rei est: non in concludenda sententia tantum dicuntur: sed supra quoq; nondum desyderata ponuntur. Et quæ nasci, oririq; ex ipsa rei conceptione debebant: ante omnino, quàm res postulat: dicuntur. Nam qui ita dicit, si hoc feceris: cupide fecisse dicêris: rem dicit sensus alicuius ratione collectam, & confectam. Qui uero ita dicit, si cupide feceris: cupide fecisse dicêris: nõ longe secus dicit, atq; si diceret, si cupide feceris: cupide feceris. Hæc ego inquit, admonui, non ut C. Graccho uitio darem. (Dij enim mentem meliorem mihi,) (nam si quicquam in tam fortis facundiæ uiro uitij, uel erroris esse dici potest: id omne & authoritas eius exhausit: & uetustas consumpsit.) Sed uti caueretis: ne uos facile præstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus. Atq; ut uim ipsam rerum, uirtutemq; uerborum prius pensitaretis: & siquidẽ grauis, atq; integra, & syncera sententia diceretur: tum si ita uideretur: gressibus quoq; ipsis orationis, & gestibus plauderetis. Si uero frigidi, & leues, & futiles sensus in uerba apte, numeroseq; posita includerentur: non esse id secus crederetis, quàm cum homines insigni deformitate, ad facienda ridicula imitantur histriones, & gestiunt.

Sobria, & pulcherrima Romuli regis responsio circa uini usum. Caput XIIII.

s Implicissima suauitate & rei, & orationis L. piso frugi usus est in primo annali, cum de Romuli regis uita, atque uictu scriberet. Ea uerba, quæ scripsit: hæc sunt. Eundem Romulum dicunt ad cœnam uocatum ibi non multum bibisse: quia postridie negotium haberet. Ei dicunt, Romule si istuc omnes homines faciant: uinum uilius sit. Is respondit, immo uero carum, si quantum quisq; uolet, bibat: nam ego bibi quantum uolui.

De ludibũdo, & errabũdo, atq; id genus uerborũ productionibus, & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda. Atq; inibi quod Sisenna per huiusce modi uerbum noua figura usus est. Caput XV.

l Aberius in lacu auerno mulierem amantem uerbo inusitatius ficto amorabundam dixit. id uerbum Cesellius uindex in commentario lectionum antiquarum ex figura scriptum dixit, qua ludibunda: ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grammaticus uel nobilissimus inter illa, quæ de Cesellij erroribus composuit: in hoc quoq; uerbo errasse eum scripsit: quod idem esse putauerit, ludens & ludibunda, errans, & errabunda, ridens, & ridibunda. Nam ludibunda inquit & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem, uel ridentem, uel errantem agit, aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut

Cesellium in eo reprehenderet: non hercle reperiebamus. Non est enim dubium, quin hæc, genere ipso duntaxat idem significent: quod ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, uel imitari, non intelligere uideri maluimus: q̃ insimulare eum tanquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Saturum oportuit commentaria Cesellij criminantem, hoc ab eo præteritum requirere: quod non dixerit, an quid, & quantulum differret à ludibundo ludens, & ridibundo, ridens, & errabundo, errans, cæteraq; horum similia? An à principalibus uerbis paululum aliquid distaret? Et quã omnino uim haberet particula hec extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu. Sicuti requiri solet in uinolento, & lutulento, & turbulento, uacua'ne & inanis sit istæc productio? Cuiusmodi sunt, quæ παρωνυμὰς græci dicunt. An extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cum reprehensionem autem illam Saturi notaremus: in memoriam nobis redijt, quod Sisenna in quarto historiarum, eiusdem figuræ uerbo ita usus est: populabũdus inquit, agros ad oppidum peruenit. Quod scilicet significat, cum agros popularetur: non ut Saturus in consimilibus uerbis ait: cum populantem ageret, uel cum imitaretur. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio, & origo esset huiuscemodi figuræ populabũdus, & errabũdus, & lætabũdus, & ludibũdus, multorũq; aliorũ id genus uerborũ ἐπιβόλως hercle, Apollinaris noster sibi uideri ait, particulã istam po-

stremam, in qua uerba talia exeunt, uim, & copiã, & quasi abundantiam rei, cuius id uerbum esset, demonstrare. Vt lætabundus is dicitur: qui abunde lætus sit: & errabundus, qui longo, atq; abundanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici osten dit: ut productio hæc, & extremitas largam, & fluẽtem uim, & copiam declaret.

Quod græcorum quorundam uerborum difficillima est in latinam linguam mutatio: uelut quod græce dicitur πολυπραγμοσύνη. Caput XVI.

Dicimus sæpe animum ad uocabula rerũ non paucissima, quæ neq; singulis uerbis, ut à græcis, neq; si maxime pluribus eas res uerbis dicamus: tam dilucide, tamq; apte demonstrari latina oratione possunt: quã græci ea dicunt priuis uocibus. Nuper etiam cum allatus esset ad nos Plutarchi liber, & eius libri indicem legissemus: qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiam, qui & literarum, & uocum græcarum expers fuit: cuiusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus. Rem, de qua scriptum fuit: dicturi, hæsimus. Ac tum quidem primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse: si dicerem librum scriptum esse de negotiositate: aliud insti tui apud me exquirere, quod, ut dicitur, uerbũ de uerbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut si etiam uellem fingere: quod non insigniter asperum, absurdum, durumq; esset: si

ex multitudine, & negotio uerbum unum compingerem: sicuti multiiuga dicimus, & multicoloria, & multiformia. Sed non minus illepide ita diceretur, quàm si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. Quamobrem cum diutule tacitus in cogitando fuissem: respondi tandem non uideri mihi, significari eam rem posse uno nomine. Et iccirco iuncta oratione, quid uellet græcum, id uerbum pararam dicere. Ad multas igitur res agressio, earumq; omnium rerum actio πολυπραγμοσύνη inquam græce dicitur: de qua hunc librum compositum esse, inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis, & inconditis, adductus uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην. Hortatur inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda, & ad res obeundas plurimas cum industria, & celeritate. Nomenq; ipsius uirtutis, de qua locuturus esset: libro ipsi, sicuti dicis: non incommode præscripsit. Minime inquam uero. neq; enim ista omnino uirtus est: cuius græco nomine argumentum hoc libri demonstratur. Neq; id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidē in libro quã potest maxime, à uaria, promiscuaq;, & non necessaria rerũ eiuscemodi plurimarum & cogitatione, & petitione. Sed huius inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia: qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscurissime dicere quod à græcis perfectissime uno uerbo, & planissime dicitur.

Quid significat in ueteribus prætorum edictis, quod flumina retanda publicæ redempta habent.

Caput XVII.

Dicta ueterum Prætorum sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Traiani, & aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent: legere, atq; cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum inuenimus. Qui flumina retanda publicæ redempta habent: siquis eorum ad me eductus fuerit: qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset: quærebatur. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Caij de origine uocabulorum septimo legisse. Retas uocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent: aut in alueis eorum extarent: appellatasq; esse à retibus, quod prætereuntes naues impedirent, & quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse, idest purganda, nequid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit fures affecerit. Et qua postea Solon, & qua item decemuiri nostri, qui. XII. tab. scripserunt. Atq; inibi adscriptum, quod apud Aegyptios furta licita, & permissa sunt. Apud Lacedæmonios autem cum studio quoq; affectata, & pro exercitio utili celebrata. Ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia.

Caput XVIII.

d RACO Atheniensis uir bonus, multaq; esse prudentia existimatus est, iurisq; diuini, & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur: primus omnium tulit. in illis legibus furem cuiuscunq; modi furtis supplicio capitis puniendum esse, & alia pleraq; nimis seuere censuit, sanxitq;. Eius igitur leges, quoniam uidebantur impendio acerbiores: non decreto, iussoq;, sed tacito, illiteratoq; Atheniensium consensu, obliteratae sunt. Postea legibus alijs mitioribus à Solone compositis usi sunt. Is Solon ex septem illis inclytis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non ut Draco antea mortis, sed dupli poena uindicandum existimauit. X uiri autem nostri, qui post reges exactos leges, quibus Po. Ro. uteretur: in. XII. tabulis scripserunt: neq; pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neq; remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto prehensus esset: tum demum occidi permiserunt: si aut cum faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo, cum prehenderetur defenderet. Ex caeteris autem manifestis furibus, liberos uerberari, addiciq; iusserunt ei: cui factum furtum esset: si modo id luci fecissent: neq; se telo defendissent. seruos item furti manifesti prehensos uerberibus affici, & è saxo praecipitari, sed pueros impuberes praetoris arbitratu uerberari uoluerunt: noxamq; ab his factam sarciri. Ea quoq; furta, quae per lancem, liciumq; concepta essent: perinde, ac si manifesta forent: uindicauerunt. Sed nunc à lege illa X. uirali discessum est. Nam si-

quis semper manifesto furto iure, & ordine experiri uelit: actio in quadruplum datur. Manifestum autem furtum est, ut ait Massurius: quod deprehēditur, dum fit. faciendi finis est, cum perlatum est, quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptum, & pleraq; alia ad eam rem, ex egregijs ueterum moribus accepta, neq; inutilia cognitu, neq; iniucunda, qui legere uoluit: inueniet Sabini librum, cui titulus est de furtis. In quo id quoq; scriptum est, quod uulgo inopinatum.

» Non hominum tantum, neq; rerum mouen-
» tium, quæ auferri occulte, & subripi possunt: sed fun-
» di quoq;, & ædium fieri furtum.

Condemnatum quoq; furti colonum, qui fundo, quem conduxerat: uendito: possessione eius dominum interuertisset. Atq; id etiam, quod magis inopinabile est: Sabinus dicit.

» Furem esse hominis iudicatum, qui cum fugitiuus præ
» ter oculos domini forte iret: obtentu togæ tanquam se
» amiciens, ne uideretur à domino, obstitisset.

Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis iure consulti, haudquaquam indocti uiri, apud ueteres ægyptios: quod genus hominum constat, & in artibus reperiendis solertes extitisse: & in cognitione rerum indaganda sagaces: furta omnia fuisse licita, & impunita, apud Lacedæmonios quoq; sobrios illos, & acres uiros, cuius rei nō adeo, ut Aegyptijs fides longinqua est: non pauci, neq; ignobiles scriptores, qui de moribus, legibusq; eorum memorias condiderunt: ius atq; usum fuisse furandi

dicunt,

dicunt, Idq; a iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neq; ad sumptum libidini præbendum comparandam'ue opulentiam, sed pro exercitio, disciplinaq; rei bellicæ factitatum. Quod & furandi solertia, & adsuetudo acueret, firmaretq; animos adolescentium: & ad insidiarum astus, & ad uigilandi tolerantiã, & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus diuidunda scripsit: uehementibus, & illustribus uerbis de impunitate peculatus, atq; licentia conqueritur. Ea uerba, quoniam
» nobis impense placuerunt: adscripsimus. Fures in-
» quit, priuatorum furtorum in neruo, atq; in compe-
» dibus ætatem agunt. Fures publici in auro, atq; in
» purpura. Quã caste autem, & quam religiose a prudentissimis uiris, quid esset furtum definitum sit: prætereundum non puto. Nequis eum solum esse furem putet: qui occulte tollit, aut clàm subripit. Ver-
» ba sunt Sabini ex libro iuris ciuilis secundo. Qui
» alienam rem adtrectauit, cum id se inuito domino
» facere iudicare deberet: furti tenetur. Item alio ca-
» pite. Qui alienum tacens, lucri faciundi causa sustu-
» lit: furti obstringitur, siue scit cuius sit, siue nescit.
Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi libro, Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa adtrectatis. Sed meminisse debemus secundum ea, quæ supra scripsi, furtum sine ulla quoq; adtrectatione fieri posse, sola mente, atq; animo, ut furtum fiat, annitente. Quo circa ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus: qui seruo suo uti furtum faceret: imperauit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII. LIBER DVODECIMVS.

Dissertatio Phauorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset: non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

Caput Primum.

n Vntiatum quondam est Phauorino philosopho nobis præsentibus uxorem auditoris, sectatorisq; sui paululum ante enixam, auctumq; eũ esse nato filio. Eamus ĩqt, & puerperã uisum, & patri gratulatũ. Is enim erat loci Senatorij ex familia nobiliori. Imus unà & qui tum aderamus. Prosecutiq; eum sumus ad domum, quò pergebat: & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem, congratulatusq; adsedit, atq; percunctatus est quàm diutinum puerperium, & quàm laboriosi nixus fuissent. Puellamq; defessam labore, ac uigilia somnum capere cognouit: fabulari instituit prolixius. Et nihil inquit dubito, quin filium lacte suo nutritura sit. Sed cum mater puellæ parcendum esse ei diceret: adhibendasq; puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset: munus quoque nutricationis graue, ac difficile accederet: oro te inquit mulier sine eam totam integram esse matrem filij sui. Quod est enim hoc contra natu-

ram

ram imperfectum, atque dimidiatum matris genus? peperisse, ac statim ab sese abiecisse? Aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod non uideret? non alere nunc suo lacte, quod uideat iam uiuentem? iam hominem? iam matris officia implorantē? An tu quoq; inquit putas, naturā fœminis mām̄arum ubera, quasi quosdam neuulos uenustiores, non liberorum alendorum, sed ornādi pectoris causa dedisse? Sic enim q̄d à uobis scilicet abest, pleræq; istæ prodigiosæ mulieres, fontem illum sanctissimum corporis generis humani educatorem arefacere & extinguere cum periculo quoq; auersi, corruptiq; lactis laborant: tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciunt eadem uecordia: qua quibusdam commentitijs fraudibus nituntur, ut fœtus quoq; ipsi in corpore suo concepti aboriantur, ne æquor illud uentris irrugetur: ac de grauitate oneris, & labore partus fatiscat. quod cum sit publica detestatione, communiq; odio dignum in ipsis hominem primordijs, dum fingitur, dum animatur inter ipsas artificis naturæ manus interfectum ire: quantulum hinc abest, iam perfectum, iam genitum, iam filium proprij, atq; consueti, atq; cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur, & uiuat cuius id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capessendis naturæ sensibus, tam obsurduit: non id quoque nihil interesse putat: cuius in corpore, cuiusq; ex sanguine concretus homo, & coalitus sit? An qui à spiritu multo, & colore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit?

Non'ne hac quoq; in re solertia naturæ euidens est: quod posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit: aduentante iam partus tempore in supernas se parteis profert, & ad fouenda uitæ, atq; lucis rudimenta presto est: & recens natis, notum, & familiarẽ uictum offert? Quãobrem non frustra creditum est: sicuti ualeat ad fingendas animi, atq; corporis similitudines uis, & natura seminis: non secus ad eandem rem, lactis quoq; ingenia, & proprietates ualere. Neq; in hominibus id solum, sed in pecudibus quoq; animaduersum. Nam si Ouium lacte Hœdi, aut caprarum Agni alerentur: constat ferme in his, lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam, & frugibus maior plerunq; uis, & potestas est ad earum indolem uel detrectandam, uel augendam, aquarum, atq; terrarum, quæ alunt: quàm ipsius, quod iacitur, seminis. Ac sæpe uideas arborem lætam, & nitentem in locum alium transpositam deterioris terræ succo deperisse. Quæ malum igitur ratio est nobilitatem istam nati modo hominis, corpusq;, & animum, benigne ingenitis primordijs inchoatum, insitiuo, degeneriq; alimento lactis alieni corrumpere? Præsertim si ista, quam ad præbendum lac, tunc adhibebitis, aut serua, aut seruilis, & ut plerunq; solet, externæ, & barbaræ nationis, si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam plerunq; sine discrimine, quæcunq; id temporis lactens est: adhiberi solet. Patiemur'ne igitur infantem hunc nostrum pernitioso contagio infici? & spiritum ducere in animum, atq; in

corpus

corpus suum, ex corpore, & animo deterrimo? Idhercle ipsum est, quod sæpenumero miramur: quosdam pudicarum mulierum liberos, parentum suorum neq; corporibus, neq; animis similes existere. Scite igitur & perite noster Maro, quod cum uersus illos Homeri consectaretur:

οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεὺς,
οὐδὲ θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα
πέτραι τ' ἠλίβατοι· ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Non partionem solam tanquam illam, quam ille sequebatur: sed alituram quoq; feram, & sæuam criminatus est. Addidit enim hoc de suo,

Hircanæq; admorunt ubera tigres.

Quoniam uidelicet in moribus inolescendis magnam ferè partem ingenium altricis, & natura lactis tenet. Quæ iam à principio imbuta paterni seminis concretione, ex matris etiam corpore, & animo recentem indolem configurat. Et præter hæc autem, quis illud etiam negligere, aspernariq; possit, quod quæ partus suos deserunt: ableganntq; à sese, & alijs nutriendos dedunt: uinculum illud, coagulumq; animi, atq; amoris, quo parentes cum filijs natura consociat: interscindunt: aut certe quidem diluunt, deteruntq;. Nam ubi infantis aliorsum dati facta ex oculis amolitio est: uigor ille maternæ flagrantiæ sensim, atq; paulatim restinguitur. Omnisq; impatientissimæ solicitudinis strepitus consilescit. Neq; multo minor amandati ad nutricem aliam filij, quàm morte amissi obliuio est. Ipsius quoq; infantis adfectio animi, amoris, consuetudinis in ea sola, unde alitur, occupatur: & proin-

de, ut in expositis usu uenit: matris, quæ genuit, neq; sensum ullum, neq; desyderium capit. Ac propterea obliteratis & abolitis natiuæ pietatis elementis: quicquid ita educati liberi amare patrem, atq; matrem uidentur: magnam ferè partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis, & opinabilis. Hæc Phauorinum dicentem audiui græca oratione: cuius sententias communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui retuli. Amœnitates uero, & copias, ubertatesq; uerborum, latina omnis facundia uix quidem indipisci potuerit: mea tenuitas nequaquam.

Quod Anneus Seneca iudicans de Q. Ennio, deq; M. Tullio leui, futiliq; iudicio fuit. Cap. II.

d E Anneo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili. Cuius libros attingere, nullum pretium operæ sit. Quod oratio eius uulgaris uideatur, & protrita. Res atq; sententiæ, aut inepto, inaniq; impetu sint: aut leui, & quasi dicaci argutia. Eruditio autem uernacula, & plebeia, nihilq; ex ueterum scriptis habens, neq; gratiæ, neq; dignitatis. Alij uero elegantiæ quidem in uerbis parum esse non infi cias eunt: sed & rerum, quas dicat, scientiam, doctrinamq; ei non deesse dicunt: & in uitijs morum obiurgandis, seueritatem, grauitatemq; non inuenustam. Mihi de omni eius ingenio, deq; omni scripto iudicium, censuramq; facere non necessum est. Sed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio, & P. Virgilio iudicauit: ea res cuiusmodi sit, ad consyderandum

derandum ponemus. In libro enim XXII. epistolarum moralium, quas ad Lucilium composuit, deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego antiquo uiro fecisse hos dicit.

» Dictus ollis popularibus olim
» Qui cum uiuebant homines, atq; æuum agitabant,
» Flos delibutus populis, & suada medulla.

» Ac deinde scribit de iisdem uersibus uerba hæc. Ad=
» miror eloquentissimos uiros, & deditos Ennio, pro opti
» mis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos eius uer
» sus, & hos refert. Atq; id etiam de Cicerone dicit.
» Non miror inquit fuisse, qui hos uersus scriberet: cum
» fuerit qui laudaret. Nisi forte Cicero summus orator
» agebat causam suam, & uolebat hos uersus uideri bo
» nos. Postea hoc etiã addidit insulsissime. Apud ipsum
» quoque inquit Ciceronem inuenies etiã in prosa ora=
» tione quædam: ex quibus intelligas illum non perdi=
» disse operam, quod Ennium legit. Ponit deinde, quæ apud Ciceronem reprehendit, quasi Enniana, quod ita scripserit in libris de rep. quod Menelao laconi quædam fuit suauiloquens iucunditas: & quod alio in loco dixerit, breuiloquentiam in dicendo colat. Atq; ibi
» nugator homo Ciceronis errores deprecatur: & nõ fu=
» it inquit, Ciceronis hoc uitium, sed temporis. Necesse erat hæc dici, cum illa legerentur. Deinde adscribit, Ciceronem hæc ipsa interposuisse, ad effugiendam infamiam nimis lasciuæ orationis, & nitidæ. De Vir=
» gilio quoq; eodem in loco uerba hæc ponit: Vir=
» gilius quoque noster non ex alia causa duros quos=
» dam uersus, & enormes, & aliquid supra mensurã

» trahentis interposuit, quàm ut Ennianus populus
» agnosceret, in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed
iam uerborum Senecæ piget. Hæc tamen inepti, &
» insipidi, & insulsi hominis ioca non prætеribo. Qui
» dam sunt inquit, tam magni sensus Q. Ennij, ut licet
» scripti sint inter hircosos: possunt tamen inter unguen-
» tatos placere. Et cum reprehendisset uersus, quos su-
» pra de Cethego posuimus: qui huiuscemodi inquit, uer
» sus amant, liceat sibi, & eosdem admirari: & Sothe
» rici lectos, dignus sanè Seneca uideatur lectione, ac
studio adolescentium, qui honorem, coloremq; ueteris
orationis Sotherici lectis compararit, quasi minimæ
scilicet gratiæ, & relictis iam, contemptisq;. Audias
tamen commemorari, ac referri pauca quædam: quæ
ipse idem Seneca benedixerit. Quale est illud, quod
in hominem auarum, & auidum, & pecuniæ sitien-
» tem dixit: Quid enim refert quantum habeas? mul-
» to illud plus est, quod non habes. Bene hoc sanè, be-
ne. Sed adolescentium indolem, non tam iuuant, quæ
benedicta sunt, quàm inficiunt, quæ pessime: multoq;
magis, si & plura sunt, quæ deteriora sunt. Et quæ
dam in his non pro ἐνθυμήματι aliquo rei par-
uæ, ac simplicis, sed in re ancipiti pro cõsilio dicũtur.

Lictoris uocabulũ qua ratione conceptum, ortumq;
sit: & sup eo diuersæ sententiæ Valgi Rufi, & Tul-
lij Ciceronis liberti acceptæ. Caput III.

u Algius Rufus in secundo librorum, quos in
scripsit de rebus per epistolam quæsitis: li-

ctorem dicit a ligando appellatum esse, quod cum magistratus Po. Ro. uirgis quempiam uerberari iussissent: crura eius, & manus ligari, uinciriq; a uiatore solita sint: isq;, qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet: lictor sit appellatus: utiturq; ad eam rem testimonio M. Tullij, uerbaq; eius refert ex oratione, que dicta est pro C. Rabirio. Lictor inquit, colliga manus. Haec ita vulgus, & nos sane cum illo Sentimus. Sed Tiro Tullius M. Ciceronis libertus, lictorem uel a lino, uel a licio dictum scripsit: Licio enim transuerso, quod linium appellatur, qui magistratibus inquit, praeministrabant: cincti erant. Siquis autem est: qui propterea putet probabilius esse, quod dixit Tiro, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est: & in eo uerbo, quod est ligo, correpta est, nihil ad rem istã pertinet. Nam sic a ligando lictor, & a legendo lector, & a uincẽdo uictor, & a tuendo tutor, & a struendo structor, productis, quae corripiebantur, uocalibus, dicta sunt.

Ex Q. Ennij septimo annalium uersus, quibus depingitur, finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris erga amicum superiorem. Caput IIII.

Escriptum, definitumq; est a Q. Ennio in annali septimo graphice admodum, sciteq; sub historia Gemini Seruilij, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguae parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum, morumq; ueterum, ac nouo-

rum scientia, quantaq; seruandi, tuendiq; secreti religione, qualibus denique ad minuendas uitæ molestias, fomentis, leuamentis, solatijs amicum esse conueniat hominis genere, & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus frequenti, assiduoq; memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officijs decreta. Ad hoc color quidam uetustatis in his uersibus tam reuerendus est: suauitas tam impromiscua, tamq; ab omni fuco remota est, ut mea quidem sententia pro antiquis, sacratisq; amicitiæ legibus obseruandi, tenendi, colendiq; sint. Quapropter ascribendos eos existimaui, siquis iam statim desyderaret.

» Hocce locutus uocat, qui cum bene sæpe libenter
» Mensam, sermonesq; suos, rerumq; suarum
» Comiter impertit: magna cum lapsa diei
» Parte fuisset, de paruis, summisq; gerendis
» Consilio, indu foro lato, sanctoq; senatu,
» Cui res audacter magnas, paruasq;, iocumq;
» Eloqueret: quæ tincta malis, & quæ bona dictu,
» Euomeret: siquid uellet, tutoq; locaret,
» Quocum multa uolup, ac gaudia, clamq;, palamq;,
» Ingenium cui nulla malum sententia suadet:
» Vt faceret facinus, lenis, haud malus, idem
» Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
» Contentus, scitus, atq; beatus, secunda loquens in
» Tempore, commodus, & uerborum uir paucorum,
» Multa tenens antiqua, sepulta & sæpe uetustas
» Quæ facit: & mores, ueteresq;, nouosq; tenentem:
» Multorum ueterum leges, diuumq; hominumq;
» Prudentem: qui multa loquiue, tacereue posset,

Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.
T. Aelium Scillonem dicere solitum ferunt Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse: picturamq; istam morum, & ingenij ipsius Q. Ennij factam esse.

Sermo Tauri philosophi de modo, atq; ratione tolerandi doloris secundum stoicorum decreta.
Caput V.

c Vm Delphos ad Pythia, conuentumq; totius fermè græciæ uisendum philosophus Taurus iret: nosq; ei comites essemus: inq; eo itinere Lebadiam uenissemus: quod est oppidum antiquum in terra Boetia: affertur ibi ad Taurum amicum eius, quempiam nobilem in stoica disciplina philosophum ægra ualetudine oppressum decumbere: tunc omisso itinere, quod aliò maturandum erat: & relictis uehiculis: pergit eum propere uidere. Nosq; de more, quem in locum, cunq; iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes, in quibus ille ægrotus erat, peruenimus: uidemus hominem doloribus, cruciatibusq; allabi, quod græci χωλὸν dicunt: & febri simul adrapida afflictari: gemitusq; ex eo compressos erumpere: spiritusq;, & anhelitus è pectore eius euadere: non dolorem magis indicantes, quàm pugnam aduersus dolorem. Post deinde cum Taurus & medicos accersisset, collocutusq; de facienda medela esset: & eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam uidebat, perhibito, stabilisset: egressiq; deinde ad uehicula

& ad comites rediremus: uidistis inquit Taurus, non sanè iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes, compugnantesq; philosophum, & dolorem. Faciebat uis illa, & natura morbi, quod erat suum, distractionem, cruciatumq; membrorum. Faciebat contra ratio, & natura animi, quod erat æque suum: perpetiebatur, & cohibebat, coercebatq; intra sese uiolentias effrenati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidē uoces indecoras edebat. Signa tamen quædam (sicut uidistis) existebant uirtutis, & corporis de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis in disciplinis philosophiæ non ignarus, si tanta inquit, doloris acerbitas est: ut contra uoluntatem, contraq; iudiciū animi nitatur: inuitumq; hominem cogat ad gemendum, confitendumq; de malo morbi sæuientis, cur dolor apud stoicos indifferens esse dicitur, non malum? Cur deinde aut stoicus homo cogi aliquid potest: aut dolor cogere: cum & dolorem stoici nihil cogere, & sapiētem nihil cogi posse dicant? Ad ea Taurus uultu iam propemodum lætiore. delectatus enim iam uidebatur illecebra quæstionis: si iam amicus inquit, hic noster melius ualeret: gemitus eiusmodi necessarios à calumnia defendisset: & hanc opinor, tibi quæstionē dissoluisset. Me autem scis, cum stoicis non bene conuenire: uel cum stoica potius disciplina. Est enim pleraq; & sibi, & nobis incongruens, sicut in libro, quem super ea re composuimus, declaratur: sed ut tibi à me mos geratur: dicam ego indoctius, ut aiunt, & apertius: quæ fuisse dicturum puto sinuosius, atq;

solertius, si quis nunc adesset stoicorũ. Nosti enim credo uerbum illud uetus peruagatum ἀμαθέστερον πῶς εἶπε. καὶ σαφέστερον λέγε. atq; hinc exorsus de dolore, atq; gemitu stoici ægrotantis ita disseruit. Natura inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis, inoleuitq; in ipsis statim principijs, quibus nati sumus, amorem nostri, & charitatem, ita prorsus, ut nihil quicquam esset charius, pensiusq; nobis, quam nosmetipsi. Atq; hoc esse fundamentum rata est conseruandæ hominum perpetuitatis: si unusquisq; nostrum, simulatq; editus in lucem foret: harum prius rerum sensum, affectionemq; caperet: quæ à ueteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet: ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est: & utendi consilij reputatio: & honestatis, utilitatisq; ueræ contemplatio, subtiliorq;, & exploratior commodorum delectus, atq; ita præcæteris omnibus enituit, & præfulsit decori, & honesti dignitas. Ac si ei retinendæ obtinendæue incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est. Neq; aliud esse uere, & simpliciter bonum, nisi honestum, Aliud quicquam malum, nisi quod turpe esset, existimatum est. Reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neq; honesta essent, neq; turpia, neq; bona esse, neq; mala, decretum est. Productiones tamen, & relationes suis quæq; momentis distinctæ, diuisæq; sunt. Quæ προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα ipsi uocant. Propterea uoluptas quoq;, & dolor, quod ad finem ipsum

ne, beateq; uiuendi pertinet: & in medijs relicta, & neq; in bonis, neq; in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris, uoluptatisq; ante consilij, & rationis exortum recens natus homo imbutus est: & uoluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem, quasi à graui quodam inimico abiunctus, alienatusq; est: idcirco affectiones istas primitus, penitusq; inditas, ratio post addita, conuellere, obstirpare, atq; extinguere uix potest. Pugnat autem cum ijs semper, & exultanteis eas opprimit, obteritq;, & parere sibi, atq; obedire cogit. Itaq; uidistis philosophum ratione decreti sui nixum cum petulantia morbi, dolorisq; exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neq; ut pleriq; dolentes solent, eiulantem, atq; lamentantem, ac miserum sese, & infelicem appellantem: sed acres tantum anhelitus, & robustos gemitus edentem, signa, atq; indicia non uicti, neq; oppressi à dolore: sed uincere eum, atq; opprimere enitentis. Sed haud scio inquit, an dicat aliquis ipsum illud, quod pugnat, quod gemit, si malum dolor non est: cur necesse est gemere, & pugnare? Quia enim omnia, quæ non sunt mala, molestia quoq; omni non carent: sed sunt pleraq; noxa quidem magna, & pernicie priuata: quia non sunt turpia: contra naturæ tamen mansuetudinem, lenitatemq; opposita sunt, & infesta, per obscuram quandam, & necessariam ipsius naturæ consequentiam. Hæc ergo uir sapiens tolerare, & cunctari potest, non omnino sensum sui amittere potest. ἀναλγησία enim, atq; ἀπάθεια, non meo tantum in

quit, sed quorundam etiam ex eadem porticu ꝑ prudentiorum hominum, sicuti iudicio Panætij grauis, atq; docti uiri improbata, abiectaq; est. Sed cur contra uoluntatem suam gemitus facere cogitur philosophus stoicus: quem nihil cogi posse dicunt? Nihil sanè potest cogi uir sapiens, cum est rationis obtinendæ locus. Cum uero natura cogit: ratio quoq; à natura data cogitur. Quære etiam, si uidetur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata, inuitus conniueat? Cur fulgente cœlo à luminis iactu, non sua sponte & caput, & oculos declinet? Cur tonitru uehementius facto, sensim pauescat? Cur sternutamentis quatiatur? Cur aut in ardoribus solis æstuet? aut cur in pruinis immanibus obrigescat? Hæc etenim, & pleraq; alia non uoluntas, nec consiliū, nec ratio moderatur: sed naturæ, necessitatisq; decreta sunt. Fortitudo autem non ea est, quæ contra naturā monstri uice nititur ultraq; modum eius egreditur: aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera, & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione.

Qualem fuisse accepimus ferum quendam in ludo Cæsaris gladiatorem: qui, cum uulnera eius à medicis execabantur: ridere solitus fuit: sed ea uera, & proba fortitudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerādarū. Per quod apparet, esse quædam intolerabilia, quibus fortes uiri, aut obeundis abhorreant: aut sustinendis. Cum hæc Taurus dixisset: uidereturq; in eandem rem plura etiam dicturus: peruentum est ad uehicula: & conscendimus.

Quod græci ænigma dicunt, latini antiqui scirpos appellauerunt. Caput VI.

q Væ græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam ex nostris ueteribus scirpos appellauerunt: quale est quod nuper inuenimus per hercle antiquum, perquam lepidum tribus uersibus senarijs compositum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium coniecturas, in requirendo acueremus.

Versus tres hi sunt.

" Semel minus'ne, an bis minus sit, non satis scio.
" An utrunq; eorum, ut quondam audiui dicier,
" Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere: inueniet quid sit in M. Varronis de sermone latino ad Marcellum secundo libro.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul, ream mulierem ueneficij, confitentemq; ad Areopagitas reiecerit. Caput VII.

a D Cn. Dolobellã proconsulari imperio prouinciam Asiam obtinentem deducta mulier smyrnea est. Eadem mulier uirum, & filium eodem tempore, uenenis clàm datis, uita interfecerat: atq; id fecisse se confitebatur. Dicebatq;, habuisse se faciendi causam: quoniam ille idem maritus, & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum adolescentem optumum, & innocentissimum

mum exceptum insidijs occidissent. Idq; ita esse factum controuersia non erat. Dolobella retulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat: quod & confessum ueneficium, quo maritus, & filius necati forent, non admittendum impunitum uidebatur: & digna tamen pœna in homines sceleratos uindicatum fuisset. Dolobella eam rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores, exercitatioresq; reiecit. Areopagitæ cognita causa, accusatorem mulieris, & ipsam, quæ accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neq; absolutum mulieris ueneficium est: quod per leges non licuit: neq; nocens damnata, punitaq;: quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerij Maximi factorum, & dictorum memorabiliũ octauo.

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. Caput VIII.

P. Aphricanus superior, & Ti. Grac. Tib. & P. Gracchorum pater rerum gestarum magnitudine, & honorum, atq; uitæ dignitate illustres uiri dissenserunt sæpenumero de rep. & ea, siue qua alia re non amici fuerunt. Ea simultas cum diu mansisset: & solenni die Ioui epulum libaretur: atq; ob id sacrificium Senatus in capitolio epularetur: fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi iũctim locarentur tum quasi Dijs immortalibus arbitris in conuiuio Iouis OPT. MAX. dexteras eorum conducentibus, repente amicissimi facti, neq; solum a-

inicitia incepta: sed adfinitas simul instituta. Nam P. Scipio filiam uirginem habens iam uiro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eam Tib. Graccho, quem probauerat, elegeratq; exploratissimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoq; Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplissimisq; honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina conflictati sunt. Postea populus eos simul CENS. facit. Atq; illi, ubi uoce præconis renuntiati sunt: ibidem in campo statim non dum dimissa concione, ultro uterq; & pari uoluntate coniuncti, complexiq; sunt. Exq; eo die, & in ipsa censura, & postea iugi concordia fidissime, amicissimeq; uixerunt.

Quæ dicantur uocabula ancipitia, & quod honoris quoq; uocabulum ancipiti sententia fuerit.

Caput IX.

e St plurifariam uidere, atq; animaduertere in ueteribus scriptis pleraq; uocabula, quæ nunc sermonibus uulgi unam, certámq; rem demonstrent: ita fuisse media, & communia, ut significare, & capere possent duas inter sese res contrarias. Ex quibus quædam satis nota sunt, ut tempestas, ualetudo, facinus, dolus, gratia, industria. Hæc enim ferè iam uulgatum est ancipitia esse, & utroq; uersus dici posse. Periculum etiam, & uenenum, & contagium, non uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse, multum exemplorum eiusmodi reperias. Sed honorem quoq; mediam uocem fuisse: & ita appellatum, ut etiam malus honos diceretur: & signifi-

caret

ciret iniuriam: id profecto rarissimum est. Q. autem Metellus Numidicus in oratione, quam de triúpho suo dixit: his uerbis usus est. Qua in re quanto uniuersi me unum antestatis: tanto uobis, quam mihi maiorem iniuriam, atq; contumeliam facit quirites. Et quanto probi iniuriã facilius accipiunt: quã alteri tradunt: tanto ille uobis, quã gratiam mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam ferre, uos facere uult quirites: ut hic conquestio, istic uituperatio relinquatur. Honorem inquit, peiorem uobis habuit, quã gratiã mihi, cuius uerbi sententia est, quam ipse quoq; supra dicit: maiore uos adficit iniuria, & contumelia, quàm me. Præter huius autem uerbi notionem, adscribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimaui: ut definiremus Socratis esse decretum κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Quod æditimus uerbum latinum sit. Cap. X.

Editimus uerbum latinum est, & uetus, ea forma dictum, qua finitimus, & legitimus. Sed pro eo à plerisq; nunc æditüus dicitur, noua, & commenticia usurpatione, quasi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes quosdam, & indomitos certatores: qui nisi authoritatibus adhibitis, non comprimuntur. M. Varro in libro secundo, ad Marcellum de latino sermone æditimũ dici oportere cẽset magis, quam æditüum: quod alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum,

Liuius quoq; (ut opinor) in Protesilaodamia clauistritimum dixit, qui claustris ianuæ præesset, eadem scilicet figura, qua æditimum dici uidebat: qui ædibus præest. In Verrem M. Tullij in exemplaribus fidelissimis, ita inueni scriptum. Aeditimi, custodesq;
» matur e sentiunt. In libris autẽ uulgarijs æditui scriptum est. Pomponij fabula attellana est, quæ ita in-
» scripta est Aeditimus, in qua hic uersus est.

» Qui postquam tibi appareo, atque æditimor in templo tuo.

T. autem Lucretius in carmine suo pro æditituis æditiuentes appellat,

» Onerataq; passim
» Cuncta cadaueribus cœlestum templa manebant:
» Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.

Errare istos, qui spe, & fiducia latendi peccent: cum latebra peccati perpetua nulla sit. Et super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophoclis poetæ sententia. Caput XI.

P Hilosophum nomine Peregrinum, cui postea cognomentum Proteus factum est: uirum grauem, atq; constantem uidimus, cum Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cumq; ad eum frequenter uentitaremus: multa hercle dicere eum utiliter, & honeste audiuimus: in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus. Virum quidem sapientem, non peccaturum esse dicebat, etiam si peccasse eum Dij, atq; homines ignoraturi forent. Non

enim

enim poenae, aut infamiae metu non esse peccandum censebat: sed iusti, honestique studio, & officio. Siqui tamen non essent tali uel ingenio, uel disciplina praediti: uti se ui sua, ac sponte facile à peccando tenerent: eos omneis tunc peccare proclivius existimabat: cum latere posse id peccatum putarent: impunitatemque ex ea latebra sperarent. At si sciant inquit, homines, nihil omnium rerum diutius posse caelari: suppressius, prudentiusque peccabitur. Propterea Xerxis istos Sophoclis prudentissimi poetarum in ore esse habendos dicebat.

πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδέν· ὡς ἅπανθ᾽ ὁρῶν
καὶ πάντ᾽ ἀκούων πάντ᾽ ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidam ueterum poetarum, cuius nomen mihi nunc memoriae non est: ueritatem temporis filiam esse dixit.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis à se crimen manifesti mendacii. Caput XII.

Haec quoque disciplina rhetorica est: callide, & cum astu res criminosas citra periculum confiteri: ut si obiectum sit turpe aliquid: quod negari non queat: responsione ioculari eludas: & rem facias risu magis dignam, quàm crimine. sicut fecisse Ciceronem scriptum est: cum id, quod inficiari non poterat: urbano, facetoque dicto diluit. Nam cum emere uellet in palatio domum, & pecuniam in praesens non haberet: à P. Sulla, qui tum reus erat: mutua HS uicies tacite accepit. Ea res tamen prius quam emeret: prodita est, & in uulgus exiuit. Obie-

ctumq; ei est, quod pecuniam domus emendæ causa a reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus accepisse se negauit: ac domum quoq; se empturum negauit. Atq; adeo inquit, uerum sit accepisse me pecuniam si domum emero. Sed cum postea emisset: & hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis obijceretur: risit satis, atq; inter ridendum ἀκοινώνητοι, inquit, homines estis, cum ignoratis: prudentis, & cauti patrisfamilias esse, quod emere uelit: empturum sese negare propter competitores emptionis.

Intra Calendas cum dicitur, quid significet, Vtrũ ante Calendas, an Calendis, an utrunq;. Atq; inibi quid sit in oratione M. Tullij, intra Oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola, intra modum. Caput XIII.

C
VM Romæ à COSS. iudex extra ordinem datus, pronuntiare intra Calendas iussus essem: Apollinarem Sulpitium doctum hominem perconctatus sum, an his uerbis intra Calendas ipsæ quoq; Calendæ tenerentur. Dixiq; ei me uidelicet datum iudicem, Calendasq; mihi productas, ut intra eum diẽ pronuntiarem. Cur inquit, hoc me potius rogas quàm ex istis aliquem peritis, studiosisq; uiris: quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ita ego respondi. Si aut de uetere inquam iure, aut recepto, aut controuerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constituto discendum esset: issem planè sciscitatum ad istos, quos dicis. Sed cum uerborum latino-

rum

rum sententia, usus, ratio exploranda sit: sæuus profecto, & cæcus animi forem: si cum haberem tui copiam: issem magis ad alium, quàm ad te. Audi igitur inquit, de ratione uerbi quid existimem. Sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruero: sed quod in ea re omnium, pluriumue consensu obseruari cognoueris. Non enim uerborum tantum communium ueræ, atq; propriæ significationes longiore usu mutantur: sed legum quoq; ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit me, & plerisq; alijs audientibus, in hunc fermè modum. Cum dies inquit, ita præfinita est: ut iudex in Calen. pronuntiet: occupauit iam hæc omnes opinio: non esse dubium, quin ante Cal. iure pronuntietur. Et id tantum ambigi uideo, quod tu quæris: an Cal. quoq; iure pronuntietur. Ipsum autem uerbum sic proculdubio natum est, atq; ita sese habet: ut cum dicatur intra Cal. non alius accipi dies debeat, quàm solæ Cal. Nam tres istæ uoces, intra, citra, ultra, quibus certi locorum fines demonstrantur: singularibus apud ueteres syllabis appellabantur, in, cis, uls. Hæ deinde particulæ, quoniam paruo, exiguoq; sonitu obscurius promebantur: addita est tribus omnibus eadem syllaba, & quod dicebatur, cis Tyberim, & uls Tyberim, dici cœptũ est citra Tyberim, & ultra Tyberim. Item qđ erat in, accedẽte eadẽ syllaba, intra factũ est, Sunt ergo hæc oĩa quasi contermina iunctis inter se finibus cohærentia, intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidũ. ex quibus intra, in, sicuti dixi, significat. Nam qui dicit intra oppidũ, intra cubiculum, intra

ferias, non dicit aliud, q̃ in oppido, in cubiculo, in ferijs. Intra Cal. igitur, non ante Cal. est: sed in Cal. idest eo ipso die, quo Cal. sunt. Itaq; secundum uerbi ipsius rationem qui iussus est, intra Cal. pronuntiare: nisi Cal. pronuntiet: contra iussum uocis facit. Nam si ante id fiat: non intra pronuntiat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta uulgo interpretatio est absurdissima: ut intra Cal. significare uideatur, etiam citra Calendas, & uel ante Calendas, nihil enĩ fermè interest. Atq; insuper dubitatur, an Calendis quoq; pronuntiari possit: quando neq; ultra, neq; citra, sed quod inter hæc medium est: intra Cal. idest Calendis pronuntiandum sit. Sed nimirum consuetudo uicit: quæ cum omnium domina rerum, tum maxime uerborum est. Ea omnia cum Apollinaris scite perquam, atq; enucleate disputauisset: tum ego hæc dixi. Cordi inquam mihi fuit, prius quã ad te irem: quærere, explorareq́;, quonam modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint, atq; ita inuenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse. Est autem modo locus intra oceanum iam: nullus est neq; tam longinquus, neq; tam reconditus: quò non per hæc tempora nostrorum hominum libido, iniquitasq; peruaserit. Intra oceanum dicit contra rationem tuã. Non enim uult (opinor) dicere in oceano. Terras. n. demonstrat omneis, quæ oceano ambiuntur: ad quas à nostris hominibus adiri potest: quæ sunt citra oceanum, non in oceano. Neq;. n. uideri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa oceani dicuntur. Tunc Sulpitius Apollinaris

renidens

renidens, non mehercule inargute inquit, nec incal-
lide opposuisti hoc Tullianum: sed Cicero intra ocea-
nũ, non, ut tu interpretare: citra oceanũ dixit. (Quid
enim potest dici citra oceanũ esse, cum undiq; oceanus
circunscribat omneis terras, & ambiat? (Nã citra qđ
est: id extra est. Qui autem potest intra esse dici, quod
extra est? Sed si ex una tantum parte orbis oceanus
foret: citra oceanum esse dici potest, uel ante oceanum.
Cũ uero omneis terras omnifariã, & undiq; uersum
circunfluat: nihil citra eum est: sed undarũ illius am-
bitu terris omnibus conuallatis, in medio eius sunt
omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti her-
cle Sol non citra cœlum uertitur: sed in cœlo, & in
tra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scite, acuteq; di-
cere uisus est. Sed postea in libro M. Tullij epistolarum
ad Ser. Sulpitium sic dictum esse inuenimus, intra
modum, ut intra Cal. dicunt, qui dicere Citra Calen-
das uolunt. Verba hæc Ciceronis sunt: quæ adposui.
» Sed tamen quoniam effugi eius occasionem, qui for-
» tasse arbitraretur, me hanc rem imperite non puta-
» re, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam. Aut etiã
» intra modum, ut & illius uoluntati, & meis studijs
» seruiã. Modice dixerat hoc faciam. i. cum modo æquo,
& pari. Deinde quasi hoc displiceret, & corrigere id
uellet, addidit: Aut etiam intra modum. per quod mi-
nus sese ostendit id facturũ esse: q̃ quod fieri modice
uideretur. i. non ad ipsum modum, sed retro paululũ,
& citra modum. In oratione etiam quã pro. P. Sestio
scripsit: intra montem Taurum sic dicit, ut non signi-
ficet in monte Tauro: sed usq; ad montem Taurũ cum-

ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea, quam dixi oratione, Antiochum magnum illum maiores nostri magna belli contentione, terra, mariq; superatum, intra montem Tauru regnare iusserunt. Asiam, qua illum multarunt: Attalo, ut is in ea regnaret: condonarunt. Intra montem inquit, Tauru regnare iusserunt: quod non perinde est, ut intra cubiculum dicamus, nisi uideri potest id esse intra montem: quod est intra regiones, quæ Tauri montis obiectu separantur. Nam sicuti qui intra cubiculum est: is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est: quibus cubiculum includitur: qui tamen ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat: sed in ijs etiã regionibus, quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundum istam uerborum M. Tullij similitudinem, qui iubetur intra Cal. pronuntiare, is & ante Calendas, & ipsis Calendis iure pronuntiare potest? Neque id fit quasi priuilegio quodam insitæ consuetudinis: sed certa rationis obseruatione, cum omne tempus, qđ Calendarum die includitur, intra Calendas esse recte dicitur.

Saltem particula quam uim habeat, & quã originem. Caput XIIII.

Saltem particulæ, quã haberet principalem significationem: quæq; uocis istius origo esset: quærebamus. Ita enim primitus factam esse apparet: ut quæ uideatur, sicuti quædam supplementa orationis temere, & incondite adsumpta. Atq; erat qui diceret legisse se in grãmaticis commentarijs P. Ni-

gidij, saltem ex eo dictũ, qđ esset, si aliter. Idq; ipsum dici solitum per defectionem. Nã plenam esse sententiam, si aliter non potest. Sed id nos in ijsdem commentarijs Nigidij, cum eos non (opinor) incuriose legissemus: nusquam inuenimus. Videntur autem uerba ista, si aliter non potest, à significatione quidem uoculæ huius, de qua quærimus: non abhorrere. Sed tot uerba tamen in paucissimas literas cludere: improbæ cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret homo in libris, atq; in literis assiduus, Saltem sibi dictũ uideri, u, media litera extrita. Salutem enim ante dictum, quod nos saltem diceremus. Nam cum alia quædam petita, & non impetrata sunt: tum solemus inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minime debeat, dicere, hoc saltem fieri, aut dari oportere, tanq̃ salutem postremo petentes, quã & impetrari certe, & obtineri sit æquissimũ. Sed hoc itidem non illepide quidem fictum, nimis tamen esse uidetur commenticium. Censuimus igitur amplius quærendum.

Quod Sisenna in libris historiarũ aduerbijs huiuscemodi sæpenumero usus est, cælatim, uellicatim, saltuatim. Caput XV.

Cum lectitaremus historiã Sisennæ adsidue: huiuscemodi figuræ aduerbia in oratione eius aïaduertimus, cuiusmodi sunt hæc, cursim, properatim, cælatim, uellicatim, saltuatim. Ex quibus duo prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant. Reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt.

» Quam maxime cælatim poterat in insidijs suos dispo
» nit. Item alio in loco. Nos una æstate in Asia, & Græ
» cia literis gesta, idcirco continentia mandauimus, ne
» uelliatim, aut saltuatim scribendo, lectorum animos
» impediremus.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER XIII.

Inquisitio uerborum istorum M. Tullij curiosior, quæ fuit in libro primo Antonianarũ. Multa autem impendere uidentur præter naturam etiam, præterq; fatum, tractatumq; an idem duo ista significent fatum, atq; naturam, an diuersum. Caput I.

M. Cicero in primo Antonianarũ ita scri-
» ptum reliquit: Hunc igitur ut seque-
» rer properaui: quem præsentes non
» sunt secuti. Non ut proficerem aliqd
» (neq; enim sperabam id, nec præ-
» stare poteram) sed, ut siqd mihi humanitus accidisset
» (multa autem impendere uidentur, præter naturam
» etiam, præterq; fatum) huius diei uocem, testem Reip.
» relinquerem, meæ perpetuæ ergа se uoluntatis. Præter naturam inquit, præterq; fatum. An utrunq; idem ualere uoluerit, Fatum, Atq; naturam? & duas res, κατ' ἑνὸς ὑποκειμένου πεπρωμένην, καὶ φύσιν, An uero diuiserit, separaritq;, ut alios casus natura ferre ui-

deatur, alios fatum: conſyderandum equidem puto. Atq; id maxime requirendum, qua ratione dixerit, accidere multa humanitus poſſe præter fatum: quando ſic ratio, & ordo, & inſuperabilis quædam neceſſitas fati conſtituitur, ut omnia intra fatum claudenda ſint. niſi illud ſane Homeri ſecutus eſt.

μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium eſt, quin uiolentam, & inopinatam mortem ſignificauerit: quæ quidem poteſt recte uideri accidere, præter naturam. Sed cur id quoq; genus mortis extra fatum poſuerit: neq; operis huius eſt explorare, neq; temporis. Illud tamen non prætermittendum eſt: quod Virg. quoq; idipſum, quod Cicero de fato, opinatus eſt: cum hoc in quarto libro dixit de Eliſa: quæ mortem per uim potita eſt.

» Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Tanquam in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta ſunt: non uideantur è fato uenire. Demoſthenes autem uiri prudentia pari, atq; facundia præditi, uerba idem ferè ſignificantia de natura, atq; fato M. Cic. ſecutus uidetur. Ita enim ſcriptum eſt in oratione illa egregia, cui titulus eſt περὶ στεφάνου, ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον, θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν. ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. Quod Cicero fatum, atq; naturam uidetur dixiſſe, id multo ante Demoſthenes τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellauit. αὐτόματος enim θάνατος quaſi naturalis, & fatalis, nulla extrinſecus ui coactus uenit.

Super poetarum Pacuuij, & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino.

Caput II.

q Vibus otium, & studium fuit uitas, atq; ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere: de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poetis historiam scripserunt huiuscemodi. Cum Pacuuius inquiunt, grandi iam ætate, & diutino corporis morbo adfectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset: Accius tunc haud paruo iunior proficiscens in Asiam, cum in oppidum uenisset: diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est: desyderanti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt; sonora quidem esse, quæ scripsisset, & grandia: sed uideri ea tamen sibi duriora paulum, & acerbiora. Ita est inquit Accius, uti dicis. Neq; id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidem inquit, esse aiunt in ingenijs. quæ dura, & acerba nascuntur: post fiunt mitia, & iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta, & mollia, atq; in principio sunt uiuida: non matura mox fiunt, sed putria. Relinquendum igitur uisum est in ingenio, quod dies, atq; ætas mitificet.

An uocabula hæc, necessitudo, & necessitas, differenti significatione sint.

Caput III.

r Isu prorsus, atq; ludo res digna est: cum plerique grammaticorum adseuerant, necessitudinem, & necessitatem, mutare longe, differréq;. Ideo quod necessitas sit uis quæpiam premens, & cogens: Necessitudo autem dicatur ius quoddam & uinculum religiosæ coniunctionis. Idq; unum solitarium significet. Sicut autem nihil quicquam interest, suauitudo dicas, an suauitas, sanctitudo, an sanctitas, acerbitudo, an acerbitas, acritudo, an quod Accius in Neoptolemo scripsit, acritas: ita nihil rationis dici potest: quin necessitudo, & necessitas separentur. Itaq; in libris ueterum uulgo reperias necessitudinem dici pro eo, quod necessum est. Sed necessitas sane pro iure, officioq; obseruantiæ, adfinitatis'ue infrequens est. Quanquam qui ob hoc ipsum ius adfinitatis, familiaritatis'ue coniuncti sunt: necessarij dicuntur. Reperi tamen in oratione. C. Cæsaris, qua plautiam rogationem suasit: necessitatem dictam pro necessitudine, idest iure adfinitatis. Verba hæc
» sunt. Equidem mihi uideor pro nostra necessitate,
» non labore, non opera, non industria defuisse. Hoc ego scripsi de utriusq; uocabuli indifferentia, admonitus forte uerbi istius, cum legerem Sempronij Asellionis ueteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est.
» Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium
» Paulum, nimis bonum imperatorem signis collatis
» decertare, nisi summa necessitudo, aut summa ei oc-
» casio data esset.

Olympiadis Alexandri matris, comis ac prudens ad filium rescriptio. Caput IIII.

In plerisq; monimentis rerum ab Alexandro gestarum, & pauloante in libro M. Varronis, qui inscriptus est Orestes, uel de insania, Olympiadem Philippi uxorem festiuissime rescripsisse legimus Alexandro filio. Nã cum is ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander Iouis Hammonis filius Olympiadi matri salutem dicit. Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam. Amabo inquit, mi fili quiescas: neq; deferas me, neq; criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit: cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. Ea mulieris scite, atq; prudentis erga ferocem filium comitas sensim, & comiter admonuisse eum uisa est: deponendam esse opinionem uanam, quã ille ingentibus uictorijs, & adulantium blandimentis, & rebus supra fidem prosperis imbiberat: genitum esse sese de Ioue.

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo philosophis, deq; eleganti uerecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis. Caput V.

Aristoteles philosophus annos iam ferè natus duo & sexaginta, corpore ægro, adfectoq;, ac spe, uitáq; tenui fuit. Tunc omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit, orantes, obsecrantesq;, ut ipse deligeret loci sui, & magisterij successorem.

cessorem: quo post summum eius diem perinde ut ipso uterentur ad studia doctrinarum complenda excolendaq́; quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi: sed praecipui duo Theophrastus, & Menedemus, ingenio ij, atq; doctrinis caeteros praestabant. Alter ex insula Lesbo fuit: Menedemus autem Rhodo. Aristoteles respondit facturum esse quod uellent: cum id sibi foret tempestiuum. Postea breui tempore, cum ijdem illi, qui de magistro destinando petierant: praesentes essent: uinum ait, quod tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse, atq; asperum, ac propterea quaeri debere exoticum, uel Rhodium aliquod, uel Lesbium. Id sibi utrunq; ut curarent, petiuit. Vsurumq́; eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt. curant. inueniunt. adferunt. Tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. Firmum inquit, hercle uinum, & iucundum. Petit mox Lesbium, quo item degustato, utrunq; inquit, oppido bonum: sed ἡδίων ὁ λέσβιος. Id ubi dixit: nemini fuit dubium, quin lepide simul, & uerecunde, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset. Is erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni, linguae pariter, atq; uitae. Itaq; non diu post Aristotele uita defuncto ad Theophrastum omnes concesserunt.

Quid ueteres latini dixerunt, quas graeci προσῳδίας appellant. Et item quod uocabulum barbarismi non usurpauerint neq; Romani antiquiores, neq; Attici. Caput VI.

q Vas graeci προσῳδίας dicunt: eas ueteres docti, tum notas uocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum uoculationes appellabant. Quod nunc autem barbare quem loqui dicimus: id uitium sermonis, non barbarum esse, sed rusticum, & cum eo uitio loquentes, rustice loqui dictitabant. P. Nigidius in commentarijs grammaticis, Rusticus fit sermo inquit, si adspires perperam. Itaq; id uocabulum, quod dicitur uulgo barbarismus, qui ante diui Augusti aetatem pure, atq; integre locuti sunt: an dixerint, non dum equidem inueni.

Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historijs.

Caput VII.

l Eaenas inter omnem uitam semel parere, eoq; uno partu nunquam edere plures, quam unum Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro haec sunt.

ἡ δὲ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει. ἐντίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. τὸ δὲ αἴτιον τούτου τοῦτ᾽ ἐστὶν, ἐπεὶ ἂν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινούμενος ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας. αὐξανόμενος δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐξικνέεται καταγράφων πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστὶ, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν.

Homerus autem leones (sic enim foeminas quoq; uirili genere appellat,) quod grammatici ἐπίκοινον uocant, pluress gignere, atq; educare catulos dicit.

Versus

Versus, quibus hoc aperte demonstrat: hi sunt.

εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ᾧ ῥά τε νήπια ἄγοντι. συναντήσονται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat.

πυκνὰ μάλα στενάχων ὥς τε λῖς ἠϋγένειος
ᾧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσει ἀνὴρ
ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὁ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν
πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι' ἐρευνῶν
εἴποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Ea nos dissensio, atq; diuersitas cum agitaret inclytissimi poetarum, & Historicorum nobilissimi: placuit libros Aristotelis philosophi inspici: quos de animalibus exquisitissime composuit. in quibus quod super ista re scriptum inueniremus: cum ipsius Aristotelis uerbis in his commentarijs scriberemus. Verba Aristo. hæc sunt ex lib. de historia animalium. VI.

λέων δὲ ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικόν. εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι ἐνιαυτὸν τίκτει μὲν ὅμω τοῦ ἔαρος, τίκτει δ' ὡς ἐπιτοπολὺ δύω. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων. καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίνεται τόπῳ. ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀχελώου καὶ τοῦ νέσου ποταμῶν. τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως. ὥς τε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν, οἱ δ' ἐν συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τοπρῶτον

πέντε. εἶτα ἀεὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν. ἀλλ᾽ ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην ἀλλ᾽ ὁ ἄῤῥην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους. δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν. βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Quod Afranius poeta prudenter, & lepide sapiētiam filiam esse usus, & memoriæ dixit.

Caput VIII.

M Axime hoc, atq; uerissime Afranius poeta de gignenda, comparandáq; sapientia opinatus est, quod eam filiam esse usus, & memoriæ dixit. Eo nanq; argumento demonstrat: qui sapiens esse rerum humanarum uelit: non libris solis, neq; disciplinis rhetoricis, dialecticisq; opus esse: sed oportere eum uersari quoq;, exerceriq; in rebus cōminus noscendis, periclitandisq;. eaq; omnia acta, & euenta firmiter meminisse: & proinde sapere, ac consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt. nō quæ libri tantum, aut magistri, per quasdam inanitates uerborum, & imaginū, tanquam in mimo, aut in somnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata, cui Sellæ nomen est.

» Vsus me genuit, mater peperit Memoria.
» σοφίαν uocant me Grai, uos sapientiam.

Item uersus est in eadem fermè sententia Pacuuij, quem Macedo philosophus uir bonus familiaris meus scribi debere censebat pro foribus omnium templorum.

» Ego odi homines ignaua opa, & philosopha sentētia.
Nihil enim fieri posse indignius, neq; intolerantius
dicebat, q̃ qđ homines ignaui, ac desides, operti bar-
ba, & pallio, mores & emolumenta philosophiæ, in
linguæ, uerborumq; artes conuerterent: & uitia facũ-
dissime accusarent, intercutibus ipsi uitijs madentes.

Quid Tullius Tiro in commentarijs scripserit de
suculis, & hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula.
Caput IX.

Tullius Tiro M. Ciceronis alumnus, & liber
tus, adiutorq; in literis studiorum eius fuit.
Is libros complureis de usu, atq; ratione lin
guæ latinæ, Item de uarijs, atq; promiscuis quæstio-
nibus composuit. In ijs esse præcipui uidentur, quos
græco titulo πανδέκτας libros inscripsit, tanquam
omne rerum, atq; doctrinarum genus continentis.
ibi de ijs stellis, quæ appellantur suculæ, hoc scriptũ
» est. Adeo inquit ueteres Romani literas græcas nesci-
» uerunt: & rudes græcæ linguæ fuerũt: ut stellas, quæ
» in capite Tauri sunt: propterea suculas appellarint:
» quod eas ὑάδας græci uocant. tanquam id uerbum
» latinum græci uerbi interpretamentum sit: quia græ-
» ce ὕες sues latine dicantur. Sed ὑάδας in-
» quit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri opici
» putauerunt: sed ab eo, quod est ὕειν, appellan-
» tur. Nam & cum oriuntur: & cum occidunt, tem-
pestates, pluuias, largosq; imbres cient. Pluere au-
tem græca lingua ὕειν dicitur. Hæc quidem Tiro
in Pandectis. Sed enim ueteres nostri, nõ usq; eo opici

& agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quod ὕες latine sues dicantur, sed ut quod græci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος nos primo sypnus, deinde per y. græce, latineq; ,o, literæ cognationem, somnus. Sic quod ab illis ὑάδες à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt: ut Tiro dicit (Nullum enim uidetur præter eas stellas Tauri caput) sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur sitæ, locatæq; sunt, ut ex earum positu species quædam, & simulachrum esse uideatur Tauri capitis, sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri cõformata, & quasi depicta est locis, regionibusq; earum stellarum, quas græci πλειάδας nos uergilias uocamus.

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, & quid fratris Nigidius.

Caput X.

l Abeo Antistius iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit: & consulentibus de iure publice responsitauit. cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit. Et in grammaticam sese, atque dialecticam, literasq; antiquiores, altioresq; penetrauerat. Latinarumq; uocum origines, rationesq; percalluerat. Eaq; præcipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur. Sunt adeo libri post

mortem

mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur. Quorum librorum tres continui tricesimusoctauus tricesimusnonus, & quadragesimus pleni sunt id genus rerum ad enarrandam, & illustrandam linguam latinam conducentium. Praeterea in libris, quos ad PRAET. edictum scripsit: multa posuit partim lepide, atque argute reperta: sicuti hoc est, qđ in quarto, ad edictum libro scriptum legimus. Soror inquit appellata est, quod quasi seorsum nascitur, separaturq; ab ea domo, in qua nata est: & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem uocabulum P. Nigidius homo impense doctus non minus arguto, subtiliq; ἐτύμῳ interpretatur, frater inquit, est dictus, quasi fere alter.

Quem M. Varro iustum, aptumq; esse numerum conuiuarum existimarit. Ac de mensis secundis, & de bellarijs. Caput XI.

Lepidissimus liber est M. Varronis ex satyris menippaeis, qui inscribitur, Nescis quid uesper serus uehat. In quo disserit de apto conuiuarū numero, deq; ipsius conuiuij habitu, cultuque. Dicit autem conuiuarum numerum incipere oportere à gratiarum numero, & progredi ad musarum, idest proficisci à tribus, & consistere in nouem. ut cum paucissimi conuiuae sunt: non pauciores sint, quàm tres: cum plurimi, non plures q̄ nouem. Nam multos inquit, esse non conuenit, quod turba plerūq; est turbulenta. Et Romae quidē cō

fiat, sed & Athenis. nusquam autem plures cubabāt. Ipsum deinde conuiuiū constat inquit, ex rebus quatuor: & tum deniq; omnibus suis numeris absolutum est: si belli homunculi collecti sunt: si lectus locus: si tempus lectum: si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem inquit, conuiuas, nec mutos legere oportet. Quia eloquentia in foro, & apud subsellia: silentium uero non in conuiuio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos censet, non super rebus anxijs, aut tortuosis: sed iucundos, atq; inuitabiles, & cum quadam illecebra, & uoluptate utiles: ex quibus ingenium nostrorum uenustius fiat, & amoenius. Quod profecto inquit, eueniet: si de id genus rebus ad communem uitæ usum pertinentibus confabulemur: de quibus in foro, atq; in negotijs agendis loqui non est otium. Dominum autem inquit, conuiuij esse oportet non tam lautum, q̃ sine sordibus. Et in conuiuio legi non omnia debent: sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neq; non de secundis quoq; mensis cuiusmodi esse eas oporteat:
» præcipit. His enim uerbis utitur, Bellaria inquit, ea
» maxime sunt mellita: quæ mellita non sunt. πέμ-
» μασιν enim cum πέψει societas infida. Quod Varro in hoc loco dixit bellaria: nequis forte in ista uoce hæreat: significat id uocabulum omne mensæ secundæ genus. Nam quæ πεμμάματα græci, aut πέμματα dixerunt: ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoq; dulciora est inuenire in comoedijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictaq; esse ea Liberi Bellaria.

Tribunos

Tribunos plebis prehensionem habere, uocatio-nem non habere. Caput XII.

IN quadam epistola Attei Capitonis scriptum legimus Labeonem Antistium legum, atq; morum Po. Ro. iuris'q; ciuilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat inquit hominem libertas quædam nimia, atq; uecors usq; eo, ut D. Augusto iam principe, & remp. obtinente ratum tamen, pensum'q; nihil haberet: nisi quod iustum, sanctum'q; esse in Romanis antiquitatibus legisset. ac deinde narrat quid idem Labeo per uiatorem à Tri. pleb. uocatus
» responderit. cum à muliere inquit, quadã Tri. PLE.
» aduersum eum aditi Gellianum ad eum misissent:
» ut ueniret: & mulieri responderet: iussit eum, qui
» missus erat: redire: & Tribunis dicere ius eos non ha-
» bere, neq; se, neq; alium quenquam uocandi: cum mo-
» ribus maiorum Tri. PLE. prehensionem haberent: uo-
» cationem non haberent. Posse igitur eos uenire, & pre
» hendi se iubere: sed uocandi absentem ius non habe-
» re. Cum hoc in ea Capitonis epistola sublegissemus: id ipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno, & uicesimo libro enarratius scriptum inuenimus. Verbaq; ipsa super ea re Varronis adscripsi-
» mus. In magistratu inquit, habent alij uocationem,
» alij prehensionem, alij neutrũ. Vocationem ut COSS.
» & cæteri, qui habent imperium. Prehensionem, ut
» TRI. PLE. & alij, habent uiatorẽ. Neq; uocationẽ, neq;
» prehensionem, ut QVEST. & cæteri, qui neq; licto-
» rem habent, neque uiatorem. Qui uocationem ha-
» bent, ijdem prehendere, tenere, abducere possunt, &

» hæc omnia, siue adsunt quos uocant: siue uocari iussi
» serunt. TRI. PL. uocationem habent nullam. Neque
» minus multi imperiti perinde, atque haberent, ea
» sunt usi. Nam quidam non modo priuatum, sed eti
» am COS. in rostra uocari iusserunt. Ego III vir
» uocatus à Portio TRI. PLE. non iui, authoribus prin
» cipibus, & uetus ius tenui. Item tribunus cum essem,
» uocari neminem iussi: neque uocatum à collega pare
» re inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit:
Labeonem arbitror uana tunc fiducia, cum priuatus esset: uocatum à TRI. non isse. Quæ, malum, autem ratio fuit uocantibus nolle obsequi: quos confiteare ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi: is etiam in uincula duci potest. sed quærentibus nobis quam ob causam TRI. qui haberent summam coercendi potestatem, ius uocandi non habuerint: illud occurrit, quod TRI. PL. antiquitus creati uidentur: nō iuri dicundo, nec causis, querelisq; de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis: quibus præsentes fuissent: ut iniuria, quæ corām fieret: arceretur. Ac propterea ius ad se uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent: assiduitate eorū, & præsentium oculis opus erat.

Quod in libris humanarum M. Varronis scriptum est, ædiles & QVAEST. PO. RO. in ius, à priuato ad prætorem uocari posse.

Caput XIII.

c VM ex angulis, secretisq; librorum, ac magistrorum in medium iam hominum, & in lucem fori prodissem: quæsitum esse memini in plerisq; Romæ stationibus ius publice docentium, aut respondentium, an QVAEST. PO. ROMA. ad PRAET. in ius uocari posset. Id autem non ex otiosa quæstione agitabatur: sed usus forte natæ rei ita erat, ut uocandus esset in ius QVAEST. Non pauci igitur existimabant, ius uocationis in eum Prætori non esse: cum magistratus PO. RO. proculdubio esset. Et neque uocari, neque, si uenire nollet: capi, atque prehendi, salua ipsius magistratus maiestate posse. Sed ego, qui tum assiduus in libris M. Varronis fui: cum hoc quæri, dubitariq; animaduertissem: protuli unum & uicesimum rerum humanarum, in quo ita scriptum fuit. Qui potestatem neque uocationis populi uiritim habent, neque prehensionis: eos magistratus à priuato in ius quoq; uocari est potestas. M. Leuinius ædilis curulis à priuato ad prætorem in ius est eductus. Nunc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt: sed etiam ultro summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus. Supra autem in eodem libro. QVAEST. neque uocationem habere, neque prehensionem dicit. Vtraq; igitur libri parte recitata in Varronis omnes sententiam concesserunt: quæstor'que in ius ad PRAET. uocatus est.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem, Prætoremq; collegas esse, & quædã alia de auspicijs. Cap. XIIII.

Pomœrium quid esset augures Popu. Ro. qui libros de auspicijs scripserunt: istiusmodi sententia definierunt. Pomœrium est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus: qui facit finem urbani auspicij. Antiquissimum autẽ pomœrium, quod ab Romulo institutum est: palatij montis radicibus terminabatur. Sed id pomœrium pro incrementis REIP. aliquoties prolatum est, & multos, editosq; colles circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomœrij, qui Po. Ro. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est: quam ob causam ex septem urbis montibus, cum cæteri sex intra pomœrium sint, Auentinus solus, quæ pars non longinqua, nec infrequens est: extra pomœriũ sit. Neq; id Ser. Tullius rex, neq; Sulla, qui proferendi pomœrij titulum quæsiuit: neq; postea D. Iulius, cum pomœrium proferret: intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omneis ipse unam probat: quod in eo monte Remus urbis condendæ gratia auspicauerit: auesq; irritas habuerit, superatusq; in auspicio à Romulo sit. Idcirco inquit, omnes, qui pomœrium protulerunt: montem istum excluserunt, quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendum non putaui: quod non pri-

dem ego in Elidis grammatici ueteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Auentinũ antea, sicuti diximus, extra pomœrium exclusum. Post authore D. CLAV. receptum, & intra pomœrij fines obseruatũ. In edicto COSS. quo edicunt: quis dies comitijs centuriatis futurus sit: scribitur. Ex uetere forma perpetua nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit: quoniam liber M. Messalæ auguris de auspicijs primus, cum hoc scriberemus: forte adfuit: propterea ex eo libro uerba ipsius Messalæ subscripsimus. Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt COSS. PRAETO. CENS. Neq; tamen eorum omnium inter se eadẽ, aut eiusdẽ potestatis, ideo q̃d collegæ non sunt CENS. COSS. aut PRAET. PRAE. COSS. sunt. Ideo neq; COSS. aut PRAET. CENS. neq; CENS. COSS. aut PRAET. turbant, aut retinent auspicia. At CENS. inter se rursus PRAET. COSS. que inter se & uitiant, & obtinent. PRAET. & si collegæ COS. est, neq; PRAET. neq; COS. iure rogare potest: ut quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatum est. Et ut in cõmentario. XIII. C. Tuditani patet, quia imperiũ minus PRAET. maius habet COS. & à minore ĩperio maius, aut à maiore collega rogare iure non potest. Nos his temporibus PRAET. prætore creante ueterum authoritatem sumus secuti: neq; his comitijs in auspicio fuimus. CENS. æque non eodẽ rogantur auspicio, atq; COSS. & PRAET. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi

» minores, hi maiores magistratus appellantur. Mino-
» ribus creandis magistratibus Tributis comitijs magi-
» stratus: sed iustius curiata datur lege. Maiores centu-
» riatis comitijs fiunt. Ex his omnibus uerbis Messalæ manifestum fit, & qui sint magistratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam esse PRAET. COS. docet: quod eodem auspicio creantur. Maiora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quā aliorum.

Item uerba eiusdem Messalæ differentis, aliud esse ad populum loqui, aliud cum populo agere: & qui magistratus à quibus auocent comitiatum, eiusdē capitis XIIII portio. Caput XV.

» IDem Messala in eodem libro de minoribus
» magistratibus ita scribit. COS. ab oībus
» magistratibus, & comitiatum, & concio-
» nem auocare potest. PRAET. & comitiatum, & con-
» cionem usquequaq; auocare potest, nisi à COS. Mino-
» res magistratus nusquam nec comitiatum, nec concio-
» nem auocare possunt, ea re, qui eorum primus uocat
» ad comitiatum, is recte agit: quia bifariam cum po-
» pulo agi non potest. Nec auocare alius alij posset: si
» concionem habere uolunt: uti ne cum populo agant:
» quamuis multi magistratus simul concionem habere
» possunt. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. Nam cum populo agere, est rogare quid populum, qđ suffragijs suis aut iubeat, aut uetet. Concionem au-

tem habere, est uerba facere ad populum sine ulla rogatione.

Humanitatem non id significare, quod uulgus putat: sed eo uocabulo qui synceriter locuti sunt, magis proprie esse usos. Caput XVI.

QVi uerba latina fecerunt: quiq; iis probe usi sunt: humanitatem non id esse uoluerũt, quod uulgus existimat: quodq; à græcis φιλανθρωπία dicitur: & si significat dexteritatem quandam, beneuolentiamq; erga omnes homines promiscuam: sed humanitatem appellauerunt id propemodum, quod græci παιδείαν uocant: nos eruditionem, institutionemq; in bonas arteis dicimus: quas qui synceriter cupiunt, adpetuntq;, ii sunt uel maxime humanissimi. Huius enim scientiæ cura, & disciplina ex uniuersis animantibus, uni homini data est. Idcircoq; humanitas appellata est. Sic igitur eo uerbo ueteres esse usos, & cumprimis M. Varronem, M. q; Tullium omnes fermè libri declarant. Quamobrem satis habui unum interim exemplum promere. Itaq; uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est, Praxiteles, qui propter artificium egregium, nemini est paulum modo humaniori ignotus. Humaniori inquit, non ita, ut uulgo dicitur, facili, & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conuenit) sed eruditiori, doctioriq;, qui Praxitelem, quid fuerit, & ex libris, & ex historia cognouerit.

Quid apud M. Catonem significent uerba hæc, inter os, atq; offam. Caput XVII.

Ratio est M. Catonis Censorij, de ædil. uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt. Nũc ita aiũt in segetibus, & in herbis bona frumenta esse. Nolite ibi nimiam spem habere. Sæpe audiui inter os, atq; offam multa interuenire posse. Verum inter offam, atq; herbam ibi uero longum interuallum est. Erutius Clarus, qui PRAEFEC. urbi, & bis COS. fuit, uir morum, literarumq; ueterum studiosissimus ad Sulpitium Apollinarem scripsit, hominem memoriæ nostræ doctissimum quærere sese, & petere, ut sibi rescriberet: quænam esset eorum uerborum sententia. Tum Apollinaris nobis præsentibus (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuissime. Vetus esse prouerbium inter os, & offam, idẽ significans, quod græcus ille παροιμιώδης uersus.
πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum. Et inueniri uersus uerbis ijsdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poetas temporibus uarijs natos. Caput XVIII.

Versus est notæ uenustatis senarius.
σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Eum uersum Plato in Theætheto Euripidi esse dicit. Quod quidem nos admodũ miramur.

ramur. Nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis: quæ inscripta est, αἴας ὁ λόκρος. Prior autem natus fuit Sophocles, quã Euripides. Sed etiam ille uersus non minus notus.

γέρων γέρωντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis scriptum est, cui titulus est, φιλοκτήτης, & in Bacchis Euripidis id quoq; animaduertimus apud Aeschylum ἐν τῷ πυρφόρῳ προμήθει. Et apud Euripidem in tragœdia, quæ inscripta est ἰνῷ, eundem esse uersum, absq; paucis syllabis. Aeschylus sic.

σιγῶντε ὅπου δεῖ. καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides ita.

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere, atq; nominibus familiæ Portiæ. Caput XIX.

CVm in domus Tiberianæ Bibliothecæ sederemus, ego, & Apollinaris Sulpitius, & q dam alij mihi, aut illi familiares: prolatus forte liber est, ita inscriptus, M. Catonis nepotis. Tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset M. Cato Nepos. Atq; ibi adolescens quispiam (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens à literis. Hic inquit est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorij ex filio Nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorij uiri, qui bello ciuili Vticæ necem sibi gladio manu sua consciuit: de cuius uita liber est Mar. Ciceronis, qui inscribitur laus Mar. Catonis: quem in

eodem lib. idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorij. Eius igitur, quem Cicero laudauit: pater hic fuit M. Cato, cuius orationes feruntur inscriptæ M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placide admodum, leniterq;, Laudo inquit, te mi fili, quod in tantula ætate etiã, si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras: auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aspersus es. Non unus autem, sed complures M. illius catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & orator, & CENS. fuit, filios habuit, & matribus diuersos, & ætatibus longe dispares. Nam iam adolescente altero matre eius amissa, ipse quoq; iam multum senex: Salonij clientis sui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus. hoc enim illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datũ. Ex maiore aũt Catonis filio, qui PRAET. designatus patre uiuo mortuus est: & egregios de iuris disciplina libros reliquit: nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato. M. filius. M. nepos. Is satis uehemens orator fuit: multasq; orationes ad exemplum Aui scriptas reliquit, & COS. cũ Q. Martio REGE fuit. Inq; eo consulatu in Africam profectus in ea prouincia mortem obijt. Sed is, non ita, ut dixisti M. Catonis prætorij uiri, qui se Vticæ occidit: & quem Cicero laudauit, pater fuit. Nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est, patrem hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modo prolata oratio est: filium quidem maiorem Cato-

nem

nem habuit: sed non eum, qui Vticæ periit: sed qui cum ædil. curulis, & PRAET. fuisset in Galliā Narbonēsem profectus, ibi uita functus est. Ex altero autem uiro Censorii filio longe natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi: duo nati sunt. L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato. TRIB. Pleb. fuit, & præturam petens mortem obiit, ex'q; eo natus est M. Cato prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita, laudibus'q;, cum M. Tullius scriberet: pronepotem eum Catonis Cēsorii dixit fuisse. Videtis igitur hāc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est: non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoq; spatio differre. Nam quia ille Salonianus, in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit: prognati quoq; ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoq; temporum differentiam facile animaduertetis ex hac ipsa oratione, cum eam legetis. Hæc Sulpitius Apollinaris, nobis audientibus dixit: quæ postea ita esse, uti dixerat, cognouimus: cum & laudationes funebres, & librum commentariorum de familia porcia legeremus.

Quod à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocum, atq; uerborum iucundioris, quæ à græcis εὐφωνία dicitur, quā regulæ disciplina, quæ à grammaticis reperta est.

Caput XX.

I Nterrogatus est Probus Valerius, quod ex familiari eius quondam comperi, has'ne urbis, an has urbes, & hanc turrem, an hãc turrim dici oporteret. Si aut uersum inquit, pangis, aut orationem solutam struis: atq; ea uerba dicenda sunt: non finitiones illas præranidas, neq; fetudinas grãmaticas spectaueris: sed aurem tuam interroga, quo quid loco conueniat dicere: quod illa suaserit: id profecto erit rectissimum. Tum is, qui quæsierat: quonammodo inquit, uis aurem meã interrogem? Et Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percunctatus est: qui diuersis in locis, urbes, & urbis dixit, arbitrio, consilioq; usus auris. Nam in primo Georgicôn, quem ego inquit, librum manu ipsius collectum legi, urbis per i literam scripsit.

Verba è uersibus eius hæc sunt.

» —Vrbis'ne inuisere Cæsar,
» Terrarumq; uelis curam.

Verte enim, & muta, ut urbes dicas, insipidius nescio quid facies, & pinguius. Contra in. III. Aeneidos, Vrbes dixit, per e literam.

» Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut urbis dicas: nimis exilis uox erit, & exanguis. Tanta quippe iuncturæ differentia est in cosonantia uocum proximarum. Præterea idem Virg. turrim dixit, non turrem, & securim non securẽ.

» Turrim in præcipiti stantem. &
» Incertam excussit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucundioris gracilitatis, quàm si suo utrunq; loco per e literam dicas. At ille, qui in

terrogauerat:

terrogauerat: rudis profecto, & aure agresti homo, Cur inquit, aliud alio in loco potius, rectiusq; esse dicas, non sanè intelligo. Tum Probus iam commotior, Noli inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, urbis, an urbes. Nam cum id genus sis, quod uideo, ut sine iactura tui pecces: nihil perdes utrum dixeris. His tum uerbis Probus, & hac fini hominem dimisit: ut mos eius fuit erga indociles propè inclementer. Nos autem aliud quoq; postea consimiliter à Virgilio duplici modo scriptum inuenimus. Nam tres, & tris posuit eodem in loco, ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixeris, mutaueris q;, & aliquid tamen auris habeas: sentias suauitatem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt.

» Tres quoq; threicios boreæ de gente suprema,
» Et tris, quos idas pater, & patria Ismara mittit.

Tres hic, tris illic, utrunq; pensiculate, modulateq; reperies suo quicq; in loco sonare aptissime. Sed in illo quoq; itidem in Virgilij uersu.

» Hæc finis Priami fatorum, simul ut & hic finis dicas, durum, atq; absonum erit. Respuentq; aures, quod mutaueris. sicut illud contra eiusdem Virgilij insuauius facias, si mutes.

» Quem das finem rex magne laborum?

Nam si ita dicas, quam das finem? iniucundũ nescio quo pacto, & laxiorem uocis sonum feceris. Ennius item rectos cupressos dixit, contra receptum uocabuli genus, hoc uersu.

» Capitibus nutantibus pinos, rectosq; cupressos.

Firmior ei credo, & uiridior sonus esse uocis uisus est

rectos dicere cupressos, quàm rectas. Contra uero idē Ennius in annali duodecimo, aere fulua dicit non fuluo. Non ob id solum, quod Home. ἀέρα βαθεῖαν dicit: sed quod hic sonus (opinor) uocabilior est uisus, & amœnior. Sicuti etiam M. Ciceroni mollius, teretiusq; uisum est in quinta, in Verrem. fretu scribere quàm freto. Perangusto inquit, fretu diuisa. Erat enim crassius, uastiusq;, perangusto freto dicere. Itidem in secunda simili usus modulamine. Manifesto peccatu inquit, non peccato. hoc enim scriptum in uno, atq; in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. Verba sunt Cicer. hæc.
» Nemo ita uiuebat, ut nul-
» la eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers:
» nemo ita in manifesto peccatu tenebatur: ut cum im-
» pudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur,
» si negaret. Huius autem uocis cum elegantior hoc in loco sonus, & tum ratio certa, & probata est. hic. n. peccatus, quasi peccatio, recte, latineq; dicatur. Sicut hic incestus, non qui admisit, sed quod admissum est: & hic tributus, quod tributum nos dicimus, à plerisq; ueterum dicta sunt. hic quoq; adlegatus, & hic arbitratus, pro allegatione, proq; arbitratione dicuntur. Qua ratione seruata, arbitratu, & adlegatu meo dicimus. sic igitur in manifesto peccatu dixit: ut in manifesto incestu ueteres dixerunt. Non quin latinū esset peccato dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurē, molliusq; est. Lucretius æque auribus inseruiens, funem fœminino genere appellauit, in hisce uersibus,

» Haud, ut opinor, enim mortalia sæcla superne

Aurea

» Aurea de cœlo demisit funis in arua.
Cum dicere usitatius, manente numero posset.
Aureus e᷾ cœlo demisit funis in arua.
Sacerdotes quoq; fœminas M. Cicero antistitas dicit, non secundum grammaticam legem antistites. Nam cum insolentias uerborum à ueteribus dictorum plerunq; respueret: huius tamen uerbi in ea parte sonitu
» delectatus. Sacerdotes inquit, Cereris, atq; illius fani
» antistitæ usq; adeo in quibusdam, neq; rationem uerbi, neq; consuetudinem, sed solam aurem secuti sunt,
» suis uerba modulis pensitantem. Quod qui non sentiunt, inquit idem ipse M. Cicero cum de numerosa,
» & apta oratione dissereret: quas aures habeant, aut
» quid in ijs hominis simile sit: nescio. Illud uero cum primis apud Homerum ueteres grammatici adnotauerunt: quod cum dixisset quodā in loco, κολοιούς τε ψῆράς τε, Alio in loco nō ψηρῶντε, sed ψαρῶν dixit.
τῶν δ᾽ ὥστε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Secutus non communem, sed propriam in quocunq; uocis situ iucunditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas: utrunq; feceris sonitu insuaue.

Verba T. Castritij rhetoris ad discipulos adolescentes de uestitu, atq; calciatu non decoro. Cap. XXI.

T. Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi, & docendi summa uir authoritate, grauitateq;, & à D. Adriano in mores atq; literas spectatus, cum me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset die feriato tu-

nicis, & lacernis indutos, & gallicis calciatos, equidem inquit, maluissem uos togatos esse. Pigitum est cinctos saltem esse, & penulatos. Sed si hic uester huiuscemodi uestitus de multo iam usu ignoscibilis est: soleatos tamen uos Po. Ro. Senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est. Non hercle uobis minus, quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tul. pro turpi crimine obiectauit. Haec me audiente Castritius, & quaedam alia ad eam rem conducentia romane, & seuere dixit. pleriq; autem ex ijs, qui audierant: requirebant, cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas haberent? Sed Castritius profecto scite, atq; incorrupte locutus est. Omnia enim fermè id genus, quibus plantarum calces tantum infime teguntur: caetera propè nuda, & teretibus habenis iuncta sunt: soleas dixerunt. Nonnunquam uoce graeca crepidulas. Gallicas autem uerbum esse opinor nouum, non diu ante aetatem M. Ciceronis usurpari coeptum. Itaq; ab eo ipso

» positum est in secunda Antoniarum. Cum gallicis in
» quit, & lacerna cucurristi. Neq; in ea significatione id apud quenquam alium scriptum lego, grauioris duntaxat authoritatis scriptorem. sed (ut dixi) crepidas, & crepidulas, prima syllaba correpta id genus calciamentum appellauerunt, quod graeci κρηπῖδας uocant. Eiusq; calciamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum
» XIIII Crepidarium inquit, cultellum rogauit à
» crepidario sutore.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt Dijs, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt, & quid Neriene, seu Nerio nomē importet. Caput XXII.

Comprecationes deorum immortalium, quæ ritu Romano fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum Popu. Ro. & in plerisq; antiquis orationibus. In ijs scriptum est Laciam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Iurites Quiritij, Maiam Volcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoq; Martis. Ex quibus id, quod postremū posui, sic plerosq; dicere audio, ut primā, in eo syllabā producant: quo græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probe locuti sunt: primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. Est enim rectus casus uocabuli, sicut in libris ueterum scriptum est: nerio. quāquam M. Varro in satyra menippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία uel κριομαχία non nerio, sed neriones uocatiue dicit in his uersibus.

» Theanna, & Peranna, Pranda, Celato, Pales,
» Nerienes, Minerua, Fortuna, ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eundem fieri necessum est. Sed nerio à ueteribus sic declinatur quasi Anio. Nam perinde ut anienem, sic nerienem dixerunt, tertia syllaba producta. Id autem, siue nerio, siue nerienes est, sabinum uerbum est: eoq; significatur uirtus, & fortitudo, itaq; ex Claudijs, quos à Sabinis oriundos accepimus: qui erat egregia, atque præstanti fortitudine, Nero appellatus est. sed id Sabi-

ni à græcis accepisse uidentur: qui uincula, & firmamenta membrorum νεῦρα dicunt. Vnde nos quoq; latine neruos appellamus. Nerio igitur Martis uis, & potentia, & maiestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus aũt in truculento, coniugem esse Neriene Martis dicit. Atq; id sub persona militis in hoc uersu.

Mars peregre adueniens salutat Neriene uxorẽ suã

super ea re audiui non incelebrem hominem dicere, nimis comice Plautum imperito, & incõdito militi falsam, nouamq; opinionem tribuisse, ut Nerienem coniugem esse Martis putaret. Sed id perite magis, q̃ comice dictum intelliget, qui leget Cn. Gellij annalem tertium, in quo scriptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatium uerba faceret: pacemq; oraret: ita precatam esse. Neria Martis te obsecro pacem date, uti liceat nuptijs proprijs, & prosperis uti: quod de tui coniugis consilio contigit uti nos itidẽ integras raperent: unde liberos sibi, & suis posteris, patriæ pararent. De tui inquit coniugis consilio, Martem scilicet significans, per quod apparet non esse id poetice à Plauto dictum, sed eã quoq; traditionem fuisse, ut Nerio à qbusdam uxor esse Martis diceretur. Inibi autem animaduertendum est, quod Gellius Neria dicit per a literam, non nerio, neq; Nerienes. Præter Plautum etiam, Præterq; Gellium, Licinius Imbrex uetus comœdiarum scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est: ita scripsit.

Nolo ego Neæram te uocent, sed Nerienem.

Cum quidem Marti es in connubium data.

Ita autem senarij numerus huiusce uersus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contra quàm supra di-

ctum est: corripienda sit. Cuius sonitus quanta apud ueteres indifferentia sit: notius est, q̃ ut plura in id uerba sumenda sint. Ennius autem in primo annali in hoc uersu.

» Nerienem Mauortis. Et hercle, nisi, quod mini me solet: numerum seruauit: primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne id qnidem prætermittendum puto, cuiusmodi est, quod in commentario quodam Seruij Claudij scriptum inueni. Nerio dictum quasi neirio, hoc est sine ira, & cum placiditate, ut eo nomine mitem, tranquillumq; fieri Martem precemur. Ne enim particula, ut apud græcos, ita plerunq; in latina quoq; lingua priuatiua est.

M. Catonis consularis, & censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine, & non re. Caput XXIII.

M. Cato consularis, & censorius publicis iam, priuatisq; opulentus rebus uillas suas inexcultas, & rudes ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit: ad annum usq; ætatis suæ septuagesimũ, atq; ibi postea his uerbis utitur. Neq; mihi inquit

» ædificatio, neq; uasum, neq; uestimentum ullum est in
» manu pretiosum, neq; pretiosus seruus, neq; ancilla.
» Siquid est inquit, quo utar: utor. Si non est, ego sum,
» cuiq; per me uti, atq; frui licet. Tum deinde addit,
» uitio uertunt, q̃a multa egeo. At ego illis, q̃a nequeunt
» egere. Hæc mera ueritas Thusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamẽ cupe dicentis: plus her-

ele commouet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamq; inopiam: quàm græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingentium: qui se nihil habere, & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, cum & habendo, & egendo, & cupiendo ardeant.

Quæsitum, tractatumq; quid sint manubiæ, atq; inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus. Caput XXIIII.

iN fastigijs fori Traiani simulachra sunt sita circumundiq; inaurata equorum, atq; signorum militarium, subscriptumq; est ex manubijs. quærebat Phauorinus, cum in area fori ambularet, & amicum suum COS. operiretur: causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tunc eum sectaremur. quærebat inquam, quid nobis uideretur significare proprie manubiarum illa inscriptio. tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi, atque celebrati nominis: ex manubijs inquit, significat ex præda: manubiæ enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiam si inquit Phauorinus, opera mihi princeps, & propè omnis in literis, disciplinisq; græcis sumpta est: non usq; eo tamen infrequens sum uocum latinarum, quas subsiciuo, atq; tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem uulgariam, quod esse dicantur manubiæ præda. Sed quæro an M. Tullius uerborum homo diligentissimus in oratione, quàm dixit de lege agra-

ria Calendis Ianuarij, contra Rullum, inani, & illepida geminatione iunxerit manubias, & prædam: si duo hæc uerba idem significant: neq; ulla re aliqua dissident. Atq; ut erat Phauorinus egregia quadam, uel diuina memoria, uerba ipsa M. Tullij
» statim dixit: ea nos adscribimus hic, prædam, manu-
» bias, sectionem, Castra deniq; Cn. Pompeij, sedente im-
» peratore Xuiri uendent. Et infra itidem duo hæc simul iunctim posita dixit, ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum conuertit, qui manubias esse prædam dixerat. Et uidetur'ne tibi inqt, utroq; in loco M. Cicero duobus uerbis idem, sicuti tu putas, significantibus inepte, & frigide esse usus? Ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorum Euripides Aeschylum insectatus est, cum ait.

δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἴσχυλος,
ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι.
ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
νὴ τὸν δί᾽ ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι.
χρῆσον σὺ μάκτραν· εἰ δὲ βούλει κάρδοπον.

Nequaquam uero inqt ille, talia uidentur, quale est, μάκτρα καὶ κάρδοπος, quæ à poetis, uel oratoribus græcis, nostrisq; celebrandæ, & ornandæ rei gratia, duobus eadem pluribus'ue nominibus frequentantur. Quid igitur inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio, instauratioq; eiusdem rei, sub alio nomine in manubijs, & in præda? Num ornat, ut alioqui solet, orationem? Num eam modulatiorem, aptioréq; reddit? Num onerandi, uel exprobrandi criminis cau-

sa, exaggerationem aliquam speciosam facit? Sicuti
in libro eiusdem M· Tullij, qui de constituendo accu-
satore est, una eademq; res pluribus uerbis uehemen-
» ter, atq; atrociter dicitur. Sicilia tota, si una uoce loque
» retur, hoc diceret. Quod auri, quod argenti, quod or
» namentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit.
Nam cum urbes totas semel dixisset: sedes, delubraq;
addidit: quæ sunt ipsa quoq; in urbibus. Item in eo-
» dem libro simili modo. Siciliam inquit, prouinciam,
» C. Verres per triennium depopulatus esse: siculorum
» ciuitates uastasse: domos exinanisse: fana spoliasse dica
tur. Ecquid uidetur, cum Siciliam prouinciam dixerit,
atq; etiam insuper ciuitates addiderit: domos etiã, &
fana, quæ infra posuit, comprehendisset: uerba hæc
item multa, atq; uaria depopulatus esse, uastasse, exina
nisse, spoliasse. Non'ne unam, & eandem uim in sese
habent? Sanè, sed quia cum dignitate orationis, &
cum graui uerborum copia dicuntur, quanquam ea-
dem ferè sint, & ex una sententia cooriantur: plura
tamen esse existimantur: quoniam & aures, & ani-
mum sæpius feriunt, hoc ornatus genus in crimine
uno uocibus multis, atq; sæuis extruendo, ille iam tũc
M· Cato antiquissimus in orationibus suis celebra-
uit: sicuti in illa, quæ inscripta est, de decem homini-
bus, cum Thermum accusauit: quod decem liberos ho-
mines eodem tempore interfecisset: hisce uerbis ean-
dem rem omnibus significantibus usus est. Quæ quo-
niam sunt eloquentiæ latinæ tunc primum exorien-
tis lumina, uerba quædam sublustria, libitum est ea-
» mihi ἀπομνημονεύειν. Tuum nefarium facinus pe-

» iore facinore operire postulas: sucidias humanas fa-
» cis: decem funera facis: decem capita libera interfi-
» cis: decem hominibus uitam eripis indicta causa, in-
» iudicatis, indemnatis. Item M. Cato in orationis prin-
cipio, quàm dixit in Senatu pro Rhodiensibus, cum
uellet res nimis prosperas dicere tribus uocabulis idem
» sentientibus dixit. Verba eius hæc sunt. Scio so-
» lere plerisq; hominibus in rebus secundis, atq; pro-
» lixis, atq; prosperis aninum excellere, atq; super-
» biam, atq; ferocitatem augescere. Itidem Cato ex ori
ginum septimo in oratione, quam contra Ser. Gal-
bam dixit: compluribus uocabulis super eadem re
» usus est. Multa me dehortata sunt huc prodire, anni,
» ætas, uox, uires, senectus, uerum enim uero cum tan-
» tam Rem P. agier arbitrarer. Sed ante omnes apud
Homerum eiusdem rei, atq; sententiæ luculenta ex-
aggeratio est.

ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε ζεὺς. ἔκ τε κονίης.
ἔκ τ' ἀνδροκτασίης. ἔκ θ' αἵματος. ἔκ τε κυδοιμοῦ.

Item alio in uersu.

ὑσμῖναί τε. μάχαι τε. φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

Nam cum omnia ista utrobiq; multa, & continua no
mina nihil plus demonstrent, quàm prælium: huius
tamen rei uaria facies delectabiliter, ac decore mul-
tis, uarijsq; uerbis depicta est. Neq; non illa quoq; a-
pud eundem poetam una in duobus uerbis sententia
cum egregia ratione repetita est. Idæus enim cum in
ter Aiacem, & Hectorem decertantes armis interce-
deret, his ad eos uerbis usus est.

μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu non oportet alterum uideri uerbum, idem quod superius significans supplendi numeri caussa extrinsecus additum, & consarcinatum. Est enim hoc inane admodum, & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus peruicaciam, ferociamq́;, & cupidinẽ pugnæ, leniter tamen, ac placide obiurgaret: atrocitatem rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo alio, atq; alio uerbo auxit, inculcauitq́;: duplexq́; eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio ignaua, & frigida uideri debet.

μνηστῆρες δ᾽ ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ἤρτυον, quod bis idem dixerit θάνατον καὶ μόρον. Indignitas enim moliendæ tam acerbæ, tamq́; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Cæterum quis tam obtuso ingenio est: qui non intelligat πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον, uerba idem duo significantia non frustra posita esse, ut illa quoq;.

βάσκ᾽ ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ᾽ ἴθ᾽ ἶρι ταχεῖα

neq; ἐν παραλλήλου, ut quidã putant, sed hortamẽtum esse acre, imperatæq; celeritatis. Verba quoq; illa M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiam si duræ auris hominibus non placent: non uenustatem modo numeris quæsiuere: sed figuram, simulationemq́;
» oris pluribus simul uocibus uerberauerunt. Vultus
» deniq; inquit totus, qui sermo quidã tacitus mentis est:
» hic in fraudem homines impulit. hic eos, quibus erat
» ignotus: decepit: fefellit: induxit. Quid igitur simile est, inquit, apud eundem in præda, & manubijs? Nihil profecto istiusmodi. Nam neq; ornatus fit additis manu-

tis manubijs, neq; exaggeratius, modulatius ue. sed aliud omnino præda est, ut in libris rerum, uerborumq; ueterum scriptum est, aliud manubiæ. Nam præda dicitur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt. Manubiæ uero appellatæ sunt pecunia à quæst. ex uenditione prædæ redacta. utrunq; ego dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia Xuiros ablaturos, persecuturosq; prædam, quæ non dum esset uenundata, & pecuniam, quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaq; hæc inscriptio, quam uidetis ex manubijs, non res, corporaq; ipsa prædæ demonstrat. (Nihil enim captum est horum à traiano ex hostibus) sed facta esse hæc, comparataq; ex manubijs, idest ex pecunia prædatitia declarat. Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi, non præda, sed pecunia per quæst. PO. R. O. ex præda uendita contracta. Quod per quæst. autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari. Nam cura ærarij à quæst. ad præfec. trãslata est. Est tamen non nusquam inuenire, ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere, aut incuriose prædam pro manubijs, & manubias pro præda posuerint: & tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerunt. Quod facere concessum est, scite id, periteq; faciẽtibus. Sed enim qui proprie, atq; signate locuti sunt: sicuti hoc in loco M. Tullius, manubias pecuniam dixerunt.

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu uocandi, primam syllabam acuendam esse: & item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturã

pertinentia. Caput XXV.

P. Nigidij uerba sunt, ex commentariorũ grãmaticorum. XXIIII. hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis. Deinde inquit, uoculatio qui poterit seruari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi, aut uocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quã prima. Deinde nouissima deijcitur. At in casu uocandi summo tono est prima. Deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. Nigidius dici præcipit. Sed siquis nunc Valerium appellans, in casu uocandi secundum id præceptum Nigidij acuerit primam: non aberit, quin rideatur. Summum autem tonum προσωδίαν acutam dicit, & quem accentum nos dicimus: uoculationem appellat: & casum interrogandi eum dicit: quem nunc nos genitiuum dicimus. Id quoq; in eodem libro Nigidiano animaduertimus. Si huius inquit, amici, uel huius magni scribas unum, i, facito extremum: sin uero hi magnei, hi amicei casu multitudinis recto, tum ante, i, scribendum erit e. Atq; idipsum facies in similibus. Item si huius terrei scribas, i, litera sit extrema: si huic terræ per e scribendum est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cum dicimus mi studiosus, per i, unum scribat non per e: ac cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est. Hæc nos authoritate doctissimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quærunt: non prætermittenda existimauimus.

De uersibus,

De uersibus, quos Virgilius sectatus uidetur Homeri, ac Parthenij. Caput XXVI.

P Arthenij poetæ uersus est,

γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ

Eum uersum Virgilius æmulatus est.

Itaq; fecit duobus uocabulis uenuste immutatis parem,

» Glauco, & Panopeæ, & Inoo melicertæ.

Sed illi Homerico non sanè rem parem, neq; similem fecit. Esse enim uidetur Homeri simplicior, & syncerior. Virgilij autem νεωτερικώτερος, & quodam quasi ferrumine immisso fucatior.

ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.

» Taurum Neptunno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætij philosophi, quã scripsit in libro de officijs secundo: qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias in omni loco intenti, paratíq; sint. Caput XXVII.

L Egebatur Panætij philosophi lib. de officijs secundus, ex tribus illis inclitis libris, quos M. Tullius magno cum studio, maximoq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, tum multa alia ad bonam frugem ducentia: tum uel maxime quod esse, hærereq; in animo debet. Id autem est ad hanc
» fermè sententiam. Vita inquit, hominum, qui æta-
» tem in medio rerum agunt, ac sibi, suisq; esse usui uo-
» lunt: negotia, periculaq; ex improuiso adsidua,

» & prope quotidiana fert. ad ea cauenda, atq; decli
» nanda perinde esse oportet animo semper prompto,
» atq; intento: ut sunt athletarum, qui pancratiastæ uo
» cantur. Nam sicuti illi ad certandum uocati, proiectis
» alte bracchijs consistunt: caputq;, & os suum manibus
» oppositis quasi uallo præmuniunt: membráq; eorum
» omnia, prius quam pugna mota est: aut ad uitandos
» ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus,
» atq; mens uiri prudentis aduersus uim, & petulan-
» tias iniuriarum omni in loco, atq; in tempore prospi=
» ciens debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita,
» nunquam conniuens, nusquam aciem suam flectens.
» Consilia, cogitationesq; contra fortunæ uerbera, con=
» tráq; insidias iniquorum, quasi brachia, & manus
» protendens, ne qua in re, aduersa, & repentina incur=
» sio imparatis, improtectisq; nobis oboriatur.

Quod Quadrigarius cum multis mortalibus dixit, an quid, & quantum differret, si dixisset cum multis hominibus. Caput XXVIII.

» u Erba sunt Claudij Quadrigarij ex anna=
» lium eius. XIII. Concione dimissa Metel-
» lus in capitolium uenit cum multis mortali
» bus. Inde cum domum proficiscitur tota ciuitas eum
» reduxit. Cum is liber, eaq; uerba M. Frontoni nobis ei, ac plerisq; alijs assidentibus legerentur: & cuidam, haud sane uiro indocto, uideretur multis mortalibus, pro hominibus multis inepte, frigidéq; in historia, nimisq; id poetice dixisse: tum fronto illi, cui hoc

uidebatur,

uidebatur, An tu inquit aliarum homo rerum iudicij elegantissime, mortalibus multis ineptum tibi uideri, & frigidum dicis? Nil autem arbitrare causæ fuisse: quod uir modestus, atq; puri, & propè quotidiani sermonis mortalibus maluit, quàm hominibus dicere? Eandemq́; credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem, si cum multis hominibus, ac non cum multis mortalibus diceret? Ego quidem inquit, sic existimo: nisi me scriptoris istius, omnisq́; antiquæ orationis amor, atq; ueneratio cæco esse iudicio facit: longe, lateq́; esse amplius, prolixius, fusius in significanda totius propè ciuitatis multitudine mortales, quàm homines dixisse. Nanq; multorum hominum appellatio intra modicum quoq; numerum cohiberi, atq; includi potest. Multi autem mortales nescio quo pacto, & quodam sensu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate est, & ordinum, & ætatum, & sexus comprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius ita (ut res erat) ingentem, atq; promiscuam multitudinem uolens ostendere, cum multis mortalibus Metellum in capitolium uenisse dixit ἐμφατικώτερον, quàm si cum multis hominibus dixisset. Ea nos oĩa, quæ Fronto dixit, cum, ita ut par erat, non adprobantes tantum, sed admirantes quoq; audiremus: uidete tamen inquit, ne existimetis semper, atq; in omni loco mortales multos, pro multis hoĩbus dicendum. Ne planè fiat græcum illud de Varronis Satyra prouerbium, τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc iudicium Frontonis etiã in paruis, minutisq́; uocabulis, non prætermittendũ putaui, ne nos forte fugeret, lateretq́; subtilior, huiuscemodi uerborum

consyderatio.

Nō hactenus esse faciē, qua uulgo dicitur. Ca. XXIX.

a nimaduertere est pleraq; uerborū latinorū, ex ea significatione, in qua nata sunt: decessisse: uel in aliā longe, uel in proximā, eamq; decessionē factam esse consuetudine, & inscitia temere dicentium, quæ cuiusmodi sint: nō didicerint. Sicuti quidā faciem esse hominis putant, os tantū, & oculos, & genas, quod græci πρόσωπον dicunt. Quando facies sit forma oīs, & modus, & factura quædā corporis totius à faciēdo dicta, ut ab aspectu spēs, & à fingēdo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur: faciē dixit hominis pro corpis longitudine.

» Aetate inqt, integra, feroci ingenio, facie procera uirū.

Non solum autem in hominum corporibus, sed etiā in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur. Nam montis, & cœli, & maris facies, si tempestiue dicatur: probe dicitur. Sallustij uerba sunt ex historia secunda. Sar-

» dinia in Africo mari, facie uestigij humani in orientē,

» q̄ in occidentem latior prominet. Ecce autem id quoque in mentem uenit: q etiā Plautus in penulo, faciem pro totius corporis, colorisq; habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt,

» Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.

» Statura non magna corpore aquilo'st.

» Ipsa'st specie uenusta ore, atq; oculis pernigris.

formam qdem hercle uerbis depinxit probe. Præterea memini Quadrigarium in XIX. faciem pro statura, totiusq; corporis figura dixisse.

Quid

Quid sit in satyra M. Varronis cœninũ prandiũ. Caput XXX.

l Audabat, uenditabatq; se nuper quispiam in libraria sedens, homo inepte gloriosus, tanq̃ unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim cynicas, alij menippæas appellant: & iaciebat inde quædam nõ ad modũ difficilia, ad quæ conijciẽda adspirare posse neminem dicebat. Tum forte eum ego librum ex ijsdem satyris ferebam, qui ὑδροκύων inscriptus est. Propius igitur accessi, & nosti inquam magister uerbum illud scilicet uetus? Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei. Oro ergo te legas hos uersus paucolos, & prouerbij istius, quod in his uersibus est: sententias dicas mihi. Lege inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis, ut ea tibi ego enarrem. Quonam inq̃ pacto legere ego possum, quæ non adsequor? Indistincta nanq; fient, & confusa, quæ legero: & tuã quoq; impedient intentionem. Tunc alijs etiam, qui ibi aderant, compluribus idẽ comprobantibus, desyderantibusq;, accipit à me librũ ueterem fidei spectatæ luculẽte scriptum. Accipit aũt inconstantissimo uultu, & mœstissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent: nõ ij magis in legẽdo deridiculi fuissent. Ita & sententias intercidebat: & uerba corrupte pronuntiabat. Reddit igitur mihi librũ multis iã ridentibus. Et uides inqt, oculos meos ægros, adsiduisq; lucubrationibus propè iã pditos? vix ipsos li-

terarum apices potui comprehendere. Cum ualebo ab oculis reuiſe ad me, & librum iſtum tibi totum legã. Recte inquam ſit oculis magiſter tuis. Sed in quo illis nihil opus eſt id rogo te, dicas mihi. Caninum prandium in hoc loco, quem legiſti, quid ſignificat? Atq; ille egregius nebulo, quaſi difficili quæſtione perterritus exurgit ſtatim: & abiens non inquit, paruam rẽ quæris: talia ego gratis non doceo. Eius autem loci,
» in quo id prouerbium eſt: uerba hæc ſunt: non ui-
» des apud Mneſtheum ſcribi, tria genera eſſe uini, ni-
» grum, album, medium. Quod uocant κίῤῥον gi-
» luum, & nouum, uetus, medium, & efficere nigrum
» uires, album urinam, medium πέψιν. Nouum refri-
» gerare, uetus calefacere, medium uero eſſe prandium
» caninum. Quid ſignificet prandium caninum, rem leuiculam diu, & anxie quæſiuimus. Prandium autem abſtemium, in quo nihil uini potatur: caninum dicitur: quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellaſſet, quod neq; nouum eſſet, neq; uetus: & plerunq; homines ita loquantur, ut omne uinum, aut nouum eſſe dicant, aut uetus: nullam uim habere ſignificauit, neq; noui, neq; ueteris, quod medium eſſet. Idcirco pro uino non habendum, qa neq; refrigeraret, neq; calefaceret, refrigerare id dicit, qđ græce dicitur ἀναψύξαι.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER XIIII.

Dissertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu, motibusq; syderũ, & stellarum facta se hominum dicturos pollicentur. Caput Primum.

a Duersum istos, qui sese chaldæos, seu genethliacos appellant, ac de motu, deq; positu stellarum dicere posse, quæ futura sunt: profitentur: audiuimus quondam Phauorinum philosophũ Romæ græce disserentẽ egregia, atq; illustri oratione, exercendi ne, aut ostendendi gratia ingenij, an quod ita serio, iudicatoq; existimaret: non habeo dicere. Capita autem locorum, argumentorumq;, quibus usus est, quoad eius meminisse potui: egressus ibi ex auditione propere annotaui. Eaq; fuerunt ad hanc ferme sententiam. Disciplinam istam Chaldæorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt. Neq; eos principes eius, authoresq; esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiarum, atq; offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum, quæstumq; ex mendacijs captantes: atq; eos, quoniam uiderent terrena quædã inter homines sita: cœlestium rerum sensu, atque ductu moueri: quale est, quod oceanus, quasi lunæ co-

ines cum ea simul senescit, adolescitq́;, hinc uideli-
cet sibi argumentum ad persuadendum parauisse: ut
crederemus omnia rerum humanarum, & parua, &
maxima, tanquam stellis, atq; syderibus euincta du-
ci, & regi. esse autem nimis q̃ ineptum, absurdumq́;,
ut quoniã æstus oceani cum lunæ curriculo congruit:
negotium quoq; alicuius, quod ei forte de aquæ du-
ctu cum riualibus, aut de communi pariete cum uici-
no apud iudicem est: ut existimemus id negotium, qua
si habena quadã de cœlo uinctum gubernari. Quod
& si ui, & ratione quapiam diuina fieri potest: ne
quaquam tamen id censebat in tam breui, exiguoq́;
uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi
posse, & percipi. Sed coniectari pauca quædam, ut
uerbo ipsius utar, παχυμερέστερον. nullo scientia-
rum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitra-
ria, qualis longinqua oculorum acies est, per inter-
ualla media caligantium. Tolli enim quod maximum
inter deos, atq; homines differt, si homines quoq; res
omneis post futuras prænoscerent. Ipsam deinde sy-
derum, stellarumq́; obseruationem, quam esse origin̄e
scientiæ suæ prædicarent: haud quaquam putabat
liquide consistere. Nam si principes Chaldæi, qui in
patentibus campis colebant stellarum motus, & ui-
as, & discessiones, & cœtus, intuentes quid ex ijs ef-
ficeretur: obseruauerunt: procedat inquit, hæc sane
disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli, sub qua
tunc chaldæi fuerunt. Non enim potest inquit, ratio
chaldæorum obseruationis manere: siquis ea uti ue-
lit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta inquit,

partium, circulorũq; cœli, ex deuergentia, & conuexionibus mundi uarietas sit: quis non uidet? Eædem igitur stellæ, per quas omnia diuina, humanaq; fieri contendunt: sicuti ne usquequaq; pruinas, aut calores cient: sed mutant, & uariant: tempestatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolentas mouent: cur nõ euenta quoq; rerum, ac negotiorum, alia efficiunt in Chaldæis, alia in Getulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus, & habitum tam profundi aeris sub alio, atq; alio cœli curuamine non eundem manere: in hominum autem negotijs stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacunq; terra conspexeris. Præterea mirabatur id cuiq; pro præcepto liquere, Stellas istas, quas à Chaldæis, & Babylonijs siue Aegyptijs obseruatas ferunt: quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, non esse plures quàm uulgo dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut & alij quidam planetæ pari potestate essent: sine quibus recta: atq; perpetua obseruatio perfici non quiret: neque eos tamen cernere homines possent propter exuperantiam uel splendoris, uel altitudinis. Nam & quædam inquit sydera è quibusdam terris conspiciuntur: earumq; terrarum hominibus nota sunt. sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidentur, & sunt alijs omnino ignotissima. Atque ut uidemus inquit, & has tantummodo stellas, & ex una parte terræ obseruari debuisse: quæ tandem finis obseruationis istius fuit: & quæ tempora satis esse uisa sunt ad percipiendum, quid præmonstra-

ret, aut cœtus stellarum, aut circuitus, aut transitus? Nam si isto modo cœpta fieri obseruatio est: ut animaduerteretur, quo habitu, quáq; forma, quáq; positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte uita fortuna eius, & mores, & ingenium, & circunstantia rerum, negotiorumq;, & ad postremum finis etiam uitæ spectaretur. Eaq; omnia, ut usu uenerant, literis mandarentur. Ac postea longis temporibus, cum ipsæ illæ eodem in loco, eodemq; habitu forent: eadem cæteris quoq; euentura existimarēt: qui eodem illo tempore nati fuissent. Si isto inquit, modo obseruari cœptum est: exq; ea obseruatione composita quædam disciplina est: nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot tandem annis, uel potius quot seculis orbis hic obseruationis perfici quiuerit. Constare quippe inter astrologos dicebat stellas istas, quas erraticas dicerent: quæ esse omnium rerum fatales dicerentur: infinito propè, & innumerabili numero annorum ad eundem locum cum eodem habitu simul omnes profectæ sunt: regredi, ut neq; ullus obseruationis tenor, neque memoriæ ulla effigies literarum tanto æuo potuerint edurare. Atq; illud etiam cuiusmodi esset: consyderandum putabat: quod aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud postea, cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. Quærebatq; qui conueniret diuersam super eodem fieri demonstrationem, si, ut ipsi putarent, alius atq; alius earundem stellarum situs, atque ductus alias atq; alias fortunas daret. Sed & nuptiarū tempore,

ex quibus liberi quærerentur: atq; ipso etiam illo maris, atq; fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat: certo quodam, & necessario stellarum ordine, quales, qualiq; fortuna homines gignerentur, ac multo etiam ante, quam pater ipse, atq; mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse iam tum prospici, qui nam olim futuri essent, quos ij creaturi forent, et supra longe, atq; longe per infinitum. ut si disciplina ista fundamento aliquo ueritatis nixa est, centesimo usq; ab hinc seculo, uel magis primo cœli, atq; mundi exordio: atq; inde iam deinceps continua significatione, quoties generis authores eiusdem hominis nascerentur stellæ istæ præmonstrare debuerint: qualis, qualiq; fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autem inquit, pacto credi potest uniuscuiusq; stellarum formæ, & positionis sortem, atq; fortunam uni omnino homini certam, destinatamq; esse: eamq; formam post longissima seculorum spatia restitui: si uitæ, fortunarumq; eiusdem hominis indicia, in tam breuibus interuallis per singulos maiorum eius gradus, perq; infinitum successionum ordinem, tam sæpe, ac tam multipliciter, eadem ipsa, non eadem stellarum facie denotantur. Quod si id fieri potest, eaq; diuersitas, atq; uarietas admittitur: per omneis antiqtatis gradus ad significanda eorum hominum, qui post nascẽtur, exordia, imparilitas hæc turbat obseruationem: omnisq; ratio disciplinæ confunditur. iam uero id minime ferendum esse censebat, quod non modo casus, & euenta, quæ euenirent extrinsecus, sed consilia quoq; hominum ipsa, & arbitria, & uarias uolunta-

tes, adpetitionesq́; , & declinationes, & fortuitos, repentinosq́; in leuissimus rebus animorum impetus, recessusq́; moueri, agitariq́; desuper è coelo putarent. Tanquam si forte ire in balneas uolueris: ac deinde nolueris: atq; id rursum uolueris: non ex aliqua dispari, uariaq́; animi agitatione, sed. IX. necessaria quadã errantium syderum reciprocatione contigerit: ut plane homines, non quod dicitur λογικὰ ζῶα, sed ludicra, & ridenda quædam νευρόβατα esse uideantur: si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis, & aurigantibus. Ac si inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhus'ne rex, an Manius Curius prælio uicturus esset: cur tandem non de alea quoq;, ac de calculis, & alueolo audeãt dicere, quisnam ibi ludentium uincat? An uidelicet magna sciunt, parua nesciunt? & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerum sibi uendicant: magisq; esse perspicuas, & facilius comprehendi posse dicunt: uolo inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione præstantis naturæ operibus in tam paruis, atq; breuibus negotijs, fortunisq́; hominum magnum putent? Atq; id uelim etiam inquit, ut respondeant: si tam paruum, atq; rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit: ut in eodem illo puncto sub eodem circulo coeli, plures simul ad eandem competentiam nasci non queant: & si idcirco gemini quoq; nõ eadem uitæ sorte sunt: quoniam non eodem temporis puncto editi sunt: peto inquit, respondeant, cursum illum temporis transuolantis, qui uix cogitatione ani-

ini comprehendi potest: quonam pacto, aut consulta adsequi queant: aut ipsi perspicere, & deprehendere, cum in tam praecipiti dierum noctiumq; uertigine, minima momenta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremum autem, & quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat: quod homines utriusq; sexus, omnium aetatum, diuersis stellarum motibus in uitam editi, regionibus sub quibus geniti sunt, longe distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in naui fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemq; ictu temporis interirent? Quod scilicet inquit, nunquam eueniret: si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodq; leges haberent. quod si quaedam inquit, in hominum morte, atq; uita etiam diuersis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam postea conuentus paria nonnulla, & consimilia posse dicuntur obtingere: cur non aliquando possint omnia quoq; paria usuuenire, ut existant per huiuscemodi stellarum concursiones, & similitudines Socrates simul, & Aristhones, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, uita omni, & morte pari? Quod nequaquam inquit, prorsus fieri potest. Non igitur hac causa probe uti queunt aduersum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare se ijs dicebat: quod non id quoq; requirerent: si uitae, mortisq; hominum, rerumq; humanarum omnium tempus, & ratio, & causa in coelo, & apud stellas foret, quid de muscis, aut uermiculis, aut echinis, multisq; alijs minutissimis,

terra, mariq; animantibus dicerent? An ista quoq; iis=
dem, quibus homines, legibus nascerentur: iisdemq; iti
dem extinguerentur, ut aut ranunculis quoq;, & cu=
licibus nascendi fata sint de cœlestium syderum mo-
tibus attributa: aut si id non putarent: nulla ratio ui=
deretur, cur ea syderum uis in hominibus ualeret: de
ficeret in cæteris. Hæc nos ficta, & incondita, & pro
pemodum ieiuna oratione attigimus: at Phauorinus,
ut hominis ingenium fuit, utq; græce facundiæ co-
pia simul, & uenustas, latius ea, & amœnius, & splē
didius, & profluentius exequebatur. Atq; identidem
commonebat, ut caueremus, nequa nobis isti syco-
phantæ ad faciendam fidem irreperent: quod uiderē
tur quædam interdum uera effutire, aut spargere.
Non enim comprehensa inquit, neq; definita, neq; per
cepta dicunt: sed lubrica, atq; ambagiosa coniectatio-
ne nitentes inter falsa, atq; uera pedetentim quasi per
tenebras ingredientes eunt. Et aut multa tentando in
cidunt repente imprudentes in ueritatem, aut ipsorū,
qui eos consulunt: multa credulitate ducente, perue-
niunt callide ad ea, quæ uera sunt: & idcirco uiden=
tur in præteritis rebus quàm futuris ueritatem faci-
lius imitari. Ista tamen omnia, quæ aut temere, aut
astute uera dicunt: præ cæteris inquit, quæ mentiun=
tur, pars ea non fit millesima. Hæc autem, quæ di=
centem Phauorinum audiuimus: multa etiam memini
poetarum ueterum testimonia confirmare: quibus hu=
iuscemodi ambages fallaciosæ confutantur. Ex quibus
est Pacuuianum illud.

» Nam siqui quæ euentura sunt, præuideant

Aequi.

» Aequiperent Ioui.

Item Accianum illud.

» Nihil inqt, credo auguribus, qui aures uerbis diuitãt
» Alienas, suas ut auro locupletent domos.

Item Phauorinus deterrere uolens, & depellere adolescentes à genethliacis istis, & quibusdam alijs id genus, qui prodigiosis artibus futura oĩa dicturos pollicentur, nullo pacto adeundos esse, consulendosq;, huiuscemodi argumentis concludebat. Aut aduersa inqt, euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt: miser fies frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur: miser fies frustra timendo. Si uera respondent, eaq; sunt non prospera: iam inde ex animo miser fies, anteq̃ è fato fias. Si felicia promittunt, eaq; euentura sunt: tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit: & futurum gaudij fructum spes tibi iam defloruerit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.

Quemadmodum disseruit Phauorinus, consultus à me super officio iudicis. Caput II.

QVo primum tempore à Prætorib. lectus in iudices sum, ut iudicia, quæ appellantur priuata: susciperem: libros utriusq; linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui, ut homo adolescens, à poetarum fabulis, & à rhetorum epilogis, ad iudicandas lites uocatus rem iudiciariam, quoniam uocis (ut dicitur) uiuæ nimia penuria erat: ex mutis, quod

diunt, magistris cognoscerem. Atq; in rerum quidem diffusionibus, comperendinationibusq́;, & alijs quibusdam legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, & ex Sabini Massurij, & ex quorundam aliorum iuris peritorum commentarijs commoniti, & adminiculati sumus. In ijs autem, quæ existere solent: negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circunstantia: nihil quicquam nos huiuscemodi libri iuuerunt. Nam & si consilia iudicibus ex præsentiũ causarum statu capienda sunt: generalia tamen quædam præmonita, & præcepta sunt: quibus ante causam, præmuniri iudex, præpararíq; ad incertos casus futurarum difficultatum debeat: sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia: quæ dicebatur data numeratáq;: sed qui petebat, neq; tabulis, neq; testibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat uirum esse fermè bonum, notæq;, & expertæ fidei, & uitæ inculpatissimæ. Multáq; & illustria exempla probitatis, syncæritatisq; eius expromebantur. Illum autem, unde petebatur: hominem esse non bonæ rei, uitáq; turpi, & sordida, coniunctumq́; uulgo in mendacijs, plenumq́; esse perfidiarum, & fraudum ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat. Probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, ex pensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur: dimitti iam sanè oportere: & aduersarium de calumnia damnari,

nia damnari. Quod de utriusq; autem uita, atq; factis diceretur, frustra id fieri, atq; dici. Rem enim de petenda pecunia apud iudicem priuatum agi non apud CENS. de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaueram in consilium, uiri exercitati, atq; in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperq; se circum undiq; distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absoluendus foret quem accepisse pecuniam illam, nulla probatione solenni docebatur. Sed enim ego homines cum consyderabam alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimaeq; uitae, ac defamatissimae, nequaquam adduci potui ad absoluendum. Iussi igitur diem diffundi: atq; inde à subsellijs pergo ire ad Phauorinum philosophum, quem meo tempore Romae plurimum sectabar. Ac de hominibus, quae apud me dicta fuerant: uti res erat: narro omnia, ac peto, ut & ipsum illud, in quo haerebam, & caetera etiam, quae obseruanda mihi forent in officio iudicis: faceret me, ut earum rerum essem prudentior. Tum Phauorinus religione illa cunctationis, & solicitudinis nostrae comprobata, id quidem inquit, super quo nunc deliberas: uideri potest specie tenui: paruaq; esse. Sed si de omni quoq; officio iudicis praeire tibi me uis: nequaquam est, uel loci huius, uel temporis. Est enim disceptatio ista multiiugae, & sinuosae quaestionis, multaq;, & anxia cura, & circunspicientia indigens. Nanq; ut pauca tibi nunc quaestionum capita adtingam: iam omnium primũ hoc de iudicis officio quaeritur. Si iudex forte id sciat, super qua re

apud eum litigatur: eaq; res uni ei prius quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta sit: ex alio quodam negotio, casúq; aliquo cognita liquido, & comperta sit: neq; id tamen in agenda causa probatur: oporteat'ne eum secundum ea, quæ sciens uenit iudicare, an secundum ea, quæ aguntur? Id etiam inquit, quæri solet: an deceat, atq; conueniat iudicij causa iam cognita, si facultas esse uideatur componendi negotij: officio paulisper iudicis dilato, communis amicitiæ, & quasi pacificatoris partes recipere. Atq; illud amplius ambigi, ac dubitari scio: debeat'ne iudex inter cognoscendum ea, quæ dicto, quæsitóq; opus est, dicere, & quærere, etiam si cuius ea dici, quæriq; interest, neq; dicat, neq; postulet. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt non iudicare. Præter hæc super ea quoq; re dissentitur. An ex usu, exq; officio sit, iudicis rem, causamq;, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere, consignaréq;: ut ante sententiæ tempus ex ijs, quæ apud eum in præsens confuse, uarieq; dicuntur: perinde ut quoq; in loco, ac tempore mouetur: signa, & indicia faciat motus, atq; sensus sui. Nam qui iudices inquit, acres, atq; celeres uidentur: non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari, comprehendiq; posse: nisi is, qui iudicat: crebris interrogationibus, necessarijsq; interlocutionibus & suos sensus aperiat: & litigantium deprehendat. Contra autem qui sedatiores, & grauiores putantur: negant iudicem debere ante sententiam, dum causa utrinq; agitatur: quoties aliqua re proposita motus est: toties significare quid sentiat. Euenturum enim aiunt, ut quia pro uarietate propositio-

num, argumentorumq́; alius, atq; alius motus animi patiendus est, aliter, atq; aliter eadem in causa, eodemq́; in tempore sentire, & interloqui uideatur. Sed de his inquit, & cæteris huiuscemodi iudicialis officij tractatibus, & nos posthac, cum erit otium, dicere quid sentiamus, conabimur: & præcepta Aelij Tuberonis super officio iudicis, quæ nuperrime legi, recensebimus. Quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud iudicem peti dixisti, suadeo hercle tibi utare M. Catonis prudentissimi uiri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit: ita esse moribus maiorum traditum, obseruatumq́; ait: ue si quid inter duos actum est, neq; tabulis, neq; testibus planum fieri possit: tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex ijs uir melior esset: quæreretur. Et si pares essent, seu boni pariter, seu mali, tum illi unde petitur, crederetur: ac secundum eum iudicaretur. In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est, qui petit. Vnde petitur deterrimus, & res est inter duos acta sine testibus. eas igitur & credas ei, qui petit, condemnesq́; eum, de quo petitur: quoniam sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit melior est. Hoc quidem mihi tum Phauorinus, ut uirum philosophum decuit: suasit. Sed maius ego, altiusq́; id esse existimaui: quàm quod meæ ætati, & mediocritati conueniret: ut cognouisse, & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ uiderer: ut absoluerem tamen, inducere in animum non quiui: & propterea iuraui mihi non liquere, atq; ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione M. Catonis, cuius

» commeminit Phauorinus: hæc sunt. Atq; ego à maio-
» ribus memoria sic accepi, siquis quid alter ab altero
» peteret: si ambo pares essent, siue boni, siue mali es=
» sent: quod duo res gessissent, uti testes non interessent:
» illi unde petitur, ei potius credendum esse. Nunc si spon
» sionem fecisset Gellius cum Turio, ni uir melior esset
» Gellius, quam Turius, nemo opinor tam insanus esset,
» qui iudicaret meliorem esse Gellium quam Turiũ. Si
» non melior est Gellius Turio, potius oportet credi un
» de petitur.

An æmuli, infensiq; inter sese fuerint Xenophon, & Plato. Caput III.

QVi de Xenophontis, Platonisq; uita, & moribus pleraq; omnia exquisitissime scripsere, non abfuisse ab eis motus quosdam tacitos, & occultos simultatis, æmulationisq; mutuæ putauere: & eius rei argumenta quædam coniectatorie ex eorum scriptis protulerunt. Ea sunt profecto huiuscemodi. quod neq; à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis: neq; item contra ab eo Platonis, in suis libris, quanquam uterq;, ac maxime Plato complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commeminerit. Id etiam esse non synceræ, neq; amicæ uoluntatis indicium crediderunt: qđ Xenophon inclyto illi operi Platonis, qđ de optimo statu Reip. ciuitatisq; administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in uulgus exierant: opposuit contra, conscripsitq; diuersum regiæ administrationis genus: quod παιδείας κύ=

ρου inscriptum est. eo facto, scriptoq; eius, usqueadeo permotum esse Platonem ferunt: ut quodam in libro mentione Cyri regis habita retractandi, leuandiq; eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum, & strenuum fuisse dixerit παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoq; ad ista, quæ dixi, accedere: quod Xenophon in libris, quos dictorum, atq; factorum Socratis commentarios composuit: negat Socratem de cœli, atq; naturæ causis, rationibusq; unquam disputauisse. Ac ne disciplinas quidem cæteras, quæ μαθήματα græci appellant, quæ ad bene, beateq; uiuendum non pertinerent: aut attigisse, aut comprobasse. Idcircoq; turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. hæc autem inquiunt, Xenophon cum scripsit: Platonem uidelicet notat: in cuius libris Socrates de physica, & musica, & Geometria disserit. Sed enim de uiris optimis, & grauissimis, si credendum hoc, aut suspicandum fuit, causam equidem esse arbitror non obtrectationis, neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profecto est æquiparatio ipsa plerunq;, & parilitas uirtutum inter sese consimilium, etiam si contentionis studium, & uoluntas abest: speciem tamen æmulationis creat. Nam cum ingenia quædam magna duorum, pluriumue in eiusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama,

aut proxima, oritur apud diuersos fautores eorum industriæ, laudisq; æstimãdæ contentio. Tum postea ex alieno certamine ad eos quoq; ipsos contagium certationis adspirat: cursusq; eorum ad eandem uirtutis calcem pergentium, quando est compar, uel ambiguus in æmulandi suspiciones, non suo, sed fauentium studio delabitur. Proinde igitur & Xenophon, & Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare, æmulariq; inter sese existimati sunt: quia de ijs apud alios uter esset exuperantior certabatur. Et quia duæ eminentiæ cum simul iunctæ in arduum nituntur, simulachrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

Quod apte Chrysippus, & graphice imaginem iustitiæ modulis, coloribusq; uerborum depinxit.

Caput IIII.

Condigne mehercle, & condecore Chrysippus in librorum, qui inscribuntur περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς primo, Os, & oculos Iustitiæ, uultumq; eius seueris, atque uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Iustitiæ, fieriq; solitam esse dicit à pictoribus, rhetoribusq; antiquioribus ad hunc fermè modum Forma, atq; filio uirginali, aspectu uehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis autem istius significatione intelligi uoluit iudicem, qui Iustitiæ antistes est: oportere esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem, contraq; improbos, nocentesq; immisericordem, atq;

inexorabilem, erectumq;, & arduum, ac potentem,
ui, & maiestate æquitatis, ueritatisq; terrificum. Ver
ba ipsa Chrysippi de iustitia scripta hæc sunt.
παρθένος δὲ εἶναι λέγεται. κατασύμβολον τοῦ ἀδιάφθο-
ρος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μὴ
δὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραί-
τησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν. μήτε ἄλλο μηδὲν
τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται.
καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον. καὶ δε-
δορκὸς βλέπουσα. ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν.
τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος, τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος
τοῦ τοιούτου προσώπου. τοῖς δὲ ἑτέροις, προσάντους.
Hæc uerba Chrysippi, eo etiam magis ponenda exi-
stimaui: ut prompta, atq; exposita ad consyderandum,
iudicandumq; sint. Quoniam legentibus nobis ea de-
licatiores quidam disciplinarum philosophi sæuitiæ
imaginem istam esse non Iustitiæ dixerunt.

Lis, atq; contentio grammaticorum Romæ illustri-
um enarrata super casu uocatiuo uocabuli, quod est
egregius. Caput V.

d Efessus ego quondam ex diutina commenta-
tione, laxandi, leuitandiq; animi gratia in
Agrippæ campo deambulabam. Atq; ibi
duos forte grammaticos conspicatus, non parui in ur-
be Roma nominis, certationi eorum acerrimæ adfui.
cum alter in casu uocatiuo uir egregi dicendum con-
tenderet: alter uir egregie. Ratio autem eius, qui egre-
gi oportere dici censebat: huiusmodi fuit. Quæcunq;

inquit nomina, seu uocabula recto casu, numero singulari, us syllaba finiuntur: in quibus ante ultimam syllabam posita est, i, litera, ea omnia casu uocatiuo, i, litera terminantur, ut Cœlius cœli, modius modi, tertius terti, Accius acci, Titius titi, & similia omnia. Sic igitur egregius, quoniam us syllaba in casu nominandi finitur: eamq; syllabam præcedit, i, litera: habere debebit in casu uocandi, i, literam extremam, & idcirco egregi non egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us syllaba terminantur: sed ea, quæ per duo u scribenda est. Propter cuius syllabæ sonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabatur. Hoc ubi ille alter audiuit, O inquit egregie grammatice, uel, si id mauis, egregiissime, dic oro te, inscius, & impius, & sobrius, & ebrius, & proprius, & propitius, & anxius, & contrarius, quæ us syllaba finiuntur: in quibus ante ultimam syllabam, i, litera est, quem casum uocandi habent? Me enim pudor, & uerecundia tenet pronuntiare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper oppositu horum uocabulorum commotus reticuisset: & mox tamen se collegisset: eandemq; illam, quam definierat regulam, retineret: & propugnaret: diceretq;, & proprium, & propitium, & anxium, & contrarium itidem in casu uocatiuo dicendum, quia & aduersarius, & extrarius ita diceretur: inscium quoq;, & impium, & ebrium, & sobrium, insolentius quidem paulo, sed rectius, per, i, literam non per e in casu eodem pronuntiandũ, eaq; inter eos contentio cum longius duceretur: non arbitra-

tus ego operæ pretium esse, eadem hæc ista diutius au-
dire: clamantes, compugnantesq́; illos reliqui.

Cuiusmodi sint quæ speciem doctrinarum habe-
ant: sed neq; delectent, neq; utilia sint: atq; inibi de
uocabulis singularum urbium regionumq́; immu-
tatis. Caput VI.

Homo nobis familiaris, in literarum cultu non ignobilis, magnamq́; ætatis partem in libris uersatus, adiutum inquit, ornatumq́; uolo ire noctes tuas. & simul dat mihi librum grandi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præscatentem, quem elaboratum sibi esse ait ex multis, & uarijs, & remotis lectionibus: ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio cupidus, & libens tanquam si copiæ cornu nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant, prò Iupiter, mera miracula. Quo nomine fuerit, qui primus grammaticus appellatus est. Et quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates, & cuiusmodi Homerus dicat in Vlyssis domo σειρῆνες. Quam ob causam Telemachus cubans iunctum sibi cubantem Pisistratum, non manu attigerit: sed pedis ictu excitarit. ἀρύνκλας Telemachum, quo genere claustri incluserit, & quapropter idem poeta rosam non norit: oleum ex rosa norit. Atq; illud etiam scriptum fuit: quæ nomina fuerint sociorum Vlyssis: qui à Scylla rapti, laceratiq; sunt: utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ.

Vlysses errauerit κατὰ ἀρίσταρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. Id etiam istic scriptum fuit, qui sint apud Homerum uersus ἰσόψηφοι, & quorum ibi nominum reperiatur παραστιχίς. Et quis adeo uersus sit, qui per singula uocabula singulis syllabis increscat. Ac deinde qua ratione dicit singulas pecudes, in singulos annos terna parere. Et ex quinq; operimentis, quibus Achillis clypeus munitus est: quod factum ex auro est, summum sit, an medium. Et praeterea quibus urbibus, regionibusq; uocabula iam mutata sint. Quod Bœotia ante appellata fuerit Aonia. Quod Aegyptus aeria dicta est. Quod Creta eodem quoq; nomine Aeria dicta est. Quod attica ἀκτὴ, & acta apud poetam. Quod corinthus, Ephyre. Quod Macedonis ora ἠμαθία. Quod Thessalia αἱμονία, Quod Tyrus, Sarra. Quod Thracia ante Sithen dicta sit. Quod Seston ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerant. Quem cum statim properans redderem, ὄναιό σου inquam doctissime uirorum ταύτης τῆς πολυμαθίας, & librum hunc opulentissimum recipe, nil prorsus ad nostras paupertinas literas congruentem. Nam meæ noctes, quas instructum, ornatumq; isti de uno maxime illo uersu Homeri quærunt: quem Socrates præ omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat.

ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακόν ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quod M. Varro Cn. Pompeio Consuli primum designato, commentarium dedit: quem appellauit ipse isagogicum de officio senatus habendi. Caput. VII.

N. Pompeio consulatus primus cum Mar. Crasso designatus est. eũ magistratum Pompeius cum initurus foret: quoniam per militiæ tempora, senatus habendi, consulendiq; rerum expers humanarum fuit: M. Varronem familiarem suum rogauit: uti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν, (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret, quid facere, dicereq; deberet: cum senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompeio fecerat: perisse Varro ait in literis, quas ad Oppianum dedit: quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum. IIII. In quibus literis, quoniam quæ ante scripserat, non comparebant: docet rursum multa ad eam rem ducentia. Primũ ibi ponit, qui fuerint, per quos more maiorum senatus haberi soleret, eosq; nominat, DICTAT. COSS. prætor. Tri. pleb. interregem, præfec. urbi, neq; alij præter hos ius fuisse dixit facere SENAT. CON. Quotiesq; usu uenisset, ut oẽs isti magistratus eodem tempore Romæ essent: tum quo supra ordine scripti essent: qui eorum prior alijs esset: ei potissimum senatus consulendi ius fuisse. Addit deinde extraordinario iure tribunos quoq; militares, qui pro consulibus fuissent. Item Xuiros, quibus imperium consulare tum esset: item IIIuiros reipu. constituendæ causa creatos, ius consulendi senatum habuisse. Postea scripsit de intercessionibus, dixitq; intercedendi, ne SENAT. CON. fieret, ius fuisse ijs solis, qui eadem potestate, qua ij, qui SENAT. CON. facere uellent, maiores ue essent. Tum adscripsit de locis, in quibus SENAT. CON. fieri iure posset, docuit, confirmauitq;

nisi in loco per aug. constituto, quod templum appellaretur: SENAT. CON. factum esset, iustum id non fuisse, propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & post in iulia, cum profana ea loca fuissent: templa esse per aug. constituta, ut in iis senat. consul. more maiorum iusta fieri possent. Inter quæ id quoq; scriptum reliquit, non omnes ædes sacras, templa esse. Ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit, senat. con. ante exortum, aut post occasum solem factum ratum non fuisse. opus etiam censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore senat. con. factum esset. Docet deinde inibi multa, quibus diebus haberi senatum ius non sit, immolareq; hostiã prius, auspicariq; debere, qui senatum habiturus esset. De rebus quoq; diuinis prius quã humanis ad senatum referendũ esse. Tum porrò referri oportere, aut infinite de rep. aut de singulis rebus finite. Senat. q; con. fieri duobus modis, aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset: per singulorum sententias exquisitas. singulos autem debere consuli gradatim. Incipiq; à cõsulari gradu: ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in senatum lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet: nouum morem institutum refert, per ambitionem, gratiamq;, ut is primus rogaretur, quem rogare uellet: qui haberet senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoq; capiendo disserit, deq; multa dicenda senatori: qui cum in senatum uenire deberet: non adesset. Hæc, & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi: M. Varro

epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quod ait senat. con. duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententijs, aut per discessionem, parum conuenire uidetur cum eo, quod Atteius capito in coniectaneis scriptum reliquit. Nam in lib. CCLIX. Tuberonem dicere ait, nullum senat. con. fieri posse, non discessione facta. Quia in omnibus senatus consul. etiã in ijs, quæ per relationem fierent: discessio esset necessaria. Idq; ipse Capito uerum esse adfirmat. sed de hac omni re alio in loco plenius, accuratiusq; nos memini scribere.

Quæsitum esse, dissensumq; an præfectus latinarum causa creatus ius Senatus conuocandi, consulendiq; habeat. Caput VIII.

p Ræfec. urbi, latinarum causa relictum, senatum habere posse Mutius negat: quoniam ne senator quidem sit, neq; ius habeat sententiæ dicendæ, cum ex ea ætate præfec. fiat, quæ non sit senatoria. M. autem Varro in. IIII. epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in coniectaneorum CCLIX. ius esse præfec. senatus habendi dicunt. Deq; ea re adsensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Mutij refert. Nanq; & Tribunis inquit, pleb. Senatus habendi ius erat, quanquam senatores non essent ante Atinium plebiscitum.

LIBER XV.

Quod in Quinti Claudij Annalibus scriptum est lignum alumine illitum non ardere.

Caput Primum.

d

Eclamauerat Antonius Iulianus rhetor præterquam semper aliâs; tum uero nimium quã delectabiliter, & feliciter. Sunt enim ferme scholasticæ istæ declamationes, eiusdem hominis, eiusdemq; facundiæ, non eiusdem tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circũfusi undiq;, eum prosequebamur domum: cum deinde subeuntes montem Cispium, conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis, arduisq; tabulatis editam, & propinqua iam omnia flagrare uasto incendio. Tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani, Magni inquit, reditus urbanorum prædiorum, sed pericula sunt longe maxima. Siquid autem posset remedij fore, ut ne tam assidue domus Romæ arderent: uenum hercle dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus læta, ut mos eius fuit, inter fabulandum uenustate: si annalem inquit, undeuigesimũ Q. Claudij legisses optimi, & syncerissimi scriptoris, docuisset te profecto Archelaus regis Mithridatis præfectus, qua medela, quáq; solertia ignem

tia ignem

tia ignem defenderes: ut ne ulla tua ædificatio è ligno, correpta, atq; insinuata flammis arderet. Percunctatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarij. repetit. In eo igitur libro scriptum inueni, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica, Pireum: & contra Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret: turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret: ardere nõ quiisse, qđ ab Archelao alumine oblita fuisset. Verba Quadrigarij ex eo libro hæc sunt.

» Tum Sylla conatus est, & tempore magno eduxit co-
» pias: ut Archelai turrim unam, quam ille interpo-
» suit: ligneam incenderet. uenit: accessit: ligna subdi-
» dit: submouit græcos: ignem admouit: satis sunt diu
» conati, nunquam quiuerunt incendere. Ita Arche-
» laus omnem materiam obliuerat alumine. Quod Syl-
» la, atq; milites mirabantur, & postquam non succen-
» dit: reduxit copias.

Quod Plato in libris, quos de legibus composuit: largiores, lætioresq; in conuiuijs inuitatiunculas uini non inutiles esse existimauerit. Cap. II.

e X insula Creta quispiam ætatem Athenis agens, Platonicum esse se philosophum dicebat: & uiderier gestiebat. Erat autem nihili homo, & nugator, atq; in græca facundiæ gloria iactabundus. præterea uini libidine adusq; ludibria ebriosus. Is in conuiuijs iuuenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solẽne nobis fuit: si-

mulatq; modus epulis factus, & utiles, delectabi-
lesq; sermones cœperant: tum silentio ad audiendum
petito, loqui cœptabat. Atq; id genus uili, & incon-
dita uerborum caterua, hortabatur omnes ad biben-
dum. Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat:
tanquam Plato in libris, quos de legibus composuit:
laudes ebrietatis copiosissime scripsisset: utilemq; eam
esse bonis, ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter
eiusmodi orationem crebris, & ingentibus poculis
omne ingenium ingurgitabat: fomitem esse quendam
dicens, & incitabulum ingenij, uirtutisq;, si mens, et
corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in pri
mo, & in secundo de legibus, non ut ille nebulo opi
nabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefac
re, & minuere hominum mentes solet: laudauit. Sed
hanc largiorem paulo, iucundioremq; uini inuitatio-
nem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, &
magistris conuiuiorum sobrijs non improbauit. Nam
& modicis, honestisq; inter bibendum remissionibus re
fici, integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis
officia existimauit. reddiq; eos sensim lætiores, atq;
ad intentiones rursum capiendas fieri habiliores. Et
simul siqui penitus in ijs adfectionum, cupiditatumq;
errores inessent: quos aliquis pudor reuerens concæ-
laret: ea omnia sine graui periculo libertate per ui-
num data detegi, & ad corrigendum, medendumq;
fieri oportuniora. atq; etiam hoc Plato ibidem di-
cit, non defugiendas esse, neq; respuendas huiuscemo-
di exercitationes, aduersum propulsandam uini uio-
lentiam. Neq; ullum unquam continentem prorsus,

ac temperantem

ac temperantem satis fideliter uisum esse, cuius uita, uictusq́;, non inter ipsa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata sit. Nam cui libentiæ, gratiæq́; omnes conuiuiorum incognitæ sint, quiq́; illarum omnino expers sit: si eum forte ad participandas eiusmodi uoluptates, aut uoluntas tulerit: aut casus induxerit: aut necessitas compulerit: deleniri plerunq;, & capi. Neq; mentem, animumq́; eius consistere: sed ui quadam noua ictum labascere. Congrediendum igitur censuit: & tanquam in acie quadam cum uoluptarijs rebus, cumq́; ista uini licentia comminus decernendum, ut aduersum eas, non fuga simus tuti, nec abstinentia, sed uigore animi, & constanti præsentia, moderatoq; usu, temperantiam, continentiamq́; tueamur, & calefacto simul, refotoq; animo, siquid in eo uel frigidæ tristitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit: diluamus.

Quid M. Cice. de particula ista senserit, scripseritq́;, quæ præposita est uerbis aufugio, & aufero. Et an in uerbo autumo eadem ista hæc præpositio esse uideri debeat. Caput III.

LEgimus librum Ciceronis, qui inscriptus est Orator. In eo lib. Cicero cum dixisset uerba hæc aufugio, & aufero, composita quidem esse ex præpositione ab, & ex uerbis fugio, & fero, sed eã præpositionem, quo fieret uox pronuntiatu, audituq; lenior, uersam, mutatamq́; esse in au sylla-

bam, cœptumq; esse dici aufugio, & aufero pro abfugio, & abfero. Cum hæc inquam ita dixisset: tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit.
» Hæc inquit, præpositio, præter hæc duo uerba, nul-
» lo alio in uerbo reperitur. Inuenimus autem in commentario Nigidiano uerbum autumo compositum ex ab præpositione, & uerbo æstumo, dictumq; intercisse, autumo, quasi abæstumo, quod significaret totum æstumo, tanquam abnumero. Sed quod sit cum honore multo dictum P. Nigidij hominis eruditissimi audacius hoc, argutiusq; esse uidetur, quã uerius. Autumo enim non id solum significat: sed & dico, & opinor, & censeo, cum quibus uerbis præpositio ista, neq; cohærentia uocis, neq; significatione sententiæ conuenit. Præterea uir acerrimæ in studio literarum licentiæ M. Tullius, non sola esse hæc duo uerba dixisset: si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis quæri, inspiciq; dignũ est, uersa'ne sit, & mutata ab præpositio in au syllabam propter lenitatem uocis, an potius au particula sua sit propria origine, & proinde ut pleræq; aliæ præpositiones à græcis, ita hæc quoq; inde accepta sit, sicuti est in illo uersu Homeri.

αὐέρυσαν μὲν πρῶτα. καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
καὶ ἄβρομοι αὐίαχοι.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditũ est.
Caput IIII.

In sermonibus nuper fuit seniorum hominum, & eruditorum multos in uetere me-

moria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines, & despicatissimos. Nihil adeo tamen de quoq̃ tantæ admirationi fuit: quantæ fuerunt quæ de Ventidio Basso scripta sunt. Eum picentem fuisse genere, & loco humili, & matrem eius à Pompeio Strabone Pompeij magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse. Mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoq; puerum inter cæteros ante currum Imperatoris sinu matris uectum esse. Post cum adoleuisset: uictum sibi ægre quæsisse: eumq; sordide inuenisse: comparandis mulis, & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent: præbenda publice conduxisse. In isto quæstu notum esse cœpisse C. Cæsari: & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset: & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraq; impigre, & strenue fecisset: non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoq; ordinem peruenisse. Mox tribunum quoq; plebis, ac deinde præt. creatum. Atq; in eo tempore iudicatum esse à Senatu hostem cum M. Antonio. Post uero coniunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatum quoq; adeptum esse. Eamq; rem tam intoleranter tulisse Popu. Ro. qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis uictitasse: ut uulgo per uias urbis uersiculi proscriberentur.

Concurrite omnes augures, aruspices,
Portentum inusitatum conflatum est recens,
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositum esse à Mar. Antonio prouincijs orientalibus, Parthosq; in Syriam introrumpenteis, tribus ab eo prælijs fusos scribit. Eumq; primum omnium de Parthis triumphasse, & morte obita publico funere sepultum esse.

Verbum profligo à plerisq; dici improprie, inscitéq;. Caput V.

Icut alia uerba pleraq; ignoratione, & inscitia improbe dicentium quæ non intelligant, deflexa, ac deprauata sunt à ratione recta, & consuetudine, ita huius quoq; uerbi, quod est profligo, significatio uersa, & corrupta est. Nam cum ab adfligendo, & ad perniciem, interitumq; deducendo inclinatum id, tractumq; sit: semperq; eo uerbo, qui diligenter locuti sunt: ita usi sint, ut profligare dicerent, prodigere, & deperdere, profligatasq; res, quasi proflictas, & perditas appellarint: nunc audio ædificia, & templa, & alia ferè multa, quæ propè absoluta, adfectáq; sunt, in profligato esse dici, ipsáq; esse iam profligata. Quapropter urbanissime respondisse præt. non indoctum uirum barbatulo cuidam, ex aduocatorum turba Sulpitius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. Nam cum ille inquit, rabula audaculus, ita postulasset, uerbáq; ita fecisset: omnia V. CLSS. negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti: diligentia, & uelocitate tua profligata sunt. unum id solum relictum est, de quo rogo audias. Tum præt. satis ridicule, an illa negotia, de

tia, de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio. Hoc autem negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiam, siue non audiam: profligatum est. Quod significare autem uolunt, qui profligatum dicunt, ij, qui latine locuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt: sicut Mar. Cic. in oratione, quam habuit de prouincijs consularibus. eius uerba hæc sunt. Bellum adfectum uidemus, & uere ut dicam, penè confectum. Item infra. Nam ipse Cæsar quid est, quod in ea prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt: perfecta Reipu. tradat? Idem Cicero in œconomico. Cum uero affecta iam propè æstate, uuas à sole mitescere tempus est.

In libro M. Cic. de gloria secundo, manifeste est erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore, & Aiace. Caput VI.

In libro M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei. Quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum: sed qui tantum legerit ὁμήρου τὸ η. Quamobrem non tam id mirabamur errasse in eam rem M. Tullium quam non esse animaduersum hoc postea, correctumq; uel ab ipso, uel à Tirone liberto eius diligentissimo homine, & librorũ patroni sui studiosissimo. Ita enim scriptum in eo libro est apud eundem poetam, Aiax cum Hectore congrediens depugnandi causa agit, ut sepeliatur:

si sit forte uictus. Declaratq; se uelle ut suum tumulum, multis etiã post seculis prætereuntes sic loquãtur.

» Hic situs est, uitæ iampridem lumina linquens,
» Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
» Fabitur hoc aliquis. mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam latinam uertit: non Aiax apud Homerum dicit: neq; Aiax agit, ut sepeliatur: sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa congressurus sit Aiax.

ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος ἕκτωρ
ὥς ποτέ τις ἐρέει. τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quod annũ ferè ætatis tertium, & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum. Atq; inibi super eadem obseruatione exemplum appositum Epistolæ diui Augusti ad Caium filium. Cap. VII.

O Bseruatum in multa hominum memoria, expertumq; est in senioribus plerisq; omnibus sexagesimumtertium uitæ annum cum periculo, & clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum, uerborumq; istiusmodi studio tenentur: eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoq; ista proxima superiore cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad C. nepotem suum scripsit: legeremus: ducerem urq; elegantia orationis,

tionis, neq; morosa, neq; anxia: sed facili hercle, & simplici: idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus. Eiusq; epistolæ exemplum hoc est. IX. Calen. Octobres, Aue mi Cai, meus Ocellus iucundissimus, quem semper medius fidius desydero, cũ à me abes. Sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem ubicunq; hoc die fuisti: spero lætum, & bene ualentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum: nam ut uides κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum annum euasimus. Deus autem oro, ut mihi quantumcunq; superest temporis: id saluis uobis traducere liceat, in statu REI p. felicissimo ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris de cœnarum, atq; luxuriæ exprobratione: qua usus est, cum legem liciniam de sumptu minuendo suasit.

Caput VIII.

Cum legeremus orationem ueterem Phauorini, non indiserti uiri, quam orationem totam ut meminisse possemus: odio esse hercle istiusmodi sumptus, atque uictus perdidicimus. Verba, quæ adposuimus Phauorini, hæc sunt. » Præfecti » popinæ, atq; luxuriæ negant cœnam lautam esse, ni» si cum libentissime edis: tum auferatur, & alia esca » melior, atq; amplior succenturietur. Is nunc flos cœ» næ habeatur inter istos, quibus sumptus, & fastidi» um pro facetijs procedit. Qui negant ullam auem,

» præter ficedulam, totam comesse oportere. Cæterarum
» auium, atq; altiliũ, nisi tantum apponatur, ut à clu=
» niculis, inferiori parte saturi fiant: conuiuium putãt
» inopia sordere. Superiorem partem auium, atq; alti=
» lium, qui edunt: eos palatum non habere. Si pro por
» tione crescit luxuria: & debere epulas crescere.
» Videte quid relinquitur, nisi ut delibari sibi cœnas iu=
» beant: ne edendo defatigentur: quando stratus auro,
» argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quam
» dijs immortalibus adornantur.

Quod Cæcilius poeta frontem genere uirili, non poeticæ, sed cum probatione, & cum analogia appellauit. Caput IX.

Ere, ac diserte Cæcilius hoc in subditicio scripsit.
» u Nam ij sunt inimici pessumi fronte hilaro,
» Corde tristi, quos, neq; ut adprehendas, neq;
» ut mittas, scias.

Hos ego uersus, cum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorum dixi. Tum de grammaticorum uulgo quispiam nobiscum ibi adsistens non sane ignobilis, Quanta inquit licentia, audaciaq; Cæcilius hic fuit: cum fronte hilaro, non fronte hilara dixit: & tam immanem solœcismum nihil ueritus est. Immo inquam potius nos, & quã audaces, & quam licentes sumus: qui frontem improbe, indocteq; non uirili genere dicimus: cum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & ueterum authoritas, non hanc, sed hunc frontem debere dici suadeant. Quippe M. Cato in quinta originũ,

» ita scripsit. Postridie signis collatis, æquo fronte, pe=
» ditatu, equitibus, atq; alijs cum hostium legionibus pu-
» gnauit. Recto quoq; fronte idem Cato, eodem in li=
bro dicit. At ille semidoctus grammaticus. Missas in=
quit, authoritates facias: quas quidem ut habeas, pos=
se fieri puto. Sed rationem dic, quam non habes. Atq;
ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior, au
di inquam mi magister rationem, falsam quidem, sed
quam redarguere falsam esse tu non queas. Omnia
inquam uocabula tribus literis finita, quibus frons fi=
nitur, generis masculini sunt, si in genitiuo quoq; ca=
su eadem syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At
ille contra renitens, audi inquit, discipule plura a=
lia consimilia, quæ non sint generis masculini. Pete=
bant ibi omnes, ut uel unum statim diceret. Sed cum
homo uultum intorqueret: & non hisceret: coloresq;
mutaret: tum ego intercessi, & uade inquam nunc,
& habeto ad requirendum. XXX. dies. Postquam in
ueneris: repetes nos. Atq; ita hominem nulli rei, ad in
dagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fi-
ctam dimisimus.

De uoluntario, & admirando interitu uirginum Milesiarum. Caput X.

P Lutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit primo, cum de moribus dissereret in animos hominum incidentibus: uirgines dixit, milesij nominis, fermè quot tum in ea ciuitate erant: repente sine ulla euidenti causa, uoluntatem cœpisse obeundæ mortis. Ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse. id cum accideret in dies cre=

brius: neq; animis earum mori perseuerantium medicina adhiberi quiret: decreuisse Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent: ut eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ: efferrentur. Post id decretum uirgines uoluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam in honesti funeris.

Verba sena. con. de exigendis urbe Roma Philosophis. Item uerba edicti cens. quo improbati, & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere, & exercere Romæ cœperant.

Caput XI.

Fanio Strabone M. Valerio Messala COSS.
C. sena. con. de philosophis, & rhetoribus latinis factum est M. Pomponius præt. senat. consuluit: quod uerba facta sunt de philosophis, & de rhetoribus, D. E. R. I. C. ut M. Pomponius præt. animaduerteret, curaretq; uti ei e re p. fideque sua uideretur, uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post id senat. con. Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus cens. de coercendis rhetoribus latinis, ita edixerunt. Renuntiatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt. Ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse latinos rhetoras. Ibi hoies adolescentulos dies totos desidere. Maiores nostri quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare uellent: instituerũt. Hæc noua, quæ præter consuetudinẽ, ac morẽ maiorũ fiunt,

» neq; placent, neq; recta uidentur. Quapropter & » ijs, qui eos ludos habent: & ijs, qui eo uenire con» sueuerunt: uisum est faciundum: ut ostenderemus no» stram sententiam, nobis non placere. Neq; illis soliĩ temporibus nimis rudibus, nec dum græca disciplina expolitis philosophi ex urbe Roma pulsi sunt: uerum etiam Domitiano imperãte, senat. con. eiecti, atq; urbe, & Italia interdicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senat. con. Roma decessit.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus.

Caput XII.

C. Gracchus, cum ex Sardinia rediit: orationem ad populum in concione habuit. ea uer» ba sunt hæc. Versatus sum inquit, in pro» uincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse: non » quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. nul» la apud me fuit popina: neq; pueri eximia facie sta» bant: sed in conuiuio liberi uestri modestius erãt quã » apud principem. Post deinde hæc dicit. Ita uersatus » sum in prouincia, ut nemo posset uere dicere assem, » aut eo plus in muneribus me accepisse: aut mea opera » quempiam sumptum fecisse. Biẽnium fui in prouin» cia, si ulla meretrix domum meam introiuit: aut cu» iusquam seruulus propter me solicitatus est: omnium » nationum postremissimum, nequissimumq; existima» tote. Cum a seruis eorum tam caste me habuerim: in » de poteritis consyderare: quomodo me putetis cum li» beris uestris uixisse, atq; ibi ex interuallo. Itaq; in-

» quit quirites, cum Roma profectus sum, Zonas, quas
» plenas argenti extuli: eas ex prouincia inanes retu-
» li. Alij uini amphoras, quas plenas tulerunt: eas ar-
» gento plenas domum reportauerunt.

De uerbis inopinatis, quæ utroq; uersum dicuntur, & à grammaticis communia uocantur.

Caput XIII.

Tor, & uereor, & hortor, & consolor communia uerba sunt, ac dici utroqueuersum possunt, uereor te, & uereor abs te, idest tu me uereris: utor te, & utor abs te, idest tu me uteris: hortor te, & hortor abs te i. tu me hortaris: consolor te, & consolor abs te. i. tu me consolaris. testor quoq;, & interpretor significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata. Et an dicta sint in eam quoq; partem quæri solet. Afranius in consobrinis.

» Hem hisce parentum est uitabilis liberis,
» Vbi malunt metui quam uereri se suis.

Hic uereri ex ea parte dictum est, qua est non usitatior. Nouius in ligurarta liciniaria uerbum, quod est utitur, ex contraria parte dicit.

» Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen.

Idest quæ usui non est. M. Cato in quinta origine, ex-
» ercitum inquit, suum pransum paratum cohortatum
» eduxit foras, atq; instruxit. Consolor quoq; in partem alteram, præterquam dici solitum est in epistola Q. Metelli, quam cum in exilio esset, ad Cn. & ad L.
» Domitios dedit, ac cum animum inquit, uestrum er-

» q̃a me uideo uehementer conſolor, & fides, uirtusq; ue
» ſtra mihi ante oculos uerſatur. Teſtata itidem, & in-
terpretata eadem ratione dixit M. Tullius in pri-
mo libro de diuinatione, ut teſtor, interpretorq; uer-
ba communia uideri debeant. Salluſtius quoq; eodem
modo dilargitis proſcriptorum bonis dicit, tanquam
uerbum largior ſit ex uerbis communibus. Veritum
autem ſicut puditum, & pigitum, non perſonaliter
per infinitum modum dictum eſſe, non à uetuſtiori-
bus tantum uidemus, ſed à M. quoq; Tullio in ſecun-
» do de finibus. Primum inquit, Ariſtippi Cyre-
» naicorumq; omnium, quos non eſt ueritum in ea uo-
» luptate, quæ maxima dulcedine ſenſum moueret: ſum
» mum bonum ponere. Dignor quoq;, & ueneror,
& confiteor, & teſtor, habita ſunt in uerbis commu-
nibus, ſicut illa in Virgilio dicta ſunt.
» Coniugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo, &
» —Curſusq; dabit uenerata ſacerdos
Confeſſi autẽ æris, de quo facta confeſſio eſt, in. XII.
» tabulis ſcriptũ eſt his uerbis. Aeris confeſſi, rebusq;
» iudicatis. XXX. dies iuſti ſunt. Item ex iiſdem tabulis
» id quoq; eſt. Quæ ſi erit teſtatior, libripens'ue fuerit
» in teſtimonium feriatur improbus, inteſtabilisq; eſto.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis no-
uam, ex orationibus græcis mutuatus eſt.

Caput XIIII.

Apud Q. Metellum Numidicum in lib. ac-
a cuſationis in Valeriũ Meſſalam tertio noue
dictum eſſe adnotauimus. Verba ex oratio-

ne eius hæc sunt. Cum sese sciret in tantum crimen uenisse: atq; socios ad Senatum quæstum flentes uenisse: sese maximas pecunias exactas esse. pecunias se maximas exactas id nobis uidebatur græca figura dictum. Græci enim dicunt εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Id significat exegit me pecuniam: quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam dici potest. Cæcilius quoq; eadem figura in hypobolimeo Aeschino usus uidetur.

» Ego illud minus nihilo exigor portorium.

Idest nihilo minus exigitur de me portorium.

Passis uelis, & passis manibus dixisse ueteres, non à uerbo suo, quod est patior, sed ab alieno, quod est pando. Caput XV.

A B eo, quod est pando passum ueteres dixerunt: non pansum, & cum præpositione ex passum, non expansum. Cæcilius in synaristusis.

» Heri uero prospexisse eum se ex tegulis,
» Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso, & passis manibus, & uelis passis dicimus: quod significat diductis, atq; distentis. itaq; Plautus in milite glorioso a litera in e mutata, per compositi uocabuli morem dispessis dicit, pro eo quod est dispassis.

» Credo ego istoc exemplo tibi esse eundum extra
» Portam dispessis manibus patibulum cum habebis.

De nouo

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. Caput XVI.

m Ilo Crotoniensis athleta Illustris, quem in Chronicis scriptum est olympiade prima coronatum esse: exitum habuit uitæ miserandum, & mirandum. Cum iam natu grandis artem athleticam desisset: iterq; faceret forte solus in locis Italiæ syluestribus: quercũ uidit proxime uiam, patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adessent: immissis in cauernas arboris digitis, diducere, & rescindere quercum conatus est. Ac mediam quidem partem discidit, diuellitq́;. Quercus autem in duas diducta partes, cum ille quasi perfecto, quod erat connixus, manus laxasset: cessante ui, rediit in naturam: manibusq́; eius retentis, inclusisq́; stricta denuo, & cohæsa dilaceran-dum hominem feris præbuit.

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. Caput XVII.

a Lcibiades Atheniensis, cum apud auunculum Periclem puer, artibus, ac disciplinis liberalibus erudiretur: & arcessi Pericles Antigenidam Tibicinem iussisset, ut eum canere Tibijs, (quod honestissimum tum uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cum ad os adhibuisset, inflassetq́;, pudefactus oris deformitate, abiecit, infre-

gitq; Ea res cum percrebuisset: omnium tum Atheniensium consensu disciplina tibijs canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ nono & uigesimo.

Quod pugna belli ciuilis, uictoriaq; C. Cæsaris, quā uicit in pharsalicis campis, nuntiata, prædictaq; est per cuiusdam Cornelij sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patauij. Cap. XVIII.

q Vo C. Cæsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia conflixerunt, res accidit Patauij in trāspadana Italia, memoria digna. Cornelius quidam sacerdos & loco nobilis, & sacerdotij religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repente mota mente cōspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari. Ac deinde alios cedere, alios urgere, cædem, fugam, tela uolantia, instaurationem pugnæ, impressionem gemitus, uulnera. perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coram uidere sese uociferatus est. Ac postea subito exclamauit Cæsarem uicisse. At Cornelij sacerdotis ariolatio leuis tum quidem uisa est, & uecors, magnæ mox admirationi fuit, quod non modo pugnę dies, quæ in Thessalia pugnata est: neq; prælij exitus, qui erat prædictus: idem fuit: sed omnes quoq; pugnandi reciprocæ uices, & ipsa exercituum duorum conflictatio uaticinantis motu, atq; uerbis repræsentata est.

Verba M. Varronis memoria digna ex satyra, quæ inscribitur

quæ inſcribitur περὶ ἐδεσμάτων. Cap. XIX.

n On pauciſſimi ſunt, in quos poteſt conueni-re id, quod M. Varro dicit in ſatyra, quæ inſcribitur περὶ ἐδεσμάτων, uerba hæc
» ſunt. Si quantum operæ ſumpſiſti, ut tuus piſtor bonũ
» faceret panem: eius duodecimam philoſophiæ dediſ-
» ſes: ipſe bonus iampridem eſſes factus. Nunc illum
» qui norunt: uolunt emere millibus centum. Te qui no
» uit: nemo centuſſis.

Notata quædam de Euripidis poetæ genere, uita, moribus, deq; eiuſdem fine uitæ. Cap. XX.

e Vripidis poetæ matrem Theopompus agre ſtia olera uendentem uictum quæſiſſe dicit. Patri autem eius, nato illo, reſponſum eſt à Chaldæis, eum puerum, cum adoleuiſſet: uictorem in certaminibus fore. Id ei puero fatum eſſe, pater inter-pretatus: athletam debere eſſe, roborato, exercitatoq; filij ſui corpore Olympiam certaturum eum inter Athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certa-men per ambiguam ætatem receptus non eſt. Poſt Eleu ſinio, & Theſeo certamine pugnauit, & coronatus eſt. Mox à corporis cura ad excolendi animi ſtu-dium tranſgreſſus, auditor fuit Phyſici Anaxago-ræ, & rhetoris Prodici. In morali autem philo-ſophia, Socratis. Tragœdiam ſcribere natus an-nos duodeuiginti adortus eſt. Philochorus refert in inſula Salamine ſpeluncam eſſe tetram, & hor-

ridam, quam nos uidimus, in qua Euripides tragœdias scriptitarit. Mulieres fere omnes in maiorem modum exosus fuisse dicitur. siue quod natura abhorruit a mulierum cœtu: siue quod simul duas uxores habuerat: cum id decreto ab Atheniensibus facto ius esset: quarum matrimonij pertædebat. Eius odij in mulieres Aristophanes quoq; meminit

ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις

In his uersibus.

νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω.
τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
ἄγρια γὰρ τινὰ ὦ γυναῖκες δρᾶτε, ἐν ἀγρίοις
τοῖς λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

Alexander autem Aetolus hos de Euripide uersus composuit.

ὁ δὲ ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου.
στριφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσειπεῖν
καὶ μισογέλως καὶ τωθάζειν. οὐδὲ πάροινον
μεμαθηκώς. ἀλλότι γράψαι τοῦτ' ἄν.
μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

Is, cum in Macedonia apud Archelaum Regem esset: utereturq; eo rex familiariter: rediens nocte ab eius cœna, canibus a quodam æmulo immissis dilaceratus est, & ex his uulneribus mors secuta est. Sepulchrũ autem eius, & memoriam Macedones eo dignati sunt honore: ut in gloriæ quoq; loco prædicarent.

οὔποτε σὸν μνῆμα εὐριπίδης ὤλετο που.

Quod egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret. Quamobrem cum legati ad eos ab Atheniensibus missi petissent: ut ossa Athenas in terram illius

ram illius patriam permitterent transferri: maximo consensu Macedones in ea re deneganda persiterunt.

Quod a poetis Iouis filij prudentissimi, humanissimiq;. Neptuni autem inhumanissimi, & ferocissimi traduntur. Caput XXI.

P Ræstantissimos uirtute, prudentia, uiribus Iouis filios poetæ appellauerunt: ut Aeacũ, & Minoa, & Sarpedona: ferocissimos, & immanes, & alienos ab omni humanitate tanq̃ e mari genitos, Neptuni filios dixerunt, Cyclopa, & Cercyona, & Lestrygonas.

Historia de Sertorio duce, deq; astu eius, commentisq; simulamentis, quibus ad barbaros milites continendos, conciliandosq; sibi utebatur. Cap. XXII.

S Ertorius uir acer, egregiusq; Dux, & utendi, regendiq; exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficillimis mentiebatur ad milites si mendacium prodesset: & literas compositas pro ueris legebat, & somnium simulabat: & falsas religiones conferebat, siquid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorij nobile est, Cerua alba eximiæ pulchritudinis, & uiuacissimæ celeritatis a Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, colloqui secum, monereq;, & docere, quæ utilia factu essent: persuadere omnibus instituit. Ac siquid durius

uidebatur, quod imperandum militibus foret: a cerua sese monitum prædicabat. Id cum dixerat uniuersi tanquam si Deo: libentes parebant. Ea cerua quodã die, cum incursio esset hostium nuntiata: festinatione, ac tumultu consternata in fugam se prorupit: atq; in palude proxima delituit: & postea requisita, perisse credita est. Neq; multis diebus post, inuentam esse ceruam Sertorio nuntiatur. Tum qui nuntiauerat: iussit tacere. Ac ne cui palàm diceret: interminatus est. Præcepitq; ut eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset: immitteret. Admissis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait in quiete, ceruam, quæ perierat: ad se reuerti. Et ut prius consueuerat, quod opus esset facto: prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significante: cerua emissa in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est. Eaq; hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant: cum multis prælijs superatus esset: neminem unquam ab eo desciuisse, quanquam id genus hominum esset mobilissimum.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. Caput XXIII.

h Ellanicus, Herodotus, Thucydides historiæ scriptores in ijsdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt. Et non nimis longe distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus in initio belli

tio belli Peloponnesiaci fuisse, quinque & sexaginta annos natus uidetur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides quadraginta. Scriptum hoc in libro. XI. Pamphilæ.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poetis scripsit, de comicis latinis iudicarit.

Caput XXIIII.

S Edigitus in libro, quem scripsit de poetis, quid de ijs sentiat, qui comœdias fecerunt: & quem præstare ex omnibus cæteris putet: ac deinceps quo quenque in loco, & honore ponat: his uersibus suis demonstrat.

» Multos incertos certare hanc rem uidimus:
» Palmam poetæ comico cui deferant:
» Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi:
» Vt contra siquis sentiat: nihil sentiat.
» Cæcilio palmam statuo de comico.
» Plautus secundus facile exuperat cæteros.
» Dein Næuius qui seruet, pretio in tertio est.
» Siquid quarto detur: dabitur Licinio.
» Post insequi Licinium facio Attilium.
» In sexto consequitur hos Terentius.
» Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
» Nono loco esse facile facio Luscium.
» Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matij Mimiambis offenderamus. Caput XXV.

C N. Matius uir eruditissimus in Mimiambis suis non absurde, neque absone finxit re-

centatur, pro eo, quod græci dicunt ἀνανεοῦνται,
Versus, in quibus hoc uerbum est, hi sunt.
» Iam iam albicascit phœbus, & recentatur
» Commune lumen hominibus, & uoluptas.
Idem Matius in hisdem mimiambis, edulcare dicit, quod est dulcius reddere in his uersibus.
» Quapropter edulcare conuenit uitam:
» Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum, eiusq; definitionis interpretamentum uerbis latinis factum. Caput XXVI.

a Ristoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit, λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. Eius definitionis nõ uidebatur habere incommode interpretatio facta hoc modo. Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam, & cõcessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt: per ea, quæ concessa sunt: necessario conficitur.

Quid sint comitia calata, quid curiata, quid centuriata, quid tributa, quid consilium. Atq; inibi quædam eiusmodi. Caput XXVII.

i N libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo scriptum est, Labeonem scribere calata
» comitia esse, quæ pro collegio ponti haben-
» tur, aut regis sacrorum, aut flaminum, inaugurandorum causa.

rum causa. Eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. Curiata per lictorem curiatim calari, idest conuocari, centuriata per cornicinem. Hisdem comitijs, quæ calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Tria enim genera testamentorum fuisse accepimus. Vnum, quod calatis comitijs in concione populi fieret: alterum in procinctu, cū uiri ad prælium faciendum in aciem uocabantur. Tertium per familiæ emancipationem, cui æs, & libra adhiberetur. In eodem Lælij Felicis libro hæc scripta sunt. Is, qui non uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet: non comitia, sed consilium edicere debet. Tribuni autem neq; aduocant patricios, neq; ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur, quæ trib. pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus ante patritij nō tenebātur, donec Q. Hortensius DICT. eam legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset: oēs Quirites tenerētur. Item in eodem libro hoc scriptum est. Cum ex generibus omnium suffragium feratur: curiata comitia esse. Cum ex censu, & ætate, centuriata. Cum ex regionibus, & locis, tributa. Cēturiata autem comitia intra pomœrium fieri nefas esse: qa exercitum extra urbem imperari oporteat: intra urbem imperari ius non sit. Propterea centuriata in campo Martio haberi, exercitumq; imperari præsidij causa solitum, quoniam populus esset in suffragijs ferendis occupatus.

Quod errauit Cor. Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & uiginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse. Caput XXVIII.

Cor. Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maxime amicus, familiarisq; fuit. Atq; is tamen in primo librorum, quos de uita illius composuit: errasse uidetur: cum eum scripsit tres & uiginti annos natum primam causam iudicij publici egisse. Sex. q; Roscium paricidij reum defendisse. Dinumeratis quippe annis a Q. Cæpione, & Q. Serrano, quibus COSS. ante diem. III. nonas Ianuar. M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolobellam, quibus COSS. causam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit sex & uiginti anni reperiuntur. Neq; dubium est, quin post annum, quam pro Quintio dixerat, Sex. Roscium reum paricidij defenderit annos iam septem & uiginti natus L. Sylla Felice, & Q. Metello Pio COSS. In qua re etiam Fenestellam errasse Pedianus Asconius animaduertit, quod eum scripserit, sexto uigesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. Longior autem Nepotis, quam Fenestellæ error est: nisi quis uult in animum inducere, studio amoris, & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem suppressisse, ut M. Cic. orationem florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens uideretur. Illud adeo ab utriusq; oratoris studiosis animaduersum, & scriptum est: quod Demosthenes, & Cicero pari ætate illustris

simas orationes in causis dixerint. Alter, κατὰ ἀντιφοντίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους, septem & uiginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio. septimo & uigesimo pro Sex. Roscio. Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diuersum. Alter treis, & sexaginta annos, Demosthenes. LX.

Quali figura orationis, & quã noua L. Piso annalium scriptor usus sit. Caput XXIX.

Quae istae in loquendo figurae notae, satis usitataeq; sunt. Mihi nomen est Iulio: & mihi nomen est Iulij. Tertiam figuram nouam hercle reperi apud Pisonem in secundo Annalium. Verba Pisonis haec sunt. " L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere. Eumq; orat, uti sua uoluntate Romam contendat. Quia Tarquinium inquit, nomen esset. Hoc perinde est, tanquã si ego dicã. mihi nomen est Iuliũ.

Vehiculum, quod petorritum appellatur, cuiatis linguae uocabulum sit Graecae an Gallicae.
Caput XXX.

Qui ab alio genere uitae detriti iam, & retorridi ad literarum disciplinas serius adeũt: si forte ijdem garruli natura, & subargutuli sunt, oppido quam fiunt in literarum ostentatione inepti, & friuoli. Quod genus profecto ille homo est, qui de petorritis nuper argutissimas nu-

gas dixit. Nam, cum quæreretur petorritum quali forma uehiculum, cuiatisq́; linguæ uocabulum esset: & faciem uehiculi ementitus est longe alienam, falsamq́; & uocabulum græcum esse dixit. Atq; id significare uo ucres rotas interpretatus est. Commutataq́; una litera petorritum esse dictum uolebat, quasi petorrotum. Scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego, cum Probi multos admodum commentationum libros inquisierim: neque scriptum in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petorritum enim est non ex græca dimidiatum, sed totum transalpibus factum, nam est uox gallica. Inscriptum est in libro M. Varronis XIIII rerum diuinarum. Quo in loco Varro, cum de petorrito dixisset: esse id uerbum gallicum, lanceam quoq; dixit non latinum, sed hispanicum uerbum esse.

Quæ uerba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur super illa inclyta Ialysi imagine. Cap. XXXI.

r

Hodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumq́; in ea pulcherrimum, ornatissimumq́; obsidebat, oppugnabatq́; Demetrius dux ætatis suæ inclytus. Cui à peritia, disciplinaq́; faciendi obsidij, machinarumq́; solertia, ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιορκητὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa ædes quasdam publice factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erãt: adgredi, & uastare, atque absumere igni-

parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi Protogenis manu facta illustris pictoris. Cuius operis pulchritudinem, præstantiamq; ira percitus, Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium cum his uerbis. Quæ, malum, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem istam uelis incendio ædium facto disperdere? Nam si nos omnes superaueris: & oppidum hoc totum ceperis: imagine quoq; illa integra, & incolumi per uictoriam potieris. Sin uero nos uincere obsidendo nequiueris: petimus consyderes ne turpe tibi sit: quia non potueris bello Rhodios uincere: bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc ubi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini, & ciuitati pepercit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER XVI.

Verba Musonij græce digna, atq; utilia audiri, obseruariq;. Eiusdem utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

Caput Primum.

Dolescentuli cum etiam tum in scholis essemus, ἐνθυμημάτιον hoc græcum, quod adposui, dictum esse à Musonio philosopho audiebamus. & quoniam uere, atq; luculente dictum, uer-

bisq; est breuibus, & rotundis uinctum, perquam libenter memineramus. ἂν τὶ πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἂν τὶ ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. Postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites: positam legimus. Quæ & si laxioribus paulo, longioribusq; uerbis comprehensa est: præquam illud græcum, quod diximus: quoniam tamen prior tempore, antiquiorq; est, uenerabilior uideri debet.
» Verba ex oratione hæc sunt. Cogitate cum animis ue-
» stris, siquid uos per laborem recte feceritis: labor ille
» à uobis cito recedet: bene factum à uobis, dum uiue-
» tis: non abscedet. Sed siqua per uoluptatem nequiter
» feceritis, uoluptas cito abibit: nequiter factum illud
» apud uos semper manebit.

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos perconctandi, disserendiq;, & quæ sit eius legis reprehensio.

Caput II.

l Egem esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur, disputeturq;: atq; ibi quod rogere, ut respondeas, tum ne amplius quid dicas, quam id solum, quod es rogatus, aut aias, aut neges. Eamq; legem qui non seruent, & aut plus, aut aliter quã sunt rogati, respondeant: existimantur rudes, indoctiq; esse: disputandiq; morem, atq; rationem non tenere. hoc quidem, quod dicunt in plerisq; disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus nanq;, inexplicabilisq; sermo fiet: nisi interrogationi-

bus, responsionibus'q; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidentur, in quibus si breuiter, & ad id, quod rogatus fueris, respondeas: capiare. Nam siquis his uerbis interroget: postulo ut respondeas, Desieris'ne facere adulterium an non? utcunq; dialectica lege responderis, siue aias, seu neges: hærebis in captione, tam si te dicas adulterum, quã si neges. Sed quod minus est in interrogatione, id est addendũ. Nam qui facere aliquid non desiuit: non id necessario etiam fecit. Falsa igitur est species istius captionis, & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi, concludiq; possit, eum facere adulterium: qui se negauerit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiũcula facient: in qua hærere eos necessum est? si nihil amplius quã quod interrogati erunt, responderint. Nam si ita ego istorum aliquem rogem. Quicquid non perdidisti, habeas'ne an non habeas? postulo, aut aias, aut neges, utcunq; breuiter responderit: capietur. Nam si non habere se negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum non habere: quos non perdidit. Sin uero habere se dixerit: colligetur eũ habere cornua, quæ non perdidit. Rectius igitur, cautius'q; ita respondebitur, quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. Sed huiuscemodi responsio non fit ex lege, quã diximus. Plus enim quam quod rogatus est, respondet. Et propterea id quoq; ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Quanã ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia

possit, & tolerari fames, uerbaq; ipsa Erasistrati super ea re scripta. Caput III.

Cum Phauorino Romæ dies plerunq; totos eramus. Tenebatq; animos nostros homo ille fandi dulcissimus. atq; eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur. Ita sermonibus usquequaq; amœnissimis demulcebat. tum ad quendam ægrum cum isset uisere, nosq; cum eo unà introissemus: multaq; ad medicos, qui tum forte istic erant: ualetudinis eius gratia oratione græca dixisset: ac ne hoc quidem inquit, mirum uideri debet, quod cum antehac semper edundi fuerit adpetens: nunc post imperatam inediam tridui, omnis eius adpetitio pristina elanguerit. Nam quod Erasistratus scriptum reliquit inquit, propemodum uerum est. Esuritionem faciunt inanes, patentesq; intestinorum fibræ, & caua intus uentris, & stomachi uacua hiantia. quæ ubi aut cibo complentur: aut inanitate diutina contrahuntur: & conniuent: tunc loco: in quẽ cibus capitur: uel stipato, uel adducto, uoluntas capiendi eius, desyderandiq; restinguitur. Scythas quoq; ait eundẽ Erasistratum dicere, cum sit usus, ut famem longius tolerent: fasciis uentrem strictissime circumligare. Ea uentris compressione esuritionem posse depelli creditum est. hæc tum Phauorinus, multaq; istiusmodi alia adfabilissime dicebat. Nos autem postea, cum librum forte Erasistrati legeremus διαιρέσεων primum, idipsum in eo libro, quod Phauorinum audiebamus dicere: scriptum offendimus. Verba Erasistrati

ad eam rem pertinentia, hæc sunt.
ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν. καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ. ὕστερον δὲ οὐκέτι.
Deinde paulum infra.
εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείας τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης. σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι. διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.
In eodem libro Erasistratus uim quandam famis nō tolerabilem, quam græci βούλιμον, καὶ βούπειναν. appellant: in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum, atq; placidum est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunq; tempore oriatur, non dum sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt. ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων διατὶ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu, quibusq; uerbis fecialis Po. Ro. bellum indicere solitus sit, iis, quibus Po. Ro. bellum fieri iusserat. Et item in quæ uerba conceptum fuerit ius iurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem, in loco certo frequētarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id ius iurandum remitti æquum esset. Cap. IIII.

c Incius in libro III de re militari fecialem Po. Ro. bellum indicentem hostibus, telum'q; in agrum eorum iacientem hisce uerbis uti
» scripsit. Quod Po. Hermundulus, homines'q; populi
» Hermunduli aduersus Popu. R. o. bellum fecere: deli-
» quer'q; quod'q; Po. Ro. cum Po. Hermundulo, homi-
» nibus'q; Hermundulis bellum iussit: ob eam rem ego
» Po.'q; Ro. Po. Hermundulo, hominibus'q; Hermundu-
» lis bellum indico, facio'q;. Item in libro eiusdem Cin-
» cij de re militari V. ita scriptum est. Cum delectus an
» tiquitus fieret, & milites scriberentur: in ius iuran-
» dum eos tribunus militaris adigebat in uerba hæc.
» In magistratu C. Lælij C. filij COS. L. Cornelij P.
» filij COS. in exercitu decemq; millia passuum prope
» furtum non facies, dolo malo, solus, neq; cum pluri-
» bus, pluris numi argentei, in dies singulos. Extra ha-
» stam, hastile, ligna, pabulum, utrem, follem, facu-
» lam, siquid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum
» non erit: quod pluris numi argentei erit: uti tu ad C.
» Lælium C. filium COS. L.'ue Cornelium P. filium
» COS. siue ad quem eorum iusserit, proferas, aut pro
» fitebere in triduo proximo, quicquid inueneris, su-
» stuleris'ue dolo malo. Aut domino suo, cuium id cen-
» sebis esse: reddes: uti quod recte factum esse uoles.
» Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die
» adessent, & ut citati COS. responderent. Deinde ita
» concipiebatur ius iurandum, ut adessent, his additis
» exceptionibus, nisi harunce quæ causa erit, funus fa-
» miliare, feriæ deniales Calendæ'q;, quæ non eius rei
» causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus
ibi esset.

» ibi esset. Morbus sonticus auspicium'ue, quod sine
» piaculo præterire non liceat. Sacrificium'ue an-
» niuersarium quod recte fieri non possit, nisi ipsus eo
» die ibi sit, ius, hostis'ue, status, condictus'ue dies cum
» hoste, sicui eorum harunce, quæ causa erit, tum se
» postridie quàm per eas causas licebit, eo die uentu-
» rum, aditurumq; eum, qui eum pagum, uicum,
» oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro uerba
» hæc sunt. Miles cum die, qui prædictus est, aberat:
» neq; excusatus erat: infrequens dabatur. Item in li-
» bro sexto hoc scriptum est. Alæ dictæ exercitus, equi
» tum ordines, quod circùm legiones dextra, sinì-
» straq; tā quam alæ in auium corporibus locaban-
» tur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli tri-
» ginta, cohortes decem.

Vestibulum quid significet, deq; eius uocabuli rationibus. Caput V.

PLeraq; uocabula, quibus uulgo utimur, neq; tamen liquido scimus quid ea proprie, atq; uere significent: sed incompertum, & uulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, uidemur magis dicere quod uolumus, quàm dicimus. Sicuti est uestibulum uerbum in sermonibus celebre, atq; obuium, non omnibus tamen, qui illo facile utuntur: satis spectatum. Animaduerti enim quosdam, haud quaquam indoctos uiros opinari uestibulum esse partem domus primorem, quam uulgus atrium uocat.

Cæcilius Gallus in libro de significatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinent: secundo: uestibulum esse dicit non in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum ante ianuam domus uacuum, per quem a uia aditus, accessusq; ad ædeis est, cũ dextra, sinistraq; inter ianuam, tectaq; , quæ sunt uiæ iuncta, spatium relinquitur. Atq; ipsa ianua procul à uia est area uacanti intersita. quæ porrò huic uocabulo, ratio sit: quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea fermè omnia inconcinna, atq; absurda uisa sunt. Quod Sulpitium autem Apollinarem memini dicere uirum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est. ve particula, sicuti quædam alia, tum intensionem significat, tum minutionem. Nam uetus, & uehemens alterum ab ætatis magnitudine compositum, elisumq; est: alterum à mentis ui, atq; impetu dicitur. Vescum autem, quod ex ue particula, & esca copulatum est, utriusq; diuersæ significationis uim capit. Aliter enim Lucretius uescum salem dicit ex edendi intentione. Aliter Lucilius uescum appellat cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuã relinquebant: qui inter fores domus, & uiam medius esset. In eo loco qui dominum eius domus salutatum uenerant: prius quam admitterentur, consistebant, & neq; in uia stabant, neq; ĩtra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione, & quasi quadam stabulatione uestibula appellata sunt spatia (sicuti diximus) grandia ante fores ædium relicta, in quibus starent qui uenissent: prius quã in domum intromitterentur. Meminisse autem debebimus id uocabulum non sem=

per à

per à ueteribus proprie, sed per quasdam tralationes esse dictum. Quæ tamẽ ita sunt factæ, ut ab ista, de qua diximus, proprietate non longe desciuerint. Sicut illud in. VI. Virgilij.

» Vestibulum ante ipsum, primisq; in faucibus orci
» Luctus, & ultrices posuere cubilia curæ.

Non enim uestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit: quod obrepere potest, tanquam si ita dicatur: sed loca duo demonstrat extra orci fores, uestibulum, & fauces. Ex quibus & uestibulum appellat ante ipsam domum, & ante ipsa orci penetralia. Fauces autem uocat iter angustum, per quod ad uestibulum adiretur.

Hostiæ, que dicuntur bidentes, quid sint, & quam ob causam ita appellatæ sunt, superq; ea re P. Nigidij, & Iulij Higinij sententiæ.

Caput VI.

r Edeuntes Gratia Brundusiũ nauem aduertimus. Ibi quispiam linguæ latinæ literator Roma à Brundusinis accersitus experiundum sese uulgo dabat. Imus ad eum nos quoq; oblectamenti gratia. Erat enim fessus, atq; languens animus de æstu maris, legebat barbare, insciteq; Virgilij septimum, in quo libro hic uersus est.

» Centum lanigeras mactabat rite bidenteis.

Et iubebat rogare se, siquis quid omnium rerum uellet dicere. Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, doces' ne inquam nos magister, cur bidentes dicantur, Bidentes inquit, oues appellatæ, idcircoq;

Lanigeras dixit, ut oues planius demonstraret. Post hac inquam uidebimus, an oues solæ (ut tu ais) bidentes dicantur. Et an Pomponius Atellanarum poeta, in gallis transalpinis errauerit: cum hoc scripsit,

» Mars tibi uoueo facturum,

» Si unquam redierit, bidenti uerre.

Sed nunc ego à te rogaui ecquam scias esse huiusce uocabuli rationem. Atq; ille nihil cunctatus, sed nimium quantum audacter: oues inquit, bidentes dictæ, quod duos tantum dentes habeant. Vbi terrarum quæso te inquam duos solos per naturam dentes habere ouem uidisti? Ostentum n. est, & piaculis factis procurandum. Tum ille permotus mihi, & irritatus, quære inquit ea potius: quæ à grammaticis quærenda sunt. Nã de ouium dentibus upiliones percunctantur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. P. autem Nigidius in libro, quem de extis composuit: bidentes appellari ait non oues solas, sed omnes bimas hostias, neq; tamen dixit apertius cur bidentes: sed quod ultro existimabamus. id scriptum inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius pontif. pertinentibus, Bidennes primo dictas litera immissa, quasi biennes. Tum longo usu loquendi corruptam esse uocem, & ex bidenibus bidentes factum, quoniam id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamen Iulius, qui ius pontif. non uidetur ignorasse, in IIII librorum, quos de Virgilio fecit, bidentes appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui.

» Quæ bidens est inquit, hostia oportet habeat dentes

» octo, sed ex ijs duo cæteris altiores, per quos appareat

» ex minore ætate, in maiorem transcendisse. Hæc Higini opinio, an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari potest.

Quod Laberius uerba pleraq; licentius, petulantius'q; finxit: & quod multis item uerbis utitur, de quibus an sint latina, quæri solet.

Caput VII.

Laberius in mimis, quos scriptitauit, oppido quam uerba finxit prælicenter. Nam & Mendicimonium dicit, & mœchimonium, & adulterionem, adulteritatem'q; pro adulterio, & depudicauit pro stuprauit, & abluuium pro diluuio, & quod in mimo ponit, quem Cophinum scripsit, manuatus est, pro furatus est. Et item in fullone furem manuarium appellat.

» Manuari inquit, pudorem perdidisti,

Multa'q; alia huiusmodi nouat: neque non obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiore uulgi usu ponit, quale est in staminarijs.

» Tollet bona fide uos orcus nudas in Catomium.

Et eleutriare lintea, & labandria dicit: quæ ad lauandum sint data, & collicior inquit in fullonicam.

» Et quid properas, & quid præcurris Caldonia?

Item in restione, Calabarriunculos dicit: quos uulgus Calaburriones. Item in compitalibus malas malaxaui. Item in catomiemmone.

» Hic est inquit, ille gurdus, quem ego

» Me abhinc duos menses ex Africa

» Venientem excepisse tibi narraui.

Item in mimo, qui inscribitur, nacca, L. Cippum dicit, & obbam, & camelliam, & pictatium, & capitum, indus inquit, capitum tunicæ pittacium. Præterea in anna peranna, gubernium pro gubernatore, & planum pro sycophanta, & nanum pro pumilione dicit: quãquam planum pro sycophanta M. quoq; Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluẽtio dixit. Atq; item in mimo, qui saturnalia inscriptus est, botulum pro faramine appellat, & hominem leenam pro leui, item in necromantia coctionem peruulgate dicit, quem ueteres arulatorem dixerunt.

» Verba Laberij hæc sunt. Duas uxores, hoc hercle
» plus negotij est (inquit coccio sex ædiles uiderat.) Sed enim in mimo, in quem scripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo uulgus, sed probe, latineq; usus est græco uocabulo. Emplastrum enim dixit οὐδετέρως, ut isti nouitij semidocti, uerba ex eo mimo adposui.

» Quid est ius iurandum? Emplastrum æris alieni.

Quid significet, & quid à nostris appellatum sit ἀξίωμα, quod dialectici dicunt, & quædam alia, quæ prima in disciplina dialecticæ traduntur.

Caput VIII.

CVm in disciplinas dialecticas induci, atq; imbui uellemus: necessum fuit adire, atq; cognoscere quas uocant dialectici εἰσαγωγὰς, tum in primo περὶ ἀξιωμάτων discendum quæ M. Varro aliâs prosata, aliâs proloquia appellat.

Commentarium

Commentarium de proloquijs Lælij docti hominis, qui magister Varronis fuit: studiose quæsiuimus. Eumq; in pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neq; ad instituendum explanate scriptum est. Fecisseq; uidetur eum librũ Lælius sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratia. Rediuimus igitur necessario ad græcos libros: ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his uerbis.

λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ.

Hoc ego supersedi uertere: quia nouis, & inconditis uocibus utendum sit: quas pati aures per insolentiam uix possent. Sed M. Varro in libro de lingua latina ad Ciceronem IIII & XX expeditissime ita finit.

» Proloquium est sententia, in qua nihil desyderatur. Erit autem planius, quid istud sit: si exemplum eius dixerimus. ἀξίωμα igitur, siue id proloquium dicere placet: huiusmodi est. Annibal Pœnus fuit. Scipio Numantiam deleuit. Milo cædis damnatus est. Neq; bonum est uoluptas, neq; malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena, atq; perfecta uerborum sententia, ut id necesse sit aut uerum, aut falsum esse, id à dialecticis ἀξίωμα, idest oratio uerum, aut falsum plene significans appellatum est à M. Varrone, sicuti dixi, proloquiũ. A` Marco autem Cic. pronuntiatum. Quo ille tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est: quoad melius inquit, inuenero. Sed quod græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alij nostrorum adiunctum, alij connexum dixerunt. Id connexum tale est. si Plato ambulat, Plato mouetur. Si dies est, sol super terras est. Item quod illi συμπεπλεγμένον,

nos uel coniunctum, uel copulatum dicimus: quod est eiusdem modi. P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triũphauit, & censura functus est, & collega in censura L. Mumij fuit. In omni autem coniuncto, si unum est mendacium, etiam si cætera uera sunt: totum esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero, & Annibalem in Africa superauit, quod est falsum: uniuersa quoq; illa, quæ coniuncte dicta sunt: propter hoc unum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur, uera nõ erunt. Est item aliud, quod græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos disiunctum proloquium dicimus. Id huiuscemodi est. Aut malum est uoluptas, aut bonum, aut neq; bonum, neq; malum est. Omnia autem, quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet. Eorumq; opposita ἀντικείμενον græci dicunt. Ea quoq; ipsa inter se aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur: unum esse uerum debet, falsa cætera. Quod si aut nihil omnium uerum, aut omnia, plura'ue, quàm unum uera erunt: aut quæ disiuncta sunt, non pugnabũt: aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον, sicuti hoc est, in quo quæ opposita non sunt contraria, aut curris, aut ambulas, aut stas. Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt: sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur: quæ simul uera esse non queunt. Possis enim simul, eodemq; tempore, neq; ambulare, neq; stare,

neq; currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dediſſe nunc ſatis erit. Atq; id ſolum addendum, admonendumq; eſt, quod huius diſciplinæ ſtudium, atq; cognitio in principijs quidē tetra, & aſpernabilis, inſuauisq; eſſe, & inutilis uideri ſolet. Sed ubi aliquantum proceſſeris: tum deniq; & emolumentum eius in animo tuo dilucebit: & ſequetur quædam diſcendi uoluptas inſatiabilis. Cui ſane ſi modum non feceris: periculum non mediocre erit: ne ut plerique alij, tu quoq; in illis dialecticæ gyris, atq; mæandris, tanquam apud ſirenios ſcopulos conſeneſcas.

Quid ſignificet uerbum in libris ueterum creberrime poſitum, ſuſq; deq;. Cap. IX.

s Vſq; deq; fero, aut ſuſq; deq; habeo (his.n. omnibus modis dicitur) uerbum eſt ex hominum doctorum ſermonibus, in poematis quoq;, & in epiſtolis ueterum ſcriptum plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum oſtentent: q̃ qui intelligant. Ita pleriq; noſtrum quæ remotiora uerba inuenimus: dicere ea properamus, non diſcere. Significat autem, ſuſq; deq; ferre, æquo animo eſſe, & quod accidit, non magnipendere. Atq; interdum negligere, & contēnere, & propemodū id ualet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in compitalibus.

» Nunc tu lentus es, nunc tu, ſuſq; deq; fers.
» Materfamilias tua in lecto aduerſo ſedet. Seruos
» ſextātis uerbis nefarijs. Vtitur M. Varro in ſiſenna,
» uel de hiſtoria. Quod ſi non horum omnium ſimilia

essent principia, susq; deq; esset. Lucilius in tertio.
» Verum hic ludus ibi susq; omnia, deq; fuerunt
» Susq; & deq; fuere inquam omnia ludus, iocusq;.
» Illud opus durum, ut setinum accessimus finem.
ἐπὶ τὸ λοιπὸν,
» Vt aiunt, montes Atnæ omnes asperi Athones.

Quid sint proletarij, quid capitecensi, quid item sit in. XII. tabulis assiduus, & quæ eius uocabuli ratio sit. Caput X.

O Tium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarũ, legebaturq; in consessu forte compluriũ Ennij liber ex annalibus. III. In eodẽ lib. uersus hi fue(re.
» Proletarius publicitus scutisq;, ferroq;
» Ornatur. ferro muros, urbemq;, forumq;
» Excubijs curant. Tum ibi quæri cœptum est, q̃d esset proletarius. Atq; ego aspiciens quempiam in eo circulo ius ciuile callentem familiarem meum rogabam, ut id uerbum nobis enarraret: & cum ille se iuris, non rei grammaticæ peritum esse respondisset: eo maxime inquam te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, es iuris peritus. Nãq; Ennius uerbum hoc ex XII tabulis uestris accepit: in quibus si recte commemini,
» ita scriptum est. Adsiduo uindex adsiduus esto. Pro-
» letario ciui quiuis uolet uindex esto. Petimus igitur ne annalem hunc Q. Ennij, sed XII tabulas legi arbitrere. Et quid sit in ea lege proletarius ciuis interpretere. Ego uero inquit dicere, atq; interpretari hoc deberem, si ius faunorum, & aboriginum didicissem.

Sed enim cum proletarij, & adsidui, & sanates, & uades, & subuades, & uigintiquinq; asses, & taliones, furtorumq; quæstiones cum lance, & licio euanuerint, omnisq; illa XII tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium causarum lege Aebutia lata consopita sit: studiũ, scientiamq; ego præstare debeo iuris, & legum, uocumq; earum, quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum poetam memoriæ nostræ doctissimum prætereuntem conspeximus. Is à nobis salutatur, rogatusq;, uti de sententia, deq; ratione istius uocabuli nos doceret: qui in plebe inquit, Romana tenuissimi, pauperrimiq; erant: neq; amplius quã mille quingentum æris in censum deferebant: proletarij appellati sunt. Qui uero nullo, aut perquam paruo ære censebantur: capitecensi uocabantur. Extremus autem census cepite censorum æris fuit. CCCLXXV. Sed quoniam res, pecuniamq; familiaris obsidis uice, pignorisq; esse apud Remp. uidebatur: amorisq; in patriam fides quædã in ea, firmamentumq; erat: neq; proletarij, neq; capitecensi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur: quia familia his aut tenuis, aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior aliquanto & re, & nomine, quàm capitecensorum fuit. Nam & asperis Reip. temporibus, cum iuuentutis inopia esset: in militiã tumultuariam legebantur. Armaq; ijs sumptu publico præbebantur. Et non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere, officioq; prolis edendæ appellati sunt. quod cum re familiari parua minus possent Remp. iuuare: sobolis tamen gignendæ copia ciuita-

tem frequentarent. capitecensos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello cimbrico difficillimis Reip. temporibus, uel potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur cum id factum ante, in nulla memoria extaret. Adsiduus in XII tabulis, pro locuplete, & facile munus faciente, dictus ab assibus, idest aere dando, cum id tempora Reip. postularent. Aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. Verba autem Sallustij in historia Iugurthina de C. Mario COS. & de capitecensis haec
» sunt. Ipse interea milites scribere, non more maio-
» rum, nec ex classibus, sed ut libido cuiusq; erat, capi
» tecensos plerosq;. Id factum alij inopia bonorum, alij
» per ambitionem COS. memorabant: quod ab eo gene-
» re celebratus, auctusq; erat, & homini potẽtiã quae-
» renti, egentissimus quisq; opportunissimus.

Historia ex Herodoti libris sumpta de Psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant.

Caput XI.

g Ens in Italia Marsorum orta fertur esse à Circes filio Marso. Propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiae cum externis cognationibus non dum etiam permistae corruptaeq; sunt: ui quadam genitali datum, ut serpentiũ uirulentorum domitores sint, & incentionibus: herbarumq; succis faciant medelarum miracula. Hac eadem ui praeditos esse quosdam uidemus, qui Psylli uocantur. Quorum nomine super & genere, cum in ueteribus literis quaesissem: in quarto deniq; He-

rodoti libro, fabulam hanc de Psyllis inuenimus. Psyllos quondam fuisse in terra Africæ, conterminos Nasamonibus: austrumq; in finibus eorum quodam in tempore perquam ualidum, ac diutinum flauisse. Eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant: exaruisse. Psyllos re aquaria defectos eam iniuriam grauiter austro succensuisse. Decretumq; fecisse, uti armis sumptis ad austrũ, perinde quasi ad hostem iure belli res repetitum proficiscerentur. Atq; ita profectis uentum austrum magno spiritus agmine uenisse obuiam. Eosq; uniuersos cum omnibus copijs, armisq;, cumulis, montibusq; arenarum superiectis, operuisse. Eo facto Psyllo ad unum omneis interisse. Itaq; eorum fines à Nasamonibus occupatos.

De ijs uocabulis, quæ Cloatius Verrius, aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide, ad origines linguæ græcæ redegit. Caput XII.

c Loatius Verrius in libris, quos inscripsit uerborum à græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiose, & sagaciter conquisita, neq; non tamen quædam futilia, & friuola. Errare inquit, dictũ est ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν. Versumq; infert Homeri in quo id uerbum est ἔῤῥε κακὴ γλήνη. & illud ἔῤῥ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.
Item hallucinari factum scripsit ex eo, quod dicitur græce ἀλύειν. unde lucum quoq; esse dictum putat g litera in c conuersa tarditatem quandam animi, & stuporem, qui halluanantibus plerunq; usuuenit.
Item fascinum appellat quasi βάσκανον,

& fascinare esse quasi βασκαίνειν. Commode hæc sane omnia, & condecenter. Sed in lib. quarto. Fœnerator inquit, appellatus est, quasi φανερότερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον, quoniam id genus hominum speciem ostendunt humanitatis, & commodi esse uideantur inopibus numos desyderantibus. Idq; dixisse, ait Hypsicraten quempiam grammaticum, cuius libri sane nobiles sunt super iis, quæ à græcis accepta sunt. siue hoc autem ipse Cloatius, siue nescio quis alius nebulo effutiuit, nil potest dici insulsius. Fœnerator enim sicut Mar. Varro in lib. tertio de sermone latino scripsit, à fœnore est nominatus. Fœnus autem dictum à fetu, & quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis, atq; increscentis, & idcirco & M. Catonem, & cæteros ætatis eius fœneratorem sine, a, litera pronuntiasse tradit, sicuti fœtus ipse, & fœcunditas appellata.

Quid sit municipium, & quid à colonia differat, & quid sint municipes, quæq; sit eius uocabuli ratio, ac proprietas, atq; inibi quod D. Adrianus in senatu de iure, atq; uocabulo municipium uerba fecit.

Caput XIII.

MVnicipes, & municipia uerba sunt dictu facilia, & usu obuia: & neutiquam reperias qui hæc dicat, quin scire se plane putet qd dicat. Sed profecto aliud est, aliud dicitur. Quotus enim fere nostrum est, qui cum ex colonia Po. Ro. sit, non & se municipem esse, & populares suos municipes esse dicat, quod est à ratione, & à ueritate longe auersum.

auersum. Sic adeo & municipia quid, & quo iure sint, quantumq; a colonia differant: ignoramus. Existimamusq; meliore conditione esse colonias: quam municipia. de cuius opinionis tam promiscuæ erroribus D. Adrianus in oratione, quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit: in senatu habuit: peritissime disseruit. mirariq; se ostendit, quod & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Vticenses nominat, cum suis moribus, legibusq; uti possent: in ius coloniarũ mutari gestiuerint. Prænestinos autem refert maximo opere a Tiberio imperatore petisse, orasseq;, ut ex colonia in municipij statum redigerentur. Idq; illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse: quod in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipijs suo iure, & legibus suis utentes muneris tantum cum Po. Roma. Honorarij participes, a quo munere capessendo appellati uidentur, nullis alijs necessitatibus, neq; ulla Po. Ro. lege adstricti, cum nunquam populus eorum fundus factus esset. Primos autem municipes sine suffragij iure, Cærites esse factos accepimus. Concessumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent: sed negotijs tamen, atq; oneribus uacarent, pro sacris bello Gallico receptis, custoditisq;. Hinc tabulæ cærites appellatæ uersa uice, in quas CENS. referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant. Sed coloniarum alia necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem. Nec suis radicibus nituntur, sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt. Et iura, institutaq; omnia Po. Ro. non sui arbi-

trij habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia, & minus libera: potior tamen, & præstabilior existimatur propter amplitudinem, maiestatemq́; Po. Ro. cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ, simulachraq́; esse quedam uidentur, & simul quia obscura, obliterataq́; sunt municipiorũ iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt.

Quod M. Cato differre dixit properare, & festinare. Et quã commode Verrius Flaccus uerbum, quod est festinat, interpretatus sit. Cap. XIIII.

Festinare, & properare idẽ significare, atq; in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre existimat: eaq; hoc modo diuisa uerba sunt ipsius ex oratione, quam de suis uirtutibus habuit, aliud est properare, aliud festinare. Qui unum quid mature transigit: is properat: qui multa simul incipit, neq; perficit: is festinat. Verrius Flaccus rationem uolens dicere differentiæ huius festinat inquit, à fando dicitur, quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt: plus uerborum quã operæ habent. Sed id nimis coactum, atq; absurdum uidetur. Neq; tanti momenti esse potest prima in utroq; uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba festinare, & fari, eadem uideri debeant. Cõmodius autem, propiusq́; uisum est festinare, quasi fessum esse. Nam qui multis simul rebus properandis defessus est: is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, & quid Theopompus de leporibus.
Caput XV.

t Heophrastus philosophorum peritissimus omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit. Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora.

Agrippas à partus ægri, & improsperi uitio appellatos. Deq; ijs, duabus, quæ uocantur Prosa, & Postuertæ. Caput XVI.

q Vorũ in nascendo non caput, sed pedes primi extiterant: qui partus difficillimus, ægerrimusq; habetur: agrippæ appellati uocabulo ab ægritudine, & pedibus. Confixos esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos sursum pedibus elatis non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes, cruraq; arboris appellat ramos. Caput stirpem, atq; caudicem. Quando igitur in-
» quit, contra naturam forte conuersi in pedes, bra-
» chijs plerunq; diductis retineri solent, ægriusq;
» tunc mulieres enituntur. Huius periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus carmentibus, quarum altera Postuerta nominata est: Prosa altera, à recti, peruersiq; partus & potestate, & nomine.

Quæ ratio uocabuli sit agri uaticani.
Caput XVII.

e T agrum uaticanum, & eiusdẽ agri Deum praesidem appellatum acceperamus à uaticinijs, quae ui, atq; instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Sed praeter hanc causam Mar. Varro in libris diuinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. nam sicut Aius inquit, Deus appellatus, araq; ei statuta est, quae est in infima noua uia, quod eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus Deus nominatus, penès quem essent uocis humanae initia: quoniam pueri simulatq; parti sunt: eam primam uocem edunt: quae prima in uaticano sylla-ba est. Idcircoq; uagire dicitur, exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Lepida quaedam memoratu, & cognitu de parte Geometriae, quae ὀπτικὴ appellatur. Et item alia, quae μετρικὴ, Et tertia itidem, quae dicitur κανονικὴ.

Caput XVIII.

p Ars quaedam Geometriae ὀπτικὴ appellatur, quae ad oculos pertinet. Pars altera, quae ad aureis, κανονικὴ uocatur, qua musici ut fundamento artis suae utuntur. Vtraq; harum spatijs, & interuallis linearum, & ratione numerorum constat. ὀπτικὴ facit multa demiranda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes, imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istae quoq; uisiones fallant:

ut quae

ut quæ in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant. Quæ procul ab oculis sunt, minora. κανονικὴ autem longitudines, & altitudines uocis emetitur. Longior mensura uocis ῥυθμὸς dicitur. altior μέλος. Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ, per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruẽs cum principijs Geometriæ aurium mensura examinatur. Sed hæc inquit M. Varro, aut omnino non discimus: aut prius desistimus, quam intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem inquit, uel utilitas taliũ disciplinarum in post principijs existit: cum perfectæ, absolutæq; sunt: in principijs uero ipsis ineptæ, & insuaues uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. Caput XIX.

Celeri admodum, & cohibili oratione, uocumq; filo tereti, & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione.
» Vetus inquit, & nobilis Arion cantator fidibus fuit.
» Is loco, & oppido methymnæus, terra, atq; insula
» omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periã
» der amicum, amatumq; habuit artis gratia. Is inde
» à rege proficiscitur terras inclytas Siciliam, atq; Ita
» liam uisere. Vbi eò uenit, auresq; omnium, mentesq;
» in utriusq; terræ urbibus demulsit: in quæstibus
» istic, & uoluptatibus, amoribusq; hominum fuit. Is
» tum postea grandi pecunia, & re bona multa copio

» sus Corinthum instituit redire. Nauem igitur, & nau
» tas, ut notiores, amicioresq; sibi Corinthios, delegit.
» Sed eo corinthios homine accepto, nauiq; in altū pro-
» uecta, prædæ, pecuniæq; cupidos cepisse consilium
» de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intelle-
» cta, pecuniam, cæteraq; sua ut haberent, dedisse: ui-
» tam modo sibi ut parcerent: orauisse: nautas precum
» eius harum commiseritum esse illatenus, ut ei necem
» adferre per uim suis manibus temperarent. sed im-
» perauisse, ut iam statim coram desiliret præceps in
» mare. Homo inquit, ibi territus spe omni uitæ perdi-
» ta, id unum postea orauit, ut prius, quàm mortem
» oppeteret: induere permitterent sua sibi indumenta,
» & fides capere, & canere carmen casus illius sui con-
» solabile. Feros, & immanes nauitas prolubium ta-
» men audiendi subit. Quod orauerat, impetrat. atq;
» ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq;
» in summæ puppis foro carmen, quod orthium dici
» tur, uoce sublatissima cantauit. Ad postrema cantus
» cum fidibus, ornatuq; omni, sicut stabat, canebatq;
» eiecit sese procul in profundum. Nautæ haudqua-
» quam dubitantes quin perisset, cursum, quem facere
» cœperant: tenuerunt. Sed nouū, & mirum, & pium
» facinus contigit. Delphinum repente inter undas ad
» nauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse. In-
» columiq; eum corpore, & ornatu, Tænarum in ter-
» ram Laconicam deuexisse. Tum Arionem prorsus ex
» eo loco Corinthum petiuisse. Talemq; Periandro Re-
» gi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse. Eiq;
» rem, sicuti acciderat, narrauisse. Regem istæc parum

credidisse.

» credidisse. Arionem, quasi falleret, custodiri iussisse.
» Nauitas requisitos, ablegato Arione, dissimulanter in
» terrogasse: ecquid audissent in ijs locis, unde uenis=
» sent: super Arionem. Eos dixisse, hominem cum inde
» irent in terra Italia fuisse: eumq; illic bene agitare:
» & studijs, delectationibusq; urbium florere: atq; in
» gratia, pecuniaq; magna fortunatum esse. Tum in-
» ter hæc eorum uerba Arionem cum fidibus, & in-
» dumentis, cum quibus se in salum eiaculauerat: ex-
» titisse. Nautas stupefactos, conuictosq; ire inficias non
» quisse. Eam fabulam dicere Lesbios, & Corinthios, atq;
» esse fabulæ argumentum, quod simulachra duo ahe=
» nea ad Tænarum uiserentur. Delphinus uehens, &
» homo insidens.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER XVII.

Quod Gallus asinius, & Largius Licinius sententiã M. Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quã dixit pro M. Cœlio: & quid aduersus homines stolidissimos pro eadẽ sententia uere, digneq; dici possit. Caput Primum.

» T quidam fuerunt, monstra hominum, q de Dijs immortalibus impias, falsasq; opiones prodiderũt: ita nõnulli tam prodigiosi, tamq; uecordes extiterunt: (in quibus

sunt Gallus Asinius, & largius Licinius, cuius liber etiam fertur infando titulo Ciceromastix (ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre, atq; improprie, atq; inconsyderate locutum. Atq; alia quidē, quæ reprehenderunt, neq; dictu, neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cætera, esse uisi sunt uerborum pensitatores subtilissimi, cedò quale id sit consyderemus. M. Cicero pro M. Cœ-
» lio ita scripsit. Nam quod obiectum est de pudicitia,
» quodq; omnium accusatorum, non criminibus, sed uo-
» cibus, maledictisq; celebratum est: id nunquam tam
» acerbe feret M. Cœlius, ut eum pœniteat non defor-
» mem esse natum. Non existamant uerbo proprio esse usum, quod ait pœniteat. Atq; id prope ineptum etiā esse dicunt. Nam pœnitere inquiunt, tum dicere solemus: cum quæ ipsi fecimus: aut quæ de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt: ea nobis post incipiūt displicere: sententiamq; in ijs nostram demutamus. Neminem autem recte ita loqui, pœnitere sese: quod natus sit: aut pœnitere, quod mortalis sit: aut quod ex offenso forte, uulneratoq; corpore dolorē sentiat. quādo istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum, nec arbitrium. Sed ea ingratis in corporibus nostris ui, ac necessitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle inquiunt, non uoluntarium fuit M. Cœlio quali forma nasceretur. cuius eum dixit non pœnitere, tanquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quā dicunt uerbi huiusce sententia. & pœnitet nisi in uoluntarijs rebus non probe dicitur. Tametsi antiquiores uerbo ipso, alio quoq; modo usitati

do usitati sunt. Et pœnitet ab eo, quod est pene, & a penuria dixerunt: sed id aliorsum pertinet: atq; alio in loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ uulgo nota est: non modo ineptum hoc non est, quod M. Cice. dixit: sed festiuissimum adeo, & facetissimum est. Nam cum aduersarij, & obtrectatores, M. Cœlij, quoniam erat pulchro corpore, formam eius, & faciem in suspiciones impudicitiæ accerserēt: illudens Cicero tam absurdam criminationem, quod formam, quā natura fecerat: uitio darent: eodem ipso errore, quem illudebat: sciens usus est: & non pœnitet inquit M. Cœlium non deformem esse natum. Vt uel hac ipsa re, quod ita dicebat: opprobraret aduersarijs: ac per facetias ostentaret facere eos deridiculum, quod perinde Cœlio formam crimini darent: quasi arbitrium eius fuisset, quali forma nasceretur.

Verba quædam ex Q. Claudij annalium primo, cursim in legendo notata. Caput II.

c VM librum ueteris scriptoris legebamus: conabamur postea memoriæ uegetādæ gratia indipisci animo, ac recensere, quæ in eo libro scripta essent: in utrasq; æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborū, sententiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore. Arma inquit, pleriq; abij-

ciunt, atq; inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poeticum uisum est, sed non absurdum, neq; asperum. Ea inquit, dum fiunt latini subnixo animo, quasi sublimi, & supra nixo uerbum pene significans, & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinem, fiduciamq;: quoniam quibus innitimur: ijs quasi erigimur, attollimurq;. Domus inquit suas quenq; ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem fuit in ætate M. Tullij, ac deinceps infra rarissimum. Dubitatumq; est ab imperitis antiquitatis an latinum foret. Non modo autem latinum, sed iucundius, amœniusq; etiam uerbum fruiscor factum est: quàm fruor, & ut fatiscor à fateor: ita fruiscor factum est à fruor. Q. Metellus Numidicus, qui caste, pureq; lingua usus latina uidetur: in epistola, quam exul ad Domitios misit: ita scripsit. Illi uero omni iure, atque honestate interdicti. Ego neque aqua, neque igni careo: & summa gloria fruiscor. Næuius in atellana, quæ partus inscripta est: hoc uerbo ita utitur.

Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queũt.
Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani inquit, multis armis, & magno commeatu, prædaq; ingenti copiantur. Verbum castrense est, nec facile id reperias apud ciuilium causarum oratores, exq; eadem figura est, qua lignantur, & pabulantur, & aquantur, Sole inquit, occaso, sole occaso, non insuaui uenustate est: siquis aurem habeat non sordidam, nec proculcatam. In XII autem tabulis uerbum hoc ita scriptum est. Ante meridiem causam conscito, cum perorant ambo præsentes. Post meridiem præ-

sentilitem addicito. Si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto. Nos inquit, in medium relinquemus, Vulgus in medio dicit, nam uitium istuc putant: & si dicas in medium ponere, id quoq; esse σόλοικον putant. Et tamen probabilius, significantiusq; sic dici uidebitur: siquis ea uerba non incuriose introspiciat. Græce quoq; θεῖναι εἰς μέσον uitium id non est. Postquam nuntiatum est inquit, pugnatum esse in gallos: id ciuitas grauiter tulit. In gallos mundius, subtiliusq; est, quàm cum gallis, aut contra Gallos. Nam pinguiora hæc, obsoletioraq; sunt. simul inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat: ut facile intelligeretur magnum uiaticum. Magnum uiaticum pro magna facultate, & paratu magno noue positum est. Videturq; græcos secutus, qui ἐφόδιον, sumptum uiæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt. Ac sæpe ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est instructe & instrue. Nam M. inquit, Manlius, quem capitolium seruasse à Gallis supra ostendi, cuiusq; operam cum M. Furio DICT. apud gallos comprime fortem, atq; exuperabilem Res pu. sensit: is & genere, & ui, & uirtute bellica nemini concedebat. Adprime crebrius est, cumprime rarius, traductumq; ex eo est, quod cumprimis dicebant, pro quod est in primis. Nihil sibi inquit, diuitias opus esse. Nos diuitijs dicimus, & uitium hoc orationis nullum est. Ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim istæc oratio est. Et ueteres compluscuIi ita dixere. Nec ratio dici potest, cur rectius sit, diuitijs opus esse,

quam diuitias: nisi qui grammaticorum noua instituta
» ut τιμίων ἱερὰ obseruant. Nam hæc inquit, ma-
» xime uersatur Deorũ iniquitas: quod deteriores sunt
» incolumiores. Neq; optimum quempiam inter nos si-
» nunt diurnare. Inusitate dixit diurnare pro diu ui-
uere. Sed ex ea figura est, qua dicimus perẽnare. Cum
» his inquit, consermonabatur, sermonari rusticius ui-
detur, sed rectius, sermocinari crebrius est, sed corru-
» ptius. Sese inquit, ne id quoq;, quod tum suaderet, fa-
» cturum esse. Ne id quoq; dixit, pro ne id quidem.
Infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum
» creberrimum. Tanta inquit, sanctitudo fani est: ut nũ-
» quam quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoq; &
sanctimonia non minus latine dicuntur. Sed nescio qd
maioris dignitatis est uerbum sanctitudo. Sicuti M. Ca-
to in L. Veturium, duritudinem, quam duritiem dice-
» re grauius putauit. Qui illius inquit, impudentiam
» norat, & duritudinem. Cum tantus inquit, arrabo
» penes Samnites Po. Ro. esset. Arrabonem dixit. DC.
obsides, & id maluit quam pignus dicere: quoniam
uis huius uocabuli in ea sententia grauior, acriorq;
est. Sed nunc arrabo in sordidis uerbis haberi cœ-
ptus. Ac multo rectius uidetur arra. Quanquam ar-
» ram quoq; ueteres sæpe dixerint. Et compluries inqt,
» in laboribus miserrimas uitas exegerunt. Et hic mo-
» tus in otijs inquit, consumptus. Elegantia utrobiq; ex
» multitudine numeri quæsita est. Cominius inquit, qua
» ascenderat, descendit, atq; uerba Gallis dedit. Ver-
ba Cominium dedisse Gallis dicit: qui nihil quicquam
cuiquam dixerat. Neq; enim eũ Galli, qui capitolium

obſidebant: aſcendentem, aut deſcendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud ſecus poſuit, quam ſi tu dicas latuit, atq; obrepſit. Conualles inquit, & arboreta magna erant. Arboreta ignobilius uerbum eſt, arbuſta celebratius. Putabant inquit, eos, qui foris, atq; qui in arce erant, inter ſe commutationes, & conſilia facere. Commutationes, ideſt collationes, communicationesq; inuſitate dixit. Sed non hercle inſcite, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim ſuper eo libro, quorũ memoria poſt lectionem ſuppetierat: mihi notaui in ſermonibus forte, quos de temporibus rerum aduſus hominum repertarum agitabamus.

Verba M. Varronis ex libro quinto, & XXV humanarum, quibus contra opinionem uulgariam interpretatus eſt Homeri uerſum. Cap. III.

a Doleſcens quiſpiã non indoctus ſparti quoq; uſum in terra græcia diu incognitum fuiſſe dixit: multiſq; poſt Ilium captum tempeſtatibus ex terra Hiſpania aduectum. riſerunt hoc ad illudẽdũ, ex ijs, qui ibi aderant, unus, atq; alter male homines literati, quod genus græci ἀγοραίους appellant. Atq; eum, qui id dixerat librum legiſſe Homeri aiebant, cui uerſus hic forte deeſſet.

καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται

Tum ille prorſum irritatus non inquit, in eo lib. uerſus, ſed uobis planè magiſter defuit. ſi creditis in eo uerſu ſparta id ſignificare, quod nos ſpartũ dicimus. Maiorem enimuero illi riſum ſubijciunt: neq; id deſti-

terunt, nisi liber ab eo prolatus esset M. Varronis XXV. humanarũ, in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptum est. Ego sparta apud Homerum non plus spartum significare puto, quam σπάρτους, qui dicuntur in agro thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania. Neq; ea ipsa facultate usi Liburni: sed hi plerasq; naues loris suebãt. Græci magis cannabo, & stuppa, cæterisq; satiuis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito hercle an posterior syllaba in eo uerbo, quod apud Homerum est, acuenda sit, nisi quia uoces huiuscemodi, cum ex communi significatione in rei certe proprietatẽ concedunt: diuersitate accentuum separantur.

Quid Mænander poeta Philemoni poetæ dixerit: à quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est: & quod sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poetis uictus est. Cap. IIII.

m Aenãder à Philemone nequaquã pari scriptore in certaminibus comœdiarum ambitu, gratiaq;, & factionibus sæpenumero uincebatur. eum cum forte habuisset obuiam: quæso inquit Philemon, bona uenia dic mihi, cum me uincis, non erubescis? Euripidem quoq; M. Varro ait, cum quinq; & septuaginta tragœdias scripserit, in quinq; solis uicisse. Cum eum uincerent aliquot poetæ ignauissimi. Mænandrum autem alij centũ & octo partim centũ & nouem comœdias reliquisse ferũt. Sed Apol-

lodori ſcriptoris celebratiſſimi hos de Mænandro uerſus legimus in libro, qui chronica inſcriptus eſt.

κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθου πατρὸς
πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ᾽ ἐξ-
έλιπεν πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex iſtis tamen centum & quinq; omnibus, ſolis eum octo uiciſſe, idem Apollodorus eodem in lib. inſcripſit.

Nequaquam eſſe uerum quod minutis quibuſdam rhetoricæ artificibus uideatur M. Cice. in libro, quem de amicitia ſcripſit, uitioſo argumento uſum ἀμφιστρέφοντι μένον, Totumq; id conſyderatius tractactum, exploratumq;. Caput V.

Cicero in dialogo, cui titulus eſt Lælius, uel de amicitia, docere uolens amicitiã non ſpe, expectationeq; utilitatis, neq; pretij mercedisq; cauſa colendam: ſed quo ipſa per ſeſe plena uirtutis, honeſtatisq; ſit: expetendam, diligendamq; eſſe: etiam ſi nihil opis, nihilq; emolumenti ex ea percipi queat: hac ſententia, atq; his uerbis uſus eſt: eaq; dicere facit C. Lælium ſapientem uirum,
» qui P. Africani fuerat amiciſſimus. Quid enim
» Africanus indigens mei? Ne ego quidem illius. Sed
» ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uiciſſim
» opinione fortaſſe nonnulla, quam de meis moribus ha-
» bebat: me dilexit. auxit beneuolentiam conſuetudo.
» Sed quanquam utilitates multæ, & magnæ conſe-
» cutæ ſunt: non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ di-
» ligendi profectæ. Vt enim beneficij, liberalesq; ſu-

mus, non ut exigamus gratiam, (neq; enim benefi-
cium fœneramur, sed natura propensi ad liberalita-
tem sumus) sic amicitiam non spe mercedis adducti,
sed qđ omnis eius fructus in ipso amore inest: expetē
dam putamus. Hoc cum legeretur in cœtu forte homi-
num doctorum, Rhetoricus quidam sophista utriusq;
linguæ callens haud sanè ignobilis, ex istis argutu-
lis, & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appellan-
tur, atq; in disserendo tamen non impiger, usum esse
existimabat argumento M. Tullium non probo, neq;
ἀποδεικτικῷ, sed eiusdem quæstionis, cuius esset ea
ipsa res, de qua quæreretur. Verbisq; id uitium græ-
cis appellabat, quod accepisset, ἀμφισβητούμενον, ἀν-
τὶ ὁμολογουμένου. Nam beneficos inquit, & libe-
rales sumpsit ad confirmandum id, quod de amicitia
dicebat: cum ipsum illud & soleat quæri, & debeat
quisquis liberaliter, & benigne facit, qua mente, quò
ue consilio benignus, liberalisq; sit. Utrum quia mu-
tuam gratiam speret: & eum, in quem benignus sit,
ad parem curam sui prouocet: quod facere pleriq;
omnes uidentur. An quia natura sit beneuolus: benigni
tasq; eum per sese ipsa, & liberalitas delectet, sine ul-
la recipiendæ gratiæ procuratione, quod est omnium
fermè rarissimum. Argumenta autem censebat, aut
probabilia esse debere, aut perspicua, & minime con-
trouersa. Idq; ἀπόδειξιν uocari dicebat, cum ea, quæ
dubia, aut obscura sunt, per ea, quæ ambigua non
sunt: illustrantur. Atq; ut ostenderet beneficos, libera-
lesq; ad id, quod de amicitia quæreretur: quasi argu-
mentum, exemplum'ue sumi non oportere: eodem in-
quit,

quit, simulachro, & eadem rationis imagine, amicitia inuicem pro argumento sumi potest. si quis adfirmet homines beneficos, liberalesq; esse debere, non spe aliqua compendij, sed amore, & studio honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere. Nanq; ut amicitiam non spe utilitatis amplectimur: sic benefici, liberalesq;, non gratiæ recipiendæ studio esse debemus. Poterit sanè inquit, ita dicere. Sed neq; amicitia liberalitati, neq; liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest: cum de utroq; pariter quæratur. hac ille rhetoricus artifex dicere quibusdam uidebatur perite, & scienter. Sed uidelicet eum uocabula rerum uera ignorauisse. Nam beneficum, & liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent: non eum, qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur: sed qui benigne facit nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. Non ergo obscuro, neq; ambiguo argumento usus est: sed certo, atq; perspicuo. Siquidem qui uere beneficus, liberalisq; est: qua mente bene, aut liberaliter faciat: non quæritur. Alijs enim longe nominibus appellandus est, si cum & talia facit: sui potius quã alterius iuuãdi causa facit. Processisset autem argutatori isti fortasse reprehensio: si Cicero ita dixisset. Vt enim benefice, liberaliterq; facimus, non ut exigamus gratiam: uideretur enim benefice facere, etiam in non beneficum cadere posse: si id per aliquã circunstantiam fieret: non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiã. Sed cum beneficos, liberalesq; dixerit: neq; aliusmodi isti sunt: quàm cuius esse eos supra diximus: illotis, (quod aiunt,) pedibus, & uer-

bis reprehendit doctissimi hominis orationem.

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris M. Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit. Cap. VI.

M. Ar. Cato uoconiam legem suadens uerbis
» hisce usus est. Principio nobis mulier ma-
» gnam dotem adtulit. Tum magnam pecu-
» niam recipit: quam in uiri potestate non committit. eã
» pecuniam uiro dat mutuam. Postea ubi irata facta est:
» seruum receptitium sectari, atq; flagitare uirum iu-
» bet. Quærebatur seruus receptitius quid esset. Libri statim quæsiti, allatiq; sunt Verrij Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inuentum est, receptitium seruum dici nequam, & nulli pretij, qui cum uenum esset datus: redhibitus ob aliquod uitium, receptusq; sit. Propterea inquit, seruus eiusmodi sectari maritum, & flagitare pecuniam iubebatur: ut eoipso dolor maior, & contumelia grauior uiro fieret: quod eum seruus nihili petendæ pecuniæ causâ compellaret. Cum pace autem, cumq; uenia istorum, siqui sunt, qui Verrij Flacci authoritate capiuntur: dictum hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quã dicit Cato, aliud omnino est, quàm Verrius scripsit. Atq; id cuiuis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat: tum quæ ex suis bonis retinebat: neq; ad uirum tramittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoq; in uenditionibus, quæ excipiuntur, neq; ueneunt.

Quo

Quo uerbo Plautus quoq; , in trinumo usus est in hoc uersu.

» Posticulum hoc recipit, cum ædeis uendidit.

Particulam quandã, quæ post eas ædeis erat: non uẽdidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem uolens. Mulier inquit, & magnam dotem dat, & magnam pecuniam recipit. Hoc est & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet. Ex ea igitur re familiari, quã sibi dote data retinuit: pecuniam uiro mutuam dat. Eam pecuniam cum uiro forte irata repetere instituit: apponit flagitatorem seruum receptitium, hoc est proprium seruum suum, quem cum pecunia reliqua receperat: neq; dederat doti, sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear: supersedeo. Ipsa enim sunt per sese euidentia, & quod à Verrio dicitur, & quod à nobis. Vtrum ergo uidebitur cuiq; uerius: eo utatur.

Verba hæc ex Atinia lege, quod subreptum erit, eius rei æterna authoritas esto, P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uisa esse non minus de præterito furto, quã de futuro cauisse. Caput VII.

» Legis ueteris Atiniæ uerba sunt. Quod sub
» reptum erit, eius rei æterna authoritas esto.

Quis aliud putet in hisce uerbis, quã de tẽpore tantum futuro legem loqui? Sed Q. Scæuola patrem suum, & Brutum, & Manilium uiros adprime doctos quæsisse ait, dubitasséq;, utrum'ne in post

facta modo furta lex ualeret, an etiam in antefacta, quoniam quod subreptum erit, utrunq; tempus uideretur ostendere, tam præteritum quam futurum. Itaq; P. Nigidius ciuitatis Romanæ doctissimus super dubitatione hac eorum scripsit in XXIIII commentariorum grammaticorum. Atq; ipse quoq; idem putat incertam esse temporis demonstrationem. Sed anguste ꝑ quam, & obscure disserit: ut signa rerum ponere uideas ad subsidium magis memoriæ suæ: quàm ad legentiũ disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere, uerbum esse, & erit, quando per sese ponuntur: habent, atq; retinent tempus suum. Cum uero præterito iunguntur, uim temporis sui amittunt, & in præteritum contendunt. Cum enim dico, in campo est, in comitio est, tempus instans significo. Item cum dico, in campo erit, tempus futurum demonstro. At cum dico, factum est, scriptum est, subreptum est, quãquam, est, uerbum temporis sit præsentis: confunditur tamen cum præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur inquit, etiam istud, quod in lege est, si diuidas, separesq; duo uerba hæc, subreptum, & erit, ut sic audias subreptum, tanquã certamen erit, aut sacrificium erit. Tum uidebitur lex in post futurum loqui. Si uero copulate, per misteq; dictum intelligas: ut subreptumerit non duo, sed unum uerbum sit. Idq; unica patiendi declinatione fit: tum hoc uerbo non minus præteritum tempus ostenditur, quam futurum.

In sermonibus apud mẽsam Tauri philosophi, quæri, agitariq; eiusmodi solita. Cur oleum sæpe, & facile, uina

cile, uina rarius congelascant, acetum haud ferè unquam, & cur aquæ fluuiorum, fontiumq; durentur, mare gelu non duretur. Cap. VIII.

Philosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerunq;, ad id diei ubi iam uesperauerat·id enim est tempus istic cœnandi frequens. Eius cœnæ fundus, & fundamentum omne erat in olla una lentis ægyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. ea quodam die ubi paratis, & expectantibus nobis adlata, atq; imposita mensæ est: puerum iubet Taurus oleũ in ollam indere. erat is puer genere atticus ad annos maxime natus. VIII. festiuissimus, ætatis, & gentis argutijs scatens. Guttum Samium ore tenus imprudens inanẽ, tanquam si inesset oleum: adfert, conuertitq; eum: &, ut solitum est: circumegit per omnem partem ollæ manum. nullum inde ibat oleum. Aspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, & concussum uehementius iterum in ollam uertit. Idq; cum omnes sensim, atq; summissim rideremus: Tum puer græce, & id quidem perquam attice. μὴ γελᾶτε inquit, ἔνι τοὔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἵα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται. Verbero inquit ridens Taurus, non ne is curriculo, atq; oleum petis? sed cum puer foras emptum isset: nihil ipse ista mora offensior. Olla inquit, oleo indiget, & ut uideo intollerandum feruit. cohibeamus manus, atq; interea quoniã puer nunc admonuit solere oleum congelascere: consyderemus, cur oleum quidem sæpe, & facile stet, uina rarẽter

congelascant. Atq; aspicit me, & iubet, quod sentiam dicere. Tum ego respondi, coniectare me uinum idcirco minus cito coalescere: quod semina quædam caloris in sese haberet: essetq; natura ignitius, ob eamq; rem dictum esse ab Hom. αἴθοπα οἶνον, non, ut alij putarent, propter colorẽ. Est quidem inquit Taurus, ita ut dicis, nam fermè conuenit, uinum, ubi potum est, calefacere corpora. Sed non secus oleum quoq; calorificum est: neq; minorem uim in corporibus calefaciendis habet. Ad hoc si istæc, q̃ calidiora sunt, difficilius gelu coguntur, congruens est, ut quæ frigidiora sunt facile cogantur. Acetum aũt omnium maxime frigorificum est. atq; id nunquam tamen concrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est: faciliora. n. ad coeundum ideo uidentur, quæ leuatiora, leuioraq; sunt. Præterea id quoq; ait, quæri dignum, cur fluuiorum, & fontium aquæ gelu durẽtur, mare omne incõgelabile sit? Tametsi Herodotus inquit, historiæ scriptor contra omnium fermè, qui hæc quæsiuerũt opinionem scribit mare Bosphoricum, quod cimeriũ appellatur, earũq; partiũ mare omne, q̃d scythicum dicitur gelu stringi, & cõsistere. Dũ hæc Taurus, interea puer uenerat, & olla deferbuerat: tempusq; esse cœperat edendi, & tacendi.

De notis literarũ, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, deq; alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit laconica.

Caput IX.

Libri sunt

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium, & Balbum Cor. qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inueniuntur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite. Nam uerba ex his literis confici nulla possunt. Erat autem conuentum inter eos clandestinum, de commutando situ literarum, ut inscriptio quidem alia aliæ locum, & nomen teneret: sed in legendo locus cuiq; suus, & potestas restitueretur. Quæ nam uero litera pro qua subderetur, ante ijs, sicut dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est autem Probi grammatici commentarius satis curiose factus, de occulta literarum significatione epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem ueteres cum dissimulare, & occultare literas publice ad imperatores suos missas uolebant: ne si ab hostibus exceptæ forent: consilia sua noscerentur: epistolas id genus factas mittebant. Surculi duo erant teretes oblonguli pari crassamento, eiusdemq; longitudinis derasi, atque ornati consimiliter. Vnus imperatori in bellum proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cum iure, atque cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretiorum: circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rotundo: & simplici. Ita uti oræ adiunctæ undiq;, & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebãt.

Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo imperatori, commenti illius conscio mittebant. Resolutio autem lori literas truncas, atq; mutilas reddebat: membraq; earum, & apices in parteis diuersissimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat: nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille, ad quem erat missum: acceperat, surculo compari, quem habebat, capto, ad finem per inde ut debere fieri sciebat: circumplicabat: atq; ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant, integramq;, & incorruptam epistolam, & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ lacedæmonij σκυτάλην appellant. Legebamus id quoq; in uetere historia rerum punicarum, uirum indidem quempiam illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est non retineo) epistolam scriptam sup rebus arcanis hoc modo abscondisse. Pugillaria noua, nondum etiam cera illita accepisse: literas in lignum incidisse. Postea tabulas, uti solitum est: cera colliuisse. Easq; tabulas, tanquam non scriptas, cui futurum id prædixerat: misisse. Eum deinde ceram derasisse, literasq; incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monimentis rerum græcarum profunda quædam, & inopinabilis latebra barbarico astu excogitata. Histieus nomine fuit loco natus in terra Asia non ignobili. Asiam tunc tenebat imperio Rex Darius. Is Histieus, cum in Persis apud Darium esset: Aristagoræ cuipiam res quasdam occultas nuntiare furtiuo scripto uolebat. Comminiscitur opertum hoc literarum admirandum. Seruo suo diu oculos ægros ha-

benti

benti capillum ex capite omni, tanquam medendi gratia, deradit. Caputq; eius leue in literarum formas compingit. His literis, quae uoluerat, perscripsit. Hominem postea, quoad capillus adolesceret: domi continuit. Vbi id factum est: ire ad Aristagoram iubet. Et cum ad eum inquit, ueneris, mandasse me dicito. ut caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. seruus, ut imperatum erat, ad Aristagoram uenit: mandatumq; domini adfert. Atq; ille id non esse frustra ratus, qđ erat mandatum fecit. Ita literae perlatae sunt.

Quid de uersibus Virgilij Phauorinus existimarit, qbus in describenda flagrātia montis Aetnae Pindarum poetam secutus est. Collataq; ab eo super eadem re utriusq; carmina, & dijudicata.

Caput X.

P Hauorinum philosophum, cum in hospitis sui Antiatem uillam aestu anni concessisset: nosq; ad eum uidendum Roma uenissemus: memini super Pindaro poeta, & Virgilio in hunc ferè modum differere. Amici inquit, familiaresq; P. Virgilij, in ijs, quae de ingenio, moribusq; eius memoriae tradiderunt: dicere eum solitum ferunt, parere se uersus more, atq; ritu ursino. Nāq; ut illa bestia foetum ederet ineffigiatum, informemq;, lambendoq; id postea, quod ita edidisset: conformaret, & fingeret, proinde ingenij quoq; sui partus recentes rudi esse facie, & imperfecta. Sed deinceps tractando, colendoq; reddere ijs se oris, & uultus liniamenta. Hoc uirum

iudicij ſubtiliſſimi ingenue, atq; uere dixiſſe, res inquit, ipſa uerum indicium facit. Nam quæ reliquit perfecta, expolitaq;, quibusq; impoſuit ſenſus, atq; delectus ſui ſupremam manum: omni poeticæ uenuſtatis laude florent. Sed quæ procraſtinata ſunt ab eo, ut poſt recenſerentur: & abſolui, quoniam mors præuerterat, nequiuerunt: nequaquam poetarum elegantiſſimi nomine, atque iudicio digna ſunt. Itaque cum morbo oppreſſus, aduentare mortem uideret: petiuit, orauitq; à ſuis amiciſſimis impenſe, ut æneida, quam non dum ſatis elimauiſſet: abolerent. In ijs autem inquit, quæ uidentur retractari, & corrigi debuiſſe: is maxime locus eſt, qui de monte Aetna factus eſt. Nã cum Pindari ueteris poetæ carmen, quod de natura, atq; flagrãtia montis eius compoſitum eſt, æmulari uellet: eiuſmodi ſententias, & uerba molitus eſt, ut Pindaro quoq; ipſo, qui nimis opima, pinguiq; eſſe facundia exiſtimatus eſt: inſolentior, hoc quidem in loco, tumidiorq; ſit. Atq; uti uoſmetipſos inquit, eius, quod dico arbitros faciam: carmen Pindari, qđ eſt ſuper monte Aetna quantulum mihi memoriæ eſt, dicam.

τᾶς. ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
αἴθων. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν

θνητοτάτους ἀναπέμ-
πει. τέρας μὲν θαυμάσιον τι ἰδέ-
σθαι. θαῦμα δὲ καὶ παριόν- των ἀκοῦσαι.

Audite nunc inquit, Virgilij uersus, quos inchoasse
eum uerius dixerim, quàm fecisse.

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitq; globos flammarum: & sydera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans: liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat: fundoq; exæstuat imo.

Iam principio inquit, Pindarus ueritati magis obse-
cutus. id dixit, quod res erat, quodq; istic usu uenie-
bat: quodq; oculis uidebatur, interdiu fumare Aet-
nam: noctu flāmigare. Virgilius autem, dum in stre-
pitu, sonituq; uerborum conqrendo laborat: utrunq;
tempus nulla discretione facta, confudit. Atque ille
græcos quidem fontes imitatus ignis eructari, & flue-
re omnes fumi, & flammarum fulua, & tortuosa
uolumina in plagas maris ferre, quasi quosdam
igneos angues luculente dixit. At hic noster atram
nubem turbine piceo, & fauilla fumantem ῥόον κα-
πνου αἴθωνα interpretari uolens crasse, & immodi-
ce congessit. globos quoque flammarum, quod ille
κρουνοὺς dixerat, duriter, & ἀκύρως transtulit. Item
qđ ait sydera lambit. Vacāter hoc etiā inqt, accumu-
lauit, & inaniter. Neq; non id quoq; inenarrabile esse
ait, et propemodū isensibile, qđ nubē atrā fumare di-

xit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare inquit, solent, neq; atra esse, quæ sunt candentia, nisi si candenti dixit peruulgate, & improprie pro feruenti fauilla, non pro ignea, & relucenti. Nã candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quod saxa autem, & scopulos eructari, & erigi, eosdemq́; ipsos statim liquefieri, & gemere, atq; glomerari sub auras dixit, hoc inquit, nec à Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum, & omnium, quæ monstra dicuntur: monstrosissimum esse.

Quod Plutarchus in libris symposiacis opinionem Platonis, de habitu, atq; natura stomachi, fistulæq́; eius, quæ τραχεῖα dicitur, aduersum Erasistratum medicum tutatus est, authoritate adhibita antiqui medici Hippocratis. Caput XII.

Et Plutarchus, & alij quidam docti uiri reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere, quod potum dixit defluere ad pulmonem. Eoq; satis humectato, dimanare per eum, quia sit rimosior, & confluere inde in uesicam. Erroris q́; istius fuisse Alcæũ ducem, qui in poematis suis scriberet. τόν τε πνεύμωνα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. Ipsum autem Erasistratum dicere duas esse quasi canaliculas quasdam, uel fistulas. Easq; ab oris faucibus proficisci deorsum, per earumq́; alterã deduci, delabiq; in stomachum esculenta omnia, & poculenta. Ex eoq; ferri in uentriculum, qui græce

appellatur ἡ κάτω κοιλία. Atq; ibi subigi, digeriq;, ac deinde aridiora ex iis recrementa in aluum conuenire, quod græce κῶλον dicitur humidiora peruehere in uesicam, per alterã autem fistulam, quæ græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum à summo ore in pulmonem, atq; inde rursum in os, & in nareis commeare. Perq; eandem uiã uocis quoq; fieri meatum. Ac ne potus, cibusq; aridior, quẽ oporteret in stomachum ire: procideret ex ore, labereturq; in eandem fistulam, per quam spiritus reciprocatur: eaq; offensione intercluderetur animæ uia, impositam esse arte quadam, & ope naturæ. Inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττὶς, quasi claustra quædam mobilia, conniuentia uicissim, & resurgentia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum, bibendumq; operire, atq; protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, nequid ex esca, potu'ue incideret in illud quasi æstuãtis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ communito. Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro symposiacorum authorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse. Idemq; esse opinatos, & Philistiona Locrum, & Dioxippum Hippocraticum ueteres medicos, & nobiles. Atq; illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco constitutam, nequid ex potu influeret in arteriam. Nam pulmoni quoq; fouendo rigãdoq; necessarios humores uideri. Sed adpositam quasi moderatricem quandam, arbitram prohibendi, admiscendi'ue, quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab ar-

teria, depelleretq; in stomachum. Potum autem partiretur inter stomachum, & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet: non rapidum id, neq; uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatum, ac repressum, sensim, paulatimq; trãsmitteret: atq; omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

De materijs infamibus, quas græci ἀδόξους appellant, à Phauorino exercendi gratia disputatis. Caput XII.

INfames materias, siue quis mauult dicere inopinabiles, quas græci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις appellant, & ueteres adorti sunt, non sophistæ solum, sed philosophi quoq;, & noster Phauorinus oppido quã libens in eas materias dicebat, uel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutijs, uel edomandis usu difficultatibus, sicuti cum Thersitæ laudes quæsiuit: & cum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sane multa, & non facilia inuentu in utrãq; causam dixit: eaq; scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit, quẽ scripsisse ait. Qui quartanam passus conualuerit: uiresq; integras recuperauerit: fidelius, constantiusq; postea ualiturum. atq; inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenuste lusit, Versus inquit, est longo hominum æuo probatus

ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo uersu significatur, nõ omni die bene esse posse, sed isto bene, atq; alio male. Quod cum ita sit inquit, ut in rebus humanis bene, aut male uice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quanto est fortunatior, in qua est μία μητρυῖα δύο μητέρες.

Quin particula, quot, qualesq; uarietates significationis habeat, & quã sæpe in ueterum scriptis obscura sit. Caput XIII.

Quin particula, quam grammatici coniunctionem appellant, uarijs modis: sententijsq; connectere orationem uidetur. Aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus, quin uenis? quin legis? quin fugis? Aliter cum ita confirmamus. Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus. Aliter autem cum sic componimus, qđ quasi priori uidetur contrarium. Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse, & honestum existimarit. A' quo illa significatio non abhorret, quæ est in
» tertia origine M. Catonis. Haud eos inquit, eo postre-
» mum scribo, quin populi, & boni, & strenui sient.
In secunda quoq; origine M. Cato non longe secus hac
» particula usus est. Neq; satis inquit, habuit, quod eũ
» in occulto uitiauerat, quin eius famam prostitueret.
Præterea animaduertimus Quadrigarium in. VIII. annalium particula ista usum esse obscurissime.
» Ipsius uerba posuimus. Romam uenit, uix superat
» quin triumphus decernatur. Item in. VI. annali

» eiusdem uerba hæc sunt. Pene factum esse, quin ca-
» stra relinquerent, atq; cederent hosti. Non me autem præterit dicere aliquem posse de summo pectore nihil esse in his uerbis negotij. Nam quin utrobiq; positum pro ut, planissimumq; esse, si ita dicas. Romam uenit, uix superat, ut triumphus decernatur. Item
» alio in loco, pene factum est, ut castra relinquerent,
» atq; cederent hosti. Sed utantur sane qui tam expediti sunt perfugijs commutationum in uerbis, quæ non intelliguntur. utantur tamen, ubi id facere poterũt, uerecundius. Hanc uero particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositam, copulatamq; esse, neq; uim tantum coniungendi habere, sed certa quadã significatione factam: nunquam profecto rationes, ac uarietates istius comprehensurus est. Quod quia longioris dissertationis est: poterit cui otium est, reperire hoc in P. Nigidij commentarijs, quos grammaticos inscripsit.

Sententiæ ex Publij mimis selectæ lepidiores.
Caput XIIII.

PVblius Mimos scriptitauit, dignusq; habitus est, qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarẽ ita Laberij maledicentia, & adrogantia offendebat: ut acceptiores, & probatiores sibi esse Publij, quã Laberij Mimos prædicaret. huius Publij sententiæ feruntur pleræq; lepidæ, & ad communem sermonum usum commodatissimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circunscriptæ, quas libitum hercle est adscribere.

Malum consilium est, quod mutari non potest,

beneficium

» Beneficium dando accipit: qui digno dedit.
» Feras, non culpes, quod uitari non potest.
» Cui plus licet quam par est: plus uult, quàm licet.
» Comes facundus in uia pro uehiculo est.
» Frugalitas miseria est rumoris boni.
» Hæredis fletus sub persona risus est.
» Furor fit læsa sæpius patientia.
» Improbe Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
» Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicũ putes.
» Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
» Nunquam periculum sine periculo uincitur.
» Nimium altercando ueritas amittitur.
» Pars beneficij est, quod petitur, si belle neges.

Quod Carneades Academicus helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis stoici decreta. Deq; natura, medelaq; hellebori candidi, & nigri. Caput XV.

CArneades Academicus scripturus aduersum stoici Zenonis libros, superiora corporis helleboro candido purgauit, nequid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usq; animi redundaret: & constantiam, uigoremq; mentis labefaceret. Tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno: adgressus. Id cum in historia græca legissem: quod helleboro candido scriptum erat: quid esset quæsiui. Tum cõperi duas species hellebori esse discerniculo coloris in-

signes, candidi, & nigri. Eos autem colores non in semine hellebori, neq; in uirgultis, sed in radice dinosci. Candido stomachum, & uentrem superiorem uomitionibus purgari. Nigro aluum, quae inferior uocatur, dilui. Vtriusq; esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus causae morborum sunt: extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoq; ipsa, in quibus causa uiuendi est: exinaniantur. Amissoq; omni naturalis alimoniae fundamēto, homo exhaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra, Plynius Secundus in libris naturalis historiae scripsit. Propterea Liuium Drusum, qui Trib. pleb. fuit: cum morbum, qui comitialis dicitur: pateretur: Anticyram nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait, atq; ita morbo liberatum. Praeterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas: quod ijs ictae exanimatae ferae teneriores ad epulas fiant. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Anates ponticas uim habere uenenis detegendis potentem. Atq; inibi de Mithridatis Regis in id genus medicamenti solertia. Caput XVI.

Anates ponticas dicitur edundis uulgo uenenis uictitare. Scriptum etiam a Leneo Cn. Pompeij liberto Mithridatem illum ponti Regem medicinae rei, & remediorum id genus solertem fuisse. Solitum'q; earum sanguinem miscere medicamentis, quae

tis, quæ digerendis uenenis ualent. Eumq; sanguinem uel potentissimum esse in ea confectione. Ipsum autem regem adsiduo talium medelarum usu à clandestinis epularum insidijs cauisse. Quin & scientem quoq; ultro, & ostentandi gratia uenenum rapidum, & uelox sæpenumero hausisse, atq; id tamen sine noxa fuisse. Quamobrem postea cum prælio Po. Ro. uictus in ultima regni refugisset: & mori decreuisset: & uenena uiolentissima festinandæ necis gratia frustra expertus esset: suo se ipse gladio transegit. Huius regis Antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios uocatur.

Mithridatem Ponti regem duarum & uiginti gentium linguis locutum, Q. q; Enniumtria corda habere sese dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam. Caput XVII.

Q. Ennius tria corda habere sese dicebat: quod loqui Græce, & Osce, & Latine sciret. Mithridates autem Ponti, atq; Bithyniæ Rex inclytus, qui à Cn. Pompeio bello superatus est: II. & XX. gentium, quas sub ditione habuit: linguas percalluit. Earumq; omnium gentium uiris haud unquam per interpretem locutus est. Sed ut quenq; ab eo appellari usus fuit: perinde lingua, & oratione ipsius, non minus scite, quàm si gentis eius esset: locutus est.

Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio

scribit, & loris cæsum, pecuniaq; data dimissum.

Caput XVIII.

Arcus Varro in literis, atq; uita, fide homo
m multa & grauis, in libro, quem inscripsit
Pius, aut de pace, C. Sallustium scriptorem
seriæ illius, & seueræ orationis, in cuius notiones cen-
sorias fieri, atq; exerceri uidemus: in adulterio de-
prehensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit:
& cum dedisset pecuniam: dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit ho-
minibus nequam, & impuris disciplinas philosophiæ
studiose tractantibus. Et quæ duo uerba obseruanda
præceperit, omnium rerum longe salubria.

Caput XIX.

Hauorinum ego audiui dicere Epictetum phi-
P losophum dixisse, plerosq; istos, qui philoso-
phari uidentur: philosophos esse huiuscemo-
di ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν. Id signifi-
cat, factis procul, uerbis tenus. Iam illud est uehe-
mentius, quod Arrianus solitum eum dictitare in li-
bris, quos de dissertationibus eius composuit: scriptum
reliquit. Nam cum inquit, animaduerterat hominem
pudore amisso, importuna industria, corruptis mori-
bus audacem, confidentem lingua, cæteraq; omnia,
præterquam animum procurantem: istiusmodi in-
quit, hominem cum uiderat: studia quoq;, & disci-
plinas philosophiæ contrectare, & physica adire,
& meditari dialectica, multaq; id genus theorema-
ta suspicari, sciscitariq; inclamabat Deum, atq; ho-
minum

minum fidem: ac plerunq; inter clamandum his eum uerbis increpabat. ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψε εἰ καὶ κάθαρται τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο ἂν σαπῇ οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἂν, ἢ τί τούτων χεῖρον. Nil profecto is uerbis grauius, nil uerius, quibus declarabat maximus philosophorum literas, atq; doctrinas philosophiæ, cum in hominem falsum, atq; degenerem, tanquam in uas spurcum, atq; pollutum influxissent, uerti, mutari, corrumpi, & quod ipse κυνικώτερον dixit: urinam fieri, aut siquid est urina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Phauorino audiuimus, solitus dicere est, duo esse uitia multo omnium grauissima, ac teterrima, intolerantiam, & incontinentiam: cum aut iniurias, quæ sunt ferendæ: non toleramus, neq; ferimus: aut a' quibus rebus uoluptatibusq; nos tenere debemus: non tenemus. Itaq; inquit, siquis hæc duo uerba cordi habeat: eaq; sibi imperando, atq; obseruando curet: is erit pleraq; impeccabilis, uitamq; uiuet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Ex symposio Platonis sumpta uerba, numeris coagmentisq; uerborum scite, modulateq;, & apte exercendi gratia, in latinam orationem uersa.

Caput XX.

Ymposium Platonis apud philosophū Taurum legebatur. Verba illa Pausaniæ inter conuiuas amorem uice sua laudantis. ea uerba ita prorsum amauimus, ut meminisse etiam stu

duerimus. Sunt adeo, quæ meminimus, uerba hæc. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη. οὔτε καλή. οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν. ἢ πίνειν ἢ λαλεῖν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει. ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν. καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστι καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι. ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν. Hæc uerba ubi lecta sunt, atq; ibi Taurus mihi, Heus inquit, tu ῥηθορίσκε. Sic enim me in principio recens in diatribam acceptũ appellitabat: existimans eloquentiæ unius exercendæ gratia Athenas uenisse: Vides'ne inquit ἐνθύμημα crebrum, & coruscum, & connexum, breuibusq;, & rotundis numeris, cum quadam æquabili circum actione deuinctum? Habes'ne nobis dicere in libris rethorum uestrorum tam apte, tamq; modulate compositam orationem? Sed hos inquit, tamen numeros cẽseo uideas ὁδοῦ πάρεργον. Ad ipsa enim Platonis penetralia, ipsarumq; rerum pondera & dignitates pergendum est, non ad uocularum eius amœnitatẽ, nec ad uerborum uenustates diuersitandum. Hæc admonitio Tauri de orationis Platonicæ modulis, nõ modo non repressit: sed instruxit etiam nos ad elegantiam græcæ orationis uerbis latinis adfectandam. Atque uti quædam animalium parua, & uilia ad imitandum sunt: quas res cunq; audierint, uiderint'ue, petulantia proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demirabamur: non æmulari quidẽ, sed lineas, umbrasq; facere ausi fuimus, uelut ipsum hoc est, quod ex illis iisdem

dem uerbis eius effinximus. Omne inquit, omnino factum sic sese habet, neque turpe est quantum in eo est, neque honestum: uelut est, quas nunc facimus ipsi res bibere, cantare, disserere. Nihil nanq; horum ipsum ex sese honestum est: quale, cum fieret modo, factum est: tale extitit. Si recte, honesteq; factum est: tum honestum fit, sin parũ recte: turpe fit: sic amare, sic amor non honestus omnis, neq; omnis laude dignus: sed qui facit, nos ut honeste amemus.

Quibus temporibus post Romam conditam græci, Romaniq; illustres uiri floruerunt, ante secundũ bellum Carthagniensium.

Caput XXI.

u T conspectum quendã ætatum antiquissimarum, item uirorum illustriũ, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus: ne in sermonibus forte in conspectum aliquid super ætate, atq; uitæ clarorum hominum temere diceremus: sicuti sophista ille ἀπαίδευτος, qui publice nuper disserens, Carneadem philosophum à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium stoicum cum superiore Africano uixisse dixit: ut ab istiusmodi inquã temporũ, ætatumq; erroribus caueremus: excerpebamus ex libris, qui chronici appellantur: qbus temporibus floruissent græci, simulatq; Romani uiri, q uel ingenio, uel imperio nobiles, insignesq; post conditam Romam fuissent ante secundũ bellum Carthagniensium, easq; nunc excerptiones nostras uarijs, diuersisq;

in locis factas, cursim digessimus. Neq; enim id nobis negotium fuit: ut acri, atq; subtili cura excellentium in utraq; gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus: sed ut noctes istæ quadam tenus his quoq; historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur. Satis autem uisum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoq;, quos non nominaremus: haud difficilis coniectura fieri posset. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero, & Hesiodo, inter omnes ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse, uel iisdē ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem. utrunq; tamen ante Romam conditam uixisse Siluiis Albæ regnantibus, annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo annalium de Homero, atq; Hesiodo scriptum reliquit: plus C. atq; LX. Ante Romam cond. ut Cornelius Nepos in primo chronicorum de Homero dixit: annis circiter C. & LX. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero sapientum leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni eius trigesimotertio. Seruio autem Tullio regnante, Pisistratus Athenis tyrannus fuit. Solone ante in exilium uoluntarium profecto, quoniam id ei prædicenti non creditum est. Postea Pythagoras Samius in Italiam uenit. Tarquinii filio regnum obtinente, cui cognomentum superbus fuit: iisdemq; temporibus occisus est, Athenis ab Harmodio, & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit Tullio Hostilio Romæ regnā-

te, iam

te, iam tunc fuisse poematis clarum, & nobilem. Ducentesimo deinde & LX. anno post Romam cond. aut non longe amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas, memoriæ traditum est. Pugna illa inclyta marathonia Miltiade duce, qui post eam uictoriam damnatus a populo Atheniensi in uinculis publicis mortem obijt. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poeta celebris fuit. Romæ autem ferme istis temporibus tribunos, & ædiles, tum primum per seditionem sibi plebes creauit. Ac non diu post Cn. Martius Coriolanus exagitatus, uexatusq; a tri. ple. ad Volscos, qui tum hostes erant, a Rep. desciuit, bellumq; Po. Ro. fecit. post deinde paucis annis Xerses rex ab Atheniensibus, & pleraq; græcia Themistocle duce nauali prælio, quod ad Salamina factũ est, uictus, fugatusq; est. Atq; inde anno fere quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo COSS. bello ueiente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecenti patritij Fabij cum familijs suis, uniuersi ab hostibus circumuenti perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates Xuiros legibus scribundis creatos constitit. Tabulasq; ab ijs primo decem conscriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde, terra Græcia maximum peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mandauit, cœptum est, circa annum fere post Cond. Romam. CCCXXIII. Qua tempestate A. Postumius Torquatus dictator Romæ fuit, qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnauerat: securi necauit. Hostes tum Popu. Ro. fuerant Fidenates.

Itaque qui inter hæc tempora nobiles, celebresq; erāt. Sophocles, ac deinde Euripides tragici poetæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus, quibus Socrates atheniensis natu quidem posterior fuit: sed quibusdam temporibus ijsdem uixerunt. Iam deinde trib. militaribus consulari imperio remp. Romæ regentibus ad annū ferè cōditæ urbis. CCCXLVII. Trigīta illi tyrāni præpositi sunt à lacedæmonijs atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit. Paucisq; annis post Socrates Athenis capitis damnatus est, & in carcere ueneno necatus. Ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus dict. fuit, & Veios cepit. Ac post non longo tempore bellum senonicum fuit. Tum Galli Romam præter capitolium ceperunt. neq; multo postea Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Lacedæmonijq; ab Atheniensibus apud Corinthū superati duce Phormione. & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione capitolij obrepentes per ardua depulerat: conuictus est consilium de regno occupando inisse, damnatusq; capitis è saxo tarpeio, ut M. Varro ait, præceps datus est, ut Cor. autem nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est. eoq; ipso anno, qui erat post recuperatam urbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellū senonicum Thebani Lacedæmonios duce Epaminunda apud Leuctra superauerunt, ac breui post tempore in urbe Roma lege Licinij Stolonis COSS. creari, etiam ex plebe cœpti, cum antea ius non esset, nisi ex patricijs gentibus fieri

COS. Circa annum deinde urbis cond. quadringentesimum, Philippus Amyntæ filius Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est. Inq; eo tempore Alexander natus est. Paucisq; inde annis post Plato philosophus ad Dionysium Siciliæ tyrannum posteriorem profectus est. Post deinde aliquanto tempore, Philippus apud Cheroneam prælio magno Athenienses uicit. Tum Demosthenes orator ex eo prælio salutem fuga quæsiuit. Cumq; id ei, quod fugerat probrose obijceretur: uersu illo notissimo illusit,

ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Postea Philippus ex insidijs occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad subigendos Persas in Asiam, atq; in orientem transgressus est. Alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit: in Italiam uenit bellum Popu. Ro. facturus. Iam enim fama, uirtusq; felicitatis Romanæ apud exteras gentes enitescere inceptabat. Sed prius, quàm bellum faceret: uita decessit. Eum Molossum cum in Italiam transiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν: Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν. Postea Macedo Alexander pleraq; parte orientali subacta, cum annos regnauisset XI: obijt mortis diem. Neque ita longe post Aristoteles philosophus, & post aliquanto Demosthenes, uita functi sunt. Hisdemq; fermè tempestatibus Popu. Roma. graui, ac diutino Samnitum bello conflictatus est. COSS. q; T. Veturius, & SP. Posthumius, in locis iniquis apud Caudium à Samnitibus circumuallati, ac sub iugum missi

turpi foedere facto discesserunt. Ob eámq; causam Po. iussu Samnitibus per feciales dediti, recepti non sunt. Post annum deinde urbis cond. CCCC. ferè & LXX. bellum cum rege Pyrrho sumptum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Citiensis philosophi celebres erant: eodem'q; tempore C. Fabritius Lucinus, & Q. Aemilius Papus CENS. Romae fuerunt, & P. Cornelium Rufinum, qui II. COS. & DICT. fuerat: senatu mouerunt. Causam'q; isti notae subscripsere, quod eum comperissent argenti facti coenae gratia decem PON. habere. Anno deinde post Romam Cond. CCCC. fermè & XC. COSS. Appio Claudio, cui cognomentum Caudax fuit Appij illius Caeci fratre, & Marco Fuluio Flacco, bellum aduersum Poenos primum coeptum est. Neq; diu post Callimachus poeta Cyrenensis Alexandriae, apud Ptolemaeum regem celebratus est. Annis deinde postea paulo pluribus, quàm. XX. cum Poenis pace facta, COSS. Claudio Centone Appij Caeci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Liuius poeta fabulas docere Romae coepit, post Sophoclis, & Euripidis mortem annis plus ferè C. & LX. post Maenandri, annis circiter quinquagintaduobus. Claudium, & Tutidanum COSS. sequuntur Q. Valerius, & C. Manilius, quibus natum esse Q. Ennium poetam M. Varro in primo de poetis libro scripsit: eum'q;, cum septimum & sexagesimum annum ageret, duedecimum annalem scripsisse. Id'q; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam cond. D. undeuicesimo Spurius Caruilius Ruga primus Romae de amico-

rum sententia, diuortium cum uxore fecit, quod sterilis esset: iurassetq; apud CENS. uxorem se liberorum quærendorum causa habere. Eodemq; anno C. Næuius poeta fabulas apud populum dedit. Quē M. Varro in libro de poetis primo stipendia fecisse, ait bello punico primo. Idq; ipsum Næuium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Porcium autem Licinium Seruius poeticam Romæ cœpisse dicit in his uersibus.

» Punico bello secundo musa pennato gradu,
» Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis ferè post XV. bellum aduersum Pœnos sumptum est. Atq; non nimium longe M. Cato orator in ciuitate, & Plautus poeta in scœna floruerunt. Hisdemq; temporibus Diogenes stoicus, & Carneades Academicus, & Critolaus peripateticus ab Atheniensibus ad senatum Po. Ro. negotij publici gratia legati sunt. Neq; magno interuallo postea Q. Ennius, & iuxta Cæcilius, & Terentius, ac subinde Pacuuius, & Pacuuio iam sene Accius, clariorq; tunc in poematis eorum obtrectandis, Lucilius fuit. Sed progressi longius sumus, cum finem proposuerimus adnotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER XVIII.

Disputationes a philosopho stoico, & contra a peripatetico arbitro Phauorino factae, quaesitumq; inter eos quantum in perficienda uita beata uirtus ualeret: quantumq; esset in ijs, quae dicuntur extranea.

Caput Primum.

f Amiliares Phauorini duo erant quidam nō incelebres in urbe Roma philosophi, eorum fuit unus peripateticae disciplinae sectator, alter stoicae. His quondam ego acriter, atq; contente, pro suis utrinq; decretis propugnantibus, cum essemus una Hostiae omnes, cum Phauorino interfui. Ambulabamus autem in litore, cum iam aduesperasceret aestate anni noui. Atq; ibi stoicus censebat, & uitam beatam hominum uirtute animi sola, & miseriam summam malitia sola posse effici, etiam si caetera bona omnia, quae corporalia, & externa appellarentur: uirtuti deessent: malitiae adessent: ille contra peripateticus, miseram quidem uitam uitijs animi, & malitia sola fieri concedebat. Sed ad complendos omnes uitae beatae numeros, uirtutem solam nequaquam satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas, sanitasq;, & honestus modus formae, & pe-

cunia familiaris, & bona æstimatio, cæteráq; omnia corporis, & fortunæ bona necessaria uiderentur perficiendæ beatæ uitæ. Reclamabat hoc in loco stoicus, & tanquam ille duas res diuersas poneret: mirabatur. Quod cum essent malitia, & uirtus duo contraria: uita misera, & beata quoq; æque contraria: non seruaret in utrisq; uim, & naturam contrarij, & ad miseriam quidem uitæ conficiendam, satis ualere malitiam solam putaret: ad præstandam uero uitam beatam non satis solam esse uirtutem diceret. Atq; id maxime dissidere, neq; conuenire dicebat: quod qui profiteretur uitam nullo pacto beatam effici posse, si uirtus sola abesset: idem contra negaret beatam fieri uitam: cum sola uirtus adesset: & quem daret, haberetq; absenti uirtuti honorem eundem petenti, atq; præsenti adimeret. Tum peripateticus perquam hercle festiue, rogo te inquit, cum bona uenia respondeas, an existimes esse uini amphoram cum abest ab ea unus congius. Hæc ubi accepit stoicus, minime inquit, uini amphora dici potest, ex qua abest congius. Hoc ubi accepit peripateticus: unus igitur congius amphoram facere dici debebit: quoniam, cum deest ille unus, non fit uini amphora: & cum accessit, fit amphora. Quod si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphorã: itidem absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniam cum uirtus abest: beata esse uita nunquã potest. Tum Phauorinus respiciens peripateticum, est quidem inqt, argutiola hæc, qua de congio uini usus es: exposita in libris. Sed (ut scis) captio magis lepida quàm

probum, aut simile argumentum uideri debet. Congius enim cum deest: efficit quidem, ne sit iustæ mensuræ amphora. Sed cum accedit, & additur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. Virtus autem (ut isti dicunt) non accessio, neq; supplementum: sed sola ipsa uitæ beatæ instar est, & propterea uitam beatam sola una cum adest: facit. Hæc, atq; alia quædã minuta magis, & nodosa, tanquam apud arbitrum Phauorinum, in suam uterq; sententiam conferebãt. Sed cum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent: prosecuti Phauorinum in domum, in quam diuertebat, discessimus.

Cuiusmodi quæstionum certaminibus saturnalitia ludicra Athenis agitare soliti sumus, atq; inibi inspersa quædam sophismata, & ænigmata oblectatoria. Caput II.

Saturnalia Athenis agitabamus hilare prorsum, ac modeste, non, ut dicitur, remittentes animum. Nã remittere inquit Musonius, animum quasi amittere est: sed demulcentes eum paulum, atq; laxantes iucundis, honestisq; sermonum illectationibus. Conueniebamus autem ad eandem cœnam complusculi, qui Romani in Græciam ueneramus, quiq; easdem auditiones, eosdemq; doctores colebamus. Tum qui & cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris uel græcum, uel latinum, & coronam è lauro plexã. Totidemq; res quærebat, quot homines isthic

eramus.

eramus. Cumq; eas omnes exposuerat: rem, locumq; dicendi sors dabat. Quaestione igitur soluta, corona & praemio donabatur: non soluta autem trãsmittebatur ad eum, qui sortito successerat. Idq; in orbem uicę pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quaestionis eius nodum, praemium ipsum, & corona Deo, cuius id festum erat: dicabatur. Quaerebantur autem res huiuscemodi, aut sententia poetae ueteris lepide obscura: non anxie: aut historiae antiquioris requisitio: aut decreti cuiuspiam ex philosophia perperam inuulgati purgatio: aut captionis sophisticae solutio, aut inopinati, rariorisq; uerbi indagatio: aut tempus item in uerbo perspicuo obscurissimum. Itaq; nuper quaesita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio, horum uersuum, qui sunt in satyris Q. Ennij, uno multifariam uerbo concinniter implicati, quorum exemplum hoc est.

» Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
» Quem frustratur, frustra eum dicit, frustra esse.
» Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit:
» Qui frustratur, is frustra est, si non ille est frustra.

Secunda quaestio fuit, quonam modo audiri, atq; accipi deberet, quod Plato in ciuitate, quam in libris suis condidit, τοῖς πολιτείαις fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit, & praemia uiris fortibus, summisq; bellatoribus posuit suauiationes puerorum, & puellarum. Tertio in loco hoc quaesitum est, in quibus uerbis captionum istarum fraus esset, & quo pacto distingui, resoluiq; possent. Quod non perdidisti habes: cornua non perdidisti: habes igitur cornua. Item altera

captio. Quod ego ſum, id tu non es, homo igitur tu nõ es. Quæſitum id quoq; ibi eſt, quæ eſſet huius quoq; ſophiſmatis reſolutio, cum mentior, & mentiri me dico, mentior, an uerum dico? Poſtea quæſtio iſta hæc fuit. Quam ob cauſam patritij Megalenſibus mutitare ſoliti ſint: plebs cerealibus. Secundum ea quæſitum hoc eſt. Verbum uerant quod ſignificat uera dicunt, quis nam ueterum poetarũ dixerit? Sexta quæſtio fuit, aſphodelum cuiuſmodi herba ſit, quod Heſiodus in iſto uerſu poſuerit,

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃτε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ

Et quid item Heſio. ſe dicere ſentiat, cum dimidium plus eſſe toto dicit. Poſtrema quæſtionum omnium hæc fuit. Scripſerim, uenerim, legerim, cuius temporis uerba ſint præteriti, an futuri, an utriuſq;. Hæc ubi ordine, quo dixi propoſita, atq; ſingulis ſorte ductis, diſputata, explanataq; ſunt: libris, coroniſq; omnes donati ſumus, niſi ob unam quæſtionem, quæ fuit de uerbo uerant. Nemo enim tum commeminerat dictum eſſe à Q. Ennio id uerbũ in. XIII. annaliũ in iſto (uerſu.

» Satin uates uerant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæſtionis Deo feriarum iſtarum Saturno data eſt.

Quid Aeſchines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accuſauit, Lacedæmonios ſtatuiſſe dixerit, ſuper ſententia probatiſſima, quã improbatiſſimus homo dixiſſet.

Caput III.

Aeſchines

Eschines uel acerrimus, prudentissimus'q; oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt: in oratione illa sæua, criminosa'q;, & uirulenta, qua Timarchum de impudicitia grauiter, insigniterq; accusauit: nobile, & illustre consilium Lacedæmonijs dedisse dicit, uirum indidem ciuitatis eiusdem principem uirtute, atq; ætate magna præditum. Populus inquit, Lacedæmonius de summa Rep. sua quidnam esset utile, & honestū deliberabat. Tum exsurgit sententiæ dicendæ gratia homo quispiam turpitudine pristinæ uitæ defamatissimus, sed lingua tunc, atq; facundia nimium quanto præstabilis. consilium quod dabat, quod'q; oportere fieri suadebat: acceptum ab uniuersis, & complacitum est: futurumque erat ex eius sententia populi decretum. Ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonij ætatis, dignitatis'q; maiestate tanquam arbitros, & magistros disciplinæ publicæ uerebantur: commoto, irato'q; animo exilit. Et quæ nam inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem spes erit urbem hanc, & hanc Remp. saluam, inexpugnabilem'q; esse diutius posse: si huiuscemodi anteactæ uitæ hominibus consiliarijs utemur? Quod si proba istæc, & honesta sententia est: quæso uos non sinamus eandem dehonestari turpissimi authoris contagione. Atq; ubi hoc dixit: elegit uirum fortitudine, atq; iustitia præter alios præstantem, sed inopi lingua, & infacundum: Iussitq; eum consensu, petitu'q; omnium eandem illam sententiam diserti uiri cuiusmodi posset uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum,

atq; decretum populi ex eius unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat. Atq; ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit. Turpis author mutatus est.

Quod Sulpitius Apollinaris prædicantem quendam à sese uno Sallustij historias intelligi, illusit quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent. Perincertum stolidior, an uanior.

Caput IIII.

C

Vm iam adolescentuli Romæ prætextam, & puerilem togam mutassemus: magistrosq; tunc nobismetipsis exploratiores quæreremus: in sandaliario forte apud librarios fuimus: cum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpitius uir in memoria nostra præter alios doctus iactatorem quempiam, & uenditatorem Sallustianæ lectionis irrisit: illusitq; genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. Nam cum ille se unum, & unicum lectorem esse, enarratoremq; Sallustij diceret: neq; primam tantum cutem, ac sententiarum speciem, sed sanguinem quoq; ipsum, ac medullam uerborum eius eruere, atq; introspicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti, uenerariq; se doctrinas illius dicens, Per inquit, magister optime exoptatus mihi nunc uenis, cum sanguine, & medulla Sallustij uerborum. Hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto historiarum libro de Cn. Lentulo scripta significent: de quo perincertum fuisse dait, stolidior ne esset, an uanior.

Eaq; ipsa uerba, uti sunt à Sallustio scripta, dixit.
» At Cn. Lentulus patriciæ gentis collega eius, cui cogno
» mentum Clodiano fuit perincertum stolidior, an ua-
» nior legem de pecunia, quã Sylla emptoribus bono-
» rum remiserat: exigenda, promulgauit. Quæsitum
ergo ex se Appollinaris, neq; id se dissoluere potuisse adseuerabat: quid esset uanior, quid stolidior, quoniam Sallustius sic ea separasse, atq; opposuisse inter se uideretur tanquam diuersa, ac dissimilia, nec eiusdem utraq; uitij forent. Ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusq; uocis, & origines. Tum ille rictu oris, labiorumq; ductu contemni à se ostendens & rem, de qua quæreretur, & hominem ipsum, qui quæreret: priscorum inquit, & remotorum ego uerborum medullas, & sanguinem (sicuti dixi) perspicere, & elicere soleo: non istorum, quæ proculcata uulgo, & protrita sunt, ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est, & uanior, qui ignorat eiusdem stultitiæ esse uanitatem, & stoliditatem. Sed ubi hoc dixit: media ipsa sermonum reliquit, & abire cœpit. Nos deinde eum tenebamus, urgebamusq;, & cum primis Apollinaris, ut de uocabulorum istorum uel differentia, uel, si ei ita uideretur, similitudine plenius, apertiusq; dissereret: & ut ne sibi inuideret discere uolentibus orabat. Atq; ille se iam plane illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. Nos autem postea ex Apollinari didicimus, uanos proprie dici, non, ut uulgus diceret, desipienteis, aut hebetes, aut ineptos, sed ut ueterum doctissimi dixissent, mendaces, & infidos, & leuia, inaniaq; pro grauibus, & ueris astu-

tissime componentes. Stolidos autem uocari non tam stultos, & excordes, quàm tetros, & molestos illepidos, quos græci μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς dicerent, & unamquāq; harum uocum, & origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis, quos ego requisitos, & repertos cum primarum significationum exemplis, ut commentarijs harum noctium insererem: notaui. Et intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

Quod Q. Ennius in septimo annali quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. Caput V.

Cum Antonio Iuliano rhetore uiro hercle bono, & facundiæ florentis complures adolescentuli familiares eius Puteolis æstiuarum ludum, & iocum in literis amœnioribus, & in uoluptatibus pudicis, honestisq; agitabamus. Atque ibi tunc Iuliano nuntiantur, ἀναγνώστην quendam non indoctum hominem uoce admodum scita, & canora Ennij annales legere ad populum in theatro. Eamus inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. Hoc.n. se ille nomine appellari uolebat. quem cum iam inter ingentes clamores legentem inuenissemus, legebat autem librum ex annalibus Ennij VII. Hos eum primum uersus perperam pronuntiantem audiuimus.

» Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
» Projciunt sese. Neq; postea multis uersibus additis,

celebrantibus eum, laudātibusq; omnibus, discessit. Tū Iulianus egrediens è theatro, quid uobis inquit, de hoc ἀναγνώστῃ, & de quadrupede equo uidetur? Sic enim profecto legit.

» Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
» Proijciunt sese. Ecquid putatis, si magistrum, prælectoremq; habuisse alicuius æris, quadrupes equus dicturum fuisse, ac non quadrupes eques? qđ ab Ennio ita scriptum, relictumq; esse nemo unus literarum ueterum diligens dubitauit. Cumq; aliquot eorū, qui aderant: quadrupes equus apud suū quisq; grammaticum legisse se dicerent: & mirarentur quid nam esset quadrupes eques: uellem uos inquit, optimi iuuenes tam accurate Q. Ennium legisse q̄ P. Virgilius legerat: qui hunc eius uersum secutus in georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus.

» Frena pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere,
» Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
» Insultare solo: & gressus glomerare superbos.

In quo loco equitem siquis modo non inscite, ineptéq; argutior sit: nihil potest accipi aliud, nisi equum. Pleraq; enim ueterum ætas, & hominem equo insidentem: & equū qui insideretur: equitem dixerunt. Propterea equitare etiam, qđ uerbum è uocabulo eqtis inclinatum est: & homo equo utens: & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeo uir adprime linguæ latinæ sciens equum equitare dicit his uersibus.

» Quis hinc currere equū nos atq; equitare uidemus.
» His eqtat, curritq; oculis eqtare uidemus & illud
» Ergo oculis equitat.

» Sed enim contentus inquit, ego his non fui.
Et ut non turbidæ fidei, nec ambiguæ, sed ut pure liquentiusq; esset, equus'ne, an eques Ennius scriptum reliquisset: librum summæ, atq; reuerendæ uetustatis, quem fere constabat Lampadionis manu emendatũ studio, pretioq; multo unius uersus inspiciendi gratia conduxi: & eques non equus scriptum in eo uersu inueni. Hæc tum nobis Iulianus, & multa alia erudite simul, & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa post etiã in peruulgatis cõmentarijs scripta offendimus.

Quid Helius Melissus in lib. cui titulum fecit de loquendi proprietate, quem cum ederet cornu esse copiæ dicebat, rem scripsit, neq; dictu, neq; auditu dignam, cum differre matronam, & matrem familias existimauit differentia longe uanissima. Cap. VI.

h Elius Melissus in nostra memoria fuit Romæ summi quidem loci inter grãmaticos, & temporis, sed maiore in literis erat iactantia, & σοφιστείᾳ, quã opera. Is præter alia, quæ scripsit, compluria: librum composuit, ut tum uidebatur, cum est editus, doctrinæ inclytæ. Ei lib. titulus est ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est de loquendi proprietate. Quis adeo existimet loqui se recte, atq; proprie posse: nisi illas Melissi pro-
» prietates pdidicerit? ex eo lib. hæc uerba sunt. Matro-
» na est, quæ semel peperit: quæ sæpius mater familias:
» sicuti sus, quæ semel peperit porcetra: quæ sæpius scro
» pha. Vtrũ autem hoc de matrona, ac de matre fami-

lias Melissus

lias Melissus excogitauerit ipse, & coniectauerit: an scriptum ab aliquo legerit: ariolis profecto est opus. Nam de porcetra habet sane authorem Pomponium in atellana, quæ hoc eodem uocabulo inscripta est. Sed matronam non esse appellatam nisi quæ semel peperit, neq; matrem familias, nisi quæ sæpius: nullius ueterum scriptorũ authoritatibus confirmare potest. Enim uero illud compendio probabilius est: quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderunt: matronam dictam esse proprie, quæ in matrimoniũ cum uiro conuenisset: quoad in eo matrimonio maneret etiam si sibi liberi nondum nati forent. dictamq; esse ita à matris nomine non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscendo: unde ipsum quoq; matrimonium dicitur. Matrem autem familias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu, mancipioq;: aut in eius, in cuius maritus manu, mancipioq; esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoq; mariti, & in sui hæredis locum uenisset.

Quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum quendam de uerborum ambiguitatibus quærentem, atq; ibi quot significationes capiat concio.

Caput VII.

d Omitio homini docto, celebriq; in urbe Roma grãmatico, cui cognomentum insano factum est: quoniã erat natura intractabilior, & morosior. Ei Domitio Phauorinus noster, cum forte apud fanum Carmentis obuiam uenisset: atq; ego cum Phauorino essem: Quæso i quit, te magister dicas,

mihi num erraui, quod cum uellem δημηγορίας la-
tine dicere, conciones dixi? dubito quippe & requi-
ro, an ueterum eorũ, qui electius locuti sunt, pro uer-
bis, & oratione dixerit quis concionem? Tum Domi-
tius uoce, atque uultu atrociore, nulla inquit, prorsus
bonæ salutis spes reliqua est: cum uos quoq; philoso-
phorum illustrissimi nihil iam aliud quàm uerba,
authoritatesq; uerborum cordi habeatis. Mittam au-
tem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego
enim grammaticus uitæ iam, atq; morum discipli-
nas quæro. Vos philosophi mera estis, ut M. Cato ait
mortuaria glossaria. Nam qui collegisti, & lectitasti
res tetras, & inanes, & friuolas, tanquam mulierum
uoces præficarũ. Atq; utinam inquit, muti omnes ho-
mines essemus: minus improbitas instrumenti habe-
ret. Cumq; digressi essemus, non tempestiue inquit Pha
uorinus hunc hominem accessimus, uidetur enim mihi
ἐπιμαίνεσθαι. Scitote inquit, tamen intemperiẽ istam,
quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec abiectis inge
nijs accidere, ἀλλὰ εἶναι χεδόντι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊ-
κόν, & ueritates plerunq; fortiter dicere: sed respe-
ctum non habere μήτε καιροῦ μήτε μέτρου. Vel
ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philoso-
phis dixit? Non'ne & si Antisthenes, aut Diogenes
dixisset: dignum memoria uisum esset? Misit autem
paulopost Phauorino librum, quem promiserat: uer-
rij (opinor) Flacci erat: in quo scripta ad hoc genus
quæstionis pertinentia hæc fuerunt. Senatum dici &
pro loco, & pro hominibus. Ciuitatem & pro loco,
& oppido, & pro iure quoq; omnium, & pro homi-

rum multitudine. Tribus quoq;, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus. Concionem autem tria significare, locum, suggestumq; unde uerba fierent. Item significare cœtum populi adsistentis, item orationem ipsam, quæ ad populũ diceretur. Sicut M. Tul. in oratione, quæ inscripta est, contra concionem Q. Metelli. Ascendi inquit, in concionem, concursus est populi factus. Sicuti idem M. Tullius in oratore ait. Conciones sæpe exclamare uidi: cum apte uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligetur sententia. Item significare cœtum populi adsistentis. Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Exempla in eo libro scripta non erãt, sed nos postea Phauorino desyderanti harum oĩum significationum monimenta, & apud Ciceronem, sicuti suprascripsi, & apud elegantissimos ueterum reperta exhibuimus. Id autem, quod potissimũ expetebat: concionem esse dictam pro uerbis, & oratione, docuit titulus Tulliani libri, qui à M. Cicerone inscriptus est cõtra concionem Q. Metelli. quo nihil profecto significatur aliud, quàm ipsa, quæ à Metello dicta est, oratio.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, atq; alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur: inepta esse & puerilia, Lucilij quoq; uersibus declarari. Cap. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, Cæteraq; huiusmodi scitamenta, quæ isti ἀπειρόκαλοι, qui se Isocraticos uideri uolunt: in collocandis uerbis immodice faciunt & rãcide, quã sint ĩsipida, & inertia, & pue-

rilia facetissime hercle significat in quinto satyrarum Lucilius. Nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non niseret: hæc ibidem addit festiuiter.

» Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo:
» Quando in eo numero mansi, quo in maxima nõ est
» Pars hominum ut periisse uelis, uelis, quẽ nolueris, cũ
» Visere debueris, hoc nolueris, & debueris, te
» Si nimis delectat, quod ἄτεχνον Isocratium est.
» ὀχληρῶδες quæ simul totum καὶ οὐ μειρακιῶδες.
» Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud M. Catonem uerbũ insecenda, quodq; insecenda potius legendum sit, quã quod pleriq; existimant insequendo. Cap. IX.

e T sequor, & item secta, & secutio consuetudine loquendi differunt. sed qui penitus inspexerit: origo, & ratio utriusq; una est. Doctores quoq; & interpretes uocum græcarũ ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. Et ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictum putant, qđ latine insequi dicitur. Nanq; in altero, n, geminum, in altero scilicet esse translatum dicunt. Sed etiã ipsum illud ἔπη, quod significat uerba, aut uersus non aliunde esse dictum tradunt, quã ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesq; insectiones appellitauerunt.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum.
Caput X.

I N Herodis.CL.V.uillã,quæ est in agro attico,loco,q appellatur Cephisiæ,aquis,& lucis,& nemoribus frequentem,æstu anni medio concesseram. Ibi aluo mihi citæ, & accedente febri rapida decubueram.eo Caluisius Taurus philosophus,& alij quidam sectatores eius,cum Athenis uisendi mei gratia uenissent:medicus,qui tum in his locis repertus adsidebat mihi,narrare Tauro cœperat:quid incommodi paterer,& quibus modulis,qbusq; interuallis accederet febris,decederetq;.Tũ in eo sermone cum iam me synceriore corpusculo factum diceret:Potes inquit,Taure tu quoq; idipsum comprehẽdere ἐὰν ἅψη αὐτοῦ τῆς φλεβός. Quod nostris uerbis profecto ita dicitur.Si attigeris uenam illius.Hanc loquendi imperitiam:quod uenam pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant:tanquam minime utili in medico offendissent:atq; id murmure, & uultu ostenderent:tum ibi Taurus, ut mos eius fuit,satis leniter,certi inquit,sumus uir bone,non ignorare te quid uena appelletur,& quid arteria.quod uenæ quidem suapte ui immobiles sint:& sanguinis tantum demittendi gratia explorentur.Arteriæ autem motu,atq; pulsu suo habitum,& modum febrium demonstrent.Sed,ut uideo,peruulgate magis quã inscite locutus es.Non.n.te solum, sed alios quoq; itidem errantes audiui uenam pro arteria dicere.Fac igitur,ut experiamur elegantiorem esse te in medendo quã in dicendo.& cum dijs beneuolentibus opera tua sistas hunc nobis sanum , atq; ualidum quãcitissime. Hoc ego postea cum in medico reprehensum esse me-

minissem: existimaui non medico soli, sed omnibus quoq; hominibus liberis, liberaliterq; institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altius, occultiusq; remotæ sunt: & quæ natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit. Ac propterea quantum habui temporis subsiciui, medicinæ quoq; disciplinæ libros attigi: quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his cum alia pleraq; ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoq;, & arterijs didicisse uideor ad hunc fermè modum. Vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici uocant, misti, confusiq; cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Arteria est conceptaculum spiritus naturalis, misti, confusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis. σφυγμὸς autem est intentio motus, & remissio in corde, & in arteria naturalis non arbitrarij. à medicis autem ueteribus oratione græca, ita definitus est. σφυγμός ἐστι διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Vel σφυγμός ἐστι παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscite à Cesellio Vindice reprehensa: uersusq; ipsi, in quibus ea uerba sunt, subscripti. Caput XI.

Non hercle idem sentio cum Cesellio Vindice grammatico, (ut mea opinio est,) haudquaquam inerudito. Verum hoc tamen petulanter, insciteq;, quod Furium ueterem poetam de-

decorasse linguam latinam scripsit huiuscemodi uocum fictionibus. quæ mihi quidem, neq; abhorrere à poetica facultate uisæ sunt: neq; dictu, profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse. Sicuti sunt quædam alia ab illustribus poetis ficta dure, & rancide. quæ reprehendit autem Cesellius furiana hæc sunt: quod terram in lutum uersam, lutescere dixerit, & tenebras in noctis modum factas, noctescere. Et pristinas recuperare uires, uirescere, & quod uentus mare cœruleũ crispicans, nitescere facit: purpurat dixerit, & opulentum fieri, opulescere. Versus autem ipsos ex poematis furianis, in quibus hæc uerba sunt, subdidi.

» Sanguine diluitur tellus: cœua terra lutescit.
» Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
» Increscunt animi: uirescit uulnere uirtus.
» Sicut fulica leuis uolitat super æquora classis.
» Spiritus eurorum uirides cum purpurat undas,
» Quo magis in patrijs possint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse uerba patiẽdi mutare, ac uertere in agendi modum.

Caput XII.

ID quoq; habitũ est in oratione faciẽda elegãtiæ genus: ut pro uerbis habẽtibus patiẽdi figurã agentia ponerent, ac deinde hæc uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia.

» Pallium inquit, face ut splendeat.

Non'ne hoc impendio uenustius, gratius'q; est, quã si diceret, ne maculetur? Plautus etiam non dissimiliter.

» Quid est hoc? rugat pallium.

» Amictus non sum commode.
Itidem. Plautus pulueret dicit, non quod puluere impleat, sed ipsum pulueris plenum sit.
» Exi tu Daue, age,
» Sparge, mundum esse hocce uestibulum uolo.
» Venus uentura est nostra, non hoc pulueret.
In Asinaria quoq; contemples dicit pro contempleris.
» Meum caput contemples, si quidem e're consultas tua.
Cn. Velleius in annalibus, postquã tempestas sedauit: Adherbal taurum immolauit. M. Cato in originibus.
» Eodem conuertens complures ex agro accessitauere, eo
» res eorum anxit. Varro in lib. quos ad Marcellũ de
» lingua latina fecit. In priore uerbo graues prosodiæ:
» quæ fuerunt manent: reliquæ mutant inqt, elegãtissime pro mutantur, potest etiã id quoq; ab eodem Var-
» rone in. VII. diuinarum similiter dictum uideri, in
» ter duas filias regum quid mutet inter Antigonam, &
» Tulliã est enim aduertere. Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus fermè ueterũ scriptis reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus. muneror te pro munero, & significor pro significo, & sacrificor pro sacrifico, & adsentior pro adsentio, & fœneror pro fœnero, & pigneror pro pignero, & alia istiusmodi pleraq;, proinde, ut in legendo fuerint obuia notabuntur.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertẽtatus à dialectico quodam sophismatico impudenti.
Caput XIII.

Aturnalibus Athenis alea quadam festiua,
5 & honesta lusitabamus huiuscemodi. ubi cõ-

uenerámus compluscul eiusdem studij homines, ad leuandũ tempus: captiones, quæ sophismata appellantur: mente agitabamus. Easq; quasi talos, aut tessrulas in medium uice sua quisq; iaciebamus. Captionis solutæ, aut parum intellectæ præmium, pœnáue erat numus unus HS. Hoc ære collecto, quasi manuario cœnula curabatur omnibus: qui eum lusum luseramus. Erant autem captiones ad hoc ferè exemplũ, tametsi latina oratione non satis scite, ac penè etiam illepide exponuntur. Quod nix est, hoc grando non est. nix autem alba est: grando igitur alba non est. Itẽ aliud non dissimile. Quod homo est, hoc non est equus: homo autem animal est, equus igitur animal nõ est. Dicere ergo debebat qui ad sophisma diluendum, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat: in qua parte, quóq; in uerbo captio foret. Quid dari, concedíq; non oporteret, nisi dixerat, numo singulo multabatur. ea multa cœnam iuuabat. Libet autem dicere quam facete Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: quod ego sum, id tu non es, & Diogenes adnuisset, atq; ille addidisset: homo autem ego sum: cum id quoq; adsensus esset: & contra dialecticus ita conclusisset: homo igitur tu non es: hoc quidem inquit Diogenes, falsum est: & si uerum id fieri uis: à me incipe.

Quid sit numerus hemiolios, quid epitritos, & q̃d uocabula ista non facile nostri ausi sunt uertere in linguam latinam. Caput XIIII.

f Igurae quędã numerorum, quas graeci certis nominibus appellant: uocabula in lingua latina non habent. Sed qui de numeris latine scripserunt graeca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurde futurum erat) noluerunt. Quale enim fieri nomen posset hemolio numero, aut epitrito? Est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiũq; habet eius, ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad uiginti. Epitritos aũt est, qui habet totum aliquẽ numerũ. & eiusdem partem tertiã, ut quatuor ad tres, duodecim ad nouem, quadraginta ad triginta. Haec autem notare, atq; meminisse non ab re uisum est: quoniam uocabula ista numerorum nisi intelliguntur: rationes quaedam subtilissimae in libris philosophorum scriptae percipi non queunt.

Quod M. Varro in Herois uersibus obseruauerit rem nimis anxiae, & curiosae obseruationis.

Caput XV.

i N longis uersibus, qui hexametri uocantur, item in senarijs animaduerterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis, medios haud unquã posse. Sed constare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis, atq; confusis. M. etiam Varro in libris disciplinarum scripsit obseruasse se in uersu hexametro, quod omni modo quintus semipes uerbũ finiret: & q᷑ priores qnq; semipedes aeque magnã uim haberẽt in efficiẽdo uersum, atq; alij posteriores septẽ. Id'q; ipsum rõne quadã Geometrica fieri differit.

Auli

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER XIX.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob causam maris tempestate palluerat.
Caput Primum.

n

Auigabamus a Cassiopia ad Brundusium mare Ionium uiolentum, & uastum, & iactabūdū. Nox deinde, quæ diē primum secuta est: in ea fere tota uentus a latere sæuiens nauem undis compleuerat. Tum postea complorantibus nostris omnibus, atq; in sentina satis agentibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, atq; sæuitia remissum: quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere, imminereq; ac depressuræ nauem uidebantur. In eadē fuit philosophus in disciplina stoica celebratus: quem ego Athenis cognoueram, non parua uirū authoritate, satisq; attente discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inq; illo tumultu cœli, marisq; requirebam oculis scire cupiens quonā statu animi, & an intrepidus, interritusq; esset. Atq; ibi hominem conspicimus impauidum, & extrilidū, ploratus quidē nullos, sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientem, sed coloris, & uultus turbatione,

non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum eniтuit: & deferbuit mare: & ardor ille periculi deflagrauit: accedit ad stoicũ græcus quispiã diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu, paratuq; rerum, & familiæ, atq; ipse erat multis corporis, animiq; delitijs diffluens. Is quasi illudens, quid hoc est inquit, ò philosophe, quod cum in periculis essemus: timuisti tu, & palluisti? Ego neq; timui, nec pallui. Et philosophus aliquantulum cunctatus, an respondere ei conueniret: si quid ego inquit, in tanta uiolentia tempestatum uideor paulum pauefactus, non tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sanè Aristippus ille pro me respõderit. qui cum in simili tempore à simillimo tui homine interrogatus, quare philosophus timeret: cum ille contra nihil metueret: non eandem esse causam sibi, atq; illi respondit: quoniã is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis. Ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc uerbis stoicus diuitem illum Asiaticum à sese amolitus est. sed postea cum Brundusium aduentaremus: mollitiq; essent uenti maris: percunctatus eum sum, quænam illa ratio esset pauoris sui? quam dicere ei supersedisset: à quo fuerat non satis digne compellatus. Atq; ille mihi placide, & comiter, quoniam inquit, audiendi cupidus es: audi quid super isto breui quidem, sed necessario, & naturali pauore maiores nostri conditores sectæ stoicæ senserint: uel potius inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas: & memineris magis. Atq; ibi coràm ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum διαλέξεων, quas ab Arriano di-
gestas

gestas congruere scriptis Ζήνωνος, & Chrysippi non dubiũ est. In eo libro scilicet græca oratione scriptum ad hanc sententiam legimus. Visiones animi, quas φαντασίας philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur: non uoluntatis sunt, neq; arbitrij, sed ui quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις uocant, quibus eadem uisa noscuntur, ac dijudicantur: uoluntariæ sunt, fiuntq; hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliqs formidabilis aut è cœlo, aut ex ruina, aut repentinus nescius periculi nuntius, uel quid aliud eiusmodi factum est, sapientis quoq; animum paulisper moueri, & contrahi, & pallescere necessum est: non opinione alicuius mali præcepta: sed quibusdam motibus rapidis, & inconsultis officium mentis, atq; rationis præuertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem τὰς τοιαύτας φαντασίας uisa istæc animi sui terrifica non adprobat, hoc est, οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει, sed abijcit, respuitq;, nec ei metuendum esse in his quicquam uidetur. atq; hoc inter insipientis, sapientisq; animum differre dicunt: quod insipiens qualia sibi esse primo animi sui pulsu uisa sunt sæua, & aspera, talia uero esse putat: & eadem incepta, tanquam si iure metuenda sint: sua quoq; adsensione adprobat καὶ προσεπιδοξάζει. Hoc enim uerbo stoici cum super ista re disserunt: utuntur. Sapiens autem cum breuiter, & strictim colore, atq; uultu motus est, οὐ συγκατατίθεται, sed statum, uigoremq; sententiæ suæ retinet: quã de huiuscemodi uisis semper habuit,

ut de minime metuendis, sed fronte falsa, & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philosophum ex decretis stoicorum sensisse, atque dixisse in eo, quo dixi libro, legimus: adnotandaq; esse idcirco existimauimus: ut rebus forte id genus, quibus dixi obortis: pauescere sensim, & quasi albescere non insipientis esse hominis, neq; ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quod esse ea, qualia uisa sunt: censeamus.

Ex quinq; corporis sensibus duos esse cum belluis maxime communes. Caput II.

q Vinq; sunt hominum sensus, quos græci αἰσθήσεις appellant: per quos uoluptas animo, aut corpori quæri uidetur, gustus, tactus, odoratus, uisus, auditus. Ex his omnibus quæ immodice uoluptas capitur: ea turpis, atq; improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu, atq; tactu est: ea uoluptas, sicuti sapientes uiri censuerunt: omnium rerũ fœdissima est. Eosq; maxime, qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dediderunt: grauissimi uitij uocabulis græci appellant ἀκολάστους, uel ἀκρατεῖς. Nos eos uel incontinentes dicimus, uel intemperantes, ἀκολάστους enim si interpretari coactius uelis: nimis id uerbum insolens erit. Istæ autem uoluptates duæ gustus, atq; tactus, idest libidines in cibos, atq; in uenerem prodigæ: solæ sunt hominibus communes cum bestijs: & idcirco in pecudum, ferorumq; animaliũ numero habetur quisquis est his ferinis uoluptatibus preuinctus. Cæteræ ex tribus alijs

sensibus

sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriae uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi, ut uel authoritas clari, atque inclyti uiri tam infamibus nos uoluptatibus deterreret.

Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι. οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ. ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι. ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμώταται εἰσὶ καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται. ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν. ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει. ὅτι ἀπολαύει. καὶ ὅταν πληρωθῇ οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀσμὴ ὅταν ἅδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν, ἡδεῖα. ἡ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. Quis igitur habens aliquid humani pudoris uoluptatibus istis duabus coeundi, atq; comedendi: quae sunt homini cum sue, atq; asino communes, gaudeat? Socrates qdē dicebat multos hoīes propterea uelle uiuere, ut ederent, & biberent: sese bibere, atq; esse, ut uiueret. Hippocrates aūt diuina uir scientia de coitu uenerio ita existimabat, partē esse quā-

dam morbi teterrimi, quem nostri comitialem dixere. Nanq; ipsius uerba hæc traduntur, τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Quod turpius est frigide laudari, quã acerbius uituperari. Caput III.

Turpius esse dicebat Phauorinus philosophus exigue, atq; frigide laudari, quã insectanter, & grauiter uituperari. Quoniam inquit, qui male dicit, & uituperat, quanto id acerbius facit: tam maxima mole pro iniquo, & inimico ducitur: & plerunq; propterea fidem non capit. Sed qui infœcunde, atq; ieiune laudat: destitui a cã uidetur: & amicus quidem creditur eius, quem laudare uult: sed nihil posse reperire, quod iure laudet.

Quamobrem uenter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat. Cap. IIII.

Aristotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidissimi, & elegantiarum omne genus referti: in his quærit, Quã ob causam eueniat, ut quibus inuasit repentinus rei magnæ timor, plerunq; aluo statim citæ fiant. item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius stetit, libido urinæ lacessat. ac de aluo quidem inter timendum prona, atq; præcipiti causam esse dicit: quod timor omnibus sit algificus: quem ille appellat ψυχροποιητικὸν, quæ uis frigoris sanguinem, caldoremq; omnem de summa corporis cute cogat penitus,

& depellat:

& depellat: faciatq; simul uti, qui timent: sanguine ex ore decedente pallescant. Is autem inquit, sanguis, & caldor in intima coactus mouet plerunq; aluum, & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, uerba haec posuit. τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πετηνὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.

Ex Aristotelis libris sumptum, quod niuis aqua potui pessima sit: & quod ex niue chrystallus concreatur. Caput V.

In Tyburte rus concesseramus hominis amici diuitis, aestate anni flagrantissima ego, & quidam alij aequales, & familiares mei, eloquentiae, & philosophiae sectatores. Erat nobiscum uir bonus ex peripatetica disciplina bene doctus, & Aristotelis unice studiosissimus. Is nos aquam multam ex diluta niue bibentes coercebat: seueriusq; increpabat. Adhibebat nobis authoritates nobilium medicorum: & cumprimis Aristotelis philosophi rei omnis humanae peritissimi. qui aquam niualem frugibus sanè, & arboribus foecundam diceret: sed hominibus potu nimio insalubrem esse: tabemq;, & morbos sensim, atq; in diem longam uisceribus inseminare. Haec quidem ille ad nos prudenter, & beneuole, & adsidue dictitabat. Sed cum bibendae niuis pausa fieret nulla: promit è bibliotheca Tyburti, quae tunc in Herculis templo satis commode instructa libris erat: Aristotelis librum, eumq; ad nos adfert. Et huius saltem inquit, uiri sapientissimi uerbis credite: ac desinite ualetudinem uestram profligare. In eo libro scriptum

fuit. Deterrimam eſſe potui aquam è niue. nanq; ſolidius, latius'q; concretam eſſe eam, quam κρύσταλλον græci appellant. Cauſá'q; ibi adſcripta eſt huiuſcemodi, quoniam cum aqua frigore aeris duratur, & coit: neceſſum eſt fieri uaporationem, & quandam quaſi auram tenuiſſimam exprimi ex ea, & emanare. Id autem inquit, in ea leuiſſimum eſt, quod euaporatur. Manet autem, quod eſt grauius, & ſordidius, & inſalubrius, atq; id pulſu aeris uerberatum, in modum, colorem'q; ſpumæ candidæ oritur. Sed aliquantum quod eſt ſalubrius diffiari, atq; euaporari ex niue: indicium illud eſt, quod minor fit illo, qui ante fuerat, quàm concreſceret. Verba ipſa Ariſtotelis ex eo libro pauca ſumpſi: & adſcripſi.

διατὶ τὰ ἀπὸ χιόνος, καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν, ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus: placuit honorem doctiſſimo uiro habere Ariſtoteli, atq; ita poſtea ego bellum, & odium niui indixi. Alÿ inducias cum ea uarie factitabant.

Quod pudor ſanguinem ab extra diffundit. timor uero contrahit. Caput VI.

i N problematis Ariſtotelis philoſophi, ita ſcriptum eſt. διατὶ οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν. οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι. παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων δια-

χεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος. ὥς τε ἐπιπολάζειν. τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν ὥς τ᾽ ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem, percunctatusq; essem: quid de ratione ista reddita sentiret: dixit quidem inquit, probe, & uere quid accideret diffuso sanguine, aut contracto. Sed cur ita fieret nõ dixit. Adhuc enim quæri potest quam ob causam pudor sanguinem diffundat: timor contrahat. cum sit pudor species timoris, atq; ita definiatur. Pudor est timor iustæ reprehensionis. Ita enim philosophi definiunt, αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Quid sit obesum, nonnullaq; alia priscæ uocabula. Caput VII.

In agro uaticano Iulius Paulus poeta uir bonus, & rerum, literarumq; ueterum impense doctus prædiolum tenue possidebat. Eo sæpe nos ad sese uocabat: & olusculis, pomisq; satis comiter, copioseq; inuitabat. Atq; ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, cum ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audissemus legi Næuij Alcestin: rediremusq; in urbem sole iam ferè occiduo: figuras, habitusq; uerborum noue, aut insigniter dictorũ in Næuiano illo carmine ruminabamur: & ut quæq; uox indidẽ animaduerti digna subuenerat: qua nos quoq; possemus uti: memoriæ mandabamus. Erant autem uerba, quæ tunc suppetebant, huiuscemodi.

» Corpore inquit, pectoreq; undiq; obeso,

» Ac mente exsensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesum hic notauimus proprie magis, quàm usitate dictum pro exili, atq; gracilento, ἀκύρως ἢ κατὰ ἀντίφρασιν, obesum pro pingui, atq; uberi dicit. Item notauimus quod obliteram gentem pro obliterata dixit. Item quod hostes, qui fœdera frangerent fœdifragos, non fœderifragos dicit. Item quod rubentem auroram, pudoricolorem appellauit: & memnonem nocticolorem, item quod forte dubitanter: & ab eo, quod est sileo, silenta loca dixit, & puluerulenta, & pestilenta, & carēdum tui est, pro te: quodq; magno impete pro impetu. Item quod fortescere posuit pro fortē fieri: quodq; dolentiam pro dolore, & auens pro libens. Itē curis intolerantibus pro intolerandis, quodq; manciolis inquit, teneillis pro manibus, & quiescatm felicao, item fiere inquit, impendio infit, idest impēse fieri incipit, quodq; accipitret posuit pro iaceret. His nos inter uiam uerborum næuianorum adnotatiunculis oblectabamus. Cætera enim, quæ uidebantur nimium poetica explosæ orationis usu alieniora prætermisimus. ueluti fuit quod de Nestore ait, trisecli senex, & dulcioriloquus. Item quod tumidis, magnisq; fluctibus inquit, multigrumis, & flumina gelu concreta, tegmine esse onychino dixit: & quæ multiplicia ludens composuit. Quale illud est, quod uituperones suos subducti supercilij carptores appellauit.

Quæstio an arena, cœlum, triticum pluralia inueniantur, atq; inibi de quadrigis, inimicitijs, nonnullis præterea uocabulis, an singulari numero comperian-

Caput VIII.

a Dolescentulus Romæ prius quàm Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusq; obeundis otium: ad Frontonẽ Cornelium uisendi gratia pergebam. Sermonibusq; eius purissimis, bonarumq; doctrinarum plenis fruebar. Nec unquã factum est, quoties eum uidimus, loquentemq; audiuimus, quin rediremus fere cultiores, doctioresq;. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius leui quidem de re, sed à latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam cum quispiã familiaris eius, bene eruditus homo, & tum poeta illustris, liberatum se esse aquæ intercutis morbo diceret: quod arenis calentibus esset usus, Tum adludens Fronto, morbo quidem inquit cares: sed uerbi uitio non cares. C. enim Cæsar ille perpetuus Dict. Cn. pompeij socer, à quo familia, & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uir ingenij præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi in libris, quos ad Marcum Ciceronem de analogia conscripsit: arenas uitiose dici existimabat: quod arena nunquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neq; cœlum, neq; triticum. Contra autem quadrigas etiam si currus unus equorum quatuor iunctorum agmen unum sit: pluratiuo semper numero dicendas putat. sicut arma, & mœnia, & comitia, & inimicitias, ni quid contra ea dicis poetarum pulcherrime, quo & te purges, & non esse id uitium demonstres. De cœlo inquit ille, & tritico non inficias eo, quin singulo semper numero dicẽda sint: neq; de armis, & mœnijs, & comitijs quin

figura multitudinis perpetua censeantur. Videbimus autem post de inimicitijs, & quadrigis, ac fortasse an de quadrigis ueterum authoritati concessero. inimicitiam tamen, sicut inscientiam, & impotentiam, & iniuriam, quae ratio est, quamobrem C. Caesar uel dictam esse à ueteribus, uel dicendam à nobis non putat. Quando Plautus linguae latinae decus, delitiam quoq; ἑνικῶς dixerit pro delitijs?
» Mea inquit, uoluptas, mea delitia.
Inimicitiam autem Q. Ennius in illo memoratissimo
» Eo inqt, ingenio natus sum, amicitiam, (lib. dixit.
» Atq; inimicitiam in fronte promptam gero
Sed enim arenas parum latine dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Caesaris liber prae manibus est: promi iubeas, ut quam confidenter hoc dicat, aestimari à te possit. Tum prolato libro de analogia primo, uerba haec ex eo pauca memoriae mandaui. Nam cum supra dixisset, neq; coelum, triticum'ue, neq; arenam multitudinis significationem pati. Num tu inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram, & plures terras, & urbem, & urbes, & imperium, & imperia dicamus? Neq; quadrigas in unam nominis figuram redigere, neq; arenam in multitudinis appellationem conuertere possimus. His deinde uerbis lectis sibi Fronto ad illum poetam, uidetur'ne tibi inquit. C. Caes. de statu uerbi contra te satis aperte, satisq; constanter pronuntiasse? Tunc permotus authoritate libri poeta: si à Caesare inquit, ius prouocandi foret: ego nunc ab hoc Caesaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse ratio-

nem sententiæ suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quã esse causam uitij putes, & in quadriga dicenda, & in arena. Tum Fronto ita respondit. Quadrigæ semper, & si multiiugæ non sunt: multitudinis tamen tenentur numero, quoniam quatuor simul equi iuncti quadrigæ quasi quadriiugæ uocantur. Neq; debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eandem quoq; de arena rationem habendam, sed in specie dispari. nam cum arena singulari numero dicta multitudinem tamen, & copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium: indocte, & inscite arenæ dici uidentur, tanquam id uocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego inquit, dixi, non ut huius sententiæ, legisq; fundus subscriptorq; fierem: sed ut ne Cæsaris uiri docti opinionem, ἀπαραμύθητον destituerem. nam cum cœlum semper ἑνικῶς dicatur, mare, & terra non semper, & puluis, uentus, & fumus non semper: cur inducias, & cærimonias scriptores ueteres nonnunquã singulari numero appellauerunt, ferias, & nundinas, & inferias, & exequias nunquam? Cur mel, & uinum, atq; id genus cætera numerum multitudinis capiunt? lac non capiat? Quæri inquam ista omnia, & enucleari, & excudi ab hominibus negotiosis in ciuitate tam occupata non queunt. quin his quoq; ipsis, quæ iam dixi, demoratos uos esse uideo, alicui (opinor) negotio destinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit otium, quærite an quadrigam, & arenas

dixerit è cohorte illa duntaxat antiquiore, uel oratorum aliquis, uel poetarum, id est classicus, adsiduusq; aliquis scriptor non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iussit uocabula non eare (opinor) quod scripta esse in illis ueterum libris existimaret: sed ut nobis studium lectitandi in quærendis rarioribus uerbis exercæret. Quod unum ergo rarissimū uidebatur inuenimus quadrigam numero singulari dictam, in libro satyrarum M. Varronis, qui inscriptus est. Exdemetricus. Arenas autem πληθυντικῶς, dictas minore studio quærimus, quia præter C. Cæsarem (quod equidem meminerim,) nemo hoc doctorum hominum dedit.

Antonij Iuliani in conuiuio ad quosdam græcos lepidissima responsio. Caput IX.

a Dolescens è terra Asia de equestri loco, lætæ indolis, moribusq;, & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio, ac libenti cœnam dabat amicis, ac magistris in rusculo celebrandæ lucis annuæ, quā sibi principem uitæ habuerat. Venerat tum nobiscum ad eam cœnam Antonius Iulianus rhetor docendis publice iuuenibus magister hispano ore, florentisq; homo facundiæ, & rerum, literarumq; ueterum peritus. Is, ubi edulijs finis, & poculis, mox sermonibusq; tempus fuit, desyderauit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat scitissimos utriusq; sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Ac postea quā introducti pueri

puellæq;

puellæq; sunt: iucundumq; in modum ἀνακρεόντεια pleraq;, & sapphica, & poetarum quoq; recentium ἐλεγεῖα, quædam ἐρωτικὰ cecinerunt. Oblectati autem sumus præter multa alia uersiculis lepidissimis Anacreontis senis: quos & quidem scripsi, ut interea labor hic uigiliarum, & inquies suauitate paulisper uocum, atq; modulorum adquiesceret.

τὸν ἀργυροῦν τορεύσας
ἥφαιστέ μοι ποίησον.
πανοπλίας μὲν οὐχὶ
τί γὰρ μάχαισι κἀμοί,
ποτήριον δὲ κοῖλον
ὅσον δύνῃ βάθυνον.
καὶ μὴ ποίει κατ' αὐτὸ
μήτε ἄστρα, μήτ' ἁμάξας·
τί πλειάδων μέλλει μοι,
τί δ' ἀστέρος βοωτέω
ποίησον ἀμπέλους μοι.
καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ
καὶ χρυσέους πατοῦντας
ὁμοῦ καλῶς λυαίῳ
ἔρωτα καὶ βάθυλλον.

Tum græci plusculi, qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoq; literas haud incuriose docti, Iulianum rhetorem lacessere, insectariq; adorti sunt tanquam prorsus barbarum, & agrestem, qui ortus terra Hispania foret, clamatorq; tantum, & facundia rabida, iurgiosaq; esset. Eiusq; linguæ exercitationes doceret: quæ nullas uoluptates, nullamq; mulcedinem ueneris, atq; musæ haberet. Sæpeq; eum

percunctabantur, quid de Anacreonte, cæterisq; id genus poetis sentiret. Et ecquis nostrorum poetarum tam fluentes carminum delitias fecisset? Nisi Catullus, inquiunt, forte pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortensius inuenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt, atq; absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris, & focis animo irritato indignabundus, Cedere equidem inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ artium nos uinceretis. Et sicut in uoluptatibus cultus, atq; uictus, ita in cantilenarum quoq; multis anteiretis. Sed ne nos, idest nomen latinum, tanquam profecto uastos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite, ac discite nostros quoq; antiquiores ante eos, quos nominastis, poetas amasios, ac uenerios fuisse. Tum resupinus capite conuelato uoce admodum quã suaui uersus cecinit Valerij Aeditui ueteris poetæ. Item Portij Licinij, & Q. Catuli, quibus mundius, uenustius, limatius, pressius græcum, latinum'ue nihil quicquam reperiri puto. Versus Aeditui.

» Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis:
» Quid mi abs te quæram, uerba labris abeunt.
» Per pectus miserum manat subito mihi sudor.
» Si tacitus: subidus, duplo ideo pereo,

Atq; item alios uersus eiusdem additi, non hercle minus dulces quã priores.

» Quid faculam præfers phileros, qua nil opus nobis?

Ibimus,

» Ibimus, hic lucet pectore flamma satis:
» Istam non potis est uis saeua extinguere uenti:
» Aut imber coelo candidus praecipitans.
» At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
» Nulla est, quae possit uis alia opprimere.

Item dixit uersus Portij Licinij hosce.

» Custodes ouium uidere propaginis agnum.
» Quaeritis ignem? ite huc. quaeritis? ignis homo est.
» Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.
» Omne pecus flamma est, omnia, quae uideo.

Q. Catuli uersus illi fuerunt.

» Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimum
» Deuenit: sic est. perfugium illud habet.
» Quid si non interdixem ne illuc fugitiuum
» Mitteret ad se intro? sed magis eiceret?
» Ibimus quaesitum, uerum, ne ipsi teneamur,
» Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba haec praeter propter, in usu uulgi prodita etiam Ennij fuisse. Caput X.

m Emini me quondam, & Celsinum Iulianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter aegrum ire uisere. atque ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in sympodio Graeciensi, circumundique sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus uiris, adsistebant fabri aedium complures balneis nouis moliendis adhibiti, ostendebantque depictas in membranulis uarias species balnearum.

Ex quibus cum elegisset unam formam, speciemq; ueris, interrogauit, quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus absoluendum. Cumq; Architectus dixisset, necessaria uideri esse HS fermè trecenta, unus ex amicis Frontonis, & præter propter inquit, alia quinquaginta. Tum fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia præter propter, atq; ille amicus non meum inquit, hoc uerbum est, sed multorum hominum, quos loquentes id audias. Quid autem id uerbum significet, non ex me, sed ex grammatico quærendum est, ac simul digito demonstrat grammaticum haud incelebri nomine Romæ docentem sedentem. Tum grammaticus, usitati, peruulgatiq; uerbi obscuritate motus, quærimus inquit, quod honore quæstionis minime dignum est. Nam nescio quid hoc prænimis plebeium est, & in opificum sermonibus quã notius, at enim Fronto iam uoce, atq; uultu intentiore, ita'ne inquit, magister dehonestum tibi, deculpatumq; hoc uerbum uidetur, quo & M. Cato, & M. Var. & pleraq; ætas superior, ut necessario, & latino usi sunt? Atq; ibi Iulius Celsinus admonuit in tragœdia quoq; Q. Ennij, quæ Iphigenia inscripta est: id ipsum, de quo quærebatur: scriptum esse, & à grammaticis contaminari magis solitũ, quã enarrari. Quo circa statim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet. In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos uersus legimus.

» Otio qui nescit uti, plus negotij habet,
» Quàm cum est negotium in negotio.

Nam cui

» Nam cui quod agit, institutum est, nullo negotio
» Id agit, studet ibi, mentem, atq; animum delectat suũ,
» Otioso initio animus nescit, quid uelit.
» Hoc idem est, neq; domi nunc nos, nec militiæ sumus.
» Imus huc, hinc illuc, cũ illuc uẽtum est, ire illinc lubet.
» Incerte errat animus: præter propter uitam uiuitur.

Hoc ubi lectum est, tum deinde Fronto ad grammaticum iam labantem, audisti'ne inquit, magister optime Ennium tuum dixisse præter propter: & cum sententia quidem tali, quali seuerissimæ philosophorum esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (quoniam de Enniano iam uerbo quæritur) quid sit motus huiusce uersus sensus,

» Incerte errat animus, præter propter uitam uiuitur.

Et grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id pleriq; prolixius riderent, exsurgit. Et abiens, Tibi inquit, Fronto postea uni dicam, ne inscitiores audiant, ac discant. atq; ita omnes relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit. Cap. XI.

C Elebrantur duo isti græci uersiculi, multorumq; doctorum hominũ memoria dignantur: quod sint lepidissimi, & uenustissimæ breuitatis. Neq; adeo pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, cum tragœdijs quoq; eodem tempore faciendis præluderet.

τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Amicus meus οὐκ ἄμυσος adoleſcens, in plures uerſiculos licentius, liberiusq; uertit: qui quoniam mihi quidem uiſi ſunt non eſſe memoratu indigni: ſubdidi.

» Dum ſemhiulco ſauio
» Meum puellum ſuauior:
» Dulcemq; florem ſpiritus
» Duco ex aperto tramite,
» Anima ægra, & ſaucia
» Cucurrit ad labias mihi:
» Rictumq; oris peruium,
» Et labra pueri mollia
» Rimata itineri tranſitus
» Vt tranſiliret nititur.
» Tum ſi moræ quid pluſculæ
» Fuiſſet in coitu oſculi
» Amoris igni percita
» Tranſiſſet: & me linqueret.
» Et mira prorſum res maneret
» Vt ad me fierem mortuus,
» Ad puerum intus uiuerem.

Diſertatio Herodis attici ſuper ui, & natura doloris, ſuæq; opinionis affirmatio per exemplum indocti ruſtici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit. Caput XII.

h Erodem atticum conſularem uirum Athenis differentem audiui græca oratione. in qua

fere omnis

fere omnis memoriæ nostræ uniuersos grauitate, atq; copia, & elegantia uocum longe præstitit. Disseruit autem contra ἀπαθίαν stoicorum lacessitus a quodam stoico, tanquam minus sapienter, & parum uiriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amauerat. In ea dissertione quantulum memini, huiuscemodi sensus est. quod nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret, & saperet: affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat: ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, uoluptatis carere, & uacare totis posset, & omnino non dolere. Atq; si posset etiam obniti, ut totis careret: non ex re id esse melius, quoniam langueret animus, & torperet affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio priuatus. Dicebat enim sensus istos, motusq; animi, qui cũ immoderatiores sunt: uitia fiunt, innexos, implicatosq; esse uigoribus quibusdam mentium & alacritatibus. Ac propterea si omnino omnes eos imperitius conuellamus: periculum esse, nec eis adhærentes, bonas quoque, & utiles animi indoles amittamus. Moderandos esse igitur, & scite, consyderateq; purgandos censebat: ut ea tantum, quæ aliena sunt, contraq; naturam uiderentur: & cum pernicie adgnata sunt: detrahantur. Ne profecto id accidat: quod cuipiam Thracio insipienti, & rudi in agro, quem emerat: procurando uenisse usu fabula est. Homo Thracius inquit, ex ultima barbaria ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris uitæ cupidine commigrasset: fundum mercatus est olea, atq; uite consitum. qui, quia nihil admodum super uite, aut arbore colenda sciret:

uidet forte uicinum rubos late, atq; alte obortas excidentem: fraxinos ad summum prope uerticem deputantem. Soboles uitium e radicibus caudicum sup terram fusas reuellentem. Stolones in pomis, aut in oleis proceros, atq; decerptos amputantem. Accedit'q; prope, & cur tantam ligni, atq; frondium caedem faceret, percunctatus est. Et uicinus ita respondit, ut ager inquit, mundus, purus'q; fiat, eius'q; arbor, atq; uitis foecundior. Discedit ille a uicino gratias agens, & laetus tanquam adeptus rei rusticae disciplinam, tum falcem ibi, ac securim capit: atq; ibi homo miser, imperitus uites suas sibi omnes, & oleas detruncat. Comas'q; arborum laetissimas, uberrimos'q; uitium palmites decidit, & fruteta, atq; uirgulta simul omnia pomis, frugibus'q; gignendis felicia cum sentibus, & rubis purificandi agri gratia conuellit. mala mercede doctus audaciam, fiduciam'q; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic inquit, isti apathiae sectatores, qui uideri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles uolunt: dum nihil cupiunt: nihil dolent: nihil irascuntur: nihil gaudent: omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauae, & quasi eneruatae uitae consenescunt.

Quos pumiliones dicimus, graece νάνους appellari. Caput XIII.

STabant forte una in uestibulo palatij fabulantes Fronto Cornelius, & Festus Posthumius, & Apollinaris Sulpitius. Atq; ego ibi adsistens cum quibusdam alijs, sermones corū, quos de literarū disciplinis habebant: curiosius captabam.

Tum Fronto,

Tum Fronto Apollinari: Fac me inquit, oro magister
ut sim certus, an recte supersederim nanos dicere par=
ua nimis statura homines, maluerimq; eos pumilio-
nes appellare: quoniam hoc scriptum esse in libris ue=
terum memineram. Nanos autem sordidum esse uer-
bum, & barbarum credebã. Est quidem inquit hoc
Apollinaris, in consuetudine imperiti uulgi frequens:
sed barbarum non est: censeturq; linguæ græcæ ori=
gine. νάνους enim græci uocauerunt breui, atq; hu-
mili corpore homines, paulum supra terram extan=
tes. Idq; ita dixerunt adhibita quadam ratione Ety=
mologiæ cum sententia uocabuli competente. Et si me=
moria inquit, mihi non labat: scriptum hoc est in co=
mœdia Aristophanis, cui nomen est ἀκλανίς. Fuis-
set autem uerbum hoc à te ciuitate donatum, aut in la=
tinam coloniam deductum: si tu eo uti dignatus fores.
Essetq; id impendio probabilius, quàm quæ à Labe=
rio ignobilia nimis, & sordentia in usum linguæ
latinæ intromissa sunt. Tum Festus Posthumius grã=
matico cuipiam latino Frontonis familiari. Docuit in=
quit, nos Apollinaris nanos uerbum græcum esse.
Tu nos doce in quo de mulis, aut eculeis humilioribus
uulgo dicitur, an'ne latinum sit, & apud quem scri-
ptum reperiatur. Atq; ille grammaticus, homo sanè
perquam in noscendis ueteribus scriptis exercitus, Si
piaculum inquit, non committitur præsente Apollina=
re, quid de uoce illa græca, latina'ue sentiam dicere: au
deo tibi Feste quærenti respondere, esse hoc uerbũ lati-
num. Scriptumq; inueniri in poematis Heluí Cinnæ
non ignobilis, neq; indocti poetæ. Versus eiusq; ipsos

dixit, quos quoniam memoriæ mihi forte aderant: adscripsi.

» At nunc me genij nana per salicta

» Bigis rheda rapit citata nauis.

Contẽporaneos fuisse Cæsari, & Ciceroni M. Varronem, & P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos, & quod Nigidij commentationes propter earum obscuritatem, subtilitatemq; in uulgus non exeũt.

Caput XIIII.

Etas M. Cic. & C. Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit. Doctrinarum autem multiformium, uariarumq; artium, quibus humanitas erudita est: culmina habuit M. Varro. & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monimenta rerum, ac disciplinarum, quæ per literas condidit: in propatulo, frequentiq; usu feruntur. Nigidianæ autem commentationes non proinde in uulgus exeũt: & obscuritas, subtilitasq; earum tanquam parum utilis derelicta est. Sicuti sunt quæ pauloante legimus in commentarijs eius, quos grammaticos inscripsit. Ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumpsi. Nam cum de natura, atq; ordine literarum dissereret: quas grammatici uocales appellant, uerba hæc scripsit. Quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem. a, & o, semper principes sunt, i, & u, semper subditæ, e, & subdit, & præit. In euripp o præit, subdit in æmilio. Siquis putat præire, u, in his, uerbis Valerius, Vennonius, Volusius. Aut, i, in his iamprimdem, iecur, iocum, iucundum, errabit. quod hæ lite-

De vocali intelligit di phtongatis

» ræ cum præeunt, ne uocales quidem sunt. Item ex eo
» dem libro uerba hæc sunt. Inter literam, n, & g, est
» alia uis, ut in nomine anguis, & angaria, & ancho-
» ræ, & increpat, & incurrit, & ingenuus. In omni-
» bus enim his non uerum, n, sed adulterinum ponitur.
» Nam, n, non esse, lingua indicio est. Nam si ea litera
» esset, lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco est
» scriptum. Græcos non tantæ inscitiæ arcesso qui ου
» ex, o, & y, scripserunt, quantæ qui ει ex, e, & i, il-
» lud enim inopia fecerunt: hoc nulla re subacti.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICA RVM COMMENTARII.

LIBER XX.

Disceptatio Sex. Cæcilij iureconsul. & Phauorini philosophi de legibus XII tabu. Cap. I.

Sex. Cæcilius in disciplina iuris, atque legibus Po. Ro. noscendis, interpretandisque scientia, usu, authoritateque illustri fuit. Ad eum forte in area palatina cum salutationem Cæsaris opperiremur: philosophus Phauorinus accessit, collocutusque est nobis, multisque alijs præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium. quas X uiri eius rei gratia a populo creati composuerunt. Inque XII tab. conscripserunt. Eas leges cum Sex. Cæcilius inquisitis, exploratisque multarum

urbium legibus, eleganti, atq; absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: sit inquit hoc Phauorinus in pleraq; earum legum parte, ita uti dicis. Non.n. minus cupide tabulas istas. XII. legi, quàm illos decem lib. Platonis de legibus. Sed quædam istic animaduertuntur aut obscurissima, aut leuia, contra dura nimis, & remissa, aut nequaquam ita, ut scriptum est: consistentia. Obscuritates inquit, Sextus Cæcilius, non adsignemus culpæ scribentium: sed inscitiæ non assequentium, quanquam ij quoq; ipsi, qui quæ scripta sunt, minus percipiunt: culpa uacant. Nam longa ætas uerba, atq; mores ueteres obliterauit: qbus uerbis, moribusq; sententia legum comprehensa est. CCC. nãq; anno post Romam conditam tabulæ compositæ, scriptæq; sunt. A quo tempore ad hunc diem anni esse non longe minus DCC. uidentur. Dure autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas, quæ iudicem, arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est: capite punitur: aut quæ furem manifestum, ei, cui furtum factum est: in seruitutem tradit. Nocturnum autem furem ius occidendi tribuit. Dic enim quæso, dic uir sapientiæ studiosissime, an tu aut iudicis illius perfidiam contra omnia iura diuina, atq; humana ius iurandum suum pecunia uendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciã, aut nocturni crassatoris insidiosam uiolentiam, non dignam esse capitis pœna existimes? Noli inquit, Phauorinus ex me quærere quid ego existimem. Scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quã colo, inquirere potius, quã decernere. Sed non le-

uis æstimator, neq; aspernabilis est Po. Ro. manus, cui delicta quidem istæc uindicanda: pœnæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio situ, atq; senio emori. Sicut illud quoq; non humaniter scriptum improbauit: quod si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est: arcera non sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur: atq; ex domo sua ad prætorem comitium noua funeris facie effertur. Quã enim ob causam morbo adfectus, & ad respondendum pro sese non idoneus iumento adhærens in ius aduersario deportatur? Quod uero dixi uideri quædam esse impendio molliora, non'ne tibi quoq; uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria punienda scriptũ est? Si iniuria alteri facit. XXV. æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuriæ faciendæ. XXV. asses deterreant? Itaq; cum eã legem Q. quoq; Labeo uester in libris, quos ad. XII. tabulas conscripsit: non probaret, inquit: L. Neratius fuit egregie homo improbus, atq; immani uecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi, manus suæ palma uerberare. Eũ seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans, & quencunq; depalmauerat: numerari statim secundum. XII. tabulas. V. & XX. asses iubebat. Propterea inquit, prætores postea hanc abolescere, & relinqui censuerunt: iniurijsq; æstimandis recuperatores se daturos edixerunt. Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) uisa sunt. Velut illa lex Talionis, cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt. Si membrũ

rupit meũ e' pacto talio esto. Præter.n.ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoq; executio iusta talionis potest. Nam cui membrum ab alio ruptum est: si ipsi itidem rumpere per talionem uelit: quæro an efficere possit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quin si membrum inquit, alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum est: retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus, & consultus, non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Quonã igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiæ ius habet, sed imprudentiæ? Sed & si prudens ruperit: nequaquã patietur, aut altius se lædi, aut latius, qđ cuiusmodi libra, atq; mensura caueri possit: non reperio. Quin etiam siqd plus erit, aliter'ue cõmissum: res fiet ridiculæ atrocitatis, ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. Nã de immanitate illa secandi, partiendiq; humani corporis, si unus ob pecuniam debitam adiudicatus, addictusq; sit pluribus: non libet meminisse, & piget dicere. Quid enim uideri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diuersius, quã quod membra & artus inopis debitoris breuissimo laniatu distrahantur: sicut nunc bona uenum distrahuntur? Tum Sex. Cæcilius amplexus utraq; manu Phauorinum: tu es inquit, unus profecto in nostra memoria, non grææ modo, sed & Romanæ rei peritissimus. Quis.n. philosophorũ disciplinæ suæ leges, tam scite, atq; docte callet, quã leges tu nostras decemuira-

les percalluisti? Sed quæso te, cũ tamen digrediare paulisper e curriculis istis disputationum uestrarum academias, omissoq; studio quicquid lubitum est arguendi, tuendiq; consyderes grauius, cuiusmodi sint ea, quæ reprehendisti. Nec ideo contemnas legum istarum antiquitates: quod plerusq; ipsis iam Po. Ro. desiuerit. Non enim profecto ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proq; uitiorum, quibus medendum est, feruoribus mutari, atq; flecti, neq; uno statu consistere: quin ut facies cœli, & maris, ita rerum, atq; fortunæ tempestatibus uarientur. Quid salubrius uisum est rogatione illa Stolonis iugerum de numero præfinito? Quid utilius plebiscito Voconio de coercendis mulierum hæreditatibus? Quid tam necessarium existimatum est propulsandæ ciuium luxuriæ, quàm lex licinia, fannia, aliæq; item leges sumptuariæ? Omnia tamen hæc obliterata, & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdam fluctibus exæstuantis. Sed cur tibi esse uisa est inhumana, omnium, mea quidem sententia, humanissima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius uocato?
" Verba sunt hæc de lege. Si in ius uocat, si morbus,
" æuitas'ue uitium esset: qui in ius uocabit, iumentum
" dato: si nolet, arceram ne sternito. An tu forte morbum appellari hic putas, ægrotationem grauem cum febri rapida, & quercera? Iumentumq; dici pecus aliquod unicum tergo uehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas ægrotum domi

suæ cubantem, iumento impositum in ius rapi? Hoc mi Phauorine nequaquā ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neq; nimium grauis, sed uitium aliquod imbecillitatis, atq; inualentiæ demonstratur: non periculum uitæ ostenditur. Cætero qui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbum sonticum appellant. Iumentū quoq; non id solum significat, quod nunc dicitur: sed uectabulum etiam, quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera autem uocabatur plostrum tectum undiq; & munitum, quasi arca quædam magna uestimentis instrata, qua nimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quænam ibi igitur acerbitas esse uisa est: quod in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedibus forte ægris esset: aut quo alio casu ingredi non quiret plostrum esse dandum censuerunt: neq; insterni tamen delicate arceram iusserunt: quoniam satis esset inualido cuiusmodi uectaculum. Atq; id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam uacatio nem daret fidem detractantibus, iuris'q; actiones de clinantibus. Sed enim ipsum uide, quod in iniurias factas. V. & . XX. assibus sanxerunt non omnino omnes mi Phauorine iniurias ære isto pauco diluerunt. Tametsi hæc ipsa paucitas assium graue pondus æris fuit. Nam librarijs assibus in ea tempestate populus usus est. Sed iniurias atrociores, ut de osse fracto nō liberis modo, uerumetiam seruis factas impensiore damno uindicauerunt. Quibusdam autem iniurijs talionem

nem

nem quoq; adposuerunt. Quam quidem tu talionem uir optime iniquius paulo insectatus es. Ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia uerborũ, quoniam talioni par non sit talio: neq; rumpi membrum facile possit, ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est mi Phauorine talionem rarissimum fieri difficillime. Sed Xuiri minuere, atq; extinguere uolentes huiuscemodi uiolentiam pulsandi, atq; lædendi talione, eo quoq; metu coercendos esse homines putauerunt. Neq; eius, qui membrum alteri rupisset: & pacisci tamen de talione redimunda nollet: tantam esse habẽdam rationem arbitrati sunt: ut an prudens, imprudens'ue rupisset: spectandum putarent. Aut talionem in eo uel adamussim æquipararent: uel in librili perpenderent: sed potius eundem animum, eundem'q; impetum, in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoq; casum exigi uoluerunt: quoniam modus uoluntatis præstari posset, casus ictus non posset. Quod si ita est, ut dico, & ut ipse æquitatis habitus demonstrat: taliones illæ tuæ reciprocæ argutiores profecto, quàm ueriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoq; esse hoc genus pœnæ putas: quæ (obsecro te,) ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tu te in alio feceris? Præsertim cum habeas facultatem paciscendi, & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris? Quod edictum autem prætorium de æstimandis iniurijs probabilius esse his potest? Nolo hoc ignores hanc quoq; ipsam talionem ad æstimationem iudicis redigi necessario solitam. Nam si reus, qui depacisci noluerat: iudici ta-

lionem imperanti non parebat: aestimata lite iudex hominem pecuniae damnabat: atq; ita si reo, & pactio grauis, & acerba talio uisa fuerat: seueritas legis ad pecuniae multam redibat. Restat, ut ei quod de sectione, partitioneq; corporis immanissimum esse tibi uisum est: respondeam. Omnibus quidem uirtutum generibus exercendis, colendisq; PO. RO. è parua origine ad tantae amplitudinis instar emicuit. Sed omnium maxime, atq; praecipue fidem coluit: sanctamq; habuit, tam priuatim, quàm publice. Sic COSS. clarissimos uiros hostibus confirmandae fidei publicae causa dedit. Sic clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quàm propinquos, tuendumq; esse contra cognatos censuit. Neq; prius ullum facinus aestimatum est: quàm si cui probaretur clientem derisui habuisse. Hanc autem fidem maiores nostri, non modo in officiorum uicibus, sed in negotiorum quoq; contractibus sanxerunt: maximeq; in pecuniae mutuaticae usu, atq; commercio. Adimi enim putauerunt subsidium hoc inopiae temporariae: quo communis hominum uita indiget: si perfidia debitorum sine graui poena eluderet. Confessi igitur aeris, ac debiti iudicatis XXX dies sunt dati conquirendae pecuniae causa, quã dissoluerent. Eosq; dies Xuiri iustos appellauerunt, uelut quoddam iusticium, idest iuris inter eos quasi interstitionem quandam, & cessationem: quibus diebus nihil cum his agi iure posset. Post deinde, nisi dissoluerant: ad praetorem uocabantur: & ab eo, quibus erant iudicati: addicebantur. Neruo quoq;, aut compedibus uinciebantur. Sic enim sunt (opinor) uerba legis.

uerba legis. Aeris confessi, rebusq; iure iudicatis XXX dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto: in ius ducito: ni iudicatum facit: aut qui pseudo eo in iure, uim dicit, secum ducito, uincito aut neruo, aut compedibus. XV. pondo, ne minore, aut si uolet, maiore uincito. Si uolet, suo uiuito. Ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit: libras farris in dies dato. Si uolet plus, dato. Erat autem ius interea paciscendi. Ac nisi pacti forent: habebantur in uinculis dies. LX. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Praetorem in comitium producebantur: quantaeq; pecuniae iudicati essent: praedicabatur. Tertijs autem nundinis capite poenas dabant. Aut trans Tyberim peregre uenum ibant. Sed eam capitis poenam sanciendae, sicuti dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent: quibus reus esset iudicatus: secare si uellent, atq; partiri corpus addicti sibi hominis, permiserunt. Et quidem uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiam me istam forte formidare. Tertijs inquit, nundinis, partem secanto. si plus, minus'ue secuerunt sine fraude esto. Nihil profecto immitius, nihil immanius, nisi, ut re ipsa apparet: eo consilio tanta immanitas poenae denuntiata est, ne ad eam unquam perueniretur. Addici nanq; nunc, & uinciri multos uidemus: quia uinculorum poenam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neq; legi, neq; audiui, quoniam saeuitia ista poenae contemni non quita est. An putas Pha-

uorine, si non illa etiam ex. XII. tabulis de testimonijs falsis pœna aboleuisset: & si nunc quoq;, ut antea qui falsum testimonium dixisse conuictus esset: è saxo tarpeio deiceretur: mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quàm uidemus? Acerbitas plerunq; ulciscendi maleficij bene, atq; caute uiuendi disciplina est. Historia de Metio Sufetio Albano nobis quoq;, non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactum, atq; condictum cum rege Po. Ro. perfide ruperat: binis quadrigis uinctus, in diuersa nitentibus laceratus est. Nouum, atq; asperum supplicium quis negat? Sed quid elegantissimus poeta dicat, uide.

» At tu dictis Albane maneres.

Hæc, atq; alia ubi Sex. Cæcilius omnibus, qui aderant ipso quoq; Phauorino approbante, atq; laudante disseruit: nuntiatum est Cæsarem iam salutari: & separati sumus.

Vocabulum siticinum in M. Catonis oratione q̃d significet, & quã ob causam L. Accius poeta in prag. sticinistas nebuloso nomine esse dixerit.

Caput II.

Iticines scriptum est in oratione M. Catonis, quæ inscribitur, Ne imperium sit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines inquit, & liticines, & tubicines. Sed Cesellius Vindex in commentarijs lectionum antiquarum, scire quidem se ait, liticines lituo cantare, & tubicines tuba. Quid istuc autem sit, quod siticines cantant homo ingenuæ ue-

ritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Atei coniectaneis inuenimus siticines appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est uita functos, & sepultos. Eosq; habuisse proprium genus tubæ, qua canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens, quos sicinistas uulgus dicit. Qui rectius locuti sunt, sicinnistas litera, n, gemina dixerunt. Sicinnium enim genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc uerbum L. Accius poeta in pragmaticis. Appellariq; sicinistas, ait nebuloso nomine, credo propterea nebuloso, quod sicinnium cur diceretur: obscurum esset.

Artificum scenicorum studium, amoremq; inhonestum, probrosumq; esse, & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta. Cap. III.

Comœdos quispiam, & tragœdos, & tibi-
c cines diues adolescens Tauri philosophi discipulus liberos homines, in delitijs, atq; in delectamentis habebat. Id genus autem artifices græce appellantur οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. eum adolescentem Taurus à sodalitatibus, conuictuq; hominum scenicorum abducere uolens, misit ei uerba ex Aristo. libro exscripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια inscriptus est. Iussitq;, ut ea quotidie lectitaret. διατὶ οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πο-

λὺν χρόνον εἰσίν. ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις· ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Exempla epistolarum Alexandri regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita.

Caput IIII.

Commentationum suarum, artiumq́;, quas
c discipulis tradebat Aristo. philosophus regis Alexandri magister: duas species habuisse dicitur. Alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικά. Alia, quæ appellabat ἀκροαματικά. ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes facultatem argutiarum, ciuiliumq; rerum notitiam conducebant. ἀκροαματικὰ autem uocabantur, in quibus philosophia remotior, subtiliorq; agitabatur: quæq; ad naturæ contemplationes, disceptationesue dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικήν, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum. Nec ad eam quenquam temere admittebat: nisi quorum ante ingenium, & eruditionis elementa, atque in discendo studiū, laboremq; explorasset. Illas uero ἐξωτερικὰς codē in loco uesperi faciebat. E usq; uulgo iuuenibus sine delectu dabat. Atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat. Illum alterū supra ἑωθινόν. Vtroq; enim tempore ambulans disserebat. Librosq́; suos earum rerum omnium commentarios seorsum diuisit, ut alij ἐξωτερικοὶ dicerentur partim ἀκροαματικοί. Quos cum in uulgus ab eo editos Rex Alexander cognouisset: atq; ea tempestate armis, exercituq́; omnem prope Asiam teneret: regemq; ipsum

Darium prælijs, & uictorijs urgeret: in illis tamen tantis negotijs literas ad Aristotelem misit. Non eum recte fecisse, quod disciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret: libris foras editis inuulgasset. Nam qua inquit, alia re præstare cæteris poterimus: si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? Quippe ego doctrina anteire malim, quam copijs, atque opulentijs. Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam. ἀκροαματικοὺς libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana absconditos: neque editos scito esse, neque non editos: quoniam ijs solis, qui nos audiunt: cognobiles erunt. Exempla utrarumque literarum sumpta ex Andronici philosophi libro subdidi. Amaui autem prorsus in utriusque epistola breuitatis elegantissimæ filum tenuissimum.

ἀλέξανδρος ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων, τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθην μὲν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις. ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν

ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων. οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀποῤῥήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ δεδομένους. καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούουσιν. ἔρρωσο.

Hoc ego uerbum ξυνετοὶ γάρ εἰσι quærens uno itidem uerbo dicere, aliud non repperi, quam quod est scriptum a M. Catone in VI origine. Itaque ego inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.

Quæsitum, atq; tractatum utrum sit rectius dicere. habeo curam uestri, an uestrum.

Caput V.

PErcunctabar Apollinarem Sulpitium, cum eum Romæ adolescentulus sectarer: qua ratione diceretur, Habeo curam uestri, aut misereor uestri. Et iste casus uestri eo in loco quem uideretur habere casum rectum. Isthic mihi ita respondit. Quæris inquit, ex me quod mihi quoq; est iandiu in perpetua quæstione. Videtur enim non uestri oportere dici, sed uestrum, sicut græci loquuntur ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptius uestrum dicitur, quã uestri, & habet casum nominandi, quem tu rectum appellasti. Inuenio tamen inquit, non paucis in locis nostri, atq; uestri dictum non nostrum, aut uestrum. L. Sylla rerum ge-
» starum lib. II. quo si fieri potest, ut etiam nunc no-
» stri uobis in mentem ueniat. Nosq; magis dignos cre-
» ditis, quibus ciuibus quã hostibus utamini, quiq; pro
» uobis potius, quàm contra uos pugnemus, neq; nostro,
» neq; maiorum nostrorum merito nobis id continget.

Terentius in Phormione.

» Ita pleriq; ingenio sumus
» Omnes, nostri nosmet pœnitet.

Afranius in togata.

» Nescio qui nostri miseritus tandem Deus,

Et laberius in necromantia.

» Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur nostri oblitus est, nostri miseritus

est, quo

eſt, quo dicitur mei pœnitet, mei miſeritus eſt, mei oblitus eſt. Mei autem caſus interrogandi eſt, quem genitiuum grãmatici uocant: & ab eo declinatur, quod eſt ego. huius deinde pluratiuum eſt nos. Tui æque declinatur ab eo, quod eſt tu. huius itidem pluratiuum eſt uos, Sic nanq; Plautus declinauit in Pſeudulo in hiſce uerſibus.

» Si ex te tacente fieri poſſem certior
» Here, quæ miſeriæ te tam miſere macerent:
» Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
» Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.

Mei. n. Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod eſt meus, ſed ab eo, quod eſt ego. Itaq; ſi dicere uelis patrem mei pro patrem meum, quo græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt: inuſitate quidem, ſed recte profecto, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori mei, pro labori meo. Hæc autem ipſa ratio eſt in numero pluratiuo, qua Gracchus miſereri ueſtrũ dixit: & qua M. Cic. contentio ueſtrum, & contentio noſtrum dixit. Quaq; item ratione Quadrigarius in annali. XIX. uerba hæc poſuit

» C. Mari, & quando te noſtrũ, &
» R.eip. miſerebitur?

Cur igitur Terentius pœnitet noſtri, & non noſtrum, & Afranius noſtri miſeritus eſt non noſtrum? Nihil hercle inquit, mihi de iſta re in mentem uenit, niſi authoritas quædam uetuſtatis non nimis anxie, neq; ſuperſtitioſe loquentis. Nam ſicuti multifariã ſcriptum eſt ueſtrorum pro ueſtrum, ut in Plauti muſtellaria in hoc uerſu.

» Verum illuc eſſe maxima pars ueſtrorum intellegit,
Cum uellet maxima pars dicere ueſtrum.

Ita nonnunquam uestri quoq; dictum est uestrum. Sed procul dubio qui rectissime loqui uolet: uestrum potius dixerit, quàm uestri. Et idcirco importunissime inquit, fecerunt, qui in plerisq; Sallustij exemplaribus scripturam istam syncerissimam corruperunt. Nam cum ita in Catilina scriptum esset. Sæpe maiores uestrum miserti plebis Romanæ, uestrum aboleuerunt, & uestri superscripserunt: ex quo in plures libros mendæ istius indoles inoleuit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaq; tunc ipsa ita, ut dicta fuerant, notaui.

Quàm diuersæ græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum. Caput VI.

m Ira, & propè adeo ridicula diuersitas fabulæ apud græcos poetas deprehenditur super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros, puellasq; eius senos dicit fuisse. Euripides bis septenos. Sappho bis nouenos. Bacchilydes, & Pindarus bis denos, quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

De ijs, quæ habere συμπάθειαν uidentur cum luna augescente, ac senescente. Caput VII.

a Nnianus poeta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat: agitare erat solitus uindemiam hilare, atq; amœniter. Ad eos dies me, & quosdam item alios familiares uocauit. Ibi tum cœnantibus nobis magnus ostrearum numerus Roma missus est. Quæ cum appositæ fuissent, & mul-

tæ quidem, sed inuberes, macræq; essent, Luna inquit Annianus, nunc uidelicet senescit. ea re ostrea quoq;, sicuti alia quædam, tenuia, exutaq; sunt. Cum quæreremus quæ alia item senescente luna tabescerent: nonne Lucilium inquit, nostrum meministis dicere.

» Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras
» Et pecu addit.

Eadem autem ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente contra luna defiunt. Aelurorum quoq; oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutarchum in IIII in Hesiodum commentario legi. Cepe tum reuirescit, & congerminat decedente luna. Contra autem inarescit adolescente. eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptij cur pelusiotæ cepe non edant: quia solum holerum omnium contra lunæ aucta, atque damna uices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Antonius Iulianus positis in mimiambis, scripsit de innocentia sua, cum ita dictat, nunquam uestimenta à populo posci. Caput VIII.

d Electari, mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi. qualia hæc quoq; essent, quæ scripta ab eo in mimiambis memorabat.

» Sinuq; amicam recipere frigidam caldo
» Columbatim labra conferens labris.

Item id quoq; iucunde, lepideq; fictum dictitabat.

» Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,
» Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum iure manu consertum significet. Caput IX.

Ex iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus. quae cum lege agitur, & uindiciae contenduntur: dici nunc quoq; apud Praetor. solent. Rogaui ego Romae grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid haec uerba essent. Tum ille me despiciens, aut erras inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam: non ius respondeo. Siquid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quaerere habes: quaeras licet. Ex Ennio ego inquam est magister, quod quaero. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq; ille demiratus aliena haec esse à poetis, & haud usquã inueniri in carminibus Ennij diceret: tum ego hos uersus ex octauo annali absentes dixi. Nam forte eos tanquam insigniter praeter alios factos memineram.

» Pellitur è medio sapientia. ui geritur res.
» Spernitur orator bonus. horridus miles amatur.
» Haud doctis dictis certantes, nec maledictis
» Miscent inter sese inimicitias agitantes.
» Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
» Rem repetunt: regnumq; petunt: uadunt solida ui.

Cum hos uersus Ennianos dixissem: credo inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc non ex poeticae literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoq; inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat: à quo discerem praetermonstrantis. Itaq; id, quod ex Iur. Cons. ex libris

quoq; eorum didici, inserendum his commentarijs existimaui: quoniam in medio rerum, & hominum uitam qui colunt: ignorare non oportet uerba actionũ ciuilium celebriora, manum conserere. Nam de qua re disceptabatur in iure præsenti, siue ager, siue qd aliud est, cum aduersario simul manu prenderet. In ea re omnibus uerbis uindicare, idest uindicia correptio manus in re, atq; in loco præsenti, apud præt. ex XII. tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est. Siqui in iure manum conserunt. Sed postquam præt. propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, pacisci uindiciarum dicendarum causa longinquas res grauabantur: institutum est contra. XII. tabulas tacito sensu, ut litigantes non ex iure apud præt. manum consererent: sed ex iure manu consertum uocarent, idest alter alterum ex iure ad conserendã manum in rem, de qua ageretur: uocaret. Atq; profecti simul in agrum, de quo litigabatur: terræ aliquid ex eo, uti unam glebam in ius in urbem ad præt. deferrent: & in ea gleba tanq̃ in toto agro uindicarent. Idcirco Ennius significare uolens bellum non ut ad prætorẽ solitum est, legitimis actionibus, neq; ex iure manu consertum: sed bello, ferroq; & uera ui, atq; solida, quod uidetur dixisse conferens uim illam ciuilem, & festucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica, & cruenta.

Quid sit sculnæ uerbum positum apud M. Varronem. Caput X.

Lauinij liber est non incuriose factus. Is
P. inscriptus est de uerbis sordidis. In eo scri-
psit sculnam uulgo dici, quasi seculnam,
quem qui elegantius inquit, loquuntur, sequestrem ap-
pellant. Vtrunq; uocabulum à sequendo factum est,
quod eius, qui electus sit: utraq; pars fidem sequatur.
Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varro-
nis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius in eodem
libro admonet. Sed quod apud sequestrem depositum
erat: sequestro positum per aduerbium dicebant. Ca-
to de Ptolemæo contra Thermum.

» Per Deos immortales nolite uos sequestro ponere.

A t qui iucundiora alia reperiri queunt. Ipse autem ad
hoc scripsi, ut liberis quoq; meis paratæ istiusmodi re-
missiones essent, quando animus eorum interstitione
aliqua negotiorum data laxari, indulgeriq; potuisset.
Vsi autem sumus ordine rerum fortuito, quem antea
in excerpendo feceramus. Nam proinde ut librum
quenquam in manus ceperam, seu græcum, seu lati-
num, uel quid memoratu dignum audieram: ita quæ
libitum erat, cuius generis cunq; erant indistincte,
atq; promiscue adnotabam, eaq; mihi ad subsidium
memoriæ quasi quoddam literarum penus reconde-
bam. Vt quando usus uenisset, aut rei, aut uerbi, cu-
ius me forte repens obliuio tenuisset: & libri, ex qui-
bus eam sumpseram, non adessent: facile inde nobis
inuentu, atq; depromptu foret. Facta igitur est in his
quoq; commentarijs eadem rerum disparilitas, quæ
fuit in illis adnotationibus pristinis, quas breuiter,
& indigeste, & incondite annotationibus tractatio-

nibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemẽ noctibus in agro (sicuti dixi) terræ atticæ cõmentationes hasce ludere, ac facere exorsi sumus: idcirco eas inscripsimus noctium atticarum, nihil imitati festiuitates inscriptionum, quas plæriq; alij utriusq; linguæ scriptores, in id genus libris fecerunt. Nam quia uariam, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant: eo titulos quoq; ad eam sententiam exquisitissimos indiderunt. Nanq; alij musarum inscripserunt, alij syluarum. Ille κηρίον, Alius κέρας ἀμαλθείας. Quidam lectionis suæ. Alius antiquarum lectionum. Atq; alius πινακίδιον. Et item alius ἐγχειρίδιον. Sunt etiam qui pandectas inscripserunt. Sunt autem qui διατριβάς. Sunt adeo qui de disciplina regia, & de philosophia, & de natura humana, & epistolicarum quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit. Est qui studiosorũ, & de ridiculis, & περὶ ποικίλας ἱστορίης. Est qui historiæ naturalis. Est qui βιβλιοθήκην. Est præterea qui pratum. Est item qui ἐποπτείδων. Est qui scripsit συγγραφήν. Sũt item multi, qui coniectanea. Neq; item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarũ quæstionum, aut confusarum. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolentia. Nos uero ut cœptus noster est incuriose, & immediate, ac propẽ ẽt subrusticæ, ex ipso loco, ac tpe hybernarũ uigiliarum, atticas noctes inscripsimus. tantum cæteris omnibus in ipsius quoq; scriptionis laude cedentes: q̃tũ cessimus in cura, & elegantia scriptionis. Sed ne consilium qdẽ in

excerpendis, notandisq́; rebus idem mihi, quod plerisq; illis fuit. Nanq; illi omnes, & eorum maxime græci multa, & uaria lectitantes, in quas res cunq; inciderent, alba (ut dicitur) linea sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant. quibus in legendis ante animus senio, aut tædio languebit: quã unum, alterum'ue repererit quod sit, aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uero cum illud Heracleti Ephesij uiri summe nobilis uerbum cordi haberem, quod profecto ita est. introite, nam & hic dij sunt: ipse quidem uoluendis transeundisq́; multis admodum uoluminibus per omnia semper negotiorum interualla, in quibus furari otium potui: exercitus, defessusq́; sum. Sed modica ex ijs, eaq; sola accepi: quæ aut ingenia prompta, expeditaq́; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq́; artium contemplationem celeri, faciliq́; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negotijs occupatos, à turpi certe, agrestiq́; rerum, atq; uerborum imperitia uindicarent. Quæ erunt autem in his commentarijs pauca quædam scrupulosa, & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex Geometria, quæq́; erunt item paucula remotiora super augurio, & iure pontificio, non oportet ea defugere, quasi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia. Non enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam, & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter eruditum, neq; audisse unquam, neq; attigisse, si non utile, at quidem certe indecorum est. Ab his igitur,

sicui

sicui forte nonnunquã tempus, uoluptasq; erit lucubratiunculas istas cognoscere: petitum, impetratumq; uolumus, ut in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota, inuulgataq;, nam & qd tam remotum in literis est, quin id tamen complusculi sciant? Et satis hoc blandum est: non esse hæc, neq; in scholis decantata, neq; in cõmentarijs protrita. Quæ porrò noua sibi, ignotaq; offenderint: æquum esse puto, ut sine uano obtrectatu consyderent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen sint uel ad alendum studium honestæ, uel ad oblectandũ frigidæ, fouendumq; animum. Sed eius seminis, generisq; sint, ex quo facile adolescant, aut ingenia hominum uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior. Quæ autem parum plana uidebuntur, aut minus plena, instructaq;, petimus inquam, ut ea non docendi magis quã admonendi gratia scripta existiment: & quasi demonstratione uestigiorum contenti persequantur ea post, si libebit, uel libris repertis, uel magistris. Quæ uero putauerint reprehendenda, his, si audebunt, succenseant, unde ea nos accepimus. Sed enim quæ aliter apud aliũ scripta legerint: ne iam statim tempore obstrepant, sed tractationes rerum, & authoritates hominum pensitent: quos illi, quosq; nos secuti sumus. Erit autem id longe optimũ, ut qui in lectitando, scribendo, cõmentando, nunquã uoluptates, nunquã labores ceperunt: nullas hoc genus uigilias uigilarũt: neq; ullis inter eiusdẽ musæ æmulos certationibus, discepta-

tionibusq; elimati sunt: sed intemperiarum negotiorumq; pleni sunt: abeant percunctando, scribendo à noctibus his procul, atq; alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est. Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino sui. At etiã quo sit quorundam male doctorum hominum sæuitas, & inuidentia irritatior: mutuabor ex Aristophanis coronopesta pauca. Et quã ille homo festiuissimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit: eandem ego cõmentarijs his legendis dabo: ut ea ne attingat, ne'ue adeat profestum, & profanum uulgus à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt.

Volumina cõmentariorum ad hunc diem. XX. iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deûm uolũtate erit: quãtum'q; à cura publica, & à re familiari, procurãdo'q; cultu liberorũ meorum dabitur otium ea omnia subsiciua, & subsecundaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarum delectatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum dijs bene iuuantibus cum ipsius uitæ quãtuli quiq; fuerint progressibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo: quã dum ero ad hanc facultatem scribendi, commentandi'q; idoneus. Capita rerum quæ cuiq; commentario insunt: exposuimus hic uniuersa, ut iam statim declaretur, quid, quo'ue in libro quæri, inueniriq; possit.

AVLI GELLII NOCTIVM ATTICA RVM COMMENTARII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

q Vali proportione, quibusq; collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagorã philosophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, cum uitam inter homines uiueret. Cap. I.
Ab Herode Attico C V. tempestiue deprompta in quendam iactabũdũ, & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem, uerba Epicteti stoici, quibus festiuiter à uero stoico seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se stoicos nuncuparent. Caput II.
Quod Chilo lacedæmonius consilium anceps pro salute amici cepit. Quodq; est circunspecte, & anxie consyderandũ, an pro utilitatibus amicorũ delinquendũ aliquãdo sit, notataq; inibi, & relata, quæ Theophrastus, & M. Cice. super ea re scripserunt. Cap. III.
Quàm tenuiter, curioseq; explorauerit Antonius Iulianus in oratione M. Tullij uerbi ab eo cõmutati argutiam. Cap. IIII.
Quod Demosthenes rhetor cultu corporis, atq; uestitu probris obnoxio, infamiq; mundicia fuit. quodq; item Hortensius orator ob eiusmodi mundicias, gestumq; in agendo histrionicum Dionysiæ saltatriculæ cogno-

mento compellatus est. Cap. V.
Verba ex oratione Metelli Numidici, quã dixit ad populum in censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur. eaq; oratio quam ob causam reprehensa, & quo contra modo defensa sit. Cap. VI.
In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc sibi rem sperant præsidio futurum, neq; mendam esse, nec uitium. errareq; istos, qui bonos uiolant libros: & futurã inscribunt: atq; ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictum, quod probe scriptũ per peram mutatur, & aspersa pauca de modulis, numerisq; orationis, quos Cicero auide sectatus est. Caput VII.
Historia in libris Socionis philosophi reperta super Laide meretrice, & Demosthene rhetore. Cap. VIII.
Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ pythagoricæ, quantumq; temporis imperatum, obseruatumq; sit dicendi simul, ac tacendi. Caput IX.
Quibus uerbis compellauerit Phauorinus philosophus adolescentem caste nimis, & prisce loquentem. Caput X.
Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibijs esse usos dicit. Verbaq; eius super ea re posita: quodq; Herodotus Haliatem regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atq; inibi quædam notata de Gracchi fistula concionaria. Caput XI.
Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibusq; cærimonijs, ac religionibus, ac cognomine à Pontifi. Maxi. capiatur. Et quo statim iure esse incipiat

esse incipiat simulatq; capta est, quodq;, ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est. Cap. XII.

Quæsitũ in philosophia est qdnã foret in recepto mãdato rectius, id'ne oĩno facere qđ mãdatũ est, an nonnũquam etiam contra, si id speres ei, qui mandauit, utilius fore, superq; ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ. Cap. XIII.

Quid dixerit, fecerítq; C. Fabritius magna uir gloria magnisq; rebus gestis, sed familiæ pecuniæq; inops, cum ei Samnites tanquam indigenti graue aurum donarent. Cap. XIIII.

Quã importunum uitium sit, plenumq; odij futilis inanisq; loquacitas, & quã multis in locis à principibus utriusq; linguæ uiris detestatione iusta culpata sit. Cap. XV.

Quod uerba istæc Quadrigarij ex annali. III. Ibi mille hominum occiditur: non licentia, neq; de poetarum figura, sed ratione certa, & proba grammaticæ disciplinæ dicta sunt. Cap. XVI.

Quanta cum animi æquitate tolerauerit Socrates uxoris ingenium intractabile, atq; inibi quid M. Varro in quadam Satyra de officio mariti scripserit. Caput XVII.

Quod M. Varro in lib. de ratione uocabulorum L. Ælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehendit: quodq; idem Varro in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. Cap. XVIII.

Historia super libris sibyllinis, ac de Tarquinio super-

bo Rege. Cap. XIX.
Quid geometræ dicant græci, quibusq; omnia ista latinis uocabulis appellentur. Cap. XX.
Quod Iulius Higinus affirmatissime contendit legisse se librum P. Vergilij domesticum, in quo esset scriptum & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror, non quod uulgus legeret sensu torquebit amaro. Cap. XXI.
An qui causas defendit recte, latineq; dicat superesse id quod defendit. Et superesse proprie quid sit.
Caput XXII.
Quis fuerit Papyrius prætextatus, quæ'ue istius causa cognomenti sit. Historiaq; ista omnis super eodem Papyrio cognitu iucunda. Cap. XXIII.
Tria epigrammata trium ueterum poetarum, Næuij, Plauti, Pacuuij, quæ facta ab ipsis eorum sepulchris incisa sunt. Cap. XXIIII.
Quibus uerbis M. Varro inducias definierit, quæsitum'q; inibi curiosius quænam ratio sit uocabuli induciarum. Cap. XXV.
Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percunctanti, an sapiens irasceretur. Cap. XXVI.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

q Vo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis, deq; eiusdem uiri patientia. Cap. I.
Quæ ratio obseruatioq; officiorum esse debeat inter patres, filiosq; in discumbendo, sedendoq;, atq; id genus

rebus

rebus domi forisq́. Cap. II.
Qua ratione uerbis quibusdam, uocabulisq́; ueteres im-
miserunt. h. literæ spiritum. Cap. III.
Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicij di-
uinationem appellari scripsit, & quam alij causam
esse eius uocabuli dixerunt. Cap. IIII.
Quàm lepide, designateq́; dixerit Phauorinus philoso-
phus, quid intersit inter Platonis, & Lysiæ oratio-
nem. Cap. V.
Quibus uerbis ignauiter, & abiecte Virgilius usus esse
dicatur, & quid ijs, qui improbe dicunt, respondea-
tur. Cap. VI.
De officio erga patres liberorum, deq́; ea re ex philoso-
phiæ libris, in quibus scriptum, quæsitumq́; est, an om-
nibus patris iussis obsequendum sit. Cap. VII.
Quod parum æqua reprehensio Epicuri à Plutarcho
peracta sit in syllogismi disciplina. Cap. VIII.
Quod idem Plutarchus euidenti calumnia uerbum ab
Epicuro dictum insectatus sit. Cap. IX.
Quid sint fauissæ capitolinæ, & quid super eo uerbo M.
Varro, Seruio Sulpitio quærenti rescripserit. Cap. X.
De Sicinio dentato egregio bellatore multa memoratu di-
gna. Cap. XI.
Considerata, perpensaq́; lex quædam Solonis speciẽ ha-
bens priorem iniquæ, iniustæq́; legis, sed ad usum &
emolumentũ salubritatis penitus repertã. Cap. XII.
Liberos in multitudinis numero etiam unum filium fili-
am'ue ueteres dixisse. Cap. XIII.
Quod M. Cato in libro, qui inscriptus est contra Tibe-
rium exulem stitisses uadimonium per. i. literã dicit,

non stetisses. Eiusq; uerbi rō reddita. Ca. XIIII.

Quod antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sine ampli honores, & cur postea ad maritos, & patres ijdem isti honores delati sint: atq; ibi quædam de capite legis Iuliæ septimo. Cap. XV.

Quod Cesellius uindex à Sulpitio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione. Caput XVI.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionum Marcus Cice. animaduertit. disceptatumq; ibi sup eo ipso, quod Cicero obseruauerat. Cap. XVII.

Quod Phedon Socraticus seruus fuit, quodq; item alij complusculi seruitutem seruierunt. Cap. XVIII.

Rescire uerbum quid sit, & quàm habeat ueram, & propriam significationem. Caput XIX.

Quæ uulgo dicuntur uiuaria, id uocabulum ueteres non dixisse, & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum. Caput XX.

Super eo sydere, quod græci ἅμαξαν, nos septentriones uocamus, ac de utriusq; uocabuli ratione, & origine. Caput XXI.

De uento iapige, deq; aliorum uentorum uocabulis, regionibusq; accepta à Phauorini sermonibus. Caput XXII.

Consultatio, dijudicatioq; locorum facta ex comœdia Mænandri, & Cæcilij, quæ Plocium inscripta est. Caput XXIII.

De uetere parsimonia, deq; antiquis legibus sumptuarijs. Caput XXIIII.

Quid

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contra ἀνωμαλίαν uocent. Caput XXV.
Sermones M. Frontonis, & Phauorini philosophi de generibus colorum, uocabulisq; eorum græcis, & latinis, atq; inibi color spadix, & cuiusmodi sit. Caput XXVI.
Quid T. Castritius existimauerit super Sallustij uerbis, & Demosthenis, quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium. Cap. XXVII.
Non esse compertum cui Deo rem diuinam fieri oporteat, cum terra mouetur uiribus. Cap. XXVIII.
Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis. Caput XXIX.
Quid obseruatum sit in undarum motibus, quæ in mari alio, atq; alio modo fiunt austris flantibus, aquilonibusq;. Cap. XXX.

CAPITA TERTII LIBRI.

q Væsitum, ac tractatum quam ob causam Sallustius auaritiam dixerit non animum modo uirilem, sed corpus quoq; ipsum effœminare. Cap. I.
Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorũ, qui ante noctis horam sextam, post'ue eam nati sunt, atq; inibi de temporibus, terminisq; dierum, qui ciuiles nominantur, & usquequaq; gentium uarie obseruantur, & præterea quid Q. Mutius scripserit super ea muliere, quam maritus non iure usurpauisset: quod rationem ciuilis anni non habuerit. Cap. II.

De noscendis explorandisq; Plauti comœdijs, quoniam promiscue ueræ, atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur. Atq; inibi qđ Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarunt. Cap. III.

Quod P. Africano, & alijs tunc uiris nobilibus ante ætatem senectam barbã & genas radere mos patriæ fuit. Cap. IIII.

Delitiarum uitium, & mollities oculorum, & corporis ab Arcesilao philosopho cuidam opprobrata acerbe simul & festiuiter. Cap. V.

De ui atq; natura palmæ arboris, quod lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. Cap. VI.

Historia ex annalibus sumpta de Q. Ceditio trib. militum, uerbáq; ex origenibus M. Catonis apposita, quibus Cedicij uirtutem cũ Spartano Leonida æquiparat. Cap. VII.

Literæ eximiæ Consulum C. Fabritij, & Aemilij ad regem Pyrrhum à Quinto Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ. Cap. VIII.

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio fertur, equus seianus, & qualis color equorum sit, qui spadices uocantur, deq; istius uocabuli ratione. Cap. IX.

Quod est quædam septenarij numeri uis, & facultas in multis naturæ rebus animaduersa, de qua M. Varro in hebdomadibus disserit copiose. Cap. X.

Quibus & q̃ friuolis argumentis Accius in Didascalicis utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse q̃ Homerum natu antiquiorem. Cap. XI.

Largum atq; auidum bibendi à Publio Nigidio doctissimo uiro, nouo, & propemodũ absurdo uocabulo bibo-

sum dictum. Cap. XII.
Quod Demosthenes etiam tum adolescens, cum Platonis philosophi discipulus foret audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit à Platone, & sectatus est Callistratum. Cap. XIII.
Dimidium librum legi, aut dimidiam fabulam audiui, aliaq; huiuscemodi qui dicat, uitiose dicere, eiusq; uitij causas reddere M. Var. nec quenquam ueterum hisce uerbis ita usum esse. Cap. XIIII.
Extare in literis, perq; hominum memorias traditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & uim magni, nouiq; motus non sustinente. Cap. XV.
Temporis uarietas in puerperijs mulierum quænam sit à medicis, & philosophis tradita, atq; ibi poetarum quoq; ueterum super eadem re opiniones, multaq; alia auditu, atq; memoratu digna, uerbaq; ipsa Hippocratis medici ex libro illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς, Id quoq; esse à grauissimis uiris memoriæ mandatum. Cap. XVI.
Quod tres libros Plato Philolai pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt pretijs fidem non capientibus. Cap. XVII.
Quid sint pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati, quamq; habeant originem uerba hæc ex edicto translaticio consulum. Senatores, quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Cap. XVIII.
Qua ratione Caius Bassus scripserit parcum hominem appellatum, & quam eius uocabuli causam putarit, & contra quem in modum, quibusq; uerbis

Phauorinus hãc traditionẽ eius eluserit. Ca. XIX.

CAPITA QVARTI LIBRI.

SErmo quidam Phauorini philosophi cum grammatico iactantiore, factus in Socraticum modum, atq; ibi in sermone dictum, quibus uerbis penus à Q. Scæuola definita sit: quod'q; eadem definitio culpata, reprehensá'q; est. Caput I.

Quid differat morbus, & uitium, & quam uim habeant uocabula ista in edicto ædilium, & an eunuchus, & steriles mulieres redhiberi possint, diuersæ'q; super ea re sententiæ. Cap. II.

Qu d nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante carbilianum diuortium, atq; inibi quid sit proprie pellex, quæ'q; eius uocabuli ratio sit. Caput III.

Quid Seruius Sulpitius in libro, qui est de dotibus, scripserit de iure, atq; more ueterum sponsaliorum. Caput IIII.

Historia narrata de perfidia aruspicum hetruscorum, quod'q; ob eam rem uersus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus est. Malum consilium consultori pessimum est. Cap. V.

Verba ueteris Senatusconsulti ista, quod decretum est hostijs maioribus expiãdũ, quod in sacrario hastæ martiæ mouissent. Atq; ibi enarratum qd sint hostiæ succidaneæ, quid item tempora præcidanea, & quod Capito Atteius ferias quasdam præcidaneas appel-

lauit. Cap. VI.

De epistola Valerij Probi grammatici ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundam punicorum. Cap. VII.

Quid C. Fabritius de Cornelio Ruffino homine auaro dixerit: quem cum odisset, inimicusq; esset: designandum eum consulem curauit. Cap. VIII.

Quid significet proprie religiosus, & in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit, & uerba Nigidij figuli ex commentarijs eius super ea re sumpta. Caput IX.

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum, iurgiorũ quoq; in senatu C. Cæsaris consulis, & Marci Catonis diem dicendo eximentis. Cap. X.

Quæ, qualiaq; sint, quæ Aristoxenus quasi magis comperta de Pythagora memoriæ commendauit, & quæ item Plutarchus in eundem modum de eodem Pythagora scripsit. Cap. XI.

Notæ, & animaduersiones censoriæ in ueteribus monimentis repertæ memoriæ dignæ. Cap. XII.

Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ ischaicis mederi possunt. Cap. XIII.

Narratur historia de Hostilio Mancino ædili, & Manulia meretrice, uerbaq; decreti tribunorum, ad quos à Manulia prouocatum est. Cap. XIIII.

Defensa à culpa sententia ex historia Sallustij, quàm inimici eius cum insectatione maligne reprehenderunt. Cap. XV.

De uocabulis quibusdam à Varrone, & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis, atq;

inibi in id genus quædam cum exemplis ueterum relata. Cap. XVI.
De natura quarundam particularum, quæ præpositæ uerbis intendi, atq; produci barbare, atq; inscite uidentur, exemplis, rationibusq; plusculis disceptatũ. Caput XVII.
De Africano superiora sumpta quædam ex annalibus memoratu dignissima. Cap. XVIII.
Quid M. Varro in longa historia scripserit de moderando uictu puerorum impuberum. Cap. XIX.
Notati à censoribus, qui audientibus ijs dixerant ioca quædam intempestiuiter, ac de eius quoq; nota deliberatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus. Caput XX.

CAPITA QVINTI LIBRI.

Qvod musonius philosophus reprehẽdit, improbauitq; laudari philosophum disserentem à uociferãtibus, & in laudando gestientibus. Cap. I.
Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus est. Cap. II.
Quæ causa, quodq; initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi. Cap. III.
De uerbo duo & uicesimo, quod uulgo incognitum est, à uiris doctis multifariam in libris scriptum est. Caput IIII.
Cuiusmodi ioco cauillatus sit Antiochum regem Pœnus Annibal. Cap. V.
De coronis militaribus, quæ sit earum triumphalis, quæ obsidionalis, quæ ciuica, quæ muralis, quæ castrensis,

quæ naualis, quæ oualis, quæ oleaginea. Cap. VI.
Personæ uocabulum quàm lepide interpretatus sit, quáq; esse uocis eius originem dixerit C. Bassus.
Caput VII.
Defensus error à Virgilij uersibus, quos arguerat Iulius Higinus grammaticus. Et ibidem quid sit lituus, atq; etymologia uocis eius. Cap. VIII.
Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris.
Caput IX.
De argumentis quæ græce ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici possunt. Cap. X.
Biantis de re uxoria syllogismum non posse uideri ἀντιστρέφοντα. Cap. XI.
De nominibus Deorum Po. Romani Dijouis, & Veiouis,
Caput XII.
De officiorum gradu, atq; ordine moribus Popu. Romani obseruato. Cap. XIII.
Quod Appion doctus homo, qui polyhistor appellatus est, uidisse se Romæ scripsit recognitionem inter se mutuam ex uetere notitia hominis, & leonis.
Caput XIIII.
Corpus'ne sit uox an ἀσώματον, uarias esse philosophorum sententias. Cap. XV.
De ui oculorum, deq; uidendi rationibus. Ca. XVI.
Quam ob causam dies primi post Calendas nonas, idus, atri habeantur, & cur diem quoq; quartum ante calendas, uel nonas, uel idus, quasi religiosum pleriq; uitant. Cap. XVII.
In quo & quantum differat historia ab annalibus. Superq; ea re uerba posita ex libro rerum gestarum

Sempronij Asellionis primo. Cap. XVIII.
Quid sit adoptatio, quid item sit adrogatio, quantumq; hæc iter se differant: uerbaq; eius, quæ qualiaq; sint qui in liberis adrogandis super ea re populum rogat. Cap. XIX.
Quod uocabulum latinum solœcismo fuerit Capitoni Asinio, quid ipsum appellauerint ueteres latini, quibusq; uerbis solœcismum definierit idem Asinius. Caput XX.
Pluria qui dicat, & compluria, & compluries non barbare dicere, sed latine. Cap. XXI.

CAPITA SEXTI LIBRI.

q Vemadmodū responderit Chrysippus aduersus eos, qui prouidentiam consistere negauerunt. Cap. I.
Quo itidem modo, & uim, necessitatemq; fati constituerit, & esse tamen in nobis consilij, iudicijq; nostri arbitrium confirmauerit Chrysippus. Cap. II.
Historia sumpta ex libris Tuberonis de serpente inusitatæ longitudinis. Cap. III.
Quid idem Tubero nouæ historiæ de Attilio Regulo à Carthaginiensibus capto literis mandauerit, quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit. Caput IIII.
Quod Alphenus iurecon. in uerbis ueteribus interpretandis errauerit. Cap. V.
Temere, inepteq; reprehensum esse à Iu. Higino Virgilium, quod præpetes Dædali pennas dixit. atq; ibi
quid

quid sint aues præpetes, & quid illæ sint aues, quas Nigidius inferas appellauit. Cap. VI.
De Acca Larentia, & Caia Tarratia, deq; origine sacerdotij fratrum arualium. Cap. VII.
De Alexandro, & de P. Scipione memoratu digna. Caput VIII.
Locus exemptus ex annalibus L. Pisonis historiæ, & orationis lepidissimæ. Caput IX.
Historia super Euclide socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adolescenteis suos solitus est ad philosophiã grauiter sectandam. Cap. X.
Verba ex oratione Quinti Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium grauitatis, dignitatisq; uitæ ducentia. Caput XI.
Quod neq; testamentum, sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neq; sacellum sicuti C. Trebatius, duplicia uerba sunt: sed à testatione alterum productum, alterum à sacro diminutum. Cap. XII.
De quæstiunculis apud Taurum philosophum in conuiuio agitatis, quæ symposiacæ uocantur. Cap. XIII.
Puniendis peccatis treis esse rationes à philosophis attributas, & quamobrem Plato duarum ex his meminerit. Caput XIIII.
De uerbo quiesco an, e, litera corripi an produci debeat. Caput XV.
Notum uerbum, deprecor, à poeta Catullo inusitate quidem, sed apte positum, & proprie, deq; ratione eius uerbi, exemplisq; ueterum scriptorum. Cap. XVI.
Quis omnium primus libros publice præbuerit legen-

dos, quantusq; numerus fuerit Athenis ante clades persicas librorum in bibliothecis publicorum. Caput XVII.

CAPITA SEPTIMI LIBRI.

a Dmiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Africano superiore. Cap. I.

De Cesellij Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius, quos inscripsit lectionum antiquarum. Caput II.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in senatu dixit, & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus. Caput III.

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cœlius Sabinus iuris ciuilis author pileatos uenundari solitos scripserit: & quæ mancipia sub corona more maiorum uenerint, atq; idipsum, sub corona, quid sit. Cap. IIII.

Historia de Polo histrione memoratu digna. Cap. V.

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit. Caput VI.

An affatim quasi admodum prima acuta pronuntiandum sit, & quædam itidem non incuriose tractata super aliarum uocum accentibus. Cap. VII.

Res ultra fidem tradita super amatore Delphino, & puero amato. Caput VIII.

Peposci, memordi, pepugi, spepondi, & occecurri plerosq; ueterum dixisse, non uti postea receptum est dicere, per, o,

per,o,aut per,u,literam in prima syllaba positam,sed per,e,atq; ideo græcæ rationis exemplo dixisse. præterea notatum,quod uiri non indocti,neq; ignobiles,a uerbo descendo non descendi,sed descendidi dixerunt. Caput IX.

Vsucapio & copulate & recto uocabuli casu dicitur,ita pignoriscapio coniuncte,& eadem uocabuli forma dictum est. Caput X.

Neq; leuitatem,neq; nequitiam ea significatione esse,qua in uulgi sermonibus dicuntur. Cap. XI.

De tunicis χειριδωτοῖς, quod earum usum P. Africanus Sulp. Gallo obiecit. Caput XII.

Quem Classicum dicat M. Cato,quem infra classem. Caput XIII.

De tribus dicendi generibus,ac de tribus philosophis, qui ab Atheniēsibus ad senatum Romam legati sunt. Caput XIIII.

Quā seuere moribus maiorum in fures uindicatum sit: & quid scripserit Mutius Scæuola super eo,qđ seruandum,datum,commodatum ue esset. Cap. XV.

Locus exscriptus ē satyra M. Varro. quæ περὶ ἐδεσμάτων, inscripta est,de pegrinis cibor ū generibus,& appositi uersus Euripidis,quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutauit. Caput XVI.

Sermo habitus cum grammatico,insolentiarum,& imperitiarum pleno,de significatione uocabuli,quod est obnoxius,deq; eius uocis origne. Cap. XVII.

De obseruata,custoditaq; apud Romanos iuris iurandi sanctimonia,atq; inibi de decem captiuis,quos An-

nibal Romam deiurio ab ijs accepto legauit.

Caput XVIII.

Hiſtoria ex annalibus de Tiberio Sempronio Graccho ſumpta, patre Gracchorum Trib. pleb. atq; inibi Tribunitia ple. decreta cum ipſis uerbis relata.

Caput XIX.

Quod Virgilius à Nolanis, ob aquam ſibi non permiſſam, ſuſtulit è uerſu ſuo Nola, & poſuit ora, atq; ibi quædam alia de conſonantia literarum iucunda.

Caput XX.

Quoad uiuet, & quoad morietur, cur idipſum temporis ſignificent, cum ex duobus ſint facta contrarijs.

Caput XXI.

Quod cenſores equum adimere ſoliti ſint equitibus corpulentis, & præpinguibus, quæſitum'q; utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta ſit. Caput XXII.

CAPITA OCTAVI LIBRI.

h Eſterna noctu recte'ne an cũ uitio dicatur, & quænam ſuper iſtis uerbis grammatica traditio ſit. Itemq; quod decemuiri in XII. tabulis nox pro noctu dixerunt. Cap. I.

Quæ mihi X. uerba ediderit Phauorinus, quæ uſurpentur quidem à græcis, ſed ſunt adulterina, & barbara, quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communiq; uſu latine loquentium minime latina ſunt: neq; in ueterum libris reperiantur.

Caput

Caput II.

Quem in modum, & quã seuere increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se, & assidue oscitantem. Caput III.

Quod Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum uere dixerit unam, solamq; pinum arborum omnium cæsam, nunquam denuo ex iisdem radicibus pullulare, & quod item de aqua pluuiali, & niue rem non satis exploratam pro comperta posuerit.
Caput IIII.

Quid illud sit quod Virg. cœlum stare puluere, & quod Lucilius pectus sentibus stare dixit. Caput V.

Cum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse, superq; ea re, & sermo Tauri expositus, & uerba ex Theophrasti libro sumpta, & quod M. quoq; Cicero de amore amicitiæ senserit cum ipsius uerbis additum.
Caput VI.

Ex Arist. lib. qui περὶ τῆς μνήμης inscriptus est cognita, acceptaq; de natura, & habitu, memoriæ, atq; inibi alia quædam exuberantia, aut interitu eius lecta auditaq;. Caput VII.

Quid mihi usu uenerit interpretari, & quasi effingere uolenti locos quosdam Platonicos latina oratione.
Caput VIII.

Quod Theophrastus philosophus omniũ suæ ætatis facundissimus uerba pauca ad populum Atheniensem facturus, deturbatus uerecundia obticuerit, quodq;

idem hoc Demostheni apud Philippum regem uerba facienti euenerit. Caput IX.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusino disceptatio cum grãmatico quodam præstigioso, tempora uerborum, & puerilia meditamenta ignorante. Remotarum autem quæstionum nebulas, & formidines ad capiendos imperitorum animos ostentante. Caput X.

Quàm festiue responderit Xantippe uxori Socrates petenti, ut per Dionysia largiore sumptu cœnitarent. Caput XI.

Quid significet in ueterum libris scriptum pleriq; omnes, & quod ea uerba accepta à græcis uidentur. Caput XII.

Qupsones quod homines afri dicunt, non esse uerbum pœnicum, sed græcum. Caput XIII.

Lepidissima altercatio Phauorini philosophi aduersus quendam intempestiuum de ambiguitate uerborum disserentem, atq; inibi uerba quædam ex Neuio poeta & Cn. Gellio non usitate collocata, atq; ibidem à P. Nigidio origines uocabulorum exploratæ. Caput XIIII.

Quibus modis ignominiatus tractatusq; sit à C. Cæsare Laberius poeta, atq; inibi appositi uersus super eadem re eiusdem Laberij. Caput XV.

CAPITA NONI LIBRI.

Vamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodeuicesimo annali scripserit, rectio-

res certioresq; ictus fieri, si sursum quid mittas, quàm si deorsum. Caput I.
Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falso quempiam cultu, amictuq; nomen, habitumq; philosophiæ mentientem. Caput II.
Epistola Philippi Regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato. Caput III.
De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deq; diris & exitiosis fascinationibus, atq; inibi de fœminis repente uersis in mares. Caput IIII.
Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ, de genere ac natura uoluptatis, uerbaq; Herodis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est. Cap. V.
Verbum, quod est ago frequentatiuum in prima syllaba quonam sit modulo pronuntiandum. Caput VI.
De conuersione foliorum in arbore olea, brumali, & solstitiali die, deq; fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. Caput VII.
Necessum esse qui multa habeat, multis indigere, deq; ea re Phauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. Caput VIII.
Quis modus sit uerba uertendi in græcas sententias. deq; his Homeri uersibus, quos Virgilius uertisse, aut bene, apteq; aut improspere existimatus est. Cap. IX.
Quod Anneus Cornutus uersus Virgilij, quibus Veneris, & Vulcani concubitum pudice, operteq; dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit. Cap. X.
De Valerio Coruino, & unde Coruini sit cognomentum Caput XI.

De uerbis, quæ in utranque partem significatione reciprocat, & aduersa dicuntur. Caput XII.
Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit. Caput XIII.
Quod idem Quadrigarius, huius facies, patrio casu, probe, & latine dixit, & quædam alia apposita de similium uocabulorũ declinationibus. Cap. XIIII.
De genere controuersiæ, quod græce ἄπορον, appellatur. Caput XV.
Quod Plynium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritq; uitium argumenti, quod ἀντίστρεφον græci dicunt. Caput XVI.

CAPITA DECIMI LIBRI.

tErtium'ne consul, an tertio dici oporteat, & quonammodo Cn. Pompeius, cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet quæstionem ancipitem istius uerbi, de consilio Ciceronis uitauerit. Caput I.
Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mandauerit. Caput II.
Locorum quorundam illustrium collatio, contentioq; facta ex orationibus C. Gracchi, & M. Cicer. & M. Catonis. Caput III.
Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positiua esse, sed naturalia. Caput IIII.
Auarus simplex'ne uocabulum sit, an compositum, & duplex,

duplex, sicut P. Nigidio uidetur. Caput V.
Multam dictam esse ab ædil. pleb. Appij Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.
Caput VI.
Fluminum, quæ ultra imperium Ro. fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere.
Caput VII.
Inter ignominias militares, quibus milites coercebantur, fuisse sanguinis demissionem, & quænam esse uideatur causa huiuscemodi castigationis. Caput VIII.
Quibus modis, quoq; habitu acies Romana instrui solita sit: quæq; earum instructionum sint uocabula.
Caput IX.
Quæ eius rei causa sit, quod & græci ueteres, & Romani annulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus. Caput X.
Verbum mature quod significet, quæq; uocis eius ratio sit, & quod eo uerbo uulgus hominum improprie utitur: atq; inibi quod præcox declinatum præcocis facit non præcoquis. Caput XI.
De portentis fabularum, quæ Plynius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert, & ibidem de simulachro uolucri columbæ. Caput XII.
Cum partim hominum qua ratione ueteres dixerint.
Caput XIII.
Iniuria mihi factum itur, quali uerborum ordine Cato dixerit. Caput XIIII.
De flaminis dialis, deq; flaminicæ Cærimonijs, uerbaq;

ex edicto prætoris apposita, quibus dicit non coactu-
rum se ad iurandum neq; uirgines Vestæ, neq; dia-
lem. Caput XV.
Quos errores Iulius Higinus in VI. Vergilij animad-
uerterit in historia Romana erratos. Cap. XVI.
Quam ob causam, & quali modo Democritus philoso-
phus luminibus oculorum sese priuauerit. & super
ea re uersus Laberij pure admodum, & uenuste
facti. Cap. XVII.
Historia de Artemisia, deq; eo certamine, quod apud
Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decerta-
tum est. Caput XVIII.
Non purgari, neq; leuari peccatum, cum prætenditur
peccatorum, quæ alij quoq; peccauerunt, similitudo,
atque inibi uerba ex oratione super ea re Demosthe-
nis. Caput XIX.
Quid sit rogatio, quid lex, quid plebiscitum, quid priui-
legiũ, & quantum omnia ista differant. Cap. XX.
Quam ob causam M. Cicero his omnino uerbis nouissi-
me, & nouissimus uti obseruantissime uitarit.
Caput XXI.
Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgi-
as, de falsæ philosophiæ probris, quibus philosophos
temere incessuit, qui emolumenta ueræ philosophiæ
ignorant. Caput XXII.
Verba ex oratione M. Catonis de mulierum ueterum ui-
ctu, & moribus, atq; inibi, quod fuerit ius marito,
in adulterio uxorẽ deprehẽsam necare. Cap. XXIII.
Die pristini, & die crastini, & die quarti, & die quinti,

qui elegantius locuti sunt, dixisse, non ut ea uulgo di-
cuntur nunc. Caput XXIIII.
Telorum, & iaculorum, gladiorumq; uocabula, atque
inibi nauium quoq; genera quæ scripta in ueterum li-
bris reperiuntur. Caput XXV.
Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod
transfretationem transgressum dixerit, & transgres-
sos, qui transfretassent. Caput XXVI.
Historia de populo Romano, deq; populo punico, quod
pari propemodum uigore fuerint æmuli.
Caput XXVII.
De ætatum finibus pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex Tube-
ronis historia sumptum. Cap. XXVIII.
Quod particula, atq;, non complexiua tantum sit, sed
uim habeat plusculam uariamq;. Cap. XXIX.

CAPITA VNDECIMI LIBRI.

dE origine uocabuli terræ Italiæ deq; ea
multa, quæ suprema appellatur, deq; e-
ius nominis ratione, ac de lege aterina. &
quibus uerbis antiquitus multa minima dici solita sit.
Caput I.
Quod elegantia apud antiquiores, non de amœniore in-
genio, sed de nitidiore cultu, atq; uictu dicebatur, eaq;
& in uitio ponebatur. Caput II.
Qualis quantaq; sit, pro, particulæ uarietas, deq; exem-
plis eius uarietatis. Caput III.
Quem in modum Q. Ennius uersus Euripidis æmula-

rus sit. Caput IIII.
De pyrronibus philosophis quædam, deq; Academicis strictim notata, deq; inter eos differentia. Caput V.
Quod mulieres Romæ per Herculem non iurauerint, neq; uiri per Castorem. Caput VI.
Verbis antiquissimis, relictisq;, & desitis minime utendum. Caput VII.
Quid senserit, dixeritq; M. Cato de Albino, qui homo Romanus græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguæ iperitiæ petita, cóposuit. Cap. VIII.
Historia de legatis Mileti, & Demosthene rhetore in libris Critolai reperta. Caput IX
Quod C. Gracchus in oratione sua, historiam suprascriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit, uerbáq; ipsius C. Gracchi relata. Caput X.
Verba P. Nigidij, quibus differre dicit mentiri, & mendacium dicere. Caput XI.
Quod Chrysippus philosophus omne uerbũ ambiguum dubiumq; esse dicat, Diodorus contra nullum uerbum ambiguum esse putat. Caput XII.
Quid T. Castritius, de uerbis, deq; sententia quadam C. Gracchi existimauerit, quodq; esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit. Caput XIII.
Sobria, & pulcherrima Romuli Regis responsio circa uini usum. Caput XIIII.
De ludibundo, & errabundo, atq; id genus uerborum productionibus, & quod Laberius sic amorabundam dixit, ut dicitur ludibunda, & errabunda, atq; inibi quod Sisenna per huiuscemodi uerbũ noua

figura usus est. Caput XV.
Quod græcorum quorundam uerborum difficillima est in latinam linguam mutatio, uelut quod græce dicitur πολυπραγμοσύνη. Caput XVI.
Quid significat in ueteribus prætorum edictis, quod flumina retanda publice redempta habent. Caput XVII.
Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit. & qua postea Solon, & qua item Xuiri nostri, qui. XII. tabulas scripserunt. atq; inibi adscriptum, quod apud Aegyptios furta licita, & permissa sunt, apud Lacedæmonios aũt cum studio quoq; affectata, & pro exercitio utili celebrata, ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. Cap. XVIII.

CAPITA DVODECIMI LIBRI.

d Issertatio Phauorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret. Caput I.
Quod Anneus Seneca iudicans de Q. Ennio, deq; M. Tullio, leui, futiliq; iudicio fuit. Cap. II.
Lictoris uocabulum qua ratione conceptum ortumq; sit, & super eo diuersæ sententiæ Valgi Rufi, & Tullij Cic. liberti acceptæ. Caput III.
Ex Q. Ennij septimo annalium uersus, quibus depingitur finiturq; ingenium, comitasq; hominis minoris er-

q̃ amicum superiorem. Caput IIII.
Sermo Tauri philosophi de modo, atq; ratione tolerandi doloris secundum stoicorum decreta. Cap. V.
Quod græci ænigma dicunt, latini antiqui scirpos appellauerunt. Caput VI.
Quã ob causam Cn. Dolobella proconsul ream mulierem ueneficij, confitentemq; ad Areopagitas reiecerit. Caput VII.
Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. Caput VIII.
Quæ dicantur uocabula ancipitia, & quod honoris quoq; uocabulum ancipiti sententia fuerit. Caput IX.
Quod æditimus uerbum latinum sit. Caput X.
Errare istos, qui spe, & fiducia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla sit, & super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophoclis poetæ sententia. Caput XI.
Faceta responsio M. Cice. amolientis à se crimen manifesti mendacij. Caput XII.
Intra Calendas cum dicitur quid significet, utrum ante Calendas, an Calendis, an utrunq;. Atq; inibi quid sit in oratione M. Tullij intra oceanum, & intra montem Taurum, & in quadam epistola intra modum. Caput XIII.
Saltem particula quã uim habeat, & quam orignem. Caput XIIII.
Quod Sisenna in libris historiarum aduerbijs huiuscemodi sæpenumero usus est, cælatim, uellicatim, saltuatim

CAPITA TERTIIDECI-
MI LIBRI.

I Nquisitio uerborum istorum M. Tullij curiosior, quae fuit in primo Antonianarum libro, multa autem impendere uidentur praeter naturam etiam, praeterq; fatum, tractatumq; an idem duo ista significent, fatum, atq; naturam, an diuersum. Caput I.
Super poetarum Pacuuij, & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino. Caput II.
An uocabula haec necessitudo, & necessitas differenti significatione sint. Caput III.
Olympiadis Alexandri matris comis, ac prudens ad filium rescriptio. Caput IIII.
De Aristotele, & Theophrasto, & Menedemo philosophis, deq; eleganti uerecundia Aristotelis successorem Diatribae suae eligentis. Caput V.
Quid ueteres latini dixerunt, quas graeci προσῳδίας appellant: & item quod uocabulum barbarismi non usurpauerint neq; Romani antiquiores, neq; Attici. Caput VI.
Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historijs. Cap. VII.
Quod Afranius poeta prudenter, & lepide sapientiam filiam esse usus, & memoriae dixit. Caput VIII.
Quid Tullius Tiro in commentarijs scripserit de sucu-

lis, & hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula. Caput IX.

Quod sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, & quod fratris Nigidius. Caput X.

Quem M. Varro iustum, aptumq; esse numerum conuiuarum existimauit, ac de mensis secundis, & de bellarijs. Caput XI.

Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. Caput XII.

Quod in libris humanarum M. Varronis scriptum est ædiles, & quæstores PO. RO. in ius à priuato ad prætorem uocari posse. Caput XIII.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus. Et consulem prætoremq; collegas esse, & quædam alia de auspicijs. Cap. XIIII.

Humanitatem non id significare, quod uulgus putat, sed eo uocabulo qui synceriter locuti sunt, magis proprie esse usos. Caput XV.

Quid apud M. Catonem significent uerba hæc, inter os, & offam. Cap. XVI.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis uersum. Et inueniri uersus uerbis ijsdem, aut paucis syllabis immutatis apud diuersos poetas temporibus uarijs natos. Caput XVII.

De genere, atq; nominibus familiæ portiæ. Caput XVIII.

Quod à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocum, atq; uerborum iucundioris, quæ à græcis εὐφωνία dicitur, quã regulæ, & disciplinæ,

quæ

quæ à grammaticis reperta est. Caput XIX.
Verba T. Castritij rhetoris ad discipulos adolescentes de uestitu, atque calciatu non decoro. Caput XX.
Comprecationes quæ ritu Romano fiunt dijs, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt, & quid Neriene, seu Nerio nomen importet. Caput XXI.
M. Catonis consularis, & censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine, & non re. Caput XXII.
Quæsitum, tractatumque, quid sint manubiæ, atque inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus. Caput XXIII.
Verba P. Nigidij, quibus dicit in nomine Valeri in casu uocandi primam syllabam acuendam esse. & item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturam pertinentia. Caput XXIIII.
De uersibus, quos Virgilius sectatus uidetur Homeri, ac Parthenij. Caput XXV.
De sententia Panætij philosophi, quam scripsit in libro de officijs secundo. qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias in omni loco intenti, paratique sint. Caput XXVI.
Quod Quadrigarius cum multis mortalibus dixit. An quid, & quantum differret si dixisset cum multis hominibus. Caput XXVII.
Non hactenus esse faciem, qua uulgo dicitur. Caput XXVIII.
Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandium.
Q

CAPITA QVARTIDECIMI LIBRI.

Dissertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu, motibusq; syderum, & stellarum fata se hominum dicturos pollicentur. Caput I.

Quemadmodum disseruit Phauorinus consultus à me super officio iudicis. Caput II.

An æmuli infensiq; inter sese fuerint Xenophon, & Plato. Caput III.

Quod apte Chrysippus, & graphice imaginem Iustitiæ modulis, coloribusq; uerborum depinxit. Caput IIII.

Lis, atq; contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu uocatiuo uocabuli, quod est egregius. Caput V.

Cuiusmodi sint quæ speciem doctrinarum habeant, sed neq; delectent, neq; utilia sint, atq; inibi de uocabulis singularum urbium, regionumq; immutatis. Caput VI.

Quod M. Varro Cn. Pompeio consuli primum designato commentarium dedit, quem appellauit ipse isagogicum de officio senatus habendi. Caput VII.

Quæsitum esse, dissensumq;, an præfectus latinarum causa creatus, ius senatus conuocandi, consulendiq; habeat. Caput VIII.

CAPITA QVINTIDECIMI LIBRI.

Quod in Q. Claudij annalibus scriptum est lignum alumine oblitum non ardere. Caput I.
Quod Plato in libris, quos de legibus cóposuit, largiores, lætioresq; in conuiuijs inuitatiunculas uini non inutiles esse existimauerit. Cap. II.
Quid M. Cicero de particula ista senserit, scripseritq;, quæ præposita est uerbis aufugio, & aufero, & an in uerbo autumo eadem ista hæc præpositio esse uideri debeat. Caput III.
Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est. Caput IIII.
Verbum profligo à plerisq; dici improprie, insciteq;. Caput V.
In libro M. Ciceronis de gloria secundo manifestum erratum in ea parte, in qua scriptum est super Hectore, & Aiace. Caput VI.
Obseruatum esse in senibus, quod annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum. Atq; inibi super eadem obseruatione exemplum appositum. Epistolæ diui Augusti ad Caium filium. Cap. VII.
Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris de cœnarum, atq; luxuriæ exprobratione, qua usus est, cum legem liciniam de sumptu minuendo suasit.

Caput VIII.
Quod Cæcilius poeta frontem genere uirili non poeticæ, sed cum probatione, & cum analogia appellauit. Caput IX.
De uoluntario, & admirando interitu uirginum milesiarum. Caput X.
Verba sena. consul. de exigendis urbe Roma philosophis. Item uerba edicti censorum, quo improbati, & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere, & exercere Romæ cœperant. Caput XI.
Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus. Caput XII.
De uerbis inopinatis, quæ utroq; uersum dicuntur, & à grammaticis communia uocantur. Caput XIII.
Quod Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus græcis mutuatus est. Caput XIIII.
Passis uelis, & passis manibus dixisse ueteres non à uerbo suo, quod est patior, sed ab alieno, quod est pando. Caput XV.
De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis. Caput XVI.
Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibijs canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. Caput XVII.
Quod pugna belli ciuilis uictoriaq; C. Cæsaris, quam uicit in pharsalijs campis, nuntiata prædictaq; est per cuiuspiam Cornelij sacerdotis uaticinium eodem ipso die in Italia Patauij. Caput XVIII.
Verba M. Varronis memoria digna, ex satyra, quæ inscribitur

ſcribitur περὶ ἰδιωμάτων. Cap. XIX.
Notata quædã de Euripidis poetæ genere, uita, moribus, deq́; eiuſdem fine uitæ. Caput XX.
Quod à poetis Iouis filij prudentiſſimi humaniſſimiq́; Neptuni autem inhumaniſſimi, & ferociſſimi traduntur. Caput XXI.
Hiſtoria de Sertorio duce, deq́; aſtu eius, commentitijsq́; ſimulamentis, quibus ad barbaros milites continendos, conciliandosq́; ſibi utebatur, Caput XXII.
De ætatibus hiſtoricorum nobilium Hellanici, Herod. & Thucydidis. Caput XXIII.
Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poetis ſcripſit, de comicis latinis iudicarit. Cap. XXIIII.
De uerbis quibuſdam nouis, quæ in Cn. Matij mimiambis offenderamus. Caput XXV.
Quibus uerbis Ariſtoteles philoſophus definierit ſyllogiſmum, eiusq́; definitionis interpretamentum uerbis latinis factum. Caput XXVI.
Quid ſint comitia calata, quid curiata, quid centuriata, quid tributa, quid concilium, atque inibi quædam eiuſmodi. Caput XXVII.
Quod errauit Cor. Nepos, cum ſcripſit Ciceronem tres & uiginti annos natum cauſam pro Sex. Roſcio dixiſſe. Caput XXVIII.
Quali figura orationis, & q̃ noua L. Piſo annaliũ ſcriptor uſus ſit. Caput XXIX.
Vehiculum, quod petorritum appellatur, cuiatis linguæ uocabulum ſit græcæ, an gallicæ. Caput XXX.
Quæ uerba legauerint Rhodij ad hoſtium ducem De-

metrium, cum ab eo obsiderentur super illa inclyta Hyalisi imagine, Caput XXXI.

CAPITA DECIMISEXTI LIBRI.

Erba Musonij philosophi græci digna atq;
u utilia audiri, obseruariq;, eiusdem utilitatis sententia a M. Catone multis ante annis Numantiæ ad æquites dicta. Caput I.

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi, disserendiq;, & quæ sit eius legis reprehensio. Caput II.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames. Verbáq; ipsa Erasistrati super ea re scripta. Caput III.

Quo ritu, quibusq; uerbis fecialis Po. Ro. bellum indicere solitus sit ijs, quibus Po Ro. bellum fieri iusserat. Et item in quæ uerba conceptum fuerit iusiurandum de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequẽtarẽt, causis quibusdam exceptis propter quas id iusiurandum remitti æquum esset. Caput IIII.

Vestibulum quid significet, deq; eius uocabuli rationibus. Caput V.

Hostiæ quæ dicuntur bidentes, quid sint, & quã ob causam ita appellatæ sunt, superq; ea re P. Nigidij, & Iulij Higini sententiæ. Caput VI.

Quod Laberius uerba pleraq; licentius, petulantiusq; finxit, &

finxit, & quod multis item uerbis utitur, de quibus an sint latina quæri solet. Caput VII.
Quid significet, & quid a nostris appellatum sit quod ἀξίωμα dialectici dicunt. Et quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur. Cap. VIII.
Quid significet uerbum in libris ueterum creberrime positum susq; deq;. Caput IX.
Quid sint proletarij, quid capitecensi, quid item sit in XII tabulis assiduus, & quæ eius uocabuli ratio sit. Caput X.
Historia ex Herodoti libris sumpta de Psyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant. Caput XI.
De ijs uocabulis, quæ Cloatius Verrius aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide ad origines linguæ græcæ redegit. Caput XII.
Quid sit municipium, & quid a colonia differat, & qd sint municipes, quæq; sit eius uocabuli ratio ac proprietas, atq; inibi, quod diuus Adrianus in senatu de iure atq; uocabulo municipum uerba fecit. Caput XIII.
Quod M. Cato differre dixit properare & festinare. & q̃ incommode Verrius Flaccus uerbum, quod est festinat interpretatus sit. Caput XIIII.
Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit. Et quid Theopompus de leporibus. Caput XV.
Agrippas a partus ægri & improsperi uitio appellatos, deq; ijs deabus, quæ uocantur Prosa, & Postuerta. Caput XVI.

Quæ ratio uocabuli sit agri uaticani. Cap. XVII.

Lepida quædam memoratu, & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur. Et item alia, quæ μετρικὴ, & tertia itidem, quæ dicitur κανονικὴ. Caput XVIII.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. Caput XIX.

CAPITA DECIMISEPTIMI LIBRI.

Quod Gallus Asinius, & Larius Licinius sententiā Marci Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Cœlio. & quid aduersus homines stolidissimos pro eadem sententia uere digneq; dici possit. Cap. I.

Verba quædam ex Q. Clau. annalium primo cursim in legendo notata. Cap. II.

Verba Marci Varronis ex libro quinto & uicesimo humanarum, quibus contra opinionem uulgariam interpretatus est Homeri uersum. Caput III.

Quid Mænander poeta Philemoni poetæ dixerit, à quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est. & qd̄ sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poetis uictus est. Caput IIII.

Nequaquam esse uerum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus uideatur M. Cicer. in libro, quem de amicitia scripsit uitioso argumento usum ἀμφισβητούμενον. totumq; id consyderatius tractatum, exploratumq;.

ploratumq́;. Caput V.
Falsum esse, quod Verrius Flaccus in librorum II. quos de obscuris M. Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit. Caput VI.
Verba hæc ex Atinia lege quod subreptum erit, eius rei æterna authoritas esto, P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uisa esse non minus de præterito furto, quàm de futuro cauisse. Caput VII.
In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quæri, agitariq́; eiusmodi solita. Cur oleũ sæpe & facile, uina rarius congelascant, acetum haud ferè unquam. Et cur aquæ fluuiorum, fontiumq́; durentur, mare gelu non duretur. Caput VIII.
De notis literarum, quæ in C. Cæsa. epistolis reperiuntur, deq́; alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit laconica.
Caput IX.
Quid de uersibus Virgilij Phauorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Aetnæ Pindarum poetam secutus est, collataq́; ab eo super eadẽ re utriusq; carmina & dijudicata.
Caput X.
Quod Plutarchus in libris symposiacis opinionem Platonis de habitu, atq; natura stomachi fistulæq́; eius, quæ τραχεῖα dicitur aduersum Erasistratum medicum tutatus est, authoritate adhibita antiqui medici Hippocratis. Caput XI.
De materijs infamibus, quas græci ἀδόξους appellant, à Phauorino exercendi gratia disputatis.

Caput XII.
Quin particula quot, qualesq; uarietates significationis habeat, & quàm sæpe in ueterum scriptis obscura sit. Cap. XIII.
Sententiæ ex Publij mimis selectæ lepidiores. Caput XIIII.
Quod Carneades Academicus helleboro stomachū purgauit, scripturus aduersus Zenonis stoici decreta, deq; natura, medelaq; hellebori candidi, & nigri. Caput XV.
Anates ponticas uim habere ueneris detegendis potentem, atq; inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia. Caput XVI.
Mithridatem Ponti regem duarum & uiginti gentium linguis locutum. Q'q; Ennium tria corda habere sese dixisse, quod treis linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam. Caput XVII.
Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Anio Milone in adulterio scribit & loris cæsum, pecuniaq; data dimissum. Caput XVIII.
Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus, & quæ duo uerba obseruanda præceperit omnium rerum longe salubria. Caput XIX.
Ex symposio Platonis sumpta uerba numeris coagmentisq; uerborum scite, modulateq;, & apte exercendi gratia in latinam orationem uersa. Caput XX.

Quibus temporibus post Romam conditam græci Romaniq; illustres uiri floruerint, ante secundum bellum Carthaginiensium. Caput XXI.

CAPITA DECIMI OCTAVI LIBRI.

d Isputationes à philosopho stoico & contra à peripatetico arbitro Phauorino factæ, quæsitumq; inter eos, quantum in perficienda uita beata uirtus ualeret, quantumq; esset, in ijs, quæ dicuntur extranea. Caput I.
Cuiusmodi quæstionum certaminibus saturnalicia ludicra Athenis agitari soliti sumus, atque inibi inspersa quædam sophismata & ænigmata oblectatoria. Caput II.
Quid Aeschines rhetor in oratione, qua Thimarchum de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset. Caput III.
Quod Sul. Apol. prædicantem quendam à sese uno Sallustij historias intelligi, illusit quæstione proposita, quid uerba ista apud Sall. significarent, per incertum stolidior an uanior. Cap. IIII.
Quod Q. Ennius in VII. annali quadrupes eques ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. Caput V.
Quod Helius Melissus in libro titulum fecit de loquendi

proprietate, quem cum ederet, cornu esse copiæ dicebat, rem scripsit neq; dictu, neq; auditu dignam, cum differre matronam & matremfamilias existimauit differentia longe uanissima. Cap. VI.

Quē in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum quendam de uerborum ambiguitatibus quærentem. atq; ibi quot significationes capiat concio.
Caput VII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, atq; alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse, & puerilia Lucilij quoq; uersibus declarari. Cap. VIII.

Quid significet apud M. Catonem uerbum insecenda quodq; insecenda potius legendum sit, quam quod plerique existimant insequenda. Caput IX.

Errare istos, qui in exploranda febri pulsus uenarum pertentari putant, non arteriarum. Cap. X.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscite a Cesellio uindice reprehensa, Versusq; ipsi, in quibus ea uerba sunt, subscripti. Cap. XI.

Morem istum ueteribus nostris, fuisse uerba patiendi mutare, ac uertere in agendi modum.
Caput XII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit, pertentatus a dialectico quodam sophismatico impudenti.
Caput XIII.

Quid sit numerus hemiolios, quid epitritos, & quod uocabula ista non facile nostri ausi sunt uertere in linguam latinam. Cap. XIIII.

Quod M. Varro in herois uersibus obseruauerit rem

nimis anxiæ, & curiosæ obseruationis. Cap. XV.

CAPITA DECIMINONI LIBRI.

Esponsio cuiusdam philosophi interrogati, r quam ob causam maris tempestate palluerat. Caput I.
Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maxime communes. Caput II.
Quod turpius est, frigide laudari, quàm acerbius uituperari. Caput III.
Quamobrem uenter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam lacessat. Caput IIII.
Ex Aristotelis libris sumptum, quod niuis aqua potui pessima sit: & quod ex niue chrystallus concreatur. Caput V.
Quod pudor sanguinem ab extra diffundit, timor uero contrahit. Caput VI.
Quid sit obesum, nonnullaq; alia prisca uocabula. Caput VII.
Quæstio an arena, cœlum, triticum, pluralia inueniantur, atq; inibi de Quadrigis, inimicitijs, nonnullis prætereca uocabulis, an singulari numero comperiantur. Caput VIII.
Antonij Iuliani in conuiuio ad quosdam græcos lepidissima responsio. Caput IX.
Verba hæc præter propter in usu uulgi prodita etiam Ennij fuisse. Caput X.
Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis

lusit, dum tragœdijs contendit. Caput XI.
Dissertatio Herodis Attici super ui, & natura doloris, suæq; opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit. Caput XII.
Quos pumiliones dicimus, græce νάνους appellari. Caput XIII.
Contemporaneos fuisse Cæsari, & Ciceroni M. Varronem, & P. Nigidium ætatis suæ doctissimos Romanos. Caput XIIII.

CAPITA VIGESIMI LIBRI.

DIsceptatio Sex. Cæcilij iurisconsulti, & Phauorini philosophi de legibus duodecim tabularum. Caput I.
Vocabulum siticinum in M. Catonis oratione, quid significet, & quam ob causam L. Accius poeta in grammaticis sicinistas nebuloso nomine esse dixerit. Caput II.
Artificum scenicorum studium, amoremq; inhonestum, probrosumq; esse, & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta. Caput III.
Exempla epistolarum Alexandri Regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita. Caput IIII.
Quæsitum, atq; tractatum, utrum sit rectius dicere, habeo curam uestri, an uestrum. Caput V.
Quàm diuersæ græcorum sententiæ super numero

Niobæ filiorum. Caput VI.
De ijs, quæ habere συμπάθειαν uidentur cum luna augescente, & senescente. Caput VII.
Qualibus uerbis delectari solitus sit Antonius Iulianus positis in mimiambis, scripsit de innocentia sua, cum ita dictitat, nunquam uestimenta à populo posci. Caput VIII.
Quid uocabulum iure manu consertim significet. Caput IX.
Quid sit sculnæ uerbum positum apud M. Varronem. Caput X.

Quoniam in hisce Atticis noctibus græcæ dictiones multæ, & uersus, ac loci complures græci erant: ea omnia latina seorsum hic subnectenda curauimus: quando Gellius ipse græce tantum citarat: nec latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quem integrum, impollutumq; esse uoluimus: tum etiam studiosis omnibus: quando & emendati complures loci sunt: qui uitiati admodum erant.

Quæ in quaternione a

ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά,

Quanta sit animorum, corporumq; inter homines differentia quo ad ingenium, uirtutemq;,

κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας.

Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος. ἀνεκβίαστος. ἀπαρεμπόδιστος. ἐλεύθερος. εὔπορος. εὐδαίμων.

Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, felix.

εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν. καὶ κακῶν ἀκούεις.

ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.

τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά. τὰ δὲ κακά. τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων. πλοῦτος. συζυγία. ζωή. θάνατος. ἡδονή. πόνος. πόθεν οἶδας, οὕτως ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ. ἢ χρύσιππος. ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίησαι. δείκνυε

πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγήσῃ, ἐάν σοί τις οὕτω πῶς παρασταθεὶς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ ἃ πρώην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι, μὴ τῆς κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις. αὐτὸ τί ἡμῖν. καὶ σοί ἄνθρωπε. ἀπολύμεθα. καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις. ἐὰν δέ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον;

De bonis cedo, & malis, audis'ne illud?

Ad Cixonas Troia referens me uentus adegit.

Rerum quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sane uirtutes: quæ uitij participant, mala. Indifferentia uero, illa, quæ horum inter media sunt, opes, coniugium, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert ita dicam, an Diogenem in moralibus, Chrysippum'ue, aut Cleantem? Hoc itaq; exquisiuisti, decretumq; fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in naui feras, nunquid eius distinctionis memineris: ubi instrepit, ac stridet uelum? & reclamabis siquis te ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo diebas: num sit uitium naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoq; si te delatum accersiuerit, quid agas?

εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον. καὶ μέχρι πόσου καὶ ποῖα.

Nunquid oporteat contra iustitiam amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi?

δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν.

Opus est

Opus est me amicis opitulari, sed usq; ad Deos.
οὐκ οἶδ᾽ εἴ τι τούτῳ τῷ γένει, τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὁτιοῦν ἂν ᾖ μέρος τούτου πρὸς τὸ πηλίκον θατέρου συγκρινόμενον αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ᾽ οἷον, οὐ καὶ χρύσιον τιμιώτερον χαλκοῦ; καὶ πηλικὸν τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ πηλικὸν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον πλέον δόξει; ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος.

Haud satis noui, siquid in hoc genere sit nobilius, & an quæcunq; pars ad quantamcunq; alterius partem comparata eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum sit & auri pars quælibet portionis cuiuslibet æris cōparatione, sit pluris, uerū nō nihil discriminis cū numerus, tū magnitudo efficiet.

ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτο ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐνδέοντι.

Quæ gratia apud homines uocatur: hoc quidem est iuris diligentioris loco, & tempore imminutio.

περὶ ψυχῆς De anima

χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος. μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Chilo senior, cum quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere: an nullum etiam amicum haberet, interrogauit, amicitias, inimicitiasq; inuicem consequi, coniungiq; necesse esse arbitratus.

κόμψη χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.
Elegans uestis, & molles tuniculæ.
ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.
Inelegans, agrestis, inaccessus.

ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, Futurum, dicturum

εὐφωνία Voculatio

ἐπιμέλεια τῶν λέξεων

Vocabulorum delectui diligenti.

Quæ in quaternione b

οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ᾽ ὁ πλοῦς.

Non uiri cuiusq; est Corinthum petere.

μυριὰς δραχμὰς ἢ τάλαντον

Decem drachmarum millia, uel talentum

οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Non emo millibus decem drachmarum pœnitentiam.

ἐφυσιογνωμόνει.

Per naturæ indicia pensiculabat.

ἀκουστικοί. Auditores.

ἐχεμυθία. Taciturnitas.

μαθηματικοὶ Disciplinis uacantes.

μαθήματα Disciplinas.

φυσικοί. Naturales.

ἀθεώρητοι, ἄμυσοι, ἀγεωμέτρητοι.

A contemplatione geometricæ penitus alieni.

κοινόβιον. Contubernium.

καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν ἀργεῖοι μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως. καὶ ὁρμῇ χωροῦντες. λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς. αὐλητῶν πολλῶν νόμῳ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ θείου χάριν. ἀλλ᾽ ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν. καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὅπερ φιλοῦσι τὰ μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις ποιεῖν.

Post hæc congressum est. Argiui quidem, sociisq; acriter, ac cum impetu adorientes. Lacedæmonij contra sub tibiarum præcentione pleno agmine maturantes non adeo diuinæ rei gratia, uerum ut æquabili, numerosoq; sensim ingressu conuenientes pugnam capescerent: nec suos ordines distrahi sinerent, qđ semper amplissimas copias agere, ubi congrediendum est, decet.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοὶ

ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Ast ibant taciti spirantes robur Achiui

Inq; uicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Quamobrem ubi commissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus honeste agentes iudicet.

μαθήκοντα Officia

ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει

τέκνον ἐμὸν ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

Ast ubi iam magnam fudit de pectore uocem,

Dentis claustra tui uox qualis nata reliquit?

ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον Loquētē sine iudicio & modo

ἄκοσμα Incompta

ἀμετροεπῆ ἐκολῷα.

Supra modum loquitans conturbabat.

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

Blatterare optimus, dicere ineptissimus.

γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος

φειδωλῆς πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens

Gratia quæ parcis mensurat singula uerbis.
οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος,
Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.
ἀχαλινῶν στομάτων, ἀνόμου τε ἀφροσύνας τὸ τέλος δυσ-
τυχία.
Effrenioris, & exlegis dementiæ, extremum infe-
licitas occupat.
ἄνθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαδόστομον,
ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς ἀπύλωτον,
στόμα περιλάλητον κομποφακελορήμονα,
Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrenato,
prodigo, petulanti loquacem, futilem, & fusum per
uerborum congeriem, ac fastum.

Quæ in quaternione c

ἀπλατὲς Longitudo illatabilis
βιωφελῆ. Vitæ utilia
ἀκυρωτέρῳ Minus proprio
ἐκεχειρίαν
Manibus temperationem.
ἐκεχειρίαν Inducias
τύπους Formas
ὑπογραφὰς, Descriptiones
ὁρισμοὺς Definitiones
περὶ ἀοργησίας
De non irascendo uel irascibilitate
ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.
Inirascentiam, & indolentiam
ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον.

Hebetem, ac stupentem

πολλάκις Sæpenumero

ἐξ ἠλίου εἰς ἤλιον ἑστήκει ἀτραβέστερος τῶν πρέμνων.

De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

Quæ in quaternione d

ἰχθὺν ἶρον,

Piscem pauperem

πολλάκι καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sæpe & stultus uir ualde opportunum dixit

ηὔδα μάντις ἀμύμων.

Fari inculpabilis aruspex

τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

Illi haud inuiti uolarunt

ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις ἀγαμέμνονα δῖον.

οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Tūc neq; cernere erat torpentē Agamemnona diuum.

Nec pauidum, nec nolentem decernere ferro

ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.

Hæc est definitio doloris detractio

κατὰ, Secundum

στέρησιν, Priuationem

ἀδιάφορα, Indifferentia

ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον

Sanum legitimum disiunctum

ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ.

τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς.

Mors nihil ad nos, nam dissolutum non sentit. quod autem non sentit nihil ad nos

ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.
Mors animæ, & corporis dissolutio

ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς.
Mors animæ, corporisq; est dissolutio, dissolutum autem non sentit: quod uero non sentit, nihil ad nos.

ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν. ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.
Definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris sublatio.

παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, Omnis dolẽtis,
παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ
Omnis rei anxiæ, & tristis.
λέξεις τηρεῖ. Dictiones obseruat.

Quæ in quaternione e

συναιρέσει Coagmentatione

δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην. καὶ σώματι πηρὸς,
καὶ πενίην ἶρος. καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus carus eram superis.

παραδείσους Hortos
μελισσῶνες, Apiaria, mellariaq;
ἀμπελῶνες, Vineas
δαφνῶνες Laureta
ἰσονύκτιος, Aequinoctialis
ἰσημερινὸς, Aequidialis
θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί.
Aestiua solstitia, & hyberna

ἐτυμολογικοί

Rationem originis uerbi interpretando indagantes.

ἑω ῥέων. Ab oriente sole fluens.

αἰθρηγενέτην Serenitatem facientem.

ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu

σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαῆς.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων

Cumq; Euro incubuit Zephyrusq;, notusq; furentes,
Sudificusq; simul Boreas mala plurima uoluens.

κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος.

Mala ad sese atrahens, ut Cæcias nubes.

ἀκρόασις ἐπιδεικτική.

Ausultatio sese ostentans.

ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἦ μέλλειν καθευδήσειν
κατεργασάσα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον.
ἥγ' ἄγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα.
καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
τί τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ. καὶ δέκα τάλαντα,
γύναιον ὅσα πηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα.
εἶπως ἀνυπόστατον. δὰ τὸν ὀλύμπιον.
καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδιχάριον θεραπευτικὸν δὲ
λόγου. τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἀρ' ἀντειπαγάγοι.

In aurem utranq;, quando quidem dotata est: cubet.
Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbat, cui male uoluit maxime.
Vt omnes in Creobulæ faciem oculos conuerterent:

Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoq; demoraretur in uultu, asinus inter simias fierem,
Quod autem hoc dictum? tacere uolo.
Noctem mali authorem plurimi.
Me miserum: qui Cleobulam duxi, & talenta decem
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeo intolerabilis est. Iouem olympium
Et Mineruam testor non ancillulam potius officiosam, dicto citius
Præsto hanc quispiam abigat quæso: at illam referat.
ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν οὐκ εἴρηκά σοι.
οὐτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας. καὶ τῶν ἀγρῶν.
καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀπ' ὅλων χαλεπῶν.
χαλεπώτατον ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα.
ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi?
Tum uero domus, atq; agrorum heram.
Vniuersorumq; illius loco, hei quàm miserum & graue?
Difficillimum immo. At omnibus molesta est, non soli mihi,
Filio multo mages filiæq; prouinciam
Inexpugnabilem dicis certo scio.
ὦ πολὺς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ.
καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνήρ.
ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει.
εἰ μήτ' ἀνατειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου.

ἐπαμφιέσθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν,
ἀλλ' ἐν ἀνακεκαλύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
χειμαζόμενος ζῇ τῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος,
ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλγῶν. ἅπαντας νουθετῶ.

Quam extreme infelix quisquis in egestate uxorem ducit
Et querit liberos, hei quantum est insciens sui.
Quiq; neq; necessarium studium rerum gerit:
Nisi quantum aliquid iugiter in uita deterat.
Neq; (licet res cogat) tectum prebere quit sibi:
Sed inops domo in erumna uitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius:
Bonorumq; uniuersorum insors, ac carens
Vnum equidem cum opprobrans, cunctos monitos uolo.

Quæ in quaternione f

ἀναλογίαν.	Proportionem
ἀνωμαλίαν.	Inæqualitatem
ἀνωμαλία.	Inæqualitas

ξανθὸς δὲ καὶ πυῤῥὸς. καὶ ἐρυθρὸς. καὶ φοινικοῦς.
Fluus autem, & ruber, & rubidus, & fuluus, & puniceus.
καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.
Et uirtute tua facta est uictoria nutans.
ἑώρων δὲ αὐτὸν Φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον.

πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν.

Videbam etiam ipsum Philippum quo cum certemus, pro imperio principatuq; oculo effossum, humero fractum, manu, crureq; oblæsum, omne deniq; corporis membrum, quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem, ut de cætero uitam cum honore, & gloria ageret.

πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον.

Omne deniq; corporis membrum, quod fortuna auferre uoluisset: id ultro offerentem, ut de cætero uitã cum honore, & gloria ageret.

ἔνθα νότος πόντοιο κυδῶνα εἰς λᾶαν ὠθεῖ

Auster ubi insanas urget sub saxa procellas.

καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Sudificusq; altos Aquilo rotat impete fluctus.

λᾶαν ὠθεῖ. Lapidem propellit.

λᾶαν ἄνω ὠθεῖ.

Lapidem sursum propellit.

Quæ in quaternione g

ἑβδομάδα	Septimanam
πλειάδας	Pleiadas
πόλους	Polos
κρινώτη	Pertusa

τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν,

Per quaternariam consonantiam.

ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου.
σμύρνα. ῥόδος. κολοφών. σαλαμίν. ἴος. ἄργος. ἀθῆναι.
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos,
Athenæ.
τὴν περὶ ὁρόπου δίκην
De oropo causam dicentem.

Quæ in quaternione h

περὶ τροφῆς. De alimento
πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος.
Quantum est hominum gestationis tempus
γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.
Mulier decimestris parit.
περὶ τροφῆς, De alimento.
ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις.
Est autem, & non est octimestris partus.
ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτροσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔστιν ὅπου φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα. δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι.
Apparent quidem ueluti animalia post abortum: sed nequaquam sunt. quippe statim uitæ excedant. itaq; esse quidem tantisper imaginantur: sed potentia non sunt.
ὀδυσσεία. Vlissea
ὄνοι λύρας, Asini ad lyram.
κατ᾽ ἀριστοτέλη Secundum Aristotelem.
χαῖρε νῦν φιλότητι, περιπλομένου δ᾽ ἐνιαυτοῦ
τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
ἀθανάτων.

Nunc gaude dilecta: ast cum se euoluerit annus
Illustres (neq; enim diuûm cubilia uana)
Natos nixa dabis

περιπλωμένου ἐνιαυτοῦ, Voluente anno

γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω. καὶ ἐλάσσω. καὶ ὅλου κατὰ μέρος. καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων. καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων.

In hisce uero & plura fiunt, & pauciora, & ex toto, & per partes. Dicamus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.

τίμων Timon

σίλλος Sillus

τίμωνος Timonis

καὶ σὺ πλάτων καὶ γάρ σε μαθητὴν ὁ πόθος εἶχεν·
πολλῶν δ᾽ ἀργυρίων ὀλίγην ἤλλαξαο βίβλον.
ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Tuq; Plato. Nam discipulum te dira cupido.
Abstulit. exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.

ἱπποκύων Equi catella

περὶ νωδοῦ De edentulo

Quæ in quaternione i

πάλλαξ, Concubina

ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum male consultori pessima res est.

καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἔδεσθαι.
κ᾽ ἀγὼ πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

A' fabulóq; manus tristante amouit edentes.

Hoc, ut Pythagoras iusserat, ipse loquor.

πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν.
διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Cum dicat Pythagoras in leguminibus fabam præcipue approbauit· motum enim maximo excitat, & aluum ciet, quamobrem ea maxime utitur.

δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἐλέσθαι.
Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.
εἰς τὸ κυεῖν δεινοί. καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.
In ferendo utero ualidi causǽq; uteri ferendi.

ἀριστοτέλης δὲ, μήτρας. καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικούς.
χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις ἀκαλύφη.

Aristoteles à uulua, corde & marina urtica, atq; id genus quibusdam aliјs abstinere Pythagoricos dicit, cæterorum autem usum habuisse.

περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν κανών.
De pestibus, aut rationalium regula.
δυχερές, χαλεπόν. Difficile, & arduum.

Quæ in quaternione K

τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.
Causam inferiorem superiorem efficere.
ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε κροῖσον.
Heus homo ne occide Crœsum.

Quæ in quaternione I

ἀντιστρέφοντα, Reciprocum.

ἤτοι καλὴν ἕξεις ἢ αἰσχρὰν, καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχρὰν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθὸν, οὐ ληπτέον ἄρα.

Aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem, ſin turpem habebis pœnam, neutrum autem bonum. non eſt igitur ducenda uxor.

εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινὴν, εἰ δὲ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξω κοινὴν, γαμητέον ἄρα.

Si formoſam ducam, non habeo pœnam, ſin deformem non habeo communem. ducenda igitur uxor.

ἀντίστρεφον, Reciprocum

πρότασις. Propoſitio

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχρὰν,

Aut pulchram duces, aut turpem

κοινή. Communis

ποινή. Pœna

στερητικὸν μόριον Priuantem particulam.

ἀσώματον, Incorporeum.

τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.

Aut efficiens, aut patiens corpus eſt.

τὸ τριχῆ διαστατόν.

Triplici dimenſione diſtans.

οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος. καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγή. καὶ σφόδρα. καὶ τόση δὲ ὥς τε ἀκουστὴν γενέσθαι.

Non ſimpliciter plaga aeris uox eſt, nam digitus contractus quoq; aerem percutit: non ita tamen uocem facit. ſed quanta plaga, & uehemens, & tanta, ut audibilis fiat.

ῥοῦμα

ῥοῦμα λόγων Flumen uerborum
ἐφημερὶς Diarium
βάρβαρον, Barbarum
σολοῖκον Solœcum

Quæ in quaternione m

εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται.
An hominum morbi ſecundum naturam proueniant.
κατὰ παρακολούθησιν.
Per ſequelam
περὶ προνοίας De prouidentia
εἱμαρμένην, Fatum
φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς.
Naturalem quendam ordinem omnium rerum, & æterno alijs ad alia conſequentibus, & incommutabili manente eiuſcemodi complicatione.
ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.
γνώσει δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήμαθ' ἑλόντας
ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν.
Quamobrem à Pythagoreis ſic dicitur
Noſces homines ſpontaneas haurire calamitates
Quaſi detrimenta ſingulis à ſeipſis fiant, & ſuo impetu delinquant, & in incommoda ruant ſua, & ex ſua electione & intentione.
ὢ πόποι. οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.

τον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεό-
μενος ἀφελὼν ὧν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

Enimuero qui decem millibus, & quindecim millibus uestimentorum egeat, is quo minus indigeat fieri non potest: cum enim plus quàm habeam, egeo, detrahens ex iis, quæ habeo, acquiesco.

βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁκλεαρίστα
τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia
Capras propellentem, & suaue qd canit, insusurrat

Illud hoc loco notandum, char. 124. post uersum τὰς αἶγας παρελῶντα, addendum esse,

Malo me Galathea petit lasciua puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante uideri.

Illud quoq; alio in loco animaduertimus caute omissum, quod est in græco uersu dulcissimum.

τίτυρε μὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας.
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν,
τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras
& potum ad fonteis age Tityre: sed caleatum
Hunc asrum, rufumq; caue, ne cornua uibret.

οἵν ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα.
ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον ἢ ἐρύμανθον.
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι
τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρόνομαι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει. ἠδὲ μέτωπα.
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται. καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

ὥς ἥγ'

ὣς ἥγ᾽ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.

Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ
Aut per Taygeti spatiosa iuga, aut Erymanthi
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circùm nymphæ agrestes Ioue cœlite natæ
Inq́; agris ludunt: Latonæ pectora gaudent.
Fronte dea ante omneis ceruice prominet alta:
Et pulchras omneis inter clarissima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.

γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.

Latonæ pectora gaudent

ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Pulchras omneis inter clarissima fulget.

–παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν.

–καὶ ἔργα φιλοτήσια.

τὸν μὲν ἄρ᾽ ἐντρητοῖσι κατεύνασαν ἐν λεχέεσσιν,

Virgineum soluit cæstum, legemq́; cubilis
Et munus amoris.
Inq́; toris illi sculptis cepere soporem.

Quæ in quaternione r

ἄπορον — dubium

τρίτον καὶ τέταρτον

Tertium, & quartum

τὴν εἴσω θάλασσαν — internum mare

Quæ in quaternione s

ἀνατομὰς — dissectiones

σπεῦδε βραδέως — festina tarde

ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν

ῥιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξέχειτο δ' ἄρα ἡ ῥώμη. καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθῦν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος.

Et quidem nos uidimus apud Puteolos delphinum amantem mire puerum inclamatum à puero acciri: Quinetiam adnatans dorso puerum admittebat: ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus lacararet: receptumq; equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret. Roma igitur, omnisq; Italia confluebat: ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.

ἄσωτον, Prodigum,
ἢ ἀκόλαστον, Vel libidinosum,
ἢ ἀχρεῖον, Vel inutilem,
ἢ ἄχρηστον, Vel inutilem,
ἢ κακότροπον, Vel improbum,
ἢ μιαρὸν Vel scelestum:
χειριδωτοῖς, Tunicatis
χειριδωτοὺς Tunicatas
χαρακτῆρας Formas
ἁδρὸν, ἰχνὸν, μέσον.
Sublime, tenue, medium.

Quæ in quaternione p

περὶ ἐδεσμάτων De eduliis
ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον
δημήτερος ἀκτῆς. πώματος, θ' ὑδροχόου
ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν
ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ τρυφῇ δέ τοι
ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Nos quid

Nos quid mortalibus sit usus præter duo illa modo Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum saties nunquam est: luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.

ἢ δ᾽ ἑτέρη θέρη προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ

ἢ χιόνι ψυχρῇ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ,

Grandinis est similis, ruit æstate altera, uel iam

Prægelidis niuibus, aut glaciei humore coactæ

λᾶαν ἄνω ὠθεῖν ἔσκε ποτὶ λόφον.

Saxum sursum impellebat ad cumulum

ἐμποδὼν ἔχειν, Incurrere aliquid

ἐκποδὼν ποιεῖσθαι.

Auertere, atq; depellere

εἰς ἄρτους In panes

ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου.

Dignus igitur est argento.

Quæ in quaternione q

ἀνήκοος Qui non audierit

ἀνθρωποφάγους Carne humana uescentes

σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.

Corporis constantem habitum

μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην.

Insanirem potius quàm oblectarer

ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα. ἀπέστω πορνεία οὐδὲν πόρνης δόγμα.

Voluptatis finis meretricis decretum est. tolle uenerē, nullum meretricis erit decretum.

τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δόμε=

ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κακ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μέρον, ἄλγε' ἔχουσιν.
Hei mihi quid damnant mortales numina cœli,
Esse aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipsis
Vexordi præter fatum sint mente dolores.

δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri senes

τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομαι οὐδ' ἀλεγίζω.
Me tu præpetibus parere uolucribus ipsum
Mandas: quas equidem temnoq; animoq; recuso.

πολυΐστωρ Multiscius

Quæ in quaternione n

τὴν ἐξαίφνης φύσιν Repentinam naturam

παρμενίδης Parmenides

τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκεί-
νου μεταβάλλον εἰς ἕτερον.
Repente enim tale uidetur quippiam significare, quod in alterum transeat.

τραγήματα. Bellaria

νουθεσία Commonitio

κόλασις, Animaduersio scilicet, & punitio

παραίνεσις Monitio

τιμωρίαν Pœnam

παράδειγμα Exemplum

προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν τιμορουμένῳ ὑπ' ἄλλου ὀρ-
θῶς τιμωρουμένῳ βελτίων γίνεσθαι. καὶ ὀνίνασθαι, ἢ πα-
ράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα
φοβούμενοι βελτίους γίνωνται.
Id est autem conueniens, ut qui plectitur ab alio re-

cte puniente

cte puniente melior fiat, & utilitatem capiat: aut exemplo cæteris sit: quo uidentes alij male affectum præ metu reddantur meliores.

παραιτοῦμαι

Deprecor, excuso.

ἀναγώγως, Duriter

εἰ γάρ σε ἔμελεν, ὡς σὺ φῂς κτείνειν πόσις.
χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆν δῆθεν.

Nam si te occisurus erat, ut tu ais, maritus, te quoq; occisurum esse oportuit: ut quando tempus interponeretur.

Quæ in quaternione

αἰσθήσεις, Sensus
ὄψιν, Visum
ἀκοήν, Auditum
γεῦσιν, Gustum
ἁφήν, Tactum
ὄσφρησιν Odoratum
περὶ μνήμης De memoria

τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῆ ζώων.

Tactum uero & gustum omnia habent præter animantium imperfecta.

καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδον περὶ δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθῦς, ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξειε. καὶ ἱππηδὸν πε=

ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις εἴποτε καθίσειεν οὐκ ἔτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

Architas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus uir columbam ligneam fecit uolantem, quæ si nunquam subsedisset, præterea non exurgebat. hactenus enim.

σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη. οὐδὲ τοῦτο ἐμιμήσω. διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω. σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας. οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράφει.

Verũ ne dicas sic esse actum sæpenumero: sed hoc fieri sic dicere. non enim siquid aliquando contra leges actum iam est: tuq; id secutus es, propterea iure queas euadere: quinimmo eo magis icirco in te debeat statui: ut enim si prius in aliquem foret animaduersum: tu minime hæc scriberes: ita si ipse in præsentia punieris: nequaquam deinceps alius scribet.

φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ σώκρατες, χαρίεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν. ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν, κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων. οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι

σιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἰς τινὰ ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ εὐριπίδου, λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ᾽ ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν᾽ αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν. ὅπου δ᾽ ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο· τὸ δ᾽ ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ᾽ οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μεταχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν. καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφεῖ, καταγέλαστον ὦ σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον, καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι, καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα. καὶ μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι. ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. περὶ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον. τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον. καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου

Sed ab inimicis bonorum omnium facultate spoliari necesse sit: & palàm quidem infelicem degere. liceat enim, quanquam agrestius, uera dicere: si quis in genam te percusserit: pœnas non det. Sed heus uir bone mihi obtempera, atq; à redargutionibus istis te abstine, rerumq; elegantiam cole, & eam sanè, unde recte sentire uideare, alijs missa faciens ista arguta, siue deliramenta, siue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, ut domos inanes habites, atq; sequens non eos, qui exigua ista reprehendunt: sed illos potius à quibus & facultates, & gloria, & bona alia permulta possidentur.

Quæ in quaternione

εἰς τετάρτην, καὶ εἰς πέμπτην
In quartam, & quintam
ἰταλοὶ Vituli
κατ' ἀντίφρασιν
Per contrariam dictionem
τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σόν.
πείσει λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰών.
κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.
Authoritas uero, & si male dicat, tua
Persuadebit. nam ab inexistimatis proficiscens oratio
Et ab existimatis eadẽ haudquaq̃ tantundem ualet.
ἀντὶ ἀδοξούντων
Pro eo, quod inexistimatis
ἀντὶ δοκούντων
Pro existimatis

ἀδοξοῦσι, Inæstimati sunt
εὐδοξοῦσι. Existimati sunt
σκεπτικοὶ Commentantes
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκεῖνος ἢ οὐδετέρως.
Haud magis sic se hoc quam illo habet modo, aut
quam neutro.
πυῤῥωνίων τρόπων
Pyrroniorum modorum.

Quæ in quaternione u

σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοί.
Commentantes, obligantes, ambigentes.
τῶν πρός τι Eorum, quæ ad aliquid
ὀψιμαθίαν Tardidiscentiam
ἐν πωλουμένοις In uendentibus
ἀπειρόκαλος Ineptus
συνάγχην. Anginam pati
συνάγχην Anginam
ἀργυράγχην Argentanginam
παραγωγὰς
Deductiones, & deriuationes.
ἐπιβόλως
Ingeniose, & apte
περὶ πολυπραγμοσύνης, De curiositate
πολυφιλίαν, Multorum amicitiam
πολυτροπίαν,
Multiplices, ac uarios mores
πολυσαρκίαν Corpulentiam
πολυπραγμοσύνην Curiositatem

uolentia commendat, arbitrans ita sese laudare. Sed præstat (sicuti opinor) utriusq; esse participem. Philosophiæ inquam, quoad illius honestas sinit, disciplinæ gratia compotem fieri, neq; turpe habetur adolescentem philosophari: at cum grandis iam natu philosophatur, ridicula res o' Socrates geritur: atq; equidem ita penès philosophantes afficior, ueluti erga balbutientes, ludentes'q;. Cum enim puerulum uideam, cui decorum adhuc est, sic lingua balbutientem, ac ludentem, demulceor: res'q; mihi quidem festiua, & liberalis uidetur, puerili'q; ætati congruens. Quod si uolubiliter puerulum loquentem audiam, acerba quæpiã res mihi oboritur: & aures meæ molestia afficiuntur: uidetur'q; nescio quid esse seruile. At siquis uirum audierit balbutientem, aut ludentem uideat: res uidetur & deridenda, & puerilis, & deniq; digna uerberibus. Ita equidem afficior sanè eorum, qui philosophantur ratione. Vbi enim in adolescente philosophiam aspicio: oblector, exosculor'q;, & id mihi uidetur perdecere: ingenuum quoq;, ac liberalem hũc esse hominem iudico: econtrario si non philosophatur, illiberalem, & sese nunquam re ulla dignum, uel honesta, uel ingenua arbitrantem. Verum cum seniorẽ iam hominem philosophantem adhuc nedum facientem finem persentio: uerberibus egere cõmodum uir ille mihi uidetur. Quod enim modo dixi, id homini isti accidit, ut & si sit admodum ingeniosus, uilis, atq; abiectus efficiatur: cum mediam ciuitatem forumq; defugiat. In quo poeta inquit, uiros excellere. Abdat se uero, & uitæ reliquum cum adolescen-

tulis tribus, aut quatuor degat, in angulorum aliquo commurmurans. ingenuum autem quicquam magnum dignum haud unquam loquatur. Equidem o' Socrates pro mea erga te beneuolentia, atq; humanitate uideri mihi uideor affici in præsentia eodem modo, quo Zetus respectu Amphionis, apud Euripidē, cuius modo mentionem feci. Etenim mihi quoq; eiusmodi quædam, tecum ut fabuler, in mentem uenit: qualia cum fratre ille, neglectui habes o' Socrates ea, quæ debes curare, animiq; naturam tui usqueadeo nobilem puerili quodam ornamento condecoras: nec foro, senatui'ue orationis quicquam recte affers, neq; probabilem, aut consentientem ullam rationem inuenisti, neq; uero pro alijs consilium integrum cepisti. Atqui amice Socrates, quod ægre ne feras uelim, loquor enim tua causa summa cum beneuolentia. An tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, & cæteros, qui ultra iustum pergant philosophari? nam siquis te nunc, aut alium eiusmodi quemlibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguēs, qui culpa omnino uaces, nosti'ne te minime habiturum quonam te pacto tuearis? Sed uertigine uexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestum conscendens si improbus admodum, ac nequam aduersarius tuus sit: mori de facili queas, si te ille capitali deferat crimine. Verum quo nam pacto Socrates hoc sapientis sit, siqua ars aliquem præstantem ingenio uirum nacta, deteriorem illum effecerit? qui neq; sibijpsi auxilio esse possit, periculisq; extremis liberare, neq; se, nec alium quenquam.

πράγματος. ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγοράς. ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων, ψιθυρίζοντα. ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα ὁ εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν οἷά περ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφόν. ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώκρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖ' ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. καίτοι ὦ φίλε σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόῤῥω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν, εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα. οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρήσαιο σαυτῷ. ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις. καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καίτοι πῶς σοφὸν τοῦτο ἐστιν ὦ σώκρατες, εἴ τις εὐφυᾶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον βοηθεῖν. μήτε

δ᾽ ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μή τε ἑαυτὸν, μή τε ἄλλον μηδένα ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν. ἀτεχνῶς δὲ, ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν δὲ τοιοῦτον εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν. ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ᾽ ὦ 'γαθὲ ἐμοὶ πείθου. παῦσαι δ᾽ ἐλέγχων. πραγμάτων δ᾽ εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ᾽ ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας. ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις. ζηλῶν, οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ᾽ οἷς ἔστι καὶ βίος καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Philosophia ſane o' Socrates res eſt elegans, ſi modice quiſpiam per ætatem attigerit: at ſi ſupra modum tempus in ea contriuerit: hominum eſt corruptela: nam ſiquis uel amœno ſit, acriq; ingenio, ultraq; ætatem philoſophetur: neceſſum eſt eum rerum omnium eſſe imperitum, quarum uſu calleat oportet quisquis honeſtus, probusq; eſt futurus. Legum enim ciuilium peritia, & orationis uacat: quibus in actionibus, ac cōmercijs cum hominibus, tum priuatim, tum publice uti conuenit, uoluptatum item, atq; cupiditatum humanarum, & morum euadunt prorſus inſolentes. Cum itaq; in ullam quampiam incidunt priuatam, publicam'ue actionem, habentur deridiculi perinde, ac uiri ciuiles ipſi, ubi ueſtra adeunt ſtudia, & diſputationes, irridentur. Accidit ijs enim illud Euripidis. Qua in re clarus quiſque eſt, ad eam properat, & diei partem illi plurimam impertit: in qua ipſe ſe exuperet, contra in qua ſtupidor, ac nihil ſit, inde effugit, eamq; contemnit. Alteram uero ſui bene

οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεὺ,
οὐδὲ θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα
πέτραι τ' ἠλίβατοι. ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.
Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus,
Non Thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aeriæq; rupes, mens quod tibi dura ferox est.

ἐνθυμήματι Commentatione

κῶλον Laxum intestinum

ἀμαθέστερον πῶς εἶπε. καὶ σαφέστερον λέγε.
Indoctius, rudiusq; quodammodo loquere, & apertius, ac clarius fare.

τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν Primigenia

ἀναλγησία Indolentia

ἀπάθεια Impassibilitas

Quæ in quaternione y

κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Peius esse iniuriam facere, quàm peccare.
πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ἅπανθ' ὁρῶν
καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.
Nihil occulte quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens omnia reuelabit dies.
ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου πεπρωμένην, καὶ φύσιν,
Pro uno subiecto, fatum, & naturam
μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.
Ne'ue obstante domum fato penetrabis auerni

περὶ στεφάνου, De corona

ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεννῆσθαι τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον, θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλοῦσαν. ἀποθνήσκειν ἐθελήσει.

Nam qui parentibus tantum se natum putat: fatalem, atq; spontis suæ mortem manet. Qui uero etiam patriæ ob id, ne in seruitutem redactam illam uideat: occumbere præoptabit.

τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον

Fatalem, & spontis suæ mortem

αὐτόματος θάνατος

Spontanea mors.

Quæ in quaternione Z

ἡδίων ὁ λέσβιος. Suauius lesbium

προσῳδία Accentus

ἡ δὲ λέαινα ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει. ἐντίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. τὸ δὲ αἴτιον τούτου, τοῦτ' ἐστὶν, ἐπεὰν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινούμενος ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας. αὐξανόμενος δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐξικνέεται καταγράφων πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστὶ, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν.

Cum autem animalium acerrimum sit leæna, & audacissimum, semel omnino in uita, & unum parit. Enitendo enim cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei uero huiusce causa est: quod cum in matrice manens motitari incipit catulus, motus ille unguiculis

præmunitus ferarum longe omnium acutissimis matricem discerpit, tum in maius continuo augescens, multo magis dilanians prodit. instante uero iam nixu, prorsum relinquitur eorum integrum, & sanum nihil.

ἐπίκοινον, Promiscuum

εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ὧ ῥά τε νηπιάγοντι. συναντήσονται ἐν ὕλῃ.
ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Vtq; leo in sylua stabat sua pignora circum,
Cui manus occurset catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta uirum.

πυκνὰ μάλα στενάχων ὥς τε λὶς ἠϋγένειος
ὧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἅρπασεν ἀνὴρ
ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὁ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν
πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι' ἐρευνῶν
εἴποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Crebra gemens nimium, tanquã leo uiribus ingens
Faucibus, absenti uenator si catulum audax
Abripuit denso in saltu, dolet acre, sequensq;
Deinde nemus uersat, scrutans uestigia, si quo
Versa uiri inueniat: rapit illum bilis amara.

λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικόν. εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέν τοι ἐνιαυτὸν τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος, τίκτει δ' ὡς ἐπιτοπολὺ δύω. τὰ μέν τοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας. ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ

γένος τὸ τῶν λεόντων. καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίνεται τόπῳ. ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀχελώου καὶ τοῦ νέσου ποταμῶν. τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως. ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε. εἶτα ἀεὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν. ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην ἀλλ' ὁ ἄρρην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνώδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους. δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν. βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Leonem auersum coire, urinamq; retro reddere dictum iam est. Coit, & parit, non omni tempore, singulis tamen annis uere parit, & magna ex parte geminos. Sed cum plurimos, sex catulos, nonnunquã etiam unum. Quod de Leæna fertur, uuluam cum partu emittere, delira fabula est facta ex ea causã, quod rarũ genus hoc animalis est, nec rationem cur ita esset comperire author ille, fabula poterat. Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, sed Europæ totius ea parte solum, qua inter Acheloum amnem, & Nesum est. Parit leæna quoq; adeo paruos, ut uix post secundum mensem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quinquies uita pariunt, primum quinq;, post uero subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret Leæna iuba. Maris hæc propria est. Dentes eos tantummodo mutat leo, qui canini uocantur, quatuor, duos superius, totidem inferius, idq; sexto mense ætatis fit.

πανδέκτας

Promiscua & omnimoda continentes.

οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν   Non à ſuibus

ὕειν   Pluere

ἐτύμῳ.   Veriloquio.

βιοφελῆ,

Vitæ utilitatibus conducentia

πέμμασιν   Placentis, concoctionè

πέψει   Panibus ſecundæ menſæ

παροιμιώδης   Prouerbio tritus

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Multa cadunt inter calicem, ſupremaq; labra

σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Sapienter tyranni ſunt congreſſu ſapientum

Quæ in quaternione   A

αἴας ὁ λοκρος.   Aiax locrenſis

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Senem ſenex ego te ipſum erudiero

φιλοκτήτης,   Philoctetæ

ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ.

In ignigero Prometheo

σιγῶν τε ὅπου δεῖ. καὶ λέγων τὰ καίρια.

Tacensq; ubi opus eſt, & opportuna loquens

σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλῶς.

Silere ubi opus eſt, & tutò loqui.

εὐφωνία,   Vocalitas,

ἀέρα βαθεῖαν

Caliginem, & nebulam profundam

κολοιούς τε ψῆρας τε   Graculos, ſturnosq;

ψηρῶν τε   Sturnorum

τῶν δ' ὥς τε

τῶν δ᾽ ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum, ut de sturnis in nubes graculis'ue.
κρηπῖδας   Crepidulas
νηρεΐδας,   Nereidas
σκιαμαχία   Vmbralis pugna
κριομαχία   Arietum pugna
δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἴσχυλος,
ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι.
ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
νὴ τὸν δί᾽ ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι.
χρῆσον σὺ μάκτραν. εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus
Venio enim ad terram inquit, & accedo postliminio
Ast uenio idem est, quod accedo postliminio
Ita per Iouem atq; siquis uicino dixerit,
Accomoda tu mactram, uel, si libet, arcam panariam
μάκτρα καὶ κάρδοπος,
Mactra, & arca panaria
ἀπομνημονεύειν.   Commemorare
ἕκτορα δ᾽ ἐκ βελέων ὕπαγε ζεύς. ἔκ τε κονίης.
ἔκ τ᾽ ἀνδροκτασίης. ἔκ θ᾽ αἵματος ἔκ τε κυδοιμοῦ.
Hectora de iaculis, de puluere Iuppiter, & de
Cæde uirûm abduxit de sanguine, deq́; tumultu:
ὑσμιναί τε μάχαι τέ. φόνοι τ᾽ ἀνδροκτασίαι τε.
Prælia, conflictus, cædes, hominumq́; necatus
μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro
μνηστῆρες δ᾽ ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
Telemachoq́; Proci letum, fatumq́; profecto
θάνατον καὶ μόρον.   Letum, & fatum

πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον,
Bellate & pugnate
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα
Vade i somnium agens, & alibi, uade & perge Iris citata.
ἐκ παραλλήλου,
Ex geminatione

Quæ in quaternione B

προσῳδίαν uoculationem
γλαύκῳ, καὶ νήρει, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ
Glauco, Nereiq;, atq; maris genio melicertæ
νεωτερικώτερος,
Audacior, & iuuenilior
ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoq; Taurum
ἐμφατικώτερον, Expressius
ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον
In lente unguentum
πρόσωπον Personam
παχυμερέστερον
Crassius, & pinguiore Minerua
λογικὰ ζῶα Rationalia animalia
νευρόβατα Neruis mouentia

Quæ in quaternione C

παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν.
Institutionem autem minime recte attigisse.
περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς
De honesto, & uoluptate
παρθένος δὲ εἶναι λέγεται. καὶ τὸ σύμβολον τοῦ ἀδιαφθόρος εἶναι

ρος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μὴ δὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν. μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται. καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον. καὶ δεδορκὸς βλέπουσα. ὥς τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου. τοῖς δὲ ἑτέροις, προσάντους.

Dicitur Virgo esse, indicio eam esse incorruptam: improbis nunquam concedere: non orationem modestam, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res merito tristis etiam ac contracta fronte pingitur, uultu graui, aspectu contento, & toruo, ut iniustis terrorem incutiat: iustis fiduciam præbeat: quando huiuscemodi facies iustis grata, iniustis molesta est.

σειρῆνες	Sirenes
εὐρύκλεια	Euryclia
ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ.	In interiore mari
κατὰ ἀρίσταρχον,	Iuxta Aristarchum.
ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα.	
In exteriore iuxta Cratetem	
ἰσόψηφοι	Pares
παραστιχίς.	Continuata series
ἠμαθία.	Emathia
αἱμονία.	Hæmonia
ποσειδώνιον.	Neptunium, & locus Neptuni
ὄναιό σου	Proficiat tibi
ταύτης τῆς πολυμαθίας,	
Huius multiuagæ disciplinæ gratia	

ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν ἀγαθόν τε τέτυκται.
Aedibus in nostris quæ recta, aut praua geruntur.

Quæ in quaternione D

αὐέρυσαν μὲν πρῶτα. καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
καὶ ἄβρομοι ἀνίαχοι.
Prima supinarunt, nec ære exuta dedere
Pellibus, absq; sono, & muti
ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ
ὥς ποτέ τις ἐρέει. τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔ ποτ' ὀλεῖται.
Ecce uiri tumulum, qui pridem à lumine cessit.
Abstulit hunc factis præclarum splendidus Hector
Quondã ita quis dicet, mea nunquam gloria cadet.
ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.
Fortiter ac uiriliter agentibus uobis, atq; succedentibus, suscipientibusq; stationem meam.
περὶ ψυχῆς De anima
εἰσεπράξατό με ἀργύριον.
Exigit à me argentum

Quæ in quaternione E

περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs
ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις
In prioribus thesmophorijs
νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω.
τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
ἄγρια γὰρ τινὰ ὦ γυναῖκες δρᾶτε, ἐν ἀγρίοις

τοῖς

τοῖς λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.
Omnes igitur nunc admoneo, & dico
Virum hunccine ulcisci, multis de causis,
Agrestia etenim quaedam matronae agit, ut qui
In agrestibus enutritus oleribus sit.
ὁ δ' ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου.
στριφνὸς μὲν ἔμοιγε ἔοικε προσειπεῖν
καὶ μισογέλως καὶ τωθάζειν. οὐδὲ πάροινον
μεμαθηκώς. ἀλλ' ὅτι γράψαι τοῦτ' ἂν.
μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.
At tu Anaxagorae alumnus ueteris ille
Durus quidem ad salutandum uidetur
Et ridendi exosus, & iocari ne ad uinum quidem
Consuetus, uerum quicquid scripserit id
A melle, & sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμη εὐριπίδης ὤλετο ποῦ.
Nulla aetate tua Euripides monimenta peribunt.
ἀναβιοῦνται, Reuiuiscit
λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνῃ διὰ τῶν κειμένων.
Oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid a positis, necessario consequitur per ea, quae posita sunt.
κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους
In Androtionem, & in Timocratem
πολιορκητὴς Vrbium expugnator
ἐνθυμημάτιον Commentatiunculam.
ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἂν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει.
Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit,

honestum manet. Si cum uoluptate turpe feceris quippiam: quod suaue est abit: quod turpe est, manet.

ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν. καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ. ὕστερον δὲ οὐκέτι.

Cogitabamus itaq; propter nimiam uentris compressionem summam esse inediam, nam & ij, qui sponte abstinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur: post autem minus.

εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης. σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ἢ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι. διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

Scythæ etiam consueuerunt, siquando cuiuspiam rei causa inediam ferre coguntur: latioribus fascijs uentrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet, uentre autem fere pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Cum autem uenter compressus admodum est: caret inanitate.

ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων διατὶ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Dubium est, indigensq; consyderationis tum in hoc

tum in cæteris famelicis: quare in frigoribus magis huiuscemodi casus accidat quàm serenis temporibus.

οὐδετέρως, Neutro scilicet

εἰσαγωγάς, Introductiones

περὶ ἀξιωμάτων Pronuntiatorum

ἀξίωμα Pronuntiatum

λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ.

Dicibile per se perfectum, enuntiabile quantum ex semetipso

ἀξίωμα Propositum

συνημμένον ἀξίωμα Connexum pronuntiatum

συμπεπλεγμένον, Copulatum

παραδιεζευγμένον, Vitiose disiunctum

ἀδιαφορεῖν Indifferens esse

ἀπὸ τοῦ ἔρρειν A' pereundo

ἔρρε κακὴ γλήνη

Pereas mala pupilla oculi

ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Ocyus o pereas uiuorum ex insula abusus

βάσκανον Inuidum

βασκαίνειν. Inuidere

φανερότερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον,

Facile apparens ab apparendo ad id, quod melius, ac benignius est.

Quæ in quaternione G

ὀπτική Perspectiua

κανονική, Regularis

ῥυθμός Modulus, numerus.

μέλος. Modulatio, cantus

κανονικῆς Regularis

μετρητική, Dimensiua
σόλοικον Solœcism uitium
θεῖναι εἰς μέσον Ponere in medium
ἐφόδιον Viaticum
τεμένων ἱερὰ Templorum sacra.
καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται
En ligna eputrent ratium, & sparta in cariem sunt.
σπάρτους Ex agris satos
κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθου πατρὸς
πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ' ἐξ,
έλιπεν πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.
Cephisieus genere ex Diopete patre
Quinq; & centum cum scripsisset fabulas,
Fato est defunctus annos duos natus, & quinquaginta
τεχνικοὶ Artificiales
ἀποδεικτικῷ Demonstratiuo
ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.
Dubium pro confesso, & certo
ἀπόδειξιν
Expressionem, & demonstrationem

Quæ in quaternione H

μὴ γελᾶτε ἔνι τοὔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται.

Ne ridete inest oleum, uerum uos nescitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit: itaq; gelu concretum est.

αἴθοπα οἶνον, Calidum uinum
σκυτάλη Lorum, quo epistolæ inuoluuntur.

τᾶς. ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥέον καπνοῦ
αἴθων. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει. τέρας μὲν θαυμάσιοντι ἰδέ-
σθαι. θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
των ἀκοῦσαι.

A qua sane eructantur inaccessi ignis purissimi ex imis fontes. Flumina uero interdiu quidem inundant fluctum feruentem fumi. At per noctes puniceа proglomurata flamma ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu illa Vulcani fluenta serpentia emittit saeuissima monstrum profecto, tum uisu, tum auditu mirabile.

ῥοόν καπνοῦ αἴθωνα	Fluxum fumi calidum
κρουνοὺς	Fluenta
ἀκύρως	Improprie
τραχεῖα	Dura

τόν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄκρον περιστέλλεται.
Pulmonem uino summum enim contrahitur
ἡ κάτω κοιλία.
Inferior uenter, & aluus

τραχεῖα ἀρτηρία	Aspera arteria
ἐπιγλωττὶς	Apposita lingula
τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν.	Asperam arteriam.

ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est

μία μητρυιὰ δύο μητέρες.

Vna nouerca, duæ matres.

Quæ in quaternione I

ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν.

Sine ulla actione ad dicendum parati

ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ καὶ κάθαρται τὸ ἀγγεῖον. ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο ἢν σαπῇ οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἂν, ἢ τί τούτων χεῖρον.

Homo ubi iam mittis, consydera nunquid purgatum uas sit. Nā si ad inanem opinionem ea inuergas, prorsum interierunt. Sin computrescant, in urinam, aut acetum uertentur, aut siquid ijs ipsis est deterius

κυνικώτερον Magis cynicum

ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Patere, & abstine

πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη· οὔτε καλή. οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν. ἢ πίνειν ἢ λαλεῖν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει. ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη· καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν. καὶ ὁ ἔρως. οὐ πᾶς ἐστι καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι. ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Omnis enim actio sic sese habet. nam ipsa quantum in semetipsa agitur, neq; honesta, neq; turpis est: quē admodum sunt, quæ nunc nos ipsi facimus, aut bi-

bere, aut loqui, aut disputare non enim est horum honestum per se ipsum quicquam: sed in actione, ut quidem est actum, eiusmodi euenit. non honeste gestum, & recte honestum fit, contra uero turpe, eodem pacto & amare ipsum, & amor, nam omnis quidem honestus est, neq; commendatione omni dignus uerum is, qui amare honeste nos adhortatur.

ἐνθύμημα Commentum

ὁδοῦ πάρεργον.

Superuacaneæ, extra itineris propositum, quasi ex diuerticulo.

ἀπαίδευτος, Ineruditus

συγχρονισμοὺς

Contemporationes

ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Vir fugiens, & denuo pugnabit.

Quæ in quaternione K

τῆς πολιτείας Reipublicæ

κοινὰς τὰς γυναῖκας

Communes mulieres,

νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσω πλέον ἥμισυ παντὸς,

οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ

Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus

Ac quanta utilitas in malua, & asphodelo sit.

μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς

Improbos, atq; graues

ἀναγνώστην Lectorem

σοφιστείᾳ Inani sapientia

ἐπιμαίνεσθαι Furere, & insanire

μελαγχολιᾶ Atrabilis

ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν,
Et affectionem ferè hanc heroicam esse

μήτε καιροῦ μήτε μέτρου.
Neq; temporis, neq; modi

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα,
Similiter finientia, & similiter cadentia

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα,
Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia similiter cadentia

ἀπειρόκαλοι. Inepti

ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα.
Dic mihi musa uirum

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι
Pandite nunc musæ mihi

ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν.
Ab eo quod est sequi, & dicere

ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός.
Si attrectaris uenam eius

ἀγγεῖον Vas, & conceptaculum

σφυγμὸς Pulsus

σφυγμός ἐστι διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.
Pulsus est disparatio, & contractio indiuisibilis arteriæ, & cordis.

σφυγμός ἐστι παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.
Pulsus est subsultatio, & palpitatio, uel ebullitio uenæ, & arteriæ.

Quę in

διαλέξεων, Disputationum
ζήνωνος, Zenonis
συγκαταθέσεις Assensiones
τὰς τοιαύτας φαντασίας
Eiusmodi imaginationes
οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει,
Non assentit, neque coopinatur
καὶ προσεπιδοξάζει Et coopinatur
οὐ συγκατατίθεται, Non approbat
αἰσθήσεις Sensus
ἀκολάστους, Libidinosos, et intemperātes
ἀκρατεῖς. Incontinentes
ἀκολάστους Incastigatos

διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν ἀκρατεῖς λέγονται. οἵτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι, οἵτε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ. ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταταί εἰσι καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας. ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται. ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁ-

ρῶν μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν. ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει. ὅτι ἀπολαύει. καὶ ὅταν πληρωθῇ οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥς περ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀδμὴ ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα. ἡ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα.

Cur incontinentes eos appellare solemus, qui uoluptate contrectandi, aut gustandi exuperantur? Nam qui immodice re utuntur uenerea, & qui luxu delectantur ciborum incontinentes uocamus: ciborum tamen non eadem ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua mouent suauitate. Vnde Philoxenus gruis collum à dijs immortalibus sibi dari optabat. At uero qui in uidendo audiendoùe modum excedunt, non eodem uocabulo significamus, an quoniam uoluptates sensibus hisce accommodatas, cōmunes cum cæteris animantibus habemus? Ergo ut cōmunes spernimus, & notamus, solasq; omnium, aut maxime probro damus. Itaq; hominē ijs deditum reprehendimus, & incontinentem, intemperantemq; appellamus, qđ uictus à teterrimo uoluptatum genere ducitur. sed cum sentiendi genera quinq; sint, cætera animalia duobus tantum, quæ modo dixi, uoluptatem sibi acquirunt, cæteris uel nihil omnino delectantur: uel per accidens ita afficiuntur, quod enim uidet, aut olfacit, tantisper gaudet, quoad gustus, tactusùe fruiscatur. Cumq; genus idipsum concupiscendi expleuit: illorum quoq; suauitas desijt ut nobis salsamenti odor, cum indigemus, suauis est, ubi satiati, repletiq; sumus, amplius suauis non est. Rosæ autem odor semper suauis est.

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Coitum

Coitum morbum esse comitialem

ψυχροποιητικὴν Frigus facientem

τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.

Ignis autem concretum resoluit, & gelu constructum, ut niuem, sol.

διατὶ τὰ ἀπὸ χιόνος, καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἐπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι.

Cur aquæ ex niue, glacie'ue liquatæ sint uitiosæ? an quia, cum aqua quæuis gelu concrescit: pars tenuissima difflatur: & leuissima euaporatur. Indicium illud est: quod deliquata fit minor, quàm ante fuerit, quàm concresceret. Cum itaq; quod salubrius est defuerit: deterius sit quod relinquitur necesse est.

διατὶ οἱ μὲν αἰχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν. οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι· παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος. ὥστε ἐπιπολάζειν. τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν.

Quã ob causam erubescunt, quos puduit: pallent qui metuunt, cum istæ affectiones similes inter se sint. An quoniam pudefactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut superficiem occupet, metu uero perculsis contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus defiat.

αἰχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Pudor iustæ uituperationis est timor

ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν,

Improprie, uel per oblocutionem

ἑνικῶς	Singulariter
ἀπαραμύθητον	Absq; consolatione
πληθυντικῶς,	Plurative

Quæ in quaternione M

ἀνακρεόντεια	Anacreōtia, & Anacreōtis
ἐλεγεῖα,	(sus

Elegos, hoc est lugubria carmina

ἐρωτικὰ	Amatoria, dulcia, & uenusta
τὸν ἄργυρον τορεύσας	Argentum tornans
ἥφαιστέ μοι ποίησον.	Fabricato Vulcane mihi
πανοπλίας μὲν οὐχὶ	Non hominem armatum,
τί γὰρ μάχαισι κἀμοί,	Quid.n.cum bellis mihi?
ποτήριον δὲ κοῖλον	Sed cauum poculum cude,
ὅσον δύνῃ βαθύνον.	Quantum uales maxime,
καὶ μὴ ποίει κατ᾽ αὐτὸ	Inq; eo neq; astra,
μήτε ἄστρα, μήτ᾽ ἀμάξας.	Neq; plaustra facias:
τί πλειάδων μέλει μοι,	Nam quid cum pleiadibus,
τί δ᾽ ἀστέρος βοώτεω	Quid cum bote mihi?
ποίησον ἀμπέλους μοι.	Vites fabricato quæso intus,
καὶ βότρυας κατ᾽ αὐτὸ	Et racemos pariter,
καὶ χρυσέους πατοῦντας	Aureosq; pulchre calcantis
ὁμοῦ καλῶς λυαίῳ	Comites lyæi
ἔρωτα καὶ βάθυλον.	Amoremq; excude simul
ἀσωτίᾳ	Luxu, prodigalitate
ἀναφροδισίας	Inuenustatis

τὴν τύχην

τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Sauia dans Agathoni animã ipsa in labra tenebam
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος	Inelegans
ἀπαθείαν	Tranquillitatem
πάθη	Passiones
ἀκλαής.	Minime plorans

Quæ in quaternione N

οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται.
Liberi patris artifices

προβλήματα ἐγκύκλια Quæstiones circulares

διατί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτε ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσίν. ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Cur genus id hominum quod dionysiacos technitas, idest artifices bacchanales appellamus, improbos esse moribus magna ex parte consueuerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet quod in artibus necessarijs magnam partem ætatis suæ consumunt, uitam plurimum traducunt incontinenter partim etiam cum inopia, quod quidem utrunq; uitia & gignit, & auget.

ἐξωτερικά.	Extraria, uel extrinseca
ἀκροαματικά	Auscultatoria
ἀκροαματικήν	Auscultatoriam

ἐξωτερικοὺς	Extrarias
δειλινὸν περίπατον	Pomeridianā ambulationē
ἑωθινόν.	Dilucularia
ἐξωτερικοὶ	Extrarij
ἀκροαματικοί.	Auſcultatorij
ἀκροαματικοὺς	Auſcultatorias
ἀκροαματικοὺς	Auſcultatorios

ἀλέξανδρος ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων, τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις. ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν. ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων. οἰόμενον δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους. καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσιν. ἔρρωσο.

Alexander Ariſtoteli ſalutem. Haud recte feciſti, quod auſcultatorios libros ediderís. In qua enim re a cæterís nos item præſtabimus, ſi diſciplinæ, in quibus eruditi ſumus: omnium omnino ſint communes? Equidem malim in rerum uſu optimarum, quā in facultatibus anteire. Vale.

Ariſtoteles Regi Alexandro Salutem.

Scripſiſti ad me de libris auſcultatorijs inter arcana illos condi putans oportere: ſed tu eos & eſſe editos, & minime editos ſcito, cognobiles enim ijs tantum erunt, qui nos audiunt. Vale.

ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ ἥδομαι ὑμῶν.

Habeo curam uesirum, & consulo rebus uestris.

ὑμῶν	Vestri
συμπάθειαν	Consensum
κηρίον,	Fauum
κέρας ἀμαλθείας.	Copiæ cornu
πινακίδιον.	Indicem
ἐγχειρίδιον,	Pugillarem, aut tabellam
διατριβάς.	Exercitationes , & studia
περὶ ποικίλας ἱστορίης.	
De uaria historia	
βιβλιοθήκην.	Librariam
ἐποπτείδων.	Spectaculorum
συγγραφήν.	Historiam

AA BB CC DD a b c d e f g h i k
l m n o p q r s t u x y z
A B C D E F G H I K L M N O
P Q R S T V

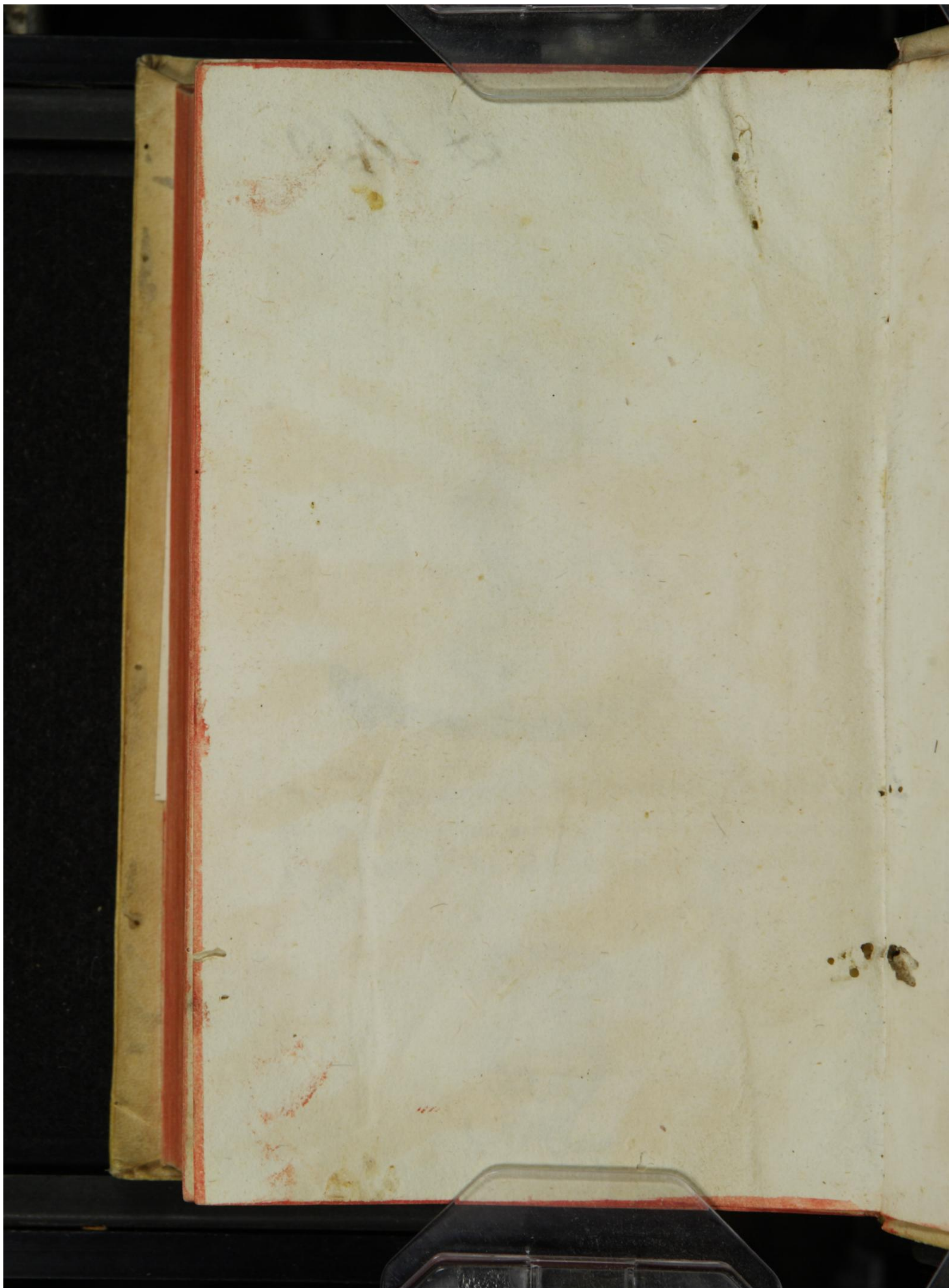
Omnes sunt quaterniones, præter V duerniorem

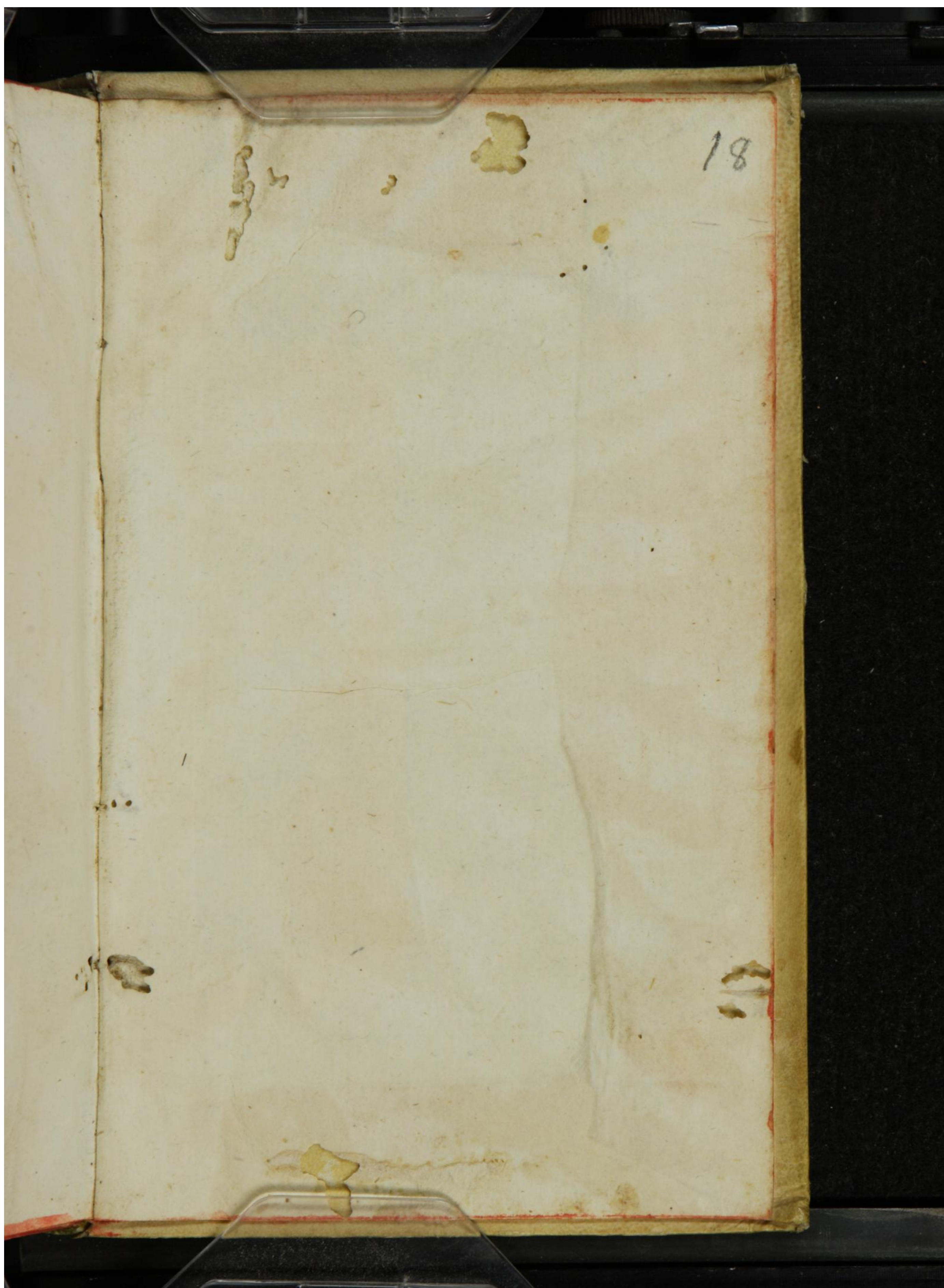
VENETIIS IN AEDIBVS ALDI,
ET ANDREAE SOCERI MEN-
SE SEPTEMBRI. M.D.XV.

Dnus Joannes Antonius Campanus
Brixiensis uiuet in eternu ob sua
singulare prudentia et integritatem

Laus in ore proprio sordescit

18